STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 05169

TORAT HOVAT HA-LEVAVOT

Bahya ben Joseph ibn Pakuda

Permanent preservation of this book was made possible
by Irwin & Ann Bear
in memory of
Abraham & Molly Bear

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

תורת
חובות הלבבות

מהרב הגדול החסיד

רבנו בחיי הדין הספרדי בר״י זצ״ל

איבערזעצט אין אידיש

פון א. ד. אַגוז

צווייטע אויסגעבעסערטע אויפלאַגע

ניו יאָרק, התרפ״ט, 1929.

Copyright 1925
by A. D. Ogus

פאָרוואָרט פון איבערזעצער

ווען איך בין אַ יונגער אינגעל געווען, נאָך ניט קיין בר־מצוה, האָב איך געלערנט אין דער שטאָדט פרוזין, ניט ווייט פון מיין געבורטס־שטעדטעל קאַרטוז בערעזע, גראָדנער גובערניע. איך האָב דאָרט געלערנט אין דער תלמוד תורה אָדער קליינע ישיבה, וואָס פרוזין האָט דאַמאָלס געהאַט. דער העכסטער מלמד פון דעם לעהר־אַנשטאַלט איז געווען אַ איד אַ זקן, ר' איטשע נאָטע, האָט ער געהייסען. פלעגט דער ר' איטשע נאָטע זאָגען אַ שיעור „חובות הלבבות" פאַר אַן עולם, אין אַ בית המדרש.

איינמאָל איז מיר אויסגעקומען צו הערען דעם שיעור און דאָס האָט אויף מיר געמאַכט אַ זעהר גוטען איינדרוק. הגם מיין יונגער, קינדערשער מח'ל האָט ניט געקענט ריכטיג באַגרייפען די לעהרען פון דעם רבנו בחיי, האָב איך דאָך געפיהלט אין דעם אַן עונג רוחני און אָנשטאָט צו חזר'ן מיין שיעור גמרא, אָדער מאַכען אַ „לייענען", וואָס דער רבי פלעגט מיר ארויסגעבען, האָב איך זיך אָנגעהויבען צורוקען צו ר' איטשע נאָטע'ס „חובות הלבבות שיעור.

דער „חובות הלבבות" איז מיר אַזוי באַליבט געוואָרען, אַז איך פלעג כמעט ניט פאַרפעהלען אַ טאָג צו שטעהן אָדער זיצען פון וויטען און אויפ־מערקזאַם צוהערען יעדעס וואָרט. אריינרוקען זיך צווישען די „גרויסע" האָב איך ניט געוואגט, און מען וואָלט עס מיר אפשר ניט געלאָזט אויך. ווי קומט אַ אינגעל צו „חובות הלבבות"? האָב איך דעם שיעור צוגעהערט, אַזוי צו זאָגען, בגנבה.

ר' איטשע נאָטע איז געווען אַ גרויסער בעל מסביר און ער האָט עס ארויסגעגעבען זעהר שעהן, מיט אַ פיינעם ניגון, וואָס האָט זיך געפּאַסט צו דעם. עס קען זיין, אַז דער ניגון האָט מיך אפשר מעהר צוגעצויגען ווי די ווערטער, אָבער סאַי ווי סאַי האָב איך זיך פערליעבט אין דעם דאָזיגען ספר און בין פון איהם בעגייסטערט געווען.

איך האָב, ווען נור איך האָב געהאַט די געלעגענהייט, אַליין פּרובירט אריינקוקען אין „חובות הלבבות", אָבער דאָס איז פאַר מיר געווען אַ צו שווער־רער לימוד און איך האָב איהם ניט געקענט פערשטעהן. איך האָב פּרובירט ארויסהעלפען זיך מיט'ן „עברי טייטש", אָבער אַלץ אָהן ערפאָלג.

האָב איך מקנא געווען דעם אַלטען למדן ר' איטשע נאָטע, וואָס איז בעגאַבט מיט אַזאַ איינענשאַפט, אַז ער לעגט ממש אריין די ווערטער אין מויל אריין.

ווען איך בין עלטער געוואָרען, האָב איך זיך ווידער גענומען צום „חובות הלבבות", אָבער עס איז מיר אַלץ שווער געווען דורכצוקריכען אַ פּרק און פערשטעהן איהם ריכטיג. איך האָב זיך בענוצט מיט מפורשים אויפ'ן ספר, אָבער עס איז מיר אַלץ ניט אָנגעקומען לייכט, איבערהויפּט דעם שער היחוד, האָב איך גאָר ניט געקענט „צוקייען".

פאַרוואָרט פון איבערזעטצער

און די צייט לויפט. איך בין נאָך עלטער געוואָרען, בין געוואָרען א שטיקעל „משכיל" און געלייענט פערשיעדענע ביכלאך און ביכער אין העב־רעאיש און אידיש. דער „חובות הלבבות" איז מיר אלץ פון זינען ניט ארויס און איך פלעג אין איהם אריינקוקען און מעהר פערשטעהן. אָבער אלץ צו האמעטנע, מיט צופיעל אָנשטרענגונג. און בעטראַכטענדיג דעם ספר פאר זעהר א נוצליכען און וויכטיגען, פלעגט מיך אָפט פעררדריסען וואָס ער איז פערפאסט אָדער איבערזעצט געוואָרען אין אַ שווערען לשון. אזא ספר — האָב איך געטראַכט — איז נוצליך פאר אלעמען, פאר פּראָסטע מענשען אזוי גוט ווי פאר לומדים, האָט ער געדאַרפט זיין אין א לייכטער שפּראַך, פער־שטענדליך צו אלעמען.

די אידישע ליטעראַטור איז שוין דאמאָלס געווען פערנאַאנדערגעבליהט. עס זיינען שוין געווען אידישע צייט־שריפטען און ביכער, ניט אין אמאָליגען דייטשמעריש, נור אין ריינעם און שעהנעם מאַמע־לשון. האָב איך געטראַכט, אז אימיצער וואָלט געטהאָן א גוטע זאַך ווען ער זעצט איבער דעם „חובות הלבבות" אין אַ ריינעם, פערשטענדליכען אידיש. און אזוי ווי דער רבנו בחיי דערצעהלט אין זיין הקדמה צום „חובות הלבבות", אז איהם האָט געוואונדערט וואָרום עס האָט זיך ניט געפונען א מחבר וואָס זאָל פערפאַסען אזא ספר, אזוי האָב איך זיך געוואונדערט וואָרום עס געפינט זיך ניט איינער פון די אידישע שרייבער וואָס זאָל דיעזען וויכטיגען ספר איבערזעצען אין א ריינעם, גלאַטען אידיש, וואָס אלע זאָלען קענען לערנען אָדר לייענען און פערשטעהן.

און איך האָב געטראַכט: „מתי תבא לידי ואקימנה" — אויב איך וועל אמאָל האָבען די געלעגענהייט, וועל איך זיך נעהמען די מיה צו טהאָן דאָס.

און אַן אָנווייזונג אויף אזא געלעגענהייט איז שפּעטער געקומען. איך בין אַ אידישער שרייבער געוואָרען דאָ אין אמעריקא מיט אריבער צוואַנציג יאָהר צוריק. מיין ערשטע שרייבערישע קאַריערע האָב איך אָנגעפאַנגען אין „טעגליכען אידישען העראָלד", אַ צייטונג וואָס איז אונטערגעגאַנגען מיט אַ יאָהר צוואַנציג צוריק. דער רעדאַקטאָר איז דאמאָלס געווען דער פערשטאָר־בענער מ. הערמאַלין. איך האָב מיט איהם גערעדט וועגען איבערזעצען דעם „חובות הלבבות" פאַר דער צייטונג, אָבער ער האָט מיר געזאָגט, אז פאַר אזא ספר איז אַ טעגליכע צייטונג ניט קיין פּלאַץ.

איך בין נאכהער אָנגעקומען אין די געוועזענע „וואַרהייט". דיעזע צייטונג איז געווען, אזוי צו זאָגען, אַ האלב ראַדיקאַלע און דאָרט, האָב איך אליין געדענקט, איז ניט קיין פּלאַץ פאַר'ן „חובות הלבבות".

שפּעטער בין איך געוואָרען שטענדיגער מיטאַרבייטער אין „מאָרגען זשור־נאַל", וואו איך בין נאָך איצט אויך בעשעפטיגט, אָבער צוליעב געוויסע אור־זאַכען האָב איך אלץ מיין אידעאַל ניט געקענט פערווירקליכען. נעהמען די גאַנצע ריזיקע אויף זיך און איבערזעצען דעם ספר גלייך אין א בוך, האָבען מיר די אומשטענדען ניט ערלויבט. אגב האָב איך אַ ביסעל מורא געהאַט. אמעריקא, אַ פרייע מדינה, ווער ווייסט, אויב אזא ספר וועט דאָ אָנגענומען ווערען, וועט זיין מרוצה לקהל.

ענדליך אָבער איז מיין חלום פאָרט פערווירקליכט געוואָרען. אַ דאַנק די ערמוטהיגונג פון די רעדאַקטאָרען פון „מאָרגען זשורנאַל" האָב איך זיך

געקומען צו דער אַרבייט און האָב דעם „חובות הלבבות" איבערזעצט פאַר'ן „אַמעריקאַנער", אַ וואָכנבלאַט וואָס ווערט אַרויסגעגעבען פון די אַרויסגעבער פון „מאָרגען זשורנאַל".

עס איז מיר איצט אויך ניט אַנגעקומען אַזוי לייכט און איך האָב געגוג מיה און ענערגיע אַוועקגעלעגט אויף דעם, אָבער מיין אַרבייט איז ב"ה געווען אַנגעלעגט. די לעזער פון „אַמעריקאַנער" האָבען מיין ווערק אויפגענומען מיט גוטע מיינונגען און טיילוויז מיט בעגייסטערונג. דאָס האָט מיר געגעבען מעהר מוטה אָפּצודרוקען דעם ספר אין בוך פאָרם, און מיר דאַכט, אַז עס איז אַרויסגעקומען אַ כלי שלמה.

איך האָב זיך גענומען די מיה צו פּאָפּולאַריזירען די שפּראַך אַזוי פיעל ווי מעגליך. איך האָב דורכגעלאָזט מאַנכע טערמינאָלאָגישע ווערטער און זיי אויסגעטייטשט אין איינפאַכען אידיש. איך האָב ערגיץ ניט בענוצט קיינע „פוט־נאָוטס", בעמערקונגען אָדער אויסטייטשונגען אונטען. איך האָב געמאַכט אַ פעראייניגונג, אַ קאָמבינאַציע פון טעקסט מיט דעם פירוש צוזאַמען.

און דאָס, גלויב איך, איז בעסער ווי „הערות", בעמערקונגען וואָס מען דאַרף זוכען אונטען, ווייל דער לעזער דאַרף זיך ניט שטערען און ער לייענט גלייך און ווייס און פערשטעהט וואָס ער לייענט.

איך האָב דורכאויס נאָכגעפאָלגט די העברעאישע איבערזעצונג פון רבנו יהודה ן' תבון. דערביי האָב איך זיך בענוצט מיט פערשיעדענע פירושים און אויסגעקליבען די בעסטע און לייכטסטע, וועלכע איך האָב צוזאַמענגעפלאָכטען מיט'ן טעקסט, מיט די ווערטער פון גוף הספר. איך האָב חלילה ניט געזאָגט דאָס וואָס דער רבנו בחיי האָט ניט געמיינט און האָב דורכאויס אַרויסגעגעבען זיינע אידעען און פילאָזאָפישע געדאַנקען, קיין זאַך ניט פערפעהלט, אָבוואָהל איך האָב מיר ערלויבט אין פלעצער אַביסעל מקצר צו זיין, אויס בעקוועמ־ליכקייט פאַר'ן לעזער. דער תוך איז אָבער פערבליבען גאַנץ, אונבעריהרט. אין שער היחוד האָב איך אויך דורכגעלאָזט מאַנכע שטעלען, ווייל זיי זיינען שווער אַרויסצוגעבען און מאַכען פערשטענדליך פאַר יעדען.

און דעריבער, ווייל איך האָב פעראייניגט דעם גוף הספר מיט קאָמענ־טאַרען, איז דער „חובות הלבבות אין אידיש" אַרויסגעקומען אַ סך אַ גרעסערער ספר ווי ער איז אין העברעאיש. איך האָב אין איהם קיין אייגענס גאָר ניט צוגעגעבען, בלויז אויסגעטייטשט און ערקלעהרט דאָס וואָס דער רבנו בחיי האָט געזאָגט און געמיינט.

ווי געזאָגט, האָב איך אין דעם ספר חלילה גאָר ניט געענדערט. איך האָב מיר אָבער ערלויבט צו ענדערען אַ טהייל פון די פּרקים פאַר די בעקוועמ־ליכקייט פון די לעזער.

אין אָריגינאַל זיינען מאַנכע פּרקים קליינע, וואָס ענטהאַלטען בלויז איינציגע שורות. און מאַנכע צו לאַנגע. דער רבנו בחיי האָט אויך צום אָנפאַנג פון יעדען שער אַ „פּתח השער", אַ מין פאָררעדע, אַ קורצע ערקלערונג וועגען וואָס פאַר אַן ענין אין דעם בעטרעפענדען שער ווערט גערעדט. איך האָב די „פּתחים" פעראייניגט מיט די פּרקים און אין פעלע פעראייניגט צוויי פּרקים צוזאַמען, אָדער פערקעהרט: געטהיילט איין פּרק אויף צוויי פּרקים, כדי עס זאָל זיין בעסער און בעקוועמער צו לייענען אָדער לערנען דעם ספר אין מעסיגע

פאָרוואָרט פון איבערזעטצער

פּאָרציאָנען, ניט דארפען אָפּשטעלען זיך צו אָפט אָדער לייענען צופיעל בנשימה אחת.

דאָס מאַכט ניט קיין שטערונג. דער אינהאַלט פערבלייבט דער זעלבער, די געדאַנקען די זעלבע און קיין ענין אָדער געדאַנק ווערט ניט אָפּגעהאַקט אין מיטען.

ווי געזאָגט, איז דער „חובות הלבבות" אין אידיש געווען געדרוקט אין „אמעריקאַנער". זיינען, ווי געוועהנליך, אריינגעפאַלען אין ספר אַ ביסעל דרוק־פעהלערען. עס איז שווער, אָדער טעכניש אונמעגליך אויסצופיהרען, אַז אַ ציימונג אָדער אַ צייט־שריפט זאָל אינגאַנצען ריין זיין פון דרוק־פעהלערען. ביים צוזאַמענשטעלען מיין ווערק אַלס ספר, האָב איך אויסגעבעסערט די דרוק־פעהלערען און אויך מיינע אייגענע געמאַכטע פעהלערען, אַזוי ווייט ווי איך האָב זיי געקענט געפינען. איך האָב ניט געשפּאָרט קיין מיה און זיך גע־סטאַרעט, אַז מיין ווערק זאָל זיין פּאָלקאָם, און עס איז מיט גאָטס הילף, דאַכט מיר, ארויסגעקומען אַ דבר מתוקן.

אָבער שגיאות מי יבין. מעגליך אַז איך האָב פאָרט עפּעס פערזעהן און ניט ארויסגעבראַכט ריכטיג. בעט איך ענטשולדיגונג און מען זאָל מיך ניט חושד זיין אַז איך האָב אַבזיכטליך עטוואָס געפעלשט.

אויב עס געפינען זיך וועלכע ניט איז טעות'ן אין דעם ספר, בעט איך די לעזער זיי זאָלען מיר אויפמערקזאַם מאַכען אויף דעם און איך וועל זיי העכסט דאַנקבאַר זיין און זעהן אַלעם פעררעכטען איה"ש אין אַ צווייטע אויסגאַבע.

בעזרת השם, כ"א תמוז, תרפה, ברוקלין, ניו יאָרק.

אהרן דוד ב"ר גדליהו אָנוז,

יליד קאַרטוז בערעזע, פלך גראָדנא.

דער רבנו בחיי, זיין רעליגיעזע פילאָ־זאָפיע און וועלט־אנשויאונגען

א.

די ביאָגראַפיע פון רבנו בחיי, דער מחבר פון דיעזען ספר, איז אונז ניט בעקאנט. די געשיכטע דערצעהלט ניט פון זיין לעבענס־בעשרייבונג, פון זיין יחוס און עס איז אפילו ניט פעסטגעשטעלט אין וועלכע צייט ער האָט גע־לעבט. מאנכע ווילען האַבען אז ער האָט געלעבט אין עלפטען יאָהרהונדערט, אנדערע זיינען אין דער מיינונג — אין צוועלפטען יאָהרהונדערט, און עס איז אויך דאָ א דעה, אז ער איז געבוירען געוואָרען נאָך שפּעטער.

דאָס איז אָבער קיין ספק ניט, אז ער איז געבוירען געוואָרען און געלעבט אין שפּאניען אונטער די ממשלה פון די אראבער, בעת אידען איז דאָרט גע־גאנגען גוט און זיי האָבען ניט גע'חלום'ט פון אינקוויזיציע און גירוש. מען גלויבט, אז ער האָט געוואָהנט אין דער שטאָדט סאראגוסא, וואו ער איז געווען א דין, ווייל אזוי רופט ער זיך: „רבנו בחיי בר יוסף אבן פקודה הדין".

וואָס פאר א דין ער איז געווען, ווייס מען אויך ניט. עס איז ניט בע־קאנט אויב ער איז געווען א אידישער דין, וואָס האָט בלויז גע'פסק'נט דיני תורה אָדער אפשר א רעגיערונגס דין, א ריכטער, ווייל אין שפּאניען האָבען צו יענער צייט אידען פערנומען הויכע רעגיערונגס שטעלען. און אפשרביידע צוזאמען, אי א דין, אי א רעגיערונגס ריכטער.

עס איז אפילו דאָ א שטיקעל סברא, אז דער רבנו בחיי האָט ניט פער־טראָטען קיין רעגיערונגס שטעלע. אין זיין הקדמה צום „חובות הלבבות" זאָגט ער: „ושאינני בקי בצחות לשון הערבי" — איך בין ניט קלאָהר, איך בין ניט בעהאוועגט אין דער ריינער אראבישער שפּראַך און דעריבער האָב איך מורא געהאט צוטרעטען צו דער ארבייט צו שרייבען דיעזען ספר, וועלכען איך האָב בעשטימט צו פערפאסען אין אראביש, די שפּראַך וואָס די מענשען פון מיין דור פערשטעהען. און א רעגיערונגס ריכטער, איז דער שכל מחיב, מוז גוט פערשטעהן די לאנדס־שפּראַך.

אָבער קיין בענגיגענדע ראיה איז דאָס ניט. עס קען זיין, אז ער איז פאָרט געווען א רעגיערונגס־ריכטער, אי א אידישער דין. וואָרום נאָך אלעמען האָט ער דאָך געקענט אראביש, והראיה: ער האָט דאָך דעם ספר „חובות הלבבות" פערפאסט אין אראביש און מען ווייס אויך פון נאָך ספרים וואָס ער האָט געשריבען אין דער זעלבער שפּראַך. אָבער בעת ער האָט זיך געשלאָגען מיט דער דעה צו שרייבען דעם „חובות הלבבות", צו ניט, האָט ער זיך אריינ־געוואָרפען אין פערשיעדענע ספקות און ער האָט אויך געצווייפעלט אפשר איז זיין קענטנים אין דער שפּראַך נאָך צו ווייניג פאר אזא אונטערנעהמונג.

סאַי ווי סאַי ווייסען מיר זעהר ווייניג פון דעם לעבען פון מחבר פון

דיעזען ספר, אָבער זיינע אידעען אין רעליגיעזער פילאָזאָפיע און זיינע וועלט אנשויאונגען זעהען מיר דייטליך אין דעם „חובות הלבבות“ גופא.

עס איז ווערטה צו בעמערקען, אַז דער בעל „חובות הלבבות“ איז ניט דער זעלבער רבנו בחיי, וואָס ווערט אָפט דערמאָהנט אין טייטש־חומש „צאינה וראינה“. יענער איז אויך געווען אַ שפּאַנישער. ער האָט אָבער געהייסען רבנו בחיי ברבי אָשר און האָט געלעבט מיט אַ פּאָר הונדערט יאָהר שפּעטער פון רבנו בחיי בר יוסף.

דער בעל „חובות הלבבות“ האָט געקוקט אויף רעליגיאָן מיט אַנדערע בליקען. ער איז געווען אַ געגנער פון פּלפּול און פּשט'לאך, מיט וועלכעם רבנים און לומדי תורה האָבען זיך אָפּגעגעבען. ער האָט זיך שאַרף אויסגעדריקט וועגען די וואָס גיבען זיך אָפּ מיט שאלות ותשובות וועגען ענינים וואָס זיינען ווייטלויפיג און פּאַסירען זעלטען אין לעבען. אין זיין הקדמה דערצעהלט דער מחבר, אַז איינער איז געקומען צו אַ חכם אָדער צו אַ רב מיט אַן אויסערגעוועהנליכע שאלה אין דעם ענין פון גטין. האָט דער חכם איהם געענטפערט: „איהר פרעגט אַ זאַך וואָס מיר קענען גאָר ניט פערלירען אויב מיר וועלען דאָס ניט וויסען. ווייסט איהר אַלעס וואָס איהר דאַרפט וויסען? וואָרום אָפּגעבען זיך מיט שאלות וואָס קענען זעהר זעלטען טרעפען און פערנאַכלעסיגען די חובות הלבבות, וואָס מען איז מחויב אין זינען צו האָבען שטענדיג?“ און אין שער עבודת האלהים געהט אויך דער מחבר ארויס זעהר שאַרף געגען די לומדים וואָס גריבלען זיך אין אומנויטיגע שאלות און פּלפּולים. דער רבנו בחיי זאָגט, אַז דאָס איז אַן איבוד זמן און מיט אויסערגעוועהנליכע שאלות איז געגוג אַז מען גיט זיך מיט זיי אָפּ בעת זיי פּאַסירען אין לעבען, אָבער ניט פערשווענדען צייט און בעוואָרענען זיך מיט תשובות אָדער פּסקי דינים, טאָמער וועלען די שאלות ווען עס איז פּאָרקומען.

דער בעל „חובות הלבבות“ איז חלילה ניט קיין געגנער פון רבנים. ער האָט געוויס געהאַלטען פון דער תורה און פון תלמוד און זיי זיינען ביי איהם געווען ליעב און טהייער. אָבער לויט זיין שיטה שטעהען די חובות הלבבות, די הערצען־פּפליכטען העכער ווי פּלפּולים און פּשט'לאך און לומד'ישע חריפות.

ב.

אין זיין הקדמה צום „חובות הלבבות“ זאָגט דער רבנו בחיי, אַז ער האָט געזוכט און ניט געפונען קיין ספר מיוחד וואָס זאָל זיין געווידמעט בלויז די „חכמת המצפון“, די בעהאַלטענע הערצליכע חכמה, די חיובים וואָס אַ מענש האָט צו ערפילען מיט זיין הארץ. ער בעטאָנט „ספר מיוחד“, ווייל אין ספרים פון געוויסע מחברים פאַר'ן רבנו בחיי געפינען זיך פּרקים אָדער מאמרים וואָס ענטהאַלטען רעליגיאָן אָדער מאָראַל פילאָזאָפישע געדאַנקען. אָבער אַז אַ גאַנצער ספר זאָל אויסשליסליך ענטהאַלטען די לעהרען פון הערצליכע פּפליכטען, איז דעם רבנו בחיי'ס ספר „חובות הלבבות“ דער ערשטער און ביז איצט דער איינציגער פון דיעזען סאָרט.

דער גאַנצער ספר „חובות הלבבות“ פיהרט צו איין הויפּט־צוועק — צו אהבת ה'. דעם רבנו בחיי'ס לעהרע איז אַזעלכע וואָס פיהרט פון מדרגה צו מדרגה, פון שטאַפּעל צו שטאַפּעל ביז ער בריינגט ארויף — אויב מען פאָלגט נאָך זיינע לעהרען — צום העכסטען שטאַפּעל, צו באַקומען הימעלשע חכמה

און זיין פעראייניגט מיט גאָט און אזוי נאָהענט צו איהם אזוי ווי די הייליגע מלאכים. די געדאַנקען ווערען געריינינגט און דער גאַנצער מענשליכער וועזען ווערט אַנגעפילט מיט ליעבע צו זיין בעשעפער, וואָס דאָס גופא איז אַ גענוס וואָס אַ זינדיגער מענש קען זיך ניט פאַרשטעלען.

דער רבנו בחיי קוקט אויף דער וועלט ניט מעהר ווי אויף אַ פאַרבעריי־טונגס פלאַץ פאַר יענער וועלט, פאַר חיי עולם הבא. ער איז מבטל אַלע תענוגים און אַלע גענוסען אויף דער וועלט. נאָך זיין שיטה איז דאָ איין צוועק אין לעבען און דאָס איז, צו שטרעבען צו דערנעהענטערען זיך צו גאָט וואָס מעהר, כדי צו קומען אויף יענער וועלט ריין און געלייטערט און די נשמה זאָל נהנה זיין מזיו השכינה.

דער בעל „חובות הלבבות" האָט אָנגענומען איין שיטה און ער טרעט פון איהר ניט אָפּ אין גאַנצען ספר. ער בעציהט זיך אויף איין זאַך, אויף לייטערען די געדאַנקען און קומען צו קרבת אלהים, ווייל דאָס איז ביי איהם דער עיקר, און דעריבער רעדט ער ניט אין זיין ספר פון ענינים וואָס האָבען צו טהאָן מיט אונז אידען אַלס אַ בעזונדער פאָלק. ער פערשווייגט אפילו און לאָזט דורך די אידישע האָפענונג אויף ביאת המשיח און ער דערמאָהנט עס קיין איין מאָל אין זיין ספר. און כאָטש דער „חובות הלבבות" איז פול מיט פסוקים פון די נביאים, געפינט איהר דאָרט ניט קיין איינציגען פסוק וואָס אין איהם זאָל זיין דערמאָהנט ציון און ירושלים.

אָבער דאָס איז ניט, ווייל ער איז חלילה געווען אַ כופר און ניט געגלויבט אין דער גאולה העתידה, וואָס רבנו סעדיה גאון, וואָס האָט געלעבט פאַר איהם, און שפּעטער דער רמב"ם און אנדערע האָבען אָנגענומען פאַר איינס פון די עיקרים פון דער אמונה. דער רבנו בחיי האָט זיכער דריי מאָל אין טאָג מתפלל געווען „ולירושלים עירך ברחמים תשוב"; אָבער ער האָט ניט גע־האַלטען אַז די דאָזיגע האָפענונג, די האָפענונג אויף אַן אייגען לאַנד, אויף זעלבסטשטענדיגקייט, קען פיהרען אָדער מיטהעלפען צו ברייגנען צו זיין הויפּט שטרעבונג מקרב צו זיין מענשען צו גאָט. צו ברייגען מענשען צו פאָלקאָ־מענהייט, גלויבט דער רבנו בחיי, דאַרף מען זיי איבערהויפּט לערנען און איבערצייגען ניט אָפּצוגעבען זיך מיט גשמיות, מיט מאַטעריעלע זאַכען מעהר ווי נויטיג איז. דאָס וואָס די תורה אַליין פערשפּרעכט גוטעס אויף דער וועלט אויב מען וועט אויספאָלגען וואָס זי, די תורה, הייסט, זאָגט אויף דעם דער רבנו בחיי אין שער היחוד, אַז דאָס איז געזאָגט געוואָרען פאַר'ן המון, וואָס האָט ניט קיינע העכערע השגות, און דאָס איז אזוי ווי מען גיט אַ בהמה אַ סך גערשטען אָדער האָבער אָדער אזוי ווי מען סמאָקעט צו אַ בהמה מיט די ליפּען, כדי זי זאָל מעהר טרינקען.

דער רבנו בחיי איז געטאַדעלט געוואָרען פון רבנים און גאונים פון שפּע־טערע דורות, ווייל מען האָט אין זיין ספר „חובות הלבבות" געפונען ציטאַטען וואָס זאָלען שטאַמען פון אַפּאָסטאָלען אָדער פון ישו הנוצרי אַליין. דער רבנו בחיי האָט ניט געלייקענט אַז ער האָט ענטנומען געוויסע זאַגען פון די אומות העולם. אין „חובות הלבבות" זאָגט ער פיעל מאָל: „ואמר אחד החסידים" אָדער „אחד החכמים" און דאָס מיינט ער ניט דוקא אידישע חסידים אָדער חכמים. ער זאָגט עס בפירוש אין זיין הקדמה צום ספר: „סמכתי להם דברי הקבלות שקבלנו מרבותינו ז"ל ומן החסידים והחכמים שבכל אומה שהגיעו

דבריהם אלינו" — איך האָב צוגעגעבען די רייד פון קבלות, וואָס מיר האָבען מקבל געווען פון אונזערע רבנים, ז"ל, און פון די חסידים און חכמים פון יעדער אומה, וואָס זייערע רייד איז אונז אָנגעקומען. ווייל איך האָב, זאָגט ער, געהאָפט, אַז הערצער וועלען זיין געניינגט צו זיי און זייערע קלוגע רייד וועלען אָנגענומען ווערען. און ער ברייננט דאָרט ראיות פון תלמוד אַז גוטע זאַכען און מדות דאַרף מען אָננעהמען אפילו פון גוים און מען מעג איבערזאָגען דברי חכמה פון חכמי אומות העולם.

ווי עס זעהט אויס, איז דער רבנו בחיי געווען בעהאַוועגט אין דער דאָמאָלסטדיגער אַראַבישער ליטעראַטור און ער האָט פון דאָרט געשעפּט אַ ביסעל מאַטעריאַל פאַר זיין ספר. עס קען זיין אַז די ציטאַטען וואָס זאָלען האָבען געשטאַמט פון די גרינגדער פון קריסטענטהום, האָט דער רבנו בחיי גענומען פון אַראַבישע ביכער, און אפשר האָט ער דאָרט גענומען מעהר ווי דאָס.

אָבער סאַי ווי סאַי האָבען דעם רבנו בחיי'ס טאַדלער נאָכהער אויפגעהערט צו טאַדלען איהם, ווייל זיי האָבען סוף כל סוף איינגעזעהן די וויכטיגקייט פון דעם ספר און די נוצען וואָס ער קען ברייננען, און דער ספר „חובות הלבבות" איז געוואָרען פּאָפּולער און אָנגענומען ביים פאָלק.

ג.

דער רבנו בחיי איז ניט געווען קיין געגנער פון אויסערליכע לימודים. ער איז ניט געווען פון די „קנאים" וואָס האָבען געלעבט אין שפּעטערע דורות, וועלכע האָבען ניט געוואָלט וויסען פון אַנדערע חכמות אויסער חכמת התורה. דער רבנו בחיי האָט געהאַלטען פון וועלטליכע חכמות און קענטניסען, וועלכע ער האָט אַליין, ווי עס שיינט, געלערענט, און ניט פערבאָטען אַנדערע צו לערנען. פערקעהרט: ער האָט געהאַלטען אַז חכמות „חציוניות" זיינען אַ געשאַנק פון בורא יתברך. אין שער חשבון הנפש, רעדענדיג וועגען מאַטהעמאַטיק, זאָגט דער רבנו בחיי: „כמעט שתדמה לנבואה הבאה מאת אלהים" — דער מאַטהעמאַטיקער קען דערגעהן אַזעלכע זאַכען וואָס זיינען כמעט גלייך צו אַ נבואה פון גאָט. אין זיין הקדמה צום „חובות הלבבות" זאָגט דער מחבר, אַז אַלע חכמות ווערען איינגעטהיילט אין דריי חלקים: חכמת הטבע (פיזיק); חכמת השמוש, ברויכבאַרע חכמות, ווי מאַטהעמאַטיק, מוזיק, אַסטראָנאָמיע און דאָס גלייכען, און די חכמת האלהות, די געטליכע חכמה. און די אַלע קלאַסען חכמות, זאָגט ער, זיינען טהויערען וואָס דער בעשעפער האָט געעפענט פאַר די מענשען כדי זיי זאָלען דורכדעם בעגרייפען און פערשטעהן די תורה און די וועלט. דערפון זעהט מען גאַנץ דייטליך, אַז דער רבנו בחיי איז ניט געווען אויף דער זייט פון אונוויסענהייט אין וועלטליכע קענטנים און וויסענשאַפט. ער איז געווען אין דער מיינונג פערקעהרט, אַז די חכמת האלהות, די געטליכע חכמה געהט האַנד אין האַנד מיט וועלטליכע חכמות און איינע די אַנדערע קענען ניט שאַדען, ווען מען ווייס נור ווי אָנצוגעהן מיט זיי.

דער מחבר פון ספר „חובות הלבבות" איז ניט נעגאַנגען אין וועג פון מחברים פון מוסר ספרים, וועלכע האָבען געשילדערט דעם נאָכ'ן טויט מיט שרעקליכע פאַרבען, האָבען פאַרגעשטעלט דעם מלאך המות, די מאַטערנים פון „חיבוט הקבר" און די יסורי גהינום צו וואַרפען אַ מורא אויף די לעבעדיגע

מענשען. דער רבנו בחיי האָט זיך ניט אָפּגעשטעלט אויף דעם און מיט אַ פּאָר קליינע אויסנאַהמען, דערמאָהנט ער עס כמעט ניט אין זיין ספר, ווייל זיין שיטה צו לערנען רעליגיאָן און מאָראַל איז אַן אַנדערע. די הויפּט זאַך וויל ער מקרב זיין מענשען צו גאָט, צו דיענען איהם מיט'ן גאַנצען הארצען, ליעב האָבען איהם און מורא האָבען פאַר איהם מיט אַ יראת הכבוד און צו דעם פאָדערט זיך מעהר אויפקלערונג און וועניגער אַנוואַרפען אַ פּחד פון פיזישע ליידען.

ער געפינט אפילו ניט פאַר נויטיג צו דערמאָהנען די נסים וואָס גאָט האָט געטהאָן מיט די אידען, ווי עס ווערט דערצעהלט אין תורה און נביאים, כאָטש ער רעדט וועגען דעם ענין אין „חובות הלבבות“. ער מאַכט עס אָפּ בקיצור און דערצעהלט ניט קיינע איינצעלהייטען, ווייל ער האַלט אַז גאָט'ס נסים זעהט מען יעדען טאָג און יעדע רגע און איבעראַל וואו אַ מענש געפינט זיך. מיר זעהען גאָט'ס חכמה און וואונדער אין טעגליכען לעבען, אויב נור מיר בעאָבאַכטען דאָס און מיר גיבען זיך די מיה צו טראַכטען וועגען דעם.

אין אַ פּלאַץ אין שער חשבון הנפש זאָגט דער רבנו בחיי: מענשען וואונדערען זיך, ווערען איבערראַשט ווען זיי זעהען אַ לקוי חמה, גרויסע בליצען, שטורמס און דאָס גלייכען און זיי ווערען ניט איבערראַשט פון זון־אויפגאַנג און זון־אונטערגאַנג, געוועהנליכען רעגען און דאָס גלייכען, וואָס זיי זעהען שטענדיג. דער אמת איז דאַך אַז אויף וואָס מען זאָל ניט אַ קוק טהאָן אויף דער וועלט, זעהט מען אַלץ די נפלאות הבורא. דעריבער געפינט דער רבנו בחיי ניט פאַר נויטיג צו ערמוטהיגען מענשען צו דיענען גאָט צוליעב נסים וואָס ער האָט מיט זיי אַמאָל געטהאָן, ווייל די גאַנצע וועלט און דאָס לעבען איז דורכאויס פול מיט נסים.

דער רבנו בחיי, ווי מיר זעהען אין דיעזען ספר, האָט געהאַט אַ שאַרפען פּסיכאָלאָגישען בליק. אין פיעלע ערטער ברייננגט ער ארויס געדאַנקען אַזוי פּסיכאָלאָגיש קלוג, אַז מען מוז ניעדערגעריסען ווערען פון וועלכע עס איז אַנדערע אידעען און האַלטען מיט איהם. ווי לאָגיש און פּסיכאָלאָגיש ער רעדט אין שער הבטחון וועגען דעם אונטערשייד פון בעל בטחון און ניט בעל בטחון! ער ווייזט דאָרט אויף אַז דער בעל בטחון, ווען אַפילו עס איז איהם שלעכט, איז איהם אויך גוט, און פערקעהרט, דער וואָס בעזיצט ניט די מדה פון בטחון, מעג איהם אַפילו געהן ווי גוט, איז איהם פאָרט ניט גוט. ער רעדט אַזוי קלוג, אַז ווען נור מען טראַכט זיך אַ ביסעל אריין אין דעם, זעהט מען אַז יעדעס וואָרט איז אמת, קיין זאַך ניט איבערטריבען, כאָטש אין פלוג קען זיך אויסדראַכטען, אַז דאָס זיינען ניט מעהר ווי ווערטער פון אַ פאַנאַטישען מוסר זאָגער.

און אַזוי אין נאָך שטעלען ציינגט דער רבנו בחיי ארויס, אַז ער איז ניט סתם אַ מוסר זאָגער אָדער מאָראַל פּריידיגער, נור אַ מענש מיט וויסען, וואָס רעדט אימער שכל'דיג ווי אַן ערפאַהרענער און פראַקטישער אויף אַלע גע־ביעטען אין לעבען.

ד.

דער רבנו בחיי פּרעדיגט שטאַרק פאַר דער מדה פון „ואהבת לרעך כמוך“. אויסער דעם וואָס דאָס איז אַ מצוה פון דער תורה, צייגט דער רבנו בחיי אָן

דער רבנו בחיי

אויף די איבלען וואָס קומען ארוים דערפון וואָס מענשען זאָרגען בלויז פאַר זיך אליין און קימערען זיך ניט פאַר'ן כלל, פאַר זייערע מיטמענשען.

ריידענדיג וועגען דיעזען ענין אין שער חשבון הנפש, דריקט דער מחבר אוים אידעען, וואָס קענען אָנגענומען ווערען אלס סאָציאַליסטיש. ער גיט דאָרט אַ משל צו אַ צאָהל מענשען וואָס האָבען געפיהרט שווערע משאות יעדער איינער אויף אַ בעזונדער וואָגען. זיי האָבען די דאָזיגע משאות געדאַרפט אויסלאָדען און אָנלאָדען, איז אויב זיי העלפען איינע די אַנדערע, טהוען זיי אָפּ זייער זאַך בשלום; ווען אָבער יעדער איינער זאָרגט בלויז פאַר זיין וואָגען, ווערען דאָס רוב פון זיי פערמאַטערט און דערגרייכען ניט זייער ציעל. אזוי, זאָגט ער, איז מיט די מענשהייט בכלל אויך. ווען איינער דעם אַנדערען זאָל העלפען, וואָלטען אלע אויסגעקומען מיט זייער חיונה און מיט אלעס. די צרה איז אָבער וואָס איינער וויל אַ סך און עס קימערט איהם ניט וואָס דער צווייטער האָט גאָר ניט. דער איבעל איז וואָס פיעלע זוכען נור פאַר זיך, אָנצולאָדען זייערע אייגענע וואָגענס, דעריבער איז דאָס לעבען שווער און דעריבער מאַטערען זיך מענשען אויף דר וועלט. ווען אלע — זאָגט ער — וואָלטען געלעבט געזעלשאַפטליך; ווען יעדער יחיד וואָלט געזאָרגט פאַר אַנ־דערע אזוי ווי פאַר זיך; ווען מענשען וואָלטען איינע די אַנדערע געהאָלפען, וואָלט דאָס לעבען געווען לייכטער פאַר אלעמען און יעדער איינער וואָלט געהאַט וואָס ער דאַרף.

דאָס שמעקט אַ ביסעל מיט סאָציאַליזמוס, אָבער מען מוז ניט זיין אַ סאָציאַליסט מסכים צו זיין צו זיינע ווערטער אַז זיי זיינען אמת.

דער „חובות הלבבות" איז בעליעבט געוואָרען ביים פאָלק צוליעב זיינע גוטע לעהרען און עד היום, כאָטש עס איז שוין אזוי פיעל הונדערטע יאָהרען זייט ער איז פערפאַסט געוואָרען, איז נאָך דער ספר אלץ פּאָפּולער, פּאָפּולערער ווי אַנדערע ספרים וואָס זיינען פערפאַסט געוואָרען שפּעטער.

דער ספר „חובות הלבבות" איז געווען אַ נייעס, אַן אונערוואַרטעטע ערשיינונג ביי אידען. דעריבער האָט מען זיך לכתחילה גענומען איהם לערנען און שטודירען. עס האָבען זיך שפּעטער געפונען איבערזעצער און האָבען דעם ספר איבערזעצט פון זיין אַראַבישען אָריגינאַל אין לשון הקודש. נאָך שפּע־טער — אויך אין „עברי־טייטש", און ער איז אלץ מעהר און מעהר פער־שפּרייט געוואָרען צווישען אידען אין אלע לענדער.

דער „חובות הלבבות" איז שטענדיג געווען דעם אידען צום הארצען. אין איהם האָבען די גלות מענשען געפונען טרייסט מעהר ווי אין אַנדערע ספרים, ווייל זיינע לעהרען פיהרען צו אַ הויכען ציעל, צו זיין מדובק אין השי"ת, אַ גענום וואָס איז בעסער פון אלע גענוסען אין דער וועלט.

עס איז דאָ ניט איין איבערזעצונג פון „חובות הלבבות" אין לשון הקודש, אָבער עס איז אָנגענומען געוואָרען די איבערזעצונג פון ר' יהודה אבן תבון, אויך אַ שפּאַנישער איד, ווייל זיין איבערזעצונג איז די ריכטיגסטע און ער האַלט זיך שטרענג ביים אָריגינאַל, הגם די שפּראַך איז ניט אַזאַ לייכטע און דער סגנון, דער סטיל איז ניט אזעלכער וואָס „ירוץ הקורא בו".

ח׳

אויסצוג פון מחבר׳ס הקדמה

האט דער מחבר געזאגט:

געלויבט זאל זיין דער גאט פון ישראל, וואס בלויז אויף איהם איז ריכטיג צו זאגען אז ער איז דער אמת׳ער, איינציגער, דער ערשטער אין עקזיסטענץ, דער אהן אויפהערליכער גוטס טהוער, וואס האט בעשאפען אלעם אין דער וועלט אלס צייכען אויף זיין איינהייט, און האט פארמירט פארמען וואס זאגן עדות אויף זיין גבורה, און ער האט מחדש געוועזן די וועלט, האט איהר בעשאפען פון גאר ניט צו בעשטעטיגען זיין חכמה, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: דור לדור ישבח מעשיך וגבורותיך יגידו" — איין דור צום צווייטען ריהמט דיין ווערק און וועגען דיין קראפט זאגען זיי איינער דעם אנדערען. אן אנדער פסוק אין תהלים זאגט: „יודוך ה׳ כל מעשיך" — עס לויבען דיך, גאט, אלע דיינע ווערק. דאס הייסט: אין די גאנצע שאפונג, אין אלעם וואס אויף דער וועלט געפינט זיך זעהט מען גאט׳ס גרויסקייט און מען פערשטעהט ווי מען דארף איהם דאנקען און לויבען. נאך א פסוק זאגט: „כבוד מלכותך יאמרו" — די עהרע פון דיין קעניגרייך זאגען זיי. דורך די שאפונגען ווערט מען איבערצייגט ווי גרויס דער כבוד פון גאט איז און עס איז גלייך ווי די שאפונגען זאגען דאס, ערקלעהרען דאס.

און די גרעסטע פון די טובות, וואס דער בעשעפער האט געטהאן זיינע קנעכט די רעדעוודיגע, די מענשען, איז וואס ער האט זיי בעשאנקען מיט א ריכטיגען געפיהל פון אנערקענונג און פאלשטענדיגען פערשטאנד. ער האט די מענשען געגעבען חכמה וואס דאס איז זייער לעבענס אטהעם און די ליכט פון זייער שכל, און דאס בריינגט זיי צו ערפילען גאט׳ס רצון און עס פערהיט זיי פון זיין צארן אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. און אז די חכמה וואס א מענש בעזיצט איז א מתנה טובה פון גאט ווייסען מיר פון פסוק אין משלי: „כי ה׳ יתן חכמה מפיו דעת ותבונה" — גאט גיט חכמה, פון זיין מויל, דורך זיין גזירה בעזיצט דער מענש וויסען און פערשטאנד. אין ישעיה איז דא א פסוק: „אני ה׳ אלהיך מלמדך להועיל" — איך, גאט דיין גאט לערען דיך שכל וואס זאל דיר נוטצען בריינגען. אין די הייליגע שריפטען זיינען דא נאך פסוקים וואס בעשטעטיגען, אז חכמה ביים מענשען איז א מתנת אלהים, א געשאנק פון גאט.

און די חכמה, וואס גאט האט געגעבען די מענשען, ווערט איינגעטהיילט אין דרייערליי חלקים. עס זיינען דא, הייסט עס, דרייערליי הויפט חכמות. דער ערשטער טהייל איז: חכמת היצירות, די חכמה פון בעשעפענים, פון בעשאפענע זאכען. דאס הייסט: די לעהרע צו וויסען די נאטור און ענדע־רונגען וואס קומען פאר אין דער נאטור צוליעב געוויסע אורזאכען. די דאָ־זיגע לעהרע ווערט אנגערופען „פיזיק". דער צווייטער טהייל חכמה איז: חכמת השימוש, אדער חכמת המוסר. צו דעם געהערען די וויסענשאפטען וואס מענשען געברויכען פאר געוויסע צוועקען, וואס זיי נויטיגען זיך אין

אויסצוג פון מחבר'ס הקדמה

לעבען, ווי, למשל, מאטהעמאטיק, אסטראנאמיע, מוזיק און נאך וויסענשאפ־טען וואס מענשען געברויכען און זיינען מוסר, גיבען איבער אדער לערנען איינע די אנדערע.

דער דריטער טהייל חכמה איז די חכמת האלהות, די חכמה פון געט־ליכקייט. דאס הייסט: וויסען און בעגרייפען גאט, זיין תורה און אנדערע הויכע ענינים, ווי בעגרייפען וואס די נשמה איז, וואס דער שכל איז און וואס מלאכים זיינען. און די אלע טהיילען פון חכמה זיינען טהויערען וואס דער בעשעפער האט געעפענט פאר די רעדעווודיגע — די מענשען, כדי דורכדעם זאל מען משיג זיין די תורה און די וועלט. דער מענש זאל, הייסט עס, זיי בענוצען פאר וועלטליכע ענינים און פאר געטליכע.

אבער די גרעסטע און העכסטע פון אלע חכמות איז די דריטע — די חכמת האלהות, וואס מיר דארפען לערנען בלויז מיט דעם איינציגען צוועק צו וויסען און פערשטעהן אונזער תורה, אבער לערנען די געטליכע חכמה, כדי צו געניסען עפעס דא אויף דער וועלט, טארען מיר ניט. עס איז אונז פער־באטען צו לערנען תורה און די פארשונג פון גאטהייט צוליעב כבוד אדער צוליעב אנדערע וועלטליכע צוועקען, נאר לשמה, מיט דעם איינציגען אבזיכט צו וויסען די תורה און בעגרייפען די גאטהייט.

און דער בעשעפער האט געעפענט דריי טהויערען, דורך וועלכע מען קען קומען צו דער הויכער געטליכער חכמה. די דריי טהויערען זיינען: דער שכל, די תורה, וואס איז געגעבען געווארען דורך משה רבנו, און די קבלות, די תורה שבעל פה, וואס איז שפעטער איבערגעגעבען געווארען פון איינעם צום אנ־דערען מינדליך, ווי פרטים און דקדוקים פון מצוות, וואס זיינען ניט געגעבען געווארען שריפטליך מסיני.

די חכמת התורה בכלל איז איינגעטהיילט אין צוויי חלקים. עס זיינען דא מצוות נראיות, מצוות וואס מען זעהט ווי מען טהוט זיי מיט די גליעדער, און מצוות צפוניות, בעהאלטענע, וואס מען איז זיי מקים מיט דער מחשבה, מיט'ן הארצען. די ערשטע זיינען דא צווייערליי: מצוות וואס דער שכל איז מחיב אז מען דארף זיי מקים זיין און אזעלכע וואס דער שכל זאגט ניט אז מען זאל זיי טהאן און אויך ניט אז מען זאל זיי ניט נאכקומען, ווי בשר בחלב, שעטנז און דאס גלייכען. די חובות הלבבות אבער, די מצוות וואס זיינען אבהענגיג דער מחשבה, דעם געדאנק זיינען אלע שכל'דיגע, ווי איך וועל איה"ש ערקלערען דייטליך. און אזוי ווי די חובות האברים, די מצוות וואס הענגען אפ אן די גליעדער זיינען דא צווייערליי: מצוות עשה און מצוות לא תעשה, זאכען וואס מען דארף טהאן און זאכען וואס מען דארף ניט טהאן אדער געבאטען און פערבאטען, אזוי איז ביי די חובות הלבבות אויך פאראן געבאטען און פערבאטען. מען דארף, למשל, גלויבען אז די וועלט האט א בעשעפער, וואס האט איהר בעשאפען פון גאר ניט; מען דארף האבען אויפ'ן זינען אז דער בעשעפער איז איינער און מען דארף אין איהם האבען בטחון, זיין אונטערטעניג צו איהם, מורא האבען פאר איהם און שעהמען זיך פאר איהם. דאס און עהנליכע זאכען זיינען די מצוות עשה פון די מצוות צפוניות, פון די בעהאלטענע מצוות וואס קיין זייטיגער קען ניט זעהן און וויסען אויב מען איז זיי מקים אדער ניט. דער היפוך פון דעם, ניט גלויבען אין אחדות

הבורא, און גאָט'ס איינהייט, ניט זיין אונטערטעניג צו גאָט און ניט מורא האָבען פאַר איהם, דאָס זיינען די לאו'ן אָדער די לא תעשה'ס פון חובות הלבבות. דערצו קען מען אויך צורעכענען די פערבאָטען פון „לא תחמוד" און „לא תקום", ניט האָבען קיין חשק צו פרעמדעס און נקמה האָבען אָן איינעם, וואָס דאָס איז אויך תלוי בלב, אָבהענגיג אָן הארץ און מען זעהט עס ניט אין די עפענטליכקייט, און נאָך אַזעלכע זאַכען וואָס זיינען נור אנטפּלעקט צו גאָט און ניט צו קיין מענשען, אַזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ירמיה: „אני ה' חוקר לב" — איך גאָט פאָרש דאָס הארץ.

און ווייל די חכמת המצוות בעשטעהט פון עפענטליכעס און פערבאָרגענעס, ווי איך האָב פריהער געזאָגט, האָב איך נאָכגעזוכט אין די ספרים פון אַמאָליגע מחברים, וואָס האָבען געלעבט נאָך די פערפאַסער פון תלמוד, די בעלי הגמרא, און איך האָב איינגעזעהן, אַז די ספרים, וואָס זיי האָבען געשריבען איבער תורה און נביאים, ענטהאַלטען אַלץ אַנדערע ענינים. זיי טייטשען אויס און ערקלערען מיינונגען פון פסוקים, גיבען זיך אָפּ מיט זאַכען וואָס האָבען צו טהאָן מיט דקדוק, נעהמען ארום דעם תמצית, דעם קיצור פון געוויסע דינים אָדער זיי ברייגנען ראיות, אַז מען דאַרף מקים זיין די מצוות התורה און גיבען אָן תשובות וואָס מען זאָל ענטפערען אפּיקורסים, אומגלויביגע, וואָס האַלטען ניט פון דער תורה, ווי איך האָב געפונען אין די ספרים פון פערשיעדענע מחברים און אויך טהיילווייז אין די ספרים פון רבנו סעדיה גאון. די חכמה אָבער פון חובות הלבבות האָבען זיי דורכגעלאָזט און עס האָט זיך ניט געפונען קיין איינער, וואָס זאָל פערפאַסען אַ ספר מיוחד, אַ ספּעציעלען ספר, אין וועלכען דיעזער ענין זאָל זיין ארומגערעדט און ערקלעהרט. איז מיר די זאַך געווען אַ וואונדער. ווארום ניט האָבען קיין בעזונדערען ספר וועגען אַזאַ וויכטיגען ענין?

האָב איך געטראַכט: אפשר זיינען חובות הלבבות גאַר ניט אין כלל פון די מצוות וואָס מיר זיינען מחויב מקים צו זיין לויט די תורה; אפשר איז דאָס אַ ביי־זאַך, אַ צוגאָב צו דער תורה, וואָס אַז מיר ווילען קומען מיר דאָס נאָך און אַז ניט, איז אויך רעכט, און דעריבער האָבען די אַמאָליגע מחברים ניט געפונען פאַר נויטיג צו שרייבען וועגען דעם ספרים. ווען אָבער איך האָב זיך אריינגעטראַכט אין דעם ענין, האָב איך אויסגעפונען, אַז די פערבאָרגענע הערצליכע מצוות זיינען אויף אונז אַ חוב און איך קען דאָס אויפווייזען על פי שכל און פון דער תורה און פון דער קבלה. איך האָב זיך איבערצייגט, אַז די חובות הלבבות זיינען דער יסוד, דער פונדאַמענט פון אַלע מצוות און אויב מיר קומען זיי ניט נאָך ריכטיג, קענען די מצוות האברים ניט געטהאָן ווערען ווי געהעריג איז.

דער שכל איז מחיב אַז מען דאַרף דיענען גאָט מיט'ן הארץ, ווייל דער מענש איז צוזאַמענגעשטעלט פון אַ נשמה מיט אַ גוף. דעם גוף, דעם קערפּער, זעהט מען און די נשמה איז פערבאָרגען, מען זעהט איהר ניט. דעריבער דאַרף דאָס דיענען גאָט זיין אַ דאָפּעלטע, אַן עפענטליכע און אַ פערבאָרגענע. מיר זיינען מחויב צו טהאָן מצוות וואָס לייט זעהען, ווי, למשל, תפלה טהאָן צו גאָט, צדקה געבען, לערנען תורה און מקים זיין אַלע מצוות האברים, און אויך דיענען איהם בנסתר, פערבאָרגען אין אונזערע הערצער, גלויבען אין אחדות הבורא, מורא האָבען פאַר'ן בעשעפער, ליעב האָבען איהם און זיין

אויסצוג פון מחבר׳ס הקדמה

אונטערטעננג צו איהם און עהנליכעס וואָס קיין זייטינער מענש קען ניט זעהן און בעמערקען, ווייל דאָס ווערט ניט געטהאָן עפּענטליך מיט די גליעדער.

און עס איז אַ דבר ברור, אַ פעסטגעשטעלטע זאַך, אַז די מצוות האברים, די מצוות וואָס מיר טהוען מיט אונזערע גליעדער, קענען ניט זיין פאָלקאָם סיידען זיי ווערען געטהאָן בלב שלם, מיט׳ן גאַנצען הארצען, סיידען מיר האָבען אַ חשק צו דעם. אָהן אַן אמת׳ן, אויפריכטיגען ווילען קען אַ זאַך ניט געטהאָן ווערען בשלימות. און וויבאלד אַז עס ליגט אויף אונז אַ פּפליכט צו טהאָן מצוות מיט אונזערע גליעדער, מוז אונבעדינגט אונזער הארץ, אונזער מחשבה אויך זיין איבערגעגעבען דערצו, וואָרום אָהן דעם קען דאָך דאָס ניט זיין. אַזוי פארשטעהען מיר מיט׳ן שכל אַז די חובות הלבבות זיינען אַ מוז און מען קען ניט זיין קיין עובד ה׳ ווען מען איז ניט מקיים די פפליכטען וואָס זיינען אָבהענגיג די הארץ, די פערבאָרגענע מחשבה.

און די תורה זאָגט אונז בפירוש אָן אויף אַזעלכע פפליכטען. „ואהבת את ה׳ אלהיך״ — דו זאָלסט ליעב האָבען גאָט דיין גאָט, זאָגט אונז די תורה, און ליעב האָבען איז אַ הערצליכער געפיהל וואָס איז פערבאָרגען און מען זעהט עס ניט. אין דער תורה זיינען דאָ אַ סך אַזעלכע מצוות. ווי, למשל: „ואהבת לרעך כמוך״ — די זאָלסט ליעב האָבען דיין חבר ווי זיך אַליין; „לא תשנא את אחיך בלבבך״ — דו זאָלסט ניט פיינט האָבען דיין ברודער, דיין מיטמענשען אין הארצען; „לא תחמד אשת רעך״ — דו זאָלסט ניט גלוסטען דיין חבר׳ס ווייב, און נאָך פיעלע אַזעלכע מצוות עשה און מצוות לא תעשה, וואָס בעלאַנגען צום הארץ, ניט צו די אברים.

און אַזוי האָב איך אויך געפונען אין קבלה, אין די דברי חז״ל, אַז דער עיקר איז די הארץ, די גוטע אָדער שלעכטע כונה. די גמרא זאָגט: „רחמנא לבא בעי״ — גאָט וויל אַ גוט הארץ, און אין פיעלע שטעלען האָבען אונזערע חכמים, ז״ל, ערקלערט און פעסטגעשטעלט, אַז מיר מוזען דיענען גאָט בנגלה ובנסתר, עפענטליך מיט אונזערע אברים און פערבאָרגען מיט אונזערע הערצער.

און אַז מיר איז דאָס קלאָהר געוואָרען, האָב איך געטראַכט: אפשר איז חובות הלבבות אַזאַ מצוה וואָס מען איז ניט מחויב צו מקיים זיין צו אַלע צייטען און אין יעדען אָרט. האָב איך אָבער נאָכגעזוכט און זיך איבער־צייגט, אַז דער חוב צו דיענען גאָט מיט׳ן הארצען איז אויף אונז חל שטענדיג און אין יעדען אָרט וואו מיר געפינען זיך און אונטער אַלע אומשטענדען. איך האָב אויסגעפונען אַז אין אַלע פּרטים דארפען מיר פאָלשטענדיג זיין איבערגעגעבען צו גאָט און מיר דארפען מיט אַלע מעגליכקייטען זעהן אויס־מיידען אַזעלכע זאַכען, וואָס קענען אונז מאַכען ווען עס איז שטערונג אין דיענען גאָט בלב ונפש, מיט׳ן הארץ און מיט דער נשמה, און דאָס זיינען מיר פערפפליכטעט שטענדיג, אָהן אויפהער.

דעריבער האָט מיר נאָך מעהר געוואונדערט: וואָרום האָט זיך ניט גע־פונען אַ מחבר צו פערפאַסען אַ ספר מיוחד וועגען דעם ענין פון חובות הלבבות.

אָבער ווערענדיג דן זיין די מחברים לכף זכות, האָב איך איבערגע־טראַכט: אפשר זיינען די חובות הלבבות ניט אַזוי וויכטיג, ווייל זיי זיינען אפשר בעשרענקט אויף אַ געוויסע צאָהל און אנדערע מצוות זיינען ניט אָפּ־הענגיג אָן זיי. האָב איך אָבער אויסגעפונען אַז עס איז פערקעהרט: די

מצוות האברים, די מצוות וואָס מען טהוט מיט די גלידער, די האָבען דוקא א בעשטימטע צאָהל. בכלל ווייסען מיר דאָך אז מיר האָבען תרי"ג מצוות, זעקס הונדערט מיט דרייצעהן מצוות, אָבער אָן די הערצליכע חיובים הענגען אָפּ אַזוי פיעל מצוות, אַזוי פיעל גוטע טהאטען וואָס האָבען גאָר קיין צאָהל. האָב איך ווייטער געטראַכט: אפשר זיינען די חובות הלבבות אַזוי פּאָפּולער, אַזוי בעוואוסט צו אַלעמען און מען היט עס אַזוי אָפּ, אַז עס איז ניט נויטיג צו האָבען וועגען דעם ספּעציעלע ספרים. האָב איך אָבער אריינגעקוקט אין אַלטע ספרים און איך האָב אויסגעפונען אַז אין די דורות, ווען די ספרים זיינען פערפאַסט געוואָרען, זיינען מענשען געווען ווייט פון אָפּהיטען חובות הלבבות. בלויז אויסנאַהמען זיינען געווען צדיקים און פּרושים, אָבער די איבעריגע האָט מען געדאַרפט לערנען און עס איז נויטיג געווען צו לערנען זיי דאָס.

און היינטיגע צייטען זיינען דאָס רוב מענשען מזלזל, האַלטען פאַר ביליג, פאַר וואָכעדיג אפילו די מצוות האברים און די הערצליכע מצוות — אודאי. אפילו דער וואָס גיט זיך אָפּ מיט דער חכמת התורה, איז זיין כונה כדי מען זאָל איהם האַלטען פאַר א למדן, א חכם און קונה שם זיין אויף דער וועלט. אַזעלכער וועט לייכט אָפּטרעטען פון דער וועג פון דער תורה, ווען נור ער וועט ווייסען, אַז דאָס מקים זיין וועלכע ניט איז מצוה וועט איהם ניט ברייננגען קיין כבוד, און אַזאַ לערנען די תורה איז ערגער ווי ניט לערנען, וואָרום אַז מען לערענט און מען ווייס וואָס מען מעג און וואָס מען טאָר ניט און מען קומט עס ניט נאָך, איז דאָך די זינד געוויס גרויס. דער וואָס האָט ניט געלערענט קען זיך רעכטפערטיגען: איך האָב ניט געוואוסט, אָבער דער לערנער האָט דאָך ניט מיט וואָס צו פערענטפערען זיך. און דער לערנער לשם כבוד אָדער צוליעב אַנדערע געגוסען פערנאַכלעסיגט צו ווייסען דאָס וואָס ער דאַרף און מוז ווייסען און וואָס אָהן דעם קען מען ניט מקים זיין די מצוות, אַזוי ווי די אמונת היחוד, דאָס גלויבען אין גאָט'ס איינהייט, א זאַך, אין וועלכע מיר דאַרפען זיך אריינטראַכטען און מען קען דאָס אָבערפלעכליך ניט דערגעהן. אָט דיזע פערבאָרגענע הערצליכע חכמה אַכטען זיי ניט, און וואָס טויג עס אַז עס פעהלט דער עיקר?

מען דערצעהלט אויף א געוויסען חכם, אַז ביז האַלבען טאָג פלעגט ער זיצען און פערברייננגען מיט מענשען און ווען ער פלעגט נאָכהער פערבלייבען אַליין, פלעגט ער זאָגען צו זיינע גלידער: „גיט אָהער דאָס בעהאַלטענע ליכט". געמיינט האָט ער עס — די חובות הלבבות, די הערצען פּפליכטען. אויף אַן אַנדער חכם ווערט דערצעהלט, אַז מען האָט איהם אַמאָל געפרעגט אַן אויסערגעוועהנליכע שאלה אין דעם ענין פון גטין, און ער האָט דעם פרעגער געענטפערט: „איהר פרעגט א זאַך וואָס עס קען אונז גאָר ניט שאַדען אויב מיר וועלען עס ניט ווייסען. ווייסט איהר אַלעס וואָס איהר זייט מחויב צו ווייסען און טאָרט ניט פערנאַכלעסיגען, וואָס עס ליגט אייך אין זינען א שאלה וואָס קען זעהר זעלטען טרעפען און איהר קענט דערמיט גאָר ניט מתקן זיין? איך שוועור אייך, אַז זייט איך בין פינף און דרייסיג יאָהר אַלט גע־וואָרען בעשעפטיג איך זיך מיט ענינים וואָס זיינען נויטיג פאַר די מצוות פון מיין תורה, און איהר ווייסט דאָך וויפיעל מיה איך לייג אויף דעם אוועק און וויפיעל ספרים איך געברויך אויף דעם און איך האָב זיך קיינמאָל ניט

אפגעלייגט אויף אזעלכע שאלות ווי אייערע". און דער חכם האט דעם פרעגער געזאגט מוסר און איהם געטאדעלט דערפאר.

א פערשטענדיגער מענש דארף זיך ניט גריבלען אין שאלות וועגען ענינים וואס זיינען ווייטלויפיג און עס איז א גרויסער ספק אויב זיי קענען ווען פארקומען. אז עס פאסירט אן אויסערגעוועהנליכע שאלה, איז גענוג צו טראכטען וועגען דעם בעת דאס פאסירט, אבער ניט אפגעבען די רעיונות אויף אזעלכע זאכען און בעווארענען זיך מיט אן ענטשיידונג טאמער וועט עס ווען פאסירען. עס איז אן איבוד זמן צו דענקען וועגען אזעלכע זאכען בעת מען האט שטענדיג וויכטיגעס וועגען וואס צו דענקען — וועגען חובות הלבבות, ווי אחדות הבורא און אנדערע ענינים, אין וועלכע מען דארף זיך פערטיעפען.

איך האב אמאל וועגען דעם גערעדט מיט איינעם וואס מען האט גע־האלטען פאר א חכם אין חכמת התורה, פאר א למדן, האט ער מיר געענט־פערט, אז מען דארף זיך אין די פערבארגענע ענינים ניט פערטיעפען, מען דארף זיך אין דעם ניט גריבלען און עס איז גענוג אז מען וויים דאס בקבלה, וואס איינער גיט איבער דעם אנדערען. האב איך צו איהם געזאגט, אז דאס איז שייך צו זאגען אויף קינדער, פרויען אדער אזעלכע וואס זייער שכל איז טעמפ און זיי קענען די פערבארגענע חכמה ניט בעגרייפען מיט זייער אייגע־נעם שכל, אבער א מענש וואס האט בכח צו פערשטעהן עס מיט זיין אייגענעם שכל, טאר ניט זיין פויל אדער פערנאכלעסיגען צו טראכטען וועגען דעם.

דאס איז א משל צו א קעניג וואס האט געהייסען איינעם פון זיינע דיענער איינצומאהנען שטייער פון זיינע אונטערטהאנען און איהם אנגעזאגט, אז ער זאל יעדען איינעמס שטייער איבערצעהלען און פיהרען א ריכטיגען חשבון. האט זיך אבער דער דיענער פערלאזט אויף די שטייער־צאהלער, וועלכע האבען זיך צו איהם גע׳חנפ׳עט, און ניט געצעהלט און ניט נאכגעקוקט די געלדער וואס זיי האבען איהם געבראכט. האט זיך דער קעניג דערפון דערוואוסט און געפאדערט פון דיענער חשבון, אבער דער דיענער האט ניט געוואוסט וואס צו ענטפערען און ער איז בעשטראפט געווארען פאר פרנאכ־לעסיגען זיין שליחות און פערלאזען זיך אויף די שטייער־צאהלער. איז ווען דער דאזיגער דיענער וואלט ניט געווען פעהיג צו זיין שליחות; ווען ער וואלט געווען אזעלכער וואס קען ניט צעהלען און רעכענען, וואלט דער קעניג ניט געקענט האבען קיינע טענות צו איהם. וויסענדיג אבער, אז ער טויג זיך צו דעם, האט איהם געקומט א שטראף אפילו ווען דער חשבון זאל שטימען און עס זאל גאר ניט פעהלען. אזוי איז אויך מיט דער חכמה הצפונה, מיט דער פערבארגענער חכמה, מיט די חובות הלבבות. ווען איינער האט נור ביכולת אליין צו דערגיין דאס מיט זיין אייגענעם שכל, טאר ער זיך ניט פערלאזען בלויז אויף דער קבלה. ער טאר זיך ניט פוילען צו טראכטען דעריבער און דארף אנשטרענגען זיינע רעיונות צו פערשטעהן דאס מיט זיין שכל. דער וואס טהוט עס ניט, איז דאס איהם גערעכענט פאר א זינד און וועט דערפאר בעשטראפט ווערען.

די תורה זאגט אין דער סדרה שופטים: „כי יפלא ממך דבר למשפט, ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך" — אז עס וועט פון דיר פערבארגען זיין א געזעץ, אז דו וועסט ניט וויסען עפעס א דין, זאלסטו טהאן ווי דער כהן,

דער עלטסטער אָדער דער ריכטער וועט דיר זאָגען. רעכענט דאָרט דער פסוק אוים געוויסע זאכען, אויף וועלכע מען דארף זיך פערלאָזען בלויז אויף די כהנים אָדער שופטים. עס ווערט אָבער ערגעץ ניט געזאָגט, אז אין די אמונה אין אחדות הבורא, בטחון און אַנדערע הערצליכע חיובים זאָל מען זיך פערלאָזען בלויז אויף דעם וואָס מען האָט בקבלה פון אַנדערע אָדער פון עלטערען. אַזעלכע זאכען דארף מען זיך אויך בעמיהען צו פערשטעהן מיט׳ן אייגענעם שכל.

אויף די חובות הלבבות זאָגט דער פסוק אין ישעיה: „הלא ידעת אם לא שמעת" — דו ווייסט דאָך דאָס אליין מיט דיין שכל, אויב דו האָסט עס ניט געהערט, אויב דו האָסט עס ניט בקבלה. אין אַן אנדער פלאַץ ווערט דאָרט געזאָגט: „הלוא תדעו, הלוא תשמעו, הלוא הוגד לכם מראש" — איהר ווייסט דאָך, עס הייסט: איהר פערשטעהט דאָך, איהר הערט דאָך, דאָס איז דאָך אויך פאַרצייטען געזאָגט געוואָרען. זעהט מען דאָך אז די זאכען איז מען ניט יוצא מיט דער קבלה אליין און מען דארף דאָס אויך וויסען מיט׳ן אייגענעם שכל.

און אז איך האָב די זאַך בעטראַכט ריכטיג און זיך איבערצייגט, אז די חובות הלבבות לעהרען איז אַ פפליכט, אַ חוב צו לערנען און פערשטעהן, און איינזעהענדיג אז די דאָזיגע וויכטיגע לימודים זיינען פערנאַכלעסיגט געוואָרען און עס איז נאָך דערוויי׳ל ניט פערפאַסט געוואָרען קיין באַזונדערער ספר פאַר דיעזען צוועק, און וויסענדיג, אז היינטיגע צייטען איז מען לייכטזיניג אין די זאכען, מען לייגט זיך ניט אָפּ דאָס צו לערנען און וויסען, בפרט נאָכקומען דאָס — אודאי ניט, דעריבער האָב איך מיט גאָט׳ס חסד זיך גענומען נאָכפאָרשען וועגען דעם, דערגעהן די אלע עיקרים פון חובות הלבבות, וויי׳ל איך בין איבערצייגט אז אלע גוטע מעשים, וואָס אַ מענש טהוט, איז ניט דער עיקר די מעשים גופא, נור די ריינקייט פון הארץ. איז מען זיך אפילו שטענדיג עוסק אין מעשים טובים, נור די ריכטיגע הערצליכע כונה איז דערביי ניטאָ, טייג עס ניט. יעדע גוטע טהאַט מוז זיין אויפריכטיג אי במעשה, אי במחשבה. אַ מענש מוז זיין גלייך אָפען און פערבאָרגען. זיין מחשבה טאָר ניט ווידערשפּרעכען זיינע מעשים אָדער רייד פון מויל, און ער קומט ניט נאָך זיינע פפליכטען צו גאָט ווען זיין הארץ איז ניט ריין און לויטער אין אַנקלאַנג מיט די גוטע זאכען וואָס ער טהוט אָדער מיט די רייד וואָס ער רעדט.

און אז דאָס אלעס איז מיר קלאָהר געוואָרען, האָב איך זיך גענומען איינגעוואָהנען אין די הערצליכע מצוות און איך האָב זיך אַנגעשטרענגט צו וויסען און טהאָן זיי וואָס מעהר. און אז איך האָב זיך דערוואוסט איין זאַך, האָב איך זיך דערפון דערוואוסט נאָך אַ זאַך. די צווייטע זאַך האָט מיך געלערענט אַ דריטע זאַך, און אזוי כסדר ביז דער ענין פון חובות הלבבות האָט זיך פערברייטערט אין מיין וויסען און עס איז מיר שווער געווען אלעס צו טראָגען אויף מיינע רעיונות. האָב איך מורא געהאַט טאָמער וועל איך צוליעב געוויסע אומשטענדען אָדער סבות עטוואס פערגעסען פון דעם און ווער עס זאָל מיר העלפען, ווער עס זאָל מיר דערמאָהנען דאָס פערגעסענע איז אין מיין דור דאָ ווייניג. דעריבער האָב איך בעשלאָסען צו פערשרייבען די אלע זאכען און מאכען פון דעם אַ ספר, כדי איך זאָל עס שטענדיג קענען לערנען און שטודירען, און ווען איך וועל וואָס פון דעם ניט אָפּהיטען ווי געהעריג איז, וועל איך זיך אליין פּאָרווירפע מאכען און זיך סטאַרען אויסצובעסערען דעם פעהלער. איך

אויסצוג פון מחבר'ס הקדמה

האָב געוואָלט אז דער ספר זאָל דיענען אַלס וועג־ווייזער, אַלס ליכט, וואס זאָל בעלייכטען דעם וועג פאר מיר און פאר אנדערע. איך האָב געהאָפט, אז אויב איך וועל די זאך דורכפיהרען, וועט עס ברייננגען נוטצען אי מיר, אי אנדערע מענשען.

און טראַכטענדיג אזוי, און האָבענדיג בעשלאָסען צו פערפאסען א ספר איבער די חובות הלבבות, האָב איך אָבער איינגעזעהן, אז איך בין ניט ראוי דערצו. איך האָב מיר משער געווען, אז דער ענין איז א צו שווערער און איך בין ניט מעכטיג גענוג צו מאַכען א פאָלקאָמענע זאך. אויסערדעם בין איך ניט אזא קענער אין דער אראבישער שפראך, אין וועלכער איך האָב געוואָלט שרייבען דעם ספר, ווייל די מענשען פון מיין צייט האָבען דיעזע שפראך צום בעסטען פערשטאַנען. איך האָב דעריבער אָנגעהויבען חרטה האָבען אויף מיין פאָריגען בעשלוס און געדענקט אויפגעבען דאָס אינגאַנצען.

און טראַכטענדיג וועגען דעם, האָב איך זיך אַליין חושד געווען, אפשר קומט עס אויס פוילקייט, ווייל איך וויל אויף זיך ניט נעהמען די מיה, און דער חשק צו רוה, צו פרייהייט האָט עס מיר אריינגעגעבען אין זינען אָפּצוזאָגען זיך פון דער זאך. און אין דער זעלבער צייט האָב איך זיך דערמאָהנט פון איינעם וואס האָט געזאָגט, אז ווען עס האנדעלט זיך וועגען טהאָן א גוטע זאך, דארף מען ניט זיין צופיעל איבערגעקלעהרט. מען דארף ניט אריינפאַלען אין ספקות, טאָמער וועט מען די זאך ניט דורכפיהרען ריכטיג און צוליב דעם גאר ניט אָנפאנגען דאָס. איך האָב דעריבער זיך איבערלייגט אין דער זאך און געטראַכט: ווען יעדער וואָס איז זיך עוסק אין א גוטען ענין פאר זיך אָדער אין לערנען אנדערע דעם ריכטיגען וועג, אין וועלכע זיי זאָלען געהן, וואָלט ניט געוואָלט אונטערנעהמען די זאך סיידען ער זאָל זיכער זיין, אז ער וועט עס דורכפיהרען בשלמות, וואָלט קיינער נאָך די נביאים, עליהם השלום, ניט אויסגערעדט א מוסר וואָרט צו זיינע מיטמענשען און די וועלט וואָלט געווען פוסט פון גוטע מעשים און שעהנע מדות. און ווען יעדער איינער, וואָס קען ניט נאָכקומען אלע גוטע מדות, זאָל אפילו דאָס וואָס ער האָט ביכולת נאָכצוקומען אויך פערנאַכלעסיגען, וואָלטען דאָך מענשען אינגאַנצען געווען פוסט און לעער פון מעשים טובים און די וועגען, וואָס פיהרען צו גוטעס, וואָלטען געווען וויסט און די גאַנצע וועלט וואָלט געווען דורכאויס שלעכט און פערדאָרבען.

און איך האָב די זאך גוט באַטראַכט און האָב פערשטאַנען, אז מענשען זיינען בטבע שלעכט און האָבען א נייגונג צו טהאָן וואָס ניט רעכט איז, אָבער צו גוטע טהאַטען זיינען זיי פויל. מענשען זיינען גענייגט צו זוכען פאַרגעניגענס און הוליאַנקעס, און קומט זיי צו דער האנד אַזעלכעס וואָס זיי האָבען צו דעם חשק, געפינען זיי שוין אויסריידען און תירוצים וואָרום זיי זאָלען די זאך טהאָן. פערקעהרט וויעדער, ווען עס קומט צו טהאָן א גוטע זאך, געפינען זיי פאַלשע טענות וואָרום זיי זאָלען זיך דערפון אָפּוועגדען. אום א מענש זאָל נאָר טהאָן גוטעס און אויסמיידען שלעכטעס, מוז ער אָנקומען צו די הילף פון גאָט אדער ער מוז האָבען אימיצען וואָס זאָל איהם מוסר זאָגען און ווירקען אויף איהם, אז ער זאָל ניט געהן אין די וועגען פון יצר הרע, נור שטענדיג פאָלגען דעם יצר טוב.

נעהמענדיג דאָס אַלעס אין אנבאַטראַכט, בין איך געקומען צום בעשלוס אז איך דארף זיך ניט פוילען און נעהמען אויף זיך די מיה צו פערפאַסען דעם געפּלאַנטען ספר און ערקלעהרען אלעס אין וואָס פאר א שפּראך איך וועל

קענען און אין וואָס פאר א מליצה מיר וועט זיך איינגעבען, אבי מען זאָל מיך פערשטעהן. איך וועל זיך ניט אָנשטרענגען אַרומצורייִדען אַלעס וואָס האָט צו טהאָן מיט אַלע פּונקטען פון חובות הלבבות, ווייל דאָס וועט זיין צופיעל און אַזאַ ספר וועט זיין צו גרויס. איך וועל בלויז ריידען בקיצור וועגען די הויפּט ענינים און וועל די זאַך, מיט גאָט׳ס הילף, דורכפיהרען. און איך בעט ביי גאָט אז ער זאָל מיר אָנווייזען די ריכטיגע וועג לויט זיין היילינען רצון און איך זאָל ריידען און טהאָן אַלעס וואָס איהם געפעהלט אין די עפענטליכקייט און אין פערבאָרגענהייט.

און אז איך האָב פעסט בעשטימט צו פערפאַסען דעם ספר, האָב איך געלייגט זיין פונדאמענט און איינגעריכטעט זיינע הויפּט זיילען, בעשטעהענד פון צעהן שרשים אָדער הויפּט פּונקטען פון אַלע חובות הלבבות. דיעזע האָב איך איינגעטיילט אין צעהן שערים, טהויערען אָדער אריינגאַנגע צו די הערצליכע מצוות וואָס אַ מענש דאַרף נאָכקומען. און איך מאַך דעם ספר ווי ווייט מעגליך פערשטענדליך. איך לאָז דורך טיעפע מליצות און פּרעמדע ווערטער און איך וויל ניט צייגען קיינע קונצען אין שפּראַך און אויסדריקע. איך מייד אויך אויס טיעפע חקירות און איך בענוץ מיך נור מיט קורצע ערקלעהרונגען, דורך וועלכע מען קען די געטליכע חכמה פערשטעהן מיט׳ן שכל. אין קיין חכמה אָדער מלאכה דאַרף מען ניט זוכען קיין גרונד. מען דאַרף ניט וועלען דערגרייכען אין דעם אַזוי פיעל וואָס מעהר קען שוין ניט זיין, ווייל דאָס איז אונמעגליך. אין יעדע חכמה קומען אַלע מאָל צו נייעסען און מען קען זיך קיינמאָל ניט אָפּשטעלען און זאָגען: עד כאן, מעהר קען שוין אין דעם ניט ערפונדען ווערען. בפרט די געטליכע חכמה, די חקירה וועגען גאָטהייט, האָט געוויס קיין סוף. דעריבער האָב איך זיך באַנוגענט מיט אָבערפלעכליכע ראיות וואָס לייגען זיך אויפ׳ן שכל און ניט געזוכט פעסטצושטעלען זאַכען דורך ממשות׳דיגע וועלטליכע ענינים, וואָס מיר ווייסען און מיר פיהלען מיט אונזערע חושים. די געטליכקייט איז ניט קיין דבר ממשות און מען קען דאָס ניט צוגלייכען און צופאַסען צו קיין זאַך אין דער וועלט. אויסער אין ערשטען שער, אין שער היחוד, בין איך געוועזען געצוואונגען צו זוכען ראיות פון זאַכען וואָס מיר ווייסען און פיהלען מיט אונזערע חושים, ווייל דער ענין איז זעהר אַ דעליקאַטנער און אום צו בעגרייפען די זאַך, מוז מען אָנקומען צו בעווייזע וואָס זיינען נעהענטער צו אונז און זיינען אונז בעקאַנט און מיר צווייפלען ניט אין דעם.

און צו די ראיות וואָס איך ברייננ אין דיעזען ספר האָב איך אויך צוגעגעבען וואָס די נביאים האָבען געזאָגט אין דיעזע ענינים און וואָס מיר האָבען בקבלה פון אונזערע אַלטע חכמים, ז״ל, און אויך וואָס מיר ווייסען פון חסידים און חכמים פון אַנדערע אומות, ווייל איך האָב געהאָפּט, אז זייערע רייד וועלען אָנגענומען ווערען און אז די הערצער פון מענשען וועלען זיין גענייגט אָנצונעהמען זייערע מיינונגען און נאָכפאָלגען זייערע אויפקלעהרונגען און גוטע אויפפיהרונגען.

און אונזערע רז״ל האָבען שוין לאַנג געזאָגט: אין סנהדרין פ״ד: אין איין פסוק שטראָפט יחזקאל די אידען: „וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם״ — איהר האָט זיך געפיהרט אַזוי ווי די פעלקער וואָס אַרום אייך, און אין אַן אַנדער פּלאַץ שטראָפט דער זעלבער נביא: „וכמשפטי הגוים אשר

סביבותיכם לא עשיתם" — איהר האט זיך ניט געפיהרט ווי די פעלקער וואס ארום אייך. ווי אזוי זשע מאכט עס א נביא אזא ווידערשפרוך? איז דער תירוץ, אז יחזקאל האט אזוי געמיינט: די גוטע זאכען, די גוטע מדות פון די פעלקער האט איהר ניט אנגענומען, אבער זייערע שלעכטע מעשים האט איהר געטהאן. זעהט מען דאך אז גוטע זאכען מעג מען זיך לערנען פון גוים אויך. און די רז"ל האבען אויך געזאגט, אין מגילה: „כל האומר דבר חכמה אפילו באומות העולם נקרא חכם" — דער וואס זאגט א קלוגע זאך אפילו פון די אומות העולם, ווערט אנגערופען א חכם. איז נאך א ראיה, אז מען מעג זיך בענוטצען מיט קלוגע און גוטע ווערטער וואס זיינען געזאגט געווארען פון גוים.

און אז איך האב פעסט בעשלאסען ארויסצוגעבען דיעזען חיבור, וואס זאל ענטהאלטען די חובות הלבבות, איז מיין אבזיכט געווען אויסצוקלייבען אזעלכע הערצליכע מצוות וואס זאלען כולל זיין אנדערע. איך האב בעשלאסען ארויסצוגעבען שריפטליך די הויפט פונקטען פון דיעזען ברייטען ענין און פון זיי זאל מען קענען לערנען די איבעריגע ניט געשריבענע.

אלס יסוד, אלס הויפט פונדאמענט האב איך גענומען יחוד האל, די לעהרע פון גאט'ס איינהייט וואס מיר דארפען גלויבען מיט'ן גאנצען הארצען. נאכדעם האב איך געפונען פאר פאסענד אנצוגעבען בעווייזע, איבערצייגונגען פון דאס בעשאפענע אויפ'ן בעשעפער. דאס איז דער שער הבחינה, אין וועלכען עס ווערט אויפגעוויזען מיט ראיות פון אלעם וואס מיר זעהען און מיר וויסען, אז די גאנצע שאפונג איז די מייסטערווערק פון דעם בורא, יתברך. נאכדעם, האב איך בעשלאסען, איז אין פלאץ צו ריידען וועגען עבודת האלהים, וועגען די חיובים וואס ליגען אויף אונז צו דיענען גאט און זיין איבערגעבען צו איהם. דער פיערטער שער, האב איך מסדר געווען, זאל זיין דער שער הבטחון, וואס זאל לערנען און איבערצייגען אז מען דארף זיך אין אלעם פערלאזען אויף גאט. ווארום וויבאלד מיר וויסען שוין פון פריהער אז קיין זאך ווערט ניט געטהאן אהן דעם ווילען פון בעשעפער, דארפען מיר קומען צו דער מדה פון בטחון, פון פערלאזען זיך אין אלעם אויף גאט'ס פיהרונג. דאן קומט שער יחוד המעשה, דער טהויער פון איינציגען טהאטען פון גאט'ס וועגען. די לעהרע, אז אלעם וואס א מענש טהוט דארף ער אין זינען האבען ניט זיך אליין, נור דעם בעשעפער. דעם זעקסטען הויפט פונקט פון חובות הלבבות האב איך בעשטימט, שער הכניעה, די לעהרע פון אונטערטעניג זיין צו גאט. און בעטראכטענדיג אז שוין אפילו נאך אלע זאכען קענען מענשען פערנאכלעסיגען די עבודת הבורא, האב איך בעשטימט דעם שער התשובה, די לעהרע פון תשובה טהאן, פון אויסבעסערען פעהלערען אלס דער זיעבענטער שער. איך האב נאכהער נאכגעזוכט און נאכגעפארשט און איך האב אויסגעפונען, אז מיר קענען ניט דיענען גאט ווי געהעריג איז, סאי מקים זיין די מצוות וואס מיר זיינען מחויב צו טהאן מיט אונזערע גליעדער און סאי נאכקומען די חובות הלבבות, סיידען מיר זאלען מיט זיך אליין האבען חשבונות, איבעררעכענען און איבערדענקען וואס מיר געניסען פון בעשעפער און מיט וואס מיר דארפען איהם דערפאר אפצאהלען, און איך האב דעריבער בעשטימט דעם שער חשבון הנפש אלס אכטער הויפט פונקט פון די חובות הלבבות. נאכהער קומט שער הפרישות, די לעהרע פון זיין אפגעזונדערט, צוריקגעצויגען פון וועלטליכע תענוגים. ווארום וויבאלד א מענש איז אריינגעטאן אין תאוות, קען ער ניט זיין קיין ריכטיגער עובד ה' אפילו נאך אלע איבער-

ציינונגען. און צולעצט קומט דער עיקר, דער תכלית וואס ווערט ארויסגעבראכט פון די אלע פאריגע לעהרען, און דאס איז אהבת ה׳, די לעהרע פון ליעב האבען גאט, וואס דאס איז די העכסטע מדרגה וואס קען דערגרייכט ווערען נאכפאל־גענדיג די אלע לעהרען פון די ניין שערים, און צו וועלכעס די אלע לעהרען ציעלען.

אזוי איז געווען מיין לעצטער בעשלוס. און איך האב דיעזען ספר א נאמען געגעבען „ספר תורת חובות הלבבות" — דער ספר וואס לערענט הערצען פפליכטען.

מיין כונה מיט מחבר זיין דיעזען ספר איז קליגער צו מאכען נאראנים און די וואס פערקירצען, קומען ניט נאך אלעס וואס אונזער תורה הייסט. איך וועל זיך אבער ניט נעהמען די מיה צו ענטפערען די יעניגע וואס זיינען דאגעגען אונזער תורה. מיט כופרים, מיט ניט גלויביגע וויל איך קיינע ויכוחים האבען. און אז דו ועסט, ברודער, לייענען מיין ספר, נעהם אלעס אריין אין דיין זכרון און לעהרען פון איהם אויך גוטע זאכען וואס זיינען אין איהם ניט געשריבען. און אויב דו וועסט אין איהם זעהן א טעות, פעררריכט עס, און ווען דו וועסט געפינען א פעהלער, בעסער עס אויס, און אורטהייל מיך צו גוטען און בעשולדיג מיך ניט אויף מיינע טעות׳ן און פעהלערען, ווייל איך האב דעם ספר פערפאסט איילענדיג אוים מורא טאמער וועל איך שטארבען און וועל מיין ציעל ניט עררייכען. און דו זאלסט ניט לערנען כדי צו בע־ריהמען זיך מיט דעם און כדי מען זאל דיך האלטען פאר א לערנער. לערען לשם תכלית, כדי דו זאלסט וויסען און נאכפאלגען גוטע לעהרען, און האב ניט דערביי קיינע אנדערע פניות.

וויים, אז אלע חובות הלבבות זיינען נכלל אין די צעהן שרשים, הויפט פונקטען וואס ווערען ארומגערעדט אין דיעזען ספר. לערען זיי, שטודיר זיי און דו וועסט זיי לייכטער בעגרייפען און פערשטעהן, ווען דו וועסט לערנען די ספרים פון דעם גאון רבינו סעדיה, ז״ל, וועלכע דערלייכטען דעם שכל און שארפען דעם פערשטאנד און לערנען דעם נאר, און מאכען פלייסיג דעם פוילען.

און גאט זאל אונז אנווייזען דעם וועג ווי אזוי צו דיענען איהם, אזוי ווי זיין געזאלבטער, דוד המלך, האט ביי איהם געבעטען: „תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך, נעימות בימינך נצח" — מאך מיך וויסען, גאט, די וועג פון לעבען, זעטיגקייט פון פרייד מיט דיין שכינה און אייביגען פאר־געניגען ביי דיין רעכטע האנד.

איינִיגע ווערטער צו דער צווייטער אויסגאַבע

מיט מיין איבערזעצען דעם „חובות הלבבות" אין אַ ריינעם, לייכטען אידיש, האָב איך מיין ציל דערגרייכט. איך האָב די דאָזיגע גאָר ניט לייכטע ארבייט אונטערנומען, כדי צו מאַכען דעם אַלטען רעליגיאָזען און מאָראַל־פילאָזאָפישען ספר פון רבנו בחיי מעהר צוגענגליך פאַר'ן ברייטען עולם, פאַר וועמען די העברעאישע איבערזעצונג איז צו שווער צו לערנען.

און דאָס איז מיר, מיט גאָט'ס הילף, געלונגען. איך האָב דעם ספר אַזוי פּאָפּולאַריזירט, אַז ער לייענט זיך ניט ווי אַ פילאָזאָפישעס ווערק, נאָר ווי אַ סיפור המעשה, פאַרשטענדליך צו יעדען, אפילו צו אידען פון אַ גאַנץ יאָהר, וואָס דער „חובות הלבבות" אין העברעאיש איז פאַר זיי אַ ספר החתום.

יאָ, די ארבייט האָט זיך מיר ב"ה איינגעגעבען און מיין וואונש איז ערפילט געוואָרען. מיין איבערזעצונג איז פאַרשפּרייט אין פילע, פילע אידישע הייזער און מען איז מיר דאַנקבאַר פאַר מיין גוטער און וויכטיגער אַרבייט, וואָס האָט ממש געעפענט די אויגען פון טויזענדער מענשען און געמאַכט זייערע מוחות צו דענקען און זייערע הערצער צו פיהלען אַזעלכעס וואָס זיי האָבען פריהער ניט געדענקט און ניט געפיהלט.

מיין ערשטע אויסגאַבע איז אויספאַרקויפט געוואָרען, און איך וואָלט ניט געטראַכט וועגען אַ צווייטער אויסגאַבע, כאָטש איך האָב געהאַט אַ סך נאָכפראַגען אויף מיין ווערק. איך וואָלט אויף זיך ניט גענומען די גרויסע הכבדה, ווען אַן אַנדער זאַך זאָל מיך ניט באַוועגען דערצו.

אין דער ערשטער אויסגאַבע זיינען, צום באַדויערען, אריינגעפאַלען דרוק־פעהלערען, און דאָס האָב איך געוואָלט פאַרריכטען. איך וויל, אַז דער „חובות הלבבות אין אידיש", וואָס איך באַטראַכט אַלס אַ שעהנעם מאָנומענט פאַר מיר, זאָל זיין אַ כלי שלמה, אַ גאַנצע זאַך, אָהן פגימות, און דערפאַר האָב איך אויף זיך גענומען די מיה פון אַ צווייטער אויסגאַבע, וואָס איז פאַרבונדען מיט אַ סך אַרבייט.

איך וויל דאָ אָנצייגען אויף איין פאַרדריסליכען טעות וואָס איז אריינגעפאַלען אין מיין ערשטער אויסגאַבע:

אין אויסצוג פון מחבר'ס הקדמה, אויף זייט 16, רעדענדיג וועגען תורה שבכתב און תורה שבעל פה, איז דאָרט געדרוקט: „ווי פּרטים און דקדוקים פון מצוות, וואָס זיינען ניט געגעבען געוואָרען מסיני", און דאָס איז פאַלש, נאָך מעהר ווי פאַלש, אַ מין הכחשה, ר"ל, ווייל תורה שבעל פה, כללים, פּרטים און דקדוקים זיינען אויך מסיני, אַזוי גוט ווי די תורה שבכתב. ווי אַזוי זשע איז געקומען אַזאַ טעות? עס איז פּשוט ארויסגעלאָזט געוואָרען איין וואָרט. עס האָט געדאַרפט זיין: „וואָס זיינען ניט געגעבען געוואָרען שריפטליך מסיני". איך האָב עס איצט פאַרריכט און אריינגעשטעלט דאָס וואָרט „שריפטליך" אין דעם געהעריגען פּלאַץ.

אַזוי האָב איך אויך אויסגעבעסערט אַנדערע פעהלערען, גרעסערע און קלענערע, און איך וויל דאָ באַדאַנקען די יעניגע וואָס האָבען מיר אויפמערקזאַם געמאַכט אויף געוויסע טעות'ן. איבערהויפּט בין איך העכסט דאַנקבאַר רבי יחיאל צבי עקשטיין, ש"ץ ושו"ב אין ליטל ראָק, אַרקענסאָ, וועלכער האָט דעם ספר זעהר גענוי מגיה געוועזען און מיר אָנגעצייגט אויף די מעהרסטע פעהלערען.

טאָמער זיינען נאָך איצט אויך פאַרבליבען עפּעס גרייזען, גלויב איך, ווייניגסטענס, אַז זיי זיינען אונבאַדייטענדע און איך האָף, אַז מען וועט עס מיר אנטשולדיגען.

א. ד. אַגוז.

ברוקלין, ניו יאָרק, אסרו חג דפסח, תרפ"ט.

אינהאַלטס פערצייכנים

פון די צעהן שערים אָדער חלקים פון ספר.

שער היחוד.

אין דיעזען שער ווערט בכלל גערעדט וועגען אחדות הבורא, וועגען גאָט'ס איינהייט.

עס ווערט אויפגעוויזען, אז מיר זיינען מחויב צו גלויבען אין דעם מיט'ן גאַנצען האַרצען.

אז עס ליגט אויף אונז א פפליכט נאָכצוקלעהרען די זאַך און אָנשטרענגען זיך אין די חקירה פון גאָט'ס איינהייט, כדי מיר זאָלען עס פערשטעהן מיט'ן שכל און איבערצייגט זיין אין דעם.

ווי אזוי אָנצוגעהן מיט דער דאָזיגער חקירה און דער סדר ווי אזוי צו דער־געהן אויף ריכטיג אַז גאָט איז איינער.

אַן ערקלעהרונג וואס עס מיינט ריכטיגע איינהייט און ניט ריכטיגע.

א שכל'דיגע אויפקלעהרונג אז די וועלט האָט אַ בעשעפער, וועלכער האָט איהר בעשאַפען פון גאָר ניט.

אַן אָפּהאַנדלונג וועגען גאָט'ס מדות, וועגען זיין וועזען ווי מיר דארפען איהם פאָרשטעלען אין אונזערע געדאַנקען. וואָס מיר מעגען דענקען וועגען איהם און וואָס מיר טאָרען ניט.

שער הבחינה.

אין דיעזען שער ווערט בכלל גערעדט פון פרוף, פון איבערצייגונגען פון די שאַפונג אז עס איז דאָ א בעשעפער.

עס ווערט אויפגעוויזען, אז מיר זיינען מחויב בעאָבאַכטען עקזיסטירענדע זאַכען אויף דער וועלט, כדי איבערצייגט צו ווערען אין גאָט'ס חכמה.

עס ווערט ערקלערט ווי אזוי, אויף וואס פאר אן אָרט מיר זאָלען עס טהאָן.

עס ווערען אָנגעצייגט די סמנים פון דער הימעלשער חכמה אין בעשעפענישען.

וועלכע פון די ברואים זיינען נעהענטער צו אונז און פון וועלכע מיר קענען מעתר לערנען —

און די אורזאַכען וואס פערדאַרבען די איבערצייגונג אין גאָטהייט; די זאַכען וואָס שטערען דעם מענשען צו פערשטעהן און וויסען אז די וועלט האָט א בעשעפער.

שער עבודת האלהים.

אין דיעזען שער ווערט ברייט אָרומגערעדט וועגען אונזערע חיובים צו דיענען גאָט.

אינהאַלטס פערצייכנים

עס ווערט ערקלערט ווי אַזוי, אויף וואָס פאַר אַן אופן מען דאַרף זיין גאָט'ס דיענער לויט דעם שכל און פערזאָג פון דער תורה.

עס ווערט אָנגעוויזען ווי יעדער איינער דאַרף זיין אַן עובד ה' לויט די טובות וואָס ער געניסט פון בעשעפער.

אין דיעזען שער ווערט אויך גערעדט וועגען בחירה און הכרח, וועגען זאַכען וואָס די ברירה איז ביים מענשען צו טהאָן דאָס אָדער ניט און זאַכען וואָס דער מענש איז געצוואונגען צו טהאָן דורך די גזירה פון בעשעפער.

אַ קורצע אָפּהאַנדלונג וועגען דעם צוועק פון די בעשאַפונג פון מענשען —

און א ברייטער אויפקלעהרענדער ויכוח צווישען די נשמה מיט'ן גוף.

שער הבטחון.

דיעזער שער איז געווידמעט פאַר דער מדה פון בטחון, פון פערלאָזען זיך מיט אַלעם אויף גאָט.

אין דיעזען שער ווערט אויפגעקלעהרט, ווי דער מענש מוז שטענדיג זיין א בעל בטחון, ווייל קיין זאַך געשעהט ניט אָהן דעם רצון פון בורא יתברך.

עס ווערט אויפגעוויזען ווי דער בעל בטחון פיהרט דורך זיין וועלט גוט און ווי דער וואס באַזיצט ניט די מדה פון בטחון ליידעט דערפון.

עס ווערט דאָ אויך ארומגערעדט וועגען די מענשען וואס פערלאַנגען פון גאָט משכנות. זיי ווילען ער זאָל זיי פריהער בעזארגען מיט אלעס און נאָכהער וועלען זיי איהם דיענען —

און וועגען די זאַכען וואָס ווענדען אָפּ דעם מענשען פון דער מדה פון בטחון.

שער יחוד המעשה.

אין דיעזען שער ווערט גערעדט וועגען אייניגען טהאָטען פון גאָט'ס וועגען.

עס ווערט ערקלעהרט ווי א מענש איז מחויב אין זינען צו האָבען גאָט ווען ער איז זיך עוסק אין וועלטליכע זאַכען.

ווי אַזוי אַ מענש דאַרף זיך אויפפיהרען אז זיינע מעשים וואָס ער טהוט זאָלען זיין מרוצה צו גאָט, ווי אזוי ער קען דאָס דורכפיהרען —

און וואָס עס פערהינדערט איהם פון אייניגען זיינע מעשים פון גאָט'ס וועגען.

שער הכניעה.

דיעזער שער שמועסט אַרום דעם ענין פון זיין אונטערטעניג צו גאָט.

עס ווערט דאָ ערקלעהרט און בעוויזען וואס כניעה מיינט און ווי אזוי א מענש קען קומען צו דיעזער מדה.

ווי אזוי אן אמת'ער נכנע דאַרף זיך אויפיהרען און פרטים ווען א מענש דאַרף ניט זיין קיין נכנע, ווען ער דאַרף דוקא געברויכען די מדה פון שטאָלץ זיין.

עס ווערט אין דיעזען שער אויך ערקלעהרט, אויב גוטע מדות בכלל קומען פון כניעה, פון אונטערטעניג זיין, אָדער פערקעהרט: ווען מען איז א בעל מדות טובות, איז מען שוין במילא א נכנע —

און די נוטצען וואָס די מדה פון כניעה ברייננגען דעם מענשען אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט.

שער התשובה.

אין דיעזען שער ווערט אַרומגערעדט דער ענין פון תשובה. ווי אזוי אַ זינדיגער דאַרף און קען תשובה טהאָן, אָדער אויסבעסערען זיינע פעהלערען.

דאָ ווערט אויך ברייט ארומגערעדט אלע תנאים פון תשובה און וואָס עס ווענדעט אָפּ דעם מענשען פון תשובה.

אן ערקלעהרונג ווען דער בעל תשובה קען גלייך זיין מיט א צדיק וואס האָט גאר ניט געזינדיגט און ווען ניט.

אויב מען קען תשובה טהאָן אויף כל־ערליי זינד אָדער ניט —

און מיטעל פאר די וואס עס איז זיי שווער תשובה צו טהאָן.

שער חשבון הנפש.

דיעזער שער איז אַ לעהרע ווי דער מענש דאַרף שטענדיג האָבען א חשבון מיט זיך אליין, כדי צו וויסען, וואו ער האלט אין דער וועלט אין דעם ענין פון דיענען גאָט.

דאָ ווערט ארומגערעדט ווי אזוי דער מענש זאָל די דאָזיגע חשבונות מיט זיך אליין פיהרען.

אויב דער חשבון הנפש איז איינער און דער זעלבער פאר אלעמען און דער פועל יוצא, דער צוועק פון חשבון הנפש.

שער הפרישות.

אין דיעזען שער גיט זיך דער מחבר אָפּ מיט ערקלעהרונגען וועגען פרישות, וועגען צוריקגעצויגען זיין פון וועלטליכע תענוגים.

עס ווערט דאָ ארומגערעדט פערשיעדענאַרטיגע פרישות וואָס קענען און דאַרפען דורכגעפיהרט ווערען פון אַלע קלאַסען מענשען און פרישות, צוריקגעהאלטענהייט אָדער צוריקגעצייגענהייט וואָס זיינען נור שייך ביי יחידים, ביי איינצעלנע פערזאָנען.

עס ווערט אין דיעזען שער אויך אָנגעוויזען שטעלען פון דער תורה און פון די נביאים אין דעם ענין פון פרישות —

און דעם אונטערשייד פון פאַרצייטיגע פרושים און די פרושים פון היינטיגע דורות.

שער אהבת ה׳.

דיעזער שער איז דער לעצטער פון ספר און דער הויפט ציעל, צו וועלכען די פאַריגע ניין שערים פיהרען.

דאָ ווערט ארומגערעדט דער ענין פון ליעב האָבען גאָט און ווי אזוי מען קען קומען צו דיעזער מדרגה.

דאָ ווערט אויך ערקלעהרט און אויפגעוויזען אין וואס די ליעבשאַפט צו גאָט בעשטעהט, די אורזאכען וואס ווענדען אָפּ פון אהבת ה׳ —

און די סמנים דורך וועלכע מען קען דערקענען א ריכטיגען אוהב ה׳.

תורת חובות הלבבות

שער הראשון

שַׁער היחוד

דער טהויער פון איינהייט. די אויפקלערונג אַז גאָט איז איינער.

פרק א׳

דער הויפט פונדאמענט פון אונזער אמונה איז: צו גלויבען איז אחדות הבורא, גלויבען, אז גאָט, דער בעשעפער פון דער וועלט, איז איינער. אזוי ווי מיר זאָגען „שמע ישראל — ה׳ אחד״.

אָבער גלויבען צו גלויבען איז ניט גלייך. איינער גלויבט אין א זאך, ווייל ער האט דאָס געהערט פון בעגלויבטע מענשען און ער פערלאָזט זיך אויף זייערע רייד, ניט נעהמענדיג זיך די מיה צו פערשטעהן די זאך מיט זיין אייגענעם שכל, אז אזוי איז דאָס, אזוי מוז דאָס זיין און אנדערש קען דאָס ניט זיין. אַן אנדערער ווידער גלויבט אין דער זאך, ווייל ער פערשטעהט עס גוט און קען אנדערע אויפקלעהרען מיט ריכטיגע ראיות, אז דאָס איז אזוי.

דאָס גלויבען אין די איינהייט פון גאָט ב״ה דארף זיין אויפ׳ן צווייטען אופן. מען מוז דאָס גלויבען און פערשטעהן מיט׳ן שכל. מען מוז דאָס גרינד-ליך בעגרייפען אזוי, אז עס זאָל אין דעם קיין ברעקעל ספק ניט קענען זיין. מען מוז אין געדאנקען ווייסען אונטערצושיידען פון אן אמת׳ע איינהייט און א פאַל-שע. עס מוז זיין א פאַלשטענדיגע הערצליכע אמונה.

מענשען געברויכען דאָס וואָרט "איינער" אָדער "איינציג". מען איז גע-וואוינט ארויסצובריינגען דיזע ווערטער פון מויל ניט בעטראַכטענדיג זייער בעדייטונג. אז מען וויל מגזם זיין עפּעס א זאך, זאָגט מען, אז זי איז די איינ-ציגע אין איהר מין. אז מען וויל, למשל, בעצייכענען א זאך אז זי איז זעהר גוט, זאָגט מען, אז זי איז די איינציגע גוטע זאך. וויל מען, פארקעהרט, בע-צייכענען א זאך, אז זי איז זעהר שלעכט, דריקט מען זיך אויס, אז זי איז די איינציגע שלעכטע זאך אויף דער וועלט. דאָס איז אָבער פאַלש. אין אמת׳ן איז גאַר קיין אבסאָלוטע אָדער פאַלשטענדיגע איינהייט ניטאָ. וואָס אין דער וועלט מיר זאָלען אָנכאַפּען, הן מאַטעריעלע זאכען, געגענשטענדע וואָס מיר זעהען מיט די אויגען, הן זאכען וואָס מיר בעגרייפען נור גייסטיג, מיט אונזער שכל אָדער געפיהלען, קען מען אויף זיי ניט זאָגען אז זיי זיינען אין אלע פרטים איינציג. דאָס קען נור געזאָגט ווערען אויפ׳ן בעשעפער פון דער וועלט, וועלכער קומט צום סאמע גרענעץ פון איינהייט.

דעריבער, איז דער וואָס רעדט פון אחדות הבורא, פון די איינהייט פון בעשעפער, אזוי ווי ער רעדט פון אנדערע זאכען וואָס ער רופט "איינע" אָדער "איינציגע", איז דאָס גלאַט געררעדט אין דער וועלט אריין, און ער ברייננגט ניט ארויס דאָס וואָס עס דארף ארויסגעבראַכט ווערען אין דיזען ענין. די וואָס מיינען, אז זיי דינען גאָט בעטראַכטענדיג איהם אלס אן איינציגען אויפ׳ן זעלבען אופן ווי זיי בעטראַכטען אנדערע זאכען אלס איינציגע, דינען זיי ניט דעם אמת׳ן גאָט. אין דעם ענין פון גאָט׳ס איינהייט דארף מען זיך אריינ-טראַכטען, מען דארף צולייגען דעם שכל צו פערשטעהן און בעגרייפען די זאך גרינדליך.

שער היחוד

רעדען וועגען די איינהייט פון בעשעפער און ניט פערשטעהן די זאך גענוי, און ניט קענען אויפווייזען מיט קלאהרע ראיות, מיט פעסטגעשטעלטע ארגומענטען, אז ער איז א פאלשטענדיגער איינציגער, מעג מען אפילו גלויבען אין דעם פאקט, קען דער דאזיגער גלויבען אויפהערען, ווען מען הערט טענות פון אפיקורסים, וועלכע גלייבען ניט אין אחדות הבורא.

גלויבען בלויז מצד הקבלה, ווייל מען האט די זאך געהערט פון בעגלויבטע מענשען, איז אזוי ווי א בלינדער וואס ווערט געפיהרט פון א זעהענדיגען, איז, אויב דער זעהענדיגער פאלט אריין אין א גרוב, פאלט דער בלינדער אויך אריין, און ער איז קיינמאל ניט זיכער אז ער וועט קומען בשלום צום פלאץ, צו וועלכען ער דארף קומען. די בלינדע אמונה, די אמונה אהן אויפקלעהרונג, שטעהט אין ריזיקע צו פערשווינדען דורך געוויסע סבות, און אזא אמונה איז קיין אמונה.

איז אבער א מענש מחויב צו גריבלען זיך אין דער זאך? איז א מענש פערפליכטעט נאכצוזוכען און נאכצופארשען און מאטערען זיין מח צו פערשטעהן דעם ריכטיגען זינען פון אחדות הבורא? יא. ווי ווייט מעגליך דארף זיך א מענש אריינטהאן אין דעם און דאס וויסען און פערשטעהן לויט דעם כח פון זיין שכל און לויט די השגה, לויט דעם בעגריף וואס זיין מח קען דערגרייכען.

דער וואס וויל זיך ניט נעהמען די מיה און טראכטען וועגען דעם, איז אזוי ווי א חולה וואס פערשטעהט אליין זיין חלאת, אבער ער פערלאזט זיך אויף פרעמדע רופאים און אליין פוילט ער זיך נאכצוטראכטען אויב די רופאים בעהאנדלען איהם ריכטיג אדער ניט, אויב זיי גיבען איהם די ריכטיגע מעדיצינישע הילף אדער ניט. און די תורה האט אונז אנגעזאגט: "שמע ישראל". דאס ווארט "שמע" מיינט פארשטעה, בעגרייף, און "וידעת היום והשבות אל לבבך" —דו זאלסט וויסען און זיך נעהמען די זאך צום הארצען, דאס הייסט: נעהמען אין זינען און בעטראכטען דעם ענין מיט'ן שכל אז גאט איז איינער אויפ'ן הימעל און אויף דער ערד. מיר געפינען אין תנ"ך נאך פסוקים וואס זאגען אז דאס זעלבע. פאלגליך, איז דאס א פפליכט, א חוב אויף יעדען איינעם.

אבער איידער מיר געהען צו דער חקירה פון אחדות הבורא, מוזען מיר פריהער נאכפארשען אויב די וועלט האט א בעשעפער אדער ניט. און נאכהער, ווען מיר וועלען זיין זיכער, אז ער עקזיסטירט; ווען מיר וועלען פערשטעהן מיט'ן שכל אז עס איז דא אזעלכער וואס האט די וועלט בעשאפען, וועלען מיר נאכזוכען, אויב ער איז איינער אדער מעהר ווי איינער. און אז מיר וועלען קומען צום בעשלוס אז ער איז איינער, וועלען מיר נאכפארשען וואס עס מיינט אז אמת'ער איינער און ניט קיין אמת'ער. און ווען מיר וועלען האבען די גאנצע חקירה איינגעקריצט אין אונזערע מחות און אין אונזערע הערצער, דאן וועלען מיר וויסען אז מיר זיינען ריכטיגע מאמינים אין אחדות הבורא, אין גאט'ס איינהייט.

אבער אום צו קומען צו דער איבערצייגונג, אז די וועלט האט א בעשעפער, וועלכער האט זי בעשאפען פון גאר ניט, מוזען מיר פריהער וויסען און פערשטעהן דריי זאכען: ערשטענס, אז קיין זאך מאכט ניט זיך אליין; צווייטענס, אז יעדער אנפאנג האט אן ענדע און יעדע ענדע האט אן אנפאנג; דריטענס, אז יעדע זאך וואס בעשטעהט פון מעהרערע זאכען, יעדע זאך וואס איז פון עפעס צוזאמענגעשטעלט, איז ניט געווארען פון זיך זעלבסט, נור אימיצער

האט דאס געמאכט. און אז די דאזיגע דריי פונקטען וועלען ביי אונז קלאהר ווערען, וועלען מיר זיין איבערצייגט, אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט און מיר וועלען קומען צו דער חקירה פון אחדות הבורא.

פרק ב'

מיר וועלען די דריי פונקטען פון פאריגען פרק ערקלעהרען דייטליך.

ערשטער פונקט: א זאך מאכט ניט זיך אליין, איז גאנץ לייכט צו פערשטעהן. ממה נפשך: אויב מיר וועלען זאגען אז א זאך האט זיך אליין געמאכט אין דער צייט ווען זי האט שוין עקזיסטירט, ווען זי איז שוין געווען אויף דער וועלט, האט דאך דאס קיין זינען ניט. ווארים, וויבאלד די זאך איז שוין געווען, טא ווי איז שייך צו זאגען, אז זי האט נאכהער זיך אליין געמאכט? וועלען מיר ווידער זאגען, אז א זאך האט זיך אליין געמאכט פריהער איידער זי איז געקומען אויף דער וועלט, האט דאך דאס נאך מעהר קיין זינען ניט, ווארים ווי קען גארניט, א זאך וואס עקזיסטירט ניט, וואס איז לחלוטין ניטא, עפעס אויפטהאן? שליסליך פערשטעהען מיר מיט'ן שכל, אז קיין זאך, קיין געגענשטאנד וואס געפינט זיך אויף דער וועלט האט זיך אליין ניט געמאכט.

דער צווייטער פונקט, אז אלעס וואס האט אן ענדע האט אויך אן אנהויב, איז אויך פארשטענדליך. יעדע זאך וואס האט א גרענעץ, האט עס א גרענעץ אין ביידע זייטען. איז דא א סוף, מוז אויך זיין אן אנהויב. קענען מיר ווידער בעגרייפען א זאך וואס האט ניט קיין סוף, זיינען מיר זיכער, אז דאס האט קיין אנהויב אויך ניט. און קוקענדיג אויף זאכען וואס האבען א גרענעץ, וואס ענדיגען זיך ווען עס איז, פערשטעהען מיר, אז זיי געהען צוריק און צוריק אין דער געשיכטע ביז עס מוז קומען צום סאמע אנפאנג פון דער זאך, צו אן אנפאנג וואס האט פריהער ניט געהאט קיין אנדער אנפאנג.

מיר דארפען אויך אין זינען האבען, אז יעדע זאך וואס האט אין זיך א טהייל, א זאך, הייסט עס, וואס מען קען דערפון אוועקנעהמען א געוויסען חלק, איז יענע זאך א גאנצע, מיט אן אנהויב און מיט א סוף, ווארים א זאך וואס האט ניט קיין אנהויב און קיין סוף, קען ניט צוטהיילט ווערען אויף חלקים. אונענדליך איז אונענדליך און עס איז ניט שייך צו זאגען אז אונענדליכע זאך א גרעסערע און א קלענערע, אדער לענגערע און א קירצערע. אצינד לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, די מענשהייט: דורות פערשווינדען. הייסט עס, אז פון דער מענשהייט ווערען ארונטערגענומען חלקים, און וויבאלד עס ווערען ארונטערגענומען געוויסע טהיילען, כאטש אפילו עס קומען צו אנדערע, מוז מען זאגען, אז די מענשהייט האט געהאט אן אנהויב, אז עס איז געווען אן ערשטער מענש, וואס קיין פריהעריגער פון איהם איז ניט געווען.

אזוי איז מיט אלע עקזיסטירענדע זאכען אויף דער וועלט. ווייל יעדע זאך האט אין זיך טהיילען, און קוים האבען זיי טהיילען, האבען זיי זיכער געהאט אן אנפאנג.

דער דריטער פונקט, אז אלעס וואס ענטהאלט אין זיך מעהר ווי איין זאך, איז מחודש, בענייעט. דאס הייסט: איז ניט געווארען פון זיך אליין, נור אימיצער האט עס געשאפען אדער געמאכט, איז אויך ניט שווער צו בעגרייפען.

לאמיר נעהמען, למשל, א הויז, איז זי געבויט פון ציגעל. פערשטעהט מען גאנץ גוט, אז די הויז איז ניט אויסגעוואקסען פון זיך אליין, נור אימיצער האט זי געמאכט פון די ציגעל, וועלכע זיינען געווען אין עקזיסטענץ פון פריהער. די ציגעל גופא, פערשטעהען מיר, זיינען אויך מחודש, ווארים פריהער איז דאס געווען ערד, לייהם, און ווען ניט די לייהם, וואלטען קיינע ציגעל ניט געווען.

פאלגליך, האט יעדער געגענשטאנד א סבה ווארום ער איז אזוי ווי ער איז.

די הויז איז א הויז, ווייל מען האט די ציגעל געמויערט איינע אויף די אנדערע. די ציגעל זיינען געווארען ציגעל, ווייל מען האט געקנאטען די לייהם, פארמירט און געטריקענט. די לייהם גופא איז געווארען לייהם, ווייל געוויסע עלעמענטען האבען דאס געשאפען. אזוי, אז מיר געהען אויף צוריק, מוזען מיר קומען צו א פונקט, ביי וועלכען מיר בלייבען שטעהן און מיר קענען שוין מעהר ניט געהן אויף צוריק. ווען מיר וועלען אננעהמען, צום ביישפיעל, אז די עלעמענטען וואס האבען געשאפען די לייהם זיינען אויך געבילדעט געווארען פון עפעס, און יענער עפעס — פון נאך עפעס און אזוי ווייטער, מוזען מיר דאך קומען צו די ערשטע שאפונג, וואס איז געשאפען געווארען אהן א נאטירליכע סבה. און אזוי ווי מיר ווייסען שוין, אז א זאך קען זיך אליין ניט מאכען, איז דאך קיין ספק ניט אז עס איז דא א שעפער וואס האט געמאכט די ערשטע זאך, פון וועלכע עס האט זיך נאכהער אנטוויקעלט די לייהם, פון וועלכע מען האט נאכהער געמאכט ציגעל און שפעטער די הויז. און די ערשטע שאפונג האט שוין געוויס ניט געהאט קיין סבה ווארום זי איז געשאפען געווארען. דאס איז געווען דער גרענעץ, דער סאמע אנפאנג פון דער יצירה. מיר בעגרייפען דאס גאנץ גוט און מיר פערשטעהען מיט'ן שכל אז אזוי איז דאס.

איצט, אז די דריי דערמאהנטע פונקטען זיינען שוין פאר אונז קלאהר, קענען מיר זיך שוין איבערצייגען אין מציאות הבורא, אין די עקזיסטענץ פון גאט, ווי מיר וועלען עס ווייטער דייטליכער ערקלעהרען.

פרק ג׳

אלעס וואס געפינט זיך אויף דער וועלט איז צוזאמענגעשטעלט פון געוויסע טהיילען אין א וואונדערבארע ארדנונג און הארמאניע. די גאנצע וועלט בכלל איז אזוי ווי א הויז; דער הימעל פון אויבען איז די סטעליע, די ערד אונטען איז די פארלאגע, דער דיל, און די זון, די לבנה און די שטערען זיינען די בעלייכטונגען, און אלע וואקסונגען און חיות און עופות זיינען די ווירטהשאפט פון דער גרויסער הויז, וואס מיר רופען וועלט. מיר זעהען, אז קיין זאך ווערט ניט געענדערט. די וועלט געהט שטענדיג איהר גאנג. די זון געהט אויף און פערגעהט שטענדיג אין דער בעשטימטער צייט. די ימים ווערען קיינמאל ניט אויסגעטריקענט און די סעזאנען פון יאהר ווערען ניט פערביטען. זומער קומט ניט קיין ווינטערדיגע קעלט און ווינטער קומט ניט קיין זומערדיגע היץ. דאס צייגט אז עס איז דא א מייסטער וואס האט דאס אלעס געמאכט און איינגעארדענט אז אזוי זאל אלעס זיין און ניט אנדערש.

און אלע איינצעלנע זאכען וואס מיר זעהען אויף דער וועלט, אזוי גוט ווי אלעס צוזאמענגענומען, איז צוזאמענגעשטעלט פון איינינע זאכען. וואקסונגען

און לעבעדיגע בעשעפענישען ענטהאלטען אין זיך די פיער יסודות, די פיער הויפט־עלעמענטען: פייער, וואסער, ווינד אדער לופט, און ערד. אט די פיער זאכען, ווי מיר ווייסען, הארמאנירען ניט איינע מיט די אנדערע. מיר קענען ניט אויסמישען וואסער מיט פייער אדער ווינד מיט ערד, ווייל זיי זיינען גאר קאנטראסטען. די טבע פון איין עלעמענט איז דער היפוך פון צווייטען, דאך האלטען זיי זיך צוזאמען און הארמאנירען איינע מיט די אנדערע. און אזוי ווי עס איז שוין ביי אונז אן איבערצייגטער כלל, אז יעדע זאך וואס איז צוזאמענגעשטעלט פון מעהר ווי איין זאך, איז פון אימיצען געשאפען געווארען, און אזוי ווי מיר ווייסען שוין און פערשטעהען מיט'ן שכל, אז א זאך קען ניט מאכען זיך אליין, זיינען מיר זיכער, אז אימיצער האט אלעס געמאכט, און דער אימיצער איז גאט, דער בעשעפער פון דער וועלט, וועלכער האט די יסודות בעהעפט און זיי געצוואונגען צו זיין צוזאמענגעבונדען געגען זייער נאטור.

און אז מיר וועלען נאכפארשען ווייטער אויף צוריק, זיינען די פיער עלעמענטען, פון וועלכע די וועלט איז ענטשטאנען, נאך אויך ניט די סאמע ערשטע אין די בעשאפונג, ווארום זי אליין, די יסודות גופא, זיינען ענטשטאנען פון א געוויסען חומר. א מין שטאף אדער מאטעריא אהן א פארם. דאס הייסט, אז נאר די סאמע ערשטע מאטעריע, אדער דער סאמע ערשטער עלעמענט, האט ניט געהאט קיין געשטאלט, קיין אויסזעהן. איז יענע מאטעריע פעראייניגט געווארען מיט א פארם, מיט א געשטאלט און געבילדעט די פיער יסודות. אזוי ערקלערען מחקרים. און ווידער דער זעלבער שכל'דיגער ארגומענט: וויבאלד עס קען ניט זיין אז א זאך זאל זיך אליין מאכען, מוזען מיר זאגען, אז דער אויבערשטער, דער ערשטער פון אלע ערשטע, האט געמאכט דעם ערשטען חומר מיט דער צורה, פון וועלכע ער האט צוזאמענגעשטעלט די פיער עלעמענטען, פון וועלכע ער האט נאכהער בעשאפען און ענטוויקעלט די גאנצע וועלט.

און געמאכט האט ער דאס אהן די הילף פון אירגענד וועלכע זאך און ניט צוליעב וועלכע עס איז סבה וואס האט איהם געצוואונגען דאס צו מאכען אדער בעשאפען.

עס זיינען דא מענשען וואס זאגען, אז די וועלט איז אליין געווארען, אליין פון העלער הויט, אהן א בעשעפער, אפילו אהן א מייסטער, וועלכער האט געמאכט דעם אנפאנג פון די שאפונג. וואונדערט מיך זעהר ווי אזוי קען א געזונטער מענש, א מענש וואס איז ביים זינען, רעדען אזעלכעס? ווי אזוי ליגט זיך איהם דאס גאר אויפ'ן מח?

ווען דער זעלבער זאל הערען ווי איינער זאגט אויף א קאנאל, וואס ציהט זיך דורך א פעלד, כדי צו בעוואסערען איהר, אז ער דענקט, אז דאס איז געווארען פון זיך אליין, אהן די ארבייט און אהן א ספעציעלען אבזיכט פון א בעל־מלאכה, וועלכער האט דאס געמאכט, וואלט דער זעלבער "חכם" יענעם אויסגעלאכט, וואלט איהם בעטראכט פאר א גרויסען נאר און וואלט איהם אויפגעציינגט אז ער רעדט נארישקייט. היינט, אז ער וואלט אפגעלייקענט אז אזא קליינינקייט איז ניט געווארען פון זיך זעלבסט, טא ווי קען ער זאגען אדער גאר דענקען אז די גרויסע און ברייטע וועלט מיט אלעס וואס עס געפינט זיך אויף איהר איז געווארען פון זיך אליין, אהן די ארבייט און ספעציעלען אבזיכט פון א מעכטיגען און קלוגען מייסטער?

און מיר ווייסען, אז א זאך וואס ווערט אליין אפגעטהאן אהן דער כונה פון

אימייצען צו מאכען עפעס, איז ניטא אין דעם קיין סמן פון חכמה און קענטניס. למשל, ווען טינט גיסט זיך אליין אויס אויף פאפיר, וועט דערפון קיינמאל ניט ארויסקומען קיין שריפט מיט אותיות און שורות אזוי ווי מען שרייבט מיט א פעדער. און ווען איינער זאל אונז ציינגען א פאפיר געשריבען אין ארדנונג און ער זאל אונז דערצעהלען, אז א טינטער טינט האט זיך ביי איהם אויסגעגאסען אויפ'ן פאפיר און עס איז ארויסגעקומען די דאזיגע שריפט, וואלטען מיר דאס אפגעלייקענט און איהם איבערצייגט אז דאס איז פאלש, ווייל דאס איז א זאך וואס קען ניט געטהאן ווערען אליין אהן איינעם וואס האט דאס אבזיכטליך געמאכט צוליעב א צוועק. היינט ווי קען מען דענקען, אז די וועלט, אזא איידעלע ארבייט, אזא קלוגע ארבייט, אזא קונציגע ארבייט איז געווארען אליין פון העלער הויט, אהן א מעכטיגען און קלוגען מייסטער?

האבען מיר שוין אלזא ראיות ברורות, קלאהרע בעווייזע, אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט. מיר זיינען שוין איצט פערטיג מיט די איבערצייגונג אין מציאות הבורא, אין די עקזיסטענץ פון בעשעפער, און מיר דארפען נאכפארשען אויב דער בעשעפער איז איינער אדער מעהר ווי איינער. און צו קומען צו דער איבערצייגונג אין אחדות הבורא — די איינהייט פון גאט, קענען מיר אויף זיעבען־ערליי אופנים, ווי מיר וועלן ווייטער ארומריידען:

פרק ד'

דא זיינען די זיעבען אופנים, דורך וועלכע די איינהייט פון גאט ווערט ערקלערט:

ערשטענס: ווען מיר בעטראכטען די וועלט, געפינען מיר אז יעדע זאך וואס עקזיסטירט איז געשאפען געווארען דורך א געוויסע סבה, דורך אן אורזאך. און די סבות זיינען שטענדיג ווענינגער ווי די זאכען וואס זיינען דורך זיי געשאפען געווארען. צום ביישפיעל, עלטערען זיינען די סבות פון קינדער. בלומען־פלאנצען — די סבות פון בלומען; פרוכט־בוימער — די סבות פון פרוכט. זיינען עלטערען דא ווענינגער ווי קינדער; פלאנצען ווענינגער ווי בלומען און פרוכט־בוימער ווענינגער ווי פרוכט. און אז מיר וועלען געהן אויף צוריק, ווערען די סבות, די אורזאכען וואס האבען עפעס געבראכט אויף דער וועלט, אלץ ווענינגער און ווענינגער. מיר פערשטעהען, למשל, אז מיט טויזענד יאהר צוריק זיינען געווען ווענינגער פאטערס ווי היינט. מיט צוויי טויזענד יאהר צוריק — נאך ווענינגער, און אזוי כסדר, ביז מיר מוזען קומען צום סאמע אנהויב, צו דער ערשטער סבה וואס קיין פריהעריגע פאר דער איז ניט געווען.

און אלעם וואס עס עקזיסטירט אין דעם גרויסען און ברייטען וועלט־רוים איז אונצעהלבאר. מען קען אלע איינצעלנע זאכען ניט איבערצעהלען. ווען מיר וועלען אבער אננעהמען די מינים, די סארטען פון דער גאנצער שאפונג, זיינען זיי שוין א סך ווענינגער. מיר וועלען, למשל, זאגען: מענשען, חיות, עופות, אינזעקטען, בוימער, פלאנצונגען און אזוי ווייטער — קענען מיר שוין די מינים איבערצעהלען. ווען מיר וועלען נאך די מינים איינטהיילען אין קלאסען, ווי, צום ביישפיעל, לעבעדיגע בעשעפעניסען, סתם וואקסונגען, און אזוי ווייטער, וועט זייער צאהל זיין נאך ווענינגער, ווייל אונטער די ווערטער "לעבעדיגע בע־

שעפענישעז" פערשטעהעז מיר שוין אי מענשען, אי חיות, אי עופות און אזוי ווייטער. אונטער'ן ווארט "וואקסונגען" פערשטעהען מיר אי בוימער, אי פלאנ־צונגען, און אזוי ווייטער. ווען מיר געהען נאך אויף צוריק, געפינען מיר, אז די גאנצע שאפונג בעשטעהט פון פינף זאכען: די פיער יסודות—פייער, וואסער, ווינט אדער לופט, און בעוועגונג, דער כח פון בעוועגונג. ווייטער אויף צוריק, האבען מיר שוין נור צוויי זאכען: חומר און צורה — די ערשטע מאטעריע פון וועלכע די יסודות זיינען בעשאפען געווארען און דער געשטאלט, דער אויסזעהן פון דער מאטעריע אדער שטאף. ווייטער אויף צוריק, מוז דאך, נאטירליך, זיין נאך ווייניגער, און ווייניגער פון צוויי איז איינס, און דאס איז דער רצון פון בורא ב"ה, וואס ער איז די סבה איבער אלע סבות, דער איינציינער וואס האט פער־אורזאכט די ענטשטעהונג פון דער וועלט.

צווייטענס: זעהען מיר דאך, אז אלעס וואס עקזיסטירט אויף דער וועלט, אין די הימלען און אונטען אויף דער ערד, סאי די דוממים, ווי שטיינער און מעטאלען, סאי די וואקסונגען און סאי די לעבעדיגע ברואים, זיינען אלע גע־מאכט פון איין פעהיגען און קלוגען בעל־מלאכה. אלעס ענטהאלט אין זיך די פיער הויפט יסודות און אלעס איז בעשאפען געווארען אונטער איין סיסטעם, אונטער איין מעטהאדע. מיר זעהען דאס ביי קליינע בעשעפענישען אזוי גוט ווי ביי גרויסע. דער מענש, די חיה אדער וועלכע עס איז בעשעפעניש האבען כמעט איינע און די זעלבע ארגאנען וואס האלטען אויף זייער עקזיסטענץ און שאפען זיי לעבען. די וואקסונגען ציהען אויך זייער חיונה אלע פון איינע און די זעלבע קוועלען. און ווען די וועלט וואלט געהאט מעהר ווי איין בעשעפער, וואלט יעדע זאך וואס איז בעשאפען פון אן אנדער בעשעפער געווען אנדערש, עקזיסטירט און געלעבט אויף אן אנדער אופן.

און נאך א זאך: מיר זעהען אז אלעס וואס דער וועלט־רוים פערמאגט איז געקייטעלט און געבונדען איינס צו דאס אנדערע. יעדע זאך איז א חלק פון דער גאנצער גרויסער שאפונג. די זון בעלייכט די ערד און אנדערע פלאנעטען. ווען ניט די זון וואלט די ערד קיין קיום ניט געהאט. לעבעדיגע ברואים מוזען אויך אנקומען איינע צו די אנדערע. פיעלע באשעפענישען לעבען דערפון וואס זיי עסען איינע די אנדערע, און אזוי אלעס. איז דאך דאס אויך א קלאהרער בעווייז, אז עס איז נור דא איין בעשעפער. ווארים, ווען עס וואלטען געווען מעהר ווי איינער, וואלט יעדענ'ס שאפונג געווען אפגעזונדערט און ניט געהאט קיין שום שיכות מיט דער שאפונג פון צווייטען.

דריטענס: איז דאך שוין בעוויזען געווארען, אז די וועלט איז מחודש, בע־נייט. דאס הייסט, אז זי איז אמאל ניט געווען און איז אין א געוויסע צייט געווארען. און וויל, ווי עס איז שוין פריהער ערקלערט געווארען, אז עס קען ניט זיין אז א זאך זאל האבען זיך אליין געמאכט, איז במילא פערשטענדליך, אז אימיצער האט די וועלט געמאכט. און ווען מיר זאלען זיך קענען פארשטע־לען אז א זאך קען געמאכט ווערען פון ווייניגער ווי איין מייסטער, וואלטען מיר אזוי אנגענומען; אבער אזוי ווי דאס קען דאך ניט זיין, מוזען מיר זאגען, אז עס איז געווען איין בעשעפער און ניט מעהר, מצד השכל, ווארום אויף איינעם האבען מיר ראיות, גרינדליכע בעוויזע און מיר קענען ניט געפינען קיינע בע־וויזע אויף מעהר.

דאס איז אזוי ווי מען זאל אונז ציינען א געשריבענעם פאפיר, וואס דער

שער היחוד

כתב און די שורות זיינען דורכאויס גלייך, וועלען מיר זיכער ניט דענקען אנ־דערש, נור אז איינער האט דאס געשריבען. ווענינער ווי איינער קען דאך ניט זיין און אויך מעהר האבען מיר ניט קיינע בעווייזע, ווייל די אותיות און די שורות זיינען אלע גלייך און מיר זעהען אין זיי קיינע ענדערונגען. און ווען איינער וועט קומען און זאגען אז צוויי אדער מעהרערע הענד האבען דאס גע־שריבען, מוז ער ברענגען ראיות אז דאס איז אזוי. ער מוז דאס אויפצייגען מיט א שכל, און קען ער דאס ניט אויפצייגען, פערבלייבען מיר ביים גלויבען, אז דער שרייבער איז געווען נור איינער. מיר דארפען דעם איינעם ניט קענען פערזענליך און די ראיות וואס מיר האבען פון דעם כתב אויפ׳ן פאפיר זיינען גענוג צו איבערצייגען אונז אז ער איז איינער. אזוי איז אויך מיט׳ן בעשעפער פון דער וועלט. מיר קענען אנדערש ניט זאגען און עס קען אונז אויפ׳ן זינען ניט ארויף אז עס איז געווען מעהר ווי איינער, מחמת אויף איינעם האבען מיר ראיות און קיינער קען ניט ברענגען אירגענד וועלכע ראיה, אז עס איז געווען מעהר ווי איינער.

פערטענס: אויב איינער דענקט, אז דער בעשעפער איז מעהר ווי איינער, מוז ער זיך דאך פארשטעלען, אז דער עצם, דער געגענשטאנד, ווי מיר קענען משיג זיין אין אונזער געדאנק, איז מעהר ווי איינער, צוויי אדער מעהר געגענ־שטענדע, וואס זיינען באשעפער. ווארום אננעהמענדיג אז דער עצם איז איינער, איז ער דאך איינער און ניט מעהר. און ווי באלד ער דענקט , אז דער עצם גופא איז מעהר ווי איינער, קענען זיי דאך פאנאנדערגעטהיילט ווע־רען. פאלגליך, איז דאך דאס באגרענעצט. ווארום א זאך וואס קען צו־טהיילט ווערען אויף חלקים, האט דאך אן אנהויב און א סוף, און א זאך וואס האט אן אנהויב מיט א סוף, ווייסען מיר שוין, איז מחודש, בענייעט, געשאפען פון עפעס, און א זאך וואס איז געשאפען מוז דאך האבען א בעשעפער, קעהרט זיך דאך אום אלץ צו דאס זעלבע, אז עס איז דא א יחיד ומיוחד, אן ערשטער, וואס קיין ערשטער פאר איהם איז ניט געווען, אזוי ווי דער פסוק זאגט: ״אתה הוא ה׳ לבדך״ — דו, גאט, ביזט אליין.

פינפטענס: דער בעגריף פון אחדות, פון איינהייט, האט געמוזט זיין פריי־הער פאר׳ן צאהל איינס, אקוראט ווי דער בעגריף פון היץ איז פריהער פון וועל־כע עס איז ווארימע זאך. ווען אונזער שכל, אונזער געפיהל וואלט אונז ניט געגעבען דעם בעגריף פון היץ, פון ווארימקייט; ווען מיר וואלטען ניט געוואוסט אונטערצושיידען פון היים און קאלט, וואלטען מיר ניט געוואוסט צו זאגען אויף א זאך אז דאס איז ווארים. ווען מיר זאלען אין אונזערע מחות ניט האבען דעם בעגריף פון איינהייט, וואלטען מיר ניט געקענט זאגען אויף אן איינציגע זאך אז דאס איז איינס, איין מענש, איין הויז און דאס גלייכען.

און דער בעגריף פון אחדות, פון איינהייט, מוז זיין אן אבסאלוטע איינ־הייט, וואס קען אויף קיין אופן ניט זיין מעהר ווי איינס; אן איינציגע זאך, וואס איז ניט צוזאמענגעשטעלט געווארען פון צוויי זאכען, וואס קען ניט צו־טהיילט ווערען אין חלקים און וואס האט ניט קיין גלייכען צו זיך, אז מען זאל קענען זאגען, אז עס זיינען דא צוויי אדער מעהר אזעלכע. ווארים, אויב מיר וועלען זיך אזוי פארשטעלען, וועט דאך אויסקומען אז דער מעהר־צאהל איז פריהער פון דעם איין־צאהל, און דאס קען דאך ניט זיין. דעריבער קומען מיר צו דער איבערצייגונג, אז עס איז דא אן אחדות, אן אבסאלוטע איינהייט, אהן

אז אנהויב און אהן א סוף, און דאס איז דער בורא, דער בעשעפער פון דער וועלט.

זעקסטענס: ווייסען מיר און מיר בעגרייפען, אז יעדע מעהרהייט, יעדע זאך וואס עקזיסטירט אויף דער וועלט אין א מעהר־צאהל, איז א צופאל. עס איז, הייסט עס, ניט קיין עצם, קיין אריגינאל, נור פון דעם עצם, פון דעם ארי־גינאל איז געווארען מעהר. למשל, עס זיינען דא אויף דער וועלט א סך מענ־שען, זיינען זיי געקומען פון דעם צופאל, פון דער טבע אז מענשען זאלען גע־בוירען נאך מענשען. און אז מיר געהען אויף צוריק צום אנפאנג פון דער שאַ־פונג, קומען מיר דאך צום סאמע אריגינאל, צום אויבערשטען וואס האט אלעס בעשאפען, איז דער שכל מחייב, אז אין איהם קען ניט זיין קיין מעהרהייט אזוי ווי אין אלע עקזיסטירענדע זאכען אין גרויסען וועלט־רוים. ווארים א מעהר־הייט ווערט דאך בעשאפען און דאס איז ניט שייך צו זאגען אויף א בעשעפער. און וויבאלד אז ניט קיין מעהרהייט, מוז זיין איינער, ווארים עס איז ניטא קיין מיטעל־פונקט צווישען א מעהרהייט און איינס. פאלגליך, איז נאך א ראיה, אז דער בעשעפער איז איינער.

זיבענטעס: אויב מיר וועלען זאגען אז דער בעשעפער איז מעהר ווי איי־נער, דארפען מיר זיך שטעלען די פראגע: האט יעדער איינער פון זיי געקענט בעשאפען די וועלט אהן די הילף פון צווייטען, אדער ניט? איז דאך ממה נפשך: וועלען מיר אננעהמען, אז איינער האט געקענט בעשאפען די וועלט, איז דאך דער צווייטער איבעריג; אויב ווידער זיי האבען דאס געמוזט טהאן בשותפות און איינער אהן דעם אנדערען וואלט די זאך ניט דורכגעפיהרט, וואלט דאך דאס געהייסען, אז יעדער איינער פון זיי האט ניט די פולע קענטניס, די פולע מאכט אדער דעם פולען כח, און וויבאלד אז דער כח איז בעשרענקט, איז דאס גאנצעס וועזען בעשרענקט צו א געוויסען פונקט. און א זאך וואס האט א גרענעץ, איז שוין ערקלערט געווארען, איז מחובר, צוזאמענגעשטעלט פון גע־וויסע עלעמענטען אדער מאטעריאלען, און צוזאמענגעשטעלטע זאכען זיינען מחודשים, געשאפענע, געווארענע, וואס זיינען פריהער ניט געווען, און אלע געשאפענע מוזען דאך האבען א בעשעפער. פאלגליך, קען דאך ניט זיין אז דער בעשעפער גופא זאל זיין א שוואכעס וועזען וואס האט געמוזט מאכען די שאַ־פונג דורך די הילף פון נאך איינעם.

און ווען אפילו עס זאל מעגליך זיין, אז עס זאל זיין מעהר ווי איין בעשע־פער; ווען מען וואלט זיך געקענט פארשטעלען אזא זאך, וואלט מען דאס בלויז דאן געקענט זיך פארשטעלען, ווען מיר וואלטען נאך די שאפונג געזעהן אדער בעמערקט וועלכע עס איז אבסאלוטע פערשיעדענהייטען; ווען מען זאל זעהן אז איין בריאה איז אינגאנצען אנדערש פון דער צווייטער; ווען מען זאל בע־מערקען אז די גאנצע שאפונג איז ניט געשאפען געווארען נאך איין סיסטעם. און ווען עס וואלט ווירקליך אזוי געווען, וואלט די שאפונג ניט געווען קיין פאל־שטענדיגע ווי זי איז. אבער אזוי ווי מיר זעהען, אז די וועלט איז איינגעריכ־טעט נאך איין סדר, נאך איין ארדנונג און איין כח פון בעוועגונג בעוועגט אלע ברואים אימער און שטענדיג, קען ביי אונז קיין ברעקעל ספק ניט זיין, אז דער בורא איז איינער און די וועלט ווערט געפיהרט נור פון איינעם און ניט מעהר.

האבען מיר שוין אלזא זיעבען ראיות ברורות, זיעבען ריכטיגע בעווייזע, אז דער בורא איז א יחיד ומיוחד.

שער היחוד

פרק ה׳

אבער אום צו פערשטעהן בעסער דעם ענין פון אחדות, דארפען מיר זיך מעהר אריינטראכטען אין דעם אונטערשיעד פון אן אמת׳ע איינהייט, א שטענדיג עקזיסטירענדע איינהייט, און א צייטליכע אדער צופעליגע איינהייט, וואס איז באמת גאר ניט איינס.

די צופעליגע איינהייט איז איינגעטהיילט אין צוויי חלקים. אין איינעם זעהען מיר און מיר בעגרייפען באלד די מעהרהייט, כאטש מיר רופען דאס איינס. ווען מיר זאגען, למשל: א רעגימענט סאלדאטען, א סטאדע שעפסען, א טאפ תבואה, מיינט עס: א סך מענשען, א סך שעפסען און א סך תבואה קערנער. הייסט עס, אז אין איין זייט איז דאס איינס און אין צווייטען זייט — א סך, אדער מיר בעגרייפען דאס אלס איינס און אין דער זעלבער צייט אלס פיעל, כאטש מיר דריקען דאס אויס אין איין־צאהל. צום צווייטען טהייל בעלאנגען זאכען וואס זיינען טאקע ניט מעהר ווי איינס, אבער פארט ניט איינס. ווען מיר נעהמען, צום ביישפיעל, א שטיין, טאקע ניט מעהר ווי איין שטיין, האט ער אבער אין זיך א סך טהיילען. מען קען דעם שטיין צוברעכען אויף א סך שטיקלאך און יעדע שטיקעל וועט הייסען א שטיין. אדער פערקעהרט: מען קען איין שטיין צוקלעפען צו נאך א שטיין און מאכען פון צוויי איינעם.

און וואס מיר זאלען ניט נעהמען, איז אלץ אזוי. ווען מיר זאגען: איין מענש, קענען מיר אין דעם אויך ניט האבען דעם פולען בעגריף פון איינהייט, ווארים דער מענש בעשטעהט דאך פון חלקים, פון פלייש, ביינער, אדערען, אזוי ווי עס איז שוין פריהער ערקלעהרט געווארען. פאלגליך, קענען די אלע זאכען ניט בעצייכענט ווערען מיט׳ן נאמען אחדות, איינהייט, ווייל זיי זיינען ניט קיין אמת׳ע איינציגע.

אבער דיא אמת׳ע איינהייט ווערט אויך אויסגעדריקט אין צווייערליי אופנים. איינער איז מחשבה, אין געדאנקען, און דער צווייטער איז טהאט, אין די ווירקליכקייט. דער ערשטער איז דער צאהל איינס, דער בעגריף וואס מיר האבען וועגען דעם. ווען מיר האבען אין זינען איינס, מיינט עס איינס, דער ערשטער פון אלע צאהלען. דאס איז ניט מעהר ווי א בעגריף, אן איינהייט, איבער וועלכע מיר דענקען, אבער מיר קענען דאס ניט זעהן אדער פיהלען מיט אנדערע פון אונזערע חושים.

אבער דער צאהל איינס, כאטש ווי מיר זיינען דאס משיג, איז דאס טאקע אן אבסאלוטע איינהייט — איינס און ניט מעהר, קען מען דאך אבער צולייגען צום איינס נאך איינס און עס וועט שוין ווערען צוויי, אדער מען קען צולייגען מעהר און עס וועט ווערען מעהר. אבער די צווייטע אמת׳ע איינהייט, וואס געפינט זיך אין די ווירקליכקייט, איז אזעלכע וואס ווערט ניט און קען ניט ווערען מעהר, און ווערט קיינמאל ניט געענדערט, און מען קען דאס ניט צורעכענען צו קיין זאך, איז ניט גלייך צו קיין זאך, און מען קען וועגען דעם ניט האבען אירגענד וועלכען בעגריף וואס מען האט פון אנדערע זאכען וואס עקזיסטירען אויף דער וועלט. אט דאס איז ערשט די ריכטיגע, אמת׳ע איינהייט, דער מקור אדער דער אריגינאל פון אלע זאכען וואס עקזיסטירען און מעהרען זיך אין גרויסען און ברייטען וועלט־רוים.

און די אמת׳ע, פאלשטענדיגע איינהייט האט ניט קיין אנהויב און קיין

סוף. ווארים ווען עס זאל יא האבען אן אנהויב און א סוף, הייסט דאך דאס שוין, אז עס איז פארגעקומען אדער עס וועט אין דעם פארקומען אן ענדערונג. און דאס הארמאנירט שוין ניט מיט אבסאלוטע איינהייט. ווארום וויבאלד אז א וועזען אדער א זאך האט אין זיך צוויי כחות, צו זיין ווי עס איז און צו ווערען אנדערש, איז דאך דאס ניט איינס. מיר קענען צו דעם אמת'ען איינהייט וועזען ניט צורעכענען קיין שום דמות, קיין געשטאלט, קיין אויסזעהן. ווארום אז מיר וועלען זאגען, אז עס זעהט אויס אזוי און אזוי, הייסט דאך דאס, אז עס איז דא נאך עפעס עהנליכעס צו דעם, און וויבאלד אזוי, איז דאך דאס שוין ניט איינס.

און אזא אמת'ע, פאלשטענדיגע איינהייט איז דער בעשעפער פון דער וועלט. און אום צו פערשטעהן די זאך דייטליכער, וועלען מיר זאגען:

אלע עקזיסטירענדע זאכען אויף דער וועלט זיינען מחובר, צוזאמענגעשטעלט פון חלקים. קיין זאך קומט ניט אריין אין עקזיסטענץ, סיידען די חלקים, פון וועלכע די זאך בעשטעהט, פעראייניגען זיך. איז א כלל, אז די איינצעלנע זאכען מוזען קומען פריהער פאר דער גאנצער זאך, וואס ענטהאלט אין זיך די איינצעלנע זאכען, אקוראט ווי דער צאהל איינס קומט פריהער פאר'ן מעהר־צאהל. און האלטענדיג זיך ביי דיעזען כלל, בעגרייפען מיר דאס וואס איז שוין פריהער ערקלעהרט געווארען, אז געהענדיג אויף צוריק ווערען די מעהרהייטען אלץ ווייניגער און ווייניגער ביז עס קומט צום צאהל איינס, און דערביי מוזען מיר זיך אפשטעלען. און דער ערשטער איינס איז טאקע איינס, וואס קען ניט פארגעשטעלט ווערען אין קיין מעהרהייט, אין קיין צוזאמענבינדונג מיט נאך עפעס.

און נאך א זאך: עס איז בעוואוסט, אז יעדע זאך וואס קומט דורך א צופאל מוז קומען דורך אן עצם, דורך א הויפט זאך, וואס האט געבראכט דעם צופאל, און דער צופאל הערט ניט אויף סיידען דער עצם גופא הערט אויף. למשל, ווארימע וואסער איז א צופאל. דאס וואסער איז אליין ניט ווארים פון דער נאטור, נור וואס דען? א פייער ווארימט דאס וואסער. הייסט עס, אז פייער איז דער עצם, די זאך וואס איז פון נאטור הייס, און די היץ אין די וואסער איז א צופאל, ווארום, וועט מען אוועקנעהמען דעם פייער, וועט דאס וואסער אפגעקיהלט ווערען, וועהרענד דער פייער גופא וועט פערבלייבען הייס. אדער לאמיר נעהמען א נאסע זאך, איז דאס נאס, ווייל עס איז געקומען אין בעריהרונג מיט וואסער. נעהמט מען עס ארויס פון די וואסער, טריקענט זיך עס אויס, וועהרענד דאס וואסער גופא פערבלייבט נאס, ווייל דאס וואסער איז דער עצם, די נאטירליכע נאסקייט, וואס קען ניט געענדערט ווערען. און אזוי וויא מיר ווייסען, אז אלע עקזיסטירענדע זאכען אויף דער וועלט זיינען מקרים, צופעליגע, וואס זיינען געווארען פון עפעס, איז דער שכל מחייב, אז עס איז דא אן עצם, א הויפט־וועזען וואס האט פעראורזאכט די אלע צופעלע. איצט קומען מיר צו אחדות. אזוי ווי עס איז שוין בעוויזען געווארען, אז די אלע זאכען וואס מיר בעצייכענען מיט'ן ווארט "איינס", למשל: איין מענש, איין בוים, איין שטיין, און אזוי ווייטער, איז דאך דער סמן "איינס" נור א צופעליגער, ווארים באמת קען דאך אלעס אין דער וועלט צוטהיילט ווערען אויף מעהר חלקים. אם כן, מוז דאך זיין אן עצם, א שטענדיגע און ריכטיגע איינהייט, וואס האט געבראכט די דאזיגע צופעלע פון די ניט ריכטיגע איינהייטען, אקוראט אזוי ווי עס מוז

שער היחוד

זיין פייער צו מאכען דאס וואסער הייס, אדער וואסער צו מאכען א זאך נאס. פאלגליך, איז נאך א ריכטיגער בעוויז, אז דער בורא איז דער אמת'ער יחיד ומיוחד, די אמת'ע איינהייט, וואס האט געשאפען די אלע צופעליגע איינהייטען פון דער וועלט.

צום בורא, ב"ה, ווערען צוגערעכענט מדות אדער אייגענשאפטען, אבער דאס נעהמט פון אונז ניט אוועק דעם בעגריף פון זיין אמת'ע איינהייט, כאטש ביי אלע זאכען אין דער וועלט, וואס ווערען בעצייכענט מיט געוויסע אייגענשאפטען, צייגט עס אז זיי זיינען ניט קיין איינציגע. ווען מען זאגט, למשל, דער און דער איז א שווארצער, מיינט עס, אז עס זיינען דא נאך אזעלכע ווי ער, אבער יענע זיינען ווייסע.ביים באשעפער איז דאס אנדערש. מיר בעצייכענען איהם מיט געוויסע אייגענשאפטען און ער איז פארט א יחיד ומיוחד.

די מדות אדער אייגענשאפטען, מיט וועלכע מיר בעצייכענען דעם רבונו של עולם, זיינען צווייערליי: אזוי צו זאגען אייגענע, פערזענליכע, און טהאטליכע. די, אזוי גערופענע, פערזענליכע, זיינען דריי: אז ער עקזיסטירט, אז ער איז איינער, און אז ער איז דער ערשטער וואס קיין פריהעריגער פון איהם איז ניט געווען. מיר מוזען איהם בעצייכענען מיט די דריי זאכען, ווייל מיר זיינען מחויב צו וויסען אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט, וועמען מיר דארפען דיענען. און אז ער עקזיסטירט, אז ער איז דא, האבען מיר דאך געוויס ניט אפלייקענען. דאס זעלבע איז אויך מיט די אנדערע צוויי, ווי עס איז שוין פריהער אויספיהרליך ערקלעהרט געווארען. אבער דאס מיינט ניט צוצורעכענען עטוואס צו זיין היילינען נאמען, נור אוועקצונעהמען פון אונז דעם היפוך, דעם פערקעהרטען בעגריף, אז די דריי זאכען זיינען ביי איהם ניטא.

און מיר דארפען אויך פערשטעהן, אז די דאזיגע דריי אייגענשאפטען זיינען געקניפט און געקייטעלט איינע אין די אנדערע. ווען מיר רעכענען צו צום רבונו של עולם איינע פון די דריי, מוזען די צווייטע במילא קומען. ווען מיר זאגען אויף איהם, אז ער איז די אמת'ע איינהייט, מוזען מיר דאך זאגען אז ער עקזיסטירט, ווארים א זאך וואס עקזיסטירט ניט, איז דאך ניט שייך צו בעצייכענען מיט א צאהל. אזוי איז אויך ווענען דער דריטער אייגענשאפט, אז ער איז דער סאמע ערשטער, ווארום וויבאלד אז ער איז די אמת'ע איינהייט, מוז דאך אזוי זיין ווי עס איז שוין ערקלעהרט געווארען, אז אמת'ע איינהייט קען ניט געזאגט ווערען אויף א זאך וואס האט אן אנהויב. אזוי איז אויך ווען מיר זאגען, אז ער איז א קדמון, אן ערשטער, וואס קיין ערשטער פאר איהם איז ניט געווען, אן אייביגער, הייסט עס, אהן אן אנהויב און אהן א סוף, מוזען מיר שוין אויך זאגען, אז ער איז די אמת'ע איינהייט, ווייל א זאך וואס עקזיסטירט ניט אייביג, קען ניט זיין קיין אמת'ע איינהייט, ווי עס איז שוין דייטליך בעוויזען געווארען אין די פאריגע פרקים. פאלגליך, זיינען די אלע דריי מדות אדער אייגענשאפטען אייגענטליך ניט מעהר ווי איינע. און ווען מיר זאלען דאס קענען אויסדריקען אין איין ווארט, וואלטען מיר דאס געטהאן. אין אונזער גערדאנק בעגרייפען מיר די זאך שנעל און גוט, אבער אויסדריקען דאס אין איין ווארט קענען מיר ניט, ווייל עס איז אין קיין שפראך ניטא אזא ווארט וואס זאל אויסדריקען די געטליכקייט ווי זי איז. דעריבער מוזען מיר דאס ארויסברייננגען אין דריי ווערטער: עקזיסטירענדער, איינער און אייביגער. בכלל

אבער דארפען מיר אין זינען האבען, אז מיר קענען דעם בורא ניט אפמעלדען ווי מיר מעלדען אף אנדערע עקזיסטירענדע וועזענס, און אלעס וואס מיר זאגען אויף איהם, דארפען מיר אין זינען האבען ניט דאס וואס מיר רעכענען צו איהם צו, נור אז עס איז ניט דער היפוך דערפון.

דער פילאזאף אריסטו האט געזאגט: "בעצייכענען גאט אין נעגאטיוום איז ריכטיגער ווי בעצייכענען איהם אין פאזיטיווס". דאס הייסט: עס איז, למשל, גלייכער צו זאגען אויף איהם אז ער איז ניט טויט ווי זאגען אז ער לעבט. אדער עס איז ריכטיגער צו זאגען אז ער איז ניט שוואך און מיעד איידער זאגען אז ער איז א גבור. ווארים וויבאלד אז מיר רעכענען צו איהם צו א געוויסע אייגענשאפט, הייסט עס, אז מיר פערגלייכען דעם בעשעפער צו די בעשאפענע, וואס האבען אויך אזעלכע אייגענשאפטען אין א געוויסער מאס, און דאס נעהמט אוועק דעם ריכטיגען בעגריעף וואס מיר דארפען האבען וועגען גאטהייט.

דאס אלעס וועגען די, אזוי צו זאגען, אייגענע אדער פערזענליכע אייגענשאפטען. אצינד וועלען מיר רעדען וועגען די טהאטליכע אייגענשאפטען וועלכע די תורה און די נביאים רעכענען צו צום בעשעפער.

פרק ו'

די נעטליכע טהאטליכע מדות אדער אייגענשאפטען זיינען ניט די וואס מען זאגט אויף זיין וועזען גופא און מיר פערשטעהען דורך זיי, אז ער איז ניט גלייך צו די ברואים וואס ער האט בעשאפען. די טהאטליכע מדות וואס ווערען צו איהם צוגערעכענט זיינען ניט ווי די דריי, וועגען וועלכע מיר האבען פריהער גערעדט, נור אזעלכע וואס מעלדען אף דעם בעשעפער אין די מדרגות אדער שטופען פון בעשאפענע. עס זיינען דא אין תנ"ך אויסדריקע, וואס רעכענען צו איהם צו א געשטאלט, אן אויסזעהן, א געוויסע פארמע. אין פלעצער ווערט ער אפגעמעלדט אלס א וועזען מיט גליעדער, מיט קערפער־טהיילען, און אין פלעצער זיינען דא אויסדריקע וואס רעכענען צו איהם צו חושים אדער געפיהלען און אויך האנדלונגען פון פשוט'ע ברואים. דא זיינען איינינגע ביישפיעלע: "ויברא את האדם בצלמו" — ער האט בעשאפען דעם מענשען אין זיין פארמע; "על פי ה'" — דורך גאט'ס מויל; "באזני ה'" — אין גאט'ס אויערען; "וירח ה'" — גאט האט געשמעקט; "וינחם" — ער האט חרטה געהאט; "ויקץ כישן" — ער האט זיך אויפגעכאפט ווי א שלאפענדער, און נאך פיעלע אזעלכע אויסדריקע. וועגען דיעזען ענין האט שוין דער גרויסער גאון רבנו סעדיה, ז"ל, גערעדט און עס איז ניט נויטיג איבערצוגעבען זיינע רייד. מיר וועלען אבער יא זאגען, אז דער נויט האט געצוואונגען צוצורעכענען צום בעשעפער אייגענשאפטען פון בעשאפענע, כדי מענשען זאלען בעסער פערשטעהן די מציאות הבורא, גאט'ס עקזיסטענץ. ווארום ווען מען זאל רעדען וועגען גאט אויף אזא אופן ווי מען דארף וועגען איהם רעדען, אין הויכע גייסטיגע ווערטער און פראזען, וואלטען מיר די זאך ניט פערשטאנען, ווייל דאס איז א צו דעליקאטער ענין וואס איז שווער משיג צו זיין מיט'ן פשוט'ען שכל. און ווען מיר וואלטען די גאטהייט גאר ניט פערשטאנען, וואלטען מיר איהם ניט געדיענט.

שער היחוד

דעריבער האבען די תורה און די נביאים גערעדט וועגען דעם בעשעפער מיט אזעלכע ווערטער און אויסדריקע וואס מענשען פערשטעהען, כדי מיר זאלען אנפאנגס אריינגעהמען אין זינען, אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט, און נאכהער וועלען מיר זיך אליין אריינטראכטען אין דעם ענין און מיר וועלען פערשטעהן, אז אין אמת'ען איז די גאטהייט א הויכער און טיעפער ענין; א דעליקאטנע זאך וואס קען ניט אפגעמעלדט ווערען אזוי פראסט. און דער קלוגער און פערשטענדיגער, וואס וועט זיך גוט אריינטראכטען אין דעם, וועט ביסלעכווייז סוף כל סוף קומען צו א העכערען בעגריף און וועט פערשטעהן דעם ענין ריכטיגער. און דער נאר און דער פראסטאק וואס וועט ניט געהן ווייטער צוליעב זיין קורצען שכל און וועט אין זיין געדאנק אפמעלדען דעם בעשעפער אויף דעם פראסטען אופן, ווי עס ווערט געזאגט אין די פסוקים, וועט ער אויך דיענען גאט אויף ווי ווייט ער וועט קענען, און קיין שטראף וועט ער דערפאר ניט האבען, ווייל ער וועט דאך האבען א גערעכטע טענה, אז ער האט מעהר ניט געוואוסט, אז ער האט בעסער ניט פערשטאנען. ווארום עס ווערט פון א מענשען ניט פערלאנגט, אז ער זאל וויסען מעהר ווי ער ווייס און קען בעגרייפען מיט זיין שכל אדער מעהר ווי זיינע קרעפטען ערלויבען איהם. מען קען נור בעשטראפען יענעם וואס קען משיג זיין מעהר און ער פוילט זיך אדער ער פערנאכלעסיגט דאס צו טהאן, אבער ניט דעם יעניגען וואס האט ניט ביכולת צו וויסען מעהר ווי ער ווייס.

און ווען די תורה און די נביאים וואלטען גערעדט וועגען גאט מיט די ריכטיגע הויכע אויסדריקע ווי עס דארף וועגען איהם גערעדט ווערען, וואלטען דאס בלויז אביסעל מענשען פערשטאנען און די איבעריגע, מיט די שוואכערע מחות, וואלטען קיין זאך ניט געוואוסט און וואלטען פערבליבען אהן א תורה און אהן א גלויבען. איז דאך גלייכער, אז מען האט דעם ענין פון גאטהייט איינגעוויקעלט אין גשמיות, אין פראסטקייט, ווייס דער נאר, דער מענש מיט'ן שוואכען שכל, אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט, און דעם מענשען מיט א העכערען פערשטאנד, שאדט דאס ניט, ווייל ער פערשטעהט, אז דאס איז ניט אזוי איינפאך ווי עס ווערט געזאגט און ער נעהמט זיך די מיה צו בעטראכטען דעם ענין טיעפער ביז ער פערשטעהט די זאך בעסער.

דאס איז אזוי ווי איינער קומט צופאהרען צו א רייכען פריינד צו גאסט. דארף דאך יענער פערזארגען, אז דעם אורח'ס קעמלען אדער עזלען זאלען האבען וואס צו עסען און ער דארף דעם אורח אליין אויך געבען עסען. שיקט ער א סך היי און האבער פאר די בהמות און דעם גאסט גיט ער א געוועהנליכען מאלצייט וואס א מענש דארף האבען. אזוי האבען די תורה און די נביאים זיך פערברייטערט מיט פראסטע, האמעטנע אויסדריקע וועגען דעם בורא פאר די פראסטאקעס, צו וועלכע מען מוז רעדען אין דער פשוט'ער שפראך וואס מענשען רעדען און פערשטעהען, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט: "דברה תורה כלשון בני אדם" — די תורה האט גערעדט אין דער מענשליכער שפראך. אבער דעליקאטנע, גייסטיגע ענינים, וואס בלויז נור שארפע מחות קענען בעגרייפען, זיינען בלויז וואר־ניט־וואו אנגעדייטעט. דאס איז כדי אלע מענשען זאלען וויסען, אז עס איז דא א בורא אויף דער וועלט, דער אומוויסענדער אויף זיין שטייגער, לויט ווי ער קען משיג זיין, און דער פערשטענדיגער לויט זיינע העכערע בעגריפע, וואס ער קען האבען פון קורצע אנדייטונגען. און דאס וואס

די צוויי סאָרטען מענשען זיינען פערשיעדען אין זייערע בעגריפע וועגען די גאָטהייט, מאכט ניט אויס, אבי זיי ווייסען ביידע אז עס איז דאָ א גאָט אויף דער וועלט.

צוליעב דעם זעלבען טעם ווערט אין דער תורה ניט דערמאָהנט בפירוש קיין שכר און עונש אויף יענער וועלט, מחמת פשוט'ע מענשען קענען ניט בעגרייפען וואָס עס הייסט א גייסטיגער תענוג אָדער פערקעהרט — גייסטיגע יסורים. דעריבער בריינגט די תורה אין פיעלע ערטער פערשפּרעכונגען אויף גוטעס פאַר טהאָן גוטעס און פערקעהרט — געוויסע שטראָפען פאַר די וואָס פערדיענען דאָס, אָבער אלץ פיזישע, קערפּערליכע, ניט קיין גייסטיגע לעולם הבא נאָכ'ן טויט. אויף די לעצטע זיינען נור פאַראַן אייניגע אָנדייטונגען, אָבער זיי ווערען ניט ארויסגעזאָגט דייטליך. אזוי איז אויך מיט אנדערע הויכע ענינים, וועלכע פערשטענדיגע מענשען קענען ביסלעכווייז אליין ערפאַהרען מיט זייער שכל און די טעמפּע מחות קענען דאָס סאַי ווי סאַי ניט פערשטעהן, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין משלי: „ומבקשי ה' יבינו כל" — די וואָס זוכען די גאָטהייט, די וואָס נעהמען זיך די מיה צו פאָרשען דעריבער, קענען אלעס פערשטעהן.

און משה רבנו האָט אָנגעזאָגט, אז מיר זאָלען ניט דענקען, אז דער בעשעפער האָט וועלכע עס איז געשטאַלט אָדער פאָרמע. די תורה רעכענט עס צו איהם צו, כדי מענשען, וואָס קענען איהם ניט פאָרשטעלען ווי ער איז, זאָלען וועניגסטענס וויסען אז ער איז דאָ, אז ער עקזיסטירט; אָבער מען דאַרף ניט אָננעהמען אז דאָס איז טאַקע אזוי, ווי עס ווערט געזאָגט: "ונשמרתם מאד לנפשותיכם, כי לא ראיתם כל תמונה" — איהר זאָלט זיך היטען ניט פאָרצושטעלען דעם בורא אלס א גשמיי, א קערפּערליכעס וועזען, ווייל ווען ער האָט צו אייך גערעדט אויפ'ן בארג סיני, האָט איהר קיין געשטאַלט געזעהן. מיר געפינען נאָך אזעלכע פסוקים אין דער תורה, אין נביאים און אין כתובים. דעריבער זיינען דאָ אנדערע פסוקים וואָס רעדען וועגען זיין נאָמען, ניט פון איהם אליין. „ויברכו שם כבודך", „ליראה את השם", „יודו שמך גדול ונורא". און נאָך פיעלע אזעלכע אויסדריקע, ווייל מיר קענען אין אונזער פאַנטאַזיע ניט פאָרשטעלען די גאָטהייט גופא, רעדען די פסוקים וועגען זיין נאָמען, וואָס איז פיעלע מאָל דערמאָהנט אין דער תורה און אין די ספרי הנביאים.

אין מאנכע ערטער פון די הייליגע שריפטען ווערט צוגערעכענט גאָט'ס נאָמען צום הימעל, צו דער ערד און צו די ווינטען: „אלהי השמים ואלהי הארץ", „יפקוד אלהי הרוחות", און נאָך אזעלכע. דאָס איז צוליב דעם, ווייל דורכדעם, דורך די עקזיסטענץ פון דיעזע זאכען, איז דער אויבערשטער בעוואוסט אלס זייער בעשעפער. מיר געפינען אויך, אז גאָט'ס נאָמען ווערט דערמאָהנט אין פערבינדונג מיט אונזערע אָבות: „אלהי אברהם יצחק ויעקב". דאָס איז צוליעב דעם, ווייל דורך די אבות זיינען מענשען מעהר בעקאַנט געוואָרען מיט דעם ענין פון גאָטהייט, און מחמת מיר האָבען פון זיי בקבלה צו געהן אין גאָט'ס וועגען, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אויף אברהם'ען: "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" — ער וועט אָנזאָגען זיינע קינדער און זיין הויזגעזינד נאָך איהם זיי זאָלען היטען גאָט'ס וועג און טהאָן גוטעס און גערעכטיגקייט. און דעריבער האָבען אונזערע אבות זוכה געווען אז דער בעשעפער זאָל גערופען ווערען אויף זייערע נעמען, ווייל

שער היחוד

אין זייער צייט זיינען זיי געווען די איינציגע צו דינען איהם, וואָרים די מענשען פון זייער דור זיינען געווען געצענדיענער.

אָבער דאָס וואָס מיר רעכענען צו גאָט'ס נאָמען צום הימעל, צו דער ערד און צו די אבות, מיינט ניט חלילה וועלכע עס איז אָבהענגיגקייט פון זיין זייט. ווען מיר וואלטען געקענט בעגרייפען די גאָטהייט ריכטיג, וואָלטען מיר פערשפּאָרט אָנגעבען סמנים, דער גאָט פון הימעל, פון דער ערד, אָדער פון די אבות. אָבער אזוי ווי אונזער שכל איז ניט שארף גענוג צו בעגרייפען דעם ריכטיגען ענין פון גאָטהייט, מוזען מיר אָנקומען צו געוויסע בעצייכנונגען. ווען דער אויבערשטער האָט געשיקט משה'ן ארויסנעהמען די אידען פון מצרים און ער האָט געפרעגט וואָס פאר א נאָמען ער זאָל אָנגעבען, האָט ער איהם פריהער געהייסען אָנגעבען זיין נאָמען "אהיה", אָבער אזוי ווי דער אויבערשטער האָט געוואוסט, אז פון דיעזען נאָמען וועט דאָס פאָלק ניט בעגרייפען וואָס ער איז, האָט ער געהייסען משה'ן אָנגעבען דעם סמן: "דער גאָט פון אייערע עלטערען", דאָס הייסט: דער וואָס זיי ווייסען בקבלה פון די אבות, כאָטש מיט'ן אייגענעם שכל פערשטעהען זיי איהם ניט.

וואָרים די איבערצייגונג אז א זאך עקזיסטירט, קומט דורך דרייערליי אופנים: ווען מיר פיהלען די זאך מיט אונזערע חושים, דורך זעהן, הערען, פיהלען דעם געשמאק, דעם ריח אָדער ווען מיר קענען דאָס אָנטאָפּען מיט די הענד. צווייטענס, ווען מיר פערשטעהען די זאך מיט'ן שכל און מיר האָבען ראוית אז דאָס איז דאָ, אז דאָס עקזיסטירט. דריטענס, ווען מיר האָבען בקבלה פון אזעלכע וואָס מיר גלויבען אָז זיי האָבען געזאָגט די ריכטיגקייט. אויב מיר קענען א זאך ניט פיהלען מיט אונזערע חושים, אויך ניט פערשטעהן מיט אונזער שכל ווי אזוי אזא זאך קען עקזיסטירען, אָבער ווען עס ווערט אונז איבערגעגעבען און בעשטעטיגט פון מענשען, אויף וועלכע מיר פערלאָזען זיך, גלויבען מיר אין דעם. און ווייל פיהלען דעם בורא מיט אונזערע חושים זיינען מיר ניט אימשטאנד, בעגרייפען מיר איהם פון די ראיות וואָס מיר האָבען אויף זיין עקזיסטענץ און פון דער הגדה, פון די זאָגען וואָס מיר האָבען פון אונזערע אבות.

אָבער די ראיות וואָס מיר האָבען אויף די מציאות הבורא, אויף גאָט'ס עקזיסטענץ, זיינען אונגעהייער פיעל. ווען מיר בעטראכטען דיא שאָפונגען אין דעם גרויסען וועלט־רוים, זיינען ניטאָ אזוי פיעל ווערטער און אזוי פיעל געדאַנקען אויסצודריקען דעם בעשעפער'ס גרויסקייט און זיינע מדות. מיר געפינען אפילו אין תנ"ך פערשיעדענע פסוקים און אויסדריקע און, אזוי צו זאָגען, טיטולען פאר'ן בעשעפער, אָבער דאָס איז אלץ נור אויבערפלעכליך, וואָרים ארייננטראכטענדיג זיך מעהר אין דעם ענין, קען אפילו א טויזענד־טויזענד חלק פון זיין גרויסקייט ניט אויסגעדריקט ווערען אין ווערטער אָדער געדאַנקען. דעריבער זאָגט דער פסוק אין תהלים: "לך דומיה תהלה" — פאר גאָט איז שווייגען א לויב־געזאַנג. דאָס איז אזוי ווי א דימענט וואָס זיין ווערטה קען גאָר ניט אָפּגעשאצט ווערען, איז ווען איינער זאָגט, למשל, אז דאָס איז א שעהנער דימענט, א בלישצענדיגער דימענט, הייסט עס ניט אז ער לויבט איהם, נור פערקעהרט, אז ער מאכט איהם ביליגער.

דעריבער דאַרף זיך א מענש בעמיהען צו קענען דעם בורא פון זיינע טהאָטען, אָבער ניט פון זיין עצם, פון זיין וועזען גופא, ווייל די ערשטע איז די לייכטסטע וועג צו קענען איהם, און די צווייטע — זעהר א שווערע. א גע־

וויסער חכם האט געזאגט: וואס מעהר מען ווייס דעם בעשעפער, אלץ מעהר ווייס מען, אז מען ווייסט איהם ניט. און אנדער חכם האט זיך אויסגעדריקט: די חכמה ביי א קלוגען מענשען בעשטעהט אין דעם, וואס ער ווייס, אז אין דעם ענין פון משיג זיין די אמת'ע גאטהייט איז ער א נאר. דער נאר וויעדער מיינט, אז ער ווייסט עס און בעגרייפט עס.

פרק ז'

פון אלעם וואס איז געזאגט געווארען אויבען ווייסען מיר, אז מען קען דעם בעשעפער ניט פארשטעלען אין וועלכע עס איז געשטאלט אדער פארמע. די פסוקים וואס שטעלען איהם אזוי פאר, טארען ביי א פערשטענדיגען מענשען גיט אויסגעטייטשט ווערען פראסט, און דער וואס קען בעגרייפען מעהר דארף זיך סטארען דאס צו טהאן.

איינער האט אמאל געפרעגט ביי א קלוגען מענשען: "וואס איז דער בעשע־פער?" האט ער איהם געענטפערט: "אן איינציגער גאט". "און ווי איז ער? וואס פאר א סימן קענסטו מיר אנגעבען אויף איהם?" — האט יענער ווייטער געפרעגט. "א גרויסער קעניג" — האט דער חכם געענטפערט. "און וואו איז ער?" "אין געדאנקען, אין שכל" — איז געוועזען דעם חכם'ס ענטפער.

יענער האט זיך ניט בעגנוגענט מיט די דאזיגע תשובות און ער האט זיך אפגערופען: "ניט דאס האב איך געמיינט. איך וויל, אז דו זאלסט מיר איהם אפמעלדען ריכטיג וואס ער איז, ווי ער זעהט אויס און וואו זיין בעשטימטער פלאץ איז". "דו פרעגסט מיך אויפ'ן בעשעפער" — האט דער חכם געענט־פערט — "אזעלכע פראגעס וואס זיינען שייך צו פרעגען אויף בעשאפענע, ניט אויף א בעשעפער, וואס קען ניט אפגעמעלדט ווערען אזוי, אז מיר זאלען איהם פיהלען מיט אונזערע חושים. מען קען צו איהם ניט צורעכענען קיין אויסזעהן, מען קען אויף איהם ניט אנגעבען קיינע סמנים און קיין ארט, וואו ער געפינט זיך. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אויף איינעם, אז ער פלעגט זאגען אין זיין תפלה: "גאט, וואו קען איך דיך געפינען? אבער וואו קען איך דיך ניט געפינען? דו ביזט בעהאלטען און מען זעהט דיך ניט און דו ביזט פול אומעטום". דאס וואס איך האב דיר געענטפערט אויף דיינע פראגען איז ווייל פאר דעם וואס האט ניט קיין העכערען בעגריף קען מען דעם בורא אנדערש ניט אפמעלדען. אבער די ריכטיגקייט איז אזוי ווי יענער פלעגט זאגען. קערפערליך איז ער ניטא, מען קען איהם ניט זעהן און געפינען, אבער ער עקזיסטירט אויף אזא אופן וואס אונזערע קערפערליכע געפיהלען קענען ניט בעגרייפען. אין דעם ענין פון גאטהייט דארפסטו וויסען און פערשטעהן, אז דו ביזט אונוויסענד און דו קענסט די ריכ־טיגע גאטהייט ניט בעגרייפען. און ווען דו שטעלסט פאר דעם בורא און דיינע געדאנקען אין וועלכע עס איז געשטאלט אדער פארמע, בעמיה זיך נאכצופארשען די זאך, אריינטראכטען זיך אין דעם מעהר, דאן וועט דיר קלאהר ווערען, אז ער עקזיסטירט, אז ער איז דא, אבער דו וועסט זיך ארויסשלאגען פון זינען, אז מען קען צו איהם צורעכענען א געוויסען אויסזעהן אדער פארמע. דו וועסט איבער־ציינגט זיין אין זיין עקזיסטענץ פון די בעשאפונג וואס דו זעהסט אויף דער וועלט, אבער ניט אלס אזא וועזען וואס מען קען אפמעלדען אדער בעגרייפען מיט אונ־זערע חושים".

שער היחוד

און כאָטש אַפּילו עס איז ניטאָ קיין זאַך וואָס מען קען צוגלייכען צום בורא, אָבער אַ קליינעם פערגלייך קענען מיר צו איהם יאָ געפינען, אום צו פערשטאַרקען דעם בעגריף וועגען גאָטהייט.

מיר ווייסען גוט, אַז יעדער איינער פון אונז האָט אַ נשמה, אַ לעבהאַפט אָדער אַ לעבענס־קראַפט. מיר זיינען איבערצייגט אין דעם, כאָטש מיר קענען ניט האָבען דעם מינדעסטען בעגריף, אַז דאָס זאָל האָבען וועלכע עס איז פאָרמע, געשטאַלט אָדער אַפּילו ריח. אָדער לאָמיר נעהמען אונזער שכל. מיר ווייסען, אַז דער שכל ווירקט אין אונז. מיר זיינען זיכער, אַז דער שכל אַרבייט און טהוט אויף געוויסע זאַכען, כאָטש מיר קענען זיך ניט פאָרשטעלען, אַז דאָס זעהט אויס אַזוי אָדער אַזוי. היינט אַז מיר, בעשאַפענע, האָבען אין זיך זאַכען צו וועלכע מען קען ניט צורעכענען קיין געשטאַלט, קיין פאָרמע, טאָ ווי איז שוין דער בעשעפער אַליין? און אַז מיר האַלטען שוין דערביי, דאַרפען מיר שוין ניט מעהר ערקלעהרען דעם ענין. עס איז שוין פאַר אונז גאַנץ דייטליך, אַז מיר דאַרפען מורא האָבען פאַר'ן בעשעפער און ניט פאָרשטעלען איהם אַלס אַ וועזען וואָס מען קען זעהן אָדער פיהלען מיט איינעם פון אונזערע חושים. און קיין מענש טאָר זיך ניט אָנשטרענגען צו וועלען פאָרשטעלען אין זיין פאַנטאַזיע וועלכען עס איז אויסזעהן אָדער געשטאַלט פאַר'ן בעשעפער, אַזוי ווי בן סירא האָט געזאָגט: "דאָס וואָס עס איז פון דיר בעהאַלטען, זאָלסטו ניט נאָכזוכען; דאָס וואָס איז פאַר דיר פערדעקט, זאָלסטו ניט נאָכפאָרשען. סטאַרע זיך נור צו וויסען דאָס וואָס דיר איז ערלויבט און האָב ניט קיין עסק מיט בעהאַלטענע זאַכען". דער כלל איז, אַז אין דעם ענין פון גאָטהייט דאַרף מען ניט געהן צו ווייט. אַזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין משלי: „כבוד אלהים הסתר דבר" — פאַר גאָט איז מעהר כבוד אַז מען בעהאַלט, אַז מען פערעפענטליכט זיין גרויסקייט וואָס וויינינער.

און מיר דאַרפען אין זינען האָבען נאָך אַ זאַך וועגען די פיזישע און גייסטיגע חושים פון מענשען. די פיזישע אָדער קערפּערליכע חושים אָדער געפיהלען זיינען: "זעהן, הערען, שפּירען אַ ריח, פיהלען אַ טעם און אָנטאַפּען זאַכען מיט די הענד אָדער מיט אַן אַנדער אבר. די גייסטיגע חושים זיינען: דער זכרון, די מחשבה, דער געדאַנק אָדער דאָס טראַכטען און דער ווילען, דער כח פון ווילען, פון חשק האָבען צו געוויסע זאַכען. און די אַלע חושים זיינען אָפּגעזונדערט איינע פון די אַנדערע. יעדער חוש אָדער געפיהל האָט זיין אייגענע אויפגאַבע און קען ניט דיענען פאַר אַן אַנדערען. מען קען ניט זעהן מיט די אויערען אָדער הערען מיט דער נאָז. מען קען ניט פיהלען אַ טעם טאַפּענדיג אַ מאכל מיט די הענד און מען קען ניט געברויכען דעם כח פון אַן אַנדער חוש צו פיהלען וואַרעם אָדער קאַלט, טרוקען אָדער נאַס. און יעדער חוש איז בעשרענקט. עס קען נור דערגרייכען ביז אַ געוויסען גרעניץ. אַ מענש קען זעהן פאַר אַ געוויסע שטרעקע, און וואָס אַ געגענשטאַנד דערווייטערט זיך פון אויג, אַלץ שוואַכער זעהט מען איהם, ביז ער ווערט אינגאַנצען פערשוואונדען און מען זעהט איהם גאָר ניט. אַזוי איז אויך מיט'ן געהער געפיהל און די אַנדערע געפיהלען, ווייל זיי זיינען אַלע בעשרענקט, און אַזוי איז אויך מיט די גייסטיגע געפיהלען, וועלכע האָבען אויך יעדער איינער אַ בעזונדערען כח און זיינען אויך בעגרעניצט ביז געוויסע פונקטען.

דער שכל האָט זיין אויפגאַבע דער מענש זאָל דורך איהם פערשטעהן זאַכען און ענינים. מען קען אָבער ניט אָנווענדען דעם כח פון זכרון אַז ער זאָל טהאָן

דעם שכל'ס ארבייט. דער שכל האט בכח צו בעגרייפען זאכען פון זיך אליין אדער פון ראיות, פון בעווייזע וואס דער מענש ווייס. זאכען וואס זיינען ניט צו הויך, פשוט'ע זאכען פערשטעהט דער שכל אליין און הויכע זאכען פערשטעהט דער שכל דורך ראיות וואס בעווייזען אזא אזוי איז דאס. צו בעגרייפען די גאטהייט, צו פערשטעהן ריכטיג וואס דער בעשעפער איז, איז אונזער שכל צו שוואך. ער קען דאס ניט משיג זיין, בעגרייפען מיר נור אז ער איז דא, אז ער עקזיסטירט פון די ראיות וואס מיר האבען אויף זיין עקזיסטענץ. און דער וואס טראכט צופיעל וועלענדיג אויסגעפינען וואס פאר אן אויסזעהן אדער פארמע דער בורא האט, אדער ער וויל איהם צוגלייכען צו וואס עס איז, קען ער חס ושלום קומען צו דער מיינונג אז ער איז גאר ניטא, וויל מען קען פאר איהם ניט געפינען קיין געשטאלט, קיין אויסזעהן און קיין עהנליכקייט צו וואס עס איז. וועלען בעגרייפען אזא הויכע, פערבארגענע זאך מיט'ן שכל איז פונקט ווי וועלען זעהן מיט די אויערען אדער שפירען א גערוך מיט די אויגען. אונזער שכל איז געשאפען צו בעגרייפען און צו פערשטעהן ביז א געוויסען פונקט און ניט מעהר.

דאריבער דארף א מענש ניט טראכטען איבער'ן קאפ. מען דארף נור פערשטעהן און וויסען אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט פון די ראיות וואס מיר זעהען פון די בעשאפונג און ניט מעהר. טראכטען צופיעל קען אראפפיהרען פון וועג, ניט ארויפפיהרען.

איך וועל די זאך דייטליכער ערקלעהרען. יעדער חוש, יעדער געפיהל בעגרייפט נור דאס וואס בעלאנגט צו איהם. און ווען די קערפערליכע חושים טהוען אפ זייערס, דאן ערשט בעגרייפט דער שכל דאס וואס ער האט בכח צו בעגרייפען. צוםביישפיעל: א זאך איז געווארפען געווארען פון וויטענס און האט געטראפען א מענשען, האט דער מענש געהערט דעם קלאנג אין דער לופט, האט געזעהן די זאך, און ווען די זאך האט איהם בעריהרט, האט דער מענש געפיהלט איהר קאלטקייט אדער ווארימקייט, אדער איהר הארטקייט אדער ווייכקייט, ערשט נאך דעם אלעמען האט דער שכל פערשטאנען אז אימיצער האט די זאך געווארפען, ווארום וועלכער עס איז געגענשטאנד וועט זיך דאך ניט אויפהויבען פון זיך אליין. זעהען מיר דאך, אז דאס וואס די קערפערליכע חושים בעגרייפען בעגרייפט ניט דער שכל, כאטש ער איז גייסטיג און העכער פאר די זעהע־קראפט, הער־געפיהל און אנדערע קערפערליכע געפיהלען, איז זעלבסטפערשטענדליך, אז זאכען וואס מיר בעגרייפען בלויז מיט'ן שכל, קענען ניט בעגריפען ווערען מיט די קערפערליכע געפיהלען. און וויבאלד אזא אזוי, וויבאלד אז בעגרייפען די עצם גאטהייט קענען מיר אפילו מיט אונזער שכל אויך ניט, טא ווי קענען מיר זיך ערלויבען צו וועלען איהם בעגרייפען מיט אונזערע האמעטנע קערפערליכע געפיהלען און דענקען צו פערגלייכען איהם צו וועלכען עס איז קערפערליכען געגענשטאנד?

און צווייטענס: האבען מיר א בעוויז, אז נאכטראכטען און נאכפארשען צופיעל אין גייסטיגע ענינים מאכט קאליע אונזער שכל. דאס איז אזוי ווי איינער וואס בענוגענט זיך ניט מיט די ליכטיגקייט און ווארימקייט פון דער זון צו זיין איבערצייגט אז זי עקזיסטירט און ער קוקט אויף דער זון צו וויסען מעהר וועגען איהר אויסזעהן און קיילעכדיגקייט. אזעלכער מאכט קאליע זיינע אויגען און קען איינגאנצען בלינד ווערען. אזוי איז אויך מיט בעגרייפען די גאטהייט. אויב מיר בעגרייפען דעם בעשעפער נור דערפון וואס מיר זעהען זיין בעשאפונג און די

חכמה און וואונדער וואס עס ליגט אין דעם, איז גוט; ווילען מיר זיך אבער אנשטרענגען צו בעגרייפען מיט אונזער שכל איהם אליין, זיין וועזען גופא, קענען מיר דעם שכל פערלירען, אקוראט אזוי ווי מיר קענען פערלירען די אויגען פון קוקען א סך אויף דער ליכטיגער זון.

מיר דארפען דאריבער פארזיכטיג זיין אין דעם. מיר דארפען אויך וויסען און פערשטעהן, אז דאס וואס די תורה און די נביאים האבען דעם בורא פארגעשטעלט אלס א וועזען מיט קערפערליכע אייגענשאפטען, איז דאס ניט געמיינט פשוט ווי געזאגט. דאס זיינען נור מליצות צו געבען די פראסטע מענשען, וואס פערשטעהען ניט מעהר, א בעגריף אין גאט'ס עקזיסטענץ. אזוי ווי עס איז שוין פריהער ערקלעהרט געווארען. דאס איז אזוי ווי ווען מען גיט א בהמה אדער א פערד טרינקען, סמאקעט מען מיט די ליפען אדער מען פייפט און דאס מאכט דער בהמה אדער דעם פערד צו טרינקען מעהר. די חיה פערשטעהט דאס סמאקען אדער פייפען בעסער ווי מען זאל צו איהר רעדען מיט ווערטער, מיט מענשליכע קלוגע ווערטער. קורץ: צום בעשעפער קען מען ניט צורעכענען קיין שום קערפערליכע אייגענשאפט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: „ומרומם על כל ברכה ותהלה" — ער איז העכער פון וועלכע עס איז ברכה און לויב־געזאנג. מיר דארפען איהם נור פערשטעהן און בעגרייפען פון דער חכמה וואס עס ליגט אין די בעשאפונג און אין דער וועלט פיהרונג.

עס זיינען אבער דא זאכען וואס נעהמען אוועק פון מענשען דעם אמת'ן בעגריף פון יחוד, פון די איינהייט פון בעשעפער: דאס גלויבען, חס ושלום, אז עס איז דא מעהר ווי איינער; אמונה אין עבודה זרה, ווי דיענען, למשל, צו דער זון, צו דער לבנה אדער שטערען; דאס פראווען צבוע'סטווא, זיין בלומרשט א ריכטיגער מאמין, כדי צו קריגען לאסקע ביי מענשען, און דאך זיין אריינגעטהאן אין תאוות, אין קערפערליכע ליידענשאפטען. ווארום די וואס זוכען נור זייער אייגענע הנאה, מעגען זיי אפילו לפנים זיין פרומע און גלויביגע, זיינען זיי פארט ניט קיין אמת'ע מאמינים, און פון דיזע און עהנליכע זאכען דארף זיך א מענש אויסהיטען.

און אויב עס וועט זיך געפינען א נארישער מענש וואס וועט לייענען מיין ספר און וועט פרעגען: צו וואס האב איך אזוי פיעל אנגעשריבען אין דעם "שער היחוד"?" ווייס מען דען ניט אז גאט איז איינער ווען מען לערנט אפ איין בלעטעל פון דער תורה!? וועל איך איהם ענטפערען אזוי ווי שלמה המלך האט געזאגט: "ענה כסיל כאולתו" — ענטפער דעם נאר לויט זיין נארישע פראגע. מיין תשובה צו איהם וועט זיין: אז ניט אלע מענשען האבען דעם זעלבען פערשטאנד. איינער פערשטעהט מעהר, איינער ווייניגער; איינער האט א שארפען קאפ, איינער א טעמפען, און פאר די וואס זייער פערשטאנד און השגה איז ניט גרויס, מוז מען א זאך ערקלעהרען ריכטיג מיט איינצעלהייטען. די תורה אליין זאגט פיעלע זאכען בדרך רמז, בלויז מיט קורצע אנדייטונגען. איז דער וואס זיין פערשטאנד איז גרעסער, פערשטעהט מעהר, און דער וואס זיין שכל איז טעמפ, פערשטעהט ווייניגער אדער גאר ניט. איך האב דאריבער געמוזט מאריך זיין, ערקלעהרען די זאך ברייט פאר די פערשלאפענע, פאר די מענשען מיט שוואכע מחות וואס פערשטעהען ניט זאכען אויפ'ן וואונק.

א משל דערצו לאמיר נעהמען די זון, וואס איז פריי פאר אלע מענשען הנאה צו האבען פון איהר. זיינען אבער דא דרייערליי מענשען. עס זיינען דא

מענשען מיט געזונטע אויגען, וואס געניסען די אמת'ע הנאה פון דער זון; עס זיינען ווידער דא בלינדע, וואס זיי געניסען גאר ניט פון דער זון'ס ליכטיגקייט, און ווידער מענשען מיט קראנקע אויגען, וואס די שיין פון דער זון איז פאר זיי שעדליך. עס איז גאר פונקט פארקעהרט: אז זיי לייגען צו פלאסטערס צו זייערע אויגען און זעהען ניט די שיין פון טאג, קענען זיי געהיילט ווערען; ווען אבער זיי לאזען זייערע אויגען פריי, קענען זיי גאר אינגאנצען בלינד ווערען. דער עניז פון יחוד, פון גאטס איינהייט, די לעהרע דערפון איז אויך פאר דרייערליי קלא־סען מענשען: פאר מענשען מיט געזונטען שכל, פאר גאר אומוויסענדע און פאר מענשען מיט שוואכען שכל. די ערשטע זיינען אזוי ווי די מענשען מיט פאלקאם געזונטע אויגען. דיזע קענען בעגרייפען אחדות הבורא פון דער תורה אליין, אזוי ווי יענער געניסט פריי די ליכטיגקייט פון דער זון און זיי דארפען ניט פיעל אנ־קומען צו מיין ספר. די צווייטע זיינען אזוי ווי די בלינדע. אזוי ווי יענע זעהען גאר ניט, אזוי ווייסען דיזע און פערשטעהען גאר ניט, זיי קען מיין ספר ניט בריינגען קיינע נוצען. מיינע ערקלעהרונגען וואס איך האב אנגעגעבען זיינען אבער נויטיג פאר'ן דריטען קלאס, פאר מענשען וואס פערשטעהען עפעס יא, אבער ניט אינגאנצען. זיי דארף מען צולייגען פלאסטערס, מען דארף זיי געבען מעהר צו פערשטעהן, כדי זיי זאלען קומען צו דער מדרגה פון די ערשטע. אויב אבער מען וועט דיזען קלאס מענשען ניט שארפען דעם שכל, אויב מען וועט ניט קורירען זייער שוואכען פערשטאנד און זיי וועלען נעהמען קוקען צו הויך, וועלען זיי גאר פערנארישט ווערען, אקוראט אזוי ווי דער מענש מיט די שוואכע אויגען קען בלינד ווערען, ווען ער קורירט זיך ניט, ווען ער לייגט ניט צו קיין פלאסטער צו זיינע אויגען און קוקט אויף דער זון. אין תנ"ך זיינען דא א סך פסוקים וואס פערגלייכען חכמה מיט נארישקייט צו ליכטיגקייט מיט פינסטערניס, צו זעהענ־דיגקייט און בלינדקייט: "יש יתרון לחכמה כיתרון האור מן החושך", "החכם עיניו בראשו והכסיל בחשך הולך", און נאך אזעלכע.

אט פאר די האלב בלינדע האב איך געשריבען דיזען ספר און גאט זאל אונז העלפען צו טהאן זיין ווילען.

סוף פון שער היחוד

שער השני

שער הבחינה

דער מהויער פון פרוף אָדער איבערצייגונג אין גאָטהייט בעאָבאכטענדיג די שאפונג

פרק א׳

האָט דער מחבר פון ספר געזאָגט:

ווייל מיר האָבען אין דעם ערשטען שער ארומגערעדט די אָרט און ווייזע פון דער אמונה אין גאָט׳ס איינהייט, און ווייל מיר האָבען דאָרט געזאָגט, אז אום צו קומען צו דער דאָזיגער ריכטיגער אמונה אם שנעלסטען, דאַרפען מיר בעאָבאכטען די חכמה וואָס עס ליגט אין די שאפונגען פון דער וועלט, געפינען מיר פאר נויטיג אויפצואווייזען דאָס אין דיזען שער. מיר ווילען געהן כסדר אין די ערקלעהרונגען פון גאָטהייט און די פפליכטען וואָס מיר האָבען צום בעשעפער.

און מיר ווילען פאָראויס זאָגען, אז כאָטש די טובות פון דעם בעשעפער אויף זיינע בעשאפענע זיינען אלגעמיינע; כאָטש יעדע בעשעפענים געניסט פון גאָט׳ס חסדים, זיינען אָבער דאָס רוב מענשען אזוי ווי בלינד אין דעם און זיי זעהען דאָס ניט און פערשטעהען דאָס ניט צוליעב דריי אורזאכען:

ערשטענס, ווייל דאָס רוב מענשען זיינען צופיעל פערטהאָן אין וועלטליכע זאכען, אין פארגעניגענס און אין לוסט צו זאכען וואָס זיי קענען ניט דערלאנגען. זיי זיינען פערנומען מיט די געדאנקען צו קריגען וואָס מעהר. רק זיי שטרעבען צו בעסערם און זיי שענקען ניט קיין אויפמערקזאמקייט אויף די גרויסע מתנות וואָס דער בעשעפער שענקט זיי. זיי פערנאכלעסיגען צו בעאָבאכטען און פערשטעהן די גוטעס וואָס זיי געניסען. ביי זיי קומט אויס, אז די גוטעס וואָס אנדערע האָבען, איז ביי זיי אוועקגענומען געוואָרען, און דאָס וואָס זיי אליין געניסען נעהמען זיי גאָר אָן פאר שלעכטעס.

צווייטענס, קומען דאָך מענשען אויף דער וועלט אָהן שכל. דער מענש ווערט געבוירען אזוי ווי א בהמה, ווי א נארישער עזעל, אזוי ווי דער פסוק זאָגט: „ועיר פרא אדם יולד" — דער מענש ווערט געבוירען ווי א ווילדער עזעל. און אז זיי ווערען אויפגעהאָדעוועט און וואקסען אויס מיט גאָט׳ס גענאדען, אנערקענען זיי דאָס ניט. דאָס ווערט ביי זיי א געוואָהנהייט און זיי מיינען אז די גוטעס וואָס זיי געניסען אויף דער וועלט איז פערבונדען מיט זייער בעשאפונג און אזוי מוז דאָס זיין. און אפילו ווען זיי ווערען עלטער און קומען צום שכל, נעהמען זיי זיך אויך ניט אין זינען, אז זיי דאַרפען דאנקען גאָט, ווייל זיי פערשטעהען ניט, אז אלעס וואָס זיי געניסען אויף דער וועלט קומט פון איהם, פון דעם בעשעפער.

פאָלגענדעס איז א ריכטיגער משל צו דעם.

א גוטער מענש האָט געפונען א קליין קינד אין א וויסטע און ער האָט עס צוגענומען צו זיך אהיים און געהאָדעוועט, געשפייזט און געקליידט און פערשאפט אלע בעקוועמליכקייטען אויפ׳ן בעסטען אופן ביז דאָס קינד איז אויסגעוואקסען און געוואָרען א פאָלקאָמענער מענש. דער זעלבער גוטהערציגער מאן

האט אויסגעבעטעו א געפאנגענעם פון די הענד פון זיינע פאנגער, וועלכע האבען איהם געפייניגט, געלאזט ליידען הונגער און קעלט און פערשאפט כל־ערליי צרות. ער האט דיזען אויך געבראכט צו איהם אהיים און האט איהם געגעבען עפעס אפצועסען און א בגד אויף זיין לייב. דאס אלעס וואס ער האט פאר איהם גע־טהאן, איז דער צווייטער, כאטש דער גוטער מענש האט פאר איהם געטהאן א סך וויינינגער ווי פאר'ן קינד, איהם געוועז דאנקבאר און דאס ביסעל גוטעס איז ביי איהם געווען א סך אנגעלייגט, ווייל ער האט געוואוסט און פערשטאנען, אז יענער האט איהם ארויסגעצויגען פון שלעכטעס צו גוטעס. דאס קינד אבער, באטש דער מאן האט פאר איהם געטהאן א סך מעהר ווי פאר'ן געפאנגענעם, פערשטעהט עס ניט, אפילו מיט יאהרען שפעטער, ווען ער קומט צום פולען פער־שטאנד, ווייל ער איז איינגעוואהנט אין די גוטעס און ער מיינט, אז אזוי מוז דאס זיין.

דריטענס: זיינען דא אזעלכע, וואס זיי געהט טאקי ערגער ווי אנדערע. זיי פערשטעהען אבער ניט, אז דאס וואס זיי ליידען קערפערליכע וועהטאגען אדער געלד־פערלוסט איז אויך צו גוטען. אפשר איז דאס א נסיון, אפשר וויל זיי דער בורא אויספרובירען ווי וויט זיי האבען אין איהם אמונה, אדער אפשר איז דאס אן אפקומעניש פאר זייערע זינד. אזוי ווי דער פסוק זאגט: "אשרי הגבר אשר תיסרנו" — וואויל איז דעם מענשען וואס גאט שטראפט איהם. זיי פערגעס־סען, אז זייער געזונדהייט און זייער געלד און אלעס וואס זיי האבען געהאט און פערמאגט, האבען זיי ערווארבען דורך די הימעלשע חסדים און עס פאלט זיי ניט איין, אז די שלעכטעס וואס עס קומט זיי אויס צו ליידען איז אויך פון זייער טובה וועגען, און זיי נעהמען דאס ניט אן פאר גוט און זיי זיינען ניט דאנקבאר דעם בעשעפער פאר אלעס וואס ער טהוט מיט זיי, און זייער נארישקייט ברייננגט זיי אפטמאל דערצו, אז זיי הויבען זיך אן האלטען קליגער פון בעשעפער און זיי דענקען, אז זיי וואלטען געפיהרט די וועלט בעסער, כאטש אין אמת'ן זיינען אלע שאפונגען און אלע פאסירונגען נור פון זייער טובה וועגען.

די דאזיגע לייט זיינען גלייך צו בלינדע, וועלכע זיינען געבראכט געווארען אין א פלאץ, וואו עס זיינען געווען צוגעגרייט אפאראטען און אינסטרומענטען, מיט וועלכע צו קורירען זיי, און אויך ערפאהרענע דאקטוירים, וואס זאלען זיך אפגעבען מיט זייער קוראציע. די בלינדע אבער האבען ניט געטרויעט די דאק־טוירים, און לא די וואס זיי האבען ניט געפאלגט וואס די דאקטוירים האבען זיי געהייסען, זיינען זיי דארט אומגעלאפען הין און צוריק און זיינען געפאלען אן די אינסטרומענטען, וואס זיינען געווען צוגעגרייט צו זייער הילף און רעטונג, און האבען זיך צוקאליעטשעט. האבען זיי פערדרוס געהאט אויף דעם וואס האט אויסגעבויט דעם שפיטאל און האבען איהם געטאדעלט, ווייל זיי האבען ניט פער־שטאנען, אז אלעס איז געמאכט געווארען פאר זייער טובה און האבען אנגענומען אז מען האט עס געמאכט און איינגעריכטעט מיט דעם אבזיכט זיי צו שעדיגען. און וויבאלד אזוי, זיינען מענשען מיט וויסען מחויב ערקלעהרען די יעניגע וואס וויסען ניט און פערשטעהען ניט, אז אלעס וואס גאט טהוט מיט זיי איז דאס פון זייער טובה וועגען.

ווארום עס פאסירט זעהר אפט אז מענשען סטארען זיך אליין אפצואווענדען זיך פון גוטעס, ווייל זיי פערשטעהען ניט אז דאס איז גוט פאר זיי. ווען אבער מען וועט דיזע מענשען אויפקלעהרען און איבערצייגען, אז דאס וואס זיי נעהמען

אַן פאר שלעכט איז גאַר אין אמת'ן גוט. וועלען זיי דאנקבאר זיין זייער וואָהל־טהעטער און זיי וועלען דערפון הנאה האָבען אויף דער וועלט און אויך האָבען שכר אויף יענער וועלט פאר זייער אמונה אין גאָט, אז ער איז א טוב ומטיב און וואָס ער טהוט איז אלץ צו גוטען, ניט צו שלעכטען.

אָבער ווי אזוי קומט מען צו דיזער בחינה? צו דיזער איבערצייגונג? וועלען מיר ווייטער ערקלעהרען.

פרק ב׳

אום צו קומען צו דער איבערצייגונג אין בעשעפער'ס חכמה דורך די שאַפונג, דאַרף זיך יעדער איינער פערטיעפען אין דעם ענין לויט זיין שכל ערלויבט איהם. אויף אזוי ווייט הייסט עס, ווי זיין מוח קען פערנעהמען.

און א מענש זאָל ניט זאָגען, אז דאָס איז אַן אונמעגליכע זאַך, ווייל ביי יעדער בעשעפענים זעהען מיר אַן אנדער מין חכמה, אַן אנדער מין קונסט, טאָ ווי קענען מיר אלצדינג נאָכפאָרשען? דאָס איז אָבער ניט ריכטיג. דער פונדאַ־מענט, דער עיקר פון גאָט'ס חכמה איז איינס, נור זי שפּיגעלט זיך אָפּ אויף בעשעפעניסען אין אנדערע אופנים, אין אנדערע געשטאַלטען, אזוי ווי די זון וואָס האָט איין אויסזעהן, אָבער איהר שיין ווערט געענדערט לויט דעם קאָליר פון די שויבען, דורך וועלכע זי דרינגט אריין, אָדער אזוי ווי מען בעגיסט בלומען, קריגען די טראָפּענס וואסער וואָס פאַלען אויף די בלומען דעם קאָליר פון די בלומען, כאָטש דאָס וואסער אליין האָט ניט קיין פאַרב. דאריבער דאַרף א מענש גוט בעאָבאַכטען די שאַפונג פון דער וועלט סאַי די קליינע, סאַי די גרויסע, און זיך אריינטראַכטען אין זאַכען וואָס ער ווייס ניט און די גאָטהייט וועט פאר איהם ענטדעקט ווערען. דאָס הייסט, ער וועט איבערצייגט זיין, אַז עס איז דאָ א גאָט אויף דער וועלט. און טאַקי צוליעב דעם, ווייל די הימעלשע חכמה איז ניט אָנגע־ווענדעט אויף אלע עקזיסטירענדע זאַכען גלייך, ווייל פייער, למשל, האָט אַן אנדער אייגענשאַפט און וואסער — אַן אנדערע, דאריבער דאַרף מען זיך אריינ־טראַכטען אין דעם צו פערשטעהן די זאַך גרינדליך. ווארים ווען די סמנים פון חכמה וואָלטען געווען אויף אלע בעשעפעניסען גלייך, וואָלט זיכער ביי קיינעם קיין ספק געווען אַז איין מייסטער האָט זיי געמאַכט. עס וואָלטען אין אזא פאַל ניט געווען קיין קלוגע און קיין נאַראָנים און אלע וואָלטען דעם ענין פערשטאַ־נען אויף איינעם און דעם זעלבען אופן.

און וואָרום האָט דער בורא טאַקי ניט אָנגעווענדעט זיין חכמה אויף אלע בעשעפעניסען גלייך? ווערט עס ערקלעהרט אזוי:

יעדע זאַך וואָס איז שטענדיג טהעטיג אין איינס; יעדע זאַך וואָס האָט אימער איינע און די זעלבע אייגענשאַפט אָדער עובדא, איז א סמן, אז דאָס איז ניט ווירקזאַם מיט'ן אייגענעם רצון, ווייל דאָס וויל אזוי, נור ווייל די נאַטור צווינגט עס דערצו. פייער ברענט שטענדיג און וואסער קיהלט, פערשטעהט מען, אז ניט דאָס פייער און ניט דאָס וואסער האָט א קאָנטראָל איבער זיך, נור די נאַטור צווינגט זיי צו האַלטען זיך שטענדיג ביי זייערע אייגענשאַפטען, מיט וועל־כע זיי זיינען בעשאַפען געוואָרען. אָבער א געגענשטאַנד וואָס האָט ביכולת צו טהאָן מיט זיין אייגענעם ווילען, טהוט עס ניט שטענדיג גלייך איינס און דאָס זעלבע. א מענש, למשל, וואָס האָט א רצון, א ווילענס־קראַפט, קען טהאָן פער־

שירענע זאכען לויט זיין ווילען, און ווייל דער בעשעפער טהוט דאך אלעס מיט זיין היילינגע רצון און איז ניט געצוואונגען און איז ניט אונטערוואָרפען דער נאַטור, האט ער זיינע שאפונגען געמאכט אנדערש איינע פון די אנדערע, כדי צו צייגען, אז ער האט דאס אלעס געמאכט מיט'ן פרייען ווילען, אזוי ווי דער פסוק זאגט "כל אשר חפץ עשה" — וואס ער האט געוואלט, האט ער געמאכט. ווען אבער די גאנצע שאפונג וואָלט געווען גלייך אין אייגענשאפטען אדער אין אויס־זעהן, וואָלט מען געקענט מיינען, אז דער בעשעפער איז פון א געוויסע קראפט געווען געצוואונגען אזוי צו באשאפען.

דאס איז איינע פון די אורזאכען ווארום די וועלט איז אזוי ווי זי איז. עס זיינען אויך דעם דא נאך טעמים, נאך אורזאכען, וועלכע אונזער שכל איז צו שוואך צו בעגרייפען.

איז אבער די פראגע: זיינען מיר מחויב צו בעאבאכטען די בעשעפעניסען פון דער וועלט, אום פון זיי צו ברייגנען א ראיה אויף דעם בעשעפערס חכמה? איז אונזער ענטפער: יא, מיר זיינען דאס מחויב צו טהאן על פי שכל, און לויט דער פסוק און אונזערע חכמים האבען אונז געלערנט.

מיר זיינען דערצו פערפליכטעט על פי שכל, ווייל מיר פערשטעהען דאך, אז מיר, ריידעוודיגע ברואים, שטעהען העכער פון די ברואים וואס קענען ניט רעדען מיט דעם וואס מיר ווייסען און בעגרייפען מעהר פון די לעצטע. איז ווען א מענש דענקט און וועגדעט אן זיין פערשטאנד צו פערשטעהען פיעל מעגליך חכמת הבורא, שטעהט ער אין א העכערע מדרגה פון א בהמה. ווען אבער ער פערנאכ־לעסיגט דאס און גיט זיך ניט די מיה צו טראכטען וועגען דעם, איז ער נאך נידריגער פון דער אונוויסענדער בהמה, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו" —— דער אקס קען זיין קויפער און דער עזעל — די קארעטע פון זיין ווירטה, און דער מענש וואס סטארעט זיך ניט פיעל מעגליך צו קענען זיין ווירטה, זיין בעשעפער, איז אלזא נארישער פון דעם אקס און פון דעם עזעל.

פסוקים וואס לערנען אונז אז מיר זיינען מחויב צו פארשען חכמת הבורא פון די שאפונג זיינען דא א סך. אין תהלים ווערט געזאגט: "כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת" — ווען איך זעה דיינע הימלען וואס דו האסט בעשאפען, די לבנה און די שטערען וואס דו האסט פערפערטיגט, פער־שטעה איך דערפון די גאטהייט. עס זיינען דא פיעלע עהנליכע פסוקים אין תנ"ך, אבער עס איז ניט נויטיג אויסצורעכענען זיי אלע.

און אונזערע חכמים, די חכמי התלמוד האבען אונז אויך דאס זעלבע גע־לערנט. די גמרא זאגט, אז די וואס האבען בכח צו פערשטעהן אסטראנאמיע און זיי גיבען זיך ניט אפ מיט דעם, אויף יענע זאגט דער פסוק: „ואת פועל ה' לא יביטו" — זיי גיבען זיך אפ מיט וועלטליכע תענוגים און אויף דעם בעשעפער'ס קינסטליכע ארבייט אכטען זיי ניט און ווילען עס ניט זעהן. אין אן אנדער פלאץ זאגט די גמרא, אז מיר מענשען קענען לערנען בעשיידענהייט פון א קאץ, פאַ־מיליע ריינליכקייט אדער געשלעכטליכע אנשטענדיגקייט — פון א טויב, דרך ארץ — פון א האהן און דעם פערבאט פון גזלה — פון א מוראשקע. די דערמאהנטע ברואים זיינען געהיט אין די דאזיגע זאכען און מיר מענשען, ווען מיר בעאבאכ־טען זייערע אויפפיהרונגען, קענען עס פון זיי לערנען.

שער הבחינה

פאלגליך, איז אונזער פפליכט צו קוקן און בעאבאכטן אלעס וואס מיר זעהען אויף דער וועלט, ווייל אלעס זאגט עדות אויף דעם בעשעפער׳ס איינהייט און חכמה און מיר קענען פון אלעס עטוואס לערנען.

פרק ג׳

אבער ווי אייגענטליך קומט מען צו דער פרוף, צו דער איבערצייגונג אין גאטהייט דורך בעאבאכטען די שאפונג? מען קומט דערצו, ווען מען טראכט זיך אריין אין די הויפט יסודות, אין די מאטעריעס, פון וועלכע אלעס איז בעשאפען געווארען, דאס איז פייער, וואסער, ערד און לופט, און אין די אלע זאכען וואס די פיער יסודות האבען ארויסגעבראכט. מען דארף זיך אויך אריינטראכטען ווי יעדע עקזיסטירענדע זאך אויף דער וועלט איז צוזאמענגעשטעלט פון געוויסע חלקים און יעדער חלק בריינגט געוויסע נוצען. אקוראט ווי יעדער רעדעלע אדער שרייפעלע אין א מאשין איז נויטיג, אזוי איז אין יעדען געגענשטאנד נויטיג אלעס וואס עס ענטהאלט. מען דארף אויך בעטראכטען וואס פאר א נוצען יעדע זאך אלס גאנצע בריינגט, און בעאבאכטען דעם אויסזעהן פון יעדע זאך און דאס גייסטיגעס וואס די שאפונג ענטהאלט, דאס הייסט, דער כח החיים, די עקזיסטענץ קראפט וואס יעדע זאך האט אין זיך. מען מוז אויף אלעס אין דער וועלט קוקען מיט אפענע אויגען און ווי וויט מעגליך פערשטעהן דעם תכלית, דעם צוועק פון יעדער בריאה, הן לעבעדיגע זאכען, הן רעדעוודיגע, ווי מיר מענשען, הן דוממים, שטומע זאכען, ווי, למשל, שטיינער אדער מעטאלען, הן וואקסונגען. דאס אלעס דארף מען בעטראכטען און פערשטעהן אז דער בעשעפער האט אלעס פינקטליך צוזאמענגעשטעלט אין געוויסע ארדנונגען, כדי אלעס זאל קענען א קיום האבען. און אויף וואס מען זאל ניט קוקען, איז אלץ אן אנצייגונג אויף׳ן בעשעפער, אקוראט ווי א בגד, למשל, איז אן עדות, אז אימיצער האט עס אויפגענעהט, אדער א געביידע איז אן איבערצייגונג אויף איהר בויער.

און מען דארף וויסען, אז די גאנצע וועלט איז צוזאמענגעשטעלט פון מאטעריעלע שטאפען און גייסטיגעס, וואס איינע די אנדערע האלטען אויף אזוי ווי די לעבהאפט פון לעבעדיגע בעשעפעניסען און זייערע קערפערס. אבער ניט אלעס קענען אלע מענשען זעהן און פערשטעהן. פאראן זאכען אין גאט׳ס חכמה, וואס אפילו אומוויסענדע, נאראנים זעהען אויך איין. למשל, דעם גאנג פון דער זון זעהען אלע און יעדער איינער פערשטעהט אז עס ליגט אין דעם א הימעלשע חכמה און מיר מענשען און אנדערע ברואים געניסען דערפון. עס איז ניטא אזא שוטה וואס זאל זאגען אז די שיין פון דער זון איז ניט נויטיג און בריינגט ניט קיינע נוצען. פאראן וויעדער איינריכטונגען אין דער וועלט וואס נור א גאנץ גרויסער חכם, א ריכטיג אויפגעקלעהרטער מענש קען פערשטעהן זייער נויטווענדיגקייט. אויף׳ן פסוק: ״וירא את כל אשר עשה והנה טוב מאד״ — גאט האט געזעהן אז אלעס וואס ער האט בעשאפען איז זעהר גוט, זאגט די גמרא: ״טוב מאד זה המות״ — זעהר גוט, מיינט מען דעם טויט. דאס איז א זאך וואס איז פאר׳ן אלגעמיינעם מענשען אומפערשטענדליך. ווי קען מען דאס, דאכט זיך, זאגען אז דער טויט איז בעשאפען געווארען פון מענשען׳ס טובה וועגען? אבער דאס איז אזוי און דער אמת׳ער חכם קען פערשטעהן, אז דער טויט, די שטערבליכקייט צווישען בעשעפעניסען איז א תקנה, אן אויסבעסערונג

פאר דער וועלט און ווען ניט דער טויט, וואלט געווען ערגער. פאראן ווייעדער א דריטער קלאס פון די סמנים פון בעשעפער'ס חכמה, וואס אונבעטראכטערהייד קען א מענש דיינקען, אז זיי זיינען ניט גוט; אבער ווען ער לייגט זיך איבער אין דעם און טהוט א ביסעל א טראכט, זעהט ער איין אז ער האט א טעות געהאט. מיר וועלען נעהמען, למשל, די סעזאנען פון יאהר, דעם זומער מיט'ן ווינטער, קען אמאל איינער דענקען אז דער ווינטער איז אן איבעריגע זאך, א זאך וואס ברייננגט קיינע גוטעס און קיין הנאה פאר'ן מענשען; ווען אבער ער נעהמט זיך די מיה א טראכט צו טהאן וועגען דעם, געפינט ער אויס, אז די קאלטע וועטערען זיינען אויך נויטווענדיג און ברייננגען נוצען אין געוויסע הינזיכטען. אזוי זיינען אויך דא אנדערע זאכען, וואס זעהען אויס אוננוצבאר און ניט גוט; אבער אז מען טהוט נאר א ביסעל א טראכט וועגען דעם, ווערט מען איבערצייגט, אז עס איז ניט אזוי.

דעריבער דארף א מענש מיט שכל קוקען אויף די שאפונג ניט נור פון מאטעריעלען שטאנדפונקט. מען דארף אין זינען האבען אז אין יעדע זאך ליגט עטוואס גייסטיגעס, עטוואס דעליקאטנעס, אין וועלכע מען דארף זיך פיעל מעגליך אריינטראכטען, און דאס אריינטראכטען זיך, דאס בעאבאכטען די שאפונג מיט א געדאנק, מיט א שכל איז פאר'ן מענשען אזוי ווי א לייטער, דורך וועלכען ער וועט אלע מאל דערגרייכען א העכערען שטאפעל אין די איבערצייגונג פון גאט'ס חכמה און זיינע חסדים אויף זיינע בעשעפניסען, און ער וועט איהם דיענען לויט די גרויסקייט און ערהאבענקייט, וואס ער וועט אין איהם אנערקענען און לויט די גוטעס און גנאדען וואס דער בעשעפער האט געטהאן מיט איהם איידער ער האט עטוואס געטהאן פאר'ן בעשעפער. ווארום ווען א מענש טהוט דעם רצון פון גאט, טהוט ער דאך דאס ערשט נאכדעם ווי גאט האט איהם געגעבען די מעגליכקייט דאס צו טהאן.

און אז דער מענש קומט צו דער מדרגה צו פערשטעהן גאט'ס חסדים, זאל ער זעהן וואס ער דארף נויטיג פאר זיין לעבען און עקזיסטענץ און דערפון זאל ער געניסען. איבעריגע זאכען, צו וועלכע מענשען האבען חשק און אהן וועלכע מען קען אויסקומען, זאל ער דורכלאזען און ניט שטרעבען דערצו, ווייל צו פיעל קערפערליכער געניס ווענדעט אפ דאס הארץ פון גאט, און א מענש דארף פערזארגען פאר'ן סוף, פאר יענער וועלט, וואוהין ער וועט קומען נאך זיין טויט.

דער מענש דארף בעטראכטען די וועלט און די גוטעס וואס מען קען דא געניסען ניט מעהר ווי א פארבערייטונג צו א רייזע, און ער דארף אין איהר נעהמען בלויז דאס וואס ער איז נויטיג צו דער רייזע, אבער ניט קיין איבעריגעס. נור א נארר בעטראכט די וועלט אלס אן אייביגקייט פאר איהם און ער ווענדט אן אלע מעגליכקייטען אריינצוקריגען וואס מעהר, ער מיינט, אז ער לויפט און האוועט אלץ צו גונסטען זיין אייגענע פערזענליכקייט און ער בעטראכט גארניט אז זיין מיה און זיין פראצע צו זאמלען וואס מעהר איז ארויסגעווארפען, ווארום דאס קען איבערגעהן צו אנדערע ביי זיין לעבען און נאך זיין טויט געוויס.

די צוויי, דער וואס קוקט אויף דער וועלט ווי מען דארף אויף איהר קוקען, און דער שוטה וואס זוכט אריינצוכאפען וואס מעהר פון די וועלטליכע תענוגים, זיינען גלייך צו צוויי ברידער, וועלכע האבען גע'ירש'נט לאנד פון זייער פאטער און זיי האבען זיך דערמיט צוטיילט. קיין אנדער זאך אויסער די

שער הבחינה

פעלד האבען זיי ניט געהאט. איז איינער פון די ברידער געווען א בעל שכל און א פליסיגער מענש, און דער צווייטער — פערקעהרט, א נארר און א פוילער. האט דער קלוגער און פלייסיגער איינגעזעהן, אז פון זיין שטיקעל לאנד אליין וועט ער קיין חיונה ניט ציהען, האט ער זיך פערדונגען צו ארבייטען אין פרעמדע פעלדער, אבער ניט מעהר ווי אויף אזוי פיעל, אז ער זאל האבען אן ארימע אויסקומעניש, און אין די פערבליעבענע צייט האט ער ביסלעכוויז בעארבייט זיין אייגענע שטיקעל פעלד מיט גרויס חשק און פלייסיגקייט ביז ער האט זי אזוי אויסגעארבייט, אז ער האט פון איהר אליין געצויגען חיונה און נאך אפגעשפארט א קאפיטאל אויף שפעטער. דער צווייטער אבער, דער נארר און דער פוילער, האט ניט געקוקט אויף זיין אייגענע פעלד. ער האט געמוזט עפעס טהאן צו פערדיענען אויף עסען, אבער ווען ער איז פריי געווען האט ער געזוכט פערגעניגענס און פערבראכט זיין צייט אין אומניצליכע זאכען. דערוויל איז זיין פעלד פערוויסט געווארען און ער איז קיינמאל צו קיין תכלית ניט געקומען.

א מענש מיט שכל דארף פערשטעהן, אז זיין אייגענע פעלד איז די עולם הבא, און דא, אויף דער וועלט, איז א פרעמדע פעלד. דארף מען זיך ניט ארייננטהאן אין דער עולם הזה קיין סך, בלויז פיעל עס איז נויטיג פאר'ן גוף, און די איבעריגע צייט ארבייטען פאר דער נשמה, אזוי ווי יענער קלוגער און פלייסיגער ברודער האט געטהאן מיט זיין פעלד און איז טאקי געקומען צו א תכלית. דער נארר אבער און דער פוילער טהוט פערקעהרט: ער ארבייט אויף א פרעמדע פעלד און זיין אייגענע פערלאזט ער. ער האט נור איין זינען דעם היינט און דעם שפעטער פערגעסט ער. מען דארף דעריבער דעם משל גוט בעטראכטען און אראפנעהמען א מוסר.

אבער מיר קעהרען זיך אום צוריק צו דעם ענין פון חכמת הבורא, אין וועלכעם מיר זיינען מחויב אריינצוטראכטען זיך.

דיא חכמה פון דער וועלט שאפונג קענען מיר זעהן אויף זיעבענערליי אופנים. דאס הייסט: מען קען עס איינטיילען אין זיעבען הויפט חלקים. אין אמת'ען אבער זעהט מען דאס אויף יעדען שריט און טריט. אויף וואס מען זאל ניט א קוק טהאן און וועגען וואס מען זאל ניט א טראכט טהאן, איז אין אלעם דא הימעלשע חכמה און געטליכע קונסט. מיר וועלען אבער ניט רעדען פון איינצעלנע זאכען, נור פון אלגעמיינע, און דיעזע זיינען, ווי געזאגט, זיעבען.

ערשטענס, לאמיר קוקען אויף אונזער ערד, ווי זי שטעהט אין מיטען פון דעם וועלט־רוים און די וואסערען, די ימים, זיינען אויף איהר, אויף דער ערד. די לופט איז איבער זיי ביידע, איבער דער ערד און איבער די ימים און דאס פייער, דער יסוד האש, איז העכער פון זיי אלע. דא האט איהר די פיער יסודות, וועלכע שטעהען שטענדיג אויף איין וואג און אויף איין מאס און ווערען קיינמאל ניט געענדערט. יעדער פון די דאזיגע עלעמענטען געפינט זיך אויף זיין פלאץ, וואס איז פאר איהם בעשטימט. די וואסערען פון די ימים, כאטש זיי זיינען העכער פון דער ערד, גיסען זיך ניט ארונטער. די וואסערען זיינען אזוי ווי איינגעצאמט, איינגעבונדען און געהן ניט אריבער די גרעניץ. דארף מען האבען א בעסערע געטליכע חכמה ווי דאס איז?

צווייטענס: זעהען מיר די הימעלשע חכמה אין אונז מענשען גופא. דער מענש בכלל, וואס איז אן און פאר זיך אן עולם קטן, א קליין וועלטעל; דער מענש וואס די אלע שאפונגען זיינען פאר איהם און ער בעשעהנט די וועלט

און ברייננט איהר צו פאלקאמענהייט, איז א קינסטליכע בעשעפענים, וואס נור די הימעלשע חכמה האט געקענט בעשאפען.

דריטענס: זעהט מען גאט׳ס חכמה אין די צוזאמענשטעלונג פון די קערפערליכע און גייסטיגע טיילען פון דעם מענשען, פון דעם שכל וואס דער בעשעפער האט איהם געגעבען און איהם געשטעלט העכער פון אנדערע ברואים דערמיט וואס ער קען רעדען.

פיערטענס: איז די הימעלשע חכמה אנזיכטיג אין אלע לעבעדיגע בעשע־פעניסען, קליינע אזוי ווי גרויסע. מיר זעהען דאס אין די פליהענדע בעשעפני־סען, אין די שווימענדע, אין די קריכענדע און אין די וואס געהען אויף פיער פיס. ווען מיר בעטראכטען ווי יעדע פון זיי האט אן אנדער אויסזעהן, אן אנדער פארמע, אן אנדער נאטור און אן אנדער אייגענשאפט, בעגרייפען מיר וואס פאר א חכמה עס ליגט אין זייער שאפונג.

פינפטענס: איז די הימעלשע חכמה אויבען אויף אין וואקסונגען און אין מעטאלען, וואס זיינען בעשאפען געווארען פאר׳ן מענשליכען געברויך. מען זעהט קלאהר ווי די נאטור פון וואקסונגען און מעטאלען איז נים גלייך ביי אלע, ווי יעדע זאך האט איהר בעזונדערע אייגענשאפט, איהרע בעזונדערע כחות, און מען מוז צוגעבען, אז זיי זיינען בעשאפען געווארען פון א קלוגען מייסטער.

זעקסטענס: לאמיר בעטראכטען די קלוגע אויפטהואכצען פון אונז מענ־שען, די פערשיעדענע ארבייט וואס מיר מאכען פאר אונזערע בעקוועמליכקיי־טען, אלגעמיינע, ווי א שטייגער די קלוגע און קונציגע מיטעל וואס מיר ווענדען אן ארויסצוקריגען און פערפערטיגען אונזערע שפייזען אדער ארויסצוקריגען די מאטעריע פאר בגדים און פערפערטיגען די בגדים, און איינצעלנע זאכען וואס נים אלע נויטיגען זיך אין דעם, ווי, למשל, די ארבייט פון מאכען ציערונג און דאס גלייכען. ווען מיר בעטראכטען דאס, ווען מיר נעהמען זיך די מיה צו בע־אבבאכטען די זאך ריכטיג, זעהען מיר, אז אין דעם ליגט אויך א הימעלשע חכמה. ווארום ווען דער אויבערשטער וואלט די מענשען נים אריינגעגעבען דעם זינען צו טהאן אלעם וואס זיי טהוען און מאכען אלעם וואס זיי מאכען, וואלט די וועלט קיין קיום געהאט.

זיעבענטענס: זעהט מען די צייכענס פון דער הימעלשער חכמה אין דעם וואס דער בורא האט אונז געגעבען די תורה און געזעצע צו דיענען איהם און הנאה האבען דורכדעם אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: ״שמעו שמוע אלי ואכלו טוב ותתענג בדשן נפשכם״ — העבט מיך צו און געניסט גוטעס און אייערע זעעלען זאלען פערגעניגען האבען. עס זיי־נען דא נאך פיעלע פסוקים, וואס דריקען אוים דאס זעלבע. און אז דער תורה, אן די געזעצע וואס גאט האט געגעבען זיינען אבהענגיג די געזעצע און מנהגים פון לענדער און רעגיערונגען. ווען נים די ערשטע געטליכע געזעצע, וואלטען מענ־שען נים געוואוסט און נים געהאט קיין בעגריף פון שאפען געזעצע, א זאך וואס ברייננט נוצען דער וועלט און דער מענשהייט. און די טבע, די נאטור האט א שיכות מיט דער תורה אויף אזא שטופע ווי א קנעכט צו זיין ווירטה. ווארום די כחות פון דער נאטור פאלגען נאך די פערזאגען פון די געטליכע געזעצע, אזוי ווי דער פסוק זאגט: „ועבדתם את ה׳ וברך את לחמך״ — אז איהר וועט דיענען גאט, וועט ער בענשען אייער ברויט. אדער: „אם שמוע תשמע לקול ה׳ כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך״ — אויב דו וועסט הערען גאט׳ס

שטימע און דו ווערסט טהאָן דאָס וואָס ער פערלאַנגט. וועל איך דיך בעשירמען פון די קראַנקהייטען וואָס איך האָב געבראַכט אויף די מצריים, און נאָך פיעלע אזעלכע פסוקים, וואָס דריקען אויס, אז די קראַפט פון דער נאַטור איז אבּ־הענגיג אָן דער תורה, אז די געזעצע, פאָלגט מען זיי אויס, איז די נאַטור גוט און מילד צו די מענשען; ווען ניט, ברייננגט זי שלעכטעס אויף דער מענשהייט.

פרק ד׳

אָבער וועלכער פון די זיעבען צייכענס אויף חכמת הבורא, וואָס זיינען אויסגערעכענט אין פאָריגען פרק, איז נעהענטער צו אונז? און אין וועלכע פון די זיעבען דאַרפען מיר זיך מעהר אריינטראַכטען, אום צו ווערען איבערציינגט אין דעם בעשעפער׳ס חכמה און זיינע חסדים מיט אונז? ווען מיר זאָגען, אז די איבערציינגונג קען קומען פון יעדע פון די זיעבען זאַכען; אָבער אויב מיר דאַרפען זיך אין וועלכען עס איז ענין מעהר אריינטראַכטען, איז דאָס אין דעם וואָס איז נעהענטער און מעהר בעקאַנט צו אונז. און דאָס איז: די חכמה און גבורה וואָס עס ליגט אין די בעשאַפונג פון מענשען גופא. דאָס קליינע וועלטעל וואָס איז די הויפּט אורזאַך פון די גאַנצע וועלט־שאַפונג.

און מיר דאַרפען בעטראַכטען כסדר פון דעם אָנפאַנג ווי אזוי דער מענש־ליכער קערפּער ווערט ענטוויקעלט, ווי ער ווערט געבוירען, ווי די טהיילען פון וועלכע ער בעשטעהט, זיינען צוזאַמענגעקניפּט, ווי זיינע גליעדער זיינען צוזאַמענגעשטעלט, די נוצען וואָס ער האָט פון יעדעם גליעד, און ווארום דער מענש מוז זיין ווי ער איז. נאָכהער דאַרפען מיר בעטראַכטען ווי אַלעס איז איינגעריכטעט צו גונסטען די מענשליכע בעשעפנים, ווי אַלע זיטען און אויפ־פיהרונגען פון מענשען, זיינע גייסטיגע כחות, זיין פערשטאַנד, זיינע נאַטיר־ליכע נייגונגען, הן שטענדיגע, הן צופעליגע, האָבען אַ געוויסען צוועק, אַ געוויסע כונה צו גוטען. און אז דאָס וועט אונז קלאָהר ווערען, וועט אונז פיעל קלאָהר ווערען וועגען דער וועלט בכלל, ווייל דער מענש איז, ווי געזאָגט, אז און פאַר זיך אַ קליין וועלטעל און איז גלייך צו דער גרויסער און ברייטער וועלט. אַ געוויסער חכם האָט שוין לאַנג געזאָגט, אז די פילאָזאָפיע, די אויפקלעהרונג ליגט אין קענען זיך אליין. ווייס אַ מענש זיך אליין, בעגרייפט ער די חכמה און געטליכע קונסט פון זיין שאַפונג, פערשטעהט ער אויך די גאָטהייט. און אזוי האָט אויך איוב געזאָגט: ״ומבשרי אחזה״ — פון מיר אליין זעה איך די גאָטהייט.

און וויבאַלד אז דאָס איז אזוי, געפין איך פאַר נויטיג צו שרייבען צו ביסלעך פון יעדען ענין, כדי אויפמערקזאַם צו מאַכען די יעניגע וואָס פער־נאַכלעסיגען צו דענקען וועגען דעם, אז זיי זאָלען זיך אין דעם אריינטהאָן און דאָס וועט זיי ברייננגען צו טראַכטען ווייטער און נאָכפאָרשען איבער זאַכען, וואָס איך וועל ניט דערמאָהנען, און וועלען וויסען צו דאַנקען דעם בעשעפער פאַר די חסדים וואָס ער טהוט מיט זיי.

צוערשט דאַרף זיך יעדער נעהמען אין זינען דעם אָנפאַנג פון דעם מענשען און זיין קומען אויף דער וועלט, און דורכדעם אליין וועט ער שוין אנערקענען גאָט׳ס גענאַדען וואָס ער האָט איהם געבראַכט אין עקזיסטענץ פון גאָר ניט. און דאָס איז דער סדר הבריאה, די אָרדנונג פון די בעשאַפונג פון מענשען:

ער פאנגט זיך אן פון די פיער יסודות: פייער, וואסער, לופט און ערד, וואס זיי זיינען דער אריגינאל פון אלע שאפונגען פון דער וועלט. פון די פיער יסודות קומען ארויס וואקסונגען. די וואקסונגען ווערען פערוואנדעלט אין נאהרונג, אין שפייז. פון די שפייז, וואס דער מענש עסט, בעקומט ער בלוט און זוימען, וועלכע געהען איבער צו דער קאטעגאריע פון א לעבעדיג בעשעפעניס אין בויך פון דער מוטער. דאן ווערט די דאזיגע בריאה'לע א מענש, א לעבעדיגעס וועזען וואס קען רעדען. און ער ווערט ענטוויקעלט און וואקסט אויס און עס קומען פאר אין זיין לעבען געוויסע ענדערונגען און פערשיעדענע סבות און פאסירונגען און שטענדיגע איבערגאנגען פון איין שטופע צו אן אנדערע. און דאס אלעס איז פון בעשעפער פאראויס אויסגע'עכענט און בעשטימט פון מענשען'ס טובה וועגען.

און אז מען וויים שוין און מען פארשטעהט שוין דאס, דארף מען זיך אריינטראכטען ווייטער אין די צוזאמענשטעלונג פון דעם קערפער פון מענשען און זיין נשמה. דער קערפער, ווי מיר וייסען שוין, ענטהאלט די פיער יסודות, וועלכע זיינען אייגענטליך איינס דער קאנטראסט פון דאס אנדערע, און די גייסטיגע נאטורען פון מענשען זיינען אויך ניט גלייך. יעדער מענש קען זיין אי פרעהליך, אי אומעטיג; אי מילד, אי שטרענג, און דאס גלייכען. דאך האט דער בעשעפער די אלע יסודות און כחות פעראייניגט און עס פערוואנדעלט אין א קערפער וואס זעהט אויס איינס, כאטש זיינע אייגענשאפטען און נאטורען זיינען א סך.

און דאס גופא וואס אין דעם מענשען זיינען פעראייניגט קערפער און גייסט אדער גוף און נשמה, צוויי קאנטראסטען, וועלכע זיינען אזוי צוזאמענגעבונדען אז זיי הארמאנירען איינע מיט די אנדערע — דאס גופא איז א וואונדערליכע זאך, וואס נור די הימעלשע חכמה האט געקענט אויפטהאן.

מען דארף זיך אריינטראכטען ווי דער רוח החיים, דער לעבענס אטהעם, די נאטירליכע היץ, די בלוט, די אדערען, די מארך־ביינער און די נערוועו שאפען די לעבענס־קראפט אין דעם מענשען, און דער בעשעפער האט געשאפט מיטעל צו היטען און בעשיצען די דאזיגע דעליקאטנע לעבענס פאקטארען פון אל־דאס־בייז דורך די לייב, די ביינער, די הויט, די האר און די נעגעל, וואס דעקען זיי צו און בעוואכען זיי פון שלעכטע פאסירונגען. דאן דארף מען זיך נעהמען אין זינען ווי גרויס עס זיינען די גנאדען פון בעשעפער וואס ער האט דעם מענשען אנפאנגס געגעבען א געלעגער אין זיין מוטער'ס בויך, א זיכערער פלאץ, וואו קיין האנד קען איהם ניט דערגרייכען און עס קומט צו איהם ניט צו קיין היץ, ניט קיין קעלט און ער ליגט דארט בעווארענט אזוי ווי אין א שטארקען פאנצער, און ער ווערט דארט פערזארגט מיט נאהרונג פון די שפייז וואס זיין מוטער עסט, און ער וואקסט און ענטוויקעלט זיך ביז ער בעקומט אייגענע בעוועגונגס־קראפט, דורך דעם וואס ער קריגט זיין נאהרונג אהן שום מיה אין א פלאץ וואו קיין מענש קען בשום אופן ניט צוקומען.

און וואס זיין קערפער ווערט גרעסער אלץ מעהר נאהרונג קריגט ער דארט, און דאן קומט ער אליין ארויס אויף דער וועלט דורך די הילף און די גנאדען פון גאט וואס איז א רחום וחנון. און ווען דער מענש ווערט געבוירען איז ער שוואך. ער בעזיצט ניט אלע חושים, אלע געפיהלען פון אן ערוואקסענעם מענשען. ער האט בלויז דעם חוש המשוש, דעם געפיהל אנצוטאפען געגענ־

שטענדע מיט זיינע הענטלעך, און דעם חוש הטעם, דער געפיהל פון פיהלען א טעם, א געשמאק אין די נאהרונג וואס ער קריגט. און דער בעשעפער האט שוין פאראוים פאר איהם צוגעגרייט זיין שפייז פון זיין מוטער'ס בריסט וועלכע פליסען מילך, א זיסע און געשמאקע פליסיגקייט, פון וועלכעם דאס קינד האט הנאה. און עס איז אזוי איינגעריכטעט מיט א רעכענונג, אז די מילך זאל ניט געהן צו לאנגזאם און ניט צו שנעל, כדי דאס קינד זאל לייכט קענען זויגען און זיך ניט דערהווערגען מיט א צו שטארקען שטראם מילך.

נאכהער ווערט דעם מענשען'ס קערפער שטארקער און ער בעקומט שוין די געפיהלען פון זעהן און הערען. און דער בעשעפער האט אין די הערצער פון זיינע עלטערען איינגעפלאנצט א ליעבשאפט צום קינד, כדי דאס האדעווען איהם זאל אויף זיי ניט זיין קיין שווערע לאסט. און זיי היטען איהם און גיבען אויף איהם אכטונג בעסער ווי אויף זיך אליין און בעזארגען איהם מיט אלע בעקוועמליכקייטען. דאן, ווען דאס קינד ווערט עלטער און זיינע בעדערפניסע זיינען מעהר, פער'מיאוס'ן איהם אויך ניט זיינע עלטערען און זיי גיבען איהם אלעס וואס ער דארף, אפילו ווען ער פערשטעהט נאך ניט צו אנערקענען די מיה וואס זיי בעמיהען זיך פאר איהם און די לאסט וואס עס ליגט אויף זיי צו בעזארגען איהם מיט אלעס וואס זיין הארץ גלוסט.

און ווערט דאס קינד נאך עלטער, קען ער שוין רעדען און זיינע קערפערליכע און גייסטיגע געפיהלען ווערען שטארקער, און ער ענטוויקעלט זיך אלץ מעהר און מעהר ביז ער ווערט א פאלקאמענער מענש. און דאס וואס דער מענש ווערט לכתחילה ניט געבוירען מיט פולען שכל, איז אויך פון זיין טובה וועגען. ווארום ווען א קינד וואלט געבוירען ווערען מיט פערשטאנד און וואלט פערשטעהן, אז ער איז נעגען אנדערע א שוואך בריאה'לע; ווען ער וואלט געהאט א באגריף, אז אנדערע מענשען זיינען מעהר בעוועגליך, קענען געהן און טהאן אלעס און האלטען זיך אליין ריין, וועהרענד ער, דאס קליין קינד, איז הילפלאז און קען דאס ניט, וואלט ער דערפון געהאט גרויס עגמת נפש און וואלט אפשר געשטארבען פון קלעמענים.

און עס איז וואונדערבאר, אז דאס וואס א קינד וויינט, איז אויך פון זיין טובה וועגען. מעדיצינער זאגען, אז אין א קינד'ס מח געפינט זיך א פליסיגקייט, וואס איז שעדליך פאר איהם ווען דאס פערבלייבט דארט, האט די נאטור געמאכט, אז די קליינוואַרג זאלען וויינען און יענע שעדליכע פליסיגקייט קומט ארויס אין דער פארמע פון טרעהרען און זיי ווערען דורכדעם נצול פון שלעכטע פאלגען. און דאס וואס ביי קינדער בייטען זיך די ציינער איז אויך א חסד פון גאט. ווען דאס קינד איז גאנץ יונג און עסט ניט קיין הארטע זאכען דארף ער האבען אנדערע ציינער און ווען ער ווערט עלטער דארף ער האבען אנדערע, שטארקערע ווי די פאריגע. און ווען די ציינער בייטען זיך ביי איהם, פאלען זיי ניט ארויס אלע מיט אמאל, נור איינציגווייז, כדי ער זאל ניט פערבלייבען אינגאנצען אהן ציינער און ניט קענען צוקייען זיין שפייז.

און דאס וואס אויף קינדער קומט פיעלע מינים קראנקהייטען ווי פאקען, מאזלען און נאך אזעלכע, איז אויך מיט א געוויסען אבזיכט, מיט א געוויסע כונה פון הימעל, כדי דער יונגער מענשעל זאל קענען די וועלט און זאל ניט מיינען אז זי איז דורכאוים גוט און פארגעניגענד. ווארום ווען א מענש זאל אזוי דענקען, וואלט ער בעהערשט געווארען פון געוויסע תאוות, פון לוסט צו

זאכען וואס זיינען ניט רעכט און ניט פיין און וואלט געוועזן ניט בעסער פון א בהמה.

דאן דארף דער מענש בעטראכטען די נוצען וואס ער האט פון די גליעדער פון זיין קערפער און ווי יעדעס גליעד איז איינגעריכטעט פאר א געוויסען צוועק. די הענד, צו נעהמען און צו געבען; די פיס, צו געהן; די אויגען, צו זעהן; די אויערען, צו הערען; דער נאז, צו שמעקען; די צונג, צו רעדען; דאס מויל, צו עסען; די צייהן, צו קייען; דער מאגען, צו קאכען; דער לעבער צו לייטערען, צו סטאלירען די שפייז, און אזוי יעדעס גליעד, יעדער ארגאן, סיי אן אויס־ווייניגסטער, סיי אן אינעווייניגסטער, האט א געוויסע אויפגאבע וואס ווערט דורך איהם דורכגעפיהרט און אלעס איז נויטיג, אלעס מוז זיין, ווייל די אלע אברים און אדערען וואס געפינען זיך אין מענשענ'ס קערפער זיינען געשלאסען איינע אין די אנדערע און מען מוז אלעס האבען. און פיעל מיר זאלען זיך ניט צוקוקען, פיעל מיר זאלען ניט בעטראכטען דעם געבוי פון אונזער קערפער, וועט אלץ פערבלייבען מעהר וואס מיר וויסען ניט וועגען די נוצען וואס יעדעס גליעד ברייננגט ווי מיר וויסען יא.

און ארייננטראכטענדיג זיך אין דעם ענין קען מען זעהן ווי די נאטור ארבייט און איז ווירקזאם אין מענשענ'ס קערפער, ווי די שפייז וואס דער מענש פער־דייהעט ווערט פערנאנדערגעטהיילט אין יעדעס גליעד. יעדער ארגאן בעקומט זיין געהעריגען חלק, און אין דעם ליגט א געטליכע חכמה, ווי דוד המלך זאגט: „כל עצמותי תאמרנה: ה' מי כמוך" — אלע מיינע ביינער זאגען: ווער איז נאך אזוי ווי דו גאט. דאס הייסט, אז בעטראכטענדיג די ביינער, די אברים פון מענשען, זעהט מען אין דעם די גאטהייט און עס איז גלייך ווי די ביינער אליין זאלען רעדען פון גאט'ס גרויסקייט.

לאמיר בעטראכטען דעם פראצעס פון עסען. דאס עסען געהט ארונטער אין בויך דורך א גלייכען וועג, דורכ'ן ושט, דאן ווערט עס אין די גדערים צומאהלען בעסער ווי די צייהן האבען עס צוקייעט. דאן שיקט דער מאגען נאהרונג צום לעבער דורך דינע אדערען, וואס זיינען געמאכט ווי א זיפ, כדי אהין זאל ניט אריינקומען קיין גראבע זאך. און דער לעבער פערוואנדעלט די שפייז אין בלוט, וועלכע צושפרייט זיך איבער'ן גאנצען קערפער דורך געוויסע רעהרען וואס זיינען דארויף געשאפען. און דער אפפאל, די שעדליכע שטאפען ווערען אפגעטהיילט פון די נאהרענדע. און אלעס ווערט געלייטערט און גע־רייניגט, כדי קיינע שעדליכע שטאפען זאלען איינדרינגען אין קערפער און זאלען איהם ניט קראנק מאכען.

דאן דארף מען בעטראכטען אונזער שטים־ארגאן, ווי ער ברייננגט ארויס די קולות און אפקלאנגען וואס קומען ארויס פון די ליפען, פון צונג, פון די צייהן, פון גומען און פון האלז. ווי עס איז בעוואוסט, אז די אותיות "בומף" קומען ארויס פון די ליפען, "דטלנת" — פון צונג, "זשרץ" — פון די צייהן, "גיכק" — פון גומען, און "אחהע" — פון האלז. אונזער שטים אדער רעדע ארגאן איז זעהר א קונציגע זאך, און אזוי יעדעס פיצעלע אין אונזער קערפער איז געמאכט מיט חכמה און צוליעב געוויסע צוועקען. אביסעל וויסען מיר און מיר פערשטעהען און א טהייל וויסען מיר ניט און פערשטעהען ניט.

אויך דארף א מענש בעטראכטען די פיער כחות פון זיין קערפער און וואס זיי טהוען אויף. די פיער כחות זיינען דער כח המושך, די ציהונגס קראפט,

וואָס ציהט דאָס עסען אַרונטער אין מאָגען; די אויפהאַלטס קראַפט, וואָס האַלט אויף די שפּייז ביז עס ווערט איבערגעקאָכט און איבערגעאַרבייט; די קאָך קראַפט, וואָס קאָכט איבער די שפּייז און ציהט פון דעם אַרויס דעם עסענץ, די נאַהרונג; און די שפּאַר קראַפט, וואָס שפּאַרט אַרויס די פּסולת, דעם אָפּפאַל, וועלכען דער קערפּער דאַרף ניט.

אָט די פיער כחות האָבען די אויפגאַבע צו דיענען דעם מענשען און טהאָן אַלעס וואָס עס איז גוט פאַר איהם. דער מענש בכלל איז אַזוי ווי אַ קעניג און די פיער דערמאָהנטע כחות זיינען זיינע משרתים. די ערשטע בעזאָרגען איהם מיט זיינע נויטיגע בעדערפניסע און דער לעצטער ראַמט אַרויס די שמוץ, די אומנוצליכע זאַכען פון זיין הויז.

פרק ה׳

נאָכדעם וויא מען בעטראַכט גוט דאָס אויבענגעשריעבענע וועגען דיא קערפּערליכע כחות און אייגענשאַפטען, דאַרף יעדער מענש אַ טראַכט טהאָן וועגען די גייסטיגע געפיהלען וואָס ער בעזיצט און די נוטצען וואָס דער מענש האָט פון דעם כח המחשבה, דער געפיהל אָדער די אייגענשאַפט פון דענקען, דעם געפיהל פון זכרון, די אייגענשאַפט צו געדענקען זאַכען, די פערגעסונג, דעם געפיהל פון שעהמען זיך, דעם שכל און די רעדונגס־קראַפט, און ער וועט זיך איבערצייגען אַז ער מוז דאָס אַלעס האָבען און קען אָהן דעם ניט אויסקומען. ווען אַ מענשען זאָל פעהלען בלויז דער זכרון, וואָס וואָלט ער געטויגט אויף דער וועלט? און ווי שעדליך וואָלט עס געווען פאַר איהם אין אַלע הינזיכטען? ער וואָלט ניט געדענקט וואָס ער האָט שוין אָפּגעטהאָן און וואָס ער דאַרף נאָך טהאָן; ער וואָלט ניט געדענקט וואָס ער האָט גענומען און וואָס ער האָט געגעבען; וואָס ער האָט געזעהן און וואָס ער האָט געהערט און וואָס ער האָט געזאָגט און וואָס עמיצער האָט איהם געזאָגט. ער וואָלט ניט געדענקט ווער עס האָט איהם אַ טובה געטהאָן און ווער עס האָט איהם אַ רעה געטהאָן; ווער עס האָט איהם געהאָלפען און ווער עס האָט שאַדען געטהאָן. ער וואָלט אפילו ניט געטראָפען דעם וועג, מיט וועלכען ער איז שוין פיעל מאָל געגאַנגען. ער וואָלט זיך קיין זאַך ניט געקענט אויסלערנען אפילו ווען ער וואָלט אויף דעם געהאָרעוועט זיין גאַנצען לעבען. עס וואָלט איהם ניט געהאָלפען קיין פּראַקטיקע און ער וואָלט קיינמאָל ניט געקענט מעסטען אַ זאַך וואָס קען קומען פון אַ זאַך וואָס איז שוין איינמאָל געווען. ער וואָלט, הייסט עס, ניט געקענט נעהמען קיין ראיה אויף דער צוקונפט פון דער פערגאַנגענהייט, און ער וואָלט זיך אינגאַנצען אויסגעטהאָן פון דעם מין מענש.

דאָס זעלבע איז אויך מיט׳ן כח השכחה, מיט דער אייגענשאַפט פון פערגעסונג, וואָס דער מענש בעזיצט. ווען אַ מענש זאָל ניט האָבען דיעזע אייגענשאַפט, וואָלט ער קיינמאָל ניט געלעבט אָהן טרויער און עגמת נפש. קיין פרייד אין דער וועלט וואָלט ביי איהם ניט אָוועקגענומען זיין שטענדיגען אונמוטה און ער וואָלט קיינמאָל קיין הנאה געהאַט פון לעבען. ווען ער וואָלט שטענדיג געהאַט אויפ׳ן זינען די בייזע בעגעגעניסען וואָס קומען און קענען קומען אויף דער וועלט, וואָלט ער קיינמאָל קיין רוה ניט געהאַט און וואָלט אַלץ געטראַכט און געקלעהרט ווי אַזוי אויסצומיידען זיי, אָט די דאָזיגע בע־

געגניסען. זעהט מען דאך דערפון, אז כאָטש זכרון און פערגעסונג זיינען צוויי קאָנטראסטען, דאך זיינען דיביידע געפיהלען אדער אייגענשאפטען איינ־געפלאנצט אין מענשען און ביידע ברייגגען איהם נוטצען און ביידע זיינען פון זיין טובה וועגען.

איצט לאָמיר נעהמען דעם געפיהל פון בושה, פון שעהמען זיך, וואָס בלויז דער מענש בעזיצט, אָבער נים קיינע אנדערע בעשעפעניסען. לאָמיר עס בעטראכטען און זעהען וואָס פאר א נוטצען דאָס ברייגגט דעם מענשען.

ווען מענשען וואָלטען זיך ניט געשעהמט פאר מענשען, וואָלטען פיעלע קיין אורח ניט אריינגענומען צו זיך אין הויז, מען וואָלט צוגעזאָגט און ניט געהאלטען וואָרט, איינער דעם אנדערען וואָלט קיינע טובות געטהאָן, און מען וואָלט זיך ניט דערוויטערט פון שלעכטע טהאטען. דער געפיהל פון בושה איז אין פיעלע זאכען מעהר ווירקזאם ווי געבאָטען פון דער תורה. די תורה האָט, למשל, אָנגעזאָגט: "כבד את אביך ואת אמך", פון דעסטוועגען וואָלטען א סך די דאָזיגע מצוה ניט מקיים געווען און זיי וואָלטען זייערע עלטערען ניט געהאלטען עהרליך, בכבוד, ווען זיי וואָלטען זיך ניט געשעהמט פאר לייטען. ווער שמועסט אנדערע מענשען, ניט פאָטער און מוטער, וואָלט מען געווים ניט נוהג כבוד געווען. ווען ניט די חרפה פאר לייטען, וואָלטען א סך ניט מקיים געווען די מצוה פון השבת אבדה. געפונען, איז מיינס, וואָלטען זיי געזאָגט, און וואָלטען געפונענע פרעמדע פערלוסטען ניט אוועק־געגעבען, און וואָלט נאָך עברות בעגאנגען. וועט איהר דאך פרעגען: מען זעהט דאך אָבער פאָרט, אז מענשען בעגעהען די דאָזיגע עולות? איז דער תירוץ, אז די וואָס טהוען דאָס האָבען פון זיך אראָפגעוואָרפען די בושה, אזוי ווי דער פסוק זאָגט: "ולא ידע עול בשת" — דער בעל עולה, דער פערברעכער ווייס ניט צו שעהמען זיך. וועט מען זיך דאך וואונדערען: ווארום האָט דער בעשע־פער איינגעפלאנצט אין מענשען די טבע צו שעהמען זיך פאר מענשען און ניט פאר איהם, פאר גאָט גופא? איז דער תירוץ: אז ווען דער מענש וואָלט געהאט בושה פאר גאָט, וואָס זעהט זיינע מעשים און קוקט אויף איהם שטענדיג, און די בושה וואָלט איהם אָפגעווענדט פון זינד, וואָלט ער דאך געווען א מוכרח, א געצוואונגענער צו טהאָן גאָט'ס געבאָטען, דאָס הייסט: די נאטור פון שעה־מען זיך וואָלט איהם געצוואונגען דערצו, און דאָס וויל דער בעשעפער ניט. ער וויל אז דער מענש זאָל האָבען די בחירה, דעם אויסוואהל, צו דיענען איהם מיט זיין אייגענעם רצון, ניט עפּעס זאָל איהם טרייבען דערצו, כדי עס זאָל איהם דערפאר קומען שכר. ווארום ווען דער מענש זאָל דיענען גאָט אויס א נאטירליכע נייגונג, פארוואָס וואָלט איהם געקומט שכר?

אָבער כאָטש די נאטור האָט אונז ניט אריינגעגעבען דעם געפיהל פון בושה פאר'ן בעשעפער, דארפען מיר אָבער האָבען בושה פאר איהם אויס אייגענע איבערצייגונג, אז מיר זיינען מחויב איהם צו דיענען און אז ער זעהט און גיט אכטונג אויף אלעם וואָס מיר טהוען, הן אין דער עפענטליכקייט, הן אין געהיים.

אָבער וועגען דעם שכל, וואָס דער בורא האָט אונז געשענקט און דעם געפיהל צו פערשטעהען און בעגרייפען מיט אונזערע געדאנקען וואָס ער האָט אונז געגעבען, וואָס אין דיעזען פּרט זיינען מיר די איינציגע פון אנדערע לעבעדיגע בעשעפעניסען — וועגען דעם דארפען מיר זיך ניט פיעל אריינ־

שער הבחינה

טיפעסן צו וויסען די גרויסע נוצען וואָס מיר האָבען דערפון, ווייל דאָס איז אויבען אויף. דער שכל דיקטירט אונז ווי אזוי צו פיהרען זיך מיט אונזער גוף, ווי אזוי צו בעווענען אונזערע גליעדער. אויסער די וואָס דער שכל איז פון זיי אוועקגענומען געוואָרען דורך א צופאל וואָס האָט פאסירט מיט זייערע מחות, משוגעים, הייסט עס, וויסען דאָס ניט און פערשטעהען ניט. אבער ניט נור דאָס: מיט אונזער שכל ערגרייכען מיר זעהר פיעל. דער שכל לערענט אונז אז עס איז דאָ א בעשעפער, א קלוגער שטענדיג עקזיסטירענדער איינציגער בעשעפער, אן אלער־הערשער, וואָס קען ניט געמאָסטען ווערען מיט צייט אָדער אָרט, וואָס מען קען, הייסט עס, אויף איהם ניט זאָגען, אז ער האָט זיך אָנגעפאנגען אין א געוויסע צייט און געפינט זיך אין א געוויסען אָרט, און מען קען צו איהם ניט צורעכענען קיינע אייגענשאַפטען פון בעשעפעניסען, און ער איז העכער און ערהאבענער פון די געדאנקען פון די ברואים וואָס געפינען זיך אויף דער וועלט. איז א רחום וחנון און א וואהלטהעטער וואָס איז ניט גלייך צו קיין זאך און קיין זאך קען פערגלייכט ווערען צו איהם. אָט דיעזע ידיעות האָבען מיר צו פערדאנקען אונזער שכל. ווען ניט דער שכל, וואָלטען מיר דאָס ניט געוואוסט.

און אז מיר פערשטעהען דאָס, פערשטעהען מיר אויך מיט׳ן שכל, אז מיר זיינען פערפליכטעט צו דיענען גאָט ווי געהעריג איז פאר די אלגעמיינע און איינצעלנע חסדים און טובות וואָס ער טהוט מיט אונז. דורך׳ן שכל פערשטעהען מיר אויך די וואהרהייט פון גאָט׳ס תורה וואָס איז געגעבען געוואָרען צו זיין נביא משה, עליו השלום. און ווייל דער מענש האָט שכל און אנערקענט די גאָטהייט, רעכענט זיך מיט איהם דער בעשעפער און קוקט נאָך זיינע מעשים אויב זיי זיינען גוטע אָדער שלעכטע. דער וואָס האָט קיין שכל, דער משוגענער, יענעם פעהלט אין גאנצען די מענשליכקייט און ער קען ניט געהאַלטען ווערען פעראנטוואָרטליך פאר זיינע טהאַטען.

ווייטערע מעלות פון אונזער שכל זיינען, וואָס דורך דעם בעגרייפט דער מענש זאכען וואָס ער קען ניט בעגרייפען מיט זיינע קערפערליכע געפיהלען. דורך׳ן שכל פערשטעהט ער זאכען וואָס ער קען ניט זעהן מיט די אויגען אָדער הערען מיט די אויערען. אזוי ווי, למשל, דאָס וואנדערען פון שאָטען. א מענש זעהט דעם שאָטען פון וועלכען עס איז געגענשטאנד אין איין פלאץ און שפעטער זעהט ער איהם אויף אן אנדער פלאץ, פערשטעהט ער מיט׳ן שכל, אז דער שאָטען שטעהט ניט אויף איין אָרט, כאָטש ער האָט מיט זיינע אויגען ניט געזעהן ווי דער שאָטען האָט זיך אָפגערוקט. אָדער ווען וואסער טריפט א לאנגע צייט אויף א שטיין, איז די טבע אז אויף יענעם פלאץ ווערט א גריבעל. ווען מען קוקט זיך צו בעת דאָס וואסער רינט טראָפּענווייז זעהט מען ניט אז אין שטיין זאָל ווערען עפּעס אן ענדערונג. ווען מען זעהט אָבער אין א צייט ארום, אז עס איז שוין אויסגעקלאָפּט א גריבעל, פערשטעהט מען מיט׳ן שכל, אז די טראָפּענס וואסער האָבען דאָס אויסגעקלאָפּט.

און מיט׳ן שכל ווייס דער מענש אונטערצושיידען פון אמת צו פאלשקייט, צווישען א סך און א ביסעל, צווישען גוטס און שלעכטס, צווישען דאָס בעסטע און דאָס ערגסטע, צווישען זאכען וואָס דארפען זיין, וואָס קענען זיין און וואָס קענען ניט זיין. מיט׳ן שכל פערקנעכט דער מענש אנדערע לעבעדיגע ברואים און זיי בעדיענען איהם און טהוען פאר איהם ארבייט. מיט׳ן שכל

ווייס דער מענש דעם גאנג פון די פּלאנעטען, ווי ווייט זיי זיינען איינע פון די אנדערע און אין וואס פאר א ריכטונגען זיי בעוועגען זיך. דורך'ן שכל לערענט דער מענש די רעכענונג קונסט און פיעלע אנדערע מלאכות און חכמות, וואס עס דארף פערנעהמען פיעל פּלאץ אויסצורעכענען זיי.

און אזוי, אז איהר וועט זיך ארייטראכטען אין אלע אייגענשאפטען פון מענשען, וועט איהר אויסגעפינען אז זיי ברייגען פּאלשטענדיגע נוצען אזוי גוט ווי דער שכל.

נעהמט די רעדונגס קראפט און בעטראכט וואס פאר א גוטעס דאס ברייגט אונז מענשען, ווי דורך דעם קען דער מענש ארויסברייגען די געדאנקען וואס זיינען בעהאלטען אין זיין מח, ווי ער מאכט זיך פערשטענדליך דורך'ן רעדען און ווי ער פערשטעהט דורך דעם אנדערע. דער צונג איז דער הארץ'ס פעדער און א שליח וואס טראגט איבער פערבארגענהייטען פון איינעם צום אנדערען. ווען ניט דאס רעדען וואלטען זיך מענשען ניט קאמפּאנירט איינע מיט די אנ־דערע, וואלטען ניט געווען געזעלשאפטליך און וואלטען געווען ווי בהמות.

דורך'ן רעדען קען מען זעהן און וויסען דעם אונטערשייד פון מענש צו מענש. דורך דעם ווייס מען אויב איינער איז קלוג אדער נאריש, ערענטליך אדער פערדארבען און דורך דעם ווערען מענשען פערבונדען איינע מיט די אנ־דערע און דאס פערבינדט אויך דעם מענשען מיט'ן בעשעפער, ווארום ווען א מענש פיהלט זיך אומגערעכט געגען גאט, טהוט ער תשובה און בעט ער זאל איהם מוחל זיין. און עס איז שוין לאנג געזאגט געווארען, אז דער עיקר מענש איז דאס הארץ און דער צונג און דאס ברייגט די בעשעפנים וואס מען רופט מענש צו דער מדרגה פון א מענשען, און דערמיט איז ער אפגעזונדערט, אנ־דערש פון די בהמות.

דאן דארף א מענש בעטראכטען די גרויסע נוצען וואס ער האט פון דעם וואס דער בעשעפער האט איהם געגעבען דעם שכל צו לייענען און שרייבען. דורך די אותיות פון שריפט, האט דער מענש די מעגליכקייט צו וויסען פּאסי־רונגען פון אמאל און פערצייכענען געגענווערטיגע פּאסירונגען פאר די קומענדע דורות. דורך דער חכמה פון שרייבען קען מען צו־וויסען געבען זאכען און גע־שעהניסען צו אזעלכע וואס זיינען דערביי ניטא. מענשען ווייסען דורך דעם זאכען וואס פּאסירען ווייט און וואס עס טהוט זיך מיט זייערע קרובים אין אנ־דערע לענדער, און עס קען פּאסירען אז דורך די שריפטליכע ידיעות, וואס זיי בעקומען, קענען זיי זייערע פריינד העלפען אין א צייט פון נויט און פערהיטען זיי פון אומגליק. און דורך שרייבען קענען חכמים פערשרייבען זייערע חכמות און קענטניס אין ביכער זיי זאלען פערבלייבען אויף אימער און ניט פערגעסען ווערען. אהן שרייבען וואלט קיין מסחר ניט געקענט אנגעהן, א סך שידוכים וואלטען ניט געשלאסען געווארען און נאך פיעלע און פיעלע זאכען וואלטען ניט געקענט דורכגעפיהרט ווערען, ווען מענשען וואלטען ניט געקענט שרייבען און לייענען.

און ווען דער בעשעפער וואלט דעם מענשען ניט געגעבען קיין הענד מיט פינגער, וואלט ער ניט געקענט שרייבען, נעהען, אנצינדען פייער און אלע אנ־דערע מלאכות, אין וועלכע דער מענש נויטיגט זיך. און איך וועל זאגען, אז עס איז ניטא קיין איינציגער אבר אין מענשען'ס קערפּער, וואס מען זעהט אין איהם ניט דעם בעשעפער'ס חכמה און די נוצען וואס ער ברענגט. מען זעהט עס גאנץ

דייטליך, ווען מען קוקט זיך צו, ווען מען בעטראַכט די זאַך. און ווען איך זאָל וועלען בעשרייבען גענוי אַפילו איין איינציגען גליעד, וואָלט עס פערנומען צופיעל פּלאַץ, און דאָס וואָס איך האָב ביז איצט געזאָגט איז גענוג צו וויסען און פערשטעהן גאָט'ס גרויסקייט און די חסדים וואָס ער טהוט מיט אונז פון אנפאַנג פון אונזער בעשאַפונג און אין אונזער גאַנצען לעבען.

און ניט נור פון מענשען, נור אַפילו פון אַלע לעבעדיגע ברואים קענען מיר זיך איבערצייגען ווי גרויס די הימעלשע חכמה און חסדים זיינען, ווען מיר קוקען זיך צו ווי אַזוי זיי לעבען, ווי זיי פיהרען זיך אויף און ווי זיי ערנעהרען זיך, און דעריבער רעדען וועגען דעם די הייליגע שריפטען, ווען זיי דערמאָהנען גאָט'ס וואונדער. אין איוב ווערט געזאָגט: "מי יכין לעורב צידו" — ווער גרייט צו דעם ראָב זיין שפּייז, ווען זיינע קינדער שרייען צו גאָט? אָדער ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים: "נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו" — גאָט גיט דער בהמה איהר נאַהרונג, צו יונגע ראָבען, וואָס רופען איהם, און נאָך פיעל עהנליכע פסוקים.

און אַזוי אויך ווען דער מענש בעאָבאַכטעט דעם גאַנג פון דער זון, לבנה און אַנדערע פּלאַנעטען, ווי זייערע בעוועגונגען זיינען פערשיעדען איינע פון די אַנדערע, וועט ער אויך אין דעם זעהן די חכמה און מאַכט פון דעם בעשעפער, וואָס זיינען אַזוי גרויס, אַז אַ מענשען'ס געדאַנק קען עס ניט בעגרייפען און מען קען דאָס מיט ווערטער ניט אַרויסגעבען, אַזוי ווי דער פסוק זאָגט: "השמים מספרים" — די הימלען דערצעהלען גאָט'ס רוהם, און דער גאַנצער קאַפּיטעל רעדט דאָרט פון דעם זעלבען עניין. און דער גרעסטער וואונדער פון דער שאַפונג, וואָס וואַרפט זיך אין די אויגען, איז דער הימעל. וואו דער מענש שטעהט אויפ'ן ערד־קוגעל זעהט ער אַלץ די האַלב קיילעכדיגקייט פון הימעל אויבען. אומעטום, אויף וואָסע'ר טייל פון דער ערד דער מענש זאָל זיך ניט געפינען ווייזט איהם אַלץ אויס אַז ער איז אין מיטען. דאַרף מען האָבען אַ גרעסערען וואונדער ווי דאָס איז?

איצט לאָמיר בעטראַכטען: ווען מיר זעהען עפּעס אַ קונסט אַרבייט פון פּאַרצייטיגע מענשען; ווען מיר זעהען עגיפּטישע פּיראַמידען אָדער פּאַרצייטיגע געביידעס, וואונדערען מיר זיך אויף די חכמה, מאַכט און קענטנים פון יענע מענשען וואָס האָבען דאָס געמאַכט. הייסט אַז פון אַ קליינינגקייט, פון אַן אַרבייט וואָס שטייגט ניט איבער פיעל די אַרבייט וואָס מיר אַליין האָבען ביכלות צו טהאָן, וואונדערען מיר זיך, טאָ ווי דאַרפען מיר שוין בעוואונדערען דעם בעשעפער פון הימעל און ערד און אַלעס וואָס אויף זיי געפינט זיך? ווי דאַרפען מיר שוין בעוואונדערען דעם אַלמעכטיגען, וואָס האָט אַלעס געמאַכט אָהן שום מיה און מאַטערנים? און דער וואונדער איז דאָך נאָך גרעסער: די וואָס האָבען געמאַכט די פּיראַמידען אָדער קינסטליכע געביידעס, האָבען דאָך דאָס געמאַכט פון עפּעס, און דער בורא האָט אַלעס בעשאַפען פון גאָרניט און ניט צוליעב וועלכער עס איז אורזאַך וואָס האָט איהם געטריבען דערצו, נאָר ווייל אַזוי איז געוועזען זיין אייגענער הייליגער ווילען, אַזוי ווי דער פסוק זאָגט "בדבר ה' שמים נעשו" — מיט גאָט'ס רייד זיינען געוואָרען די הימלען און מיט דעם אָטהעם פון זיין מויל אַלע הימעלשע שטערען און פּלאַנעטען.

און יעדער מענש דאַרף דאָס נעהמען אין אַנבעטראַכט, און דאָס געזאָגטע איז גענוג איבערצייגונג אַז דער בעשעפער איז מעכטיג און אַלעס וואָס ער האָט בעשאַפען איז לטובת האדם, צו גונסטען דעם מענשען.

פרק ו׳

אין דעם פאריגען פרק איז גערעדט געווארען פון די סמנים פון גאט׳ס חכמה און זיינע גרויסע חסדים וואס מען זעהט, ווען מען בעאבאכטעט דעם מענשען גופא, איצט וועלען מיר רעדען פון אנדערע זאכען, וועלכע זאגען עדות אויף די געטליכקייט און זיין איינהייט, און וועלכע זיינען אויך בעשאפען און איינגעריכטעט געווארען פאר דער טובה פון די מענשען. אבער עס זיינען דא זאכען וואס מען זעהט אין זיי גאט׳ס גרויסקייט און חסדים אויבען אויף, און ווידער זאכען, אין וועלכע מען זעהט עס ניט אזוי אויבען אויף.

לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, ליכטיגקייט און פינסטערניש. די נוצען פון ליכטיגקייט ווייס יעדער איינער און בעגרייפט. עס איז ניטא קיין מענש אויף דער וועלט, אפילו אן אומוויסענדער און א נארר, וואס זאל ניט פערשטעהן ווי גוט די ליכטיגקייט איז פאר׳ן מענשען. דאגעגען אבער די פינסטערניש, קען ביי מאנכע אויסזעהן ווי אן איבעריגע זאך, וואס ברייגגט קיינע נוצען. ביי נאכט הערט אויף די טהעטיגקייט פון די מענשען און די וועלט איז אזוי ווי האלב טויט. קען מען דעריבער דענקען, אז עס וואלט ניט געווען קיין נאכט, נור שטענדיג טאג, וואלט געווען בעסער. אבער אין אמת׳ען איז ניט אזוי.

ווען ניט די פינסטערניש פון דער נאכט, וואלטען לעבעדיגע בעשעפעניסען שטענדיג געווען בעשעפטיגט, פערהאוועט און דאס רוב וואלטען אומגעקומען פון צופיעל מאטערנים און אנשטרענגונג. ווען ניט די נאכט, וואלט מען ניט געוואוסט ווער עס לעבט לאנג און ווער ניט. מען וואלט ניט געוואוסט קיינעמס עלטער און וואו מען האלט אין דער וועלט.

ווען די צייט וואלט ניט געווען צוטיילט אין טאג און נאכט און עס וואלט שטענדיג געווען איינס, בלויז ליכטיג, וואלטען ניט געקענט זיין די מצוות וואס זיינען אבהענגיג אן צייט, ווי שבתים, ימים טובים און תעניתים, ווארום מען וואלט דאך ניט געקענט בעשטימען ווען עס איז דער זיעבעטער טאג און ווען עס איז א געוויסער דאטום, א געוויסער טאג אין חודש, ווייל מען וואלט דאך בכלל גארניט געקענט צוטיילען די צייט אויף וואכען און חדשים. און ווען עס וואלט אזוי געווען, וואלטען מענשען ניט געקענט בעשטימען קיין צייט פאר וואס ניט איז און מען וואלט ניט געוואוסט פיעלע זאכען וואס זיינען אבהענגיג אן צייט, ווי, למשל, די פעריאדע פון שוואנגערשאפט, די צייט צו זאען פעלדער און נאך פיעלע זאכען. און ווען ניט די נאכט, וואלט מען ניט געשלאפען און דאס וואלט געשאדט צו די פערדייהונג פון עסען, ווייל די מעדיצינישע וויסענשאפט וויל האבען, אז דער שלאף האט פיעל צו טהאן מיט׳ן איבערקאכען די שפייז אין די מאגענס פון לעבעדיגע ברואים.

און ווייל די נאכט איז א נויטווענדיגקייט, אבער מענשען דארפען פארט אפטמאל עפעס טהאן ביי נאכט אדער זיצען נעבען א קראנקען און לינדערען זיינע וועהטאגען, האט גאט בעשאפען פייער, וואס בעלייכט די פינסטערניש און מען קען דאס אנצינדען און אויסלעשען ווען מען וויל.

און עס איז צו בעוואונדערען וואס דער אויסזעהן דער קאליער פון הימעל איז אזעלכער וואס איז גוט פאר די אויגען. דער קאליער פון הימעל איז דונקעל און דאס שטארקט די ראיה, די זעהונגס-קראפט. ווען אבער דער קאליער

שער הבחינה

פון הימעל וואָלט געווען ווייס, פון א העלען קאָליער, וואָלט עס געווען שעדליך פאַר די אויגען פון לעבעדיגע בעשעפעניסען. זעהט מען דאָך, אז די זאַכען זיינען געמאַכט געוואָרען מיט חכמה, מיט אויסרעכנונג צו גוטען, אז זיי זאָלען ברייננען נוצען, ניט שאַדען. און אזוי איז אַלעס, די גאַנצע שאַפונג.

און עס איז אויך א גרויסער חסד פון בעשעפער, וואָס ער האָט אנגעוואָרפען די מורא פאַר'ן מענשען אויף אנדערע ברואים, ווי דער פסוק זאָגט: ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ" — און אייער מורא און שרעק זאָל זיין אויף אַלע לעבעדיגע בעשעפניסען פון דער וועלט. ווען ניט די דאָזיגע מורא, וואָלט א קליין קינד ניט זיכער געווען פון א קאַץ, א מויז אָדער אנדערע בעשעפניסען. ווען דער מענש איז טויט איז ער שוין ניט זיכער פון חיות, אבער כל זמן ער לעבט, האָבען די חיות פאַר איהם מורא, אזוי ווי אונזערע חכמים האָבען געזאָגט, אז א פיטצעל קינד איין טאָג אַלט דאַרף מען ניט היטען פון מייז, אבער אפילו אזא ריעז ווי עוג מלך הבשן, ווען ער איז טויט, דאַרף מען היטען, אז מייז זאָלען ניט פרעסען זיין לייב. דאָס האָט דער בעשעפער אריינגעגעבען די חיות אזא נאַטור צוליעב דעם מענשען'ס טובה.

און מען דאַרף אויך פערשטעהן דעם פערבאָרגענעם סוד פון דער עקזיס־טענץ און פאָלקאָמענהייט פון אַלע ברואים פון קלענסטען ביז'ן גרעסטען, וואָס מיר בעגרייפען ניט מיט אונזערע קערפּערליכע געפיהלען, און דאָס איז די בעוועגונג, דער איבערגאַנג אָדער די ענדערונג וואָס קומט פאַר אין יעדע זאַך. כמעט קיין זאַך שטעהט ניט אימער אויף איין מאָס. זאַכען עקזיסטירען און ווערען כלה. זאַכען זיינען קליין און וואַקסען אויס גרויס. מיר זעהען ניט, למשל, מיט אונזערע אויגען ווי אזוי א בוים פוילט, ווי אזוי דער פּראָצעס פון פוילען ווערט ענטוויקעלט, אבער ווען דער בוים איז שוין צופוילט און עס ווערט פון איהם ערד, פערשטעהען מיר מיט'ן שכל, אז דער יסוד האש און דער יסוד המים, די פייער און וואַסער עלעמענטען, וואָס האָבען זיך אין בוים געפונען, זיינען פון איהם אוועק און עס איז פערבליעבען דער יסוד העפר, דער ערד עלעמענט. אָדער מיר קענען ניט זעהן ווי אזוי א וואַקסונג וואַקסט, אבער ווען מיר זעהען היינט אז א געוויסע וואַקסונג איז גרעסער געוואָרען ווי זי איז געווען נעכטען, דאַן איז ביי אונז קיין ספק און מיר פערשטעהען, אז דאָס איז זיכער געקו־מען פון א געוויסען כח, פון א געוויסע קראַפט, וואָס מאַכט די וואַקסונגען צו וואַקסען.

ווען ניט די בעוועגונגס קראַפט, ווען ניט די נאַטור פון איבערגאַנג אָדער ענדערונג, וואָלט קיין זאַך ניט פערטיג געוואָרען און ניט כלה געוואָרען. אַלעס וואָלט אימער געשטאַנען אויף איין אָרט און וואָלט שטענדיג געהאַט די זעלבע מאָס און דעם זעלבען אויסזעהן.

א פילאָזאָף האָט שוין אמאָל געזאָגט, אז דאָס רוב פון די זאַכען וואָס די נאַטור האָט געשאַפען זיינען בעוועגליך, איבערגענגליך. זעהר ווייניג פער־בלייבען שטענדיג אויף איין מאָס און אין איין פאָרמע.

און אז איהר וועט פערשטעהן דעם דאָזיגען ענין און אייער שכל וועט עס ריכטיג איבערנעהמען, וועט איהר איינזעהן אז אין דעם ליגט א געטליכע חכמה און איהר וועט אנערקענען גאָט'ס רחמנות אויף זיינע שאַפונגען. איהר וועט דאַן וויסען, אז אַלע אייערע בעוועגונגען, הן די בעוועגונגען פון אייערע גליעדער, הן די איבערגאַנגען און ענדערונגען וואָס קומען פאַר אין אייער לע־בען, קומען אַלע דורך דעם הימעלשען רצון און דעם בעשעפער'ס פּיהרערשאַפט

צוליעב א געוויסען צוועק, וואס אפטמאל ווייסען מיר דאס און פערשטעהען און אפטמאל בעגרייפען מיר דאס גארניט. בלויז איין זאך איז די בחירה ביים מענשען אליין; בלויז איין זאך ליגט אין מענשען׳ס אייגענעם ווילען — צו טהאן גוטעס אדער שלעכטעס. דערויף איז ער אליין א בעל דעה און ער טהוט ווי ער וויל, אבער אנדערע זאכען ווערען ניט געטהאן אהן דעם בעשעפער׳ס ווילען.

און אז דאס וועט אייך קלאהר ווערען, וועט איהר זיך ביי אלע אייערע בעוועגונגען, הן קערפערליכע, הן גייסטיגע, וואס קומען נור פון דער מחשבה, בעדענקען, אפשר דארפט איהר די זאך ניט טהאן אדער דענקען; אפשר איז דאס געגען דעם ווילען פון גאט. און אז איהר וועט געדענקען און קיינמאל ניט פערגעסען דעם בונד וואס דער בעשעפער האט אייך פערבונדען מיט איהם, וואס פאר א שייכות איהר האט מיט איהם, ווי איהר קענט קיין זאך ניט טהאן אויסער זיין קאנטראל, דאן וועט איהר זיך שעהמען פאר איהם און מורא האבען פאר איהם און זיך איבערגעבען צו זיין משפט און רעכטפערטיגען אלעס וואס ער וועט אייך בעשערען, אפילו זאכען וואס עס וועט אייך אויסווייזען אז זיי זיינען שלעכט פאר אייך. און אז איהר וועט אזוי טהאן, וועט איהר ערפילען גאט׳ס ווילען און דער סוף וועט זיך אויסלאזען גוט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: „והבוטח בה׳ חסד יסובבנו” — ווער עס פערלאזט זיך אויף גאט ווערט ארומגערינגעלט מיט גנאדען.

און א מענש דארף בעטראכטען די געשעהעניסען פון דער וועלט. ער דארף פאראויס בעטראכטען דעם סוף פון פאסירונגען, וואס ווייזען אויס אלס א לאסט, אלס א צרה און ער וועט זעהן גרויס וואונדער. ער וועט זיך איבערצייגען, אז א סך אזעלכע זאכען קומען אויף אונז מיט געוואלד, געגען אונזער ווילען און דער סוף לאזט זיך אויס גוט און מיר זיינען צופריעדען מיט יענע געשעהעניסען, און ווידער פערקעהרט: מיר האבען אפטמאל לוסט צו עפעס א פאסירונג און לסוף לאזט זיך עס אויס שלעכט. מען דערצעהלט, אז אייניגע מענשען זיינען געשלאפען ביי דער וואנד פון א געביידע. איז געקומען א הונד און האט משתין געווען אויף איינעם פון זיי. האט ער זיך אויפגעכאפט און ער האט די זאך זעהר ניט געוואלט ליידען. אבער ווען ער איז אוועקגעגאנגען ארומוואשען זיך פון דעם הונד׳ס שמוץ, איז די וואנד אומגעפאלען און זיינע חברים זיינען גע׳הרג׳עט געווארען. און אזעלכע זאכען טרעפען אפט. און אויך פערקערט: מען איז אפט פון א זאך צופריעדען און עס לאזט זיך אויס שלעכט.

מען דארף בעוואונדערען דעם פאקט, אז רעגען, למשל, איז בכלל א מתנה פון גאט צו לעבעדיגע בעשעפניסען און וואקסונגען. אין רעגען ליגט די חיונה פון לעבעדיגע ברואים און אלעס וואס וואקסט פון דער ערד, און קען ווער בריינגען רעגען אויסער דעם הייליגען רצון פון בעשעפער? אזוי ווי דער פסוק זאגט אין איוב: ”הנותן מטר על פני ארץ” — גאט איז דער איינציגער וואס גיט רעגען אויף דער ערד, און נאך פיעלע עהנליכע פסוקים זיינען דא וואס רעדען וועגען דיעזען ענין.

און וואונדערבאר ווי וואקסונגען ווערען געשפייזט. איין קערענדעל, ווען ער איז געשיצט פון סבות וואס שטערען זיין פרוכטבארקייט, זיין וואקסען, קען ארויסבריינגען טויזענד און מעהר קערנער. עס ווערט געזאגט, אז אין איין ווייץ קערענדעל געפינען זיך זוימען פאר דריי הונדערט זאנגען און אין יעדען זאנג אריבער צוואנציג קערנער. עס זיינען דא בוימער וואס זייער ווארצעל בע־

שער הבחינה

שטעהט פון איין קערענדעל און וואקסען אויס גרויס פיעל מעהר אין פערגלייך מיט די ווייץ, וואס איך האב פריהער דערמאהנט.

געלויבט זאל זיין דער קלוגער גאט, וואס האט פעראורזאכט די עקזיס־טענץ פון גרויסע זאכען און פון קליינע און שוואכע זאכען און בעשטימט די שפייז און נאהרונג פאר אלעמען און פאר אלעס, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "כלם אליך ישברון לתת להם אכלם בעתם" — אלע האפען צו דיר, גאט, דו זאלסט זיי געבען זייער נאהרונג אין צייט.

און ווען דער קלוגער מענש בעאבאכטעט דאס אלעס און בעגרייפט די סבות, די אורזאכען וואס ברייגגען די נאהרונגען צו יעדען מין בעשעפענים, אנערקענט גאט'ס חכמה. און איך וועל נאך, מיט גאט'ס הילף רעדען וועגען דעם אין שער הבטחון.

פרק ז'

און די גרעסטע טובה וואס דער בעשעפער האט געטהאן מיט די מענשען און די בעסטע ראיה אויף זיין חכמה און גבורה איז די תורה וואס ער האט ־עגעבען דורך זיין נביא משה, עליו השלום, און די וואונדער וואס ער האט דורך איהם בעוויזען דורך ענדערונגען אין די וועלט־פיהרונג און נאטור. ער האט די איבערנאטירליכע וואונדער בעוויזען, כדי מען זאל גלויבען אין איהם און זיין נביא, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "וירא ישראל את היד הגדולה, ויאמינו" — אז די אידען האבען געזעהן די נסים וואס גאט האט געטהאן מיט זיין מעכטיגע האנד, האבען זיי געגלויבט אין גאט און אין משה זיין קנעכט.

און ווער עס וועט נאכזוכען צו זעהן ביי איצטיגער צייט, וועט ער אויך געפינען אז גאט טהוט איצט עהנליכע וואונדער ווי די וואס ער האט געטהאן אין משה רבנו'ס צייטען אין מצרים. זאל נור דער מענש קוקען מיט אפענע אויגען און בעטראכטען אונזער מצב, אונזער לאגע אין דער וועלט זייט מיר זיינען אין גלות, ווי מיר לעבען צווישען די אומות העולם, וועלכע דולדען אונז ניט און פערפאלגען אונז, ווייל מיר זיינען אפגעזונדערט פון זיי, און דאך ווערען מיר ניט כלה און עקזיסטירען אלס פאלק — ווען א מענש וועט די זאך ריכטיג בעטראכטען, וועט ער זיך איבערציייגען, אז מיר לעבען היינט אויך איבער אזעלכע נסים און נפלאות עהנליך צו יענע וואס זיינען געטהאן געווארען מיט אונז אין מצרים. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: „לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם, אזי חיים בלעונו" — ווען דער אויבערשטער וואלט ניט געוועזען מיט אונז, ווען פעלקער שטעהען אן אויף אונז, וואלטען זיי אונז איינגעשלונגען לעבעדי־געההייד. איך וועל נאך מיט גאטס הילף ארומרעדען דעם ענין ברייטער אין א ווייטערען שער.

און איהר דארפט זיך אין זינען נעהמען דאס פאלגענדעס: מענשען פון פערשיעדענע אויפפיהרונגען און מיינונגען אייניגען זיך אין אויפנעהמען אויף זיי א הערשער, א קעניג און אלע, כאטש זיי זיינען אין געוויסע הינזיכטען אפגע־זונדערט איינע פון די אנדערע, זיינען זיי איינינג אין אויספאלגען דעם קעניג'ס געזעצע און געבאטען און האבען פאר איהם מורא און דיענען איהם, און ער, דער קעניג, היט זייערע אינטערעסען און איז בארעמהערציג צו זיי און פיהרט זיי אויף א וועג וואס איז גוט פאר זיי און זעהט אז זיי זאלען זיין בעווארענט

פון פרעמדע שונאים. דאָס איז צו פערדאנקען דעם בעשעפער וואָס ער האָט די מענשען ארייננגעגעבען אזא דעה אויפצוציהען פיהרער און רעגיערער וואָס זאָלען זארגען פאר'ן כלל. ווען אָבער יעדער איינער וואָלט נור געזוכט צו בעזאָרגען זיך אליין און דעם כלל וואָלט ער פערשטויסען פון זיך, וואָלט מען ניט געבויט קיינע פעסטונגען און מען וואָלט זיך ניט בעוואָרענט פון שונאים. אין אזא פאל וואָלטען זיי פערלאָרען זייערע פערמעגענס, ווייל יעדער איינער וואָלט געטהאָן וואָס ער וואָלט געוואָלט און עס וואָלט ניט געווען קיין סדר און קיין אָרדנונג אין לאנד. דאריבער זאָגען אונזערע חכמים: "הוי מתפלל בשלומה של מלכות" — דו זאָלסט בעטען פאר'ן פריעדען פון דער רעגיערונג, ווארום ווען ניט די מורא פאר די רעגיערונג, וואָלט איינער דעם אנדערען איינגעשלונגען לעבעדיגערהייד.

אין דעם וואָס מענשען האָבען א חשק צו האנדלען, צו קויפען און פערקויפען, זעהט מען אויך די הימעלשע חכמה און גאָט'ס געגאָדען. מענשען סטאַרען זיך צו האָבען וואָס מעהר גאָלד און זילבער, ווייל דער בעשעפער האָט זיי אריינגעגעבען אזא טבע, כדי די וועלט זאָל קענען א קיום האָבען, כדי די וואָס האָבען ניט זייערע נויטווענדיגקייטען זאָלען עס קענען קריגען פאר געלד. גאָלד און זילבער גופא קענען א מענשען ניט בעפרידיגען. ווען איינער איז הונגעריג אָדער דורשטיג, קען איהם גאָלד און זילבער ניט זאט מאכען אָדער שטילען זיין דורשט, אויב ער קריגט ניט וואָס צו עסען אָדער טרינקען. אָדער ווען א מענש איז קראנק, קענען איהם דיזע מעטאלען ניט דיענען אלס רפואה, ווארום זיי ווערען זעהר ווייניג געברויכט אין מעדיצין. טאַ צו וואָס גלוסט דער מענש דערצו? ער גלוסט דערצו, ווייל דער בעשעפער האָט אין איהם איינגעפלאנצט אזא נאטור, כדי צו מאכען איהם מעגליכער צו לעבען אויף דער וועלט און העלפען איהם אין פיעלע הינזיכטען.

מען זעהט אויך צייכענס פון דער געטליכער חכמה אין דעם וואָס א קלייגער טהייל מענשען האָבען א סך געלד אָדער גאָלד און זילבער, מעהר פיעל זיי דארפען, און די מעהרסטע האָבען ווייניג. ווארום אויב אלע וואָלטען דאָס געהאַט א סך, וואָלט דאָס ניט געווען קיין חשיבות און קיינער וואָלט דאָס ניט געוואָלט אָננעהמען אין אויסטויש אויף וואָס עס איז. דאָס הייסט: מען וואָלט קיין זאך ניט געוואָלט פערקויפען פאר געלד, און ווען איינעם וואָלט עפעס אויסגעפעהלט, וואָלט ער דאָס ניט געקראָגען. און דאָס געלד ביים עושר וואָס האָט עס איבער גענוג, איז דאָס ביי איהם אי אביסעל, אי א סך. ווי רייך א מענש זאָל ניט זיין, איז זיין גאָלד און זילבער א גאנץ קליינער טהייל פון די גאָלד און זילבער וואָס עס געפינט זיך אויף דער וועלט. ווען ער קוקט אָבער נור אויף זיך און אויף אָרימערע פון איהם, הייסט עס, אז ער פערמאָגט א סך. אויך איז געלד טהייער פון איין זייט און ווערטהלאָז פון צווייטען זייט. טהייער איז דאָס, ווייל מען קען דערפאר קריגען וואָס דאָס הארץ גלוסט און ווערטהלאָז איז דאָס, ווייל פון דעם גופא קען מען קיינע נוצען ניט ציהען, ווי עס איז פריהער געזאָגט געוואָרען אז מען קען דערמיט ניט זאט ווערען אָדער שטילען דעם דורשט.

און דאָס איז אלץ פון בעשעפער איינגעריכטעט געוואָרען מיט א כיוון, מיט א געוויסען אבזיכט, כדי דער רייכער זאָל ניט צופיעל שטאָלצירען מיט זיין געלד און זאָל מיט דעם העלפען אָרימע.

אויך דאַרף א מענש בעאָבאכטען די זאכען וואָס דורך זיי האָבען די קערפערס פון לעבעדיגע ברואים א קיום און ווען ניט זיי, וואָלטען די בעשעפעניסען

ניט עקזיסטירט. דיעזע זאכען זיינען דא מעהרערע און וויינינגערע. די זאכען וואס די נאטור פאדערט מעהר, זיינען זיי דא מעהר, און די זאכען וואס די נאטור פאדערט ניט אזוי פיעל, זיינען זיי דא וויינינגער און עס איז זיי שווערער צו בעקומען.

לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, לופט. אהן לופט קען קיין בעשעפענים ניט לעבען, דאריבער האט עס דער בעשעפער געגעבען א סך. דער גאנצער וועלט־דוים איז אנגעפילט מיט לופט און וואו און ווען א מענש זאל ניט זיין קען ער אלץ שעפען לופט פראנק און פריי. וואסער איז אויך א נויטווענדיגקייט, אבער ניט אזוי פיעל ווי לופט, דאריבער איז שוין וואסער זעלטענער ווי לופט. עס זיי־נען דא פלעצער, וואו עס איז דא זעהר ווייניג וואסער און מען דארף דערפאר צאהלען גוטעס געלד; אבער לופט פעהלט ע־גיץ ניט, ווייל אהן דעם איז אונ־מעגליך אויסצוקומען אפילו א גאנץ קורצע צייט. וואסער מוז מען אפטמאל זוכען, צולייגען טרחה ביז מען קריגט עס, ווייל מען קען פאר א געוויסע צייט אויסקומען אהן דעם, אבער לופט דארף מען ניט זוכען, מען קריגט עס איבעראל, ווייל מען מוז דאס שטענדיג האבען.

אזוי איז אויך מיט עסען. דער מענש און אלע לעבעדיגע בעשעפעניסען מוזען עסען, אבער מען קען פאר א געוויסע צייט אויסקומען אהן דעם, דאריבער איז די נאטור ניט אזוי פרייגעביג דעהמיט און מען דארף ארבייטען, הארעוועז ביז מען קריגט די נויטיגע נאהרונגען וואס מען דארף האבען. קליידונג ווידער קומט אן נאך שווערער ווי עסען. עסענווארגען זיינען דא אזעלכע וואס וואקסען פערטיגע ווי, למשל, פירות. מען פערפלאנצט איין מאל א פרוכט־בוים, האט מען שוין מעהר ניט וואס צו טהאן און זי ברייננגט נאכהער פרוכט. אויף הלבשה אבער דארף מען אויסארבייטען די פעל אדער שפינען די פלאקס אדער די וואל, דאן וועבען און נעהען און מען מוז צו דעם צולייגען מעהר טרחה ווי צו קריגען נאהרונג. דאס איז צוליעב דעם, ווייל אהן קליידונג קען מען זיך גיכער בעגעהן ווי אהן עסען. און לאמיר נעהמען דימענטען, גאלד, זילבער און אנדערע טהייערע מעטאלען, דאס איז דא ווייניג און עס קומט אן גאנץ שווער צו קריגען דאס, ווייל דיזע זאכען זיינען ניט קיינע נויטווענדיגקייטען און מען האט פון זיי ניט קיינע גרויסע נוצען. עס איז מעהר ניט ביי מענשען איז אנגענומען אז דאס זיינען חשוב׳ע זאכען, אבער דער גרעסטער טהייל קומט אויס אהן דעם, דאריבער איז דאס ניטא אזוי פיעל אז אלע זאלען דאס קענען האבען אזוי ווי עסען אדער אפילו קליידונג.

געלויבט איז דער בעשעפער, דער קלוגער און בארעמהערציגער, וואס האט רחמנות אויף זיינע קנעכט — די מענשען, און ער גיט אויף זיי אכטונג צו גוטען און שיקט זיי צו זייערע בעדערפניסע פראפאָרציאנעל, לויט ווי זיי פאדערען און דארפען.

עס זיינען אבער דא געוויסע שטערונגען, געוויסע זאכען וואס נעהמען אוועק פון מענשען דעם רעיון פון נאכקוקען און בעטראכטען אלעם אום צו ערקונדיגען זיך אין גאט׳ס גבורות און חסדים. די זעלבע אורזאכען וואס נעהמען אוועק פון מענשען דעם אמת׳ן בעגריף פון דעם בעשעפער׳ס איינהייט, נעהמען פון איהם אויך אוועק דעם געדאנק פון נאכזעהן און נאכפארשען די בחינה, די איבערצייגונג אין גאט׳ס חכמה און טובות וואס ער טהוט מיט אונז. אויך שאדען דערצו די דריי זאכען וואס מיר האבען דערמאהנט אין אנפאנג פון דיזען שער.

אין דעם איז דאָס וואָס עס זיינען דאָ נארישע מענשען וואָס האַלטען זיך גרויס ביי זיך און זיי דענקען אז עס קומט זיי אַלעס און נאָך מעהר וויפיעל גאָט גיט זיי. דיזעע ווילען ניט דאנקען דעם בעשעפער פאר זיינע חסדים, ווייל זיי דענ־קען, אז ער גיט זיי ווייניג און עס קומט זיי מעהר.

אָבער דאָס דארף אזוי ניט זיין. א מענש דארף פערשטעהן און אנערקענען די טובות וואָס גאָט טהוט מיט איהם און ער דארף אויף זיך נעהמען צו דיענען איהם דערפאר. א מענש דארף שטענדיג אין זינען האָבען און נאכפארשען וועגען דעם בעשעפער'ס חכמה סאי פון זאכען וואָס ער פיהלט מיט די חושים, וואָס ער זעהט אָדער ער הערט, און סאי פון די זאכען וואָס ער קען בלויז בעגרייפען מיט'ן שכל. און אז ער וועט אזוי טהאָן, וועט ער יעדען טאָג אַלץ דערגעהן מעהר און מעהר, אזוי ווי דוד המלך, עליו השלם, האָט געזאָגט: "יום ליום יביע אמר" — יעדער טאָג זאָגט עפּעס, דערצעהלט עפּעס פון גאָט'ס גבורות.

און מען דארף וויסען, אז אַלעס, וואָס עס איז געזאָגט געוואָרען אין דיזען שער, איז בלויז א קליינער טהייל פון דעם וואָס א מענש קען דערגעהן מיט זיין אייגענעם שכל. און ווען אפילו איהר וועט מיט אייער קלאָהרען פארשטאנד דערגעהן אזוי פיעל וויפיעל עס איז מעגליך, זאָלט איהר אַלץ וויסען, אז דאָס איז נאָך ניט אַלעס, אז דאָס וואָס איהר ווייסט שוין פון גאָט'ס חכמה איז אזוי גוט ווי גאָר ניט אנטקעגען זיין גרויסע חכמה און מאכט. ווארום מיר זעהען נור וואָס ער טהוט מיט אונז, פאר דער טובה פון די מענשען, אָבער מיר קענען ניט בעגרייפען זיין אונענדליכע חכמה, מאכט און גרויסקייט. און מען דארף אין הארצען מורא האָבען פאר איהם לויט ווי ער איז, ניט לויט ווי מיר פערשטעהען איהם מיט אונזער שוואכען שכל.

בעטראכט זיך אויף דער וועלט אַלס א קינד וואָס איז געבוירען געוואָרען אין א תפיסה, אין א געפענגניס, און ער איז פערזאָרגט געוואָרען מיט אַלעס פון א גוטהערציגען קעניג, אונטער וועמעס רשות ער איז געוועזן, ביז ער איז גרויס געוואָרען און בעקומען שכל. דאָס קינד האָט אָבער קיינמאָל ניט אנגעזעהן די ליכטיגע וועלט און פון בעסערע בעקוועמליכקייטען ווי א ליכט אין זיין פינסטער־רען קאמער, עסען און טרינקען און א בגד האָט ער ניט געוואוסט. האָט מען דעם קינד דערצעהלט, אז ער איז דעם קעניג'ס א קנעכט און ער דארף איהם דאנקען און לויבען פאר די טובות וואָס דער קעניג טהוט מיט איהם. האָט דאָס קינד געזאָגט: "איך דאנק איהם און לויב דעם ווירטה פון דיזער תפיסה, וואָס איך בין דער איינציגער וועמען ער טהיילט צו אזוי פיעל חסדים און טובות". האָט מען דעם קינד ערקלעהרט: "זאָג דאָס ניט, ווייל דאָס איז א לעסטערונג פאר אונזער גרויסען קעניג. מיין ניט, אז ער איז דער מושל בלויז איבער דיזער תפיסה. ער האָט אונטער זיין רשות שטעדט און לענדער און דו ביזט ניט זיין איינציגער קנעכט. ער האָט קנעכט אָהן א צאָהל, און די טובות וואָס דער קעניג טהוט מיט דיר זיינען גאָר ניט אנטקעגען די טובות וואָס ער טהוט צו אנדערע, צו די איבריגע אונטערטהאנען זיינע, און זיין השגחה איבער דיר איז אזוי ווי א טראָפּען פון ים אנטקעגען די השגחה וואָס ער האָט איבער אַלע וואָס זיינען אונטער זיין רשות". ענטפערט דאָס קינד: "איך זעה דאָס אפילו ניט און בעגרייף דאָס ניט פיעל, אָבער פון דעם אַליין וואָס דער קעניג טהוט מיט מיר, מיט מיין פּערזאָן, פערשטעה איך זיין גרויסקייט און איך דאנק און לויב דעם גרויסען, מעכטיגען קעניג וואָס זיין גוטסקייט איז גאָר ניט משער צו זיין, און

שער הבחינה

דאָס וואָס ער טהוט מיט מיר איז בלויז א גאנץ קליינער טהייל פון די חסדים וואָס ער טהוט מיט די אלע וואָס זיינען אונטער זיין הערשאפט".

און דאָס קינד הויבט עס אָן צו בעגרייפען בעסער און ווערט נאָך מעהר איבערגעגעבען צו זיין וואָהלטהעטער, כאָטש ער אליין געניסט ניט מעהר ווי א קליין ביסעלע פון זיינע טובות און חסדים.

אָט דיזען משל נעהמט זיך אריין אין זינען. קוקט אין דעם גרויסען און ברייטען וועלט־רוים און בעטראכט, אז מיר פערשטעהען זעהר ווייניג וואָס עס טהוט זיך דאָ ביי אונז אויף דער ערד; מיר וויסען אפילו ניט אלעס וואָס עס טהוט זיך אין דעם קלענסטען טהאָל, ווייסען מיר געוויס ניט וואָס עס טהוט זיך הינטער דעם וועלט־רוים.

בעטראכט דעם משל אויפמערקזאם און פינקטליך און איהר וועט דערפון פערשטעהן די גאָטהייט לויט ווי דאָס איז, ניט בלויז לויט די טובות וואָס דער בעשעפער טהוט מיט אייך אליין, און איהר וועט איהם מעהר דאנקען און ליבען פאר די חסדים וואָס ער טהוט מיט אייך און מיט דער גאנצער שאפונג בכלל. און קוקט אויף זיין תורה און גזוזעצע מיט אָפענע אויגען און נעהמט זיך אין זינען ווי דאנקבאר איהר וואָלט געווען א מענשען, וואָס דארף קיינמאָל צו אייך ניט אָנקומען, און טהוט אייך טובות, ווי איהר וואָלט אזעלכען געשעצט און געאכטעט, אזוי דארפט איהר אויך דאנקען און ליבען דעם בעשעפער און אויס־פאָלגען זיינע געבאָטען. איבערלייגט זיך וועגען דעם ריכטיג און גאָט וועט אונז העלפען מיר זאָלען איהם דיענען און אנערקענען זיין גוטסקייט און רחמנות, אמן.

סוף פון שער הבחינה

שער השלישי

שער עבודת האלהים

דער טהויער פון גאָט׳ס דיענסט. די פפליכט צו דיענען איהם און ווי אזוי צו דיענען איהם.

פרק א׳

זאָגט דער מחבר:

ווייל מיר האָבען פריהער ערקלעהרט די פליכט פון דער אמונה אין גאָט׳ס איינהייט מיט׳ן גאנצען הארצען, און ווי אזוי צו איבערצייגט זיין אין די גוטעס וואָס דער בעשעפער טהוט מיט די מענשען, זיינען מיר איצט מחויב צו וויסען און געדענקען וואָס דער מענש האָט צו טהאָן נאכדעם ווי דאָס געשריבענע אין די ערשטע שערים איז שוין צו איהם קלאָהר און פערשטענדליך. און דאָס איז: אז ער דארף אויף זיך נעהמען צו דיענען גאָט לויט ווי דער שכל איז מחיב, אז דער וואָס קריגט די טובות דארף דיענען דעם וואָס טהוט איהם די טובות.

און מיר דארפען צוערשט ערקלעהרען די ארט און ווייזע פון די גוטעס וואָס מענשען געניסען איינע פון די אנדערע און אויף ווי ווייט מען איז מחויב צו דאנקען מענשליכע וואָהלטהעטער. און אז מיר וועלען דאָס וויסען, וועלען מיר שוין וויסען און פערשטעהן אויף ווי ווייט מיר דארפען דאנקען און לויבען דעם בעשעפער פאר די פיעלע חסדים און גוטעס וואָס ער טהוט מיט אונז.

מיר ווייסען, אז מיר זיינען פערפליכטעט צו דאנקען יעדען וואָס טהוט אונז גוטעס לויט די כונה, לויט דעם אבזיכט פון דעם גוטס־טהוער. אויב איינער מיינט נור באמת צו טהאָן א מענשען א טובה, דארף איהם יענער דאנקבאר זיין, ווען אפילו דער בעל טובה פיהרט די זאך ניט דורך צוליעב געוויסע אומשטענדען וואָס שטערען איהם אין דעם. קוים מיינט ער נור גוט, דארף מען איהם דאנקען. פארקעהרט ווידער, ווען איינער טהוט דעם אנדערען א טובה דורך א צופאל בעת ער מיינט גאָר ניט צו טהאָן די טובה און האָט עס גאָר ניט אין זינען, איז אויב דער וואָס קריגט די טובה ווייס דערפון, זעהט עס אויס, אז דאן פאלט ארונטער דער חוב פון דאנקבארקייט. אָבער אפילו אין אזעלכע פעלע איז מען אויך פערפליכטעט צו דאנקען.

ווארום ווען מיר וועלען בעטראכטען די טובות וואָס מענשען געניסען פון מענשען זיינען זיי אויף פינף־ערליי אופנים: א פאטער טהוט גוטעס זיין קינד; א ווירטה טהוט גוטעס זיין דיענער; א רייכער טהוט גוטעס אָרימערע פון איהם; סתם מענשען טהוען טובות איינע די אנדערע, און שטארקע העלפען שוואכע און הילפלאָזע. איצט לאָמיר בעטראכטען וואָס זיינען אויסען די דאָזיגע בעלי טובה. מיינען זיי טאקע דורכאויס אימיצענם טובה אָדער ניט? מיר וועלען געהן כסדר.

א פאטער טהוט זיין קינד גוטעס, ניט אזוי צוליעב דער טובה פון קינד ווי צוליעב זיין אייגענע טובה, צוליעב זיין אייגענעם גענוס. ווארום דאָס קינד

שער עבודת האלהים

איז דאך דעם פאטער'ס פלייש און בלוט און די טבע איז פון מענשען אכטונג צו געבען אויף זיינע קינדער מעהר ווי אויף זיך אליין. יעדער פאטער סטארעט זיך אז זיין קינד זאל האבען צו עסען, צו טרינקען און הלבשה, בעת אפילו איהם אליין קומט אוים צו הונגערען אדער ליידען קעלט. עס איז פאר איהם קיין זאך ניט שווער צו טהאן פאר זיין קינד'ס בעקוועמליכקייט. דער פאטער קען גאר אנדערש נים האנדלען, ווייל דאס איז ביי איהם אן איינגעוואורצעלטע נאטור און ער קען ניט געהן געגען זיין נאטירליכע נייגונג. פון דעסטוועגען, כאטש דער פאטער איז געצוואונגען פון דער טבע צו טהאן גוטעס מיט זיינע קינדער און ער איז ניט מעהר ווי א שליח אין דער זאך, דאך האט די תורה אנגעזאגט, אז א קינד דארף דעם פאטער אפגעבען כבוד און מורא האבען פאר איהם, אזוי ווי אין פסוק שטעהט: "כבד את אביך ואת אמך" — דו זאלסט עהרען דיין פאטער און מוטער, און "איש אמו ואביו תיראו" — יעדער זאל פאר זיין מוטער און פאטער מורא האבען.

די גוטעס וואס א הארה, א ווירטה טהוט מיט זיינע דיענער, איז בע־וואוסט, אז ער איז דערמיט אויסען זיין אייגענע טובה. ווען ער בעהאנדעלט דעם דיענער גוט, איז איהם דער דיענער מעהר געטריי און בריינגט איהם גרע־סערע פראפיטען. פון דעסטוועגען, כאטש דער ווירטה מיינט גאר ניט דעם דיענער'ס אדער דעם ארבייטער'ס טובה, איז איהם דער לעצטער מחויב אפצו־געבען כבוד, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "בן יכבד אב ועבד אדוניו" — א זוהן זאל עהרען זיין פאטער און א דיענער — זיין ווירטה.

ווען א רייכער טהוט גוטעס מיט אן ארימאן, ווען ער גיט צדקה און העלפט א נויטבעדערפטיגען, איז אויך ניט זיין כונה דעם ארימאן'ס טובה. ער מיינט גאר צו קריגען דערפאר שכר אויף יענער וועלט. דאס איז ביי איהם א מין געשעפט. פאר די ביסעל צדקה וואס ער גיט, האפט ער צו קויפען זיך עולם הבא. ער איז אויסען די מצוה און די תענוגים וואס ער וועט דערפאר האבען אויף יענער וועלט. פון דעסטוועגען, כאטש יענער האט גאר אין זינען זיינע אייגענע פראפיטען וואס ער וועט האבען נאך זיין טויט, דאך איז דער יעניגער וואס קריגט פון איהם די טובה מחויב צו דאנקען איהם און בענשען איהם, אזוי ווי איוב האט געזאגט: "ברכת אובד עלי תבא" — די ברכה פון דעם אומגליק־ליכען וואס איך האב געהאלפען זאל מיר געשעהן, און נאך עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען.

עס זיינען ווידער דא פעלע וואס מענשען טהוען איינע די אנדערע טובות צוליעב כבוד אדער זייער כונה איז אז אימיצער זאל זיי דערפאר אפטהאן טובות, ווען זיי וועלען זיך אין דעם נויטיגען. אין אזא פאל זיינען זיי אזוי ווי לייטע וואס בעהאלטען ביי אימיצען געלד עס זאל ליגען גרייט פאר א שלעכטע צייט. פון דעסטוועגען, כאטש זיי זיינען אויסען זייער אייגענע טובה, דאך פערדיענען זיי לויב־געזאנג און דאנקבארקייט, ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו" — דעם מענשענ'ס געשאנק, ווען א מענש גיט צדקה, ווען ער העלפט נויטבעדירפטיגע, מאכט עס איהם גרוים און בריינגט איהם אין געזעלשאפט פון גרויסע לייט. דאס הייסט: מען טהיילט איהם צו כבוד.

שטארקע העלפען הילפלאזע אויך ניט ווייל זיי זיינען אויסען יענעם'ס טובה. זיי טהוען דאס, ווייל זיי קענען ניט צוזעהן יענעם'ס צער און עס פערשאפט זיי עגמת נפש. דאס זעלבע איז זעהר אפט אויך מיט צדקה־געבער און מיט אנדערע

ארט גוטעס וואס מענשען טהוען איינע מיט די אנדערע. זיי שטיצען אדער העלפען זייערע מיטמענשען, ווייל זייערע הערצער טהוען זיי וועה, ווייל זייערע נערוועז זיינען ערשיטערט פון יענעם׳ס צרות, פון יענעם׳ס לײדען. דער געפיהל פון רחמנות פלאגט זיי און זיי ווילען מיט זייער טרחה אדער געלד זיך אליין לײכטער מאכען. דאך פערדיענען זיי אלע א דאנק פון די געשטיצטע און געהאלפענע.

פאלגליך: איז גאר ניטא קיין מענשליכע טובה וואס די כונה זאל זיין לשם טובה, ווייל אלע בעלי טובה האבען גאר דערביי אנדערע אבזיכטען. זיי מיינען גאר שכר אויף יענער וועלט, כבוד אדער געלד פראפיטען אויף דער וועלט, אדער זיי זיינען געצוואונגען פון דער נאטור צו טהאן די גוטעס וואס זיי טהוען. און די טובות וואס מענשען טהוען מיט מענשען זיינען ניט קיין שטענדיגע און ניט קיין דויערהאפטע, דאך דארף מען זיי דערפאר דאנקען און לויבען, טא ווי דארף מען שוין דאנקען און לויבען דעם בעשעפער, וואס טהוט מיט אונז שטענדיג גוטעס, אהן שום זייטיגע אבזיכטען און אהן אירגענד וועלכע אורזאך וואס זאל איהם צווינגען דערצו?

און מען דארף אין זינען האבען נאך א זאך: אלע טובות וואס מענשען געניסען פון מענשען זיינען נור צופעליגע. אלע מענשען זיינען קערפערליך גלייך. אלע מענשען האבען איינעם און דעם זעלבען אויסזעהן, איינע און דיזעלבע גליעדער און כמעט איינע און דיזעלבע נאטור־אייגענשאפטען. עס איז מעהר ניט, מאנכע מענשען האבען צייטליכע צוגעגעבענע זאכען וואס אנדע־רע האבען ניט. איינער איז שטארקער און א צווייטער שוואכער; איינער איז רייך און א צווייטער ארים, פון דעסטוועגען דארף איינער דעם אנדערען דאנקבאר זיין פאר די גוטעס וואס ער געניסט פון איהם. און איהם אפדיענען דערפאר מיט וואס נור ער קען. טא ווי דארפען מיר שוין דאנקען און דיענען דעם בעשעפער פאר די טובות וואס ער טהוט מיט אונז?

ווען דער מענש וואס געניסט טובות פון אן אנדער מענשען זאל זיך בעטראכטען אלס דער נידעריגסטער פון די נידעריגע אנטקעגען דעם וואס טהוט מיט איהם גוטעס, וואלט ער דעם בעל טובה געדארפט זיין מעהר דאנקבאר. היינט אז מיר ווייסען, אז דער בעשעפער איז דער בעסטער, דער חשוב׳סטער און ערהאבענסטער פון אלע עקזיסטירענדע אויף דער וועלט און מיר זיינען ניט מעהר ווי נידעריגע און שוואכע ברואים, דאך איז ער אונזער וואהלטהעטער און הערט ניט אויף צו טהאן גוטעס מיט אונז, איז דער שכל מחיב, אז מיר דארפען ניט אויפהערען צו דאנקען און לויבען איהם און דיענען איהם מיט אלע אונזערע כוחות פאר זיינע גרויסע חסדים, וואס ער קוקט זיך אום אויף אונז, כאטש מיר זיינען אנטקעגען איהם גארניט.

און פון גאט׳ס גרויסקייט און מאכט איז שוין געזאגט געווארען אין ערשטען שער. און אז מיר מענשען זיינען אזוי גוט ווי גארניט געגען איהם, קענען מיר וויסען ווען מיר בעטראכטען די זאך, אז מיר שטעהען אפילו נידעריגער פון אנדערע ברואים וואס זיינען ניט בעגאבט מיט דער אייגענשאפט צו קענען רעדען. מיר זיינען איבערצייגט אין דעם דורך דרייערליי פונקטען: ערשטענס, זיינען דא חיות וואס זיינען פיעל גרעסער און שטארקער פון אונז און קענען איבערטראגען מעהר שלעכטעס און צער ווי מיר. און וועהרענד אנדערע לעבעדיגע בעשעפעניסען זיינען ניט קיין לאסט אויף זייערע עלטערען צו

שער עבודת האלהים

האָדעוווען זיי, קען א מענש ניט אויסוואַקסען אַהן די גרויסע טרחה פון זיין פאָטער און מוטער אָדער אנדערע וואָס פאַרנעהמען זייער פלאַץ.

צווייטענס, איז דער מענש אייגענטליך ניט גאָר קיין ריינע בריאה. א מענש מוז זיך פון צייט צו צייט וואַשען. זאָל ער זיך א לענגערע צייט ניט וואַשען, ווערט ער ברודיג און קויטיג. ווען א מענש שטאַרבט, ווערט זיין קערפּער גיכער פערדאַרבען ווי אנדערע טויטע בעשעפעניסען און גיט ארויס אַן ערגערן ריח ווי וועלכע עס איז טויטע בריאה.

דריטענס, זעהען מיר וואָס עס ווערט פון א מענשען ווען דער כח הדבור, די רעדענס־קראַפט ווערט פון איהם אווענגענומען, אדער ווען עס פּאַסירט עפּעס אין זיין מח און ער געהט אראָפּ פון זינען. ער איז דאַן גרייט צו טויטען זיך דורך כל־ערליי מיתות משונות און קען אָפּטהאָן אַזעלכע ווילדע מעשים וואָס קיין חיה טהוט ניט. מיר זעהען אויך אז דאָס רוב לעבעדיגע בעשעפעניסען ווייסען וואָס עס איז פאַר זיי גוט און וואָס ניט. חיות ווייסען וואָס פאַר א שפּייז עס איז פאַר זיי גוט און וואָס עס איז שעדליך, א זאַך וואָס אפילו א סך פערשטענדיגע מענשען ווייסען ניט, און מענשען אַהן שכל — אודאי ניט.

פאָלגליך, ווען מיר בעטראַכטען דעם אומגעהייער גרויסען קאָנטראַסט פון דעם בעשעפערס מאַכט, קענטנים און חכמה און אונזער שוואַכקייט און פעהלערהאַפטיגקייט אין אַלע הינזיכטען, און דאָך גיט ער אויף אונז אַכטונג און בעזאָרגט אונז מיט אונזערע בעדערפניסען, פערשטעהען מיר דערפון אויף ווי ווייט מיר דאַרפען איהם אַכטען און דיענען און דאַנקבאַר זיין שטענדיג און מורא האָבען פאַר איהם, ווייל דאָס איז דער צוועק פון דעם מענשענס בעשאַפונג, און ער וועט נאָך דערפאַר האָבען עולם הבא.

און אויב עס געפינט זיך א נאַרר, אַן אומוויסענדער, וואָס האַלט ניט אז א מענש איז מחויב צו דאַנקען און לויבען גאָט, איז אויב ער וועט גוט בעטראַכטען דאָס וואָס עס איז פריהער געזאָגט געוואָרען, וועט ער מודה זיין אויפ׳ן אמת. דער פערשלאָפענער וועט זיך דאַן אויפכאַפּען און דער נאַרר וועט קלוג ווערען און דער קלוגער וועט נאָך קלוגער ווערען, ווייל ער וועט דורכדעם מעהר איבערצייגט זיין אין די פליכטען פון מענש צו גאָט דורך די ראיות און בעווייזע וואָס זיינען פריהער בעוויזען געוואָרען.

איצט אז עס איז שוין פאַר אונז קלאָהר, אז מיר זיינען מחויב צו דיענען דעם בעשעפער פאַר די שטענדיגע טובות וואָס ער טהוט מיט אונז, האָבען מיר נאָך ארומצורעדען אייניגע ענינים און דאַן וועלען מיר וויסען ווי אַזוי און מיט וואָס צו דיענען דעם בעשעפער און אָפּדאַנקען איהם פאַר זיינע גרויסע חסדים וואָס ער טהוט מיט אונז.

פּרק ב׳

אייגענטליך שטעלט זיך א פראַגע: וויבאַלד אז דער שכל איז מחיב אז מיר דאַרפען דיענען גאָט און מיר זיינען איבערצייגט אין דעם, טאָ צו וואָס דאַרף מען גאָר דעם מענשען בעוועגען צו גאָטעס דיענסט? צו וואָס דאַרף מען איהם זאָגען: דיען דעם בעשעפער, אין דער צייט ווען ער פערשטעהט מיט׳ן אייגענעם שכל אז ער דאַרף אַזוי טהאָן? איז דער תירוץ: אז פון דער צייט

וואָס דער מענש הויבט אָן געניסען פון גאָט'ס חסדים ביז ער בעגרייפט עס מיט'ן שכל געדויערט אַ לאַנגע צייט. ווארום געניסען געניסט ער די טובות באַלד פון דער צייט ווען ער ווערט בעשאַפען און שכל קריגט ער ערשט מיט יאָהרען שפּעטער. דאַריבער דאַרף מען איהם לערנען און אויפקלעהרען, אַז ער האָט געוויסע פליכטען צו זיין שטענדיגען וואָהלטהעטער, כדי ער זאָל ניט פערווילדעט ווערען איידער ער וועט קומען צום ריכטיגען פערשטאַנד.

אָבער אייגענטליך איז דער שכל אַליין וויניג צו בעוועגען אַ מענשען צו גאָטעס דיענסט. עס זיינען דאָ דרייערליי אורזאַכען וואָס שוואַכען אָפּ דעם מענשען'ס שכל און פערטעמפּען איהם. דאַריבער זיינען מיר אויך מחויב צו לערנען ווי אַזוי צו דיענען גאָט פון דער תורה, פון די גוטע לעהרען וואָס דער אויבערשטער האָט אונז געגעבען דורך זיין נביא משה.

דאָס זיינען די דריי אורזאַכען וואָס שוואַכען אָפּ דעם מענשענס ריכטיגען פערשטאַנד:

ערשטענס, איז דער מענש בעשאַפען פון פערשיעדענע זאַכען, פון פער־שיעדענע מאַטעריאַלען און עלעמענטען, וואָס זיינען קאָנטראַסטען איינע פון די אַנדערע. די נשמה פון מענשען און זיין קערפּער זיינען דער היפוך איינע פון די אַנדערע. און דער בעשעפער האָט אין דעם מענשען איינגעפלאַנצט זיטען און כחות חשק צו האָבען צו געוויסע זאַכען, וועלכע האַלטען איהם אויף דער וועלט און גיבען איהם לוסט צו לעבען. און כאָטש אפילו מענשען זעהען ווי זייערע מיטמענשען שטאַרבען און ווערען כלה, ווערט דאָך דער לעבען ביי זיי ניט נמאס צוליעב זייער לוסט צו די קערפּערליכע הנאות און תענוגים. די נאַטירליכע נייגונג צו לעבען און געניסען איז אריינגעגעבען געוואָרען אין אַלע בעשעפעניסען. אין דער נשמה פון מענשען איז איינגעפלאַנצט נאָך אַ מין כח אָדער נייגונג, וואָס איז דער היפוך פון די ערשטע. ווען דער מענש בענוצט זיך מיט די לעצטע, פערליערט ער דעם חשק צו קערפּערליכע תענוגים און די נשמה וויל זיך גאָר אָפּשיידען פון קערפּער און קומען צוריק צו איהר שורש, אין די הימעלשע ספערען, פון וואַנען זי קומט. אָט דיזער כח אָדער נייגונג איז די אמת'ע פאָלשטענדיגע חכמה.

אָבער וויל די קערפּערליכע הנאות קומען צום מענשען פון זיין קינדהייט אָן; וויל דער חשק צו געניסען פון לעבען קומט פריהער פאַר'ן שכל, ווערט דער מענש דערצו צוגעוואָהנט און עס ווערט איינגעוואָרצעלט אין זיין הארצען אַזוי שטאַרק, אַז דאָס בעזיעגט דעם שכל וואָס קומט שפּעטער און ער פער־נאַכלעסיגט די נייגונג פון זיין נשמה און גיט זיך אָפּ מיט די זאַכען צו וועלכע זיין קערפּער גלוסט. דאַריבער דאַרף דער מענש אָנקומען צו זאַכען וואָס בעשטרייטען זיינע קערפּערליכע, טהיערישע מדות און ברייגנען איהם צום שכל. און דאָס זיינען די לעהרען פון דער תורה, אין וועלכע גאָט לערנט די מענשען ווי אַזוי צו דיענען איהם.

צווייטענס: דער שכל איז אַ גייסטיגע זאַך, גענומען פון אַ הויכע גייסטיגע וועלט און איז פרעמד אין דער וועלט פון קערפּערליכע גראָבע זאַכען. די תאוה ווידער, דער חשק וואָס דער מענש בעזיצט צו וועלטליכע הנאות אָדער גענוסען, קומט פון פערשיעדענע עלעמענטען, פון קערפּער וואָס איז געבויט פון די הויפּט יסודות: פייער, וואַסער, ערד און לופט. דיזע העלפען ארויס איינע די אַנדערע

און פערשטארקען די מענשליכע תאוות צו קערפערליכע הנאות. דער שכל אבער, וואס איז א דעליקאטנע זאך און איז, ווי געזאגט, פרעמד אין דער וועלט פון ממשות'דיגע קערפערס, ווערט אפגעשוואכט ניט האבענדיג ווער עס זאל איהם העלפען אדער אונטערהאלטען. דאריבער מוז דער שכל האבען אזעלכעס וואס זאל פון איהם אוועקשטויסען די כחות פון תאוה, פון לוסט צו קערפערליכע תענוגים, און דיזע הילף קריגט דער שכל דורך דער תורה, וועלכע לערנט אונז גוטע מדות און צו דערוייטערען זיך פון שלעכטעס.

דאריבער האט די תורה אנגעזאגט א סך זאכען וואס זיינען געגען געוויסע תאוות. אין דער תורה און אין די אנדערע הייליגע שריפטען ווערט געזאגט וועגען פאסטען, תפלה טהאן, צדקה געבען און אנדערע מדות, וואס זיינען דער קאנטראסט פון תאוות וואס דער מענש האט, כדי אויפצולעבען דעם שכל און פערשטארקען איהם. אזוי ווי דוד המלך זאגט: "נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי" — גאטעס רייד איז פאר מיר א ליכט און א בעלייכטונג צו מיין וועג, אין וועלכע איך דארף געהן. דאס הייסט: די תורה בעלייכט מיין שכל ער זאל מיך פיהרען אין ריכטיגען וועג. עס זיינען דא נאך ענהליכע פסוקים וואס דריקען אויס דעם זעלבען געדאנק.

דריטענס: די תאוה, דער חשק צו קערפערליכע גענוסען, איז א זאך וואס דער מענש געברויכט שטענדיג. דער מענש מוז אפט עסען און טרינקען, וואס דאס בריינגט הנאה צום קערפער. ער שלאפט און גענישט אלע מאל אנדערע הנאות. די תאוות ארבייטען ביי איהם אהן אויפהער, וועהרענד דעם שכל בענוצט ער זעלטען. דער שכל איז דער געגענזאץ פון די תאות און זיין אויפגאבע איז בלויז צו דערוייטערען, צו פערטרייבען די תאוות און ער ווערט פאר דיזען צוועק ווייניג אנגעווענדעט. און עס איז בעוואוסט, אז די אברים, וועלכע מען געברויכט שטענדיג לויט זייער נאטור, ווערט זייער צושטאנד פערבעסערט און זיי ווערען פון צייט צו צייט שטארקער. ווען אבער א מענש זאל גאר ניט טהאן מיט זיינע הענד, וואלטען זיי אפגעשוואכט געווארען. ווען א מענש זאל פאר א לאנגע צייט ניט געברויכען זיינע אויגען און זיי האלטען געשלאסען, וואלטען זיי זייער זעהע־קראפט פערלארען, און אזוי אלעס. דאריבער איז זעלבסטפערשטענדליך, אז די תאוה, דער לעבענס־לוסט איז שטארקער פון דעם שכל, מחמת דאס ערשטע בענוצט מען א סך און דאס צווייטע זעהר ווייניג. צוליעב דעם מוז דער שכל האבען א העלפער כדי ער זאל האבען בכח גובר צו זיין די תאוות, און דאס איז די תורה, די געטליכע לעהרע, וואס ווען דעם שכל נעהמט איהר צו הילף, ווערט ער ריינער און מעכטיגער און ער קען דאן פערטרייבען די צופיעל קערפערליכע נייגונגען. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: „תורת ה' תמימה משיבת נפש", און אזוי ווייטער די נאכפאלגענדע פסוקים.

פאלגליך, ווייסען מיר פון דעם וואס איז פריהער געזאגט געווארען, אז די ערוועקונג אדער בעוועגונג צו גאט'ס דיענסט דארף קומען דורך דער תורה וואס ענטהאלט מצוות, וועלכע מען פערשטעהט מיט'ן שכל און אויך אזעלכע וואס מיר פערשטעהען ניט, אבער מיר מוזען זיי אויספאלגען, ווייל אזוי איז געזאגט געווארען אויפ'ן בארג סיני, און דורך זיי, דורך דער תורה און די מצוות, וועט דער מענש קומען צום ריכטיגען שכל, וואס דאס איז דער ריכטיגער צוועק פון די בעשאפונג פון מענשען אויף דער וועלט.

פרק ג׳

אבער אויף וואס פאר אן ארט און ווייזע דארפען מיר דיענען גאט? אין וועלכע פרטים דארפען מיר דאס אויסדריקען? איז די הויפטזאך, אז מיר דארפען פיהלען צום בעשעפער די אונטערטהעניגקייט, די אונטערוואָרפענקייט, וואס מען פיהלט צו א וואָהלטהעטער, און וועלען אפצאָהלען איהם מיט גוטעס פאר די גוטעס וואס מיר געניסען פון איהם.

אבער אונטערטעניגקייטען זיינען דא צווייערליי. איינער איז אמאל אונ־טערטעניג דעם אנדערען אויס מורא, אדער ווייל ער קוקט אויס, ער האפט צו קריגען פון יענעם א טובה אדער מעהר טובות ווי ער האט שוין פון איהם געקראגען. אזא אונטערטעניגקייט הייסט א געצוואונגענע. עס איז ווידער דא אן אונטערטעניגקייט וואס דער אונטערטעניגער בעטראכט אלס חוב, אלס פליכט. ער איז אונטערטעניג צו יענעם, אום אויסצודריקען, אז יענער שטעהט העכער פון איהם און ער פיהלט אז יענער האט ביי איהם פערדיענט אז ער זאל איהם שעצען און אכטען און זיך ערנידריגען געגען איהם. די אונטער־טעניגקייט פון מענש צו גאט איז אויך אויף דיזעלבע צוויי אופנים. דאס ערשטע ברייגנגט די מורא פאר שטראף אדער די האפנונג צו קריגען שכר אויף דער וועלט אדער אויף יענער וועלט. דאס לערנט אונז די תורה, וואס דערמאהנט אין פיעלע פלעצער, אז פאר היטען גאט׳ס געבאט וועט מען האבען גוטעס און אויב פערקעהרט, וועט מען געשטראפט ווערען. די צווייטע אונטערטעניגקייט האט ניט צו טהאן מיט שכר ועונש. א מענש קען זיין אונטרטעניג צום באַ־שעפער, ניט האבענדיג דערביי אין זינען צו קריגען דערפאר געצאהלט אדער אויס מורא פאר שטראף, נור ווייל דער שכל דיקטירט איהם אזוי, אז ער זאל זיין אונטערוואָרפען און ערנידריגט געגען זיין וואָהלטהעטער ניט האפענדיג אויף מעהר טובות און ניט מורא האבענדיג פאר וועלכע עס איז שלעכטעס.

און דיביידע סארטען אונטערטעניגקייט זיינען גוט און זיי היטען אונז בע־שירמען דעם מענשען פון שלעכטעס. אבער איינע פון זיי ברייגנגט דאס אנדערע. ווען א מענש איז אונטערטעניג צו גאט דורך דער לעהרע פון דער תורה, אויס די מורא פאר שטראף אדער די ערוואַרטונג אויף שכר, קומט ער נאכהער במילא צו דער אנדערער מדרגה פון אונטערטעניגקייט וואס איז בלויז אויס דאנקבאר־קייט און וואס דער שכל איז אויף דעם מחייב. און דיזע מדרגה איז א העכערע און מעהר אנגענומען ביים בעשעפער ווי די ערשטע. ווארום איז די צווייטע מדרגה פון אונטערטעניגקייט בעסער ווי דער ערשטע? וועלען מיר אנגעבען זיבענערליי טעמים.

ערשטענס: ווען א מענש דיענט גאט בלויז מצד התורה, ווייל די תורה הייסט אזוי, קען זיין אז ער זאל דאס טהאן לשם שמים, פון גאט׳ס וועגען אָהן שום זייטיגע פניות, און עס קען ווידער זיין אז ער זאל דאס נאר טהאן פון לייטענס וועגען, כדי מענשען זאלען איהם האלטען פאר א פיינעם מאן און איהם אפגעבען כבוד. ווארום די תורה איז דאך געגרינדעט אויף שכר און עונש, אויף האפענונג צו גוטעס ווען מען פאלגט אויס איהרע געבאטען און אויף מורא פאר שלעכטעס, ווען מען פאלגט זיי ניט אויס. ווען אבער מען דיענט דעם בורא מצד השכל, ווייל מען פערשטעהט גרינדליך אז מען דארף איהם דיענען, דאן טהוט

שער עבודת האלהים

מען דאס געוויס נור לשם שמים אהן שום חניפה און פעלשונג און מען האט דערביי ניט אין זינען געליבט צו ווערען פון אימיצען אדער קריגען דערפאר געוויסע בעלוינונגען און מען טראכט אויך ניט וועגען שטראף. די כונה פון אזא גאט'ס דיענסט איז נור נאכצוקומען די פפליכטען וואס א בעשאפענער איז פער־פפליכטעט צו זיין בעשעפער.

צווייטענס: ווען מען ווערט א עובד ה' דורך דער תורה, ווייל מען האט מורא פאר'ן שטראף אדער מען האפט אויף שכר, איז דאך דאס לכתחילה אזוי ווי א געצוואונגענע זאך. דעריבער קען דער מענש דענקען אז פיעל ער טהוט איז גענוג אדער נאך צופיעל. ווען אבער מען איז אן עובד ה' ווייל מען פער־שטעהט מיט'ן שכל אז מען דארף אזוי טהאן, טהוט מען דאס פרייוויליג און אז מען טהוט א זאך מיט'ן אייגענעם רצון, סטארעט מען זיך צו טהאן וואס מעהר און וואס בעסער. דער וואס דיענט דעם בורא על פי שכל ווייס און איז איבער־צייגט, אז דער בורא טהוט פאר איהם מעהר ווי ער טהוט פאר'ן בורא מיט זיין דיענען איהם. און ער דענקט קיינמאל ניט אז ער דיענט איהם צופיעל. זיין גייסט, זיין נשמה האט דערפון הנאה און ער בעטראכט ניט דאס וואס ער טהוט פאר גאט פאר אן אנגעווארפענע זאך.

דריטענס: דער וואס דיענט גאט בלויז צוליעב דעם ווייל אזוי איז גע־שריבען אין דער תורה, זעהט מען די גוטע טהאטען וואס ער טהוט מיט זיין קערפער, מיט זיינע גליעדער, אבער די עבודה שבלב, דאס דיענען גאט מיט'ן הארצען, מיט'ן געדאנק, קען זיין, פעהלט איהם. דער אבער וואס דיענט גאט ווייל ער פערשטעהט מיט'ן שכל אז מען דארף איהם דיענען, איז זיין עבודה שבלב, זיין אינערליכע דיענסט, די אונטערטעניגקייט וואס ער פיהלט אין האר־צען נאך מעהר ווי די גוטע מעשים וואס מען זעהט איהם טהוענדיג. אזעלכער קומט נאך די חובות הלבבות, די הערצען־פפליכטע, וואס דאס איז דער עיקר אין עבודת הבורא.

פיערטענס: איז די עבודת הבורא, וואס דער מענש לערענט פון דער תורה, מעהר ניט ווי א טיהר אדער א טהויער צו דער ריכטיגער עבודה וואס קומט פון שכל. דאס הייסט: אז מען לערענט די תורה און מען פאלגט אויס איהרע געבאטען אפילו בלויז מיט דער כונה אויסצומיידען שטראף אדער בעלוינט צו ווערען, קען דאס במילא ברייינגען צו דער ריכטיגער גאטעס דיענסט על פי שכל. די לעהרען פון דער תורה זיינען אזוי ווי די ארומארבייטונג אין א פעלד וואס מאכט די פערזעעטע קערנער צו וואקסען. דורך דער תורה קען דעם מענשען'ס שכל אויסגעארבייט ווערען, אז ער זאל דיענען גאט ניט אויס מורא פאר שטראף אדער ערווארטונג אויף שכר. אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט:

״אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס״ — איהר זאלט ניט זיין ווי דיענער וואס דיענען זייער ווירטה, כדי צו קריגען געצאהלט. ״ויהי מורא שמים עליכם״ — די מורא פון גאט זאל אויף אייך זיין, ניט די מורא פון שטראף. פאלגליך, איז אלץ די עבודה על פי שכל א העכערע און בעסערע מדרגה.

פינפטענס: האבען די מצוות פון דער תורה א גרעניץ. זיי זיינען בע־שרענקט אין א געוויסע צאהל — תרי״ג מצוות, זעקס הונדערט מיט דרייצעהן מצוות. אבער די מצוות וואס דער שכל קען טהאן האבען גאר קיין שיעור ניט. וויבאלד אז דער מענש פערשטעהט מיט'ן שכל אז ער דארף דיענען דעם בעשע־

פער, וועט ער טאג טעגליך אלץ מעהר פערשטעהן און אלץ מעהר אנערקענען די חסדים וואס דער בעשעפער טהוט מיט איהם און ער וועט אלץ מעהר און מעהר זיין אונטערטעניג און זיך ערניעדעריגען פאר איהם. דעריבער זאגט דוד המלך ע"ה אין תהלים: "לכל תכלה ראיתי קץ, רחבה מצותך מאד" — צו אלע זאכען האב איך געזעהן א סוף, א גרעניץ, אבער דיינע געבאָט זיינען זעהר ברייט. דאָס הייסט, אז עס איז גאָר קיין שיעור ניטא צו די שולדען וואס מיר זיינען דעם בעשעפער שולדיג פאר די טובות וואס ער טהוט מיט אונז.

זעקסטענס: די עבודה וואס מען לערענט פון דער תורה ליגט אין דעם רצון און כח פון מענשען. ווען דער מענש וויל נור האט ער ביכולת נאכצוקומען די פאָרשריפטען פון דער תורה. די צווייטע מדרגה אבער, דיענען גאט על פי שכל, דערצו מוז מען זיך שוין שטארק אנשטרענגען און אָנקומען צו גאט'ס הילף, ווייל עס איז זעהר שווער צו קומען דערצו. דעריבער בעט דוד המלך אין "אשרי תמימי דרך", אז גאט זאל איהם קומען צו הילף און ער זאל איהם קענען דיענען ווי געהעריג איז.

זיעבענטענס: ווען א מענש דיענט דעם בורא בלויז ווייל אזוי האט ער געלערענט אין דער תורה, איז ער מיט זיך אליין ניט זיכער, אז ער זאל ווען עס איז ניט אראפ פון גלייכען וועג. די תאוה וואס א מענש בעזיצט, דער לעבען־לוסט וואס איז אין מענשען איינגעווארצעלט פון זיין קינדהייט אָן, קען גובר זיין און קען איהם ברייינגען צו זינד. מיט דער עבודה אבער וואס קומט פון שכל איז דער מענש זיכער אז ער וועט דערביי פערבלייבען. ווארום דער שכל איז ניט קיין קערפערליכער געגענשטאנד און האט ניט קיין נייגונג צו קער־פערליכע גענוסען. דער שכל קען שטענדיג גובר זיין די קערפערליכע תאוות און דעריבער שטעהט דאס דיענען דעם בעשעפער על פי שכל העכער ווי דיענען איהם דורך די פאָרשריפטען פון דער תורה.

אָבער פון דעסטוועגען מוז מען אָנקומען צו דער תורה, כדי צו קומען צו דער ריכטיגער מדרגה פון עבודת הבורא, ווי עס וועט ווייטער ערקלערט ווערען.

פרק ד'

צוליעב זיעבען אורזאכען מוז מען אָנקומען צו דער תורה, אום צו קומען צו עבודת ה'

ערשטענס, איז בעוואוסט אז דער מענש בעשטעהט פון א גוף און א נשמה און ער האָט צווייערליי נייגונגען. איינע ברייינגט איהם איבערצוגעבען זיך צו פארגעניגענס און זינקען אין טהיערישע תאוות און פערטרייבען פון זיך דעם ריכטיגען ריינעם פערשטאנד. די צווייטע נייגונג זיינע איז פארקעהרט אזעלכע וואס ברייינגט איהם צו פער'מיאוס'ען די וועלט, אויסצומיידען פארגעניגענס און אפזאגען זיך פון קערפערליכע ענינים, ווייל ער זעהט איין, אז דיעזע וועלט איז ניט קיין אייביגקייט, אז סוף כל סוף מוז מען זי פערלאזען, און אפילו די צייט וואס דער מענש לעבט איז ער אונטערווארפען כל־ערליי בייזע בעגעגעניסען. דאריבער איז איהם דער לעבען ניט ניחא און דאָס בעוועגט דעם מענשען מבטל צו מאכען די וועלט און האבען לוסט צו דערגרייכען דעם הימעלשען שכל אויף יענער וועלט.

אבער דיביידע עקסטרעמע נייגונגען זיינען ניט גוט. עס טויג ניט נאכצוגעבען אין גאנצען דעם קערפער און עס טויג ניט נאכצוגעבען אין גאנצען דער נשמה. ווען א מענש איז דיזע וועלט אין גאנצען מבטל ברייננגט עס גרויס שאדען אין דער וועלט'ס ארדנונג. אז מען האלט פון דער וועלט גאר ניט און מען שטרעבט נור צו יענער וועלט, וויל מען גאר ניט אויפטהאן, און די וועלט קען קיין קיום ניט האבען אהן די אויפטהועכצען פון מענשען. ווען ווידער מען גיט זיך אפ אין גאנצען מיט עולם הזה, ווען מען לאזט זיך אריין אין צופיעל קערפערליכע תענוגים, קען דאס ברייננגען דערצו, אז מען זאל ניט האבען ניט די וועלט, ניט יענע וועלט. דאריבער האט דער אויבערשטער מיט זיינע גרויסע גענאדען אנגעצייגט די מענשען א מיטעל-וועג, אין וועלכען זיי זאלען געהן. ער האט געמאכט א פשרה צווישען דעם גוף און דער נשמה, אז זיי זאלען ביידע ניט זיין צו עקסטרעם, און דאס זיינען די לעהרען פון דער תורה, וואס דערוויטערען די מענשען פון צופיעל תאוות אויף דער וועלט, כדי זיי זאלען אויך האבען יענע וועלט.

צווייטענס: עס זיינען דא מצוות, וואס דעם מענשענ'ס שכל וואלט איהם ניט בעוועגט צו טהאן זיי. למשל: תפלה טהאן, פאסטען אדער געבען צדקה. דער שכל קען גאר דיקטירען אז תפלה טהאן צו גאט, בעטען ביי איהם רחמים אדער פאסטען קען קיין שום ווירקונג ניט האבען. ווארום וויסענדיג אז אין דעם בעשעפער קומט קיינמאל ניט פאר קיין ענדערונג, איז דאך ניט שייך צו זאגען, אז די תפלה אדער דער תענית זאל אין איהם מאכען וועלכען עס איז שינוי. נאכ'ן שכל קען אויסקומען, אז ווער עס איז ווערטה גוטעס, קריגט עס און ווער עס האט דאס ניט פערדיענט, קען איהם קיין בעטען און פאסטען ניט העלפען. וועגען צדקה און אנדערע וואהלטהאטען, קען אמאל על פי שכל אויסוויזען, אז מען דארף דאס ניט טהאן. ווארום אויב איינער איז לויט זיינע מעשים ווערטה צו האבען אלעס וואס ער דארף, וועט איהם גאט אליין געבען, און אז ער גיט עס איהם ניט, מסתמא דארף מען ניט. און ווען אפילו דער שכל זאל דיקטירען אז מען דארף יא תפלה טהאן, פאסטען און געבען צדקה און טהאן מענשען טובות, וואלט מען אבער ניט געוואוסט ווען צו טהאן די אלע זאכען, וויפיעל צו טהאן דאס און אויף וואס פאר אן אופן. מען וואלט אויך קיין אידעע געהאט וועגען די שטראף פאר ניט מקיים זיין די דאזיגע מצוות. דאריבער איז געזאגט און אנגעדייטעט געווארען אין דער תורה און אין די הייליגע שריפטען פון די נביאים וועגען תפלה און פאסטען אויף וואס פאר אן אופן דאס זאל געטהאן ווערען, און אויך ענינים פון וואהלטהאט ווי דאס זאל דורכגעפיהרט ווערען און וועגען שכר און עונש פאר מקיים זיין אדער ניט מקיים זיין די דאזיגע מצוות. פאלגליך, קען מען ניט קומען צו דער מדרגה פון ערפילען דעם רצון פון בעשעפער סיידען דורך ביידע זאכען, דורכ'ן שכל און דורך דער תורה.

דריטענס: קען דער שכל אליין ניט בעוועגען אלע מענשען צו גאטעס דיענסט, וויל שכל, אמת'ער שכל, איז א זאך וואס ניט אלע בעזיצען. און אפילו צווישען די פערשטענדיגע מענשען זיינען אויך דא קליגערע און נאך קליגערע און זיי קענען זיך אין דיזען פרט ניט אויסגלייכען. די לעהרען אבער פון דער תורה לערנען אלעמען גלייך, דעם געלערנטען און דעם פראסטאק, כאטש אפילו דער ערשטער פערשטעהט זיי מעהר און דער צווייטער — וויינינגער. די תורה איז ניט געגעבען געווארען פאר געוויסע קלאסען אזוי און פאר געוויסע אנ־

דערש, נור פאר אלע קלאסען מענשען גלייך. דאס וואס איינער איז מעהר מקיים די תורה און א צווייטער ווייניגער, איז ווייל דער ערשטער פערשטעהט זי בעסער פון דעם צווייטען. ווען אבער עס וואלטען ניט געגעבען געווארען די לעהרען פון דער תורה, וואלטען אפילו א טהייל פערשטענדיגע מענשען ניט געוואוסט די פליכטען פון עבודת הבורא. וויינינגסטענס וואלטען זיי בלויז א טהייל גע־וואוסט, אבער ניט אין גאנצען.

פיערטענס: איז דאך א זיכערע זאך אז מענשען זיינען פערפליכטעט צו דיענען איינעם און זיין אונטערטהעניג אונטער איהם לויט די טובות וואס זיי געניסען פון יענעם. א גרעסערען בעל טובה דארף מען מעהר דיענען ווי א קלענערען. און אזוי ווי אין יעדען דור קומען פאר פערשידענע ענדערונגען אויף דער וועלט און עס פאסירען זאכען, פון וועלכע איין פאלק געניסט מעהר פון אן אנדערען, איין לאנד, צום ביישפיעל, האט א הונגער און די צווייטע א גרויס געדעטעניס, אדער אין איין לאנד איז חלילה א מגפה און אין דער צווייטער ניט, איז דאך דער שכל מחייב, אז די וואס געניסען מעהר גוטעס, דארפען מעהר דיענען דעם בורא וואס האט זיי געבראכט די גוטעס. אבער דאס איז אלץ גע־רעדט, ווען דאס פאלק ווייסט אז עס האט גענאסען מעהר טובות ווי אנדערע פעל־קער. ווען דאס פאלק ווייס דאס אבער ניט, וועט דער שכל אליין דאס ניט ברייננען דערצו אז עס זאל האלטען אלס א פליכט צו דיענען דעם בורא מעהר פון אנדערע פעלקער. און פון וואנען ווייסען מיר אידען, אז דער בעשעפער האט מיט אונז געטהאן מעהר טובות ווי מיט אנדערע? פון דער תורה, וועלכע דערצעהלט אונז פון יציאת מצרים און די אנדערע גרויסע נסים און חסדים וואס ער האט מיט אונז געטהאן. דערפון ווייסען מיר אז מיר דארפען דיענען גאט מעהר ווי אנדערע. און כאטש מיט אונזער דיענען איהם צאהלען מיר איהם אפ א חוב וואס מיר זיינען איהם שולדיג און עס קומט אונז דערפאר ניט קיין דאנק, דאך וועט נאך אונז פערשפראכען גוטע בעלוינונגען אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. און דאס אלעס ווייסען מיר פון דער תורה, אבער דער שכל אליין וואלט דאס אונז ניט געלערנט.

דער פינפטער טעם ווארום מיר מוזען האבען די תורה איז: ווייל די תורה, ווי עס איז שוין פריהער געזאגט געווארען, מוז דיענען אלס א פאדער־זאך צום שכל. דער מענש, ווען ער איז יונג, מוז מען איהם לערנען און פירהען אין גוטען וועג ביז זיין שכל ווערט שטארק און פאלקאם. און אפילו עלטערע מענשען זיינען אויך דא וואס זייער שכל איז ניט רייף גענוג און איז צו שוואך גובר צו זיין די קערפערליכע תאוות, און פאר דיזע מוז מען האבען א מיטעל־וועג, וואס זאל זיי ברייננען צו גאט'ס דיענסט אהן שארפען פערשטאנד. דאריבער זיינען די לעהרען פון דער תורה געגרינדעט געווארען אויף די פרינציפען פון שכר ועונש, האפען צו קריגען גוטעס פאר טהאן גוטעס און מורא האבען פאר שטראף פאר טהאן שלעכטעס. און אפילו דער וואס טהוט גוטעס מיט דער כונה צו קריגען דערפאר שכר און מיידט אוים שלעכטעס אוים מורא פאר שטראף, שטעהט ער אויך אויף דער שטופע פון עכט פרומע און איז בערעכטיגט צו בעלוינונג אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. און דער וואס שטייגט ארויף פון דיזען סארט עבודת הבורא צו עבודת הבורא וואס קומט פון שכל, פון אויפקלעהרונג, קען דער־גרייכען די שטופע פון די נביאים און גאר גרויסע צדיקים און זיין בעלוינונג אויף דער וועלט איז די שמחה און די הנאה פון דעם גופא וואס ער דיענט דעם רבונו

של עולם, און אויף יענער וועלט וועט ער האבען אזעלכע גייסטיגע פארגעניגענס וואס מען קען גאר ניט אפמעלדען און פארשטעלען זיך אפילו אין פאנטאזיע. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" — ווי גרויס זיינען דיינע גוטע זאכען וואס דו האסט בעהאלטען פאר דיינע פערעהרער. און נאך אזעלכע עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין תנ"ך.

דער זעקסטער טעם איז: ווייל עבודת הבורא איז כולל זאכען, וועלכע זיינען אונערקלעהרבאר פאר'ן שכל, דהיינו שעטנז און דאס גלייכען, און ווידער אזעלכע וואס דער שכל איז מחייב אז אזוי דארף מען טהאן אדער אזוי דארף מען ניט טהאן. און אזוי ווי בעת די אידען זיינען ארויסגענומען געווארען פון מצרים זיינען זיי געווען שוואכזיניג, ארייגעטהאן אין טהיערישע תאוות אזוי, אז זייער שכל איז געווען טעמפ צו פערשטעהען אפילו די געבאטען וואס דארפען פערשטאנען ווערען מיט'ן שכל, דאריבער האט זיי גאט געגעבען די תורה און ניט געמאכט קיין אונטערשיעד צווישען פערשטענדליכע געבאטען און אונפערשטענדליכע. ער האט געגעבען אלע מצוות צוזאמען, אי די וואס מען קען פערשטעהען מיט'ן שכל, אי די וואס מען קען ניט פערשטעהן, כדי מען זאל זיי אלע אויספאלגען, אויב ניט מצד השכל, איז צוליעב דעם ווייל גאט האט אזוי געהייסען, און אויף דיזען אופן וועלען אלע זיין גלייך, אי די וואס וועלען בעגרייפען די מצוות מיט זייער פערשטאנד, אי די נאראנים און אונוויסענדע, וואס פערשטעהען דאס ניט. ווען אבער די תורה וואלט ניט געגעבען געווארען, וואלט מען אפילו אין בעסטען פאל נור געוואוסט פון די מצוות וואס זיינען פערשטענדליך און אפשר דאס אויך ניט, ווייל, ווי געזאגט, זיינען די מענשען דאמאלס געווען צופיעל געזונקען אין טהיערישע תאוות און זיי האבען אפילו שכל'דיגע געבאטען אויך ניט פערשטאנען.

דער זיעבענטער טעם ווארום מען דארף די תורה זי זאל בעוועגען צו גאטעס־דיענסט, איז דיעזער:

די תורה איז געגעבען געווארען דורך א פערמיטלער, דורך משה רבנו, וועלכער האט געציינט אותות ומופתים, וואונדערטהאטען, וואס מענשען האבען געזעהען און געפיהלט מיט זייערע קערפערליכע חושים. אלע, אפילו ניט די בעלי שכל, האבען עס בעגריפען און קיינער האט עס ניט געקענט אפלייקענען. דערפון האבען אפילו די גאר אומוויסענדע געדרונגען אז אלעס וואס משה האט געזאגט אין גאט'ס נאמען איז אמת, און מען דארף אלעס אויספאלגען, צי מען פארשטעהט די געבאטען, צי מען פארשטעהט זיי ניט. די אותות ומופתים זיינען דאך געווען איבערציינגענד, האבען זיי שוין געדיענט אלס איבערציינגונג, אז מען דארף משה'ן פאלגען אלעס וואס ער זאגט.

ווארום דאס איז דאך א פשוט'ע זאך. דער וואס בעגרייפט נור די טובות וואס אימיצער האט מיט איהם געטהאן, גלויבט ער אז ער איז פערפליכטעט צו דיענען יענעם לויט זיין בעגריף. ער מעג אפילו זיין דער גרעסטער פראסטאק, דער גרעסטער שוטה, קוים אבער פיהלט ער אז ער האט פון יעמאנדען עפעס גענאסען, גלויבט ער, אז ער דארף יענעם אויף וועלכען עס איז אופן אפדיענען. און אז איינער וויים און איז איבערציינגט, אז דער בורא האט מיט זיין פאלק געטהאן מעהר טובות ווי מיט אנדערע פעלקער, גלויבט ער, אז ער דארף איהם דיענען מעהר ווי אנדערע און אויספאלגען אפילו אזעלכע געבאטען וואס ער בעגרייפט ניט מיט'ן שכל.

אזוי איז אויך ווען איינער איז איבערצייגט אז א געוויסער טהייל אדער א געוויסער קלאס, צו וועלכע ער בעלאנגט טאקי פון זעלבען פאלק, האט מעהר פריוויליגיען פון גאט'ס געגאדען ווי די אנדערע טהיילען אדער קלאסען פון זיין פאלק, גלויבט ער, אז ער דארף מקיים זיין די עקסטרא מצוות וואס זיינען געגעבען געווארען נור פאר די צו וועלכע ער בעלאנגט. די כהנים און לויים, למשל, האבען געהאט געוויסע פריווילעגיען וואס אנדערע האבען ניט געהאט. דאריבער זיינען פאר די כהנים און לויים געגעבען געווארען עקסטרא מצוות, וואס זיינען ניט געגעבען געווארען צו די אנדערע שבטים, און זיי האבען גע־פיהלט די פליכט אויסצופאלגען זיי. דאס זיינען אלעס רעזולטאטען דערפון וואס גאט האט געגעבען די תורה דורך משה רבנו, וועלכער האט געצייגט וואונ־דערליכע זאכען, וואס מען האט געזעהן און געפיהלט, און דאריבער האט מען איהם שוין געגלויבט אין אלעם וואס ער האט געזאגט אין גאט'ס נאמען.

פון דעם איז צו לערנען אז יעדער מענש, וועמען גאט גיט גוטעס מעהר פון אנדערע, דארף איהם דיענען און דאנקען פיעל ער קען און פיעל ער בעגרייפט אויסער די אלגעמיינע דיענסט וואס אלע זיינען מחויב צו דיענען איהם. דערפאר וועט איהם דער בעשעפער געבען מעהר גוטעס לעולם הבא. א מענש דארף ניט און טאר ניט זיין אזוי ווי די וואס דער נביא הושע האט אויף זיי געזאגט פון גאט'ס וועגען: "וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל" — איך האב זיי געגעבען א סך זילבער און גאלד און זיי האבען דאס פערברויכט אויף עבודה זרה, אויף געצענדיענסט.

און דער וואס דאנקט ניט גאט פאר זיינע פערזענליכע טובות; דער וואס לייגט ניט צו בעזונדערע גאטעס דיענסט פאר די חסדים וואס ער האט געגאסען מעהר פון אנדערע, וועט עס איהם ברייגגען דערצו, אז ער וועט אין גאנצען אויפגעבען די עבודת הבורא. ער וועט אפילו ניט אפהיטען די אלגעמיינע פליכטען צום רבונו של עולם און וועט פערלאזען די גאנצע תורה און איהרע גוטע לעהרען. און וויבאלד ער וועט פון זיך אראפווארפען דעם יאך פון דער תורה, וועט ער שוין ניט אפהיטען אפילו די פליכטען וואס זיין אייגענער שכל דיקטירט איהם אז מען דארף זיי אפהיטען. אין אזא פאל געהט דער מענש גאר אין גאנצען ארויס פון כלל מענש און איז נאך ערגער פון א בהמה. ווארום א בהמה האט אויך עפעס א געפיהל פון אנערקענונג, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: "ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו" — דער אקס קען זיין ווירטה וואס האט איהם געקויפט און דער עזעל — זיין אייגענטהימער'ס קארעטע אין וועלכע ער גיט איהם עסען. און דער סוף פון אזא אונדאנקבארען קען זיין זעהר שלעכט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: „ואויבי ה' כיקר כרים" — גאט'ס פיינד זיינען אזוי ווי אקסען וואס מען שטאפט, מען גיט גוט עסען און זיי ווערען פעט צו דער שחיטה.

פרק ה.

מיר דארפען ערקלערען דייטליכער ווי אזוי די תורה ברייגגט דעם מענשען צו גאטעס דיענסט. מיר דארפען די תורה צוגליעדערען אויף חלקים און בע־טראכטען וואס מענשען קענען געניסען, ווען זיי גלויבען אין דער תורה און זיינען איהר מקיים.

שער עבודת האלהים

די תורה איז א געטליכע זאך, געגעבען פון גאט דורך איינעם פון די מענ־שען, וואס איז איהם געפעלען געוואָרען פאר זיין דיענער איהם—דורך משה רבנו, מיט דעם צוועק אז מענשען זאָלען דורכדעם בעלוינט ווערען אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. דאס געבען די תורה איז פון גאָט געוועזן א חסד, א טובה פאר די מענשהייט.

די תורה צוטהיילט די מענשליכע טהאטען אין דריי חלקים: א) זאכען וואס איז געבאָטען אז מען זאָל טהאָן (ציוויים); ב) זאכען וואס איז פער־ווערט צו טהאָן (אזהרות); ג) זאכען וואס מען מעג טהאָן אויב מען וויל, אָבער קיין חוב, קיין געבאָט איז עס ניט (מותרות). די ערשטע, די זאכען וואס די תורה הייסט אז מען זאָל דוקא טהאָן, זיינען צוטהיילט אויף צוויי טהיילען: הערצליכע מצוות און טהאטליכע מצוות. הערצליכע, מיינען די דאָזיגע פער־זאָגען וואס מען איז זיי מקיים נור מיט'ן הארצען, מיט דעם געדאנקען, ווי גלויבען אין גאָט'ס איינהייט, האָבען בטחון אין איהם, זיין איבערגעגעבען צו איהם, אָננעהמען זיינע משפטים פאר גוטען, גלויבען אין די נביאים, פערשטעהן און בעגרייפען די טובות וואס דער בורא טהוט מיט אונז מענשען און נאָך פיעלע אזעלכע. טהאטליכע מצוות זיינַען די, צו וועלכע די גליעדער און דאס הארץ דארפען זיין פעראייניגט. צוםביישפיעל: רעדען דאס זעלבע וואס דאס הארץ דענקט, לערנען, תפלה טהאָן, פאסטען, צדקה געבען, סוכה, לולב, ציצית און דאס גלייכען, וואס דער מענש דארף טהאָן מיט זיינע אברים, און זיין הארץ, זיין מחשבה מוז אויך זיין דערביי.

די אזהרות, פערזאָגען, וואס מען זאָל ניט טהאָן, זיינען אויך צוטהיילט אויף צוויי טהיילען: הערצליכע און טהאטליכע, זאכען וואס מען טאָר ניט האָבען במחשבה, וואס מען טאָר ניט אין זינען האָבען, און זאכען וואס מען טאָר ניט טהאָן מיט די גליעדער. די ערשטע זייַנעַן, צום ביישפיעל: דאס דיענען גאָט און דערביי האָבען זייטיגע כונות. דיענען גאָט מיט פאלשקייט, מיט דער זייטיגער כונה, כדי מענשען זאָלען איהם האלטען פאר א צדיק; האָבען אין זינען צו טהאָן זאכען וואס מעַן טאָר ניט טהאָן; האָבען אין זיך גאוה; מבזה זיין מענשען ביי זיך אין הארצען; אָפּלאכען אין געדאנקען פון נביאים און געטליכע זאכען; ליעב האָבען שלעכטע מענשען; מקנא זיין; פערדרוס האָבען אויף'ן בעשעפער פאר שלעכטעס וואס ער ברייננגט אויף א מענשען, און פיעלע אזעלכע. די עבודת הבורא דארף זיין ריין פון זייטיגע אבזיכטען. אפילו ווען מען דיענט גאָט מיט דער כונה כדי צו קריגען דערפאר שכר, וואס נאָך אונזער שיטה איז דאס ניט קיין איסור, מוז מען אָבער דער־ביי אין זינען האָבען און גלויבען אז דעם שכר, אויף דער וועלט אָדער אויף יענער וועלט, וועט גאָט געבען, ניט קיין אנדערער. און דאס וועט במילא ברייננגען צו דיענען דעם בורא על פי השכל.

די אזהרות וואס מען טאָר ניט טהאָן מיט די אברים, מיט די פיזישע גליעדער, זיינען די פיעלע זאכען וואס די תורה האָט פערזאָגט אז מען זאָל זיי ניט טהאָן, ווי דיענען עבודה זרה, פאלש שווערען, רכילות רעדען, עסען טרפות, גנב'ענען, גזל'ענען, מאָרדען און דאס גלייכען.

מותר, די זאכען וואס מען מעג טהאָן, אָבער עס איז ניט קיין מוז אז מען

זאָל זיי טהאָן, זיינען דאָ דרייערליי: נויטוועדיגע, איבערפליסיגע און קאַרגהאַפטע.

לאָמיר נעהמען, צום ביישפּיעל, עסען, טרינקען, און קליידונג, דאָס זיינען נויטוועדיגקייטען פאַר'ן מענשען. ער מוז דאָס האָבען און אָהן דעם קען ער ניט אויסקומען. דאָס זעלבע איז אויך מיט שלאָפען. קיין דירעקטער פערזאַג אז מען זאָל עסען, טרינקען, קליידען זיך און שלאָפען איז ניטאָ; קיין פערבאָט אז מען זאָל דאָס ניט טהאָן איז אויך ניטאָ, דעריבער געהערען די זאכען צום קלאַס פון "מותר".

אָבער צו די זאכען איז קיין שיעור ניטאָ. מען קען אויסקומען מיט עסען אזוי פיעל וויפיעל עס ווערט געפאָדערט אויפצוהאַלטען דעם געזונד און מען קען עסען איבערפליסיג, צו פיעל, מעהר פיעל עס איז נויטיג, פיעל מען מוז אומבעדינגט עסען. דאָס זעלבע ווידער קען מען מקצר זיין, קאַרגען מיט'ן עסען און געברויכען וויניגער שפּייז ווי דער קערפּער פאָדערט אויפצוהאַלטען זיין עקזיסטענץ. דאָס זעלבע איז אויך מיט טרינקען, קליידען זיך, שלאָפען און אַנדערע זאכען.

די ערשטע מדה פון געניסען נור אזוי פיעל וויפיעל מען מוז, וויפיעל עס איז נויטיג, איז די בעסטע. די איבערפליסיגקייט אין דעם פּרט, דאָס לאָזען זיך צופיעל וואוילגעהן אין עסען, טרינקען, קליידען זיך און דאָס גלייכען, טויג ניט, ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: "אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר" — דו זאָלסט ניט זיין צווישען וויין־זויפער און פלייש פרעסער. ריידען איז אויך איינע פון די נויטוועדיגסטע זאכען פאַר'ן מענשען; אָבער צופיעל טויג דאָס אויך ניט, אזוי ווי דער פסוק זאָגט: "ברוב דברים לא יחדל פשע" — פון פיעל ריידען איז זינד אונפערמיידליך. קיין דירעקטער פערבאָט אין דער תורה איז דערויף ניטאָ, אָבער אז א מענש לאָזט זיך אריין אין צופיעל קערפּערליכע תענוגים ברייננגט עס איהם סוף כל סוף צו טהאָן זאכען וואָס זיינען פערבאָטען.

דאָס מקצר זיין אין נויטוועדיגע זאכען, לאָזען זיך פיהלען מאַנגעל אין עסען, טרינקען, שלאָפען וכדומה, טהוען אָפטמאָל מענשען צוליעב צוויי אורזאַכען. עס זיינען דאָ אזעלכע וואָס ווילען ניט הנאה האָבען פון דער וועלט אוים פרומקייט. זיי מיידען אוים זאכען, פון וועלכע דער גוף האָט הנאה, כדי דערנעהענטערען זיך מעהר צו גאָט, און אַנדערע ווידער קאַרגען מיט'ן עסען און מיט אַנדערע זאכען ענטוועדער אוים קאַרגשאַפט, ווייל זיי זשאַלעווען אויסגעבען געלד, אָדער זיי טהוען דאָס פאַר דער וועלט, פון לייטענס וועגען, כדי מען זאָל אויף זיי זאָגען אז זיי זיינען צדיקים וואָס האַלטען ניט פון קערפּערליכע תענוגים. די ערשטע מדה: אויסמיידען תענוגי העולם פון גאָט'ס וועגען ניט האָבענדיג דערביי אַנדערע כונות, איז א גוטע; אָבער ענטזאָגען זיך פון נויטוועדיגקייטען, ווייל מען זשאַלעוועט די געלד אָדער כדי געלויבט צו ווערען פון מענשען, איז א מאוס'ע מדה. דער וואָס עסט ניט גענוג, טרינקט ניט גענוג אָדער קליידט זיך ניט גענוג, ווייל ער וויל שפּאָרען די געלד צייגט דערמיט אז ער האָט ניט קיין אמונה אין גאָט אז ער קען איהם געבען גענוג פיעל ער דאַרף, און דער וואָס בערויבט זיין אייגענעם גוף פון זיינע נויטוועדיגע הנאות כדי די וועלט זאָל איהם אננעהמען פאַר א פרומאַק,

ציינט דערמיט אז די וועלט איז איהם ליעבער ווי זיין אייגענער קערפּער, און דאָס טויג ניט. געוויסע חכמים האָבען געזאָגט, אז דער וואָס טהוט זיך ארויס פון וועלט זאכען אוים ליעבשאפט צו דער וועלט, איז אזוי ווי דער וואָס וויל אויסלעשען א פייער מיט שטרוי.

אָבער דאָס איז גערעדט וועגען עסען, טרינקען און קליידען זיך. מיט דיעזע זאכען דארף א מענש ניט קארגען צופיעל סיידען זיין כונה זאָל זיין לשם שמים, פון גאָט'ס וועגען; אָבער ריידען און שלאָפען איז שטענדיג בעסער אז מען איז אין דעם קארג. רעדען א סך איז קיינמאָל ניט גוט. ווי שלמה המלך האָט געזאָגט: „על כן יהיו דבריך מעטים" — דו זאָלסט רעדען ווייניג, ווייל דו קענסט זיך נאָך אויסרעדען אזעלכעס וואָס מען דארף ניט, וואָס מען טאָר ניט. און וועגען שלאָפען האָט אויך דער חכם געזאָגט: "מעט שנות, מעט תנומות", א ביסעל שלאָפען, א ביסעל דרעמלען.

ווען אָבער מיר וועלען די זאך בעטראכטען גרינדליך, וועלען מיר קומען צום שלוס, אז אלע מענשליכע טהאטען זיינען אונטערוואָרפען בלויז צוויי קאטע־גאָריען—"צווי" און "אזהרה"—געבאָטען וואָס מען איז פערפליכטעט צו טהאָן און זאכען וואָס זיינען פערבאָטען צו טהאָן, און דער "מותר" — טהאטען וואָס מען מעג יא טהאָן און ניט טהאָן, פאלט ארונטער, ווייל אזעלכעס איז איי־גענטליך גאָר ניטאָ.

לאָמיר נעהמען, צום ביישפּיעל, עסען, קען מען זאָגען, אז דאָס עסען פיעל עס איז נויטיג אויפצוהאלטען דאָס געזונד איז א צווי, א פערזאָג פון דער תורה, ווארום אין דער תורה ווערט געזאָגט: "הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע" — איך האָב אייך געגעבען אלע גראָזען, אלע וואקסונגען צום עסען. אז מען עסט מעהר פיעל נויטיג איז אדער ווייניגער איז דאָך ממה נפשך: טהוט מען דאָס לשם שמים, איז דאָס א צווי, א פערזאָג אז מען זאָל דאָס טהאָן; טהוט מען דאָס ווידער צוליעב אנדערע אבזיכטען, איז דאָס אן אזהרה, א פערבאָט אז מען זאָל דאָס ניט טהאָן. פאָלגליך איז דאָס אזוי:

דער וואָס טהוט א זאך וואָס די תורה האָט געבאָטען מען זאָל דאָס טהאָן, איז דאָס א גוטער טהאט, א מצוה; ווען ער טהוט עס ניט אין דער צייט, ווען ער קען דאָס יאָ טהאָן, איז ער עובר אויף דער תורה. פערקעהרט ווידער: טהוט איינער א זאך וואָס איז פערבאָטען, איז ער א זינדיגער; האלט ער זיך אָפּ פון טהאָן דאָס, איז ער אַ צדיק, אזוי גוט ווי ער וואָלט געטהאָן אַ מצוה מעשיות — א טהאטליכע מצוה, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים: "אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו" — אז מען טהוט ניט קיין אומרעכט, אז מען האלט זיך אָפּ פון טהאָן א זאך וואָס מען טאָר ניט איז אזוי גוט ווי מען זאָל טהאָן א מצוה. אזוי איז אויך מיט עסען, טרינקען און אנדערע זאכען. אזוי פיעל וויפיעל מען מוז, פיעל עס איז נויטיג, איז דאָס פערדעכענט פאר א מצוה; צופיעל אָדער צו ווייניג, ווענדט זיך שוין וואָס פאר אן אבזיכט מען האָט דערביי. איז די כונה פון גאָט'ס וועגען, איז דאס א גוטער טהאט; איז ניט די כונה פון גאָט'ס וועגען, איז דאָס א העסליכער טהאט.

פאָלגליך, זיינען די מעשים פון מענשען איינגעטהיילט ניט מעהר ווי אין גוטעם און שלעכטעם. וואָס א מענש זאָל ניט טהאָן, איז עס ענטוועדער

א גוטער טהאט אדער א שלעכטער. איז דער קלוגער וואס וועגט זיינע טהאַ־טען מיט א וואג איידער ער טהוט זיי; דער מענש מיט שכל וואס בעדענקט זיך פריהער, וואס טראכט איבער און לייגט זיך איבער וועגען דער זאך וואס ער האט בדעה צו טהאן, וועט ער געווים טהאן נור גוטעס און אויסמיידען שלעכטעס. פערקעהרט ווידער: איז מען ניט איבערלייגט, נעהמט מען זיך ניט די מיה צו בעטראכטען וואס מען טהוט, קען מען אמאל אפטהאן א מעשה רע.

א בעווייז אז אלע מענשליכע טהאטען זיינען איינגעטהיילט אין די צוויי קאטעגאריען: גוט און שלעכט, איז דער פסוק אין קהלת: "כי את כל מעשי יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע" — אלע מעשים פון מענשען וועט גאט בריינגען פאר'ן געריכט, גוטע אדער שלעכטע. זעהט מען, אז שלמה המלך בעשטעטיגט אויך אז עס גיבען ניט מעהר ווי צווייערליי מעשים, גוטע און שלעכטע, און מיטעלמעסיגע, אזעלכע וואס זיינען ניט קיין פערזאג אז מען זאל יא טהאן און ניט קיין פערבאט מען זאל ניט טהאן, איז ניטא, ווייל די "מותרים" ווענדט זיך אויף וואס פאר אן אופן מען טהוט זיי, אזוי ווי מיר האבען פרי־הער ערקלערט, אז די "מותרים", כאטש זיי זיינען ניט קיין דירעקטע פער־זאגען אדער פערבאטען, זיינען אמאל מצוות און אמאל עברות, אדער זיי ווערען פערוואנדעלט אין "צוויים" און "אזהרות".

איצט וועלען מיר געהן צו לימוד התורה און בעטראכטען גענוי די שטופען פון לערנען די תורה און די רעזולטאטען וואס דאס קען בריינגען.

פרק ו.

די תורה בעשטעהט פון ווערטער און קאמענטארען, פירושים אויף די ווערטער. דעריבער איז די חכמת התורה, דאס לערנען די תורה ניט איינאר־טיג, נור דאס ווערט איינגעטהיילט אין מדרגות אדער שטופען, צעהן אין צאהל, איינע העכער פון דער אנדערער.

עס זיינען דא אזעלכע וואס קענען כלומר'שט די עברי, זיי פערשטעהען צו לייענען די ווערטער פון חומש, נביאים און כתובים, אבער דאס אויך ניט ווי געהעריג איז. ווער שמועסט דעם טייטש, די בעדייטונג פון די ווערטער ווייסען זיי גאר ניט. דיעזע זיינען אזוי ווי אן עזעל וואס פיהרט א וואגען מיט ספרים.

צו דער צווייטער מדרגה בעלאנגען די וואס זיינען א ביסעל מעהר אריינ־געטהאן אין דער זאך און לערנען כאטש צו לייענען די ווערטער אהן גרייזען.

א דריטע קלאס מענשען בענוגענען זיך דערמיט אויך ניט און סטארען זיך אויסצולערנען דקדוק און אלע כללים פון לשון הקודש.

א פיערטע קלאס תורה לערנער געהען נאך ווייטער און לערנען אויס פינקטליך די בדייטונגען, דעם פשט פון די ווערטער אויף אלע אופנים ווי זיי פאסען זיך צו די ענינים, איבער וועלכע עס ווערט גערעדט.

עס זיינען ווידער דא אזעלכע וואס גריבלען זיך מעהר אין די היילינע שריפטען און סטארען זיך אויסצוטייטשען ווערטער און פסוקים לויט זייער

שער עבודת האלהים

אייגענעם שכל, אָבער זיי פערלאָזען זיך נים אויף די אויסטייטשונגען וואָס מיר האָבען בקבלה פון אונזערע חכמים. זיי זוכען נור אויסצוטייטשען פסוקים אָבערפלעכליך און נעהמען זיך נים די מיה צו גרונטעווען זיך מעהר און וויסען וואָס אונזערע אלטע חכמים האָבען געזאָגט און וואָס זיי האָבען ארויסגענומען פון די פסוקים. דיעזע בעלאָנגען צום פינפטען קלאַס.

צום זעקסטען קלאַס בעלאנגען די, וואָס לערנען אויך משנה אָדער משניות און וויסען וואָס די חכמי המשנה האָבען אויסגעדרונגען פון געוויסע פסוקים און די דינים וואָס זיי האָבען פון זיי פעסטגעשטעלט. זיי ווילען זיך אָבער נים גריבלען אין תלמוד, אין גמרא, וואו עס קומען פאָר טיעפזיניגע פלפולים, פון וועלכע געוויסע מצוות און דינים ווערען פעסט געשטעלט.

נאָך א העכערע איז די זיעבעטע מדרגה, ווען מען לערנט אויך תלמוד, כאָטש מען גיט זיך נים די מיה צו גרונטעווען זיך אין דעם און מען זוכט נים צו פערענטפערען די קשיות און שווערע שטעלען וואָס געפינען זיך דאָרט. דער דאָזיגער קלאַס בנוגענט זיך מיט וויסען דעם אָבערפלעכליכען אינהאלט פון דער גמרא און נים מעהר.

צום אכטען קלאַס בעלאנגען די טיעפע לומדים, וואָס בעמיהען זיך צו לערנען גמרא גרינדליך נים איבערלאָזענדיג אומפערענטפערטע קשיות און אומ־פערשטענדליכע שטעלען. זיי טהוען דאָס כדי צו קריגען א נאָמען אלס גרויסע, טיעפזיניגע לומדים; אָבער די חובות הלבבות, די הערצען־פפליכטען מאַכען זיי אוועק מיט דער האנד. זיי זיינען אריינגעטהאָן אין די טיעפע ענינים פון תלמוד, גריבלען זיך אין דעם און פערשווענדען זייער צייט אין ענינים און דינים, וואָס מאנכע פון זיי קענען זעלטען פאָרקומען אין לעבען, און דעם עיקר, וואָס מענשען זיינען מחויב נאָכצופאָרשען, לאָזען זיי דורך. דער אמת איז אָבער אז מיט לומדות אליין איז מען נים יוצא. די הויפט זאַך איז דאָס ערקונדיגען זיך אין די גאָטהייט, פערשטעהן מיט'ן שכל אז מען דאַרף דיענען גאָט און לערנען און שטודירען צו וויסען די זאַכען וואָס ווענדען אָפּ פון גאָטעס־דיענסט, כדי צו קענען אויסמיידען זיי, און דוקא צו דיעזער חקירה גיבען זיך נים אָפּ.

צום ניינטען קלאַס בעלאנגען די וואָס זיינען אי לומדים אין אלעם, אי זיי וויסען און היטען אָפּ די חובות הלבבות, די חיובים וואָס געהערען צום הארץ. זיי ווייסען דאָס בקבלה פון פריהעריגע חכמים און זיי פערשטעהען דאָס אויך מיט זייער אייגענעם שכל. צו דיעזע האָבען בעלאנגט די בעלי הגמרא און די גאונים זייערע נאָכפאָלגער, וואָס האָבען זיך געפיהרט אָדער פיהרען זיך אזוי ווי זיי.

די צעהנטע און העכסטע מדרגה אין לימוד התורה איז די פון די אנשי כנסת הגדולה, וועלכע האָבען גע'ירש'נט די חכמת התורה מיט אלע איהרע פירושים דירעקט פון די נביאים; די חכמי המשנה והבריתא, וועלכע האָבען זייער קענטנים אין דער תורה איבערגענומען פון זיי, פון די אנשי כנסת הגדולה, ביז ר' יהודה הנשיא, דאָס איז רבנו הקדוש, וועלכער האָט מסדר געווען די משנה, אויסגעשטעלט די סדרים משניות אין אָרדנונג. די אנשי כנסת הגדולה און די חכמי המשנה והבריתא האָבען דערגרייכט די העכסטע שטופע פון לערנען, אמונה און יראה, וויל זיי האָבען געוואוסט די גאנצע חכמת התורה אָהן פלפולים, ווערענד די חכמי התלמוד, וואָס זיינען געווען שפּעטער, האָבען

זיך מפלפל געווען איבער די דינים פון די משנות און זיי האבן ניט געהאט אזוי פיעל צייט אפצוגעבען זיך מיט פארשונגען אין געטליכע חכמות און סודות.

און אזוי ווי דער למוד התורה איז איינגעטהיילט אין צעהן מדרגות אדער שטופען, אזוי איז אויך די אמונה און דאס גאטעס דיענסט פון די וואס לער־נען די תורה איינגעטהיילט אין צעהנערליי מדרגות.

עס זיינען דא א קלאס מענשען וואס זייער נארישקייט און צולאזענקייט ברייננגט זיי מיט צו פעראכטען די תורה און איהרע געזעצען, וועלכע זיי בע־טראכטען בלויז פאר מנהגים פון נארישע מענשען און במילא גלויבען זיי ניט אין שכר ועונש און אין די וואונדער וואס גאט האט בעוויזען דורך זיינע נביאים. די תאוה, די צולאזענקייט איז ביי זיי שטארקער ווי דער שכל און זיי ווילען דעריבער ניט נעהמען דעם יאך פון דער תורה אויף זיך. עס איז זיי ליעבער צו זיין פריי, הפקר יונגען, דערוויטערט פון מצוות. אויף דיעזע זאגט שלמה המלך: "לא יחפץ כסיל בתבונה, כי אם בהתגלות לבו" — דער נאר, דער אומוויסענדער וויל ניט וויסען פון אויפקלעהרונג, נור צייגען פאר דער וועלט וואס ער איז, וואס פאר א הפקרות ער בעזיצט.

צום צווייטען קלאס בעלאנגען די וואס לייקענען ניט די מופתים, די אי־בערנאטירליכע וואונדער וואס מען האט געזעהן פון משה רבנו און אנדערע נביאים. זיי לייקענען דאס ניט, ווייל זיי זיינען פאפולאר, בעוואוסט צו אלעמען. זיי צווייפלען אבער אין דעם ענין פון נבואה און זאגען אז גאט האט ניט גערעדט מיט משה אדער מיט אנדערע נביאים. זיי ווילען אויך האבען אז די לעהרען פון דער תורה זיינען נור געזעצע צו גונסטען די מענשען דא אויף דיעזער וועלט. אבער עס איז ניטא קיין שכר ועונש אויף יענער וועלט פאר מקים זיין אדער פאר ניט מקים זיין די מצוות פון דער תורה. נאך זייער שיטה קומט אויס, אז גאט האט די נביאים אריינגעגעבען א רעיון זיי זאלען לערנען די מענשען ווי אזוי צו פיהרען זיך בלויז פאר זייער אייגענע טובה וועגען דא אויף דער וועלט, און בכדי מען זאל זיי גלויבען האט ער זיי געהאלפען צו צייגען וואונדער, אבער ער האט מיט זיי ניט גערעדט, און דאס היטען אדער ניט היטען די תורה האט ניט וועלכע עס איז פערבינדונגען מיט אן אנדער וועלט אויסער מיט דיעזער, אויף וועלכע מיר לעבען. די דאזיגע לייט וועל איך ער־קלעהרען אין קורצען, אז זייער מיינונג איז א פאלשע, און אויב אפילו מען זאל, חס ושלום, מסכים זיין צו זייער שיטה, דארף מען אלץ אפהיטען די תורה.

עס איז לייכט צו פערשטעהן, אז דער בעשעפער וועט ניט ענדערען די נאטור פאר א ליגנער, א פעלשער, וואס זאגט אין זיין נאמען אזעלכעס וואס ער האט גאר ניט געזאגט. ווען אפילו א מענש זאל זאגען אין גאט׳ס נאמען א גוטע זאך טאקי פון גאט׳ס וועגען, אבער ער האט עס ניט געזאגט, וועט ער אויך יענעם ניט העלפען צו איבערצייגען עס דורך אומנאטירליכע זאכען. הייננט אז מען גלויבט, אז משה האט געשפאלטען דעם ים, האט געמאכט אז א שטיין זאל פליסען וואסער און אנדערע וואונדער, מוז מען אויך גלויבען אין "וידבר ה׳ אל משה" אדר „ויאמר ה׳ אל משה". און נאך אלעמען: אז מען גלויבט אין די אומנאטירליכע מופתים וואס משה רבנו האט בעוויזען, ווארום זאל מען

שער עבודת האלהים

ניט גלויבען אין די אומנאַטירליכקייט פון גאָט'ס ריידען צו א מענשען? מיט וואָס איז דאָס לעצטע מעהר אומנאַטירליך ווי דאָס ערשטע?

און ווען אפילו מען זאָל קענען אויפצייגען מיט ריכטיגע ראיות, אז עס איז אונמעגליך אז דער בעשעפער זאָל האָבען גערעדט מיט משה רבנו אָדער אנדערע נביאים, דאַרף מען אלץ אָפּהיטען און מקים זיין אלעס וואָס זיי האָבען געזאָגט, ווייל מען מוז דאָך צוגעבען אז דאָס איז דער רצון הבורא, ווארום ווען ניט, וואָלט ער דאָך דורך זיי ניט געצייגט די איבערנאַטירליכע וואונדער. פאָלגליך דאַרפען מיר אויף אלע אופנים מקים זיין די געבאָטען פון דער תורה.

א דריטער קלאַס מענשען גלויבען אין די וואהרהייט פון דער תורה, אז זי איז טאקע געגעבען געוואָרען דירעקט פון בעשעפער, וועלכער האָט גערעדט צו משה רבנו. זיי בעטראַכטען דאָס פאר א גרויסען חסד, ווייל די מצוות פון דער תורה פיהרען דעם מענשען אין גוטען וועג און דורך זיי קען דער מענש מעהר געניסען פון לעבען אויף דער וועלט. זיי לייקענען אָבער אין עולם הבא, ווייל עולם־הבא ווערט ניט דערמאָהנט ניט אין דער תורה און ניט אין די אנדערע הייליגע שריפטען. עס ווערט בלויז דערמאָהנט גוטעס און שלעכטעס וואָס מען וועט האָבען דאָ אויף דער וועלט פאר מקים זיין אָדער ניט מקים זיין די תורה, און מעהר ניט. אָבער אויך דיעזע טענה איז א פאלשע, ווייל אין אמת'ן זיינען דאָ פסוקים וואָס דייטען אָן אויף שכר און עונש אויף יענער וועלט. אין קהלת ווערט געזאָגט: ״כי את כל מעשה יביא במשפט״ — יעדע מענשליכע טהאט וועט גאָט ברייגנען פאר'ן געריכט. דאָס איז אן אָנדייטונג אויף דעם משפט פון צדיקים און רשעים אויף יענער וועלט. אין ישעיה איז דאָ א פסוק: ״ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה״ — און זיי וועלען ארויסגעהען און זעהן די פגרים פון די זינדיגע וואָס די ווערים (וואָס פרעסען זייער לייב) וועלען ניט פגר'ן און זייער פייער (פון גהינום) וועט ניט אויסגעלאָשען ווערען. אין תהלים ווערט געזאָגט: ״מה רב טובך אשר צפנת ליראיך״ — ווי גרויס אָדער ווי פיעל איז די גוטעס וואָס דו (גאָט) האָסט בעהאלטען פאר די וואָס האָבען פאר דיר מורא. דאָס איז אויך געמיינט לעולם הבא. אן אנדער פסוק אין ישעיה זאָגט: ״עין לא ראתה, אלהים, זולתך יעשה למחכי לו״ — דער שכר, די בעלוינונג פון די וואָס האָפען צו איהם (צו גאָט) האָט קיין אויג ניט געזעהן אויסער גאָט אליין, און נאָך פיעלע אזעלכע פסוקים געפינען זיך אין נביאים און כתובים.

די פיערטע מדרגה איז די פון מענשען וואָס גלויבען אז די תורה איז געגעבען געוואָרען פון הימעל. זיי לייקענען אויך ניט אין בעלוינונג און שטראָף אויף יענער וועלט, אָבער זיי זיינען צופיעל אריינגעטהאָן אין עולם ־ הזה, אין וועלטליכע פארגעניגענס, און צוליעב דעם, כדי צו קענען געניסען מעהר פון לעבען, פון קערפערליכע תענוגים, זיינען זיי פערמאַסקירט, פיהרען זיך בלומרש'ט אויף ווי פרומע, אָרענטליכע מענשען, כדי מען זאָל צו זיי האָבען מעהר צוטרויען און זיי זאָלען קענען קריגען כבוד און געלט אויף ערפילען זייערע תאוות, וואָס זיי בעטראַכטען פאר בילכער און וויכטיגער ווי די גייסטיגע תענוגים אויף יענער וועלט, כאָטש זיי גלויבען, אז עס איז דאָ א יענע וועלט. אויף דיעזע זאָגט דער נביא ישעיה: בפיו ובשפתיו כבדוני ולבם רחק

ממני" — מיט'ן מויל און מיט די ליפּען עהרען זיי מיך (גאָט) און זייער הארץ איז ווייט פון מיר.

צום פינפטען קלאַס בעלאַנגען די וואָס זיינען ניט קיינע צבוע'קעס. זיי גלויבען אין דער תורה מיט אַלע פּינקטליכקייטען און אויך אין שכר ועונש לעולם הבא, אָבער זיי האָבען אויך ליעב דיעזע וועלט און מיט זייער היטען די תורה זיינען זיי אויך אויסען צו האָבען דערפאַר כבוד דאָ אויף דער ערד, מענשען זאָלען זיי אַכטען און דערמאָהנען צו גוטען. אַזא אַרט דיענען גאָט איז א מין פערבאָרגענע שותפות. אויפ'ן בליק מיינען לייט אַז זיי זיינען אמת'ע פרומאַקעס בלויז פון גאָט'ס וועגען און אין הארצען האָבען זיי א שותף — כבוד וכבריי.

א זעקסטער קלאַס מענשען איז פאַראַן וואָס לערנען די תורה און דינען גאָט לשמו, פון גאָט'ס וועגען און זיי זוכען ניט קיין כבוד. זיי האָבען אָבער אין זינען אַז זיי וועלען דערפאַר קריגען בעלוינט אויף דער וועלט, מחמת זייערע מחות בעגרייפען ניט די גייסטיגע תענוגים וואָס מען קען האָבען אויף יענער וועלט.

עס גיבט ווידער א זיעבענטער קלאַס מענשען וואָס ווייסען און פערשטעהען אַלעס און האָבען אויך א בעגריף וואָס עס מיינט תענוגי עולם הבא, און טאַקי דערפאַר דיענען זיי גאָט, כדי ער זאָל זיי געבען שכר אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט. ווען אָבער זיי וואָלטען ניט ערוואַרטעט קיינע בעלאָהנונגען, וואָלטען זיי איהם גאָר ניט געדיענט. אויף אַזעלכע ווערט געזאָגט אין פּרקי אבות: „אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס" — איהר זאָלט ניט זיין ווי דיענער וואָס דיענען זייער ווירטה בלויז מיט דעם אַבזיכט צו קריגען דערפאַר בעצאָהלט.

צום אַכטען קלאַס בעלאַנגען די וואָס דיענען גאָט אויס מורא פאַר א שטראָף אויף דיעזער וועלט און אויף יענער וועלט. זיי זיינען ניט אויסען דעם שכר, נור זיי ווילען זיך אויסהיטען פון עונש, און דאָס טויג אויך ניט, וויל די כונה פון עבודת הבורא דאַרף זיין צו עהרען גאָט'ס גרויסען נאָמען, און קוים פעהלט דיעזע כונה איז די עבודה ניט קיין פאָלקאָמענע.

צו דער נייעטער מדרגה בעלאַנגען די וואָס בעזיצען ניט קיין איינציגען פון די דערמאָהנטע חסרונות און זיי דיענען גאָט ווי געהעריג איז, ניט אויס מורא פאַר שטראָף און ניט וויל זיי האָפען אויף שכר, אָבער זיי זיינען ניט פאָרזיכטיג פאַר זאַכען וואָס קענען פערדאַרבען, קאַליע מאַכען די ריכטיגע גאָטעס דיענסט. צו אַזעלכע כאַפּט זיך אָפּטמאָל אַריין א שלעכטער רעיון און זיי בעגרייפען דאָס ניט און פיהלען דאָס ניט און קענען אָראָפּגעפיהרט ווערען פון וועג. לאָמיר נעהמען צום ביישפּיעל גאוה, ווען א מענש לאָזט צו זיך צו די מדה פון גאוה, קען דאָס איהם ברייגנען צו פיעלע זינד. וויבאַלד ער האָט אין זיך גאוה, וויל ער שוין כבוד, און אַז ער וויל כבוד, האָט ער פיינט די וואָס גיבען עס איהם ניט וויפיעל ער דענקט אַז ער איז ווערטה, און דאָס קען שוין בריינגען צו נאָך און נאָך זינד. דעריבער האָט א חסיד אמאָל געזאָגט צו זיינע תלמידים: "ווען איהר וואָלט ניט געהאַט קיינע זינד, וואָלט איך מורא גע־האַט אַז איהר האָט נאָך עטוואָס ערגערעס ווי זינד, און וואָס איז דאָס אַזעלכעס? גאוה". דאָס הייסט: ווען איהר וואָלט געווען ריין פון עברות, וואָלט איהר

זיך אפשר גרויס געהאלטען ביי זיך פאר אייערע צדקות, און דאס איז נאך ערגער ווי אנדערע זינד, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: „תועבת ה׳ כל גבה לב" — גאט האט פיינט א בעל גאוה.

צו דער צעהנטער, בעסטער און העכסטער מדרגה אין גאט'ס דיענסט בעלאנגען די וואס לערנען די תורה מיט אלע פרטים, האבען ריינע אמונה אין אלעם, דיענען דעם בעשעפער בלויז לשמו, ווייל זיי בעגרייפען איהם און קענען איהם און זיינען איבערצייגט אז זיי זיינען מחויב צו דיענען איהם, אבער ניט כדי צו קריגען שכר אדער אויס מורא פאר שטראף, און זיי זיינען פאר־זיכטיג און אפגעהיט ניט צו קומען צו וועלכע עס איז מדה וואס קען זיי אראפ־פיהרען פון ריכטיגען וועג. ווען א מענש קומט צו אזא שטופע, שטעהט ער אויף דער מדרגה פון די נביאים און צדיקים און חסידים, וואס זיינען געווען איבערגעגעבען צום בעשעפער מיט זייערע לעבענס, מיט זייערע פערמעגענס און קינדער און קיין זאך האט זיי ניט אראפגעפיהרט פון אמת'ן דרך הישר און זיינען שטענדיג פערבליבען ביי זייער ריינער אמונה.

און דאס איז דער ריכטיגער וועג וואס די תורה קען ברייגגען צו גאט'ס דיענסט און אפשר צו נאך העכערעס וואס מיר האבען ניט דערמאהנט.

מיר האבען אבער בלויז דערמאהנט מדרגות וואס דאס רוב פון אונזער אומה קענען דערגרייכען. דער מענש מיט פערשטאנד קען שטענדיג פער־שטעהן ביי וועלכע מדרגה, ביי וועלכע שטופע ער האלט און זיך סטארען צו דערגרייכען אלץ ווייטער און ווייטער, העכער און העכער, ביז ער קומט צו דער לעצטער מדרגה, און דאס וועט איהם אנקומען לייכט.

פרק ז׳

איצט דארפען מיר קלאהר מאכען די ארט און ווייזע ווי אזוי א מענש קומט צו דער מדרגה פון דיענען גאט בלויז אויס די דיקטירונג פון שכל. מיר וועלען דאס ביז'ן סוף פון דיזען שער ערקלעהרען אין דער פארמע פון פראגען און אנטווארטען אדער א דיאלאג צווישען דעם שכל און דעם נפש הבהמית, דעם אינסטינקט פון טהיערישע געפיהלען, וואס א מענש בעזיצט. מיר האבען אויס־געקליבען דיזע פארמע, ווייל דאס איז דער בעסטער וועג צו מאכען אונזער חקירה פערשטענדליך און איבערצייגענד.

דאס פערשטעהן אז מען דארף דיענען גאט, קומט פון גאט דורך די פער־מיטלונג פון שכל. דורך דעם שכל, וואס דער מענש האט אין זיין מח, דערמאהנט איהם דער בעשעפער, אז ער זאל איהם וויסען און אנערקענען זיין חכמה. אבער דאס קען נור קומען צו אזעלכען, וואס האט געמאכט די תורה פאר א ליכט אדער א לאנטערנע צו בעלייכטען זיין וועג. דאס הייסט: דער וואס לערנט די תורה און פיהרט זיך לויט איהרע פארשריפטען, אזעלכער קען קומען צו זיין ריכ־טיגען פערשטאנד און דיענען גאט על פי שכל, און זיך סטארען צו דערגעהן אלץ מעהר און מעהר אין דעם ענין פון גאטהייט, ביז ער ווערט ארויסגעטהאן פון עולם הזה זאכען און דערגרייכט צו דער מדרגה פון צדיקים.

אבער פריהער דארף קלאהר זיין וואס אזעלכעס פאדערט דער שכל, וואס פאר א פערלאנגען האט גאט איינגעפלאנצט אין שכל אז ער זאל זיי דיקטירען צום מענשען? די זאכען וואס דער שכל איז מחיב זיינען: שעצען דעם אמת

און פערגאכטען דעם שקר, טהאָן גערעכטיגקייט און אויסמיידען אומרעכט, דאנק־באר זיין און בעצאָהלען גוטעס פאר גוטעס און אין פעלע אָפצאָהלען שלעכטעס פאר שלעכטעס, לעבען פריעדליך מיט מענשען און טהאָן זיי גוטעס, ווענען און מעסטען די דאנקבארקייט אָדער די שבחים וואָס מען גיט אימיצען לויט די טובות וואָס מען האָט פון יענעם גענאָסען. דאָסזעלבע לערנט דער שכל דעם מענשען צו זיין אויסגערעכענט און אָפצאָהלען שלעכטעס פאר שלעכטעס, און מוחל צו זיין די יעניגע וואָס טהוען איהם בייז, ווען זיי בעטען זיין פערצייהונג און האָבען באמת חרטה.

און ווען ביים מענשען זיינען די דאזיגע זאכען קלאָהר און ער בעגרייפט זיי ריכטיג, הייסט עס, אז ער איז געקומען צום ריכטיגען פערשטאנד. און ווען גאָט וועט איהם אריינגעבען אין רעיון צו בעטראכטען די טובות, וואָס ער, דער מענש, האָט פון איהם גענאָסען, זועט ער אָנשטרענגען זיינע געדאנקען צו וויסען די זאך פאָלקאָם אויף ווי ווייט די טובות זיינען גרויס. ער וועט זיי אָבער ניט קענען איבערצעהלען און אויסרעכענען, ווייל זיי זיינען זעהר פיעל, אהן אויפהער און געקייטעלט איינע אין די אנדערע. דאן וועט דער מענש זיך פיהלען פערפליכ־טעט אָפצוטהאָן דעם בעשעפער גוטעס פאר גוטעס לויט די פראָפּאָרציע וואָס ער וואָלט אַ מענשען געצאָהלט פאַר טובות וואָס יענער וואָלט איהם געטהאָן; וועט ער אָבער איינזעהן, אז ער איז ניט אימשטאנד אָפצוצאָהלען אזוי פיעל, און אז דער בעשעפער דארף ניט זיינע טובות, און ער וועט קומען צום בעשלוס, אז דאָס איינציגע מיט וואָס ער קען יא אויסדריקען זיין דאנקבארקייט צו גאָט איז, צו זיין אונטערטהעניג און נידערגעשעצט נעגען איהם און בעמיהען זיך צו טהאָן זיין רצון און דערנעהענטערען זיך צו איהם ווי ווייט מעגליך. פארקעהרט ווידער וועט דער מענש קענען משער זיין ווי גרויס זיין שטראף דארף זיין פאר זינדיגען נעגען גאָט לויט די פראָפּאָרציע ווי ער וואָלט פערזינדיגט נעגען אַ מענשען וואָס האָט איהם גוטעס געטהאָן.

איצט וועלען מיר געהן צום דיאלאָג, צום געשפרעך צווישען דעם איידעלען געפיהל — דעם שכל און דעם גראָבען געפיהל, דעם טהיערישען אינסטינקט, וואָס מיר וועלען רופען "נפש".

זאָגט דער שכל צום נפש:

איז ביי דיר קלאָהר און ביזטו פעסט אין דער דעה, אז דו ביזט פער־משכון'ט, פערפליכטעט צו דיין בעשעפער פאר די חסדים וואָס ער טהוט מיט דיר?

ענטפערט דער נפש: יא, איך ווייס דאָס און בין אין דעם איבערצייגט.

שכל: האָסטו בדעה אָפצוצאָהלען דעם בעשעפער כאָטש אביסעל פון דעם וואָס דו ביזט איהם שולדיג?

נפש: געוויס.

שכל: ווי אזוי איז דאָס דיר מעגליך, אין דער צייט ווען דו האָסט גאר קיין חשק דערצו? מיר ווייסען, אז דער חולה וואָס גארט געזונד צו ווערען נעהמט מיט פארגעניגען איין די רפואות, מעגען זיי אפילו ווי ביטער זיין; דער אָבער וואָס אכטעט ניט אויף זיין געזונד, קען ניט פערטראָגען דעם שלעכ־טען טעם פון א רפואה. אויב דו, נפש, ווילסט ניט איינגעהמען די מעדיצין און אויפגעבען די קערפערליכע תאוות, איז דאָך אַ סימן, אז דו ווילסט ניט צופריעדען שטעלען דיין בעשעפער.

נפש: איך וויל זעהר שטארק, און מיך ערגערט זעהר, ווייל איך בין נערן צו בעצאהלען מיין חוב צו גאט ווי ווייט מעגליך. און דו, שכל, לערען מיך ווי אזוי איך זאל דאס טהאן.

שכל: אויב דאס וואס דו זאגסט איז ווירקליך אמת, קען זיין, אז דער מיטעל וואס איך וועל דיר געבען וועט העלפען; אויב אבער דו ביזט ניט אויפ־ריכטיג מיט דיינע רייד, צו וואס זאלסטו זיך אליין פערפיהרען? אז א חולה נארט דעם רופא, נארט ער זיך אליין און פערשווענדעט אומזיסט דעם רופא'ס צייט און מיה, און ער, דער קראנקער, ווערט מעהר קראנק.

נפש: און ווי אזוי קען איך וויסען אויב דער לוסט צו ערפילען מיינע פליכטען צו גאט איז אן אמת'ער אדער ניט?

שכל: אויב דער חשק צו צאהלען דעם בעשעפער די חובות וואס דו ביזט איהם שולדיג איז צו דיר געקומען אוים ריכטיגע איבערצייגונג ווי גרויס דיינע שולדען צו גאט זיינען און ווי ווייניג דו קענסט איהם אפצאהלען, און אויב דו פערשטעהסט, אז נאכלעסיגקייט אין דעם קען בריינגען דיין נידערלאגע און דיין בעמיהען זיך אין דעם קען דיר בריינגען גליק און לעבען — אויב דו ווייסט עס און דו בעגרייפסט עס, איז דיין חשק, דיין בעגעהר, אן אמת'ער און אן אויפריכטיגער. אויב אבער דו דענקסט וועגען דעם אויבערפלעכליך, אהן איבערצייגונג און געוויסהייט, איז דיין חשק א פאלשער חשק.

נפש: איך גיב צו, אז מיין תשוקה צו דיענען גאט איז אנפאנגס געווען שוואך. אבער פון דער צייט וואס איך האב געלערנט אין דער תורה די אלטע געשיכטע ווי מענשען האבען געקראגען זייער שטראף פאר שלעכטע אויפפיה־רונג, ווי דער דור המבול, דער דור הפלגה און קורח און זיינע אנהענגער, און פארקעהרט ווידער פון צדיקים וואס זיינען בעלוינט געווארען פאר זייערע מעשים טובים, — פון דער צייט וואס איך האב זיך דאס אלעס דערוואוסט, איז מיר די זאך מעהר קלאהר געווארען אין פראקטישען זינן. נאכהער האב איך פערשטאנען מיט'ן שכל, אז מען דארף זיך אפגעבען מיט עבודת הבורא, און איצט איז מיין תשוקה צו דיענען גאט אוים ריינע איבערצייגונג אז איך דארף און בין פערפליכטעט דאס צו טהאן.

שכל: אויב דיין ערקלעהרונג איז א ריכטיגע, נעהם זיך אן מיט כח איבערצוטראגען די ביטערקייט און ניט געשמאקען טעם פון מיין רעצעפט און הער זיך אויף שפייזען מיט די שלעכטע שפייזען, צו וועלכע דו ביזט געוואהנט.

נפש: און וואס רופסטו שלעכטע שפייזען, צו וועלכע איך בין געוואהנט?

שכל: איך מיין די שלעכטע מדות, די מיאוסע זיטען וואס דו בעזיצט זייט דו האסט אנגעפאנגען אויפוואקסען. שלעכטע מדות, מיאוסע אינסטינקטען זיינען אין דיר דא א סך, אבער דער עיקר זיינען צוויי, און וועלכע די אנדערע זיינען אבהענגיג. די הויפט זאכען זיינען. ערשטענס: דאס ליעב האבען קער־פערליכע הנאות, ווי עסען, טרינקען און אנדערע זאכען וואס שטעלען צופרידען דעם קערפער, און צווייטענס: די נייגונג, דעם חשק וואס דו האסט צו שטעהן העכער פון אנדערע, צו הערשען איבער אנדערע. גאוה און הנאה. דיזע מדות בריינגען דיך דערצו, אז דו זאלסט קריוודען די יעניגע וואס טהוען דיר גוטעס.

נפש: און וואס בריינגט צו די דאזיגע מדות? פון וואס דארף איך זיין אפגעהיט, אז איך זאל ניט בעזיצען קיינע שלעכטע מדות?

שכל: ניט עסען פיעל, ניט טרינקען פיעל, ניט שלאפען פיעל, ניט רוהען

פיעל, ניט ריידען פיעל, ניט פערברייננגען צופיעל אין געזעלשאפט, ניט פוצען זיך, ניט זוכען אויסצופיינען זיך, ניט וועלען געלויבט ווערען, ניט זוכען קיין כבוד און ניט מקנא זיין די וואס זיינען מעהר פערמעגליך. עסען, טרינקען, שלאפען, און דאס גלייבען, דארף דער מענש נור אזוי פיעל וויפיעל עס איז נויטיג אויפצור־האלטען דעם קערפער, אבער ניט קיין איבעריגס. די אנדערע דערמאהנטע מדות דארף מען אינגאנצען אויסמיידען. קנאה, צום ביישפיעל, קען ברייננגען דערצו, אז איינער זאל ביי אנדערע אוועקנעהמען זייער אייגענטהום מיט געוואלד. גאוה קען ברייננגען מבזה צו זיין אנדערע און ערנידריגען זיי. איז אויב דו ווילסט באמת אפצאהלען גאט פאר זיינע טובות, דערוויי־טער זיך פון אלעם וואס איך האב דיר געזאגט און נאכהער וועל איך דיר ווייטער לערנען.

נפש: אויפצוגעבען דיא אלע זאכען וועט מיר שווער זיין, מחמת איך בין שוין צופיעל איינגעוואהנט אין דעם. בעט איך דיר, לערען מיה, צייג מיר דעם וועג ווי אזוי איך זאל דאס קענען אויספיהרען אהן גרויסע שוועריגקייטען.

שכל: דו ווייסט דאך, אז א פערשטענדיגער, א קלוגער מענש וועט זיך לאזען אפשניידען א קראנקען גליעד, כדי די קראנקהייט זאל זיך ניט פער־שפרייטען אין אנדערע טהיילען פון זיין קערפער, ווייל ער פערשטעהט אז דער צער וואס ער וועט האבען ביים אפשניידען דעם איין אבר איז א קלייניגקייט אין פערגלייך מיט די יסורים וואס ער וועט דארפען איבערטראגען ווען מעהרערע אברים אין זיין גוף וועלען קראנק ווערען. אזוי זאלסטו אויך בעטראכטען די ביסעל אונאנגענעהמליכקייט וואס דו וועסט האבען פון דיין אפגעוואהנען זיך פון די מיאוסע מדות געגען די גרויסע צרות וואס דו קענסט האבען האלטענדיג זיך ביי זיי, און דאן וועט דיר גאר ניט שווער זיין צו שיידען זיך מיט די אלע דערמאהנטע זיטען.

נפש: און וואס פאר א גוטעס וועל איך געניסען, ווען איך וועל די דאזיגע זיטען אויפגעבען? און וואס וועט מיר שאדען אויב איך וועל זיך מיט זיי ניט שיידען?

שכל: אז דו וועסט ניט זיין אריינגעטהאן אין קערפערליכע, טהיערישע תענוגים, ניט זוכען קיין כבוד און ניט מקנא זיין, וועט דיין נשמה האבען רוה און וועסט פערשפארען זארגען פאר דער פינסטערער, שווארצער וועלט, וואס איהרע הנאות, איהרע באקוועמליכקייטען זיינען אויסגעמישט מיט טרויער, און די גוטעס וואס מען געניסט אין איהר זיינען ניט קיין שטענדיגע, נור זיי ווערען איבערגעהאקט, אויב ניט ביים לעבען איז נאכ׳ן טויט. דאס וועט דיר ברייננגען צו דענקען מעהר און אנערקענען דיין אמת׳ן רוה־פלאץ אויף יענער וועלט, און דו וועסט זיך בעמיהען צו קומען צום אמת׳ן תכלית, צום פאלשטענדיגען גליק, וואס האט אין זיך קיינע שלעכטעס און ווערט ניט אפגעשניטען — די חיי עולם הבא. וועסטו זיך אבער האלטען ביי דיינע שלעכטע מדות, וועסטו שטענדיג האבען צו זארגען פון ניט קענען ערפילען דיינע פערלאנגען אויף דער וועלט און דו וועסט קיינמאל קיין רוה ניט האבען. און ווען דיר זאל געלינגען צו קריגען דאס וואס דו וועסט ווילען, איז דאך דאס נאך אלעמען גארניט. די אלע קערפערליכע תענוגים הבען קיין קיום, קיין בעשטענדיגונג, ווייל דאס מוז אהן ספק איבערגעהן צו אן אנדערען, און ניט די עולם הזה וועט ביי דיר פערבלייבען און ניט דו וועסט ערווערבען עולם הבא. בפרט, אז א מענש קריגט גאר קיינמאל ניט פולע בעפרידיגונג אין זיינע וועלטליכע פערלאנגען אדער

שטרעבונגען, ווייל ער וויל רק מעהר און מעהר, אם כן לוינט געוויס ניט צו זיין ארייגגעטהאן אין עולם הזה.

נפש: איך האב פערשטאנען דיין ערקלעהרונג און איך האף אז די זאכען מיט וועלכע מיר איז פריהער געווען שווער צו שיידען זיך, וועט מיר איצט זיין לייכטער. אבער גיב מיר צו נאך עפעס, פון וועלכעס איך זאל קענען לערנען ווי אזוי צו ערפילען מיין באגעהר צו דיענען גאט.

שכל: די הויפט זאך זאלסטו זיך האלטען ביי דעם כלל, אז דו דארפסט אויף זיך נעהמען די דיענסט פון דעם וואס איז העכער פון דיר אויף אזוי פיעל ווי דו פערלאנגסט אז א נידעריגער פון דיר זאל דיך דיענען לויט די פראפארציע פון די הויכקייט און נידעריגקייט, און דאס וואס דו ווילסט אז דער נידעריגער פון דיר זאל פאר דיר טהאן אדער ניט טהאן, דארפסטו טהאן אדער ניט טהאן פאר דעם העכערען פון דיר.

נפש: ערקלעהר מיר דאס דייטליכער.

שכל: נעהם זיך אין זינען די גוטעס וואס דו געניסט פון גאט, די אלגעמיינע, וואס דו געניסט צוזאמען מיט אנדערע מענשען, און די פערזענליכע, וואס דו אליין געניסט. דאן שטעל זיך פאר אז דו טהוסט די זעלבע טובות צו דיינעם א קנעכט, און מיט דאס וואס דו וואלסט אין אזא פאל פערלאנגט פון דיין קנעכט אז ער זאל דיר אפצאהלען, מיט דאס זעלבע צאהל אפ דיין בעשעפער.

נפש: אין אלגעמיין האב איך די זאך פערשטאנען. אבער זיי אזוי גוט און ערקלעהר עס מיר בפרט, מיט מעהר איינצעלהייטען.

שכל: דיא פפליכטען פון א דיענער צו זיין ווירטה, כאטש דיא טובות וואס דער ווירטה טהוט מיט איהם זיינען קליין אנטקעגען די טובות וואס דיין בעשעפער טהוט מיט דיר, זיינען פאלגענדע:

ער זאל דיענען בלויז איהם, דעם ווירטה אליין, מיט רייד און מיט טהאט. ער זאל צו איהם זיין טריי, איבערגעבען און פלייסיג אין זיין ארבייט סאי אין די עפענטליכקייט און סאי ניט אין די עפענטליכקייט. ער זאל פאר איהם מורא האבען און זיך שרעקען פאר איהם צו יעדער צייט ווען ער איז אנוועזענד. ער זאל זיין ערנידריגט און אונטערטהעניג זיין ווירטה אין זיין קליידונג און אויפפיהרונג. ער זאל איהם עהרען און ערהויבען מיט'ן מויל און אין הארצען. ער זאל איהם דאנקען און לויבען בייטאג און ביינאכט און דערמאהנען זיינע טובות מיט זיך אליין און אין די עפענטליכקייט. ער זאל דערצעהלען זיין ווירטה'ס שבחים און מעלות ווי עס קומט איהם און לויפען צו זיין דיענסט מיט שמחה און מיט א ריינעם געוויסען אוים ליעבע צו איהם און כדי צו האבען ביי איהם חן. ער זאל זיך דערנעהענטערען צו זיין ווילען און תמיד בעטען ביי איהם פערצייהונג אויף פעהלערען וואס ער איז בעגאנגען. ער זאל שטענדיג מורא האבען טאמער ערפילט ער ניט דעם ווירטה'ס פערלאנגען און היטען זיינע געבאטען און דערווייטערען זיך פון דעם וואס ער פערבאט איהם. ער זאל דעם ווירטה שעצען און אכטען, האלטען זיינע טובות פאר גרויס און רעכענען די מעשים וואס ער, דער קנעכט, טהוט פאר קליין אין פארגלייך מיט די גוטעס וואס ער געניסט. ער זאל זיך אליין גרינג־שעצען געגען די גרויסקייט פון זיין ווירטה און זיך בוקען פאר איהם און זיך קניען מיט גרויס אונטערטהעניגקייט און ערנידערונג. ער זאל זיך פערלאזען אויף איהם מיט אלע זיינע בעדערפניסע און אלעס וואס ער בעווילינט פאר איהם, אננעהמען פאר גוט.

מאכט ער איהם זאט, זאל ער איהם דאנקען און לויבען, און אויב ער פער־הונגערט איהם, זאל ער אויך צופריעדען זיין און ליידען געדולדיג. ער זאל איהם, דעם הארר, ניט פערדעכטיגען אין זיין אורטהייל און ניט האלטען זיינס א גזירה פאר אן עולה. ער זאל זיך בענוגענען מיט דעם וואס ער גיט איהם און איהם רעכטפערטיגען, ווען ער שטראפט איהם. ער זאל ארויסצייגען זיין קנעכטשאפט צו זיין ווירטה מיט די בעוועגונגען פון זיינע גליעדער און מיט זיין אויפפיהרונג. ער זאל ניט טראכטען און ניט ריידען ניט דערמאהנענדיג איהם אין זיין מחשבה אדער מיט'ן מויל. זיינע אויגען זאלען זיין געווענדעט נור אין זיין הארר'ס וועגען, זאל הערען נור זיינע רייד, זאל זיך ערנעהרען נור מיט דאס וואס ער שפייזט איהם, טראכטען נור וועגען זיין גרויסקייט און טהאן נור אזעלכעס וואס איז איהם לרצון. ער זאל זיך פרעהען נור מיט זיין דיענען איהם און זיין בעגעהר זאל זיין נור דאס וואס ער, דער הארר, בעגעהרט. ער זאל לויפען נור אין זיין שליחות און זיך ניט אפשטעלען פאר קיין זאך אויסער פאר אזעלכעס וואס איז איהם, דעם ווירטה, דערווידער. ער זאל זיצען נור אין זיין הויז גרייט צו דיענען איהם, זאל איהם האבען אין זינען ווען ער לייגט זיך שלאפען און ווען ער שטעהט אויף פון שלאף און זאל ניט געפינען קיין געמיטה בעפריעדיגונג נור אין איהם. נור דעם הארר'ס כעס זאל איהם ענטמוטהיגען און ער זאל בלויז האפען אויף זיינע גענאדען. ניט אין כעס זיין נור אויף דאס וואס ער, דער הארר, וויל מען זאל זיין בייז און ניט גוטמוטהיג זיין נור צו דעם וואס טהוט דעם ווירטה'ס ווילען. ער זאל ניט נעהמען קיין זאך נור מיט זיין ער־לויבנים און ניט געבען נור צו דעם וואס דער ווירטה הייסט געבען.

און אזוי אין אלע זיינע טהאטען, אין אלע זיינע בעוועגונגען זאל ער ניט ריהרען א פוס און ניט בעוועגען א שווארצאפעל פון אן אויג געגען דעם ווילען פון זיין ווירטה, פון זיין הארר. ווען דער קנעכט פיהרט זיך אזוי איז ער א גוטער דיענער וואס צאהלט אפ זיין ווירטה פאר די טובות וואס ער טהוט מיט איהם; פיהרט ער זיך ניט אזוי, איז ער דער היפוך, דער קאנטראסט.

איצט האב איך דיר פון די אלע זאכען אנגעצייגט אויף א כלל מיט וואס א דיענער קען צופריעדענשטעלען זיין ווירטה און דערפון האסטו גענוג צו לער־נען די איבעריגע פפליכטען און זייערע קאנטראסטען. און אז אזוי דארף א קנעכט צופרידענשטעלען זיין הארר, וואס זיינע טובות זיינען נאך אלעמען קליינע, קענסטו שוין פערשטעהן וואס פאר א פפליכטען דו האסט צו גאט פאר זיינע פיעלע און גרויסע טובות און חסדים וואס ער טהוט מיט דיר.

פרק ח׳

זאגט ווייטער דער נפש צום שכל:

איך האב גענוג פערשטאנען אלעס וואס דו האסט מיר געזאגט און ער־קלעהרט, אבער ערקלעהר מיר דייטליכער מיינע פפליכטען צו דיענען גאט מעהר ווי אנדערע.

ענטפערט דער שכל:

עס זיינען דא איינצעלנע פערזאנען וואס זיינען מחויב צו דיענען גאט מעהר ווי אנדערע איינצעלנע פערזאנען און אויך גרופעס מענשען וואס דאר־פען איהם דיענען מעהר ווי אנדערע גרופעס. דאס איז געווענדט לויט די טובות

וואס איינצעלנע אדער גרופעס געניסען. די טובות וואס די רעדעווידיגע (מענ־שען) געניסען פון גאט זיינען איינגעטהיילט אין פיער קלאסען. ערשטענס, די געטליכע אלגעמיינע טובות צו דעם גאנצען כלל מענשהייט דערמיט וואס ער האט זיי געבראכט אויף דער וועלט א יש מאין, עקזיסטירענדע וועזענס גע־שאפען פון גאר ניט, און דאס וואס ער ערנעהרט זיי און טהוט מיט זיי פיעל גוטעס, אזוי ווי מיר האבען ארומגעשמועסט אין צווייטען שער פון דיזען ספר. דערפאר דארפען מענשען דינען גאט אין אלגעמיינע דיענסט. זיי זיינען דערפאר אלע אין כלל מחויב מקיים צו זיין די מצוות און די לעהרעס, וועלכע דער שכל איז מחייב אז מען דארף זיי אפהיטען און מען וואלט זיי אפגעהיט, ווען אפילו זיי זאלען ניט דערמאהנט ווערען אין דער תורה. דאס זיינען אזעלכע געבאטען וואס זיינען אפגעהיט געווארען פון אדם, חנוך, נח און זיינע קינדער און אנ־דערע גוטע מענשען ביז משה רבנו ע"ה. און ווער עס היט אפ די דאזיגע מצוות ניט בלויז ווייל דער שכל דיקטירט איהם אזוי, נור ער האט אויך איז זינען צו דיענען דערמיט גאט, וועט איהם גאט דערפאר אפצאהלען מיט בע־זונדערע טובות מעהר ווי אנדערע מענשען אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, אזוי ווי אברהם אבינו וואס גאט האט צו איהם געזאגט: "אנכי מגן לך, שכרך הרבה מאד" — איך בין דיין שיטצער אויף דער וועלט און דיין שכר וועט זיין פיעל לעולם הבא. און ווער עס טהוט דעם אויבערשטען דערווידער טראץ די טובות וואס ער געניסט פון איהם, פאלט ארונטער פון דער מדרגה פון רעדעווידיגע צו דער מדרגה פון א חיה וואס קען ניט רעדען. יענער איז, הייסט עס, קיין מענש ניט, און זיין סוף וועט זיין ווי דער סוף פון א בהמה, ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים ל"ז: „ואויבי ה' כיקר כרים" — גאט'ס פיינד זיינען אזוי ווי פעטע אקסען, וואס מען קארמעט זיי גוט, כדי ברייגנען זיי צו דער שחיטה. אזוי וועלען די רשעים האבען זייער ביטערען סוף אויף יענער וועלט.

צווייטענס, זיינען די טובות וואס דער אויבערשטער טהוט מיט א פאלק פון פעלקער אדער א נאציאן פון נאציאנען, אזוי ווי ער האט געטהאן גוטעס מיט די אידען, וואס ער האט זיי ארויסגענומען פון שקלאפעריי פון מצרים און זיי געבראכט אין לאנד כנען, זאכען וואס ער האט געטהאן בלויז פאר זיי, פאר די אידען, אבער ניט פאר אנדערע. דאריבער איז אויף דעם פאלק ישראל ארויפ־געלייגט געווארען א חוב צו מקיים זיין אויך געהערטע מצוות, מצוות וואס זיי האבען געהערט פון משה רבנו, אבער דער שכל וואלט ניט מחייב געווען מען זאל זיי טהאן, ווי, למשל, ציצית, שעטנז און דאס גלייכען. און די וואס היטען אויך אפ די דאזיגע סארטען מצוות פון גאט'ס כבוד וועגען, טהוט ער זיי בע־זונדערע טובות אויסער די אלגעמיינע וואס ער טהוט מיט אלע מענשען, אזוי ווי מיר ווייסען פון שבט לוי, וואס האבען זיך איינגעשטעלט פאר גאט'ס כבוד בעת די אידען האבען געמאכט דעם עגל, האט ער זיי דערפאר ערוועהלט פון די אנדערע שבטים זיי זאלען איהם בעדיענען אין משכן, און האט בעשטימט אהרן און זיינע קינדער פאר כהנים, און זיי מזכה געווען מיט בעזונדערע מצוות אויסער די מצוות, וואס זיינען געגעבען געווארען צו דער גאנצער אידישער נאציאן, פאר וועלכעס ער האט זיי בעשטימט א בעזונדערע פערגיטיגונג לעולם הבא.

דריטענס, זיינען די טובות וואס דער בעשעפער טהוט צו איין פאמיליע בעזונדער, אזוי ווי די כהנים און לויים, וואס זיינען פארבליבען כהנים און לויים

לדורות, אדער אזוי ווי די משפחה פון דוד המלך, פון וועלכע עס האט זיך גע־צויגען א קעניגליכע דינאסטיע. אויף דיזע ליגט א פליכט צו דיענען גאט מעהר ווי אנדערע, און עס זיינען טאקי דא פיעלע געבאטען בלויז פאר כהנים און מלכים. און היטען זיי אפ דאס וואס זיי דארפען אפהיטען, ווערען זיי בעלוינט אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט; ווען אבער ניט, ווערען זיי געשטראפט, אזוי ווי מיר ווייסען פון קורח, וועלכער איז געווען א לוי, און האט געהאט אזא מיאוס'ן סוף דערפאר וואס ער האט ניט ערפילט זיינע פפליכטען אלס לוי.

דער פיערטער סארט טובות זיינען די וואס גאט טהוט מיט אן איינצעלנעם מענשען אויסגעשלאסען פון זיין משפחה, פאלק און די מענשהייט בכלל, אזוי ווי, למשל, א נביא, אן ערוועהלטער הערשער, א חכם און דאס גלייכען. דיעזע פון גאט געבענשטע, וואס האבען זוכה געווען צו אזעלכעס וואס אנדערע בע־זיצען ניט; דיעזע אויסנאהמען פון כלל און פון זייערע אייגענע משפחות, דארפען דיענען גאט מעהר ווי אלע אנדערע און דארפען איהם דאנקבאר זיין מעהר ווי אלע אנדערע פאר די בעזונדערע גענאדען וואס דער בעשעפער טהוט מיט זיי.

פאר דיזע פיער־ערליי טובות וואס מיר האבען אויסגערעכענט זיינען מענשען מחויב צו דיענען גאט, און וואס מעהר דער בעשעפער טהוט א מענשען גוטעס, אלץ מעהר איז דער מענש פערפליכטעט צו איהם, צו דיענען איהם. א ראיה קענען מיר נעהמען פון מעשר. די תורה האט אנגעזאגט אז מען זאל געבען מעשר פון תבואות. פיעל תבואה איינער נעהמט ארונטער פון זיינע פעלדער, זאל ער א צעהנטן חלק דערפון אוועקגעבען די לויים. איז דער וואס גאט האט איהם געגעבען הונדערט מאס תבואה האט געדארפט אוועקגעבען צעהן מאס, און דער וואס גאט איהם געגעבען צעהן מאס, האט געדארפט אוועקגעבען נור איין מאס. און ווען דער ערשטער זאל געבען ניין און א האלב מאס און דער צוויי־טער — איין מאס, וועט דער ערשטער געשטראפט ווערען און דער צווייטער וועט קריגען שכר, כאטש ער האט געגעבען א סך וויינציגער פון ערשטען. דאס איז צוליעב דעם, ווייל פאר דער טובה וואס ער האט געגאסען פון אויבערשטען, האט ער איהם געגוג אפגעצאהלט, בעת דער ערשטער, וואס האט געהאט הונ־דערט מאס תבואה האט פראפארציאנעל ניט אויסגעדריקט גענוג זיין דאנק־בארקייט.

אזוי איז אויך מיט אנדערע זאכען. דער וואס האט א זוהן איז מחויב אפצודיענען גאט דערמיט וואס ער טהוט גאט'ס רצון און איז דעם קינד מל און לערנט איהם תורה; האט ער אבער ניט קיין זוהן, פאלען פון איהם ארונטער די דאזיגע מצוות. ווען א מענש איז קראנק, פאלט פון איהם ארונטער די פפליכט פון די מצוות וואס ער קען ניט טהאן קראנקערהייד, אלץ צוליעב דעם זעלבען שכל, אז וואס מעהר גוטעס דער מענש געניסט אלץ מעהר דארף ער דיענען גאט, און געניסט ער וויניגער, פאלען פון איהם ארונטער געוויסע פפליכטען און עס קומט איהם ניט קיין שטראף.

זאגט ווייטער דער נפש:

איך האב פערשטאנען אלעס וואס דו, שכל, האסט מיר געזאגט און איך פיהל זיך ניט צו זיין אימשטאנד אפצוצאהלען מיינע שולדען צום בעשעפער פאר די אלגעמיינע גוטעס וואס ער טהוט מיט אלע מענשען בכלל און פאר די

ספעציעלע טובות וואס ער טהוט מיר בעזונדער — אודאי ניט. ווארום אויב אפילו איך וויל איהם אפצאהלען מיינע שולדען, קומט מיר באלד ארויף אויפ'ן געדאנקען, אז ווען איך וועל דאס האבען אפגעטהאן זאל איך דערפאר גופא, פאר אפצאהלען דעם בעשעפער זיין חוב, קריגען נאך גוטעס. אזוי איז ווען איך פאלג אוים זיינע געבאטען אלס געצאהלט פאר זיינע גנאדען, און אזוי אויך ווען איך דאנק איהם, האב איך אלץ אין זינען צו פערלאנגען אז די גוטעס וואס איך געניס זאל ניט אויפהערען און איך זאל קריגען נאך מעהר גוטעס. אזא דאנק אדער אפצאהלונג פאר א טובה מיט דער כונה צו קריגען דערפאר א גרעסערע טובה, פערשטעה איך, איז ניט גענוג, און איך דארף קריגען א לעקציאן וואס זאל מיר פיעל וויינינ לערנען ווי אזוי צו דיענען גאט מיט א ריינעם געוויסען און דאס דיענען איהם זאל זיין א שטענדיגעם.

ענטפערט דער שכל:

דאס וואס דו, נפש, בעקלאגסט זיך, אז דו האסט ניט די ריכטיגע כונה אין דיענען און דאנקען דיין גאט, אז ריידען רעדסטו ווי א דאנקבארער און דיין כונה איז פון א בעטער וואס פערלאנגט מעהר, קומט פון דריי מדות וואס דו האסט אין זיך. ערשטענס, ווייל דו האסט זיך צופיעל ליעב און דו זוכסט אלץ צו האבען מעהר פארגעניגענס. צוליעב דיין פארגעניגען לוסט, ווענסטו ניט א טראט טהאן א טריט צו גאטעס-דיענסט אדער צו דיענען אימיצען אנדערש אהן דער כונה, אז דו זאלסט אליין דערפון הנאה האבען. האב איך דיר שוין פריהער געזאגט, אז דו דארפסט זיך סטארען ווי ווייט מעגליך אפצוגעוואוינען זיך פון דער דאזיגער מדה.

דיין צווייטע שלעכטע מדה איז, וואס דו פערשטעהסט ניט גענוג די חסדים וואס דער בעשעפער טהוט מיט דיר און דו דענקסט, אז דו קריגסט פון איהם קיין טובה סיידען דו בעטסט איהם. דאס איז אבער ניט ריכטיג. דער בעשעפער האט נאך פריהער, איידער דו האסט ביי איהם געבעטען, געטהאן מיט דיר פיעל חסדים, וואס דו ווייסט און וואס דו ווייסט ניט, ווייל עס קען זיין אז דאס וואס דו בעטראכסט פאר שלעכט, איז דוקא פאר דיר גוט. ווען דו נעהמסט דאס אין אכט; ווען דו פערטרייבסט דעם געדאנק, אז גאט טהוט דיר גוטעס, נור דאמאלס ווען דו בעטסט איהם; ווען דו בעטראכסט, אז ער האט דיר געטהאן טובות איידער דו האסט איהם געבעטען, איידער דו האסט נאר געקענט בעטען, איידער דו האסט שכל געהאט צו בעטען, דאן וועט דיין דיענען איהם און דאנקען איהם זיין מיט דער געהעריגער כונה און דאן, אז דו וועסט מיט דיין דיענען איהם און דאנקען איהם ניט אין זינען האבען קיין וויטערע טובות, וועסטו מעהר בערעכטיגט זיין צו מעהר טובות.

די דריטע שלעכטע מדה, וואס דו בעזיצסט איז, וואס דו קענסט ניט זיך אליין און דו בעטראכסט ניט דיין נישטיגקייט. דו בעדענקסט זיך ניט פון וואנען דו קומסט, וואס דו ביזט ביי דיין לעבען און וואס דו וועסט זיין נאך דיין טויט. דו בעטראכסט זיך פאר א וועזען וואס איז בערעכטיגט דערהויבען צו ווערען און געניסען אלעם גוטעס, און דו הערסט ניט אויף צו וועלען און פערלאנגען. וויפיעל דו האסט, ווילסטו אלץ מעהר, ווייל נאך דיין פאלשען חשבון קומט עס דיר, און דו זעהסט ניט איין, אז דער בעשעפער איז בערעכטיגט צו אלע מעגליכע דיענסטע פון דיר. אז דו דיענסט איהם, מיינסטו אז דו טהוסט מיט איהם א גרויסען חסד, כאטש דו ווייסט אז דו דארפסט אנקומען צו איהם

און ניט ער צו דיר. ווען אבער דו וועסט זיך ארויסשלאגען די דאזיגע נארישקייט פון דיין מח און דו וועסט קוקען אויף אלעס מיט אפענע אויגען און פער־שטעהן אז דיין בעשעפער האט דיר אין זינען און ווייס בעסער ווי דו וואס פאר דיר איז גוט און וואס ניט, דאן וועסטו צופריעדען זיין מיט דעם וואס ער גיט דיר און דו וועסט איהם פאר אלעס דאנקען מיט'ן גאנצען הארצען. ווען דו האסט אין זיך די דאזיגע מדה, וועסטו ניט לייגען קיינע האפנונגען אויף זאכען וואס קענען דיר אפּווענדען פון אנערקענען גאט'ס חסדים און בע־צאהלען איהם דערפאר. דו וועסט דאן ווּיסען, אז דאס וואס דיר קומט, וועסטו אונבעדינגט קריגען, און וועסט ניט זוכען קיין בעלוינונג פאר דיענען גאט אדער דאנקען איהם.

און דאס וואס דו פערלאנגסט אז איך זאל דיר לערנען פיעל וויינִיג און ניט ארויפלייגען אויף דיר קיינע שווערִיגקייטען אין דעם ענין פון דיענען גאט, וועל איך דיר זאגען די עיקרים, די הויפט זאכען, וואס אהן זיי קען מען ניט יוצא זיין אין גאטעס דיענסט און דאנקבארקייט צו איהם פאר זיינע טובות. דיעזע זיינען דא צעהן, ווי פאלגט:

א מענש זאל גאט'ס טובות ניט מאכען פאר קיין סבה, קיין אורזאך צו זיין איהם דערווידער. למשל, ווען איינער ווערט רייך, זאל די רייכטהום איהם ניט ברייננגען צו גאוה.

ער זאל אין אלע צייטען דערמאהנען די גוטעס מיט'ן מויל און דאנקען גאט און לויבען איהם דערפאר אי מיט'ן מויל, אי אין הארצען.

די טובות זאלען ביי איהם זיין אנגעלייגט און ער זאל ניט נידערשעצען זיי.

ווען א טובה קומט איהם דורך א מענשען, זאל ער ניט דענקען אז דער מענש האט עס איהם געטהאן, נור בעטראכטען דעם בעל טובה אלס א שליח פון גאט.

ער זאל זיך ניט בעריהמען און עס זאל איהם אפילו אויפ'ן געדאנקען ניט קומען אז ער האט עטוואס גוטעס געטאסען דורך זיין אייגענעם כח אדער חכמה, אדער אז ער האט עס, ווייל ער האט עס פערדיענט פאר זיינע גוטע מעשים.

ער זאל אויך ניט דענקען, אז ווען ער וועט זיך די מיה געבען וועט די גוטעס אנהאלטען און עס וועט אויסמיידען וועט ער וועט עס פערנאכלעסיגען. ער דארף ווּיסען אז דאס ווענדט זיך ניט אן איהם, נור אן גאט און זיין מיה און סטאראניע קענען ניט העלפען, ווען דער ווילען פון אויבערשטען איז אנדערש.

ער זאל ניט פעראכטען דעם יעניגען וואס קריגט ניט די זעלבע טובות וואס ער. דער רייכער, למשל, דארף ניט פעראכטען דעם ארימאן און דענקען אז ער האט ערווארבען רייכטהום, ווייל גאט האט איהם ליעב און יענער האט עס ניט, ווייל גאט האט איהם פיינט. ווארום ער קען ניט ווּיסען. עס קען גאר זיין, אז דער בעשעפער גיט איהם עשירות, כדי צו שטעלען איהם צו פראבע אויב ער וועט ארויסצייגען די בייזע מחשבות וואס ער האט פערבארגען אין זיין הארצען, און אויב דער זינדיגער מענש טהוט דאס טאקי, און ווען ער ווערט רייך צייגט ער זיך ארויס אין זיין ריכטיג געשטאלט, קען קיין ספק ניט זיין, אז דער וואס איהם געהט ניט גוט איז ביים אויבערשטען דוקא מעהר בעליעבט.

דעם מענשענ׳ס הארץ, זיין כונה דארף זיין גאנץ מיט גאט. ווען ער טהוט עפעס פון גאט׳ס וועגען, זאל ער דערביי ניט האבען קיינע אנדערע אבזיכטען, און ווען גאט טהיילט איהם איין גוטעס און ער, דער מענש, טהוט ניט מעהר מעשים טובים ווי פריהער און דאנקט איהם ניט מעהר, זאל ער לכל הפחות פערבלייבען ביי די פריהעריגע און ניט ערגער ווערען, און ניט אפווענדען זיינע גדאנקען פון בעשעפער.

ער זאל שטענדיג קוקען אויף ניעדעריגערע פון איהם, ניט אויף העכערע אדער גרעסערע אין רייכטהום. וואס אנבעלאנגט צו דיענען גאט, זאל ער, פערקעהרט, קוקען אויף העכערע פון איהם, אויף פרימערע, און זיך סטארען צו קומען צו זייער מדרגה. ער טאר ניט קוקען אויף קלענערע פאר איהם אין דיזען פאך און בעטראכטען זיך אלס צדיק געגען זיי.

דאס וואס דער בעשעפער פערבארגט זיין כעס פון א זינדיגען מענשען און ער שטראפט איהם ניט, זאל ביי איהם ניט אנגענומען ווערען, אז ער איז שוין בעווארענט פון אן עונש. ער זאל ניט זאגען: אז גאט שטראפט מיך ניט, מעג איך שוין ווייטער זינדיגען.

אט די צעהן אנגעגעבענע הויפט פונקטען, ווייסען מיר פון דער געשיכטע פון דורות פאר אונז און פון דער געגענווערטיגער צייט, אז ווען זיי ווערען ניט אפגעהיט, ברייננגט עס מענשען אראפצוגעהן פון דרך הישר און זינדיגען געגען בעשעפער. מיר ווייסען אז מענשען זיינען פערדארבען צוליעב פיעל גוטעס וואס דער אויבערשטער האט זיי געגעבען און צוליעב דעם וואס זיי האבען ניט אפגעהיט די צעהן פריהער געזאגטע כללים.

מיר ווייסען דאס פון די נביאים פון אלע דורות, אז דער געגענזאץ פון די דאזיגע פונקטען אדער כללים איז שטענדיג דער הויפט פאקטאר צו פערדארבען די לעהרע פון דיזען שער, מיט וועלכען מיר בעצוועקען צו ברייננגען מענשען צו ריינע און אויפריכטיגע גאטעס דיענסט. און ווער עס האט ספעציעלע טובות פון בעשעפער און ער קען איהם ניט דיענען מעהר, זאל וויינינגסטענס אפהיטען די צעהן עיקרים, וואס איך האב דערמאהנט, מיט א ריינעם געוויסען און דאס וועט איהם ברייננגען צו בערעכטיגונג צו נאך בעזונדערע גוטס פאר איהם אליין, אויסער די אלגעמיינע גענאדען וואס דער בעשעפער טהוט מיט דער מענשהייט בכלל.

און ווען דער אויבערשטער וועט ביי איהם די גוטעס אוועקנעהמען, וועט עס זיין צוליעב איינע פון די צוויי אורזאכען: ענטוועדער כדי אפמעקען דורכדעם א זינד פון פריהער, אדער כדי אפצוגעבען איהם דערפאר שכר לעולם הבא, וואס דאס איז פיעל בעסער און טהייערער ווי די גוטעס וואס א מענש האט דא, אויף דער וועלט.

פרק ט׳

זאגט ווייטער דער נפש הבהמית, דער טהיערישער אינסטינקט:

דו, שכל, האסט זיך גענומען די מיה צו היילען מיך און דיר איז דאס געלונגען. דו האסט מיר מיט דיין גרויסען ליכטיגען פערשטאנד איבערצייגט אין וואס מיין רפואה בעשטעהט און דו האסט פון מיר ארונטערגענומען די פינסטערע

נארישקייט און אומוויסענהייט. אבער איין פראגע, אן אנגעוועהטאגטע פראגע, וואס קען מיר שאדען צו גאטעס־דיענסט, איז ביי מיר פערבליבען. אויב דו וועסט נאך מיר אויסקורירען דערפון אויך און אוועקנעהמען פון מיר די זארג וואס איך קען די דאזיגע פראגע ניט פערענטפערען, דאן וועל איך פריי זיין פון דאס ערגסטע און וועל זיין נאהענט צו א פאלשטענדיגע היילונג.

שכל: און וואס איז דאס אזעלכעס?

נפש: די פראגע וואס עגבערט מיין מח איז וועגען הכרח און חפץ, וועגען צוואנג און אייגענער ווילען. אין די כתבי הקודש, אין די היילִיגע שריפטען זיינען דא פסוקים וואס צייגען אז דער מענש איז ניט קיין בוחר, קיין אויס־קלייבער צו טהאן וואס ער וויל, נאר אלע זיינע מעשים קומען בהכרח, דורך צוואנג. ער איז אלעס געצוואונגען צו טהאן לויט די גזירה און ווילען פון גאט, וועלכער רעגיערט די גאנצע שאפונג פון דער וועלט. אזוי ווערט געזאגט אין פסוק: "כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ" — אלעס וואס גאט וויל טהוט ער אויפ'ן הימעל און אויף דער ערד. אדער דער פסוק: "מי זה אמר ותהי, ה' לא צוה; מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" — ווער האט עפעס גע־זאגט און עס איז געווארען אויב גאט האט ניט געהייסען, און ווער זאגט עס, אז שלעכטעס און גוטעס קומען ניט פון אויבער־שטענס מויל? אדער דער פסוק: "אם ה' לא יבנה בית, שוא עמלו בוניו בו" — אויב גאט וועט ניט בויען א הויז, איז אומזיסט די מיה פון די בויער. עס זיינען דא נאך פסוקים וואס זאגען, אז קיין זאך ווערט ניט געטהאן אהן בעשעפער און קיין זאך בעוועגט זיך ניט אהן זיין היילִיגען רצון. מחקרים האלטען אויך אזוי, אהן מיינונגס־פערשידענהייטען. קומט אבער די תורה אליין און קריגט אויף דעם און זאגט אונז פונקט דעם היפוך, אז די בחירה איז ביים מענשען, אז ער קען טהאן זאכען מיט זיין אייגענעם רצון און דאריבער איז ער בערעכטיגט צו שכר פאר גוטע טהאטען און עס קומט איהם א שטראף פאר שלעכטע מעשים.

די תורה זאגט: "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים" — זעה, איך לייג דיר פאר לעבען און גוטעס, און טויט און שלעכטעס, און דו זאלסט זיך אויסקלייבען דאס לעבען, הייסט דאך דאס, אז די ברירה איז ביים מענשען און ער קען טאהן ווי און וואס ער וויל. אין איוב ווערט געזאגט: "כי פועל אדם ישלם לו" — די טהאט פון מענשען בעצאהלט איהם. טהוט ער גוטעס, ווערט ער בעלוינט מיט גוטעס, און טהוט ער שלעכטעס, קריגט ער בעצאהלט שלעכטעס. און פון אלעס וואס ווערט געזאגט אין אונזער תורה אין דעם ענין פון מצוות און עברות, שכר און עונש, זעהט מען אז אזוי איז דאס, אז דעם מענשען'ס מעשים זיינען אין זיין אייגענעם רשות, אז ער קען טהאן וואס ער וויל און גאט'ס כבוד איז ריין פון צווינגען דעם מענשען צו זיינע טהאטען, גוטע אדער שלעכטע, און ער איז ניט פעראנטווארטליך פאר דעם מענשען'ס מעשים טובים אדער מעשים רעים. אט די סתירה, דער ווידערשפרוך אין די פערשיעדענע פסוקים איז מיר שווער צו פערשטעהן, און אויב די דאזיגע אנגעוועהטאגטע פראגע קען פארענטפערט ווערען; אויב עס איז דא א רפואה צו היילען מיין געוויסען דערפון, זאל מיך גאט היילען דורך דיר.

ענטפערט דער שכל:

דער ווידערשפרוך אין די פסוקים, וואס דו זאגסט, איז ניט שווערער צו פארענטפערן ווי די ווידערשפרוכען וואס מיר זעהען אין דער פראקטיק אין די־

מעשים פון מענשען. מיר זעהען אז צייטענווייז טהוט א מענש וואס ער וויל און ווי ער וויל און אפטמאל קומען זיינע טהאטען ארויס ניט לויט זיין ווילען און אבזיכט. דאס לערנט דיך, אז דער בעשעפער האט די ממשלה איבער'ן מענשען און דער מענש איז געבונדען אונטער זיין רצון, וויל ער, בינדט ער איהם אפ און לאזט איהם טהאן וואס ער וויל, און וויל ער, פערהינדערט ער איהם דורכצופיהרען זיין פערלאנג. מיר זעהען דאס אויך אין די בעוועגונג פון מענשען'ס צונג, זיין געהער און זעה־קראפט. ניט שטענדיג רעדט א מענש דאס וואס ער האט בדעה צו רעדען, און אמאל הערט ער דאס וואס זיין הארץ גלוסט צו הערען און זעהט וואס ער וויל זעהן, און אמאל קומען פאר הינדערונגען און דער מענש קען ניט הערען און זעהן דאס וואס ער גארט, דאס וואס ער האט חשק צו הערען אדער זעהן. זעהען מיר דאך אין פראקטישען לעבען, אז די בחירה איז ניט ביים מענשען, דאך זעה איך נאכהער אז שכר און עונש קומט דעם מענשען לויט זיינע מעשים. איז דאך אויך די זעלבע פראגע: ווי באלד אין פראקטישען לעבען איז דער מענש ניט פעראנטווארטליך פאר זיינע מעשים; ווי באלד אז ער טהוט אפטמאל זאכען געגען זיין ווילען, טא ווארום זאל בעלוינונג אדער שטראף גערעכענט ווערען לויט זיינע טהאטען? איז אויב מען קען פערענטפערען דיזע פראגע, קען מען אויך פערענטפערען די סתירות וואס דו פרעגסט אויף די פסוקים.

ווענען דיזען ענין זיינען שוין אנגעגאנגען דעבאטען צווישען חכמים, וועלכע האבען געזוכט צו פערענטפערען די פראגע. איז דא א דעה, אז אונז דאכט זיך בלויז אז מענשען האבען אפטמאל קיין דעה איבער זייער אייגענעם ווילען; אין אמת'ן אבער זיינען מענשליכע טהאטען, גוטע און שלעכטע, ביי איהם אין די הענד און ער טהוט ווי ער וויל און ווי ער קען לויט זיין פעהיגקייט און מאכט. דער בעשעפער האט דערמיט גאר ניט צו טהאן און אין דיזען פרט איז דער מענש בעל הבית איבער זיך. דאריבער איז זעלבסטפערשטענדליך, אז עס קומט איהם שכר פאר גוטע מעשים און אן עונש פאר טהאן שלעכטעס.

אנדערע ווילען האבען, אז אלע מענשליכע טהאטען און אלע געשעהעניסען זיינען אין די הענד פון בעשעפער. זיי זאגען, אז אלע פאסירונגען פון דער וועלט, סאי מיט מענשען, סאי מיט אנדערע זאכען, זיינען אין רשות פון השי"ת. געפינען זיך שטענדיג אונטער זיין קאנטראל און טרעטען ניט אפ אפילו א האר פון זיין השגחה. די קלענסטע זאך אזוי גוט ווי די גרעסטע איז אונטערווארפען דעם ווילען פון גאט און אהן זיין ווילען קען קיין זאך געשעהן. און אז מען האט דיזע חכמים געפרעגט וועגען דעם ענין פון שכר ועונש, ווייל נאך זייער שיטה איז דאך אומפערשטענדליך פארוואס זאל א מענש קריגען שכר פאר גוטע מעשים און געשטראפט ווערען פאר שלעכטע, האבען זיי געענטפערט: בעלוינונג און שטראף ווייסען מיר ניט וואס דאס איז. מיר בעגרייפען דאס ניט. מיר פערשטעהען ניט ווי גאט'ס משפט געהט אן, אבער גאט איז אימער דער גערעכטער און טהוט ניט קיין עולה. ער איז בעגלויבט, אז ער צאהלט מיט גוטעס פאר גוטעס און מיט שלעכטעס פאר שלעכטעס, כאטש אונזער פערשטאנד איז צו שוואך צו בעגרייפען די זאך ריכטיג. זיין גערעכטיגקייט און זיינע חסדים זיינען אפענבאר און מען זעהט זיי אזוי פיעל, אז מען קען איהם ניט חושד זיין אז ער זאל ח"ו טהאן אומרעכט.

אנדערע חכמים ווידער האבען אנגענומען די פאריגע ביידע דעות און זיי זאגען, אז עס זיינען דא זאכען וואס דער מענש איז געצוואונגען צו טהאן אדער

ניט טהאָן לויט דעם רצון פון בעשעפער, און זאכען וואָס דער מענש האָט דעם אויסוואהל צו טהאָן אדער ניט טהאָן. אבער ווען א מענש זאָל זיך פערטיעפען אין דיזען ענין אננעהמענדיג וועלכע שיטה עס איז, מוז עס איהם ברייננען צו זינד. עס טויג דאריבער ניט צו טראכטען אין דעם צופיעל און דער בעסטער וועג, האָבען יענע חכמים געזאָגט, איז אנצונעהמעןביידע דעות, אז עס זיינען דאָ זאכען וואָס זיינען אין די הענד פון גאָט און זאכען וואָס זיינען אויסשליסליך אין די הענד פון מענשען. מען דאַרף גלויבען, אז מעשים טובים און מעשים רעים, גוטע און שלעכטע טהאַטען זיינען שטענדיג אין רשות פון מענשען און עס איז נור געווענדט אן זיין ווילען צו טהאָן זיי אדער ניט טהאָן, פאר וועלכעס ער וועט קריגען שכר אדער עונש. די דאָזיגע אמונה וועט דעם מענשען ברייננען צו סטאַרען זיך ווי וויים מעגליך פון זיין אייגענע טובה וועגען, כדי צו גענימען פון ביידע וועלטען, און וואָס אנבעלאַנגט צו וועלטליכע זאכען אויסער מצוות און עברות, דאַרף דער מענש גלויבען און האָבען בטחון, אז אַלעס איז אונטער גאָט'ס ממשלה, אז גוטעס און שלעכטעס קומען נור פון דער גזירה פון בעשעפער און זיין רצון. מען דאַרף דעריבער אין זינען האָבען, אז דער בורא, ב"ה, קען האָבען א שטאַרקע טענה צום מענשען, ווען ער איז ניט מקיים זיינע פערזאַגען, ווייל אין דעם פּרט איז דאָך די בחירה ביים מענשען און עס איז אין זיין רשות אויפ־צופיהרען זיך גוט אדער שלעכט; אבער דער מענש קען קיינע טענות ניט האָ־בען צו גאָט.

און דיזע שיטה איז נעהענטער צום ריכטיגען וועג ווי די וואָס מיר האָבען פריהער דערמאָהנט. אבער דער אמת איז, אז מיר מוזען צוגעבען, אז אונזער ניט וויסען די ריכטיגקייט אויב די בחירה איז ביים מענשען אדער ניט, איז צו־ליעב דעם, ווייל מיר מענשען האָבען ניט גענוג פארשטאַנד און אונזער שכל איז צו שוואַך צו פערשטעהן א זאַך וואָס בעלאַנגט צו דער חכמה פון השי"ת. און מיר דאַרפען גלויבען, אז אונזער אונוויסענהייט אין דיזען ענין איז איינע פון די טובות וואָס דער בעשעפער טהוט מיט אונז, און ווען עס וואָלט פאר אונז בעסער געווען צו וויסען דעם סוד אויב די בחירה איז ביי אונז און מיר קענען טהאָן זאכען לויט אונזער אייגענעם ווילען אדער מיר ווערען אין אַלעס קאָנטראָ־לירט פון הימעל, וואָלט דער בעשעפער דאָס אונז מגלה געווען.

א ביישפּיעל דערצו קענען מיר געבען פון דעם וואָס מיר זעהען, אז איינער וואָס האָט שוואכע אויגען קען ניט קוקען אויף די ליכט פון דער זונן סיידען ער זאָל די אויגען פערשטעלען מיט עפּעס א דינע מאַטעריע, און וואָס שוואכער די אויגען זיינען, אַלץ דיקער דאַרף זיין די מאַטעריע וואָס פערשטעלט זיי, כדי צו קענען קוקען אויף דער שיין פון דער זונן און עס זאָל פאר'ן מענשען זיין בעסער. דאָס זעלבע איז אויך מיט די ענינים וואָס זיינען פון אונז פערבאָרגען. מיר זיינען צו שוואַך צו בעגרייפען זיי, האָט זיי דער בעשעפער פערדעקט פון אונזער טובה וועגען. און וואָס דער פערשטאַנד ביי א מענשען איז שאַרפער, וואָס מעהר ער קען משיג זיין, אַלץ דינער איז דער צודעק, אַלץ וויינינגער זיינען די פערבאָר־גענע זאכען פון איהם פערבאָרגען און ער בעגרייפט מעהר פון אנדערע.

און ווידער זעהען מיר אין פיעלע קערפּערליכע מלאכות אדער זאכען וואָס ווערען געמאַכט פון מענשען, וואָס ווען מיר זאָלען זיי ניט זעהן מיט אונזערע אויגען און מען וואָלט אונז דערצעהלט וועגען זיי, וואָלטען מיר עס ניט געגלויבט און מיר וואָלטען עס אפּגעלייקענט, אזוי ווי, צום ביישפּיעל, די טעלעסקאָפּען און

אנדערע אינסטרומענטען און אפאראטען, וואס אסטראנאמער געברויכען און זיי וויסען דורך זיי דעם גאנג פון די שטערען און פלאנעטען, וואו זיי געפינען זיך, ווי ווייט זיי זיינען איינע פון די אנדערע, די פונקטען וואס זיי דערגרייכען צו געוויסע צייטען און נאך פיעלע זאכען. ווען מיר זאלען די דאזיגע אסטראנאמישע אינסטרומענטען און אפאראטען ניט זעהן מיט אונזערע אויגען, וואלטען מיר ניט געגלויבט אז אזעלכע עקזיסטירען.

אדער מיר וועלען נעהמען א געגענשטאנד וואס איז נעהענטער צו אונז, א זאך וואס אייפאכע מענשען געברויכען,—א בעזמען, אן אינסטרומענט וואס מען בענוצט צו וועגען דערמיט. דאס איז א שטעקעל וואס האט ביי איין ברעג א געוויסע משא, אן אייזערנע קויל אדער א שטיינערנע. אויף דעם שטעקעל זיינען דא צייכענס, לאמיר זאגען, א פונט, צוויי פונט, דריי פונט, און אזוי ווייטער. ווען מען וויל וויסען די וואג פון א געוויסע זאך, הענגט מען די זאך אן ביים צווייטען ברעג פון בעזמען און האלטענדיג דעם בעזמען אויף א שניהרעל, באלאנסירט מען איהם אזוי, אז ער זאל הענגען גלייך, ניט איין זייט אונטערגעבויגענע מעהר ווי די צווייטע, און דער נומער, אויף וועלכען דער שנירעל געפינט זיך בעת דער בעזמען איז ריכטיג באלאנסירט, צייגט די ריכטיגע וואג פון דעם געגענשטאנד וואס מען וועגט. די כלי אדער דער אינסטרומענט איז אזוי געמאכט אז עס צייגט די וואג פינקטליך. מיר זעהען דאס און מיר זיינען איבערצייגט אז אזעלכעס עקזיסטירט; ווען אבער מיר וואלטען עס ניט געזעהן, וואלטען מיר ניט געגלויבט, אז אזא זאך איז מעגליך.

עס זיינען דא נאך גאנץ געוועהנליכע זאכען, וואס מיר זעהען מיט אונזערע אויגען און ווען מיר וואלטען זיי ניט געזעהן און מען וואלט אונז נור דערצעהלט וועגען זיי, וואלטען מיר די דערצעהלער אנגענומען פאר ליגנער. און דאס איז וויל עס פעהלען אונז ידיעות אין די געזעצען פון דער נאטור און אין די כחות פון דער שאפונג. היינט אז מיר פערשטעהען ניט און מיר בעגרייפען ניט זאכען וואס זיינען ביי אונז אלטעגליך און וואס מיר האבען פאר אונזערע אויגען, איז שוין קיין וואונדער, אז מיר זיינען צו שוואך אין אונזער שכל צו פערשטעהען דעם גאנג פון צוואנג און אויסוואהל, די זאכען וואס ווערען געטהאן נור דורך דעם בעשעפערס גזירה, וויל ער הייסט אזוי, און זאכען וואס דער מענש קען טהאן מיט זיין אייגענעם ווילען. דאס גופא, אונזער אונוויסענהייט אין דעם, בעלאנגט, ווי מיר האבען פריהער געזאגט, צו גאט'ס משפטים, צו די גערעכטיגקייט וואס ער טהוט מיט מענשען.

דאריבער זאגט דוד המלך אין תהלים: „ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני" — גאט, איך טראכט ניט צו הויך און קוק ניט צו הויך און איך גיב זיך ניט אפ מיט גרויסע זאכען וואס זיינען פון מיר פערבארגען.

פרק י'

זאגט ווייטער דער נפש צום שכל:

דו האסט מיך געטרייסט דערמיט וואס דו האסט ארויסגעשלאגען פון מיינע געדאנקען דעם חשק צו וועלען דערגרעהן דעם גאנצען סוד וועגען צוואנג און אויסוואהל מיט דיין ערקלעהרונג אז דער ענין איז צו דעליקאטנע און טיעף.

אבער ענטדעק מיר דעם סוד פון מיין זיין אויף דער וועלט און צוליעב וואס פאר א צוועק בין איך דא. דו זאלסט מיר אויך ווי ווייט מעגליך אין קורצען אויפ־קלעהרען כאטש פיעל ניט איז וועגען דעם ענין פון צוואנג און אויסוואהל. דער־געהן דאס אין גאנצען, ווייס איך, אז איך קען ניט, אבער איך וויל כאטש עטוואס וויסען, כדי איך זאל ניט זיין אזוי ווי יענער שטאדט ממונה, וועגען וועלכען מען האט מיר דערצעהלט.

אויף אן אינזעל אין אינדיען, — האב איך געהערט דערצעהלען, — האבען די איינוואהנער פון א שטאדט אפגעמאכט צווישען זיך, אז זיי זאלען יעדעס יאהר אויסקלייבען איינעם פון א פרעמדע לאנד אלס זייער אויבער־הארר און שטאדט־פארוואלטער. נאך יעדען יאהר זאל מען דעם ממונה ארויסשיקען און אן אנדער פרעמדער זאל פערנעהמען זיין פלאץ.

האט די שטאדט אויפגענומען אלס איהר ממונה א נארישען מענשען, וואס האט זיך ניט גענומען די מיה נאכצופארשען אויף די מנהגים פון דער שטאדט, און ניט וויסענדיג, אז ער האט דארט צו דיענען בלויז איין יאהר, האט ער אנ־געזאמעלט מאגאזינען מיט שפייז, האט געבויט פאלאצען מיט פעסטונגען און אריבערגעבראכט זיין גאנצען פערמעגען מיט אלע זיינע אוצרות וואס ער האט געהאט אין דער היים אהין אין שטאדט. ווען עס איז אריבער דער יאהר, האבען איהם די שטאדטלייט ארויסגעטריבען בעירום ובחסר כל און איהם ניט געלאזט מיטנעהמען קיין זאך פון די זאכען וואס ער האט אריינגעבראכט אדער דארט ערווארבען. האט דער ארונטערגעזעצטער ממונה זיך זעהר מצער געווען און האט חרטה געהאט אויף זיין נארישע פיהרונג, וואס ער האט אזוי פיעל געארבייט און זיך געסטארעט און האט דערפון גאר ניט.

דער נייער פרעמדער וואס די שטאדט האט אויפגענומען אלס איהר פער־וואלטער אהער הערשער, איז שוין געווען א קלוגער. האט ער מיט איינעם פון די שטאדטלייט געשלאסען פריינדשאפט, האט איהם טובות געטהאן און יענער האט איהם אויסגעזאגט דעם סוד, אז מעהר ווי א יאהר וועט ער דארט ניט זיין און נאכהער וועט מען איהם הייסען געהן און ניט לאזען מיטנעהמען קיין זאך. האט שוין דער צווייטער ניט געטהאן ווי דער ערשטער. דיזער האט געזאמעלט פערמעגענס און אוצרות און זיי אוועקגעפיהרט אין זיין היים־שטאדט. וואס נור ער האט געקענט פערנעהמען, האט ער פערנומען און איבערגעפיהרט צו זיך אהיים און האט זיך ניט פערלאזט אויף די שטאדטלייט, אפשר וועלען זיי מיט איהם האנדלען אנדערש ווי מיט'ן ערשטען. און די צייט וואס ער האט געהערשט אין שטאדט, איז ער געווען אי פרעהליך, אי טרויעריג. געפרעהט האט ער זיך וואס ער זאמעלט רייכטהימער, מיט וועלכע ער וועט זיך נאכ'ן יאהר בענוצען אין זיין היים און זיך שטענדיג פארגעניגען רוהיג און זיכער. און געזארגט האט ער, וואס זיין טערמין וועט שנעל פאראיבער און ער וועט מעהר ניט קענען זאמלען. אבער אז דער יאהר איז פאראיבער, האט ער זיך ניט געזארגט וואס ער האט פערלאזט דעם פלאץ און איז פון דארט אוועק מיט שמחה און צופריע־דענהייט. זיין שמחה איז געווען א דאפעלטע, ערשטענס, וואס ער האט זיין פערמעגען ניט געבראכט אין יענער שטאדט, וואו ער האט געהערשט, און צווייטענס, וואס ער האט אריבערגעפיהרט די דארט געזאמעלטע אוצרות אין זיין שטענדיגע היים.

און ניט וויסענדיג דעם צוועק צו וואס איך עקזיסטיר אויף דער וועלט,

און ניט האבענדיג קיין ברעקעל ידיעה וועלכע זאכען איך טהו מיט מיין אייגענעם ווילען און וועלכע איך בין פון הימעל געצוואונגען צו טהאן, און ניט פערשטעהענדיג בכלל ווי אזוי איך קען בעזיצען די צוויי קאנטראסטען צוואנג און אויסוואהל, האב איך מורא, אז מיט מיר קען פאסירען אזוי ווי מיט יענעם נארישען שטאדט-פערוואלטער, וואס האט צום סוף יאהר פערלארעןביידע זאכען, אי די שטאדט-פערוואלטונג, אי דאס וואס ער האט דורך זיין טערמין געזאמעלט. און אז גאט האט מיר צוגעשיקט דיך, שכל, בעט איך, לערען מיך און צייג מיר ווי איך זאל זיך פיהרען. זאג מיר דאס וואס איך וויים ניט און ווי אזוי איך זאל מיינע פעהלערען אויסבעסערען.

ענטפערט דער שכל:

דעם משל וואס דו האסט דערצעהלט קענסטו אנמעסטען אויף דיר. דו ביזט דא אויף דער וועלט אויף אזא אופן ווי יענע שטאדט-פארוואלטער, וואס דו האסט דערצעהלט. ווייסטו שוין אז דו ביזט דא ניט מעהר ווי א גר און אז אין גיכען וועסטו מוזען געהן פון דאנען, און אז דו ווייסט עס, דארפסטו זיך פיהרען ווי דער צווייטער ממונה האט זיך געפיהרט, ניט ווי דער ערשטער, דער נאר. וועסטו אבער ניט געהן אין וועג פון דעם קלוגען, וועט דיר ניט העלפען מיינע רייד און עס וועט דיר גאר ניט ארויסקומען פון מיינע מליצות.

נפש: ווען איך זאל ניט וועלען פיהרען זיך ווי גוט איז, וואלט איך ניט געזוכט צו וויסען דאס וואס איך וויים ניט.

שכל: דו ווילסט וויסען דעם סוד ווארום דו ביזט געבראכט געווארען אויף דער וועלט, וועל איך דיר דאס ערקלעהרען. דער בעשעפער האט דיך אזוי ווי אנדערע שאפונגען בעשאפען פון גאר ניט. דער עיקר אין דיר איז רוחניות, גייסטיגעס, דאס איז די נשמה. האט דיך גאט געוואלט דערהויבען ביז דער שטופע פון זיינע געליעבטע, אויסערוועהלטע און זויבערע, וואס זיינען נאהענט צו זיין כבוד (די מלאכים), ניט פון קיינעמס טובה וועגען, נור פון דיין טובה וועגען. און דאס איז א חסר פון בעשעפער, צו וועלכען דו קענסט ניט זיין בערעכטיגט סיידען דו קומסט איבער דריי זאכען. ערשטענס, מוזט דו ארונטערנעהמען פון זיך די גראבקייט, די פראסטקייט און בענוצען דעם שכל. צווייטענס, דארפסטו בייי־שטעהן די נסיונות, די פראבעס וואס גאט מאכט מיט דיר אויב דו וועסט איהם דיענען אדער זיין איהם דערווידער, און דריטענס, מקבל זיין זיינע שטראפען אויף דער וועלט. דאס אלעס איז כדי צו ברייגען דיך צו דער מדרגה פון די מלאכים, וועלכע דיענען איהם און טהוען זיין רצון. זייענדיג בלויז גייסט ווי דו ביזט צוערשט געווען אין עולם הנשמות, וואלטען די דריי זאכען ניט געקענט דורכגעפיהרט ווערען. דאריבער האט דער בעשעפער מיט זיין חכמה פאר דיר בעשאפען די וועלט מיט אלעם וואס געפינט זיך אין איהר אין א גוטע ארדנונג און געהעריגע פיהרערשאפט, און אלעס איז גרייט פאר דיין געברויך.

פאר דיר גופא, פאר דיין ארעגינאל, פאר דיין גייסט, האט ער צוגעגרייט א פאלאץ, געבויט פון די בעסטע יסודות, פון די הויפט עלעמענטען: פייער, וואסער, עפר און לופט. דאס איז דער גוף, וואס איז גלייך צו דער וועלט, וועלכע איז בעשאפען פון די זעלבע יסודות. אין דעם פאלאץ, אין גוף, האט ער געמאכט פינף טויערען און ביי זיי אוועקגעשטעלט פינף אנפערטרויטע וועכטער. די טויערען זיינען די אינסטרומענטען פון די חושים וואס דער מענש בעזיצט: די אויגען, אויערען, נאז, צונג און הענד. די וועכטער זיינען די חושים, וואס

דער מענש געברויכט: דאס זעהן, הערען, שפירען א ריח, רעדען און אנטאפען אדער פיהלען זאכען דורך בעריהרען זיי מיט די הענד. מיט די פינף חושים אדער געפיהלען קענסטו דערגרייכען אלעם וואס דיר נוטציג איז אויף דער וועלט. אין דעם פאלאץ, אין גוף, הייסט עס, זיינען אויך דא בעזונדערע אפטהיילונגען פאר אויפזעהער אדער הערשער, וואס פיהרען דעם פאלאץ און האבען זייער הויפט השגחה איבער די טויערען און די וועכטער. דאס זיינען די הארץ און דער מח, וועלכע קאנטראלירען די חושים און די מעשים וואס ווערען דורך זיי געטהאן. דער גוף, וואס איז די דירה פון דער נשמה, איז בעזארגט מיט נאך נויטווענדיגקייטען וואס האלטען איהם אויף. דער כח המושך, די ציהונגס קראפט, וואס ציהט ארונטער דאס עסען אין מאגען, דער כח המחזיק, די אויפהאלטונגס קראפט, וואס האלט איין דאס עסען אין מאגען ביז עס קאכט איבער, דער כח המעכל, די קראפט וואס קאכט איבער די דערשלונגענע עסענווארג און דער כח הדוחה, די קראפט וואס שפארט ארויס די פסולת, דעם אפפאל, בעת די עסענצען פערבלייבען אין קערפער און גיבען איהם חיונה און כח. און אלעם וואס דער קערפער פערמאגט, די גערערים, די אדערען, די נערוועז, אזוי גוט ווי די הענד, די פיס און אלע גליעדער, זיינען אזוי ווי דיענער, אזוי ווי קנעכט און העלפען אויפהאלטען דעם אזוי־גערופענעם פאלאץ, וואס איז פערבונדען מיט זיין בעזיצער — מיט דער נשמה דורך די פליסענדע בלוט, די נאטירליכע היטץ און די לעבהאפט אדער לעבענס־קראפט.

און דער בעשעפער האט דיך, דיין אריגינאל, די נשמה, הייסט עס, צוגעקניפט צום קערפער קונציג און קלוג, כדי איהר ביידע צוזאמען זאלען קענען דורכפיהרען די דריי זאכען, וואס איך האב דערמאהנט. און גאט האט פאר איך בעשטימט צוויי ראטהגעבער און צוויי שרייבער און גענוג בעדיענער צו בעדיענען אייך דא אויף דער וועלט. די צוויי ראטהגעבער זיינען דער שכל וואס לערנט דעם מענשען צו טהאן גאט׳ס רצון, און די תאוה, די ליידענשאפט און לוסט צו זאכען, מיט וועלכע מען דערצערנט דעם בעשעפער. די צוויי שרייבער זיינען איינער וואס פערשרייבט די גוטע מעשים, סאי מען טהוט זיי פערבארגענערהייד, סאי עפענטליך, און דער צווייטער פערשרייבט די שלעכטע מעשים וואס קומען פון די ראטהגעבונג פון צווייטען בעל עצה — די תאוה.

און די שמשים, די בעדיענער, זיינען די גייסטיגע געפיהלען אדער נייגונגען, די אינסטינקטען וואס דער מענש בעזיצט, ווי: שמחה, דאגה, לוסטיגקייט, טרויער, געדענקונגס קראפט, פערגעסונג, קלוגשאפט, נארישקייט, דרייסטקייט, פייגהייט, פרייגעביגקייט אדער מילדקייט, קארגשאפט, גערעכטיגקייט, בייזוויליגקייט, חרפה, עזות, האפנונג, ליעבשאפט, מורא, פיינדשאפט, גאוה, נידערגעפאלענקייט, און נאך אזעלכע מדות, וואס דו, גאנצער מענש בענוצסט אין דיינע פערבארגענע געדאנקען.

און דער בורא יתברך האט אנגעזאגט די וועכטער און די אויפזעהער און די קנעכט און די ראטהגעבער און די משרתים, דאס הייסט, אלע גליעדער פון מענשען און אלע זייגע אינסטינקטען, אז זיי זאלען דיך, דער נשמה פאלגען ביז א געוויסע צייט — ביז׳ן טויט. עס זיינען אבער דא איינינע זאכען, וואס דער מענש האט בעקומען בעת דער גוף האט זיך בעהעפט מיט דער נשמה, און דיזע שטעהען ניט אונטער די קאנטראל פון דער נשמה, ווייל זיי זיינען מוכרחים, געצוואונגענע. אט אזוי דארפען זיי זיין און ניט אנדערש. למשל, דער כח המושך,

דער כח הדוחה און די אנדערע צוויי כחות, וואס זיינען פריהער אויסגערעכענט געווארען, און חכמה און נארישקייט, וואס קומען לכתחילה דורך דער גזירה פון בעשעפער. דער מענש ווערט בעשאפען מיט די דערמאהנטע כחות און מיט די בעשטימונג אויב ער זאל זיין א קלוגער אדער א נאר, און די נשמה קען דאס ניט דיקטירען.

און דער בעשעפער האט דיר, נשמה, געגעבען רשות צו בענוצען זיך מיט אלע וועבטער, אויפזעהער און משרתים, כדי אויפצוהאלטען דעם גוף אויף דער וועלט. אבער דאס קענסטו טהאן בלויז אויף געוויסע אופנים. דו קענסט נור בענוצען די גליעדער אויף זאכען וואס זיינען לויט די פערזאגען פון דער תורה, הן מצוות וואס מען פערשטעהט מיט'ן שכל, הן אזעלכע וואס מען פערשטעהט ניט מיט'ן שכל און הן מותרות, אזעלכע זאכען וואס מען מעג טהאן, אבער קיין פערזאג אז מען זאל דאס טהאן, איז דאס ניט.

און בעת גאט האט דיך בעשאפען, האט ער דיר געזאגט:

דו זאלסט זיך ניט איינריידען, אז אלעס וואס איך האב איבערגעגעבען אין דיין רשות און דיך געמאכט פאר'ן מושל אז דו זאלסט זיך קענען בענוצען מיט דעם, קענסטו מיט דעם טהאן אלעס וואס דו ווילסט. דו זאלסט וויסען, אז פון דיין בענוצען זיך מיט די גליעדער פון גוף וועט דיר, נשמה, גאר ניט צוקומען, און עס וועט דיר גאר ניט אפקומען, אויב דו וועסט זיך מיט זיי ניט בענוצען. דאס וועט דיר ניט ברייננגען ניט קיין פארגעניגען און ניט קיין צער. דו קענסט נור דערמיט פערשאפען פארגעניגען אדער צער דעם גוף, אבער וואס אנבעלאנגט דיך זעלבסט, קענסטו נור געניסען הנאה אדער פיין אויף יענער וועלט. די אלע תענוגים פון דער וועלט זיינען ניט פאר דיר, נור פאר'ן קערפער. דו מיט'ן קערפער זייט איהר אזוי ווי די שליא, די געבער-מוטער, די הייטעל אין וועלכע דאס קינד ליגט ביי דער מוטער אין בויך אדער אזוי ווי די שאלאכץ פון אן איי, אין וועלכע עס ליגט די היהנדעלע אדער די פויגעלע. דו ליגסט אין קערפער, אבער איהר זייט גאר צוויי בעזונדערע זאכען.

אט דאס זאגט דיר גאט אז און ער ערקלעהרט דיר ווייטער:

אויב דו וועסט פערשטענדיג זיין און וויסען און פערשטעהען דעם צוועק פון מיין ברייננגען דיך אויף דער וועלט און די גוטעס וואס איך מיין דיר צו טהאן, און דו וועסט מיך דיענען און זיך דערוויטערען פון זיין מיר דערווידער אין אלע זאכען וואס ליגט אין דיין רשות, וועל איך דיך, נשמה, דערהויבען צו דער גדולה פון מיינע אויסערוועהלטע און מיינע געליעבטע און איך וועל דיך דערנעהענטערען צו מיין בארעמהערציגקייט און וועל דיך בעקליידען מיט'ן פראכט פון מיין כבוד. וועסטו מיר אבער זיין דערווידער, וועל איך דיך שטראפען מיט א גרויסע שטראף און וועל דיך פייניגען מיט דויערהאפטע פייניגונג.

און אויב דו וועסט אומוויסענד זיין און וועסט פערנאכלעסיגען צו דיענען מיך לויט ווי דו ביזט פערפליכטעט צוליעב דעם וואס דו וועסט זיין אפגעגעבען מיט קערפערליכע ענינים און טהאטען, האב איך דיר בעשטימט א טרייען בעל יועץ, א ראטהגעבער, איז ווען דו וועסט זיך צו איהם ווענדען, וועט ער דיך לערנען, און אויב דו וועסט איהם אפילו ניט פרעגען, וועט ער דיר אליין אויפמערקזאם מאכען אויף געוויסע זאכען. דער בעל יועץ איז דער שכל. בעראטה זיך מיט איהם, און ער וועט דיר שטענדיג געבען די ריכטיגע עצה אין אלע אנגעלעגענהייטען. אז דו וועסט אזוי טהאן, וועלען דיינע שלעכטע מדות ווערען גוטע. דיזעלבע מדות, וואס מען קען געברויכען צו שלעכטעס, וועסטו געברויכען צו

גוטען און וועסט פאר זיי קריגען שכר. עס וועט מיט דיר פאסירען אזוי ווי עס פאסירט אפט מיט א חולה, וואס א גוטער און געניטער רופא גיט איהם שעדליכע מעדיצין אדער אפילו סם המות און דאס העלפט איהם.

אויב דו וועסט דערויף בעשטעהן און אנשטרענגען דיין שכל און פאלגען זיינע עצות, וועלען מותרות צוגעשריבען ווערען צום כלל פון מצוות אדער מעשים טובים. עסען אדער שלאפען, למשל, איז א זאך וואס איז מותר, מען מעג דאס, אבער קיין מצוה איז דאס ניט; ווען אבער דו וועסט זיך פיהרען נאך די עצות פון דיין פערשטאנד און דו וועסט אלעס אין זינען האבען לשם שמים, פון גאט'ס וועגען, וועט דיין עסען, שלאפען וכדומה אויך גערעכענט ווערען פאר מצוות, און אלעס וואס דיינע בעדיענער, דיינע קערפערליכע גליעדער וועלען טהאן, אדער גייסטיגע געפיהלען וועלען געניסען, וועט דיר אלץ זיין א הילף צו דיענען גאט.

אויב אבער דו וועסט ניט פאלגען דעם שכל און דו וועסט געהן נאך די עצות פון דיין צווייטען ראטהגעבער — די תאוה, דער לוסט צו קערפערליכע תענוגים, וועלען, פארקעהרט, דיינע גוטע מדות ווערען שלעכטע. די מדות וואס מען קען אויסנוצען צו גוטען, וועסטו אויסנוצען צו שלעכטען. אין אזא פאל וועט מיט דיר זיין אזוי ווי מיט א נארישען, אונפראקטישען רופא, וואס טויטעט אפט מענשען מיט גוטע רפואות וואס העלפען, ווען מען געברויכט זיי ווי געהעריג איז. אויף אזא אופן וועלען די מותרות דיר צוגערעכענט ווערען צו די מעשים רעים, צו די עברות און אלע דיינע העלפער און משרתים, אלע דיינע גליעדער און גייסטיגע געפיהלען וועלען דיר העלפען בעפרידיגען דיינע תאוות צו זייער צופרידענהייט. די געוואהנהייט וועט שוין ביי דיר ווערען א טבע און דו וועסט זיין געצוואונגען צו שלעכטעס.

און דאס אלעס איז פון דעסטוועגען א גערעכטיגקייט פון דיין בעשעפער. דאס וואס די געוואהנהייט צווינגט דיר צו טהאן שלעכטעס, הייסט עס ניט, אז דו ביזט דערצו געצוואונגען פון הימעל, און דו קענסט זיך ניט רעכטפערטי־גען דערמיט, ווארום לכתחילה איז דאך געווען די ברירה ביי דיר צו פאלגען דיין שכל אדער די נייגונג צו תאוות. דער עיקר וועגדט זיך אן דער כונה. דו קענסט אמאל טהאן א זאך, וואס זעהט אויס גוט, אבער מיט א שלעכטע כונה, מיט א שלעכטען אבזיכט, און פארקעהרט.

ביי גאט ב"ה איז אלץ איינס, צי דו טהוסט א זאך אין די עפענטליכקייט אדער פערבארגען בלויז אין דיין מחשבה, און ער וועט דיר בעצאהלען לויט ער זעהט דיינע טהאטען בפועל אדער בלויז אין געדאנקען.

א ריכטער משפט מענשען לויט ווי עס ווערט בעשטעטיגט פון עדות אדער ווי ער, דער ריכטער אליין, זעהט אדער פיהלט די שולד אדער אומשולד פון דעם גע'משפט'ן. ווען דער ריכטער זאל וויסען די מחשבה פון דעם גע'משפט'ן, וואלט ער ארויסגעגעבען דעם אורטהייל לויט דער מחשבה, אפילו אהן עדות און אהן קענען איבערצייגען די זאך. דער בעשעפער אבער וויים וואס עס טהוט זיך ביים מענשען אין הארצען און ער משפט לויט ווי ער וויים, אזוי ווי דער פסוק זאגט: „הנסתרות לה' אלהינו" — פערבארגענע זאכען וויים נור גאט, און זיין משפט, ווען אפילו עס זעהט אויס אין מענשען'ס אויגען אומגערעכט, איז פארט גערעכט.

און ווען דו זינדיגסט מיט איינעם פון דיינע משרתים, מיט איינעם פון דיינע גליעדער אדער מיט מעהרערע גליעדער און דער בעשעפער וויל דיר מאכען

אויפמערקזאם דערויף, הייסט ער יענעם גליער אדער גליעדער קראנק ווערען און אויפהערען צו בעדיענען דיך ביז א געוויסע צייט. זעהסטו זיך ארום און מהוסט תשובה, ווערט דער גליער אדער די גליעדער געהיילט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: „אוילים מדרך פשעם, כל אכל תתעב נפשם, ויזעקו אל ה' ישלח דברו וירפאם". — די פערנארישטע פון זייערע זינד, וואס קענען ניט עסען און ליידען יסורי הגוף, ווען זיי שרייען צו גאט, גיט ער זיין בעפעהל און היילט זיי.

און דו, נשמה, ביזט דא אויף דער וועלט אויף א פראבע פאר א געוויסע צייט, און ענדיגט זיך די צייט, הייסט דער בעשעפער די אלע טויערען, ווערכטער, קנעכט און משרתים פון דעם אזוי־גערופענעם פאלאץ — דעם גוף, אוועקצוגעהן פון דיר און די פערבינדונגען צווישען דיר און דיין גוף זיינען אויס. דו קומסט צוריק צו דיין פריהערדיגען פלאץ און דיין גוף פערבלייבט אונבעוועגליך און אהן וועלכע עס איז געפיהלען. ער, דער קערפער, קעהרט זיך אויך צוריק אום צו זיין ערשטע שטופע — צו דער ערד, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין קהלת: "וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל אלהים" — די ערד קעהרט זיך אום צוריק צו דער ערד אזוי ווי געווען און דער גייסט, די נשמה, קעהרט זיך אום צו גאט.

אט דאס איז א ריכטיגע ערקלעהרונג וואס דו, נפש, דארפסט וויסען און איצט איז דיר שוין אלעס קלאהר.

פרק יא'

זאגט ווייטער דער נפש:

איך האב פערשטאנען אלעס וואס דו האסט געזאגט און אריינגענומען אין זינען אלעס וואס דו האסט דערמאהנט. בעט איך דיר איצט דו זאלסט מיר קלאהר מאכען ווען און וואו זיינען די צייט און דער פלאץ צו בענוצען די גוטע און שלעכטע מדות מיינע. איך וויל וויסען ווי אזוי אנצוגעהן מיט די מדות אויף אזא אופן, אז מען זאל מיך אויף יענער וועלט לויבען און צוגעבען אז איך האב גוט געהאנדעלט.

ענטפערט דער שכל:

מדות אדער אינסטינקטען האסטו אין זיך א סך, אבער איך וועל דערמאהנען בלויז א טייל פון זיי אין קורצען.

לאמיר נעהמען די צוויי אינסטינקטען שמחה און טרויער, וואס זיינען קאנטראסטען איינע פון די אנדערע, און אויף וואס פאר אן אופן זיי דארפען געברויכט ווערען.

פרייד דארפסטו געברויכען אין א פאל ווען דו ביזט זיכער מיט אן הנאה קימת, מיט א בעשטענדיגע הנאה, מיט אן אויפהערליכען געניס, וואס ווערט אין דעם ניט אריינגעמישט קיין טרויער און קיין בייז. דאס איז ווען דו מהוסט א מצוה, ביזטו זיכער, אז דו וועסט דערפאר געניסען תענוגי עולם הבא, וואס הערט קיינמאל ניט אויף און קיינע בייזעס ווערט אין דעם ניט אריינגעמישט. אז עס מאכט זיך דיר אזא שמחה, בעפריי אלע דיינע פריידענס געפיהלען און

זאָל דיין שמחה זיין א פאַלשטענדיגע. טרויער דאַרפסטו געברויכען, ווען עס וועט דיר אנטקעגען קומען א בעשטענדיגער צער, וואָס מען קען ניט אָפּלייגען אָדער אויסמיידען. דאָס הייסט, ווען עס קומט דיר צום האנד צו טהאָן אן עברה אָדער ווען דו האָסט שוין אָפּגעטהאָן אן עברה. אין אזא פאַל בעפריי אַלע דיינע טרויער געפיהלען און טרויער וואָס מעהר, וועט עס דיך אָפּהאַלטען פון טהאָן די זינד אָדער תשובה טהאָן, אויב די זינד איז שוין אָפּגעטהאָן געוואָרען.

דו האָסט ווידער אין זיך נאָך צוויי אינסטינקטען — מורא און האָפנונג. דאַרפסטו געברויכען דעם געפיהל אָדער אינסטינקט פון מורא, ווען דו האָסט חשק צו טהאָן זאַכען, וואָס וועלען דיר סוף כל סוף ברייננען צער און ליידען, וועלכע דו האָסט קיין מאכט אויסצומיידען. דאָס הייסט, ווען דו האָסט לוסט צו זינדיגען, וועט די מורא פאַר שטראָף דיך אָפּהאַלטען. האָפען ווידער דאַרפסטו, אז פאַר גוטע מעשים וועסטו בעלוינט ווערען מיט גוטעס און עס וועט ניט זיין קיין זאַך וואָס זאָל שטערען אין דעם. אז דו וועסט אזוי האָפען, וועסטו אָנווענדען אַלע מעגליכקייטען צו טהאָן גאָט'ס רצון.

איצט לאָמיר נעהמען די מדות פון גבורה און מורך, דרייסטקייט און פייגהייט. ווען א מענש בעגעגענט גאָט'ס שונאים, געגנער פון אמונה, דאַרף ער זיין דרייסט און קעמפּפען געגען זיי מיט אַלע מעגליכקייטען און ליידען כל־ערליי נגישות און צער און ביישטעהן ביי אַלע נסיונות פאַר דעם נאָמען פון גאָט און זיינע דיענער, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים מ"ד: "כי עליך הורגנו כל היום" — פאַר דיר, גאָט, ווערען מיר געהרגעט און מיר זיינען גערעכענט ווי שעפּסען וואָס שטעהען צו דער שחיטה. פייגהייט אָדער ווייכקייט דאַרפסטו געברויכען, ווען פרומע לייט שטראָפען דיר און צייגען דיר אויף דיינע פעהלערן. מיט דיעזע זאָלסטו ניט שטרייטען און זיך גלייך אונטערגעבען, ווייל דאָס וועט פאַר דיר זיין א טובה.

בשת און עזות, שעהמעוודיגקייט און אומפערשעמטהייט, זיינען אויך צוויי אינסטינקטען וואָס דו בעזיצסט. דאָס ערשטע דאַרפסטו געברויכען אַלס מיטעל ניט צו טהאָן דערוויעדער דעם וואָס טהוט דיר גוטעס, בעת דו ביזט אין זיינע הענד און ער קען מיט דיר טהאָן וואָס ער וויל. און ווען ער שטראָפט דיך מיט גוטען אָדער מיט בייזען; מיט מילדע שטראָף רייד פון מענשען, אָדער ווען אפילו ער שטראָפט דיך מיט עינויי הגוף, מיט יסורים; אָדער ווען דו לערנסט די שטראָף רייד פון די נביאים און דו פיהלסט ביי זיך, אז דו פיהרסט זיך ניט אזוי ווי זיי הייסען, דאַרפסטו זיך שעהמען פאַר זיך אליין, אזוי ווי יחזקאל זאָגט: "הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם" — זאָג די אידען ווי דער לעצטער בית המקדש וועט אויסזעהן און זיי וועלען זיך שעהמען פאַר זייערע זינד וואָס ברייננען דערצו, וואָס דער בית המקדש ווערט נאָך ניט געבויט. אָדער ווי עזרא האָט געזאָגט: "בושתי ונכלמתי, כי אשמתנו רבו למעלה ראש" — גאָט, איך שעהם זיך וואָס אונזערע זינד זיינען פיעל, איבער'ן קאָפּ. די מדה פון עזות, פון ניט שעהמען זיך און זיין א חצוף, דאַרפסטו געברויכען ווען דו בעגעגענסט זיך מיט רשעים, מיט זינדיגע מענשען און געגנער פון אמת. אנטקעגען דיעזע זאָלסטו זיין אן עזות פנים און זיי אָנצייגען אז זיי געהען אין א קרומען וועג און אָפּווענדען זיי פון מאוס'ע טהאַטען, און שטראָפען גרויסע און קליינע, אזוי ווי ישעיה הנביא האָט געזאָגט: "שמתי פני כחלמיש" — איך

האַב געמאַכט מיין פּנים ווי א פּעלז, איך בין, הייסט עס, ניט שעהמעוודיג גע־
ווען צו שטראָפען די אידען.

אזוי איז אויך מיט כעס און רצון, צאָרן און גוטמוטהיגקייט. כעס דארפסטו
געברויכען אנטקעגען די וואָס ווענדען זיך אָפּ פון אמת און גערעכטיגקייט, און
ווען דו זעהסט אז פאַלשקייט שטייגט איבער די ווארהייט. גוטמוטהיגט דארפסטו
זיין, ווען דו זעהסט אז מענשען טהוען אלעס ווי געהעריג איז און זיי געהען אין
וועג פון אמת און יושר.

דאָס זעלבע איז אויך מיט מדות פון רחמים און אכזריות, רחמנות און גרוי־
זאַמקייט. רחמנות, בארמהערציגקייט דארפסטו געברויכען אויף אָרימע לייט,
אויף קראַנקע, אויף די וואָס האָבען קיין שום הנאה פון דער וועלט, אויף די
אונוויסענדע, וואָס ווייסען ניט וואָס פאר זיי איז גוט, אויף די וואָס ווייסען
סתם ניט ווי אזוי צו פיהרען זיך, אויף געפאַנגענע אין די הענד פון פיינד, אויף
רייכע וואָס ווערען פעראָרימט, אויף די וואָס האָבען חרטה אויף זייערע זינד
און דער געוויסען פּלאָגט זיי און זיי וויינען און בעדויערען זייער פערגאַנגענ־
הייט אוים מורא פאַר גאָטס ש׳טראָף. גרויזאַם דארפסטו זיין, אומערבארמיג,
ווען עס האַנדעלט זיך צו בעשטראָפען רשעים און נוקם זיין זיך אָן שלעכטע
מענשען וואָס פערדאַרבען די וועלט, אזוי ווי די תורה זאָגט ביי א רוצח, ביי א
מערדער: ״לא תחום עינך עליו״ — דו זאָלסט אויף איהם קיין רחמנות האָבען.

מיט די מדות פון גאוה און ענוה, גרויס האַלטען זיך ביי זיך און זיין ערני־
דעריגט, איז אויך אזוי. דאָס ערשטע דארפסטו געברויכען ווען דו בעגעגענסט
זיך מיט אפּיקורסים וואָס לייקענען אין גאָט און ווענדען זיך אָפּ פון איהם. גע־
גען דיעזע זאָלסטו ציינען גאוה, זיך האַלטען העכער און ווירדיגער פון זיי, ווארום
אויב דו וועסט זיך נענען זיי ערנידריגען, וועט עס אויסזעהן, אז דו ביזט מסכים
צו זייערע מיינונגען און דו האַלטסט מיט זיי. האריבער נוץ אוים די מדה פון גאוה
פון זיין שטאָלץ ביי זיך צו צייגען די דאָזיגע לייט, אז דיינע מיינונגען זיינען
א קאָנטראַסט פון זייערע און דו ווילסט ניט וויסען פון זייערע לעהרען און מע־
טהאָדען, אזוי ווי דו ווייסט פון מרדכי און המן. מרדכי האָט ארויסגעוויזען זיין
שטאָלץ געגען המן און ניט געוואָלט בוקען זיך צו איהם, כאָטש ער האָט דערמיט
ריזיקירט זיין לעבען. ענוה אָבער דארפסטו בענוצען, ווען דו בעגעגענסט א פרו־
מען מענשען, אן אויפריכטיגען, א גאָטספאָרכטיגען, א לערנער און א גאָט׳ס
דיענער. געגען אזעלכען דארפסטו זיין ניעדערגעפאַלען און זיך גרינג שעצען
געגען איהם. דו דארפסט אויך געברויכען די מדה פון ענוה געגען אזעלכען וואָס
האָט דיר א טובה געטהאָן און דו ביזט איהם מחויב אָפּצאָהלען דערפאַר. געגען
גאָט, וואָס זיינע טובות צו דיר זיינען אזוי פיעל און אזוי גרוים, אז דו ביזט
גאָרניט אימשטאַנד אָפּצוצאָהלען איהם פאר זיי, דארפסטו געווים זיין אן עניו,
א געפאַלענער ביי זיך. און אזוי אויך ווען גאָט שטראָפט דיך, דארפסטו אויך
זיין געפאַלען ביי זיך און אנערקענען אז זיין משפּט איז א גערעכטער, אזוי ווי
עס ווערט געזאָגט אין דער תוכחה פון בחוקתי: ״או אז יכנע לבבם הערל״ —
דאַמאָלס, ווען די אידען וועלען געשטראָפט ווערען, וועלען זייערע פערשטאָפּטע
הערצער אונטערטהעניג ווערען צו גאָט.

אזוי איז אויך מיט אהבה און שנאה, ליעבשאַפט און פיינדשאַפט. ליעב

האבען דארפסטו די יעניגע וואס דיענען גאט גלייך מיט דיר און די וואס בע־וועגען דיר צו גאט'ס דיענסט, וואס וועט דיך ברייננען צו פרייד און פערגעניגען לעולם הבא, און פיינט האבען דארפסטו די וואס זיינען עובר אויף גאט'ס רצון און זיינען געגנער פון אמת און ווילען דיך בעוועגען צו אזעלכע מעשים, וואס דערצערנען דיין בעשעפער, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם" — די וואס פערלאזען די תורה, ליבען און ריהמען דעם רשע און צייגען צו איהם ליעבשאפט, ווערענד די צדיקים וואס היטען די תורה, רייצען זיך מיט די רשעים און האבען זיי פיינט.

נדיבות און כילות, פרייגיביגקייט און קארגשאפט — דיעזע צוויי מדות דארף מען אויך וויסען ווען צו בענוצען. פרייגעביג אדער מילד דארפסטו זיין אין העלפען גוטע און פרומע לייט מיט געלד, מיט אן עצה און מיט וויסען און קענטניס, וואס דו בעזיצסט מעהר פון זיי. דו דארפסט אבער זעהן אז דיין פריי־געביגקייט זאל זיין אין פלאץ צו די יעניגע וואס זיינען דאס ווערטה, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות" — דו זאלסט ניט פערמיידען קיינע גוטעס פון דעם וואס דאס געהער צו איהם, אויב נור דו ביזט אימשטאנד, אויב דו האסט די מאכט דאס צו טהאן. נאך א פסוק אין משלי זאגט: „יפוצו מעינותיך חוצה" — דיינע קוואלען זאלען פערשפרייט ווערען אויסערליך. דאס מיינט צו זאגען, אז דו זאלסט זיין פרייגעביג מיט דיין תורה און חכמה און עס ארויסגעבען צו לייטען אין געהעריגע פעלע. קארג דארפסטו זיין געגען אכזרים, געגען טיראנען און פערנארישטע מענשען, וואס קענען ניט זיך אליין, ווילען ניט וויסען ווי שפל זיי זיינען און אנערקענען דער־ריבער ניט די טובות וואס מען טהוט זיי. אזוי עס ווערט געזאגט אין משלי: "יוסר לץ לוקח לו קלון ומוכיח לרשע מומו" — דער וואס זאגט אן אפשפאטער מוסר, האט דערפון חרפות, און דער וואס שטראפט א רשע, מאכט זיך א מום, א פעהלער. דעריבער דארף מען זיין קארג מיט לערנען תורה און חכמה די יע־ניגע וואס ווילען דאס ניט און לאכען אפ דערפון. מיט טהאן א געלד טובה אדער אן אנדער מאטעריעלע טובה צו אזעלכע, וואס ווילען דאס ניט אנערקענען, דארף מען אויך קארג זיין, אזוי ווי די גמרא זאגט: "כל העושה טוב למי שאינו מכירו כאלו זורק אבן למרקולים" — דער וואס טהוט א טובה צו אזעלכען וואס אנער־קענט דאס ניט איז אזוי ווי ער ווארפט א שטיין צו דער עבודה זרה מרקולים. די־דיענסט פון דעם אפגאט מרקולים איז געווען, וואס מען פלעגט אויף איהם ווואר־פען שטיינער. קען דאך איינער מיינען, אז ווארפען שטיינער איז דאך בכלל א בזיון, טהוט ער א גוטע זאך וואס ער איז מבזה דעם אפגאט; אין אמת'ען איז אבער ניט אזוי. וויבאלד אז דאס איז די צערעמאניע פון זיין דיענסט, הייסט עס גאר אן עברה. אזוי איז ווען מען טהוט א טובה אזעלכען וואס אנערקענט עס ניט.

אזוי איז אויך מיט די מדות פון פוילקייט און פלייסיגקייט. פויל דארף מען זיין אין דורכפיהרען טהיערישע תאוות, קערפערליכע תענוגים, וואס זיינען ניט דויערהאפט און ברייננען סוף כל סוף דעם מענשען חרפה אויף דער וועלט און שטראף אויף יענער וועלט, און פלייסיג דארף מען זיין אין זוכען צו געניסען גייסטיגע הנאות און אין טהאן מעשים מיט דער כונה צו ערפילען דעם רצון פון גאט, ב"ה, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "חשתי ולא התמהמתי לשמור

מצותיך" — איך האָב מיר געאײלט און ניט געװען לאנגזאם צו היטען דײנע פערזאָגען.

און אלעם װאָס איך האָב דערמאָהנט אין דיזען שער איז גענוג פאר דעם װאָס קלײבט זיך אױם דעם ריכטיגען װעג און זוכט דעם רײנעם אמת און האָט לוסט צו דער חכמה פון דער תורה לשמה, מיט א רײנעם געװיסען. און גאָט זאָל אונז מיט זײנע גענאָדען העלפען צו דיענען איהם, אמן.

סוף פון שער עבודת האלהים

שער הרביעי

שער הבטחון

דער שהויער פון בטחון. די לעהרע פון האָבען צוטרויען אין גאָט.

פרק א׳

האָט דער מחבר געזאָגט:

ווייל אין פאַריגען שער האָב איך ארומגערעדט די פפליכטען פון מענשען צו נעהמען אויף זיך גאָט׳ס דיענסט, האָב איך איינגעזעהן, אז עס איז אין פלאַץ צו ריידען נאכדעם וועגען דעם וויכטיגסטען ענין וואָס האָט צו טהאָן מיט גאָטעס דיענסט. דאָס איז דער ענין פון בטחון, פון האָבען צוטרויען אין גאָט אין אלע זאכען, ווייל אין דעם ליגט גרויסע נוצען הן אין תורה זאכען, הן אין וועלטליכע זאכען.

פאַר די וואָס ווילען זיך אָפּגעבען מיט לערנען תורה איז בטחון זעהר נוצליך. בטחון פערשאפט דעם מענשען רוה. דאָס נעהמט פון איהם אוועק די דאגות און ער קען מיט א רוהיגען קאָפּ לערנען תורה און דיענען גאָט. און א מענש איז מחויב צו האָבען בטחון אין גאָט, צו פערלאָזען זיך אויף איהם אזוי ווי א קנעכט איז מחויב צו האָבען בטחון אין זייןווירטה. ווארום אויב א מענש האָט ניט קיין צוטרויען אין גאָט, האָט ער דאָך צוטרויען אין אימיצען אנדערש, און דער וואָס האָט צוטרויען אין אימיצען אויסער גאָט, נעהמט פון זיך אוועק גאָט׳ס השגחה און גיט זיך איבער אין די הענד פון יענעם, און וועמען ער האָט בטחון, און דערמיט זינדיגט ער אין צווייען, אזוי ווי ירמיה הנביא האָט געזאָגט: ״כי שתים רעות עשו עמי״ — דערמיט וואָס די אידען האָבען אויפגעגעבען זייער בטחון אין גאָט, האָבען זיי געטהאָן צווייערליי שלעכטעס; ערשטענס, וואָס זיי האָבען מיך פערלאָזט, און צווייטענס, וואָס זיי האָבען געקראָגען צוטרויען צו מענשען. נאָך אַ פסוק איז דאָ אין ירמיה: ״ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן ה׳ יסור לבו״ — פערפלוכט זאָל זיין דער מענש וואָס האָט בטחון אין מענשען, פערלאָזט זיך אויף שטערבליכע און פון גאָט ווענדעט ער אָפּ זיין הארץ. אין תהלים איז דאָ א פסוק: ״אשרי הגבר אשר שם ה׳ מבטחו״ — וואויל דעם וואָס האָט זיין צוטרויען אין גאָט און פערלאָזט זיך ניט אויף רייכע לייט און פערפיהרער, און נאָך עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען.

און ווען א מענש פערלאָזט זיך אויף זיין אייגענע חכמה, אייגענע ערפונדענע מיטעל, קערפערליכע און גייסטיגע כחות, קען זיין מיה זיין אומזיסט. זיין כח וועט אָפּגעשוואכט ווערען און זיינע אויסגעטראכטע מיטעל ווי אזוי צו מאכען זיך בעסער וועלען ניט האָבען די מאכט צו ערפילען זיין פערלאַנג, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין איוב: ״לוכד חכמים בערמם״ — גאָט פאַנגט די

קלוגע מיט זייער קלוגשאפט. דאס הייסט: די וואס פערלאזען זיך אויף זייער חכמה פאלען אריין און פיהרען גארניט אוים מיט זייער אויפקלעהרונג. אין קהלת ווערט געזאגט: "כי לא לקלים המרוץ ולא לגבורים המלחמה" — ניט שטענדיג קענען די וואס זיינען גרינג אויף די פיס לויפען און ניט דוקא גבורים נעהמען איין א מלחמה. אין תהלים איז דא א פסוק: "כפירים רשו ורעבו" — לייבען, מעכטיגע לייט ווערען אפטמאל פעראריםט און ליידען הונגער, „ודורשי ה׳ לא יחסרו כל טוב" — און די וואס פערלאזען זיך ניט אויף זייער מאכט און פארשען גאט, האבען בטחון אין איהם, פעהלט זיי ניט קיין גוטס. איז ווי מיר זעהן, האט ניט א מענש צו פערלאזען זיך אויף זיין חכמה אדער כח.

און ווען איינער איז רייך און פערלאזט זיך אויף זיין עשירות, איז דאס אויך קרום, ווארום די עשירות קען פון איהם אוועקגעהן און פערבלייבען ביי אן אנדערען. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין איוב: "עשיר ישכב ולא יאסוף עיניו פקח ואיננו" — ער לייגט זיך שלאפען רייך און עס פעהלט איהם גארניט און ווען ער עפענט אויף די אויגען און די רייכטהום איז ניטא. א פסוק אין משלי זאגט: "התעיף עיניך בו ואיננו" — עס פאסירט, אז ווען דו ווילסט א בליק טהאן אויף׳ן רייכען, איז ער שוין ניטא. אין ירמיה ווערט געזאגט: "בחצי ימיו יעזבנו" — דער רייכער לאזט אפטמאל איבער זיין רייכטהום אין זיינע מיטעל יאהרען.

און עס קען אויך פאסירען, אז א מענש זאל לעבען און זיין רייך און קיין הנאה ניט האבען פון זיין עשירות. עס טרעפען געוויסע סבות וואס דער מענש האט ניט קיין שליטה איבער זיין אייגענעם פערמעגען. אין אזא פאל איז דער עושר ניט מעהר ווי א שומר, א היטער אדער א וועכטער וואס היט דאס געלד ביז א געוויסע צייט ווען דאס געהט איבער צו אזעלכען וואס איז בערעכטיגט צו דעם, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין קהלת: "ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת לטוב" — דעם זינדיגען גיט דער אויבערשטער א רעיון צו זאמלען רייכטהימער, כדי אוועקצוגעבען דאס נאכהער צום גוטען און גאספארכטיגען, אדער אזוי ווי איוב האט געזאגט: יכין וצדיק ילבש וכסף נקי יחלוק" — דער שלעכטער מענש גרייט אן און דער צדיק בעקליידט זיך מיט דעם, און געלד וואס דער רשע זאמעלט צוטהיילט זיך דער צדיק דערמיט.

און אמאל קען גאר זיין, אז רייכטהום פיהרט צו בייזען און אפטמאל צו לעבענס פערלוסט, אזוי ווי קהלת זאגט: „עושר שמור לבעליו לרעתו" — רייכטהום ווערט אפטמאל געהאלטען צו בייזען פאר זיין אייגענטימער. פאלגליך, קען זיך א מענש אויף עשירות אויך ניט פערלאזען און די איינציגע זאך פערבלייבט האבען בטחון אין גאט.

די מדה פון בטחון האט נאך א מעלה, וואס דאס בריינגט דעם בעל בטחון, אז ער זאל ניט דינען קיינעם אויסער גאט, ב"ה, און זאל ניט האפען אויף א מענשען׳ס הילף און ניט זיין אונטערוואַרפען אונטער מענשען כדי געווינען זייער לאסקע, און ניט חנפ׳נען קיינעם און ניט איינשטימען מיט געגנער פון גאט׳ס דיענסט, און קיין פורכט האבען פאר אזעלכע וואס האבען די מאכט בייזעס צו טהאן. דער אמת׳ער בעל בטחון ווארפט פון זיך ארונטער די מענשליכע טובות־קליידער, ער וויל, הייסט עס, ניט אנקומען צו קיינעמס טובות און וויל אויף זיך ניט נעהמען די מיה צו דאנקען אימיצען און אפצאהלען אימיצען פאר וועלכע

עס איז גוטעס, ווייל ער האלט בלויז פון גאָט'ס הילף און פון דאנקבאר זיין איהם.

און אז דעם בעל בטחון קומט אוים צו זאָגען אימיצען מוסר, איז ער ניט פאַרזיכטיג ניט צו בעריהרען יענעמס כבוד, און אויב ער איז זיי מביש פאר ניט אויפפיהרען זיך ווי געהעריג איז, ווערט ער אָבער ניט מבויש פון יענע. פאר א בעל בטחון קען מען זיך ניט רעכטפערטיגען מיט שקרים, מיט פאַלשע אידעען און מיינונגען, ווייל ער שעהמט זיך ניט און האָט קיין מורא ניט צו זאָגען דעם אמת אין די אויגען, אזוי ווי גאָט האָט געזאָגט צו יחזקאל הנביא: "אל תירא מהם ומדבריהם אל תירא" — דו זאָלסט פאר זיי, פאר די אידען וועמען דו זאָגסט מוסר קיין מורא האָבען און פאר זייערע רייד זאָלסטו זיך ניט שרעקען. עס זיינען דאָ נאָך פיעל פסוקים אין זעלבען זינען.

נאָך א מעלה האָט די מדה פון בטחון, וואָס דאָס ווענדט אָפּ דעם מענשען'ס הארץ פון וועלטליכע אנגעלעגענהייטען, פון זוכען תענוגי הגוף, קערפּערליכע פער־גניגענס און ער קאָנצענטרירט זיין הארץ און געדאנקען צו גאָטעס דיענסט, און איז מיט זיין רוהיג געמיט און וועניג זאָרג פאר וועלטליכע זאכען גלייך צום אלכעמיקער, צו דעם וואָס וויים די קונסט צו פערוואנדלען זילבער אין אויסזעהן פון גאָלד אָדער אנדערע ביליגע מעטאלען אין אויסזעהן פון זילבער. און נאָך מעהר: דעם וואָס האָט צוטרויען אין גאָט איז נאָך בעסער ווי דעם אלכעמיקער אין צעהן פּרטים.

ערשטענס, מוז דער אלכעמיקער האָבען געוויסע מאַטעריאַלען צו זיין אר־בייט און ער קריגט דאָס ניט אין יעדער צייט און אין יעדען אָרט; אָבער דער וואָס האָט בטחון אין גאָט איז זיין חיונה שטענדיג זיכער און עס וועט איהם קיינמאָל ניט פעהלען צום לעבען, אזוי ווי די תורה זאָגט: "כי לא על הלחם לבדו יהיה האדם" — ניט בלויז אויף ברויט אַליין לעבט א מענש, נור אויף אַלעס וואָס גאָט זאָגט. גאָט שפּייזט אָפטמאָל א מענשען אויף פערשיעדענע אופנים, אפילו אזעלכע וואָס זעהען אוים שלא כדרך הטבע, אזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אין מלכים א', ווי ראָבען האָבען געשפייזט אליהו הנביא, און די מעשה מיט דער אלמנה מיט'ן קריגעל מעהל וואָס האָט געדויערט א לאנגע צייט, און עהנליכע נסים, וואָס ווערען דערמאָהנט אין די הייליגע שריפטען. און דער פסוק זאָגט אין תהלים: "ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב" — גאָט'ס פאַר־שער פעהלט ניט קיין גוטעס, צי דאָס קומט אויף א נאַטירליכען אופן, צי אויף אן אוננאַטירליכען, אָבער דער צדיק קריגט זיינס.

צווייטענס, מוז דער אלכעמיקער ארבייטען, טהאָן געוויסע מלאכות, און ניט ארבייטענדיג קען ער גאָר ניט אויפטהאָן. קען דאָך פּאַסירען אז האָבענדיג שטענדיג צו טהאָן מיט בעמישע שטאָפען, קען דער גערוך פון די שטאָפען און זייער רויך פעראורזאכען זיין טויט, אָדער די צופיעל ארבייט, די צופיעל אָנ־שטרענגונג קען פאר איהם שעדליך זיין, ווערענד דער וואָס האָט בטחון אין גאָט איז זיכער פון שלעכטעס. ער קריגט זיין חיונה אָהן מסירת נפש, אָהן מורא פאר געפאַהר, און אַלעס וואָס גאָט גיט איהם איז ער מקבל מיט שמחה אָהן שום פחד פאר וועלכע עס איז בייזע באַגעגענים.

דריטענס, האַלט דער אלכעמיקער זיין סוד פאר זיך. ער וויל דאָס קיינעם ניט אויסזאָגען אוים מורא, אז דאָס זאָל ניט אָנקומען צו דער ממשלה, צו דער

רעגיערונג און ער וועט בעשטראפט ווערען אלס פעלשער, און עס איז זעהר ניט גוט פאר א מענשען צו האלטען זיך מיט א סוד און זיך דארפען היטען מיט איהם. דער אבער וואס איז א בעל בטחון, האט פאר קיינעם קיין מורא ניט און ער בעריהמט זיך און שטאלצירט מיט דעם, אזוי ווי דוד המלך האט געזאגט: „באלהים בטחתי לא אירא, מה יעשה אדם לי” — ווייל איך האב בטחון אין גאט, האב איך פאר קיינעם קיין מורא ניט, וואס קען מיר א מענש טהאן?

פיערטענס, פאסירט מיט'ן אלכעמיקער איינס פון די ביידע: ענטוועדער ער מאכט א סך גאלד און זילבער, כדי צו זיין בעווארענט אויף דער עלטער אדער אויף שלעכטע צייטען — ווען ער וועט ניט האבען קיין חיונה, אדער ער זארגט ניט אויף שפעטער און ער פראדוצירט נור אזוי פיעל וויפיעל ער מוז האבען אויף אויסקומעניש. און אין ביידע פעלע טויג דאס ניט. גרייט ער אן א סך, לעבט ער שטענדיג אין שרעק אז ער זאל עס צוליעב וועלכע עס איז סבה ניט פערלירען אדער די רעגיערונג זאל דאס ביי איהם ניט געפינען; גרייט ער ווידער ניט אן און פראדוצירט בלויז אזוי פיעל וויפיעל ער מוז האבען נויטיג אויף זיין טעגליכע חיונה, איז ער אין ריזיקע, טאמער וועט ער צוליעב א געוויסע אורזאך מארגען אדער ווען עס איז ניט קענען מעהר אנגעהן מיט זיין ארבייט און ער וועט פארבלייבען אהן ברויט. דער בעל בטחון אבער קען שטענדיג לעבען רוהיג און זיכער זיין אז גאט וועט איהם שפייזען לויט זיין פערלאנג ווען ער וועט וועלען און וואו ער וועט וועלען, אזוי ווי ער שפייזט דאס קינד און זיין מוטער'ס בויך און די היהנדעלע אין איי — פלעצער וואוהין קיינער קען גאר ניט אריינברענגען אדער עפעס ארויסנעהמען פון דארט, און אזוי ווי ער שפייזט די פויגעל וואס פליהט אין דער לופט, די פיש אין וואסער און די קליינע און שוואכע מוראשקע, און פערקעהרט ווידער, אז ער וויל נעהמט ער אוועק די שפייז פון מעכטיגען לייב, אזוי ווי דער פסוק זאגט: ”כפירים רשו ורעבו” — לייבען ווערען אפטמאל פעראריימט און ליידען הונגער. אבער בעלי בטחון פעהלט קיינמאל גאר ניט. נאך א פסוק איז דא אין משלי: ”לא יעריב ה' נפש צדיק” — גאט פערהונגערט ניט דעם צדיק.

פינפטענס, לעבט דער אלכעמיקער שטענדיג אין שרעק. ער האט מורא אי פאר גרויסע לייט, אי פאר איינפאכע מענשען, ווייל זיין ארבייט מוז געטהאן ווערען אין געהיים, מחמת דאס איז א פערבאטענע בעשעפטיגונג, און מיט'ן בעל בטחון איז פערקעהרט, פאר איהם האבען מורא גרויסע לייט און חשוב'ע מענשען, אפילו חיות זיינען איהם אויך ניט מזיק, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין קאפיטעל ”יושב בסתר עליון” (תהלים צ"א). אין איוב ה' זיינען אויך דא פסוקים וואס דריקען אוים דאס זעלבע.

זעקסטענס, דער אלכעמיקער, ווען אפילו עס געהט איהם גוט אין אנדערע פרטים, קען פאסירען אז ער זאל ליידען פון קראנקהייטען און וועהטאגען וואס צושטערען זיין פארגעניגען און ער האט קיין הנאה פון זיין געלט: אבער דער וואס פארלאזט זיך אויף גאט איז בעווארענט פון קראנקהייטען און וועהטאגען, און אויב אפילו ער ווערט יא קראנק, ווייס ער אז דאס איז א כפרה אויף זיינע זינד אדער כדי ער זאל אפקומען אויף דער וועלט און האבען מעהר עולם הבא, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין ישעיה: ”וקוי ה' יחליפו כח” — די וואס האפען צו גאט וועלען אלע מאל בעקומען נייע קרעפטען.

זיעבעטענס, קען מיט'ן אלכעמיקער פּאסירען, אז כאטש ער האט געגוג זילבער און גאלד, זאל ער דאך ניט האבען וואס צו עסען, ווייל עס קענען טרע־פען פעלע, אז מען זאל ניט קענען קריגען קיין שפּייז פאר געלט, אזוי ווי דער פּסוק זאגט אין יחזקאל: „כספּם בחוצות ישליכו" — זיי וועלען ווארפען זייערע זילבער אדער זייערע געלט אין די גאסען, ווייל זיי וועלען ניט קריגן וואס צו קויפען דערפאר, אדער ווי צפניה הנביא האט געזאגט: „גם כספּם, גם זהבם לא יוכל להצילם — זייערע זילבער און זייערע גאלד וועט זיי ניט קענען רע־טען. מיט'ן בעל בטחון וועט אבער אזעלכעס ניט פּאסירען, אזוי ווי דער פּסוק זאגט אין איוב: „ברעב פּדך ממות" — אין הונגער צייט, ווען מענשען קריגען ניט וואס צו עסען, האט ער דיך, צדיק, אויסגעלייזט פון טויט. אין תהלים איז דא א פּסוק: „לא יבושו בעת רע ובימי רעבון ישבעו" — זיי, די בעלי בטחון, וועלען ניט פערשעהמט ווערען אין א שלעכטע צייט און אין הונגער טעג וועלען זיי זאט זיין.

אכטענס, דער אלכעמיקער האלט זיך ניט לאנג אין איין ארט אוים מורא אז מען זאל ניט דערגעהן זיין סוד; ווערהרענד דער וואס האט בטחון אין גאט זיצט רוהיג און זיכער וואו ער וויל און ווי לאנג ער וויל, אזוי ווי דער פּסוק זאגט אין תהלים: „בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה" — פערלאז זיך אויף גאט און טהו גוטעס, רוה אין לאנד און שפּייז זיך מיט ערענטליכ־קייט, אדער: „צדיקים ירשו ארץ וישכנו לעד עליה" — די גערעכטע וועלען ערבען דאס לאנד און אייביג אין איהר וואוינען.

נײַנטענס, דעם אלכעמיקער וועט זיין פאלשע פּראפעסיע ניט בעגלייטען אויף יענער וועלט. אין בעסטען פאל קען ער דערפון ניט האבען מעהר ווי א שטיקעל זיכערקייט געגען ארימקייט און געגען דארפען אנקומען צו מענ־שען; אבער דער וואס האט צוטרויען צו גאט, וועט ער דערפאר בעלוינט ווע־רען אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט, אזוי ווי דוד המלך זאגט: „והבוטח בה' חסד יסובבנו" — דער וואס האט בטחון אין גאט איז ארומגע־רינגעלט מיט גנאדען, און איז אז אנדער פלאץ ווערט געזאגט אין תהלים: „מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" — ווי גרויס און ווי פיעל איז דיינע גוטעס וואס דו האסט באהאלטען פאר די צדיקים (לעולם הבא).

צעהנטענס, אויב מען דערוויסט זיך פון דעם אלכעמיקער און זיין בע־שעפטיגונג, ברייגגט עס אויף איהם דעם טויט, ווארום די פּראפעסיע זיינע איז נארעריי און בעטרוג, און גאט וואס רעגיערט איבער אלעס, וועט שוין פאראורזאכען א סבה אז מען זאל זיך פון איהם דערוויסען און איהם טויטען. אבער מיט דעם בעל בטחון איז פונקט פערקעהרט, אז מען ווייס אז ער איז אזעלכער וואס האט צוטרוי אין גאט, ווערט ער געעהרט, געשעצט און געאכ־טעט פון לייטען, און זיין מקורב מיט איהם ווערט בעטראכט פאר א כבוד און מען איז גערן צו זעהן איהם, ווייל ער ברייגגט גוטעס זיין שטאדט און פער־הינדערט בייזע בעגעגעניסען, אזוי ווי דער פּסוק זאגט אין משלי: „וצדיק יסוד עולם" — דער צדיק איז דער פונדאמענט פון דער וועלט, צוליעב זיין זכות האט די וועלט א קיום, און מיר ווייסען דאס פון דעם פאל פון לוט, וואס צוליעב איהם איז די שטאדט נצול געווארען פון די איבערקעהרענים פון סדום און עמורה.

שער הבטחון

פרק ב׳

און וואס אנבעלאנגט צו תורה און מצוות איז די מדה פון בטחון אויך א הילף. דער בעל בטחון קען זיך מעהר אפגעבען מיט תורה און מעשים טובים ווי דער ניט בעל בטחון. ווארום: ממה נפשך: איז ער א געלטיגער מענש, איז ער רייך, וועט ער אפצאהלען זיינע חובות, צו גאט און צו לייט. ער וועט זיך עוסק זיין אין דער תורה, וועט טהאן מעשים טובים און וועט געבען צדקה מיט א פרעהליך הארץ און גוטען געמיטה; איז ער ווידער ארים, וועט ער איינזעהן, אז דאס וואס ער האט קיין געלד ניט, איז גאר איינע פון די טובות וואס גאט טהוט מיט איהם. אין פרטים איז אריסקייט א טובה פאר'ן מענשען. אז ער האט ניט קיין געלד, געהען פון איהם ארונטער די געלד שולדען צו גאט און צו לייט. פון אן ארימאן פאלען ארונטער די חובים, די פפליכטען פון אויסגעבען געלד אויף מצוה זאכען און צדקה, און ער דארף ניט מורא האבען פאר א שטראף פאר ניט מקיים זיין די דאזיגע זאכען. און ווידער האט דער ארימאן ווייניגער זארג ווי דער רייכער. דער מענש וואס האט פארמעגענס איז שטענדיג בעזארגט וועגען היטען און בעווארענען זיין רייכטהום, און דער ארימאן האט ניט וואס צו טראכטען וועגען דעם, אזוי ווי מען דערצעהלט אויף איינעם א פרומען מאן, אז ער פלעגט זאגען: ״גאט זאל מיך היטען און בעשירמען פון פזור הנפש, פון צושפרייטע מחשבות״. ווען מען האט איהם געפרעגט, וואס ער מיינט דערמיט? האט ער געענטפערט: ״איך מיין, גאט זאל מיך היטען פון עשירות, איך זאל האבען פארמעגענס אין שטעדט און אויף וואסערען און מיינע געדאנקען זאלען דארפען טראכטען וועגען פערשיעדענע פלעצער״. אונזערע חכמים האבען אויך געזאגט: ״מרבה נכסים, מרבה דאגה״ — דער וואס האט מעהר רייכטהום, האט מעהר זארגען. אין אן אנדער פלאץ זאגען אונזערע חכמים: ״איזהו עשיר, השמח בחלקו״ — ווער הייסט א רייכער, דער וואס בענוגענט זיך מיט דעם וואס ער האט.

בטחון, פערלאזען זיך אויף גאט, איז גוט נאך אין א פרט. דער וואס פערלאזט זיך אויף גאט, איז אויב ער איז רייך, וועט דאס געלד איהם ניט מאכען פאר אוים בעל בטחון, ווייל ער בעטראכט זיין עשירות אלס א פקדון, אלס א בעהעלטעניס, וואס גאט האט אויף איהם אנפערטרויט אויף א געוויסע צייט צו בענוצען עס פאר געוויסע צוועקען. און אויב די עשירות האלט זיך ביי איהם איין א לענגערע צייט אדער שטענדיג, געהט ער דורכדעם ניט אראפ פון וועג, און ווען ער גיט, צום ביישפיעל, צדקה, פאדערט ער דערפאר קיין דאנק אדער לויב־געזאנג. ער דאנקט נור גאט דערפאר וואס ער האט איהם מזכה געווען ער זאל קענען טהאן גוטעס. און ווען ער פארליערט זיין געלד, דאגה'ט ער ניט און טרויערט נים און דאנקט גאט פאר צונעהמען פון איהם דעם פקדון, אזוי גוט ווי ער האט איהם געדאנקט ווען ער האט עס איהם געגעבען. ער איז צופריעדען מיט זיין חלק וואס ער האט, וועט ניט זוכען אימיצען צו שאדען, כדי ער זאל דערפון פראפיטירען און וועט אפילו קיין לוסט האבען צו האבען רייכע פריינד אדער הויכשעצען געלטיגע מענשען אום צו געניסען פון זיי עטוואס. אזוי ווי שלמה המלך האט געזאגט אין משלי: ״צדיק אוכל לשובע נפשו״ — דער צדיק עסט נור צו זעטיגען זיין נשמה, ער וויל נור

האבען אזוי פיעל וויפיעל עס איז נויטיג אויפצוהאלטען די נשמה, אבער פאר'ן גוף, פאר קערפערליכע תענוגים זארגט ער ניט.

אבער דער עיקר גוטעס וואס דער מענש האט פון בטחון איז די רוהיגקייט, די אומבאזארגטקייט פון וועלטליכע זאכען און דעם צער וואס מען האט, ווען מען וויל נאכגעבען די קערפערליכע פאדערונגען און מען קען ניט. דער בעל בטחון איז פריי פון די דאזיגע דאגות און ער לעבט שטענדיג רוהיג און זיכער אויף דער וועלט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: "ברוך הגבר אשר יבטח בה'" — געבענשט איז דער מענש וואס פערלאזט זיך אויף גאט.

דער בעל בטחון דארף ניט זיין נע ונד, אומפאהרען איבער דער וועלט זוכען פערדיענסטען. דאס זיין פארוואגעלט פון דער היים, דאס אומרייזען אין פרעמדע שטעדט און לענדער מאטערט אויס דעם קערפער און פארקירצט די יאהרען, אזוי ווי דוד המלך האט געזאגט אין תהלים: "ענה בדרך כחי קצר ימי" — מיינע קרעפטען ווערען געפייניגט אין וועג און דאס פארקירצט מיינע לעבענס-טעג. מען דערצעהלט אויף א פרוש, אויף א פרומען מאן, וואס פרום ווערענדיג איז ער אוועק אין א ווייטע לאנד זוכען פרנסה, האט ער זיך אין א שטאדט באגעגענט מיט א געטצענדיענער, א גראבער נפש, און ער האט זיך מיט איהם פאנאנדערגערעדט. האט דער פרומער מאן איהם גענומען שטראפען און ערקלעהרען ווי בלינד און אומוויסענד ער איז דיענענדיג צו געטצען. האט איהם יענער געפרעגט: "און וועמען דיענסטו?" האט דער פרוש געענטפערט: "איך דיען דעם באשעפער פון דער וועלט וואס קען אלעס און איז דער איינציגער וואס שפייזט אלעמען און באזארגט אלעמען מיט זייערע באדערפניסע". האט דער געטצענדיענער זיך אפגערופען: "דו ווידערשפרעכסט דאך זיך אליין. דו זאגסט דאך אז דיין גאט איז דער איינציגער שפייזער פון אלעמען, היינט אויב אזוי, צו וואס האסטו געדארפט קומען אהער? האט דיר דיין גאט ניט געקענט שפייזען אין דיין שטאדט?" דער געווארענער פרומער מאן האט ניט געהאט וואס צו ענטפערען דארויף און ער האט זיך אומגעקעהרט צוריק אהיים און האט פערבראכט זיינע יאהרען אין פרומקייט אין זיין אייגענע שטאדט.

נאך א מעלה פאר'ן בעל בטחון איז, וואס ביידע, אי די נשמה, אי דער גוף זיינען פרייער פון שווערע מלאכות, וואס מאטערען אויס דעם מענשען. דער וואס פארלאזט זיך אויף גאט, זוכט זיין חיונה פון אזעלכע זאכען וואס ער זאל האבען מעהר רוה און זאל דורכדעם קריגען א גוטען נאמען. ער שטרענגט זיך ניט אן צופיעל אין זוכען פראפיטען און ער לאזט פלאץ אין זיין הארץ און אין זיינע געדאנקען נאכצוקומען די פפליכטען פון זיין תורה און אמונה. ווארום דער בעל בטחון ווייס, אז זיין צופיעל אנשטרענגען זיך וועט איהם ניט צוגעבען קיין רייכטהום און זיין ניט אנשטרענגען זיך וועט ביי איהם גאר ניט אוועקנעהמען. ער ווייס אז דאס איז א באשערטע זאך פון הימעל לויט די גזירה פון השם יתברך, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: „כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים" — גאט אורטהיילט, גאט באשטימט דעם שיקזאל פון מענשען, דעם דערהויבט ער און דעם דערנידעריגט ער.

דער בעל בטחון האט נאך א טובה פון זיין פארלאזען זיך אויף גאט. ער האט ווייניג צער און דאגות אין געשעפט אנגעלעגענהייטען. ער איז זיך ניט מצער ווען עס פארבלייבט איהם סחורה און ער קען עס ניט אויסברייגען;

עס קימערט איהם ניט פיעל, ווען ער פאנגט אן מסחר און קען דאס ניט דורכפיהרען, אדער ווען ער קען ניט אויפמאהנען חובות וואס לייט זיינען איהם שולדיג אדער אפילו ווען ער ווערט חס ושלום קראנק, ווייל ער וויים, אז דער באשעפער טהוט פאר איהם מעהר און בעסער ווי ער קען טהאן פאר זיך אליין, אזוי ווי דוד המלך האט געזאגט: „אך לאלהים דומה נפשי, כי ממנו תקותי" — נור אין גאט ביז איך אנפערטרויט, ווייל פון איהם קומט מיין האפנונג.

אין נאך א פאל איז דעם בעל בטחון בעסער ווי דעם ניט בעל בטחון. דער בעל בטחון איז צופרידען און נעהמט אן מיט שמחה וועלכע עס איז פרנסה וואס גאט גיט איהם. אויב אומשטענדען ברייגען איהם, אז ער מוז זיך בעשעפטיגען מיט א זאך וואס איז געגען זיין טבע, איז ער זיך דערמיט אויך משמח, ווייל ער פערלאזט זיך אויף גאט און האט אמונה אז אלעס וואס ער טהוט מיט איהם איז פון זיין טובה וועגען, אקוראט אזוי ווי א מוטער וואס וואשט איהר קינד און וויקעלט איהם און בינדט איהם איין אין ווארימע בגדים'לעך פון דעם קינד'ס טובה וועגען, כאטש דאס קינד קען דאס ניט פארליידען און לאזט זיך ניט, אז די מוטער זאל דאס טהאן. דאריבער זאגט דוד המלך: "כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי" — די הנהגות פון השם יתברך מיט מיר זיינען אזוי ווי א זויגלינג וואס ווערט בעהאנדעלט פון זיין מוטער.

איצט אז איך האב שוין אויפגעוויזען די נוצען וואס בטחון ברייגנט דעם מענשען און די הנאות וואס דער בעל בטחון האט פון זיין פארלאזען זיך אויף גאט אזוי ווייט ווי איך בין אימשטאנד געווען צו דערוויזען, וועל איך איצט ארומריידען זיבען פונקטען וואס האבען צו טהאן מיט דעם ענין פון בטחון.

ערשטענס, וועל איך ערקלעהרען מיט מעהר איינצעלהייטען, וואס איז אזעלכעס בטחון? צווייטענס, אויב מען קען אין א מענשען געפינען די אורזאכען וואס זאלען ברייגען דערצו, אז מען זאל אין איהם האבען בטחון; דריטענס, וועל איך ערקלעהרען די זאכען וואס א מענש דארף וויסען כדי צו קומען צו דער מדה פון בטחון און די פפליכט פון מענשען צו טהאן וואס ניט איז און ניט זיצען מיט פארלייגטע הענד און האבען בטחון אז גאט וועט געבען. פיערטענס, וועל איך ערקלעהרען אין וועלכע פעלע מען דארף זיין א בעל בטחון און ווען בטחון איז גוט און ווען ניט גוט. פינפטענס, וועל איך געבען צו פארשטעהן די נפקא מינה פון איינעם וואס האט א געוויסע פרנסה מיט בטחון אויף גאט און אזעלכען וואס בעשעפטיגט זיך מיט דער זעלבער זאך, אבער אהן בטחון. זעקסטענס, וועל איך ערקלעהרען ווי עס דארף פעראכטעט ווערען די דעה פון די יעניגע, וואס לאזען זיך וואויל געהן, וואס זיינען אריינגעטהאן אין וועלטליכע תענוגים, מיינענדיג אז זיי וועלען דאס שטענדיג האבען, און דיענען גאט, זאגען זיי, וועלען זיי דאמאלס ווען זיי וועלען דערגרייכען זייערע אלע וועלטליכע שטרעבונגען; ווען זיי וועלען האבען אלס וואס זיי פארלאנגען, דאן זאגען זיי, וועלען זיי פריי זיין פון עסקים, פון בעשעפטיגונגען און זיי וועלען זיך קענען אפגעבען מיט עבודת הבורא. די דאזיגע לייט זיינען בעלי משכונות, זיי ווילען, הייסט עס, האבען פון גאט א משכון, ער זאל זיי פריהער געבען אלעס וואס זיי ווילען, וועלען זיי איהם דערפאר שפעטער אפדיענען. זיעבעטענס, וועל איך ריידען וועגען די אורזאכען וואס

פארדארבען דעם בטחון אין גאט. איך וועל ערקלעהרען ווארום עס זיינען דא מענשען ניט קיין בעלי בטחון און וואס עס בריינגט זיי דערצו. איך וועל זאגען וואס נויטיג איז אין דיזען ענין און טהיילוויז וועל איך מקצר זיין.

פרק ג׳

וואס איז די ריכטיגע בעדייטונג פון בטחון? בטחון מיינט: די זעעלע רוהיגקייט פון פערזאן וואס בעזיצט די דאזיגע מדה, דאס פארלאזען זיך אויף דעם, אין וועמען ער האט בטחון, אז ער וועט טהאן וואס גוט און געהעריג איז אין דעם ענין וואס ער פערלאזט זיך אויף איהם. דער בעל בטחון דארף ניט האבען קיין שום ספקות און זיין ביי זיך זיכער, אז דער, אויף וועמען ער פארלאזט זיך וועט אלעס טהאן פאר איהם לויט זיין מעגליכקייט און זיין וויסען וואס פאר איהם איז גוט. פעהלט איהם אויס די דאזיגע זיכערהייט, איז ער קיין בעל בטחון ניט. און ניט נור דארף דער בעל בטחון זיין ביי זיך איבערצייגט, אז דער וואס ער פארלאזט זיך אויף איהם וועט מקיים זיין דאס וואס ער האט צוגעזאגט און גאראנטירט, נור ער דארף אויך זיין ביי זיך זיכער, אז יענער וועט אין זינען האבען צו טהאן איהם זייטיגע טובות, אנדערע חסדים, וואס ער האט פון איהם גאר ניט פערלאנגט.

אט דאס הייסט אמת׳ער בטחון.

אבער האבען בטחון איז נור שייך אויף׳ן באשעפער, ניט אויף בעשאפענע — אויף מענשען. מען וואלט יא געקענט און געמאגט פארלאזען זיך אויף מענשען, ווען זיי וואלטען באזיצען אלע פאלגענדע זיבען מדות און פעהיגקייטען.

צוערשט: רחמנות, בארעמהערציגקייט און ליעבשאפט. ווארום ווען א מענש ווייס אז אן אנדער מענש איז א בעל רחמנות און ער האט איהם ליעב, קען ער זיך אויף איהם פארלאזען און רוהיג זיין, אז ער וועט זיך באמיהען פון זיינעט וועגען.

צווייטענס: דארף ער וויסען, אז אויסער די מדה פון רחמנות וואס יענער בעזיצט און אויסער זיין ליעבשאפט צו איהם, איז ער אזעלכער וואס וועט זיך ניט אפווענדען פון איהם און וועט זיך ניט פוילען צו ערפיללען זיין פארלאנג און וועט זיך סטארען צו טהאן אלעס פון זיין טובה וועגען. איז ער אבער מיט דעם ניט זיכער, איז זיין בטחון אין יענעם קיין פאלקאמענער. ווארום וואס העלפט די רחמנות און ליעבשאפט, ווען מען נוצט דאס ניט אוס?

דריטענס: מוז דער מענש, אויף וועמען מען וויל האבען בטחון, זיין א שטארקער און מעכטיגער, וואס קען דורכפיהרען וואס ער וויל אומבעשטרייטבאר. ווארום אויב ער איז א שוואכער, קען מען זיך דאך אויף איהם ניט פערלאזען אז ער וועט זיכער דורכפיהרען דאס וואס ער וויל, ווען אפילו ער איז זיכער א בעל רחמנות, אן אמת׳ער גוטער פריינד און פוילט זיך ניט און איז גרייט מיט אלע זיינע כחות צו טהאן א טובה.

פיערטענס: מוז יענער, אויף וועמען מען האט בטחון, זיין אזעלכער וואס ווייס וואס עס איז גוט פאר דעם יעניגען וואס פערלאזט זיך אויף איהם. ער דארף עס וויסען אין פארבארגענע זאכען אזוי גוט ווי אין עפענטליכע. ווארום אויב ער ווייס דאס ניט גענוי, ווי אזוי קען מען זיך אויף איהם פאר-

לאזען? ניט וויסענדיג אויף ריכטיג וואס עס איז גוט פאר דעם וואס פארלאזט זיך אויף איהם, קען ער גאר וועלענדיג איהם טהאן א טובה, טהאן א רעה.

פינפטענס: קען זיך א מענש מיט זיכערהייט פארלאזען אויף איינעם וואס קען איהם פון אנפאנג פון זיין עקזיסטענץ און איז קלאהר אין אלע זיינע אנגעלעגענהייטען פון זיין אויפגעצויגען ווערען, פון זיינע קינדערשע, בחור׳שע, מיטעל־יעהריגע און עלטערע יאהרען. אויב דיזער האלט אויף איהם אן אויג צו גוטען און באמיהט זיך שטענדיג צו טהאן איהם גוטעס, קען מען אין איהם האבען בטחון אויף ווייטער. מען קען זיך אבער ניט פארלאזען אויף א צייטוויליגען בעל טובה, אז ער וועט ווירקליך טהאן א טובה.

זעקסטענס: קען אמת׳ער בטחון נור זיין, ווען מען איז אינגאנצען איבערגעגעבען צו דעם, אין וועמען מען האט בטחון, און קיינער אויסער יענעם קען עפעס שלעכטעס אדער גוטעס טהאן. דער בוטח דארף זיין אין יענעמ׳ס הענד אזוי ווי א געפאנגענער אין תפיסה וואס איז אין רשות פון אויפזעהער. אויף אזא אופן וועט ער זיך פארלאזען נור אויף איהם און ניט אויף קיין אנדערען. ווען אבער עס קען מעגליך זיין, אז ער זאל וועלען דורכפיהרען זיין פארלאנג מיט פארלאזען זיך אויף מעהרערע מענשען, הייסט דאך דאס ניט, אז ער האט בטחון דוקא אין יענעם.

זיבעטענס: דארף דער וואס מען פערלאזט זיך אויף איהם זיין א פאלשטענדיגער נדיב, א מילדער און א בעל חסד צו יעדען, אי צו דעם וואס איז בערעכטיגט צו חסדים, אי צו אזעלכען וואס איז ניט בערעכטיגט, און זיין גוטסקייט מוז זיין א שטענדיגע, א ניט אויפהערליכע. ווארום אויב ער איז אזעלכער וואס זיין גוטסקייט איז ניט קיין שטענדיגע און זיין מילדקייט קען אפגעשניטען ווערען, קען מען זיך אויף איהם מיט זיכערהייט ניט פערלאזען.

פאלגליך, אויב מען קען געפינען א מענשען מיט די אלע פאריגע תנאים, קען מען אין איהם האבען בטחון. אבער אז מיר וועלען נאכקלערען און נאכפארשען, קענען מיר אין א מענשען ניט געפינען די אלע זיבען זאכען, אבער מיר געפינען זיי ביים בעשעפער, וואס איז א מרחם על בריותיו, וואס האט רחמנות אויף זיינע בעשעפענישען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים "רחום וחנון ה׳", גאט איז א בעל רחמנות, א בארימהערציגער. ער איז אויך אזעלכער וואס ווענדט זיך ניט אפ און פוילט זיך ניט צו טהאן גוטעס, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל" — דער אידישער היטער אדער וועכטער (גאט) דרעמעלט ניט און שלאפט ניט. ער איז אויך א בעל כח, א מעכטיגער, וואס קען אלעס דורכפיהרען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין איוב: "חכם לבב ואמיץ כח" — גאט איז קלוג און מעכטיג. אדער ווי עס ווערט געזאגט אין צפניה: „לך ה׳ הגדולה והגבורה" — צו דיר גאט איז די גרויסקייט און מעכטיגקייט. דער בעשעפער איז אויך דער איינציגער וואס איז מיט׳ן מענשען פון אנפאנג פון זיין בעשאפונג און זארגט פאר איהם שטענדיג, ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: הלא הוא אביך קנך, הוא עשך ויכוננך" — ער איז דיין פאטער, דיין ערווערבער, ער האט דיך בעשאפען און איינגעריכטעט. אדער ווי דוד המלך האט געזאגט אין תהלים: "עליך נסמכתי מבטן" — אויף דיר, גאט, האב איך זיך פערלאזט נאך פון מיין מוטער׳ס בויך. און דער מענש איז אויסשליסליך אין גאט׳ס רשות און אהן גאט׳ס ווילען קען קיינער דעם מענשען נים טהאן ניט קיין שלעכטעס און ניט קיין גוטעס, אזוי ווי דער פסוק

זאגט אין איכה: „מי זה אמר ותהי, ה׳ לא צוה?" ווער איז דען דא אזעל־כער וואס זאל וואס זאגען און עס זאל געשעהן, אויב גאט האט ניט געהייסען?

עס איז שוין וועגען דעם פריהער גערעדט געווארען אין דיזען ספר און אלעס איז שוין ערקלערט געווארען. איך האב דעריבער געבראכט די פסוקים בלויז לזכרון.

און אז דער מענש וועט די זאך נאכדענקען און עס וועט ביי איהם קלאר ווערען די ווארהייט פון דעם בעשעפער׳ס חסדים, וועט ער האבען בטחון נור אויף איהם, וועט זיך איבערגעבען צו איהם און זיך אין גאנצען פערלאזען אויף זיין פיהרערשאפט. טאמער וועלען זיינע פערלאנגען ניט ערפילט ווערען, וועט ער אויך קיין פערדרוס ניט האבען און ער וועט אלעס אננעהמען פאר גוט, אזוי ווי דוד המלך האט געזאגט: „כוס ישועות אשא ובשם ה׳ אקרא" און „צרה ויגון אמצא ובשם ה׳ אקרא" — ווער איך געהאלפען, רוף איך צו גאט, און האב איך צרות און טרויער, רוף איך אויך צו גאט.

אבער ווי אזוי קומט מען צו דער מדה פון אמת׳ן און ריינעם בטחון אין גאט? זיינען דא פינף זאכען וואס פיהרען דערצו.

ערשטענס: דארף מען האבען אמונה און זיין איבערצייגט, אז די זיבען דערמאהנטע פונקטען אלע צוזאמענגענומען זיינען נור פאראן ביי גאט, און דעריבער קען מען זיך אויף איהם פערלאזען. מיר וועלען די זיבען פונקטען, וועגען וועלכע איך האב שוין גערעדט און אנגעוויזען פון פסוקים, צוגליעדערען און ארומריידען ברייטער.

דער ערשטער פונקט, אז מען קען זיך נור פערלאזען אויף א בעל רחמנות, איז ניטא אזא בעל רחמנות ווי דער אויבערשטער, וואס איז זיך מרחם אויפ׳ן מענשען מעהר פון אלע מענשליכע בעלי רחמים. און ווען אפילו מיר זעהען, אז איין מענש איז זיך מרחם אויפ׳ן צווייטען, שטאמט עס אלץ פון גאט׳ס רחמנות און בארימהארציגקייט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: ונתן לך רחמים ורחמך" — גאט וועט דיר געבען דעם געפיהל פון רחמנות, דו זאלסט רחמנות האבען אויף אנדערע און דערפאר וועט ער רחמנות האבען אויף דיר.

דער פונקט, אז דער אויף וועמען מען האט בטחון דארף וויסען וואס פאר׳ן בוטח איז גוט, איז אויך דער שכל מחייב, אז גאט וויסט עס. דער מענש איז דאך איינער פון זיינע שאפונגען און ווער נאך קען אזוי וויסען, וואס פאר וועלכע עס איז זאך איז גוט אדער שלעכט ווי דער וואס האט די זאך געמאכט? און אז א מענש מאכט עפעס א זאך, איז ער דאך אייגענטליך ניט מחדש, ער מאכט ניט קיין נייעס, נור ער ענדערט די פארמע פון א זאך וואס איז שוין דא. עס איז דא, למשל, האלץ, מאכט ער דערפון א טיש, אדער עס זיינען דא שטיי־נער, האקט ער דערפון עפעס אויס; אבער מאכען דעם שורש, דעם אריגינאל, האט ער ניט ביכולת, פונדעסטוועגען וויים ער וואס איז זיין געמאכטע געגענ־שטאנד פעהלט אדער וואס עס איז איבעריג, א פשיטא שוין גאט וואס ער האט בעשאפען דעם אריגינאל פון מענשען, זיין פארמע און אלעס, איז קיין ספק ניט אז ער וויים וואס עס איז פאר איהם גוט און וואס ניט גוט אויף דער וועלט און לעולם הבא. און ווען אפילו א מענש ווערט געשטראפט אויף דער וועלט, איז דאס אויך פון זיין טובה וועגען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "כי את אשר יאהב ה׳ יוכיח" — וועמען גאט האט ליעב, שטראפט ער אויף דער וועלט, כדי ער זאל האבען יענע וועלט.

שער הבטחון

דער פונקט, אז דער בעשעפער איז שטארקער פון אלע שטארקע, מעכטי־גער פון אלע מעכטיגע, און זיינע רייד און זיין ווילען קען ניט האבען קיין געגנערשאפט, איז אויך א געוויסע זאך, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: „כל אשר חפץ ה׳ עשה" — וואס גאט וויל טהוט ער, אדער ווי עס ווערט גע־זאגט אין ישעיה: „כה יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם" — אזוי זיינען די רייד וואס געהט ארויס פון מיין מויל, וועלען זיך ניט אומקעה־רען מיט ליידיגען, דאס הייסט, וואס גאט'ס רצון איז, געשעהט שטענדיג.

דער פונקט אדער דער תנאי, אז דער וואס מען פערלאזט זיך אויף איהם, דארף האבען זיין שטענדיגע השגחה אויף דעם בוטח, איז אויך נור שייך ביי גאט, וועלכער האט זיין השגחה אויף די מענשען און זייערע הנהגות און פון דאס קלענסטע ביז דאס גרעסטע איז פון איהם ניט פערבארגען. עס קען ביי איהם ניט פאסירען אזוי ווי ביי מענשען, אז צוליעב איין זאך זאל ער פערגעסען אן אנדער זאך, ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: „אלהי עולם, ה׳ בורא קצות הארץ, לא ייעף ולא יגע אין חקר לתבונתו" — גאט איז אן אייביגער, ער האט בעשאפען די עקען פון דער וועלט, ער ווערט ניט מיעד און ערשעפט, זיין פער־שטאנד קען ניט אויסגעפארשט ווערען. דאס הייסט: כאטש דער בעשעפער האט זיין השגחה איבער דער גאנצער וועלט, ווערט ער ניט מיעד אדער ער־שעפט און ער פערפעהלט ניט צו זעהן און צו וויסען אלעם פון דאס קלענסטע ביז דאס גרעסטע, א זאך וואס מיר מענשען קענען ניט משיג זיין ווי אזוי דאס איז מעגליך.

דער פונקט, אז דער, אין וועמען מען האט בטחון, דארף זיין דער איינצי־גער וואס מען פערלאזט זיך אויף איהם, איז זעהר א וויכטיגער. דער מענש מוז זיין איבערציינגט, אז קיינער פון די בעשאפענע קען איהם אדער אן אנדע־רען טהאן גוטעס אדער שלעכטעס אהן דעם ווילען פון בעשעפער. די דאזיגע איבערצייגונג וועט דעם מענשען בריינגען ניט צו האבען בטחון אין קיינעם, נור אין גאט. ווארום ווען א קנעכט האט איינינע בעלי הבתים און יעדערער פון זיי איז אימשטאנד צו טהאן עטוואס גוטעס פון זיינטוועגען, וועט ער זיך ניט פערלאזען אויף איינעם פון זיי, נור אויף אלע; ווען ווידער ער וויים אז איי־נער פון זיינע בעלי הבתים קען פאר איהם טהאן מעהר ווי די אנדערע, וועט ער זיך אויף דעם איינעם מעהר פערלאזען, אבער ער וועט אויך אביסעל בטחון האבען אין די אנדערע. ווען אבער ער וויים אז נור איינער קען איהם העלפען אדער שאדען טהאן, וועט ער האבען בטחון בלויז אין דעם איינעם. אזוי אז דער מענש וועט ביי זיך פיהלען אז קיינער, אויסער גאט, קען איהם ניט טהאן ניט קיין גוטעס און ניט קיין שלעכטעס, וועט ער פאר קיינעם קיין מורא ניט הא־בען און וועט זיך אויף קיינעם ניט פערלאזען, נור אויף גאט, אזוי ווי דוד המלך לערענט די מענשען: "אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה" — איהר זאלט זיך ניט פערלאזען אויף גוטהערציגע, אויף א מענשען וואס קען גאר ניט העלפען.

צו דעם פונקט, אז א מענש קען זיך נור זיכער פערלאזען אויף דעם יעני־גען וואס קען איהם און וויים איהם פון אנפאנג צו ענדע, דארף בעטראכט ווע־רען אז דער איינציגער, אויף וועמען מען קען דאס זאגען, איז דער בעשעפער, וואס טהוט מיט'ן מענשען טובות פון אנפאנג פון זיין בעשאפונג. און דער מענש דארף דאס אנערקענען און בעטראכטען אלס א חסד פון גאט'ס זייט, וואס

ער טהוט מיט איהם, ניט ווייל ער, דער מענש, איז בערעכטיגט דערצו אדער ווייל דער בעשעפער האט עפעס דערפון. דאס איז נור א נדבה, א געשאנק, וואס דער אויבערשטער שענקט דעם מענשען, אזוי ווי מיר האבען עס ערקלערט אין שער הבחינה פון דיזען ספר, און אזוי ווי דוד המלך האט געזאגט: "רבות עשית אתה ה' אלהי, נפלאותיך ומחשבותיך אלינו" — פיעלעס האסטו געטהאן, דו גאט מיין גאט, דיינע וואונדער און געדאנקען זיינען נור פאר אונז מענשען, פאר אונזער טובה וועגען.

און ביים מענשען דארף קלאר זיין אז אלע געשעהענישען אויף דער וועלט, סאי עצמיים, גרונד זאכען, אריגינאלען וואס זיינען לכתחילה אזוי, אדער מקריים, צופעליגע, וואס ענטוויקלען זיך פון די אריגינאלען, האבען א בעשטימטען גרעניץ און עס קען ניט זיין מעהר אדער ווייניגער ווי דער בעשעפער האט בעשטימט. קיין זאך ווערט ניט און הערט ניט אויף פון זיך אליין. די צייט, דער ארט, די מאס און די ארט און ווייזע פון יעדער זאך און פון יעדער פאסירונג, איז אלץ געוועגדעט אן גאט'ס ווארט, אן זיין הייליגען רצון. דאס וואס גאט וויל אז עס זאל זיין ווייניג, קען ניט זיין קיין סך, און דאס וואס ער איז גוזר עס זאל זיין א סך, קען ניט זיין ווייניג. דאס וואס זיין רצון איז אז עס זאל זיין פריהער, קען ניט זיין שפעטער, און דאס וואס ער וויל עס זאל זיין שפעטער, קען ניט זיין פריהער.

און ווען מען זעהט א דבר מחודש, ווען מען זעהט אז א זאך ווערט פון העלער הויט אנדערש ווי זי איז געווען אדער אנדערש ווי זי דארף געוועהנליך זיין, זאל מען ניט דענקען אז דאס איז פון זיך אליין געווארען, און וויסען אז דאס איז א גזרה פון גאט, וועלכער האט פריהער בעשטימט אז אזוי זאל דאס זיין.

ווארום צו יעדע פאסירונג, צו יעדע געשעהעניש זיינען דא סבות, אורזאכען וואס ברייגגען דערצו. די סבות ווערען פעראורזאכט פון אנדערע סבות, אבער די סבות גופא שטאמען פון גאט. דער וואס פערשטעהט ניט די וועלט דענקט אז די ענדערונג וואס קומט פאר אין א זאך צוליעב א געוויסער סבה, איז דאס ניט מעהר ווי א צופאל. און ער רעכענט צו דעם שנוי, די ענדערונג, צו דער סבה, צו דער אורזאך, וואס האט געבראכט דערצו. דער אמת איז אבער, אז די סבה אליין, וועלכע זי זאל ניט זיין, איז צו שוואך אויפצוטהאן עפעס, ווען דער רצון פון גאט איז דערביי ניטא.

לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, איין ווייץ קערענדעל. ווען מען פערזעעט איהם, ברייגגט ער ארויס א סך זאנגען, און יעדער זאנג גיט ארויס א סך קערנער. איז דער איינצייער קערענדעל די סבה, די אורזאך צו שאפען הונדערטע אדער טויזענדער קערנער. קענען מיר דען זאגען אז דער קערענדעל האט בכח דאס אליין צו טהאן? אדער לאמיר נעהמען דעם מענשען און אנדערע לעבעדיגע ברואים. האבען דען די זוימען אדער די פיצינקע פיש רוינגע אליין בכח צו ברייגגען לעבעדיגע בעשעפענישען אויף דער וועלט?

פאלגליך, געשעהט אלעס נור דורך דער הימעלשער השגחה און געטליכען רצון. און ווען איין עניגים פון פרנסה זאל זיך א מענש געבען די גרעסטע מיה ארייגצוכאפען פריהער דאס וואס איז איהם בעשערט צו קומען שפעטער, אדער אפהאלטען א זאך וואס דארף איהם קומען פריהער אויף שפעטער; פערמעהרען דאס וואס איז בעשטימט פון הימעל צו זיין ווייניגער, אדער פערקעהרט,

קען ער דאָס ניט דורכפיהרען. אין דעם דאַרף ער האָבען בטחון אין גאָט, און עס איז ניט אין מענשענס רשות צו רעגולירען אַזעלכע זאַכען. בלויז וואָס אַנ־בעלאַנגט צו מצוות און גאָטעס דיענסט, איז די בּרירה בּיים מענשען צו טהאָן עס פריהער אָדער שפּעטער, מעהר אָדער ווייניגער, אָבער ניט אין וועלטליכע ענינים.

און דער חכם, שלמה המלך, האָט שוין וועגען דעם אָנגעדייטעט, זאָגענ־דיג אין קהלת: "לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים" — אויף אַלעם איז אַ צייט און אַ פאַרבעשטימונג צו יעדעם וועזען אונטער'ן הימעל. נאָכדעם ווע־רען אויסגערעכענט אַכט און צוואַנציג בעזונדערע זאַכען, אויף וועלכע אין הי־מעל ווערען בעשטימט צייטען פאַר זייער פּאַסירונג. און די פיהרונגען פון בעשעפער זיינען פערבאָרגען, טיעף און דערהויבען צו וויסען אַפילו אַ טהייל פון זיי. אַלעס וויסען, איז אודאי ניט פאַר דער מענשליכער השגה, אַזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין ישעיה: "כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם" — גאָט זאָגט: אַזוי ווי עס איז הויך דער הימעל פון דער ערד, אַזוי זיינען הויך מיינע וועגען פון אייערע וועגען און מיינע געדאַנקען פון אייערע געדאַנקען.

וועגען די אַנדערע פיער זאַכען וואָס ברייננגען צום אמת'ן בטחון אין גאָט, וועלען מיר וויטער ריידען.

פרק ד'

די צווייטע זאַך וואָס ברייננגט דעם מענשען צו אמת'ן בטחון איז: אַז ער זאָל וויסען און ער זאָל איבערציייגענד זיין, אַז דער בורא יתברך קוקט אויף איהם און עס איז פון איהם ניט פערבאָרגען קיין זאַך. ער וויים וואָס דער מענש טהוט אָפען און אין געהיים; וואָס ער טהוט מיט'ן גאַנצען הארצען און וואָס ניט, און אויב זיין בטחון איז אַן אמת'ער, אַ ריינער אָדער ניט, אַזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין תהלים: „ה' יודע מחשבות אדם" — גאָט וויסט דעם מענ־שענס מחשבות, אָדער אַזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: "תוכן לבות הוא יבין" — גאָט, וואָס דרינגט דורך דעם מענשענס הערצער, פערשטעהט און וויים אַלעס.

אַז ביים בעל בטחון וועט דאָס זיין קלאָר און איבערציייגענד, וועט ער ניט זאָגען מיט'ן מויל אַז ער פערלאָזט זיך אויף גאָט סיידען ער וועט זיך טאַקע אויף איהם פערלאָזען מיט'ן גאַנצען הארצען, ווייל ער וועט ניט וועלען זיין פון יענע וואָס דער פּסוק זאָגט אויף זיי: "בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני"— מיט'ן מויל און מיט די ליפּען עהרט ער מיך און זיין הארץ איז פון מיר וויים.

די דריטע זאַך איז: אַז גאָט זאָל זיין דער איינציגער צו פערלאָזען זיך אויף איהם אין די זאַכען וואָס מען דאַרף זיך אויף איהם פערלאָזען און דער מענש זאָל אין דער אָנגעלעגענהייט ניט צונעהמען קיין שותף צו גאָט. האָבען בטחון אי אין גאָט, אי אין אַ מענשען טויג ניט. און איהר וויסט דאָך שוין וואָס עס איז געזאָגט געוואָרען אויף'ן פרומען קעניג אסא בעת ער איז קראַנק געווען און זיך פערלאָזט אויף רופאים, אויף דאָקטוירים. זאָגט דער פּסוק אין דברי הימים ב': „ובחליו לא דרש את ה' אלהיו" — אין זיין קראַנק זיין האָט ער זיך ניט געווענדעט בלויז צו גאָט, און ער איז דערפאַר געשטראָפט געוואָרען.

און עס איז א בעוואוסטע זאך, אז ווען א מענש שטעלט אן צוויי מענשען אדער מעהר צו טהאן איינע און די זעלבע זאך, ווערט די דאזיגע ארבייט פערדארבען, ווערט ניט געטהאן ריכטיג, מחמת די אנגעשטעלטע פערלאזען זיך איינע אויף די אנדערע. א פשיטא שוין ווען איינער פערלאזט זיך אי אויף גאט, אי אויף מענשען, וועט אודאי זיין בטחון ניט דורכגעפיהרט ווערען, ווייל א מענש קען דאך אייגענטליך ניט העלפען, און גאט וויל יענעם ניט העלפען פאר זיין פאלשען בטחון אין איהם, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: ארור הגבר אשר יבטח באדם ומן ה' יסור לבו" — פערשאלטען זאל זיין דער מענש וואס פערלאזט זיך אויף א מענשען אויך און פון גאט קעהרט ער אפ זיין הארץ, ניט האבענדיג דעם גאנצען בטחון אין איהם.

די פיערטע זאך וואס ברייגגט דעם מענשען צו אמת'ן בטחון איז: אז ער זאל אויף זיך אליין האבען א שטארקע השגחה צו זיין אן עובד ה', גאט'ס דיענער, און זאל זיך סטארען נאכצוקומען די פליכטען פון איהם צום בעשעפער און טהאן זיינע מצוות און זיין אפגעהיט פון טהאן זאכען וואס.זיינען פערבאטען, אזוי ווי גאט פערלאנגט פון איהם, כדי גאט זאל אויך טהאן פאר איהם דאס וואס ער פערלאנגט. אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט אין פרקי אבות: "עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך כרצונו" — גאט'ס ווילען זאל ביי דיר זיין אלץ איינס ווי דיין ווילען, כדי דיין ווילען זאל ביי איהם זיין אזוי ווי זיין ווילען, און ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: „בטח בה ועשה טוב" — פערלאז זיך אויף גאט און טהו גוטעס, היט אפ די תורה ומצוות.

אבער דער וואס פערלאזט זיך אויפ'ן בעשעפער און איז איהם דערווידער, טהוט ניט וואס ער וויל און פערלאנגט, קען מען פערשטעהן וואס פאר א נאר אזא מענש איז און ווי זיין וויסען איז שוואך. און יעדער איינער קען זיך דאך נעהמען א ביישפיעל פון זיך אליין. יעדער איינער ווייס און פיהלט, אז ווען ער שטעלט אן אמענשען פאר א געוויסע ארבייט אדער אין זיין געשעפט און ער זאגט איהם אן: דאס זאלסטו טהאן און דאס זאלסטו ניט טהאן, איז אויב יענער פאלגט איהם ניט, וועט ער, דער ווירטה, פאר איהם אויך ניט טהאן זאכען וואס יענער פערלאזט זיך אויף איהם אז ער זאל טהאן, און ער וועט זיין פאלקאם גערעכט. א פשיטא שוין, דער וואס איז עובר אויף גאט'ס געבאטען, קען געוויס ניט האפען אז גאט זאל פאר איהם טהאן זאכען וואס ער פערלאזט זיך אויף איהם, און מען קען גאר אזעלכען ניט אנרופען מיט'ן נאמען "בוטח באלהים", א בעל בטחון אין גאט.

אויף אזעלכען וואס פערלאזט זיך אויף גאט און פאלגט ניט אויס זיינע געבאטען זאגט דער פסוק אין איוב: "כי מה תקות חנף כי יבצע כי ישל אלוה נפשו?" — וואס טויג די האפנונג פון חונף, פון פאלשען מענשען, וואס גזל'ט און פערלאזט זיך אויף גאט, אז גאט וועט ביי איהם די נשמה צונעהמען? אדער ווי עס ווערט געזאגט אין ירמיה: הגנוב, רצוח ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה" — האט עס דען א זינען גנב'ענען און מארדען און קומען אין גאטעס הויז בעטען און האבען בטחון אין גאט?

דא איז דער פינפטער פונקט, וואס אהן דעם קען א מענש ניט קומען צו דער מדה פון אמת'ן בטחון אין גאט:

ביים מענשען מוז קלאר זיין, אז אלע זאכען וואס ווערען פערפאלקאמט און קריגען אן אנדער פנים אדער ווערען אזוי אנדערש ווי זיי זיינען געוועזען לכתחילה

ווען זיי זיינען געשאפען געווארען, קומט די דאזיגע ענדערונג צוליעב צוויי אורזאכען. ערשטענס, ווייל אזוי איז געווען די גזרה פון בעשעפער, אז די אדער יענע זאך, דער אדער יענער געגענשטאנד זאל אין א געוויסע צייט אנדערש ווערען, און צווייטענס, סבות און צופעלע וואס ברייגנען די ענדערונגען. און די סבות זיינען דא נאהענטע און ווייטע, עפענטליכע און פערבארגענע, אבער זיי אלע קומען פון גאט און זיין הייליגען רצון.

וואס הייסט ווייטע סבות און וואס הייסט נאהענטע? ווענען מיר געבען א ביישפיעל פון א ברונים, פון וועלכען מען ציהט ארויס וואסער מיט דער הילף פון א ראד און א שטריק. איז די כלי אדער דער עמער, וועלכער ברייגנט ארויף דאס וואסער, די נאהענטע סבה, די לעצטע אורזאך, דורך וועלכער דער מענש האט וואס צו טרינקען. ווען דער ראד דרעהט זיך מיט'ן כח פון אן אקס אדער א פערד וואס ווערט איינגעשפאנט פאר דיעזען צוועק, איז דער מענש וואס שפאנט איין דעם אקס אדער דעם פערד, די ווייטע סבה, די ערשטע אורזאך וואס ברייגנט דערצו, אז דער ראד זאל זיך דרעהען, די שטריק זאל זיך וויקלען ארום א האלץ אדער אן אייזען און דורכדעם זאל דער עמער וואסער ארויפקומען. פאלגליך, זיינען די סבות, וואס ברייגנען דערצו, אז דאס וואסער זאל ארויפגעבראכט ווערען פון טיעפען ברונים: דער מענש, דער אקס אדער דער פערד, דער ראד, די שטריק און דער עמער. און זאל עפעס פאסירען מיט איינע פון די סבות, זאל דער מענש קראנק ווערען און ניט קענען איינשפאנען דעם אקס אדער דעם פערד, זאל דער אקס אדער דער פערד קראנק ווערען און ניט קענען דרעהען דעם ראד, זאל דער ראד צובראכען ווערען, זאל זיך די שטריק צורייסען אדער זאל דער עמער צובראכען ווערען, וועט דער פראצעס פון ארויפברייגנען דאס וואסער ניט דורכגעפיהרט ווערען.

אזוי איז אויך מיט אלע זאכען, טהאטען און פאסירונגען אויף דער וועלט. קיין זאך קען ניט קומען אין עקזיסטענץ דורך די ארבייט פון א מענשען אדער וועלכער עס איז אנדער בריאה אהן דער גזרה פון גאט און די סבות און די מיטעל וואס ער גרייט צו ארויסצוברייגנען געוויסע זאכען און געשעהענישען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין שמואל א': "ולו נתכנו עלילות" — צו איהם, צו גאט, זיינען גרייט טהאטען און פאסירונגען. דאס הייסט: ער איז דער מייסטער פון אלעס, און אלעס אין דער וועלט ווערט פעראורזאכט פון איהם. און ווען די סבות וואלטען ניט געווען, וואלט קיין זאך, וואס איז אפילו נאטירליך, ניט געקענט געשעהן.

און אז מיר וועלען בעאבאכטען די ארט און ווייזע ווי אזוי דער מענש בעקומט זיינע נויטיגע בעדערפנישען, וועלען מיר בעשיינפערליך זעהן, אז אלעס געהט דורך פראצעסען פון געוויסע סבות, געוויסע אורזאכען וואס ברייגנען דערצו אז ער זאל האבען דאס וואס ער מוז האבען.

דער מענש מוז, למשל, עסען. איז אפילו ווען מען דערלאנגט איהם פאר־טיגעם עסען, מוז ער עס נעהמען אין מויל און צוקייען. דערמיט וואס די שפייז שטעהט אדער ליעגט פאר איהם אויפ'ן טיש, קען ער זיין הונגער ניט שטילען. דאס זעלבע קען א מענש ניט שטילען זיין דורשט סיידען ער טראגט צו דאס וואסער צום מויל און טרינקט און דערשלינגט. מעהר טרחה האט דער מענש, ווען ער דארף זיך אליין צוגרייטען דאס עסען, ווען ער דארף מאהלען מעהל, קנעטען און באקען ברויט. נאך שווערער קומט עס איהם אן, ווען ער האט ניט

קיין געלד פאר וואס צו קויפען תבואה און מאהלען און באקען אליין ברויט. אין אזא פאל מוז ער הארעווען און פערדיענען אדער פערקויפען וואס איהם נויטיג איז פאר א שטיקעל ברויט. דאס זיינען אלץ סבות, וואס פיהרען דערצו אז דער מענש זאל קענען שטילען זיין הונגער. און ווערען אפגעטהאן די סבות, ווען דער מענש קען נים צוטראגען די שפייז צו זיין מויל, אדער ער קען נים קייען און שלינגען, אדער ער האט גאר נים די מעגליכקייטען צו קריגען שפייז, מוז ער הונגערען.

און ווארום האט דער בעשעפער איינגעריכטעט די וועלט אזוי, אז דער מענש זאל מוזען צולייגען מיה אום צו קריגען זיין חיונה אדער אנדערע נויט־ווענדיגקייטען? זיינען אויף דעם דא צוויי טעמים. דער ערשטער טעם איז, ווייל די געטליכע חכמה האט געפונען פאר נויטיג צו שטעלען דעם מענשען צו פראבע, אויב ער וועט איהם דיענען אדער נים, און פון דער ארט און וויזע ווי אזוי דער מענש קריגט זיינע הצטרכות צייגט זיך ארויס אויב ער איז אן עובד ה׳ אדער נים.

ווארום דעם מענשען׳ס קערפערליכע בעדערפנישע, וואס ער קריגט דורך געוויסע בעשטימטע סבות פון גאט, זיינען בעשרענקט, אז מען זאל זיי נור קרי־גען אויף געוויסע אופנים און צו געוויסע צייטען. אין דעם עניין פון עסען, זיי־נען דא מאכלי אסורות, זאכען וואס מען טאר נים עסען. אין דעם עניין פון הלבשה, איז דא אן אויסנאהמע — שעטנז. מען טאר נים גנב׳ענען אדער גזל׳ענען צוליעב פרנסה. שבת און יום טוב טאר מען זיך נים עוסק זיין אין מלאכה אדער מסחר, און נאך פיעלע זאכען, דורך וועלכע דער מענש טאר זיך נים פערשאפען די נויטבעדערפטיגקייטען פון זיין גוף. און די בחירה איז דאך ביים מענשען, אז ער וויל פערשאפט ער זיינע הצטרכות על פי דרך התורה און אז ער וויל איז ער עובר אויף גאט׳ס געבאטען, אויף די בעשרענקונגען, אז אויף אזא אופן מעג ער און אויף אזא אופן טאר ער נים, עס מאכט נים אוים צו דער מענש פיהרט דורך וואס ער וויל, צי נים; צי גאט גיט איהם די געלעגענהייט דערצו, צי נים, אבער פון דער ארט און וויזע ווי אזוי ער זוכט צו בעפריעדי־גען זיין קערפער צייגט זיך ארויס אויב ער דיענט גאט אדער נים און עס קומט איהם שכר אדער עונש לויט זיין כונה. ווען אבער דער מענש זאל נים דארפען זארגען פאר׳ן עקזיסטענץ פון זיין גוף; ווען אלע זיינע קערפערליכע הצטרכות זאלען קומען פון זיך אליין אהן זייטיגע סבות און וועלכע עס איז אנשטרענ־גונג וואלט דא נים שייך געווען קיינע מצוות און קיינע עברות און קיין שכר ועונש.

דער צווייטער טעם איז: ווייל ווען דער מענש וואלט זיך נים געדארפט מטריח זיין צו זוכען זיין חיונה און אלעם וואס דער גוף פאדערט; ווען ער זאל דיעזע זארג נים האבען אויף זיין קאפ וואלט ער צולאזען געווארען, וואלט זיך אריינטהאן אין הולטאיעווען און וואלט נים געאכטעט אויף די טובות וואס גאט טהוט מיט איהם. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין האזינו: "וישמן ישורון ויבעט, ויטוש אלוה עשהו" — די אידען זיינען פעט געווארען, עס איז זיי געגאנגען זעהר גוט, האבען זיי פון זיך אראפגעווארפען דעם יאך פון דער תורה און פערלאזען גאט זייער בעשעפער. דעריבער זאגען אונזערע חכמים אין פרקי אבות: "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ" — עס איז גוט ווען מען לערענט תורה און דערצו איז מען זיך אויך עוסק אין מסחר אדער מלאכה, ווארום די בעמיהונג פון די

ביידע מאכט פערגעסען זינד. און אז תורה אהן מלאכה אדער מלאכה אהן תורה טויג ניט, איז שוין זעלבסטפערשטענדליך, אז ווען א מענש איז ניט אפגעליינגט ניט אויף תורה און ניט אויף מלאכה אדער מסחר, ברייננגט עס איהם נשואים צו זינד.

און ווייל דער בעשעפער האט געוואלט גוטעס טהאן דעם מענשען, האט ער איהם געגעבען בעשעפטיגונג, ער זאל האבען צו טהאן פאר דער וועלט און פאר יענער וועלט, כדי זיינע רעיונות זאלען זיין פערנומען און ער זאל ניט טראכטען דאס וואס מען טאר ניט טראכטען און ניט וועלען דערגעהן אזעלכעס וואס ער קען ניט משיג זיין מיט זיין שכל.

און אויב א מענש איז א צדיק, וואס גיט זיך אפ מיט גאטעס דיענסט, האט פאר איהם מורא און האט אין איהם בטחון אין אלע הינזיכטען, און ווענדעט זיך אפ פון מאוס׳ע זאכען און האט לוסט צו גוטע און שעהנע מדות — אזעלכער איז ווען אפילו ער לעבט רוהיג, אהן דאגת פרנסה, וועט ער אויך ניט ערגער ווערען, וועט ניט זוכען צופיעל תענוגים, דער יצר הרע וועט איהם ניט ברייננגען צו זינד און ער וועט ניט פערפיהרט ווערען אין צופיעל לעבענס־לוסטיגקייט. דעריבער וועט גאט פון איהם ארונטערנעהמען די טרחה פון זוכען לעבענסמיטעל און ער וועט האבען חיונה אהן מיה און אהן מאטערניס, ווייל ביי איהם, ביים צדיק, פאלען ארונטער די צוויי דערמאהנטע טעמים פארוואס דער מענש מוז זיך בעמיהען אויף זיינע לעבענס בעדערפנישע.

און אויב איינער וועט פרעגען: מיר זעהען דאך, אז גוטע און פרומע לייט, צדיקים, מוזען שווער הארעווען אויף ארימע חיונה, און פערקעהרט רשעים, וואס לעבען רוהיג אין רייכטהום און תענוגים? דערויף וועלען מיר ענטפערען, אז דער פרעגער איז ניט דער ערשטער צו פרעגען די דאזיגע שאלה, ווייל נביאים און חסידים האבען שוין פריהער גערעדט און געטראכט וועגען דיעזען ענין. ירמיה הנביא האט געפרעגט: "מדוע דרך רשעים צלחה?" — ווארום געהט רשעים גוט? חבקוק הנביא האט געפרעגט: "תחריש כבלא רשע צדיק ממנו" — ווארום שווייגסטו, גאט, ווען דער רשע שלינגט איין דעם צדיק? דוד המלך האט געזאגט אין תהלים: "הנה אלה רשעים ושלוי עולם השגו חיל"— אט די דאזיגע רשעים זיינען שטענדיג רוהיג און האבען גרויסע פערמעגענס, און נאך עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין די היילגע שריפטען.

אבער די נביאים האבען איבערגעלאזט דיעזע פראגע אומפערענטפערט, מחמת פאר יעדען צדיק וואס עס געהט איהם שלעכט אויף דער וועלט און פאר יעדען רשע וואס עס געהט איהם גוט, איז דא א בעזונדערער טעם. דעריבער זאגט די תורה אין קורצען: „הנסתרות לה׳ אלהינו" — דאס פערבארגענע וויים נור גאט, און "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט" — דעם בעשעפער׳ס טהאטען זיינען אהן פעהלער, ווארום אלע זיינע וועגען, אלע זיינע פיהרונגען זיינען גערעכט.

פון דעסטוועגען, כאטש די תורה און די נביאים האבען ניט פערענטפערט די פראגע פון רשע וטוב לו און צדיק ורע לו, די פראגע, ווארום עס טרעפט אמאל אז א רשע געהט גוט און א צדיק געהט שלעכט, וועל איך פיעל ניט איז בערענטפערען די זאך און איך וועל זאגען:

דאס וואס עס פאסירט אפטמאל אז א צדיק האט ניט זיין לעבענסמיטעל און ער דארף שווער הארעווען אויף זיין חיונה, קען זיין אז דאס קומט איהם

אלס שטראף פאר א פריהעריגען חטא, וואס ער איז בעגאנגען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "הן צדיק בארץ ישולם" — א צדיק קריגט בעצאהלט פאר אן עבירה אויף דער וועלט. אמאל קען ווידער זיין, אז די צרות וואס א צדיק האט אויף דער וועלט איז אן אויסטויש, אז אומבייט אויף עולם הבא, ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: "להטיבך באחריתך" — די שלעכטעס קומט, כדי צו האבען גוטעס צום סוף, אויף יענער וועלט.

אמאל פאסירט אז א צדיק געהט עס ניט גוט, כדי אנדערע זאלען זעהן זיין סבלנות, זיין געדולד, ווי ער איז ניט מתרעם אויפ'ן אויבערשטען און דיענט איהם און זיי וועלען זיך פון איהם אפלערנען, אזוי ווי עס איז געווען דער פאל מיט איוב'ן. אמאל ווידער פאסירט, אז א צדיק לעבט אין א דור פון רשעים, איז כדי מען זאל איהם ניט אננעהמען פאר א פאלשען צדיק, שיקט גאט אויף איהם אן ארימקייט און קראנקהייט, כדי די וועלט זאל וויסען אז אפילו אין אן עת צרה טרעט ער אויך ניט אפ פון גאט'ס דיענסט. און אמאל שטראפט גאט דעם צדיק דערפאר וואס ער סטארעט זיך ניט צו בעקעהרען אנדערע צו עבודת הבורא, אזוי ווי עס האט פאסירט מיט'ן כהן עלי, וועלכער האט געלאזט זיינע קינדער זינדיגען, און גאט האט איהם דערפאר געגעבען א קללה, ווי עס ווערט דערצעהלט אין שמואל א'.

און דאס וואס גאט טהוט אפטמאל טובות מיט א רשע, קען פאסירען אז ער צאהלט עס איהם אפ אויף דער וועלט פאר גוטעס וואס ער האט אמאל גע־טהאן, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: "ומשלם לשונאיו על פניו להאבידו" — גאט בעצאהלט דעם רשע פאר זיינע גוטע מעשים אויף דער וועלט, כדי ער זאל איהם פערניכטען אויף יענער וועלט.

אמאל פאסירט, אז גאט גיט דעם רשע די גוטעס אלס פקדון, ער גיט עס איהם בעהאלטען פאר אימיצען אנדערש, פאר א זוהן א צדיק וואס ער וועט האבען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין איוב: "יכין וצדיק ילבש" — דער רשע גרייט צו טייערע בגדים און דער צדיק קליידט זיך אין זיי. אין קהלת ווערט געזאגט: "ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת לטוב" — דעם זינדיגען גיט גאט א געלעגענהייט צו זאמלען רייכטהום, כדי אוועקצוגעבען עס צו א גוטען, צו א צדיק.

אמאל קען גאר פאסירען אז די רייכטהום וואס א רשע פערמאגט זאל איהם פיהרען צו אל דאס בייז, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "עושר שמור לבעליו לרעתו" — רייכטהום ווערט אפט געהאלטען צום שלעכטען פאר'ן אייגענטהי־מער. עס פאסירט אויך אז גאט נעהמט ביי א רשע ניט אוועק זיין גליק און ער לאזט עס ביי איהם ביז ער וועט ווערען א בעל תשובה און בערעכטיגט זיין צו די גוטעס.

און אמאל געהט א רשע גוט צוליעב דעם זכות פון זיין פאטער וואס איז געווען א צדיק, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "מתהלך בתומו צדיק, אשרי בניו אחריו" — דער צדיק געהט אין גוטען וועג און זיינע קינדער נאך איהם זיינען צוליעב דעם גליקליך. אמאל ווידער געהט א רשע גוט אויף דער וועלט, כדי צו אויספרובירען דערמיט די מענשען פון זיין דור, אויב זיי וועלען אויך געהן אין דעם רשע'ס דרכים מיט דער כונה עס זאל זיי זיין אזוי גוט ווי איהם, אדער זיי וועלען פערבלייבען גאט'ס דיענער טראץ דעם וואס עס געהט זיי שלעכט, און די רשעים געוועלטיגען איבער זיי און מאכען זיי צו שאנד און

שער הבטחון

צו שפאט. אזוי ווי מיר ווייסען פון אליהו הנביא און ירמיה הנביא, וועלכע זיינען פערבליבען ביי זייערע צדקות, כאטש זיי האבען געליטען פון שלעכטע מענשען, וועלכע האבען געהאט די מאכט אין זייערע הענד.
ווייטער וועלען מיר ריידען ווי אזוי, אויף וואס פאר אן אופן, א מענש זאל זוכען זיין פרנסה.

פרק ה'

איצט, אז עס איז שוין ביי אונז קלאר, אז דער מענש מוז זוכען זיין חיונה, וואס ער קריגט דורך פערשיעדענע סבות וואס גאט בעשערט איהם, וועלען מיר ערקלערען, אז מען דארף ניט זוכען אלע סבות, אלע אורזאכען וואס קענען דעם מענשען ברייגנען פרנסה, וויל די סבות זיינען זעהר פיעל. מאנכע פון זיי זיי־נען לייכטע, וואס מען דארף אויף זיי ניט הארעווען קיין סך, ווי א ביספעל האנד־לען אין א קראם, שניידעריי, וועבעריי, שרייבעריי, זיין אן אויפפאסער אין א געשעפט, זיין א מעקלער, אכטונג געבען אויף ארבייטער אין פעלד, און נאך אזעלכע זאכען, און מאנכע שווערע. די שווערע פרנסות זיינען: אויסארבייטען פעל, גראבען אין אייזען אדער קופער מינען, לייטערען זילבער, טראגען שווערע משאות, אומפאהרען אין ווייטע וועגען, אקערען און בעארבייטען ערד און דאס גלייכען. איז דער מענש וואס איז א בעל כח, וואס איז קערפערליך שטארק און איז אבער שוואך אין גייסטיגע זאכען, אין קענטנים, מוז ער זוכען זיין חיונה פון פראסטע שווערע ארבייט, לויט זיינע קרעפטען ערלויבען איהם. דער ווידער וואס האט א שוואכען קערפער, דערפאר איז ער גייסטיג פעהיג, איז א מלומד, קען שרייבען, רעכענען וכדומה, אזעלכער דארף זיך ניט אפגעבען מיט שווערע קערפערליכע מלאכות, און זוכען זיין חיונה פון אזא בעשעפטיגונג וואס איז לייכט פאר זיין קערפער און ער קען שטענדיג אנגעהן מיט דעם.

און יעדער מענש האט א נייגונג צו וועלכער עס איז ארבייט אדער בע־שעפטיגונג און ניט צו אנדערע. איינער האט א נייגונג, לאמיר זאגען, צו שניי־דעריי, א צווייטער צו ערד ארבייט, א דריטער צו מסחר, און אזוי ווייטער. דאס קומט דערפון וואס דער בעשעפער האט זיי אריינגעגעבען דעם דאזיגען חשק. דאס איז ביי זיי אן אינסטינקט, א נאטירליכע נייגונג, אזוי ווי די קאץ, צום ביישפיעל, האט א טבע צו כאפען מייז אדער אזוי ווי געוויסע פויגעל זיי־נען געבוירען מיט דער טבע צו כאפען פיש אדער שלאנגען. אזוי זיינען אלע לעבעדיגע בעשעפענישען. יעדע פון זיי האט א לוסט צו געוויסע זאכען, מיט וועלכע זיי שפייזען זיך, מאנכע צו וואקסונגען און מאנכע צו לעבעדיגע בריאים, וועלכע זיי פרעסען.

און דער אויבערשטער האט געמאכט דעם קערפער־געבוי פון בעלי חיים, פון לעבעדיגע זאכען, אזוי, אז זיי זאלען לייכט קענען קריגען די חיונה וואס עס איז פאר זיי בעשטימט. פויגעל, למשל, וואס ערנעהרען זיך פון פיש, הא־בען לאנגע שנאבעל און לאנגע פיס, כדי זיי זאלען קענען געהען טיעפער אין וואסער און מיט'ן שנאבעל דערלאנגען די פיש וואס שווימען דארט אום. דער לייב האט שטארקע ציינער און שארפע נעגעל, וועלכע העלפען איהם צו קריגען זיין שפייז. די חיות אבער וואס ערנעהרען זיך פון וואקסונגען, פון גראז, בלע־טער וכדומה, זיינען באשאפען אהן די קערפערליכע אינסטרומענטען, אהן די

גליעדער, וואס די חיות טורפות, די רויב חיות בעזיצען. און אקס האט ניט קיין שטארקע ציינער און קיין שארפע נעגעל, ווייל ער דארף דאס ניט אלס פאסטאכע צו קריגען דורכדעם זיין חיונה.

אזוי קענט איהר זעהן ביי מענשען אויך, אז זייערע קערפערס זיינען אזוי געבויט, אז יעדער איינער זאל זיך צופאסען צו וואס ניט איז. איינער פאסט זיך צו צו שווערע ארבייט, און אנדערער צו לייכטע און א דריטער, טויג גאר ניט צו ארבייטען מיט די גליעדער, דערפאר איז ער אבער פעהיג צו קאפ־ארבייט.

דאריבער איז דער וואס פיהלט ביי זיך אז ער איז פעהיג צו וועלכע עס איז בעשעפטיגונג און זיין קערפער איז אויך מסוגל דערצו און ער וועט עס קענען איבערטראגען און עס וועט אויף איהם ניט זיין קיין צו שווערע לאסט, זאל ער זיך בעמיהען אפצוגעבען זיך מיט יענער מלאכה אדער פראפעסיע און אננעהמען פאר גוט איהר זיסקייט און ביטערקייט. דאס הייסט: אויב די מלאכה וועט איהם שאפען גענוג חיונה אדער ניט, זאל ער אלץ צופריעדען זיין. די פרנסה זאל איהם ניט נמאס ווערען אפילו ווען עס געהט איהם צייטענווייז ניט גוט, נור האבען בטחון אין גאט, אז ער וועט איהם העלפען און צושיקען זיין חיונה כל זמן ער וועט לעבען.

און הערוועגדיג אויף זיין לעבענסמיטעל, זאל דעם מענשען'ס כונה זיין צו ערפיללען דערמיט גופא דעם רצון הבורא, וועלכער האט אנגעזאגט, אז דער מענש זאל ארבייטען, אזוי ווי דער פסוק זאגט ביי אדם הראשון: "ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה" — גאט האט אדם'ן איבערגעלאזט אין גארטען פון עדן צו בעארבייטען איהר ערד און צו היטען איהר.

עס איז אויך גאט'ס ווילען אז דער מענש זאל געברויכען בעלי חיים, וואס זאלען איהם העלפען קריגען זיינע בעדערפניסען, ווי דעם אקס צו אקערען און דעם פערד צו פיהרען משאות. און אלעס וואס דער מענש טהוט לטובת זיין גוף, זאל ער אין זינען האבען אז ער טהוט עס פון גאט'ס וועגען, אויב ער דערגרייכט זיין פערלאנג אדער ניט, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט אין פרקי אבות: "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" — אלע דיינע טהאטען זאלען זיין פון גאט'ס וועגען.

און דער מענש זאל שטענדיג האבען בטחון אין גאט מיט'ן גאנצען הארצען. דאס וואס ער זוכט און געפינט זיין חיונה דורך געוויסע סבות און מיטעל, זאל איהם ניט שאדען צום בטחון אין גאט. ער זאל ניט דענקען, הייסט עס, אז וויבאלד ער זוכט זיינע לעבענס־בעדערפניסע פון געוויסע בעשעפטיגונג, הייסט דאך דאס ניט אז ער פערלאזט זיך אויף גאט, מחמת עס קען און עס דארף זיין ביידע, אי מען דארף זוכען די מיטעל, אי מען דארף האבען בטחון. און דער מענש זאל אויך ניט דענקען, אז זיין חיונה איז נור אפהענגיג פון זיין בעשעפטיגונג און אויב דאס וועט ליידען, אויב ער וועט מעהר ניט האבען צו טהאן זיין מלאכה, אדער ער וועט עס מעהר ניט קענען טהאן, וועט ער קיין חיונה ניט האבען. אזא רעכענונג איז פאלש, ווארום אויב ניט דורך דער סבה, וועט איהם גאט צושיקען אן אנדער סבה, דורך וועלכע ער וועט זיך מפרנס זיין. דער כלל איז, אז מען דארף שטענדיג זיין א בעל בטחון און פערלאזען זיך אויף גאט אז ער קען העלפען דורך פערשיעדענע אופנים, און צו יעדער צייט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין שופטים: „כי אין לה' מעצור" — ביי גאט איז ניטא קיין

שער הבטחון

אפהאלט צו העלפען, און נאך עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען.

און די ענינים, וואס דער גלויביגער איז מחויב צו פערלאזען זיך ווענען זיי אויפ'ן באשעפער, זיינען דא זיעבען, וועלכע זיינען כולל עולם הזה זאכען און זאכען וואס האבען צו טהאן מיט עולם הבא. דאס זיינען די זיעבען ענינים:

זאכען וואס זיינען נוגע בלויז איהם אליין, זיין אייגענעם קערפער, זיינע נויטווענדיגקייטען, וואס ער מוז האבען; זאכען וואס האבען א שיכות צו רייכטהום און גוטע פרנסה; זאכען וואס זיינען נוגע ניט איהם אליין, נור זיין הויזגעזינד, גוטע פריינד און שונאים; פפליכטען, וואס ער האט אויף זיך, וועלכע זיינען פארבונדען בלויז מיט זיין אייגענע פערזאן און דאס קען קיין אנדערען ניט טהאן ניט קיין גוטעס און ניט קיין שלעכטעס; פפליכטען וואס דער מענש קען ניט דורכפיהרען מיט זיך אליין און זיי מוזען געטהאן ווערען פון איינעם צום צווייטען; ענינים פון עולם הבא, וואס דער מענש איז בערעכטיגט צו דעם פאר זיינע גוטע מעשים; און די עולם הבא, וואס גאט גיט די צדיקים און חסידים אלס א חסד, אלס א מתנה אויסער זייערע פערדיענסטען.

איצט וועלען מיר יעדען ענין בעזונדער ארומריידען ברייטער און ערקלעהרען ווי אזוי דער בטחון אין יעדע איינציגע זאך דארף זיין און דארף דורכגעפיהרט ווערען.

די זאכען וואס זיינען פארבונדען בלויז מיט'ן מענשענ'ס קערפער זיינען: זיין לעבען, זיין טויט, זיין חיונה, קליידונג, דירה, געזונדהייט און קראנקהייט. אין די אלע זאכען דארף זיך דער מענש פארלאזען אויף גאט, אויף דער גזירה פון באשעפער. ער מוז וויסען, אז קיין זאך אין דיזע פרטים קען ניט געשעהן אהן דעם ווילען פון גאט, סאי צו גוטען און סאי צו שלעכטען. עס דארף ביים מענשען זיין איינגעפאסט אין געדאנקען, אז ווי עס זאל איהם ניט געהן אין די דערמאהנטע ענינים, האט דער באשעפער פאראויס אזוי בעשטימט און דאס איז אלעס צו גונסטען דעם מענשען אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. און קיין בעשעפענים האט ניט קיין מיטעל איבערצואנדערשען דאס בעשטימטע פון הימעל.

און אזוי ווי דעם מענשענ'ס לעבען, זיין טויט, זיין געזונדהייט און קראנקהייט זיינען ניט אין זיינע הענד, אין זיין רשות, אזוי זיינען אויך זיין חיונה, זיין קליידונג און אלע קערפערליכע בעדערפנים איז די הענד פון השם יתברך לויט זיין גזירה און זיין בעשטימונג. און ווען דער מענש בעזיצט א ריינע אמונה, אז אלעס איז געווענדעט אן גאט און אליין קען דער מענש גאר ניט נעהמען, מוז ער פון דעסטוועגען זוכען זיינע לעבענס-בעדערפניסע דורך געוויסע ארבייט אדער בעשעפטיגונג, וואס עס שיינט צו זיין בעסער פאר איהם, און ניט פערלאזען זיך אז אלעס וועט איהם אליין קומען. א ביישפיעל דערצו קען מען געבען פון לעבען און טויט, וואס דאס איז בעשטימט פון גאט, פון דעסטוועגען מוז א מענש עסען, טרינקען, קליידען זיך און זיין בעזארגט מיט אלע אנדערע נויטווענדיגקייטען. דער מענש קען ניט זאגען, אז וויבאלד איהם איז בעשערט צו לעבען, וועט ער לעבען אהן עסען און אהן טרינקען און אנדערע לעבענס-בעדינגונגען און ניט וועלען סטארען זיך צו האבן זיין חיונה. דאס זיינען צוויי בעזונדערע זאכען. טאקי דעם מענשענ'ס לעבען און זיין טויט זיינען בע־

שטימט פון באשעפער, פון דעסטוועגען מוז ער, דער מענש, טהאן אלעס וואס נויטיג איז אויפצוהאלטען זיין לעבען.

און אזוי דארף א מענש אויך ניט שטעלען זיין לעבען אין סכנה אויס בטחון אין גאט אז דאס וועט איהם ניט שאדען. ער טאר ניט טרינקען קיין סם המות, קיין גיפט, אדער קעמפפען מיט א לייב און אנדערע שטארקע ווילדע חיות, ווען דאס איז ניט נויטיג, אדער אריינוואדפען זיך אין וואסער אדער אין פייער און זאגען: "וויבאלד אז דער טערמין פון מיין לעבען איז בעשטימט, וועל איך פון אזעלכע זאכען ניט שטארבען". דאס טאר מען ניט און די תורה האט וועגען דעם אנגעזאגט: „לא תנסו את ה׳ אלהיכם" — איהר זאלט גאט ניט שטעלען צו פראבע.

ווארום אין אזעלכע פעלע, ווען דער מענש שטעלט זיין לעבען אין סכנה, מוז דאך געשעהן איינס פון דיביידע: ענטוועדער ער פערליערט זיין לעבען, ער שטארבט, אדער עס פאסירט א נס און ער קומט ארויס א לעבעדיגער, און ווי עס זאל ניט פאסירען, טויג אלץ ניט. שטארבט ער, הייסט דאך דאס אז ער האט זיך אליין בידים געטויטעט און ער וועט דערפאר געשטראפט ווערען, כאטש זיין טויט איז אין אמת׳ן געקומען דורך גאט׳ס גזירה. ווארום טויטען א מענ־שען טאר מען ניט אויף קיין שום אופן. דער פערבאט פון דער תורה "לא תרצח" מיינט אי ערמארדען א מענשען בידים, אי טהאן איהם אזעלכעס וואס ברענגט זיין טויט.

און די שטראף פאר דעם וואס טויטעט זיך אליין איז נאך גרעסער ווי פאר טויטען אן אנדערען. ווארום וואס דער געטויטעטער איז נעהענטער צום טויטער איז דער פארברעכען אלץ א גרעסערער. ווען איינער הרג׳עט זיין אייגענעם ברו־דער, איז דאס א גרעסערער חטא ווי ער זאל הרג׳ענען א פרעמדען. און ווער איז צו א מענשען נעהענטער ווי ער אליין? פאלגליך, וועט די שטראף פון א זעלבסטמערדער אהן ספק זיין זעהר גרויס.

ווען איינער ברענגט אויף זיך דעם טויט איינשטעלענדיג זיין לעבען אין סכנה, איז גלייך צו א קנעכט, וואס זיין ווירטה האט איהם געהייסען היטען א געוויסען פלאץ און איהם אנגעזאגט אז ער זאל פון דארט ניט אפטרעטען ביז א שליח וועט קומען אוועקנעהמען איהם. דער קנעכט האט אבער ניט גע־וואלט לאנג ווארטען אויפ׳ן שליח און איז אליין אוועק. איז דער ווירטה אויף איהם אין כעס געווארען און איהם שווער בעשטראפט. אזוי איז דער זעלבסט־מערדער. ער טהוט ניט דעם ווילען פון זיין ווירטה, פון גאט, און ער פער־דיענט דערפאר א שווערע שטראף.

דאריבער געפינען מיר ביי שמואל הנביא, עליו השלום, ווען גאט האט איהם געשיקט זאלבען דוד׳ן פאר א מלך, האט ער געזאגט: "איך אלך ושמע שאול והרגני?" — ווי אזוי זאל איך געהן, אז שאול וועט זיך דערוויסען וועט ער מיך הרג׳ענען. דערפון זעהט מען, אז ער, שמואל, האט זיך ניט געוואלט איינשטעלען אין א סכנה און גאט האט דאס ניט צוגערעכענט צו שוואכקייט אין בטחון. פארקעהרט, דאס וואס דער נביא האט ניט געוואלט שטעלען זיין לעבען אין געפאהר איז ביי גאט דוקא געווען אנגעלייגט. והראיה: ער האט איהם וועגען דעם ניט אויסגערעדט און איהם אן עצה געגעבען ווי אזוי ער זאל די זאך דורכפיהרען און שאול זאל דערפון ניט וויסען, אזוי ווי עס ווערט דער־צעהלט אין שמואל א׳ ט״ז. ווארום אויב שמואל וואלט מורא געהאט צו געהן

שער הבטחון

אין די שליחות אוים שוואכען בטחון אין גאט, וואלט גאט׳ס תשובה געווען אן אנדערע. ער וואלט זיך אויף איהם געבייזערט און געזאגט: "אני אמית ואחיה" — איך טויט און מאך לעבעדיג, און אז איך היים דיר, דארפסטו ניט איבערטראכטען טאמער איז דאס פאר דיר א געפאהר, אזוי ווי מיר געפינען ביי משה רבנו. ווען גאט האט איהם געשיקט צו פרעה, האט משה געזאגט: "כי כבד פה וכבד לשון אנכי" — איך קען ניט געהן אין די שליחות, ווייל איך קען שארף ניט ריידען. האט איהם גאט געענטפערט: "מי שם פה לאדם" — ווער האט דעם מענשען געמאכט א מויל? און אז איך שיק דיר דארפסטו קיינע שאלות ניט פרעגען און געהן מיט׳ן בטחון אז דו וועסט קענען ריידען. היינט אז דער צדיק שמואל, האט ניט געהאלטען פאר גרינג איינצושטעלען זיך אין א קליינע סכנה, כאטש דאס איז געווען אין א געטליכע שליחות, דארף א מענש געוויס ניט ריזיקירען זיין לעבען אין זאכען וואס זיינען ניט פערזאגט פון גאט.

און אויב איינער שטעלט איין זיין לעבען אין קאן און גאט העלפט איהם און ער ווערט נצול, טויג דאס פאר איהם אויך ניט, ווייל דערפאר וואס גאט העלפט איהם און ער קומט ארויס א לעבעדיגער, פערליערט ער זיינע זכיות, זיין בע־רעכטיגונג צו שכר פאר מצוות, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט: אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר שעושין לו נס, שמא אין עושין לו נס, ואם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו" — א מענש זאל זיך קיינמאל ניט איינשטעלען אין א סכנה און זאגען: "גאט וועט מיט מיר טהאן א נס", טאמער וועט מיט איהם קיין נס געשעהן, און אויב אפילו יא, וועט מען איהם ארונטערנעהמען פון זיינע זכיות. דאס הייסט: דער נס וועט צוגערעכענט ווערען אלס שכר פאר מצוות און ער וועט דורכדעם פערלירען גוטעס אויף דער וועלט אדער אויף יענער וועלט. יעקב אבינו האט געזאגט: "קטנתי מכל החסדים", טייטשט דער תרגום: דורך די חסדים וואס גאט האט מיט מיר געטהאן, זיינען מיינע זכיות קלענער אדער ווייניגער געווארען.

און אזוי ווי מיר האבען געזאגט וועגען לעבען און שטארבען, אז כאטש דאס איז אין די הענד פון גאט, פון דעסטוועגען דארף דער מענש היטען זיין לעבען, אזוי וועלען מיר אויך זאגען, אז דער מענש איז מחויב צו היטען זיין געזונד, סטארען זיך צו האבען חיונה, הלבשה און דירה און בעזייטיגען די זאכען וואס קענען איהם שאדען צו זיין געזונד, לעבענסמיטעל און דאס גלייכען, כאטש אפילו ער גלויבט אויף זיכער, אז די אלע זאכען זיינען באשערט פון גאט און די סבות, די אורזאכען וואס שאפען זיין געזונד אדער נאהרונג, קענען גארניט העלפען, אויב גאט׳ס רצון איז דערביי ניטא. א לאנד בעזיצער דארף בעארבייטען זיין לאנד, אקערען, אויסריינינגען די דערנער, זעען און בעוואסערען און האבען בטחון אין גאט, אז ער וועט דאס פארזעעטע מאכען צו וואקסען און היטען די תבואה פון אלע זאכען וואס זיינען שעדליך. ער טאר אבער ניט לאזען די ערד פוסטעווען, אונבעארבייטעט און פערלאזען זיך אויף גאט, אז ער וועט איהר מאכען וואקסען.

אזוי אויך דארפען בעלי מלאכה, הענדלער אדער מענשען מיט אנדערע בעד־שעפטיגונגען זיך עוסק זיין אין זייער זאך און האבען בטחון אין גאט אז ער וועט זיי דורכדעם צושיקען זייער חיונה. זיי טארען אבער ניט דענקען, אז די פראפעסיאנען זייערע גופא זיינען די פרנסה געבער, ווייל אהן גאט׳ס ווילען קען קיין מלאכה און קיין בעשעפטיגונג עפעס געבען. און אויב איינער האט

הצלחה אין זיין בעשעפטיגונג, זאל ער ניט מיינען אז די בעשעפטיגונג איז דערפאר פעראנטווארטליך, ווייל אויב ער וועט אזוי דענקען וועט זיין בטחון אין גאט שוואך ווערען. ווארום דער אמת איז, אז די סבה, די אורזאך וואס ברייגנט די הצלחה, קען ניט אויפטהאן מעהר ווי דאס וואס עס איז בעשטימט פון בעשעפער פון פריהער. דאריבער דארף זיך דער מענש ניט פרעהען דער־מיט וואס ער האט פארגענומען די זאך וואס איז איהם מצליח, ווייל די זאך, וועלכע זי זאל ניט זיין, איז אן און פאר זיך גאר ניט. ער דארף אבער דאנקען גאט, וואס שפייזט איהם און זיין מיה איז ניט אומזיסט.

א געוויסער חסיד האט געזאגט: "איך קען ניט פערשטעהן דעם מענשען, וואס גיט עפעס צו אן אנדער מענשען, ווייל גאט האט, פארשטעהט זיך, גוזר געווען, אז ער זאל דאס דוקא געבען צו יענעם און ניט צו קיין אנדערען, און ער, דער געבער, וויל אז דער נעהמער זאל איהם דערפאר דאנקען. און נאך מעהר וואונדערט מיך אויף א נעהמער, וואס לויבט און דאנקט און איז אונ־טערטהעניג בלויז דעם געבער וויסענדיג, אז ניט דער געבער איז דער אמת'ער געבער, נור השי"ת, וועלכער האט אזוי גוזר געווען אז יענער זאל איהם געבען".

אבער אויף וואס פאר אן אופן עס זאל ניט זיין, דארף א מענש זיך סטארען צו קריגען זיין חיונה לויט די פעהיגקייטען פון זיין קערפער און פער־שטאנד, אזוי ווי איך האב פריהער געזאגט, און צו דעם פערלאזען זיך אויף גאט, אז ער וועט איהם העלפען. אזוי וועלען מיר אויך זאגען אין דעם ענין פון גע־זונדהייט און קראנקהייט. דער מענש דארף טאקי האבען בטחון אין בעשעפער, אז ער וועט איהם היטען פון קראנקהייטען, אבער אין דער זעלבער צייט, דארף ער אליין אכטונג געבען אויף זיין געזונד און זיך אפהיטען פון זאכען וואס זיינען שעדליך און זיך בעראטהען מיט א רופא, ווען עס פעהלט איהם עפעס אין געזונד.

אז דער מענש וועט זיך אזוי פיהרען, אז ער וועט אליין היטען זיין געזונד און וועט אויך האבען בטחון אין גאט, וועט איהם אין א פאל פון קראנקהייט גאט היילען, צו דורך עפעס א סבה אדער גאר אהן א סבה, דורך רפואות אדער גאר אהן רפואות, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "ישלח דברו וירפאם" — גאט וועט שיקען זיין ווארט און ער וועט זיי היילען.

אמאל קען גאר גאט שיקען א קראנקען א רפואה דורך א זאך וואס איז שעדליך, אזוי ווי מיר וויסען פון דעם נביא אלישע, וואס האט שלעכטע וואסער געמאכט גוט צום טרינקען דורך זאלץ, כאטש די טבע איז, אז זאלץ מאכט קאליע דעם טעם פון וואסער. אדער אזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אין דער תורה, אז נעהענדיג פון מצרים האבען די אידען אין מרה ניט געקענט טרינקען די וואסער, ווייל עס איז געווען ביטער, שטעהט דארט (שמות ט"ו): "ויורהו ה' עץ וישלך אל המים" — גאט האט משה'ן אנגעציינגט אויף א מין האלץ, וואס ער האט אריינגעווארפען אין די וואסער און די וואסער איז זיס געווארען. האבען אלטע חכמים געזאגט, אז דאס איז געווען די האלץ וואס מען רופט הדופני, וואס האט זעהר א ביטערען טעם, דאך איז די וואסער דערפון זיס געווארען. און איהר ווייסט דאך שוין פון דעם פאל מיט'ן מלך אסא, וואס ווען ער איז קראנק געווען, האט ער זיך פערלאזט בלויז אויף די רופאים און האט דורכגעלאזט דעם בטחון אין גאט און ער איז דערפאר געשטראפט געווארען.

שער הבטחון

פרק ו׳

דער צווייטער טהייל פון בטחון האט צו טהאן מיט ענינים פון מענשענ׳ס פערמעגען אויסער זיין נויטיגע חיונה; די אורזאכען, די געשעפטען אדער פראפעסיאנען, דורך וועלכע דער מענש זוכט צו מאכען פערמעגענס, ווי, למשל, דאס זיין אונטערוועגענס פאר געשעפטס-אנגעלעגענהייטען, שטעלעס וואס מענשען פערטרעטען ביי פריוואט פערזאנען, ביים שטאדט אדער ביי דער רעגירונג; דאס ארומרייזען איבער ימים און מדבריות פון פערדיענסט וועגען און אנדערע בעשעפטיגונגען, מיט וועלכע מענשען גיבען זיך אפ כדי צו זאמלען געלד און האבען מעהר ווי נויטיג איז צו שפייזען דעם גוף און בעזארגען איהם מיט אנדערע נויטווענדיגקייטען.

דער בטחון אין דיזע זאכען בעשטעהט אין דעם, אז דער מענש זאל זיך פערלאזען אויף גאט אז ער וועט איהם שפייזען פון די דאזיגע בעשעפטיגונגען, אז ער וועט איהם געבען גענוג פיעל ער דארף נויטיג אהן האווען צופיעל און אהן פערשווענדען צופיעל ענערגיע, כדי צו זאמלען רייכטהום. און אויב גאט וועט איהם באשערען צו האבען מעהר פיעל ער מוז האבען אויף אויס־קומעניש, וועט עס איהם קומען אהן צופיעל מיה און אנשטריינגונגען. א מענש טאר זיך ניט פערלאזען אויף זיין מסחר אדער פראפעסיע, אז זי וועט איהם בריינגען רייכטהום, ווארום אויב דעם בעשעפער׳ס ווילען איז דערביי ניטא, וועט ניט העלפען זיין מיה און די מיה פון אלעס וואס אויפ׳ן הימעל און אויף דער ערד. קיין זאך קען דעם מענשען ניט בריינגען קיין פערמעגען, נור די גזירה פון השי״ת.

און דער בעל בטחון לעבט רוהיג. ער זארגט ניט פיעל און שטרענגט זיך ניט אן פיעל, ווייל ער ווייס, אז דאס וואס עס איז איהם בעשערט פון הימעל, וועט קומען און דאס וואס ער דארף קריגען לויט די גזירה פון גאט, וועט ער קריגען און ניט קיין אנדערער, און אין דער בעשטימטער צייט, ניט פריהער און ניט שפעטער.

עס פאסירט, אז דער באשעפער בעשטימט די חיונה פון א סך מענשען פון איין מענש. איינער, הייסט עס, איז רייך און ארום איהם לעבען פיעלע מענשען. דאס טהוט גאט כדי אויסצופרובירען דעם רייכען, אויב ער וועט איהם דיענען, אויב ער וועט טהאן דעם רצון הבורא מיט זיין געלד, אדער פארקעהרט: די רייכטהום וועט איהם אראפפיהרען פון דרך הישר. איז דער נארר, דעם אומפערשטענדליכער האנדעלט קרום אין דרייערליי אופנים.

ערשטענס, נעהמט ער אדער ער ערווערבט רייכטהום, וואס גאט האט איהם באשערט, אויף א מיאוס׳ן און שלעכטען שטייגער. ער איז ניט ארענט־ליך אין מסחר, ער באשווינדעלט אדער ער מאכט פראפיטען דורך אנדערע מיטעל וואס מען טאר ניט. ער ווייס ניט, דער נארר, אז ווען ער זאל זוכען זיינע פערדיענסטען אויף אן עהרליכען וועג, וואלט ער זיי אויך געהאט און עס וואלט איהם גאר ניט געמינערט געווארען. דער רעזולטאט וואלט געווען, אז ער וואלט ערפילט זיינע פפליכטען אי צו גאט, אי צו לייט און ער וואלט דערפון קיין שאדען געהאט.

צווייטענס, דענקט דער נארר, אז אלעס וואס גאט גיט איהם געהער צו זיין חיונה, צו די אויפהאלטונג פון זיין גוף, און אויב אפילו ער איז רייך, ווייל

ער גיט מהנה זיין אנדערע און העלפען זיינע מיט־מענשען. ער פארשטעהט ניט אז די פרנסה וואס גאט גיט מענשען איז איינגעטהיילט אין דריי חלקים: פרנסה אדער אן אורזאך וואס גיט איהם זיינע אייגענע נויטיגע הצטרכות, צו ערנעהרען זיין אייגענעם קערפער, א זאך וואס דער אויבערשטער שיקט צו אלע בעשעפעניסען, און כל זמן דער מענש לעבט, איז ער זיכער, אז גאט וועט איהם פון וואס ניט איז שפייזען. צווייטענס, קען א מענש האבען א גרעסערע הכנסה מפרנס צו זיין א ווייב און קינדער און האלטען קנעכט און משרתים; אבער דאס גיט ניט גאט אלעמען, נור אזעלכע וואס האבען ביי איהם לאסקע געניסען דאס אונטער געווויסע בעדינגונגען, צוליעב געוויסע זכות'ן וואס זיי האבען. זיין פערמעגליך, האבען מעהר ווי נויטיגע חיונה פאר זיך אליין, איז אפטמאל ניט קיין שטענדיגקייט. אמאל פאסירט, אז דער רייכער וואס איז פארמעגליך מפרנס צו זיין בכבוד זיין פאמיליע און האלטען קנעכט און דיענסטען, ווערט פעראַרימט און האט קוים מיטעל צו ערנעהרען זיך אליין. דאס ווענדט זיך אן דעם בעשעפערס חסד און משפט. וויל דער אויבערשטער טהאן חסד מיט א מענשען, איז אפילו אויב ער פארזינדיגט, גיט ער איהם אויך אלעס, און וויל ער איהם ניט בעהאנדלען מיט חסד, נור מיט משפט, לויט דעם מענשען'ס פערדיענסטען, נעהמט ער פון איהם אוועק זיין גוטע פרנסה. די דריטע זאך, וואס מענשען רעכענען צו צו זייער חיונה, איז געלד אדער איבערפליסיגע אייגענטהום, וואס אין אמת'ן ברייגנט עס דעם מענשען קיינע נוצען. דער וואס האט דאס איז ניט מעהר ווי א שומר איבער דעם. ער היט עס ביז אימיצער וועט עס פון איהם ירש'ענען אדער ער וועט עס פערלירען. דער נארר אבער דענקט אז די געלד וואס גאט גיט איהם מעהר פיעל ער מוז פערברויכען בעלאנגט אויך צו זיין חיונה און ער שטרענגט זיך אן צו קריגען דאס וואס מעהר, בעת עס קען גאר זיין אז דאס וועט פערבלייבען פאר זיין ווייב'ס צווייטען מאן, פאר זיין שטיעף־זוהן אדער פאר זיין גרעסטען שונא.

דער דריטער טעות וואס דער נארר מאכט איז, אז ווען עס געהט איהם גוט און ער האט גענוג מפרנס צו זיין זיך, זיין פאמיליע און אויך געבען פרנסה זייטיגע מענשען, דענקט ער, אז ער טהוט עס פאר זיי, אז דאס וואס זיי געניסען דורך איהם קומט טאקע פון איהם גופא, און ער וויל אז זיי זאלען איהם דערפאר דאנקען און לויבען און זיך ערנידעריגען פאר איהם, און ער האלט זיך דערמיט גרוים און איז שטאלץ ביי זיך, רעכענענדיג, אז ווען ער זאל זיי ניט געבען קיין חיונה, ווען זיי זאלען ניט געניסען פון זיין געלד, וואלט דאס געלד פארבליבען ביי איהם, און ווען ניט ער, וואלטען יענע ניט געהאט פון וואנען צו לעבען. אט דער פערנארישטער מענש, וואס דענקט אזוי, בעמיהט זיך אומזיסט אויף דער וועלט און ער וועט אויך פערלירען זיין שכר אויף יענער וועלט.

דער פארשטענדיגער מענש אבער, דער מענש מיט שכל, פיהרט זיך אין די דערמאהנטע דריי אופנים ווי געהעריג איז צו גאט און צו לייט און דער בטחון וואס ער האט אין גאט איז א סך שטארקער ווי דער בטחון וואס ער האט אין זיין געלד אדער אין די בעשעפטיגונגען וואס ברייגנען איהם אריין געלד, וויל ער ווייס ניט אויב דאס וואס ער האט און וואס ער ערווערבט איז א נויטווענדיגקייט פאר איהם אויף זיין חיונה אדער ער דארף דאס גאר האלטען פאר אימיצען. און דערפאר וואס ער האלט ניט זיין פארמעגען אלס זיין אייגענס,

וועט ער ערוועדבען כבוד אויף דער וועלט און גוטען שכר אויף יענער וועלט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דעם מזמור: "אשרי איש ירא את ה׳ (תהלים קי"ב).

עס זיינען דא קלאסען מענשען וואס יאגען זיך נאך געלד און זוכען צו קריגען דאס וואס מעהר בלויז צוליעב זייער ליעבע צו כבוד, ווייל זיי ווילען קונה שם זיין, ווערען בערופען, פאפולער. ביי די דאזיגע מענשען איז ניטא קיין גענוג. פיעל זיי האבען געלד און כבוד, ווילען זיי אלץ מעהר, און דאס איז נאריש פון זייער זייט, ווייל זיי פערשטעהען ניט די ריכטיגקייט וואס עס קען ברייגען כבוד אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט.

און ברייגען ברייגגט זיי צו דעם טעות אדער צו דער נארישקייט, ווייל זיי זעהען ווי פראסטע מענשען טהיילען צו כבוד צו געלד־מענשען, צו רייכע, מיט דער האפנונג אז זיי וועלען פון זיי, פון די רייכע, עפעס קריגען און עפעס געניסען פון זייער רייכטהום. ווען דיזע כבוד־געבער וואלטען אבער שכל געהאט און וואלטען פערשטאנען, אז דיא געלד - מענשען האבען גאר ניט ביכולת עפעס צו געבען אהן דעם ווילען פון באשעפער — ווען זיי וואלטען דאס באגרייפען, וואלטען זיי ניט געלייגט קיינע האפנונגען אויף קיינעם אויסער גאט און זיי וואלטען ניט צוגעטהיילט קיין כבוד צו א רייכען, נור צו די יעניגע, וואס איז בעשענקט פון גאט מיט גוטע מעלות און איז פון הימעל בארעכטיגט צו כבוד, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין שמואל א׳: "כי מכבדי אכבד" — דיא וואס עהרען מיך (גאט) וועל איך עהרען.

און צוליעב דעם וואס די פערנארישטע עמי הארצים ווייסען ניט וועמען מען דארף עהרען און זיי טהיילען צו כבוד די געלד־מענשען, ווערען זיי נאך מעהר פערנארישט און זוכען אויך רייך צו ווערען, כדי אנדערע זאלען זיי אפגעבען כבוד. ארבייטען זיי שווער און מאטערען זיך זייער גאנצען לעבען צו ערווערבען רייכטהום און זיי פערנאכלעסיגען צו ערפילען זייערע פפליכטען צום בעשעפער, צו טהאן זיינע מצוות און דאנקען איהם פאר זיינע חסדים און טובות. ווען אט די נאראנים וואלטען זיך מעהר אפגעגעבען צו דיענען גאט, וואלט זיי רייכטהום און כבוד במילא געקומען אהן פיעל ארבייט און אנשטרענגונג, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "אורך ימים בימינה, בשמאלה עושר וכבוד" — לאנג לעבען איז אין איהר (אין דער תורה׳ס) רעכטע האנד און איהר לינקע האנד. — רייכטהום און כבוד. דאס הייסט, אז פאר אפהיטען די תורה און מצוות קריגט מען אלעס.

עס פאסירט, אז א געלד־זוכער דערגרייכט זיין ציעל און איז מאסף ממון פון געשעפט, פון א געוויסע פראפעסיע אדער ער קריגט עס א ירושה, און ער דענקט אז צו פערדאנקען די סבות, דעם גוטען מסחר, די גוט בעצאהלענדע פראפעסיע אדער די ירושה איז ער רייך געווארען, און ווען ניט די סבות וואלט ער ניט געקומען צו עשירות. דאריבער לויבט ער די סבות, ניט דעם וואס האט פערארזאכט די סבות. דאס הייסט: ער האט גאר ניט אין זינען אז דער בעשעפער האט עס איהם צוגעשיקט די גרויסע פערדיענסטען אדער די ירושה. אזעלכער איז גלייך צו איינעם וואס געפינט זיך אין א מדבר, אין א וויסטענ־הייט און ער ווערט זעהר דורשטיג. געפינט ער אין א גרוב מוטנע און ניט גע־שמאקע וואסער און ער פרעהט זיך דערמיט און שטילט מיט דעם זיין דורשט. ווען ער געהט אבער אפ אביסעל ווייטער, געפינט ער א קוואל מיט פרישע און

געשמאקע וואסער און עס פערדריסט איהם און עס ערגערט איהם וואס ער האט זיך אנגעטרונקען מיט די וואסער פון גרוב. אזוי איז אויך דער געלד־מענש וואס האט בעקומען זיין רייכטהום דורך א געוויסע סבה, קען זיין אז ווען ניט יענע סבה וואלט ער עס געקראגען אויף א לייכטערען און בעסערען אופן. ער האט דאריבער ניט אנצוהענגען אן דער סבה, אן דעם מיטעל, דורך וועלכען ער האט זיין עשירות ערווארבען, נור אן גאט, וועלכער קען העלפען דורך פער־שיעדענע וועגען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין שמואל א׳: "כי אין לה׳ מעצור להושיע ברב או במעט" — ביי גאט איז ניטא קיין אפהאלט צו העלפען דורך פיעל אדער דורך ווייניג.

דער בעל בטחון, וואס פערלאזט זיך אויף גאט, דארף זיך אויף איהם פערלאזען אויך ווען עס פאסירט אז ער האט ניט קיין חיונה א טאג אדער מעהר. ער דארף נאכדענקען, אז דער גאט וואס האט איהם ארויסגעצויגען פון זיין מוטער׳ס בויך און געבראכט אויף דער וועלט צו א בעשטימטע צייט, ער האט עס פעראורזאכט אז פאר א געוויסע צייט זאל איהם אויספעהלען חיונה, ווייל ער ווייס אז דאס איז פאר איהם א טובה.

אזוי איז אויך דער וואס האט קארגע חיונה, בלויז אויף עסען און מעהר ניט, דארף ער אין זינען האבען פאלגענדעס: דער גאט וואס האט ביי מיין געבוירען ווערען צוגעגרייט מיין שפייז פון מיין מוטער׳ס בריסט, ניט מעהר ווי צו ערנעהרען זיך, ניט מעהר ווי איך האב געדארפט פערברויכען טעגליך, און אזוי האב איך איבערגעלעבט ביז איך האב זיך אנגעהויבען ערנעהרען מיט בעסערע שפייזען ווי דער מוטער׳ס מילך און עס האט מיר גאר ניט געשאדט, אזוי וועט מיר אויך גאר ניט שאדען אויב אפילו איך וועל ניט האבען מעהר ווי מיין נויטיגע נאהרונג מיין גאנצען לעבען. אז ער וועט דאס אין זינען הא־בען, וועט ער האבען שכר אויף יענער וועלט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט ביים מן: "ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו" — דאס פאלק פלעגט ארויסגעהן און אנקלייבען מן בלויז פאר׳ן טאג אויסקומעניש, און דער נביא אין ירמיה ב׳ לויבט דערפאר די אידען.

אזוי אויך ווען גאט שיקט איינעם צו זיין חיונה דורך א סבה וואס איז דעם מענשען ניט לרצון, וואס עס געפעלט איהם ניט, אדער ער מוז פון פרנסה וועגען זיין בעשעפטיגט אין א פלאץ וואס איז ניט לויט זיין באגעהר, אדער ער ציהט זיין חיונה פון א מענשען וואס בעהאנדעלט איהם ניט גוט, דארף ער איבערטראכטען: דער גאט וואס האט מיך בעשאפען מיט א געוויסען קאליר און געוויסע פארמע; דער גאט וואס האט מיר געגעבען געוויסע אייגענשאפ־טען, אינסטינקטען און מדות פון מיין טובה וועגען, דער זעלבער גאט האט אויך בעשטימט אז איך זאל האבען מיין חיונה דערפון און ניט פון קיין אנדער זאך. און דער וואס האט מיך געבראכט אויף דער וועלט אין א בעשטימטען פלאץ דורך בעשטימטע צוויי מענשען (פאטער און מוטער) און ניט קיין אנ־דערע, דער האט אויסגעקליבען און בעשטימט מיין חיונה אין א געוויסע לאנד און דורך א געוויסען מענשען דורך וועלכען איך זאל געשפייזט ווערען.

בכלל דארף זיך א מענש שטענדיג פערלאזען אויף גאט, אז ווי ער פיהרט איז גוט און גערעכט. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים קמ״ה: "צדיק ה׳ בכל דרכיו" — גאט איז גערעכט אין אלע זיינע וועגען, אין אלע זיינע פיה־רונגען ווי ער פיהרט מיט׳ן מענשען.

שער הבטחון

פרק ז׳

צום דריטען חלק פון מענשען׳ס בטחון אין גאט בעלאנגען די אנגעלעגענהייטען פון זיין ווייב, קינדער, הויז־געזינד, קרובים, גוטע פריינד, שונאים, בעקאנטע און לייט וואס שטעהען העכער פון איהם און נידעריגער פון איהם. ווי אזוי דער בטחון אין גאט דארף זיין אין די דאזיגע ענינים, וועל איך ווייטער ערקלעהרען.

א מענש קען זיין איינס פון די ביידע: ענטוועדער א פרעמדער, אן עלענדער, אהן א ווייב, קינדער, קרובים, אדער א פאמיליע־מענש, צווישען זיינע אייגענע, צווישען משפחה, קרובים און גוטע פריינד. ווען דער מענש איז עלענד, ווען ער לעבט צווישען פרעמדע, ווייל ער האט ניט קיין אייגענע משפחה, דארף גאט זיין דער קאמפאניאן זיינער, און ווען עס איז איהם ניט גוט אויפ׳ן הארצען, ווען ער איז פערצווייפעלט, דארף ער האבען בטחון אין גאט, אז ער וועט איהם העלפען. ער דארף דערביי אין זינען האבען, אז אייגענטליך זיינען אלע מענשען גרים אויף דער וועלט, ווייל דער עיקר פגו דעם מענשען׳ס זיין דא אויף דער וועלט איז דאך די נשמה און די נשמה קומט דאך פון הימעל און איז פרעמד אויף דער ערד, אזוי ווי דער פסוק זאגט (ויקרא כ״ה): ״כי גרים ותושבים אתם עמדי״ — איהר מענשען זייט ביי מיר, גאט, גרים און תושבים. דער מענש דארף אויך ניט פערגעסען, אז ווען אפילו מען האט קרובים, איז דאס אויך נור אויף א קורצע צייט ביז׳ן טויט, ווארום נאכ׳ן טויט ווערט יעדער איינער ענטפרעמדעט און קיין קרוב און אפילו אן אייגענער זוהן קען איהם ניט העלפען און קיינער קאמפאנירט זיך ניט מיט איהם.

ער דארף אויך איבערטראכטען, אז ווען ער וואלט געהאט א ווייב, קינדער אדער קרובים, וואלט ער מחויב געווען מפרנס צו זיין זיי אדער שטיצען זיי, און עס קען זיין אז ער וואלט פאר זיי ניט געטהאן גענוג פיעל געהעריג איז און דאס וואלט איהם גערעכענט געווארען פאר א זינד; אז ער האט זיי אבער ניט, געהט פון איהם ארונטער דער דאזיגער יאך, און ער דארף דאס אנ־נעהמען פאר איינע פון די טובות וואס דער בעשעפער טהוט מיט איהם, ווייל ער קען לעבען רוהיגער און דארף זיך ניט פיעל אנשטריינגען אין וועלטליכע זאכען, אין זוכען פרנסה און דאס גלייכען. און אויב דער איינזאמער, דער עלענדער וויל עפעס א קלעהר טהאן וועגען זיין סוף, וועגען יענע וועלט, קען ער בעסער טראכטען וועגען דעם, ווייל די געדאנקען זיינען ביי איהם ניט פערנומען מיט אנדערע זאכען, מיט פפליכטען וואס ער וואלט אויף זיך געהאט, ווען ער וואלט געווען א בעל משפחה.

דאריבער פלעגען פרושים, לייט וואס האבען זיך אפגעלייגט אויף גאטעס דיענסט, אנטלויפען פון זייערע קרובים און היימען און זיך בעזעצען אין די בערג, כדי זיי זאלען ניט האבען אין זינען קיינע אנדערע זאכען און קענען מעהר דיענען גאט. די נביאים, בעת זיי פלעגען דארפען הערען א נבואה, פלעגען זיי אויך אוועקגעהן פון דער היים און לעבען איינזאם, כדי זייערע געדאנקען זאלען זיין קאנצענטרירט צו דער נבואה.

מען דערצעהלט אויף א פרוש, א פרומען מאן, אז ער איז געקומען אין א ווייטע מדינה לערנען די דארטיגע איינוואהנער עבודת האלהים. האט ער

דארט געפונען די מענשען אלע געקליידעט אין קליידער פון איין קאליר און פארמע, זייערע ציערונג אלע איינע און דיזעלבע, זייערע קברים ביי די הייזער און קיין פרוי האט ער ניט געזעהן. האט ער זיי געפרעגט, ווארום דאס איז אזוי, און זיי האבען איהם געענטפערט:

"דאס וואס מיר טראגען אלע איינע און דיזעלבע מלבושים איז, כדי עס זאל ניט זיין קיין אונטערשיעד צווישען ארימע און רייכע, כדי מען זאל ניט דער־קענען ווער עס איז ארים און ווער רייך, און דער רייכער זאל זיך ניט האלטען גרויס און ניט שטאלצירען מיט זיין עשירות און דער ארימאן זאל ביי זיך ניט געפאלען זיין. מיר ווילען — האבען זיי ערקלעהרט, — אז מענשען זאלען דא אויף דער ערד זיין גלייך אזוי ווי אין דער ערד. אזוי ווי טויטע זיינען ארים און רייך אלע גלייך, אזוי, ווילען מיר, זאלען די לעבעדיגע אויך זיין. מען דערצעהלט אויף א קעניג, וועלכער האט ניט געוואלט פראוווען קיין גאוה פאר זיינע אונטערטהאנען, האט ער געטראגען די זעלבע קליידער און ציערונג ווי זיי. און דאס וואס מיר בעערדיגען אונזערע מתים נעבען די הייזער, איז כדי מיר זאלען האבען דעם טויט פאר די אויגען און מיר זאלען זיך אלע מאל דער־מאהנען אז מיר וועלען אויך שטארבען, און צוגרייטען די שפייז וואס מען דארף אויף יענער וועלט — תורה און מעשים טובים. און דאס וואס מיר האבען דא ניט אונזערע ווייבער און קינדער, זאלסטו וויסען, אז מיר האבען פאר זיי א בעזונדערע שטאדט נאהענט פון דאנען און ווער עס דארף עפעס צו זיי, געהט ער אין זייער שטאדט און קומט נאכהער צוריק אהער. מיר האבען עס אזוי איינגעריכטעט, ווייל מיר האבען איינגעזעהן, דאס זייענדיג מיט די פאמיליעס צוזאמען, מוז מען זיין צופיעל בעשעפטיגט, מען מוז זיך צופיעל אנשטריינגען און זארגען פאר זיי, און ווען מיר זיינען פון זיי דערווייטערט, לעבען מיר רוהיג און מיר קענען זיך מעהר אפגעבען מיט עניינים פון עולם הבא און ניט זיין פיעל ארייננגעטהאן אין עולם הזה".

דעם פרוש איז זייער ערקלעהרונג געפעלען געווארען און ער האט זיי געבענשט און געגרעבטפערטיגט זייער האנדלונג.

און אויב דער בעל בטחון איז א מאן פון א ווייב, א טאטע פון קינדער און האט קרובים, גוטע פריינד און אויך שונאים, דארף ער זיך פארלאזען אויף גאט, אז עס וועט איהם קיין בייז געשעהן צוליעב זיי, און ער דארף זיך בעמיהען צו טהאן זיינע פליכטען צו זיי, ערפילען זייערע פערלאנגען מיט'ן גאנצען האר־צען, זיך היטען פון טהאן זיי שאדען, פון טהאן זאכען וואס עס טויג פאר זיי ניט, נור אלעס צו זייער וואויל און בעסטען, און זיי לערנען צו געהן אין גאט'ס דרכים און פיהרען זיך לויט די געבאטען פון דער תורה און לויט די וועלט פאדערט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "ואהבת לרעך כמוך" — דו זאלסט דיין גענעלען, דיין פריינד, ליעב האבען אזוי ווי זיך אליין.

און ער זאל דאס ניט טהאן אויס האפנונג אז זיי וועלען איהם דערפאר בעצאהלען אדער אלס בעלוינונג פאר טובות וואס זיי האבען איהם פריהער גע־טהאן, אויך ניט ערווארטען צו האבען דערפאר כבוד און ניט כדי ארויסצייגען זיך אלס הערשער איבער זיי, נור כדי מקים צו זיין דעם פערזאג פון בעשע־פער. ווארום אויב דער מענש וועט דערביי האבען איינע פון די דערמאהנטע כונות אדער אבזיכטען, וועט ער סאי ווי סאי זיין פערלאנג ניט ערגרייכען, און וועט נאך פערלירען זיין שכר לעולם הבא. ווען אבער ער טהוט זיינע

אייגענע לייט טובות און סטארעט זיך פאר זיי, כדי צו ערפילען גאט'ס רצון, וועט איהם גאט העלפען אז ער וועט פון זיי בעלוינט ווערען אויף דער וועלט, און וועט אויך האבען גרויסע בעלוינונג אויף יענער וועלט.

וואס עס איז שייך צו האבען בטחון אין גאט אין ענינים וואס אנבעלאנגען צו העכערע און נידעריגערע מענשען פון איהם, איז אזוי: דער בעסטער וועג ווי אנצוגעהן אין דיזער הינזיכט מיט בטחון איז, אז ווען ער דארף אנקומען צו א העכערען פון איהם אליין, אדער צו א נידעריגערען, זאל ער זיך ניט פארלאזען אויף די מענשען, נור אויף גאט, דער איינציגער, וואס האט ביכולת צו מאכען אזוי, אז דורך יענע מענשען זאל זיין וואונש ערפילט ווערען. אקוראט אזוי ווי מען בעארבייט א פעלד און מען פארזעעט איהר, וואקסט אויף איהר; אבער מען קען ניט דאנקען די ערד פאר איהר אויסברייננגען די וואקסונגען, נור דער דאנק קומט בלויז דעם באשעפער, ווארום אז ער וואלט ניט געוואלט וואלט ער שוין געבראכט אזעלכע סבות, אזעלכע אורזאכען וואס וואלטען געשטערט די וואקסונג. פארקעהרט ווידער, איז אויף דער פעלד ניט קיין גערעטענים, קען מען די ערד דערפאר ניט בעשולדיגען. אזוי איז אויך ווען מען וויל האבען א טובה פון א מענשען, זיינען דער שטארקער מיט'ן שוואכען אין דעם גלייך. וויל גאט, קריגט מען די טובה פון א שוואכען; וויל ער ניט, קען אפילו דער שטארקסטער, דער מעכטיגסטער גאר ניט אויפטהאן. דאריבער דארף מען נור האבען בטחון אין גאט, און אויב א מענשען'ס פערלאנג ווערט דורכגעפיהרט דורך א מענשען, דארף מען צוערשט דאנקען גאט און נאכהער אויך דעם יעניגען וואס דורך איהם איז די זאך דורכגעפיהרט געווארען, ווייל דאס וואס א מענש געניסט דורך איינעם א טובה, איז א סימן אז יענער איז א צדיק, אזוי ווי די חז"ל האבען געזאגט: "מגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב" — די הימעלשע השגחה ברייגנט גוטעס דורך א גוטען, דורך א צדיק, און שלעכטעס דורך א שלעכטען, דורך א רשע.

און אויב מענשען ווילען איינעם טהאן גוטעס און זיי פיהרען דאס ניט דורך, זאל ער זיי ניט בעשולדיגען און ניט אנהענגען אז יענע האבען פערנאכלעסיגט און זיך ניט געסטארעט גענוג פון זיינטוועגען, נור ער זאל דאנקען גאט און עס אננעהמען פאר גוט און ער זאל אויך די מענשען ליבען און דאנקען פאר זייער בעמיהען זיך פון זיינטוועגען, כאטש די זאך האט זיך ניט אויסגעלאזט ווי ער האט געוואלט און ווי זיי האבען געוואלט. אזוי דארף מען זיך אויך פיהרען מיט בעקאנטע, מיט גוטע פריינד, מיט לייט וואס מען האנדעלט מיט זיי, מיט בעדיענער און מיט שותפים.

אזוי איז אויך, ווען א העכערער אדער א נידעריגער פערלאנגט פון איינעם אז ער זאל עפעס טהאן פאר איהם, און יענער איז בערעכטיגט דערצו, דארף ער זיך סטארען צו טהאן די זאך און האבען בטחון אין גאט אז ער וועט עס דורכפיהרען. און ווערט די זאך טאקי דורכגעפיהרט דורך איהם, דארף ער דאנקען גאט וואס ער האט איהם געמאכט פאר'ן שליח צו טהאן א מענשען א טובה; פיהרט ער די זאך ניט דורך, זאל ער די שולד ניט ווארפען אויף זיך, און יענעם צו־וויסען געבען, אז ער האט ניט געשפארט קיין מיה און געטהאן וואס ער האט געקענט, אבער עס איז איהם אונמעגליך געווען דורכצופיהרען דאס וואס ער האט געוואלט.

און וואס אנבעלאנגט צו שונאים, צו ניט פערגינער און אזעלכע וואס זוכען

בייזעס צו טהאָן, בעשטעהט דער בטחון אין דעם, אז ער זאָל זיך פערלאָזען אויף גאָט און זאָל געדולדיג איבערטראָגען די אונאנגענעהמליכקייטען וואָס ער ליידעט פון זיי און ניט זוכען פון זיי קיין נקמה. פערקעהרט: ער זאָל זיי טהאָן חסדים און וואָס נור פאר א גוטעס ער קען פאר זיי שאפען, זאָל ער שאפען, און אין זינען האָבען אז זיין הילף אדער זיין שאָדען איז אין די הענד פון בעשעפער, און אויב יענע זיינען די אורזאך צו פערשאפען איהם בייזעס, זאָל ער חושד זיין זיך אליין, אז ער האָט דאָס פערדיענט פאר פריהעריגע שלעכטע מעשים, אבער זיינע שונאים זיינען אין דעם ניט שולדיג, און ער זאָל בעטען גאָט אז ער זאָל פערגעבען זיינע זינד און דאמאָלס וועלען זיינע פיינד ווערען פריינד, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: „ברצות ה׳ דרכי איש גם אויביו ישלים עמו" — ווען די פיהרונגען פון א מענשען געפעלען גאָט, מאכט ער אז זיינע שונאים זאָלען מיט איהם שלום ווערען.

צום פיערטען טהייל פון בטחון בעלאַנגען ענינים פון פליכטען וואָס א מענש האָט צו טהאָן מיט׳ן הארץ און מיט די גליעדער, אבער דאָס קען ניט ברייננגען ניט קיינע נוטצען און ניט קיין שאָדען צו אנדערע, נור צו איהם אליין. למשל: פאסטען, תפלה טהאָן, סוכה, לולב, ציצית, אפהיטען שבתים און ימים טובים, אדער אפהיטען עהנליכע מצוות, וואָס האָבען א שיכות נור מיט דער פערזאָן, וואָס איז זיי מקיים אדער ניט, צו זייטיגע האָט עס גאָרניט. וואָס זשע איז ביי די זאכען שייך בטחון? וועל איך ערקלעהרען און איך בעט ביי גאָט, אז ער זאָל מיר ציינען דעם ריכטיגען וועג ווי אזוי צו ערקלעהרען די זאך.

עבודה און עבירה, דיענען גאָט און זיין איהם דערוויעדער הענגט אָפּ פון דריי זאכען. ערשטענס, דער אויסוואהל אין מענשען׳ס הארצען, דער געדאנק צו טהאָן גוטעס אדער שלעכטעס; צווייטענס, די כונה און הסכמה, דער בעשלוס צו טהאָן אדער ניט טהאָן דאָס וואָס עס איז איהם ארויפגעקומען אויפ׳ן זינען, און דריטענס, דאָס סטארען זיך דורכצופיהרען די זאך, דאָס לייגען מיה אויף דעם און ארבייטען דערויף מיט זיינע אברים. אין די ערשטע צוויי זיינען געוועגדט אָן מענשען. דער מענש קען אויסטראכטען וואָס צו טהאָן אדער ניט טהאָן און בעשליסען די זאך, בעשטימען אז ער זאָל דאָס דורכפיהרען. אין דיעזע צוויי פּרטים איז ניט שייך קיין בטחון. דער מענש קען זיך ניט פערלאָזען אויף גאָט, אז ער וועט איהם אריינגעבען גוטע מחשבות און איהם העלפען אין דער הסכמה, אין דעם בעשלוס דורכצופיהרען די זאך. עס איז נאריש צו פער־לאָזען זיך אין דעם אויף גאָט, ווייל דאָס האָט דער בורא יתברך איבערגעגעבען אין אונזער רשות אזוי ווי דער פסוק זאָגט: "ובחרת בחיים" — גאָט גיט דעם מענשען דיא ברירה און ער עצה׳ט איהם אז ער זאָל אויסערוועהלען לעבען, גוטע טהאטען, הייסט עס, וואָס פערשאפען לעבען. דאָס לעצטע אבער, דאָס דורכפיהרען א זאך, א מצווה אדער אן עבירה, דאָס איז שוין ניט אין אונזער רשות. אין דעם קענען שוין פּאסירען הימעלשע סבות, אמאָל אזעלכע וואָס העלפען דעם מענשען דורכצופיהרען וואָס ער וויל, און אמאָל אזעלכע וואָס שטערען איהם, און די זאכען וואָס ער וויל דורכפיהרען, פערבלייבען ניט דורכ־געפיהרט.

דעריבער, אויב איינער איז א בעל בטחון און ער זאָגט: איך וועל ניט אין זינען האָבען ניט קיין גוטעס און ניט קיין שלעכטעס און וועל ניט מאכען

שער הבטחון

קיינע בעשליסע, נור איך וועל זיך פערלאזען אויף גאט, אז ער וועט אריינשיקען אין מיין מח גוטע מחשבות און מיך ערוועקען צו בעשליסען דורכצופיהרען גוטע טהאטען — אויב ער זאגט אזוי, געהט ער שוין אראפ פון גלייכען וועג, ווייל דאס האט ניט צו טהאן מיט'ן בעשעפער, נור מיט'ן מענשען אליין, וועלכער האט די בחירה, דעם אויסוואהל צו וועלען טהאן מצוות אדער עברות. און אויב דער מענש האט די מיטעל און פיהרט דורך א גוטען טהאט וואס ער האט זיך אין זינען גענומען צו טהאן און האט בעשלאסען צו טהאן, וועט ער האבען שכר אי פאר דער גוטער מחשבה, אי פאר דער הסכמה, פאר'ן בעשלוס צו טהאן די זאך, אי פאר דער מעשה, פאר פערווירקליכען די זאך. ווי איז אבער אז ער קען ניט פערווירקליכען דאס וואס ער האט פארגענומען? ווען, למשל, איינער נעהמט זיך פאר צו בויען א סוכה און ער ווערט קראנק און קען דאס ניט טהאן, אדער ער וויל קויפען אן אתרוג און ער פערלירט זיין געלד און ער האט ניט פאר וואס צו קויפען, וועט ער האבען שכר פאר דעם געדאנק צו טהאן די מצווה און פאר דער הסכמה, פאר'ן בעשלוס דורכצופיהרען די זאך. דאס זעלבע איז פערקעהרט וועגען מעשים רעים, ווענען עברות. פיהרט ער דורך אן עבירה, וועט ער געשטראפט ווערען אי פאר'ן געדאנק, אי פאר דער הסכמה, אי פאר'ן טהאן די עבירה; דענקט ער בלויז און בעשליסט צו טהאן דאס, אבער ער ווערט געשטערט פון געוויסע סבות און ער טהוט עס ניט, וועט ער געשטראפט ווערען בלויז פאר'ן געדאנק און פאר'ן בעשלוס.

און דער אונטערשיעד אין האבען בטחון אין זאכען וואס אנבעלאנגען צו עבודת הבורא און וועלטליכע זאכען איז: דאס אין וועלטליכע זאכען ווייסען מיר לכתחילה ניט וואס עס איז גוט און וואס עס איז שלעכט. א מענש קען קיינמאל ניט וויסען אויב דער אדער יענער מסחר, אדער די אדער יענע מלאכה וועט איהם מצליח זיין אדער ניט, דעריבער איז דער שכל מחייב, אז אין דעם דארף מען האבען בטחון אין גאט אויף דער מחשבה און דער הסכמה אויך, מען דארף זיך, הייסט עס, פערלאזען אויף גאט, אז ער וועט אריינגעבען אין זינען צו טהאן עפעס א גוטען מסחר אדער זיך נעהמען צו א גוטע פראפעסיע און בעשליסען צו טהאן דאס און נאכהער העלפען דורכצופיהרען די זאך; אבער וואס אנבעלאנגט צו עבודת הבורא איז אנדערש. דא ווייסען מיר דאך לכתחילה וואס עס איז גוט און וואס עס איז שלעכט; מיר ווייסען דאך וואס די תורה הייסט מען זאל יא טהאן און קריגען דערפאר שכר, און וואס מען זאל ניט טהאן און געשטראפט ווערען אויב מען טהוט עס יא, איז דאך ניט שייך אז א מענש זאל זיך פערלאזען אויף גאט אדער בעטען ביי איהם, אז ער זאל אריינגעבען אין זינען צו טהאן דאס וואס גוט איז.

און נאך א זאך: אין וועלטליכע ענינים קען אמאל פאסירען, אז א מסחר אדער א פראפעסיע, וואס זעהט אוים צו זיין גוט און וועט ברייגנען וואוילע פראפיטען, לאזט זיך גאר אויס אנדערש. עס קומט אן אומגעריכטע ענדערונג אין דער זאך און אנשטאט ריוח ברייגנט עס גאר היזק, אדער פערקעהרט: אמאל ווייזט אויס אז א געוויסע בעשעפטיגונג טויג ניט, לסוף איז דאס גאר גוט; אבער וואס עס איז שייך צו דיענען גאט איז ניט אזוי. דא איז בעשטימט, פעסטגעשטעלט, וואס עס איז גוט און וואס עס איז שלעכט. דא קען ניט קומען קיין ענדערונג. א מצוה איז שטענדיג א מצוה און אן עברה איז שטענדיג אן עברה. דעריבער איז ביי וועלט זאכען דארף א מענש האבען בטחון אין

גאט, אז זיינע אונטערנעהמונגען, אין וועלכע עס איז בעשעפטיגונג לשם פרנסה, זאלען זיך אויסלאזען גוט. אבער אין דעם ענין פון דיענען גאט, איז נאכדעם ווי דער מענש נעהמט זיך אריין אין זינען און בעשליסט ביי זיך צו טהאן א דבר מצוה, דארף דער בטחון זיין אין דעם, אז גאט וועט איהם העלפען ארויס־צובריינגען זיין גוטע מחשבה למעשה, פערווירקליכען דעם גוטען געדאנק אין טהאט.

אין דעם דארפען מיר זיך פערלאזען אויף גאט און בעטען פון איהם זיין הילף, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "דרך אמונה בחרתי" — איך האב אויסגעקליבען דעם וועג פון אמונה, פון טרייהייט צו גאט, נאכהער בעט ער: "הדריכני בנתיב מצותיך ולמדני" — פיהר מיך, גאט, אין וועג פון דיינע פער־זאגען און לערען מיך ווי איך זאל זיי פערווירקליכען, און "הט לבי אל עדותיך" — נייג מיין הארץ, בעוועג מיין הארץ צו דיינע געבאטען. דיעזע פסוקים און נאך עהנליכע פסוקים צייגען, אז די בחירה, דער אויסוואהל צו טהאן גוטעס אדער שלעכטעס איז ביים מענשען און וואס א מענש דארף נור בעטען ביי גאט איז, ער זאל שטארקען זיין הארץ צו בעמיהען זיך וואס מעהר אין מצוה זאכען און ער זאל איהם העלפען דורכצופיהרען און פערווירקליכען די מעשים טובים וואס ער האט פארגענומען צו טהאן.

איך וועל נאך, מיט גאטעס הילף, ריידען וועגען דיעזען ענין און ערקלעה־רען די זאכען וואס פערדארבען דעם בטחון אין דיעזען פרט, און דעם ריכטיגען וועג ווי אזוי אויסצופאלגען דאס וואס איך האב פריהער געזאגט.

פרק ח'

צום פינפטען חלק פון בטחון בעלאנגען די פפליכטען וואס דער מענש טהוט מיט זיינע גליעדער, אבער זיי זיינען ניט אפהענגיג אן איהם אליין, נור זייערע נוצען און שאדען האבען א שייכות מיט אנדערע. אזעלכע זיינען למשל:

צדקה געבען, מקיים זיין די מצוה פון געבען מעשר דעם לוי, לערנען תורה מיט אנדערע, מוסר זאגען מענשען אז זיי זאלען טהאן גוטעס און זיך היטען פון טהאן שלעכטעס, צאהלען שולדען, ניט פערעפענטליכען סודות וואס קענען אימיצען שאדען, ריידען גוטעס, טהאן גוטעס, עהרליך האלטען עלטערען, בריינ־גען רשעים צו תשובה, רחמנות האבען אויף ארימע לייט און העלפען זיי, דול־דען און איבערטראגען חרפות און בעליידיגונגען פון די יעניגע וואס ער וויל בעקעהרען צו גאטעס דיענסט דורך געבען זיי האפנונגען אויף שכר פאר מעשים טובים און דורך שרעקען זיי מיט עונש פאר מעשים רעים, און נאך עהנליכע חיובים, וואס א מענש דארף טהאן און דאס איז פערבונדען מיט א צווייטע פערזאן אדער מעהרערע פערזאנען.

און דער ריכטיגער בטחון אין די זאכען איז, אז דער מענש זאל אין הארצען בעשליסען צו טהאן אזעלכע און עהנליכע מצות, זיך בעמיהען דורכצו־פיהרען זיי בלויז לשם שמים, ניט כדי קונה שם צו זיין און ניט צוליעב כבוד אדער בעלוינונג און אויך ניט מיט'ן אבזיכט כדי די פערזאנען וואס זיינען פערבונדען מיט וועלכען עס איז פון די דערמאהנטע טהאטען אדער עהנליכע צו זיי זאלען זיין אונטערוואָרפען אונטער איהם. עס טויג, למשל, ניט, אז איינער זאל העלפען דעם אנדערען מיט געלד מיט דער כונה, כדי ער זאל האבען

שער הבטחון

איבער יענעם א דעה, אדער איינער זאל דעם אנדערען מוסר זאגען כדי יענער זאל זיך פאר איהם שעהמען. און אז דער מענש נעהמט אונטער צו טהאן די דערמאהנטע און עהנליכע מצות ריכטיג, דארף ער האבען בטחון אין גאט אז ער וועט איהם העלפען דורכפיהרען זיי ווי געהעריג איז, לויט זיין רצון און דער רצון פון השי"ת.

און די דאזיגע חיובים דארפען געטהאן ווערען בעשיידען, ווי ווייט מעגליך אין געהיים, ניט אין די עפענטליכקייט. זייטיגע מענשען, וואס דארפען פון דעם ניט וויסען, זאלען דאס ניט וויסען. ווארום ווען מען טהוט א גוטע זאך פערבארגענערהייד, איז דער שכר גרעסער ווי מען טהוט דיזעלבע זאך בפרהסיא, אין די עפענטליכקייט. און ווען מען דארף טהאן א מצוה וואס לייט מוזען וויסען אדער זעהן, ווי, למשל, דאוונען בצבור אדער עהנליכעס, דארף דער מענש ניט מורא האבען טאמער וועלען שלעכטע מענשען פון איהם לאכען אדער איהם שאדען טהאן דערפאר. ער דארף אין זינען האבען דאס וואס עס איז שוין פריהער געזאגט געווארען, אז קיין מענש קען דעם אנדרען גאר ניט טהאן אהן דעם ווילען פון גאט. קיינער קען פון א צווייטען ניט קריגען קיין רעה און אויך ניט געניסען קיין טובה, ווען דער בעשעפער וויל דאס ניט.

און ווען דער בורא יתברך בעשערט איינעם אז דורך איהם זאל געטהאן ווערען א מצוה, דארף עס יענער אננעהמען אז דאס איז א טובה פון הימעל, א חסד וואס גאט טהוט מיט איהם. און ער דארף זיך ניט משמח זיין, ווען מענשען לויבען איהם פאר זיין גוטע טהאט און ניט פערלאנגען אז מען זאל איהם דערפאר צוטהיילען כבוד. ווארום אויב ער וועט וועלען כבוד אדער עס וועט איהם הנאה טהאן ווען ער וועט הערען לויב געזאגט, וועט עס איהם ברייגגען צו גאוה און עס וועט שוין ניט הייסען, אז ער האט די זאך געטהאן פון גאט'ס וועגען. דורכדעם וועט ער פערדערבען זיין גוטע טהאט און וועט פערליערען זיין שכר.

איך וועל נאך מיט גאט'ס הילף ריידען וועגען דעם ווייטער אין שער יחוד המעשה.

דער זעקסטער טהייל פון בטחון איז פערבונדען מיט די בעלוינונג וואס א מענש קריעגט פאר גוטע מעשים, אמאל דא אויף דער וועלט, אמאל אויף יענער וועלט און אמאל אי בעולם הזה, אי לעולם הבא. אבער די זאך איז אונז ניט קלאהר, ווייל די תורה בעשטימט ניט דעם שכר פאר יעדער מצוה. דער בעשעפער האט בכלל ערב געווען, אז פאר גוטע מעשים וועט מען קריגען גוטע בעלוינונג, אבער ביי זעהר ווייניג מצות איז ארויסגעזאגט דער בע־שטימטער שכר. שטראף פאר געוויסע עברות איז יא ארויסגעזאגט, אז דאס און דאס זיינען זיי. עס זיינען דא געוויסע עברות וואס די תורה בעשטימט פאר זיי די ארבע מיתות בית דין: סקילה, שרפה, הרג און חנק, מלקות, מיתה בידי שמים און כרת, אדער די אלע שטראפען פאר בעשעדיגען א מענשען אדער טהאן געלד שאדען, וואס ווערען דערמאהנט אין דער סדרה משפטים, און נאך אזעלכע, אבער וועגען שכר און עונש, בעלוינונג און שטראף לעולם הבא נאך'ן טויט ווערט ניט דערמאהנט אויסדריקליך ניט אין דער תורה און ניט אין די נביאים. עס ווערט אין מאנכע פלעצער בלויז אנגעדייטעט אין וואס דער שכר אדער דער עונש בעשטעהט. ווארום איז דאס? זיינען אויף דעם דא פיעל טעמים.

איין טעם איז, ווייל דאס אויסזעהן, די פארמע פון דער נשמה אהן דעם גוף איז אונז ניט בעקאנט. מיר בעגרייפען ניט וואס איז דאס אזעלכע נשמה, הייסט ווי אזוי קענען מיר בעגרייפען און ווי אזוי קען מען אונז אפמעלדען דעם פערגעניגען אדער דעם צער וואס די נשמה קען האבען נאכדעם ווי זי שיידט זיך אפ פון גוף? פאר די וואס האבען א הויכען בעגריף; פאר די וואס קענען פערשטעהען די זאך ווערט געזאגט אין זכריה: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" — איך וועל דיר (יהושע כהן גדול) געבען א פלאץ אומצוגעהן צווישען די מלאכים. דאס איז געמיינט בלויז פאר דער נשמה נאכדעם ווי זי וועט זיך אפזונדערען פון קערפער און וועט זיין אזוי איידעל און דעליקאטנע אזוי ווי מלאכים. בעת אבער די נשמה איז פערבונדען מיט'ן חומר, מיט'ן גוף, קען אזא זאך ניט זיין. פשוט'ע מענשען אבער קענען ניט בעגרייפען דעם דאזיגען תענוג, דעם דאזיגען הימלישען געניס וואס מען קען געניסען פאר מעשים טובים אויף יענער וועלט. יהושע כהן גדול, וועלכער האט געזעהען מלאכים, ביים לעבען, האט עס יא פערשטאנען און איהם האט מען געקענט זאגען, אז דאס וועט זיין דער שכר זיינער לעולם הבא.

נאך א טעם איז: ווייל בעלוינונג און שטראף לעולם הבא איז אן אלטע טראדיציע, וואס איז אנגענומען ביי אלעמען. נביאים האבען דאס געפרעדיגט פאר'ן המון, פאר'ן פראסטען, פערגרעבטען עולם, און דאס איז איבערגעגאנגען בקבלה פון דור צו דור. מענשען מיט שארפע מחות האבען פערשטאנען מיט'ן שכל און זיך געקענט פארשטעלען ווי אזוי די נשמה ווערט בעלוינט אדער גע־שטראפט אויף יענער וועלט; אבער דעם אלגעמיינעם פאלק האט מען דאס ניט געקענט געבען צו פערשטעהן. דעריבער האבען זיי, די נביאים און חכמים, דורכגעלאזט דעם דאזיגען ענין און עס ניט פערשריעבען אין ספרים, אזוי ווי זיי האבען ניט אנגעגעבען קיינע ערקלעהרונגען וועגען פיעלע מצות און עברות. דאס פאלק האט זיך פערלאזט אויף דער קבלה, אויף דעם וואס זיי האבען דעם ענין פון שכר ועונש איבערגענומען פון דור צו דור, ניט בעגרייפענדיג די זאך גרינדליך, און דאס איז גענוג געווען.

נאך א טעם ווארום די תורה דערמאהנט ניט אויסדריקליך וועגען שכר ועונש לעולם הבא איז: ווייל בעת די תורה איז געגעבען געווארען זיינען דיא אידען געווען מגושם'דיג, פערנארישט, אזוי פערנארישט און אונוויסענד אז זיי האבען אפילו ווייניג וואס פערשטאנען זאכען וואס זיי האבען געזעהען בעשיינפערליך, אזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אין דער תורה, אז די אידען זיינען אין פעלע געווען גאט דערהווידער, כאטש זיי האבען אליין געזעהען די גרויסע נסים וואס ער האט מיט זיי געטהאן. האט זיך דער בורא, ברוך הוא, מיט זיי בעגאנגען אזוי ווי א געטרייער פאטער בעגעהט זיך מיט זיין יונגען זוהן, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין הושע: "כי נער ישראל ואוהבהו" — דאס אידישע פאלק איז אזוי ווי א יונג קינד און איך האב איהם ליעב.

ווען א קינד איז נאך יונג און דער פאטער וויל איהם לערנען גוטע זאכען וואס זאלען איהם ברייגגען נוטצען ווען ער וועט ווערען א דערוואקסענער מענש, קען ער איהם ניט אנצייגען די גוטעס וואס זיין לעהרע וועט איהם פערשאפען מיט פיעלע יאהרען שפעטער, מחמת דעם קינד'ס יונג מח'ל קען דאס ניט פערשטעהען און בעגרייפען. א קינד האט ניט די געפיהלען און בעגריעפע פון אן עלטערען מענשען, און הבטחות אויף לעתיד, אויף יאהרען שפעטער

קענען איהם ניט בעפריעדיגען. דעריבער דארף איהם דער פאטער צוזאגען גוטעס באלד, אויב ער וועט איהם פאלגען, און סטראשען מיט באלדיגע שלעכטעס, אויב ער וועט איהם ניט פאלגען. ווען א פאטער זאגט צו זיין קינד, אז ער זאל טהאן דאס און דאס, זיך אויפפיהרען אזוי און אזוי, דערפאר וועט ער איהם געבען גוט עסען, קויפען פאר איהם נאשעריי, מאכען איהם שעהנע בגדים'לעך און פערשאפען פאר איהם שפיעלצייג, און אויב ער וועט ניט פאלגען וועט ער איהם לאזען הונגערען, וועט איהם ניט בעקליידען און וועט איהם שמייסען — אויב דער פאטער וועט איהם אזוי זאגען, וועט דאס קינד איהם געהארכזאם זיין. שפעטער, ווען דאס קינד וועט עלטער ווערען און קומען צום שכל וועט ער פערשטעהען, אז ניט בלויז דאס גוט עסען, די נאשעריי, דיא שעהנע בגדים'לעך און די שפיעלצייג זיינען געווען די בעלוינונג פאר פאלגען זיין פאטער און ניט דאס איז זיין פאטער אויסען געווען. ער וועט דאן גוט בעגרייפען, אז זיין גוט אויפפיהרען זיך פערשאפט איהם פיעל בעסערעס אלס ערוואקסענער מענש און יענע הבטחות און געניסען זיינען גאר ניט. ער וועט נאכהער דעם פאטער מעהר דאנקבאר זיין ווי דאמאלס, ווען ער האט פון איהם געקראגען די זאכען וואס ער האט איהם צוגעזאגט.

אזוי האט דער בורא יתברך געהאנדעלט מיט זיין פאלק. ער האט זיי צוגעזאגט באלדיגע גוטעס, אויב זיי וועלען איהם געהארכזאם זיין און אונגעשראקען מיט באלדיגען שטראף, אויב זיי וועלען ניט נאכקומען זיין רצון. ער האט זיי נור פערשפראכען גוטעס און שלעכטעס אויף דער וועלט און ניט דערמאהנט יענע וועלט, ווייל ער האט געוואוסט, אז ווען דאס פאלק וועט איהם דיענען אויס האפענונג אויף גוטעס און מורא פאר שלעכטעס אויף דער וועלט, וועט ער נאכהער קומען צום שכל און פערשטעהען אז ניט די וועלט איז דער עיקר, נור יענע וועלט. דאס איז אויך דער טעם וואס אין די הייליגע שריפטען ווערט גאט אפגעמאלט אלס גשמי, אלס קערפערליכעס וועזען, ווייל אונוויסענדע מענשען קענען איהם אנדערש ניט משיג זיין. ווען זיי קומען אבער צום ריכטיגען פערשטאנד פערשטעהען זיי און בעגרייפען אז דער בעשעפער איז אין לו גוף.

נאך א טעם ווארום עס ווערט ניט דערמאהנט קיין שכר ועונש לעולם הבא איז: ווייל א מענש איז ניט בערעכטיגט צו עולם הבא בלויז פאר זיינע אייגענע טהאטען, סיידען פאר זיין לערנען א צווייטען און בעקעהרען איהם צו גאטעס דיענסט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דניאל: "ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד" — די וואס מאכען אנדערע פאר צדיקים וועלען אייביג לייכטען אזוי ווי שטערען. און אז עס ווערען צוזאמענגענומען דיא בעלוינונג וואס ער דארף קריגען פאר זיינע אייגענע גוטע מעשים מיט די בעלוינונג וואס עס קומט איהם דערפאר וואס מאכט אנדערע פאר צדיקים און די בעלוינונג, צו וועלכע ער איז בערעכטיגט פאר זיין אמונה און אונאנגענעהמליכקייטען וואס ער האט דערפון, איז ער פון גאט בערעכטיגט צו עולם הבא, און ווען וויעדער דער מענש האט בלויז זיינע אייגענע מעשים טובים, איז זיין שכר אויף יענער וועלט ניט מעהר ווי א חסד פון גאט, א נדבה אדער א טובה, וואס מען איז דאס גאר קיינמאל ניט ווערטה. ווארום אויב אפילו די מעשים טובים פון מענשען זאלען זיין אזוי פיעל ווי די זאמד ביים ים, קען דאס נאך אלץ ניט איבערוועגען אפילו איין טובה וואס

גאָט טהוט דעם מענשען דאָ אויף דער וועלט. און ווען דער מענש זינדיגט, קען ער דאָך אודאי ניט מאָהנען קיין שכר. און ווען דער רבונו של עולם זאָל זיך ריכטיג רעכענען מיט'ן מענשען, וואָלטען אלע זיינע גוטע טהאטען צו קליין געווען געגען איינע פון דיא קלענסטע טובות וואָס גאָט טהוט מיט'ן מענשען. פאָלגליך, איז דער שכר וואָס א מענש קריעגט אויף יענער וועלט פאר זיינע אייגענע מעשים בלויז א חסד, פון השי"ת, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין תהלים: "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" — דאָס וואָס דו, גאָט, צאָהלסט איינעם עולם הבא לויט זיינע אייגענע מעשים, איז פון דיר א חסד, אָבער פערדיענען פערדיענט ער דאָס ניט. די שטראָפען אָבער, וואָס א מענש קריעגט אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, זייגען פערדיענטע. דאָס קומט איהם על פי דין.

דעריבער האָט די תורה ניט דערמאָהנט קיין עולם הבא, ווייל דער שכר לעולם הבא איז ניט קיין חוב פון השי"ת. דאָס קומט דעם מענשען גאָר ניט על פי דין. די תורה דערמאָהנט נור שכר אויף דער וועלט, וואָס דער מענש פערדיענט פאר גוטע מעשים, אָבער ניט דאָס וואָס גאָט גיט איהם בתורת נדבה. און אז די תורה דערמאָהנט ניט קיין שכר לעולם הבא, דערמאָהנט זי שוין אויך ניט קיין עונש.

נאָך א טעם ווארום אין די הייליגע שריפטען ווערט עולם הבא פערשוויגען איז: ווייל מעשים טובים זיינען דאָ צווייערליי: אזעלכע וואָס קיינער אויסער דעם בעשעפער, זעהט ניט, ווי, צום ביישפיעל, חובות הלבבות, דיא מצות וואָס דער מענש טהוט מיט זיין מחשבה, מיט זיין כונה; און עפענטליכע, וואָס דער מענש טהוט מיט זיינע גליעדער און אנדערע זעהען דאָס. און דער בורא יתברך. בעצאָהלט פאר עפענטליכע מעשים אין די עפענטליכקייט אויף דער וועלט און פאר פערבאָרגענע צאָהלט ער פערבאָרגען אויף יענער וועלט. דעריבער זאָגט דוד המלך אין תהלים: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" — וויפיעל איז דיין גוטס וואָס דו גאָט האָסט בעהאלטען פאר די וואָס האָבען פאר דיר מורא. יראת ה' איז א פערבאָרגענע מצוה, קיינער זעהט עס ניט, דאריבער איז דער שכר אויך א בעהאלטענער דאָרט אויף יענער וועלט. א ראיה אז אזוי איז דאָס זעהען מיר אין דער סדרה בחוקתי, וואו עס ווערט צוגעזאָגט בעלוינונג און שטראָף אויף דער וועלט פאר גוטע און שלעכטע מעשים וואָס מען זעהט און מען ווייס. פערקעהרט ווידער פאר מצות און עבירות וואָס מען טהוט מיט'ן הארצען, מיט דער מחשבה, צאָהלט גאָט אויף יענער וועלט. דעריבער האָט די תורה ניט ארויסגעזאָגט בפירוש דעם ענין פון עולם הבא און דאָס איז פערבליעבען פערבאָרגען.

מען דאָרף פערשטעהען נאָך א זאַך: ווען די אידען האָבען גענומען דיא תורה זיינען זיי דאָך געווען דאָ אויף דער וועלט. אזוי אויך ווען די נביאים האָבען די אידען מוסר געזאָגט, האָט דאָך דאָס אויך פאסירט דאָ אויף דער וועלט, דעריבער האָבען די תורה און די נביאים זיי געגעבען האָפנונגען אויף גוטעס און אָנגעשראָקען מיט שטראָף אין וועלטליכע אָדער ערדישע ענינים: געבען רעגען אָדער ניט געבען רעגען; זיטצען זיכער אָדער געיאָגט ווערען פון שונאים; ניט וויסען פון קיינע קראנקהייטען אָדער ליידען יסורים, און דאָס גלייכען. דער כהן גדול יהושע בן יהוצדק, אָבער איז אונטער דעם איינפלוס פון נבואה געווען אין עולם המלאכים, דעריבער האָט איהם גאָט געקענט

אנצייגען די תענוגי עולם הבא, דעם הימעלשען גענוס וואס ער וועט האבען נאך זיין טויט און איהם געזאגט: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" — איך וועל דיר געבען פלאץ אומצוגעהן צווישען דיעזע שטעהענדע (די מלאכים), א זאך וואס מען קען א מענשען אויף דער ערד ניט אנצייגען אדער ערקלעהרען וואס דאס איז אזעלכעס.

און אין דיעזען פרט דארף דער מענש האבען בטחון אין גאט, אז ער וועט ערפילען זיין צוזאג צו די צדיקים און זיי געבען שכר אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט פאר די דיענסט וואס זיי דיענען איהם און וועט שטראפען די יעניגע וואס זיינען בערעכטיגט צו שטראף. און דער בטחון אין דעם איז די פאלקאמענהייט פון אמונה. דער וואס איהם פעהלט דער דאזיגער בטחון, איז ניט קיין ריכטיגער מאמין. אז גאט האט געזאגט צו אברהם: "שכרך הרבה מאד" — דיין שכר וועט זיין זעהר פיעל, זאגט וויטער דער פסוק: "והאמין בה׳" — אברהם האט עס געגלויבט, און דיעזער גלויבען איז איהם גערעכענט אלס צדקה. דאס האט איהם, הייסט עס, געמאכט פאר א צדיק.

און עס איז ניט רעכט אז דער מענש זאל זיך פערלאזען אויף זיינע גוטע מעשים און זיין ביי זיך זיכער אז ער וועט דערפאר האבען שכר אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. דער מענש דארף שטענדיג דיענען גאט און דאנקען איהם און לויבען איהם פאר די פריהעריגע טובות וואס ער האט מיט איהם געטהאן און ניט האבען אין זינען קיין שפעטערען שכר וואס עס קומט איהם פאר זיינע גוטע טהאטען. ער דארף האבען בטחון אז ער וועט עס קריגען אלס א חסד, אבער ניט אלס בעלוינונג. אזוי ווי אונזערע חכמים ז״ל האבען געזאגט: "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס" — איהר זאלט ניט זיין אזוי ווי קנעכט וואס דיענען דעם ווירטה, כדי צו קריגען בעצאהלט. א געוויסער חסיד האט געזאגט: ווען מען זאל אין הימעל זיך ריכטיג רעכענען מיט׳ן מענשען וואלט ער ניט געקענט קומען צו עולם הבא פאר זיינע גוטע מעשים, ווייל די טובות וואס דער מענש האט פון גאט אויף דער וועלט זיינען אזוי פיעל, אז זיי שטייגען איבער זיינע מעשים טובים. עולם הבא, ווען א מענש קריעגט עס, איז דאס א חסד פון אויבערשטען און מען דארף זיך ניט פערלאזען אויף גוטע טהאטען, אויף מצות, אז דורך זיי וועט מען זוכה זיין צו שכר לעולם הבא. און דוד המלך האט אויך געזאגט: "ולך ה׳ חסד, כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" — דו, גאט, טהוסט א חסד, אז דו בעצאהלסט יעדערען לויט זיינע מעשים.

דער זיבענטער טהייל, וואס איז פערבונדען מיט בטחון איז: גאט׳ס חסד אויף יענער וועלט מיט זיינע אויסערוועהלטע און געליעבטע, די אונצאהלבארע טובות וואס זיי געניסען דארט אויסער דעם שכר פאר זייערע מעשים טובים. דער ריכטיגער בטחון אין דעם איז, אז דער מענש זאל זיך סטארען צו טהאן אזעלכעס וואס קען איהם ברייגנען צו דער מדרגה פון די חסידים און צדיקים, וואס זיינען בערעכטיגט צו גאט׳ס חסדים.

אום צו קומען צו אזא מדרגה דארף דער מענש געהן אין די וועגען פון פרישות, פון זיין אפגעזונדערט פון דער וועלט און האסען וועלטליכע תענוגים. ער דארף ארויסציהען פון זיין הארצען און פון זיינע געדאנקען די ליעבשאפט און דעם חשק צו וועלטליכע ענינים און זיי אומבייטען אויף ליעבשאפט און לוסט צו השם יתברך. ער דארף אין גאנצען זיין איבערגעגעבען צו גאט,

אפּװענדען זיך פון דער װעלט און איהרע בעזימצער. ער דאַרף, הייסט עס, ניט האָבען קיין אינטערעס אין זאַכען װאָס האָבען ניט צו טהאָן מיט עבודת הבורא און זיך פיהרען װי עס האָבען זיך געפיהרט די נביאים און חסידים און האָבען בטחון אז גאָט װעט מיט איהם טהאָן אזעלכע חסדים װי ער האָט געטהאָן מיט זיי, מיט די נביאים און חסידים. דער אָבער װאָס האָט בטחון אין גאָט, אז ער און איז גלייך צו די װאָס אויף זיי איז געזאָגט געװאָרען: ״עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס״ — זיי טהוען דאָס װאָס זמרי האָט געטהאָן און פערלאַנגען אזא שכר װי פּנחס האָט געהאַט.

און די סמנים צו דערקענען די מענשען, װאָס װעלען זוכה זיין צו דער גרויסער גדולה פון גאָט'ס חסדים אויף יענער װעלט, זיינען: אויב זיי לערנען גאָט'ס דיענער, די מענשען, צו דיענען איהם אויפריכטיג װי געהעריג איז, דולדען און ליידען, װען דער בעשעפער שטעלט זיי צו פּראָבע און ברייינגט אויף זיי צרות, און אויב זיי גרינג שעטצען אלעס אין דער װעלט, װען עס האנדעלט זיך װעגען מקים זיין די געבאָטען פון בורא יתברך. אזוי װי מיר װייסען פון אברהם אבינו, װאָס פאַר איהם איז רעכט געװען מקריב צו זיין יצחק'ן, זיין איינציגען זוהן; חנניה משאל ועזריה, װאָס האָבען זיך געלאָזט אריינװאַרפען אין קאַלך־אויװען; דניאל, װאָס האָט זיך געלאָזט אריינװאַרפען אין לייבען גרוב און די עשרה הרוגי מלכות, װאָס האָבען איבערגעטראָגען שרעקליכע יסורים און מפקיר געװען זייערע לעבענס פון גאָט'ס װעגען.

און דער יעניגער װאָס דער טויט מיט גאָטעס דיענסט איז ביי איהם ליעבער װי דאָס לעבען און ניט אויספאָלגען גאָט'ס געבאָטען; דער יעניגער װאָס ארימקייט איז ביי איהם חשוב'ער װי רייכטהום, און װיל בעסער ליידען צרות איידער לעבען רוהיג און זיכער אלץ פון גאָט'ס װעגען, כדי צו דיענען איהם, יענער איז בערעכטיגט צו די חסדים פון בעשעפער און האָבען א סך שכר לעולם הבא, אזוי װי דער פּסוק זאָגט אין תהלים: ״מה רב טובך אשר צפנת ליראיך״ — װיפיעל איז דיין גוטס, װאָס דו גאָט האָסט בעהאַלטען פאַר די װאָס האָבען פאַר דיר מורא, און נאָך עהנליכע פּסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען.

פרק ט'

װען צװיי מענשען ציהען זייער חיונה פון איין קװאל; װען ביידע זיינען זיך עוסק אין איינעם און דעמזעלבען מסחר אָדער אין איינער און דערזעלבער מלאכה, נור איינער פון זיי איז א בעל בטחון און דער צװייטער ניט, זיינען דאַ זיעבענערליי נפקא מינה'ס צװישען זיי.

ערשטענס: דער װאָס פערלאָזט זיך אויף גאָט, איז צופריעדען מיט זיין שיקזאַל און דאַנקט גאָט אי פאַר גוטעס, אי פאַר שלעכטעס, אזוי װי דוד המלך זאָגט אין תהלים: ״חסד ומשפט אשירה״, זאָגט די גמרא, אז דוד האָט געמיינט צו זאָגען: סאי דו גאָט בעגעהסט זיך מיט מיר מיט חסד, סאי מיט משפּט, זינג איך און דאַנק דיר און לויב דיר. אונזערע חכמים זאָגען אויך, אז א מענש איז מחויב צו דאַנקען גאָט פאַר שלעכטעס אזוי װי פאַר גוטעס. דער אָבער

שער הבטחון

וואס פערלאזט זיך ניט אויף גאט, איז בעת עס געהט איהם גוט בעריהמט ער זיך און שטאלצירט, און ווען עס געהט איהם שלעכט, איז ער אין כעס און האט תרעומות אויפ'ן רבונו של עולם, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "כי הלל רשע על תאות נפשו" — דער רשע בעריהמט זיך ווען זיינע וואונשען ווערען ערפילט, און אין ישעיה ווערט געזאגט: "והיה כי ירעב והתקצף" — ווען דער ניט בעל בטחון איז הונגעריג; ווען עס געהט איהם ניט אזוי גוט ווי ער וויל, איז ער בייז און לעסטערט גאט.

צווייטענס: דער וואס פערלאזט זיך אויף גאט לעבט שטענדיג רוהיג און זיין הארץ שרעקט איהם ניט, ווען גאט איז אויף איהם עפעס גוזר, מחמת ער וויס, אז דער בעשעפער וועט איהם פיהרען צו גוטען אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. דער אבער וואס האט קיין בטחון אין גאט, איז אפילו ווען עס געהט איהם גוט, לעבט ער אויך אין צער און אין דאגה און איז שטענדיג פערטרויערט, ווייל ער וויל אלץ קריגען מעהר און מעהר. ווער שמועסט, אז עס געהט איהם שלעכט, איז איהם דער לעבען מיאוס, ווייל זיין טבע איז אנצו־טהאן זיך תענוגים און ער קען דאס ניט אויספיהרען. אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "כל ימי עני רעים" — אלע טעג פון ארימאן, פון דעם וואס בענוגענט זיך ניט מיט דעם וואס גאט גיט איהם, זיינען שלעכטע. צו עס געהט איהם גוט, צו עס געהט איהם ניט גוט, לעבט ער אלץ אין צער און אין דאגה.

דריטענס: דער וואס האט בטחון אין גאט פערלאזט זיך ניט אויף זיין מסחר אדער מלאכה און ער ערווארטעט ניט אז ער זאל פון זיי פראפיטירען אדער שאדען ליידען אהן דעם ווילען פון גאט. ער בעשעפטיגט זיך מיט וואס ניט איז בלויז צוליעב דעם, ווייל ער וויל ערפילען גאט'ס פערלאנג וואס ער האט אנגעזאגט, אז מענשען זאלען זיך עוסק זיין אין עטוואס וועלטליכעס, כדי די וועלט זאל א קיום האבען. און אויב זיין בעשעפטיגונג ברייגגט איהם פראפיטען אדער שאדען, וועט ער דאנקען גאט אליין. די פראפיטען וועלען איהם ניט מאכען ליעב צו האבען זיין בעשעפטיגונג מעהר ווי פריהער און ער וועט זיך אויף דעם ניט פערלאזען, און די שאדענס ווידער וועלען איהם ניט מאכען צו פער'מאוס'ן זיין מסחר אדער מלאכה, גלויבענדיג אז גאט וועט איהם סאי ווי סאי שפייזען דורך וואס פאר אן אופן עס איז. אבער דער וואס האט קיין בטחון אין גאט, פערלאזט זיך אין גאנצען אויף זיין בעשעפטיגונג. ער איז זיך ניט עוסק אין מלאכה אדער מסחר, ווייל אזוי איז דער רצון פון השי"ת, נור ווייל ער דענקט אז זיי, די מלאכה אדער דער מסחר גופא, זיינען די פרנסה געבער אהן גאט'ס הילף. דעריבער, אויב זיי ברייגגען איהם נוטצען, לויבט ער זיי, די בעשעפטיגונגען זיינע, און זיין בריה'שאפט וואס ער האט זיך גראד גענומען צו דיעזע בעשעפטיגונגען און האט געוואוסט ווי אנצוגעהן מיט זיי. ברייגגען זיי איהם אבער ניט קיינע נוטצען, פערהאסט ער זיי אוןווארפט זיי אוועק.

פיערטענס: דער וואס האט בטחון אין גאט, איז אויב זיינע הכנסות זיינען מעהר פון די הוצאות; אויב עס פערבלייבט איהם געלד איבער זיין לעבענסמיטעל און אלע נויטווענדיגקייטען, פערברויכט ער דעם איבערפלוס אויף זאכען וואס שטעלען צופרידען דעם בעשעפער. ער גיט צדקה און גיט אוים געלד אויף מצוה זאכען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דברי הימים א':

"כי ממך הכל ומידך נתנו לך" — אלעס, די געלט, די רייכטהום איז דיינס און מיר גיבען עס דיר. אבער דער וואס פערלאזט זיך ניט אויף גאט, איז פאר איהם די וועלט ווייניג. פיעל ער האט, דענקט ער, אז ער האט אלץ ניט גענוג און ער זשאלעוועט די געלד צו טהאן מיט דעם עפעס פון גאט'ס וועגען און ערפילען זיינע פפליכטען צו זיינע מיטמענשען. און ער פערשטעהט ניט, אז ער האנדעלט ניט ריכטיג, ביז ער פערלירט זיין רייכטהום און עס געהט איבער צו אן אנדערען, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "יש מפזר ונוסף עוד וחושך מיושר אך למחסור" — עס פאסירט אז איינער איז פרייגעביג און זיין רייכטהום ווערט פערגרעסערט, און דער וואס ווענדט זיך אפ פון גערעכ־טיגקייט, פון צדקה געבען, ווערט זיין געלד געמינערט.

פינפטענס: דער בעל בטחון איז זיך עוסק אין וועלטליכע זאכען, כדי ער זאל דורכדעם, דורך זיין מסחר אדער מלאכה, קענען צוגרייטען שפייז פאר זיין סוף, אויף נאכ'ן טויט; ער זאל זיך, הייסט עס, קענען קויפען עולם הבא, און א זאך וואס איז ביי איהם קלאהר אז דאס וועט איהם העלפען אדער מעגליך מאכען צו לערנען תורה און דיענען גאט, בעשעפטיגט ער זיך דערמיט. א זאך אבער, וואס ער ווייסט אז דאס וועט איהם שאדען צו לערנען און נאכ־קומען גאט'ס געבאטען, אדער דאס קען איהם חס ושלום ברייגנען צו זינד, מיידט ער דאס אויס, כדי ער זאל זיך ניט פערשאפען וועהטאג אנשטאט א רפואה, כדי דאס זאל איהם ניט בריינגען שלעכטעס אנשטאט גוטעס. אבער דער וואס איז ניט קיין בעל בטחון פערלאזט זיך אויף די סבות, אויף די מיטעל וואס בריינגען איהם אריין געלד און ער איז מיט זיי צופריעדען. ער ענטזאגט זיך דעריבער ניט פון קיינע בעשעפטיגונג, שעהנע און העסליכע און טראכט ניט איבער וואס שפעטער וועט זיין, אזוי ווי דער חכם שלמה האט געזאגט אין משלי: "חכם ירא וסר מרע" — דער קלוגער האט מורא צו בעשעפטיגען זיך מיט אבי וואס און ער ווענדט זיך אפ פון שלעכטס.

זעקסטענס: דער וואס לעבט מיט בטחון, איז בעליעבט ביי אלע קלאסען מענשען און מען איז מיט איהם צופריעדען, מחמת מען איז זיכער, אז ער וועט קיינעם קיין שאדען ניט טהאן און מענשען האבען קיין מורא ניט, אז ער וועט בייז טהאן זייערע ווייבער אדער בעריהרען זייער געלד. ער, דער בעל בטחון, איז אויך זיכער אז קיינער וועט איהם קיין בייזעס טהאן, ווייל ער ווייסט אז גוטעס טהאן אדער שלעכטעס טהאן איז ניט אין די הענד פון בעשאפענע, פון מענשען, און זיי קענען איהם גאר ניט טהאן אהן דעם רצון פון השי"ת. דעריבער האט ער פאר מענשען קיין מורא ניט, אקוראט ווי ער פערלאזט זיך אויף זיי ניט אז זיי זאלען איהם גוטעס טהאן. און אז ער איז זיכער, אז זיי וועלען איהם גאר ניט טהאן און זיי זיינען זיכער אז ער וועט זיי גאר ניט טהאן, האט ער ליעב אלע מענשען און אלע מענשען האבען איהם ליעב, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "והבוטח בה' חסד יסובבנו" — דער וואס פערלאזט זיך אויף גאט איז ארומגערינגעלט מיט חסד, מיט ליעבשאפט און פריינדליכקייט. דער אבער, וואס די מדה פון בטחון פעהלט איהם, האט ניט קיינע גוטע פריינד, ווייל ער האט שטענדיג לוסט צו פרעמדע אייגענטהום, איז מקנא אנדערע, און וואס אנדערע מענשען האבען, דענקט ער, אז דאס איז פון איהם צוגענומען געווארען. איהם דאכט זיך, אז חיונה, וואס אנדערע האבען, איז א טהייל פון זיין חיונה, וואס איז צוליעב זיי פון איהם געמינערט

געוואָרען, און אויב ער קען ניט דערגרייכען זיינע תאוות, זיין לוסט צו וועלט־ליכע זאכען, בעשולדיגט ער זיי, אז זיי זיינען א שטערונג אין דעם, און טרעפט איהם עפּעס א צרה, א געלד שאָדען אָדער עס פּאַסירט עפּעס מיט זיינע קינדער, דענקט ער אלץ אז דאָס איז צוליעב זיי און אז זיי, זייטיגע מענשען, האָבען ביכולת צו פערמיידען פון איהם שלעכטיגקייטען. דעריבער בריינגט עס איהם, אז ער זאָל האסען אלע מענשען, ריידען אויף זיי שלעכטעס, שילטען זיי און פיינט האָבען זיי. במילא ווערט ער אויך פערהאסט אין ביידע וועלטען און פער'מאוס'ט אין ביידע וואָהנונגען, דאָ אויף דער וועלט און לעולם הבא, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: "עקש לב לא ימצא טוב" — דער וואָס בעזיצט א קרומע הארץ, דער וואָס האָט קיין בטחון אין גאָט, געפינט ניט קיינע גוטעס.

זיעבעטענס: דער וואָס בעזיצט די מדה פון בטחון, נעהמט זיך ניט צום הארצען אויב ער קריעגט ניט זיין פערלאנג אָדער עס פעהלט איהם אוים א זאך וואָס ער האָט ליעב, און ער זאמעלט ניט, פערגרייט זיך ניט אויף שפּעטער. ער קוקט נור אויפ'ן היינט און דער מאָרגען קימערט איהם ניט, ווייל ער ווייס דאָך ניט ווען זיין סוף וועט קומען. אפשר וועט ער גאָר מאָרגען שטאַרבען. ער האָט בטחון אין גאָט אז ער וועט דערלענגערען זיינע טעג און ער וועט איהם שפּייזען. ער פרעהט זיך ניט, ווען ער האָט צוגעגרייט אויף מאָרגען, און דאגה'ט ניט ווען ער האָט ניט, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: "אל תתהלל ביום מחר, כי לא תדע מה ילד יום" — בעריהם זיך ניט, מענש, מיט'ן מאָרגען, ווייל דו ווייסט ניט וואָס היינט וועט פּאַסירען. און בן סירא האָט געזאָגט: אל תצר לצרת מחר כי לא תדע מה ילד יום. מחר יבא ואיננו ונמצא מצטער על עולם שאינו שלו" — זאָרג ניט פאר א מאָרגעדיגע צרה, ווייל דו ווייסט ניט וואָס היינט וועט זיין. דער מאָרגען קען קומען און דער מענש וועט שוין אויף דער וועלט ניט זיין, וועט עס אויסקומען, אז ער האָט זיך נעכטען מצער געווען און געזאָרגט פאר א וועלט וואָס איז ניט זיינע. דער בעל בטחון האָט נור איין זאָרג און איין צער, וואָס ער קומט ניט נאָך גענוג זיינע פפליכטען צום בעשעפער, און ער סטאַרעט זיך אָפּצוצאָהלען איהם פיעל מעגליך איז אין די עפענטליכקייט און פערבאָרגענהייט, מחמת ער האָט אין זינען דעם טויט און ער האָט מורא טאָמער שטאַרבט ער אוועק פלוצלונג און ער וועט פערבלייבען א בעל חוב דעם בעשעפער. דעריבער טהוט ער וואָס נור ער קען צו זיין פערזאָרגט אויף זיין סוף און עס קימערט איהם ניט אָנצוגרייטען וואָס ניט איז פאר דיעזער וועלט. און דאָס איז וואָס אונזערע חכמים האָבען געזאָגט אין פּרקי אבות: "שוב יום אחד לפני מתתך" — טהו, מענש, תשובה איין טאָג פאר דיין טויט. דאָס מיינט: דער מענש דארף תשובה טהאָן היינט, טאָמער וועט ער מאָרגען שטאַרבען, און אויף אזא אופן קומט איהם אוים שטענדיג, אלע טאָג, תשובה צו טהאָן.

דער אָבער וואָס האָט קיין בטחון אין גאָט איז שטענדיג פער'דאגה'ט איבער די בייזע בעגעגעניסען וואָס טרעפען אויף דער וועלט, ער דאגה'עט, וואָס עס פעהלען איהם אוים זאכען וואָס ער האָט ליעב, און וואָס זיינע פערלאנגען ווערען ניט ערפילט. דעריבער, ווען ער האָט נור דיא געלעגענהייט, גרייט ער אָן וואָס מעהר, אזוי ווי ער זאָל געזיכערט זיין פון טויט. ער האָט גאָר קיין מורא ניט פאר'ן שטאַרבען, אקוראט ווי ער זאָל וויסען אז זיין לעבען

וועט זיך קיינמאָל ניט ענדיגען. עס ליעגט איהם ניט אין זינען זיין סוף און ער איז פערטהאָן אין דער וועלט. ער טראכט ניט וועגען די ענינים פון זיין תורה און זיין שפּייז אויף יענער וועלט. און זיין בטחון אז ער וועט לאנג געדויערען אויף דער וועלט ברייננט איהם דערצו, אז ער זאָל וועלען וואָס מעהר נאָכגעבען זיין קערפּער אויף דער וועלט און וועניגער לוסט האָבען צו זאכען וואָס זיינען שייך צו זיין סוף, צו יענער וועלט.

און ווען איינער מוסר'ט איהם, לערענט איהם און זאָגט איהם: "ביז ווי לאנג וועסטו פּערנאכלעסיגען צו טראכטען וועגען צוגרייטען עפּעס פאר דיין וואָהנונג אויף יענער וועלט?" ענטפערט ער: "ביז איך וועל האָבען גענוג פּרנסה, אז איך און מיין ווייב און קינדער זאָלען זיין פערזאָרגט ביז'ן סוף פון אונזער לעבען. דאמאלס וועל איך זיין רוהיג פון וועלטליכע דאגות און איך וועל זיך נעהמען אָפּצאָהלען מיינע חובות צום בעשעפער און טראכטען וועגען צוגרייטען שפּייז אויף יענער וועלט". וויל איך די דאָזיגע לייט אויפציינען זייער נארישקייט און טעות דורך זיעבענערליי ארגומענטען אָדער טענות. און אויב איך וועל מאריך זיין אין דעם ענין, מאכט אויך ניט אוים, ווייל איך וועל דערמיט שטעלען אין ביוש און זאָגען שטראָף רייד די דאָזיגע לייט, וואָס זיינען בעלי משכונות. זיי זיינען, הייסט עס, אזוי ווי א סוחר, וואָס פערקויפט סחורה אויף באָרג, און דעם וואָס ער וויל ניט געטרויען טאָמער וועט ער ניט קענען אָדער ניט וועלען בעצאָהלען, פאָדערט ער פון איהם א משכון. די וואָס האָבען ניט קיין בטחון אין גאָט זיינען אויך אזוי. זיי געטרויען ניט השי"ת אז ער וועט זיי אָפּגעבען וואָס זיי קומט און זיי פערלאנגען אז ער זאָל זיי פאָראוים מיט אלעם בעזאָרגען און דאן ערשט וועלען זיי איהם דיענען.

מיין ערשטער ארגומענט וואָס איך וועל די דאָזיגע לייט געבען איז: דו נארישער פינסטערלינג, וואָס דיינע אויגען זיינען פארבלענדט איבער די וועלטליכע תאוות אין וועלכע דו ביזט אריינגעטהאָן, ווייסטו פון וועמען דו קענסט פאָדערען א משכון און נעהמען א משכון? נור פון דיין חבר וואָס האָט איבער דיר קיין רשות און דו האָסט צו איהם קיינע פפליכטען. ווען אָבער איינער פערדינגט זיך צו אן אנדערען צו טהאָן פאר איהם געוויסע ארבייט, קען ער דאָך ניט פערלאנגען קיין משכון איידער ער האָט די ארבייט געמאכט. א קנעכט קען געוויס ניט האלטען קיין משכון פון זיין ווירטה איידער ער האָט איהם געדיענט. היינט ווי אזוי קען א מענש פערלנאגען א משכון פון זיין בעשעפער איידער ער האָט ערפילט די פפליכטען צו איהם? און נאָך אלעמען, זיינען דאָך די בעציהונגען צווישען מענש און גאָט ניט גלייך צו די בעציהונגען צווישען קנעכט און הארר. א קנעכט דיענט זיין הארר לכתחילה פאר געצאָהלט; דיענען גאָט דאַרף מען אָבער ניט כדי צו קריעגען בעצאָהלט, אזוי ווי אונזערע חכמים זאָגען: "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס" — איהר זאָלט ניט זיין אזוי ווי קנעכט וואָס דיענען דעם ווירטה כדי צו קריגען בעצאָהלט. טאָ ווי אזוי קען מען פון גאָט פאָדערען א משכון?

צווייטענס: ווען איינער נעהמט פון דעם אנדערען א משכון, האָט דער חוב א גרעניץ, מען ווייס פיעל דער חוב בעטרעפט. די אָבער וואָס ווילען פון גאָט א משכון, ווייסען דאָך אליין ניט וויפיעל צו מאָהנען. די, אזוי צו זאָגען, התחיבות, וואָס זיי פאָדערען פון דעם רבונו של עולם, זיינען אונבעגרעניצט, וואָרום זיי ווייסען דאָך ניט פיעל עס וועט פאר זיי גענוג זיין, ווייל זיי

ווייסען דאך ניט ווי לאנג זיי וועלען לעבען. און אפילו זיי זאלען האבען כפל כפלים פיעל זיי דארפען אויף זייער אויסקומעניש, וועלען זיי אלץ וועלען נאך, טאמער וועט זיי שפעטער פעהלען, טא ווי אזוי קען מען פערלאנגען א משכון אויף א חוב וואס האט קיין שיעור?

דריטענס: ווען ראובן נעהמט, למשל, ביי שמעון א משכון, נעהמט ער דאס נור דאמאלס, ווען שמעון איז איהם שולדיג א חוב, אבער ניט ווען שמעון האט צו איהם א תביעה פון פריהער. און ניט מעהר ווי רעכט. ער וויל איהם ניט געטרויען, בעווארענט ער זיך. ווי איז אבער אז ראובן איז שולדיג א חוב צו שמעון פון פריהער, קען ער ביי איהם ניט פאדערען קיין משכון אויף אן הלואה, לאמיר זאגען, וואס שמעון האט ביי איהם גענומען, און ווען אפילו שמעון זאל איהם אליין וועלען געבען א משכון, דארף ער אויך ניט נעהמען. היינט אז דעם בעשעפער קומט פון מענשען אזוי פיעל חובות, אז ווען אפילו א מענש זאל אליין אפטהאן די אלע מעשים טובים פון דער גאנצער מענשהייט זייט די וועלט עקזיסטירט, וואלט ניט גענוג געווען צו בעצאהלען פאר איין איינציגע טובה פון די טובות וואס דער בעשעפער טהוט מיט איהם, היינט ווי אזוי שעהמט זיך ניט דער עזות פנים צו פערלאנגען פון גאט אז ער זאל איהם פאראויס טהאן נאך טובות, בעת ער האט נאך פאר פריהעריגע ניט בעצאהלט? און טאמער וועט ער גאר שטארבען און ניט קענען בעצאהלען, טא צו וואס נעהמען אויף זיך אן הכבדה פון א גרעסערען חוב?

א געוויסער פרומער מאן האט אמאל אין א געשפרעך מיט מענשען געזאגט:

"מענשען, וואלט רעכט געווען, ווען גאט וואלט פון אייך היינט געמאהנט מארגעדיגע חובות, אדער דאס וואס איהר וועט איהם שולדיג זיין אין א יאהר אדער אין צוויי יאהר ארום?" האבען זיי געענטפערט: "ווי איז דאס מעגליך, אז מען זאל אונז מאהנען שפעטערע שולדען, בעת מיר ווייסען ניט אויב מיר וועלען גאר דערלעבען צו מאכען די שולדען? מיר זיינען בלויז מחויב צו לייסטען געוויסע דיענסט צו גאט אין געוויסע צייטען און אז מיר וועלען דערלעבען צו א שפעטערע דיענסט, וועלען מיר איהם ווידער דיענען". האט דער חסיד צו זיי געזאגט: "אזוי אויך האט אייך דער בורא יתברך בעשטימט געוויסע חיונה אדער פרנסה אויף יעדע געוויסע צייט און איהר דארפט איהם דערפאר דיענען און דאנקען, און אזוי ווי ער מאהנט אייך ניט איהר זאלט איהם צאהלען פאר שפעטערדיגע, אזוי דארפט איהר זיך שעהמען צו פערלאנגען פון איהם עפעס פאראויס, פאר דער צייט. ווארום זשע זעה איך אז איהר פאדערט פון איהם אויף שפעטערע יאהרען? איהר ווייסט דאך בכלל ניט אויב איהר וועט גאר קומען צו יענער צייט און איהר ווילט אפטמאל זיין פערזארגט פאר א ווייב און קינדער וואס איהר האט נאך ניט. און ניט פערלאנגט איהר בלויז חיונה, נור איהר ווילט אויך אז גאט זאל אייך פאראויס געבען מותרות, איבעריגע זאכען, וואס זיינען ניט נויטיג, אויף שפעטערע יאהרען, וואס זיינען אפשר גאר ניט גרייט פאר אייך. און ניט גענוג וואס איהר לייסטעט איהם ניט דיענסט פאראויס פאר א שפעטערע צייט, בערעכענט איהר אפילו ניט ווי איהר האט פערנאכלעסיגט צו דיענען איהם פאר די חיונה וואס ער האט אייך געגעבען ביז איצט".

פיערטענס: דער וואס נעהמט ביי זיין חבר א משכון, טהוט ער דאס צו־ליעב דריי אורזאכען: אוים מורא טאמער וועט יענער פעראַרימט ווערען און ער וועט ניט קענען בעצאהלען; אוים מורא טאמער וועט ער ניט וועלען בעצאהלען, און אוים מורא טאמער וועט יענער שטארבען אדער ער וועט אוועק אין א דרך רחוקה און ער וועט איהם ניט קענען געפינען. איז דער משכון ביי מענשען א בעווארעניש געגען די אלע זאכען. ווען אבער מענשען וואלטען געהאט בטחון איינע אויף די אנדערע; ווען זיי וואלטען זיכער געווען, אז קיינע פון די דריי זאכען וועט ניט פאסירען, וואלט אהן ספק געווען א שאנדע פאר זיי צו נעהמען א משכון. ביים בורא יתברך זיינען די דריי זאכען געוויס ניט שייך, דעריבער איז א געוויסע שאנדע, אז מען זאל פון איהם פערלאנגען א משכון.

פינפטענס: דער וואס נעהמט ביי איינעם א משכון פאר א חוב, בערוהיגט ער זיך דערמיט, ווייל ער האפט אז דורכ'ן משכון וועט ער שוין דעם חוב אויפמאהנען און וועט הנאה האבען פון דעם געלד אדער פון דעם וואס ער וועט קויפען פאר'ן געלד. אבער דער וואס דענקט, אז ווען גאט וועט איהם געבען א משכון, ווען ער וועט איהם פאראויס געבען גענוג עס זאל קלעקען אויף שפעטער אויך, וועט ער שוין רוהיג זיין און דיענען גאט — דער וואס דענקט אזוי, איז פאלש און אזא מיינונג איז א טעות, ווייל ער איז דאך נאך אלעמען ניט זיכער אז דאס געלד וועט פערבלייבען ביי איהם. אפשר וועט טרעפען א סבה וואס וועט איהם אפשיידען פון די געלד אדער דאס געלד פון איהם. און די וואס טענה'ן, אז ווען זיי וועלען רייך זיין און זיין פערזארגט אויף שפעטער, וועלען שוין לעבען רוהיג, איז דאס א ליגען און א נארישקייט. עס קען גאר זיין, אז דוקא די רייכטהום וועט זיי בעאונרוהיגען און פערשאפען זארגען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין פרקי אבות: "מרבה נכסים מרבה דאגה" — דער וואס האט מעהר רייכטהום, האט מעהר דאגה.

זעקסטענס: ווען דער, וואס נעמט פון זיין חבר א משכון, וואלט געוואוסט אז יענער וועט איהם בעצאהלען דעם חוב פאר דער צייט און וועט איהם נאך געבען נאך אמאל אזוי פיעל דערפאר וואס ער האט איהם געווארט — ווען ער זאל דאס וויסען, וואלט ער ביי איהם קיין משכון פאר קיין פאל ניט גענומען. און דער בעשעפער, וואס מיר ווייסען זיינע שטענדיגע טובות מיט אונז, און ווי ער צאהלט פאר גוטע מעשים מיט אזא געצאהלט וואס מען קען זיך ניט פארשטעלען, ארויסגעבען אין ווערטער — אודאי ניט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין ישעיה: „עין לא ראתה אלהים זולתך, יעשה למחכי לו" — אזעל־כעס וואס קיינער אויסער גאט האט ניט געזעהן וועט ער טהאן צו די צדיקים וואס האפען צו איהם, איז געוויס א גרויסע חרפה צו פערלאנגען פון איהם א משכון.

זיעבענטענס: דער וואס נעהמט ביי זיין חבר א משכון, נעהמט ער דאס ניט סיידען ווען ער קען יענעם געבען די געלד אדער די סחורה פאר'ן משכון; אבער דער וואס וויל פון גאט א משכון, דער וואס פערלאנגט פון איהם טובות אין פאראויס, איז דאך ניט זיכער אויב ער וועט קענען געבען צו גאט דאס וואס ער דארף איהם געבען אויפ'ן משכון. ער איז דאך אפילו ניט זיכער אויב ער וועט איהם קענען אפצאהלען אלטע חובות, א פשיטא שוין נייע. וואַ־רום דער מענש, ווען אפילו ער איז א צדיק, צאהלט ניט אפ גאט זיינע חובות

אהן די הילף פון איהם, פון גאט. אזוי ווי א געוויסער חסיד האט געזאגט אין זיינע לויב געזאנגען צו גאט: אפילו דער קלוגער וואס ווייסט און פערשטעהט דיך, קען זיך אויך ניט בעריהמען מיט זיינע גוטע מעשים, נור מיט דיין הייליגען נאמען און רחמנות. וואס דו האסט בעוועגט זיין הארץ צו וויסען דיין גרויסקייט. ווארום נור מיט דיר, מיט דיין הילף, קענען אידישע קינדער זיין צדיקים און זיך בעריהמען און זאגען: "באלהים הללנו כל היום" — מיט גאט בעריהמען מיר זיך א גאנצען טאג.

פרק י׳

און וויל מיר האבען אין דיעזען שער פאלקאם ארויסגעזאגט דאס, וואס האט געדארפט געזאגט ווערען אין ענין פון בטחון לויט אונזער בעגריעף, איז איצט אין פלאץ צו ערקלעהרען דיא אורזאכען, וואס מאכען קאליע, וואס פער־דארבען דעם בטחון אין גאט. ערשטענס, וועלען מיר זאגען, אז די אלע זאכען וואס פערדארבען די לעהרען פון די פריהעריגע שערים, ווי עס איז דארט געזאגט געווארען, פערדארבען אויך דעם בטחון. עס זיינען אבער דא נאך זאכען, וואס ווענדען אפ דעם מענשען פון בטחון, פון פערלאזען זיך אויף גאט אדער האבען צוטרויען אין איהם.

די נארישקייט, די אונוויסענהייט אין דעם ענין פון בעשעפער און זיינע גוטע מדות, איז איינס פון די הויפט פאקטארען, וואס ווענדען אפ דעם מענ־שען פון בטחון. ווארום דער מענש, וואס פערשטעהט ניט ווי דער בעשעפער איז א בעל רחמנות אויף זיינע בעשעפענישען און ווי ער בעגעהט זיך מיט זיי, ווי ער גיט אויף זיי אכטונג, ווי ער געוועלטיגט איבער זיי און ווי אלע זיינען אנגעקניפט אן איהם — דער וואס האט אין דעם קיין ידיעה ניט, לעבט ניט רוהיג און פערלאזט זיך ניט אויף איהם, אויף גאט.

נאך א זאך נעהמט פון מענשען אוועק דעם בטחון: די אונוויסענהייט אין דער תורה, אין וועלכע גאט האט אנגעזאגט, אז מען זאל זיך אויף איהם פערלאזען. דער וואס לערנט ניט, ווייס דאס ניט, און פאלגליך איז ער ניט קיין בעל בטחון.

עס איז דא נאך א זאך, וואס מאכט קאליע אדער פערדארבט די גוטע מדה פון בטחון. דאס איז דעם מענשען'ס נייגונג צו די נאהענטע סבות, וואס ער זעהט מיט זיינע אויגען. ווען איינער זעהט, צום ביישפיעל, אז די אדער יענע בעשעפטיגונג ברייננט איהם גוטע פראפיטען, איז ער זיך אויף דעם סומך, הענגט ער אן אז דאס איז טאקי די הויפט אורזאך, וואס ברייננט איהם די פערדיענסטען. ער ווייס אבער ניט, אז סבות אדער אורזאכען וואס פיהרען צו עפעס, איז זיי וואס זיי זיינען נעהענטער אלס שוואכער זיינען זיי, און וואס זיי זיינען ווייטער, אלץ מעהר האבען זיי די מאכט צו שאפען גוטעס אדער שלעכטעס, פראפיטען אדער שאדען. די לעצטע זיינען מעהר אנזיכטיג ווי די ערשטע, אבער דער כח ליעגט מעהר אין די ערשטע. צום ביישפיעל: א קעניג וויל בעשטראפען זיינעם א קנעכט אדער אן אונטערטהאן, גיט ער וועגען דעם א בעפעהל צום שני למלך, צום וויצע־קעניג. דער וויצע־קעניג גיט עס איבער, לאמיר זאגען, צום גובערנאטאר, דער גועברנאטאר צו א ניעדעריגערען בא־

אמטען, דער ניעדעריגער בעאמטער — נאך צו א ניעדעריגערען, ביז עס קומט אן צו א פאליציימאן, וועלכער פיהרט דורך די שטראף און שמייסט, לאמיר זאגען, דעם בעשטראפטען מיט ריטער. זיינען די ריטער, הייסט עס, די לעצטע סבה פון דעם בעשטראפטענ'ס ליידען, אבער זיי, די ריטער, קענען גאר ניט פערלייכטערען אדער ערגער מאכען דעם באשטראפטען. געהענדיג אבער צוריק צום פאליציימאן, יענער קען געבען שטארקערע שמיץ און שוואכערע. דער בעאמטער איבער'ן פאליציימאן קען אנזאגען וואס פאר א שמיץ דער מאן זאל קריגען. נאך א העכערער בעאמטער קען פאר'ן מאן טהאן מעהר צו גוטען אדער צו שלעכטען. דער גוברנאטאר, לאמיר זאגען, קען טהאן נאך מעהר; דער שני למלך—נאך מעהר. אבער דער סאמע ערשטער, דער קעניג, קען איהם אין גאנצען מוחל זיין און בעפרייען פון וועלכע עס איז שטראף. דערפון זעהט מען בעשיינפערליך, אז וואס ווייטער די סבה איז פון דעם וואס געניסט פון איהר, אלץ מעכטיגער איז זי, און וואס נעהענטער—אלץ ווייניגער האט זי ביכולת צו מאכען ערגער אדער בעסער. און אזוי ווי דער בעשעפער איז דאך דער אנפאנג פון אלע סבות, דער ערשטער וואס דורך זיין ווילען ענטוויקלען זיך פאסירונגען און געשעהעניסען, און ער איז דער ווייטעסטער פון דעם וואס געניסט דורך דער סבה, דעריבער דארף מען זיך פערלאזען אויף איהם און זיין מאכט, אז ער קען מאכען בעסער אדער ערגער.

דער כלל איז, אז וואס מעהר א מענש ווייס און פערשטעהט די גאטהייט, און וואס מעהר ער האט אמונה אין גאט'ס הנהגה, זיין פיהרערשאפט און זיין השגחה איבער דעם וואהלזיין פון מענשען, אלץ א גרעסערער בעל בטחון אין ער.

און מיר וועלען נעמען א ראיה פון א קינד. באלד פון אנפאנג אז א קינד קומט אויף דער וועלט, פערלאזט זיך עס בלויז אויף די ברוסט פון זיין מוטער, פון וועלכע עס זויגט און ערנעהרט זיך. קיין אנדערע השגות האט דאס עופה'לע ניט. ווען דאס קינד ווערט מעהר ענטוויקעלט און קריעגט מעהר שכל, פערשטעהט עס און בעגרייפט דער מוטער'ס השגחה און פערלאזט זיך שוין אויף דער מוטער. שפעטער צו, ווען דאס קינד ווערט נאך מעהר מענש און פערשטעהט אז דער פאטער שפייזט אי איהם, אי דער מוטער, קריעגט עס בטחון אויפ'ן פאטער. נאך שפעטער, ווען א קינד ווערט א פאלקאמענער מענש און זוכט שוין אליין חיונה דורך ארבייט אדער האנדעל, פערלאזט ער זיך אויף זיינע קרעפטען אדער פעהיגקייטען, אז זיי וועלען זיין זיינע שפייזער. דאס איז צוליעב דעם, ווייל ער ווייס ניט און פערשטעהט ניט די טובות, וואס גאט האט מיט איהם די גאנצע צייט געטהאן און בעגרייפט ניט, אז ביז ער איז געווארען א פאלקאמענער מענש איז ער געשפייזט און פערזארגט געווארען מיט אלעם דורך דעם רצון פון גאט. א געוויסער חסיד דערצעהלט, אז ער האט געהאט א שכן א שרייבער, וואס האט זיך מפרנס געווען פון שרייבען. איינמאל האט דער חסיד געפרעגט זיין שכן: ווי געהט עס איהם אין פרנסה? און יענער האט געענטפערט: „כל זמן מיין האנד איז גאנץ, געהט עס מיר גוט". אין אבענד האט פאסירט א סבה און מען האט דעם שרייבער ארונטערגענומען די האנד און ער האט שוין מעהר ניט געשריבען זיין גאנ־

צען לעבען. דאָס איז ער געשטראָפט געווארען דערפאר וואס ער האָט זיך פערלאָזט אויף זיין האנד, ניט אויף גאָט.

און ווען ער ציהט זיין חיונה פון אנדערע; ווען ער ארבייט פאר אי־מיצען און פערדיענט זיינע הצטרכות, פערלאזט ער זיך אויף זיי, אויף זיינע ברויט־געבער. און ווען ער קריעגט מעהר פערשטאַנד און זעהט איין, אז זיי, יענע, ביי וועמען ער פערדינט זיין חיונה, זיינען אליין פעהלערהאַפט אין כחות צו בעזארגען זיי אליין און מוזען אויך אנקומען צו גאָט'ס הילף, ווערט ער שוין א שטיקעל בעל בטחון און פארלאזט זיך אויף גאָט אין זאכען וואס ער האָט ניט ביכולת צו טהאָן אליין, ווי למשל, ווען מען דארף האָבען רעגען; ווען מען פאָהרט אויפ'ן ים אדער אין מדבריות און עס איז ניטא קיין וואסער צום טרינקען; ווען עס קומט א פערפלייצונג אדער עס ווערט א מגפה און אנדערע זאכען, וואס מען מוז זיך פערלאזען אויף גאָט'ס גזירה און זיין הילף און דער מענש קען זיך פאר קיין פאַל אליין ניט העלפען. און ווען זיין שכל ווערט מעהר געשליפען, ווערט ער א גרעסערער בעל בטחון און פאָרלאָזט זיך שוין אויף גאָט אפילו אין זאכען און ענינים, וואס ער אליין האָט א שטיקעל ברירה צו טהאָן ווי ער דענקט אז עס איז פאר איהם בעסער. ווען זיין בע־שעפטיגונג, למשל, איז אַ געפעהרליכע און אַ שווערע, גיט ער דאָס אויף און האָט בטחון אין גאָט, אז ער וועט איהם צושיקען א לייכטערע און בעסערע פרנסה. און ווען ער ווערט נאָך א גרעסערער בעל שכל און אנערקענט גאָט'ס וועגען, ווערט ער נאָך א גרעסערער בעל בטחון און פערלאזט זיך אויף גאָט אין אלע זאכען, סאי ווען זיין בעשעפטיגונג אין א שווערע און סאי זי איז א לייכטע. און וואס ער זאָל ניט טהאָן פאר זיין חיונה, איז אלץ זיין ציעל צו דיענען גאָט און היטען זיינע געבאָטען.

און ווען זיין שכל שטייגט נאָך העכער מיט גאָט'ס געגאָדען, נעהמט ער אָן אלעם פאר גוטעס. ווי גאָט פיהרט מיט איהם איז ער צופרידען אין הארצען, מיט זיינע געפיהלען און מיט זיינע אויסוויינינגסטע חושים, אין די עפענטליכקייט און פערבארגענהייט. און ער פרעהט זיך מיט אלעם וואס גאָט טהוט מיט איהם. טויט און לעבען, ארימקייט און רייכקייט, געזונדהייט און קראנקהייט נעהמט ער אָן פאר ליעב, און ער האָט קיין לוסט אויסער צו דעם וואָס גאָט גיט איהם און וויל ניט קיין זאך אויסער דאס, וואס דער בעשעפער וויל, און ער גיט זיך איבער אין גאַנצען מיט לייב און זעלע צו גאט און זיין משפט. און איין מלאכה אָדער מסחר האָט ביי איהם קיין פאָרצוג פון אַן אַנדערע און ער בייט ניט זיין פרנסה, ווייל ער ווייס, אז גאָט קען איהם שפייזען פון זיין בישעפטיגונג אזוי גוט ווי פון אַן אַנדערע, אזוי ווי אַ בעל בטחון האָט אמאָל געזאגט: „איך האָב זיך קיינמאָל ניט פערנומען מיט א בעשעפטיגונג פאר מיין חיונה און חשק געהאט צו אַן אנדערע".

און שטייגט ער נאָך העכער אין שכל און ווייס און פערשטעהט דעם צוועק צוליעב וואס ער איז בעשאפען געווארען און געקומען אויף דער וועלט וואָס איז ניט קיין אייביגקייט, און ער אנערקענט די מעלות פון אַן אנדער וועלט, אַן אייביג עקזיסטירענדע וועלט, וואוהין ער וועט סוף כל סוף קומען, פערהאַסט ער דיעזע וועלט מיט איהרע תענוגים און ער אנטלויפט מיט זיינע געדאנקען, מיט לייב און לעבען צו גאָט, און אין איינזאמקייט, אפגעזונדערט

פון דער וועלט, שעפּט ער פערגעניגען האָבענדיג אין זינען דעם בעשעפער, און ער קען גאר ניט פערשטעהן, ווי אזוי מען טראכט ניט וועגען גאָט'ס גרויסקייט. און ווען ער איז ניט איינזאם און געפינט זיך אין געזעלשאפט פון מענשען, האָט ער ניט קיין לוסט נור צו גאָט'ס ווילען און וויל ניט מעהר ווי דאס וואס גאָט בעשערט איהם. און זיין האַרץ און זיינע געדאנקען זיינען אזוי פערנומען מיט דער שמחה פון ליעב האָבען גאָט, אז עס פערבלייבט ביי איהם קיין פּלאַץ צו פרעהען זיך מיט וועלטליכע פרייד, און זיין פרייד איז גרעסער אפילו פון די פרייד פון צדיקים, וואס פרעהען זיך אויף דער וועלט מיט די עולם הבא וואס זיי וועלען קריגען. דיעזע מדרגה איז די העכסטע וואס א בעל בטחון קען דערגרייכען. צו אזא הויכע מדרגה קומען נביאים און חסידים און די אמת ריין געליעבטע פון גאָט. אזוי ווערט געזאגט אין ישעיה: „אף אורח משפטך ה' קוינוך, לשמך ולזכרך תאות נפש" — אפילו ווען דו גאָט בעגעהסט זיך מיט אונז מיט משפּט, האָפען מיר צו דיר, צו דיין נאָמען און אנדענקען גלוסט די נשמה. אדער אין תהלים איז דאָ א פסוק: „צמאה נפשי לאלהים חי" — מיין נשמה דורשט צום לעבעדיגען גאָט.

דאס זיינען צעהן מדרגות אדער שטופען, וואס דער ריכטיגער בעל בטחון דערגרייכט צו זיי אלע, אפילו קיין איינציגע פעהלט ניט. און אנטקעגען די צעהן מדרגות, וואס זיינען אויבען אויסגערעכענט, אז דער בעל בטחון געהט אלץ העכער און העכער ביז ער דערגרייכט די סאמע לעצטע, ווערט דער זינען פון בטחון אין לשון הקודש אויסגעדריקט אין צעהן בעזונדערע ווערטער: מבטח, משען, תקוה, מחסה, תוחלת, הכוי, סמיכה, שבר, מסעד און כסל.

און גאָט זאל אונז מיט זיין גענאָד העלפען, אז מיר זאלען זיין פון די וואס פערלאזען זיך אויף איהם און גיבען זיך איבער צום שיקזאל וואס ער בעשטימט אי אין די עפענטליכקייט און אי אין פערבאָרגענהייט, אמן.

סוף פון שער הבטחון

שער החמישי.

שער יחוד המעשה

דער טהוער פון איניגען טהאטען די לעהרע פון טהאן אלעס פון גאט'ס וועגען.

פרק א'

האט דער מחבר געזאגט:

ווייל מיר האבען אין פאריגען מאמר גערעדט וועגען דעם ענין פון בטחון, פון פערלאזען זיך אויף השי"ת, האבען מיר איינגעזעהן, אז עס איז אין פלאץ דא צו ערקלעהרען די אופנים, ווי אזוי א מענש איז מחויב צו איינציגען, צו קאנצענטרירען אלע טהאטען פון גאט'ס דיענסט בלויז צו גאט, ניט האבענדיג דערביי קיינע זייטיגע כונות אדער אבזיכטען. יחוד המעשה, דאס איינציגען די מחשבות פון טהאטען בלויז לשם שמים, רייניגט די געדאנקען און די הערצער פון צוזאמענמישען געטליכעס מיט מענשליכעס, א צוזאמענמישונג וואס פער־דארבט די אמת'ע עבודת אלהים. די מדה פון יחוד המעשה ווענדט אפ פון זוכען אויסצופיינען זיך פאר מענשען, וואס דאס בריינגט צו חניפה. א שלעכ־טע מדה, פון וועלכען מען דארף זיך אויסהיטען, אזוי ווי אליהוא האט געזאגט אין איוב: „לא אשא פני איש ואל אדם לא אכנה" — איך וועל ניט שוינען קיין מענשען און זיך צו קיין מענשען ניט שמייכלען.

און מיר דארפען איצט ערקלערען זעקס פונקטען, וואס האבען צו טהאן מיט יחוד המעשה. ערשטענס, וואס איז דאס אזעלכעס; צווייטענס, ווי אזוי קען מען דאס דורכפיהרען; דריטענס, וועלכע טהאטען מוזען האבען יחוד המעשה; פיערטענס, וואס זיינען די זאכען, וואס פערדראבען די דאזיגע גוטע מדה; פינפטענס, ווי אזוי מען קען בעזייטיגען יענע זאכען אזוי, אז אלעס וואס דער מענש טהוט זאל זיין מיט א ריינע כונה פון גאטס וועגען, און זעקסטענס, ווי אזוי א מענש זאל קענען געוועלטיגען איבער זיינע געדאנקען, און זיי קאנטראלירען, אז זיי זאלען ניט אראפגעהן אן א זייט.

יחוד המעשה מיינט אין קורצען: אז די כונה, די אבזיכט פון א מענ־שענ'ס מעשים, וואס ער טהוט פון גאטס וועגען, דאס הייסט, ווען ער איז מקים מצוות, סאי אזעלכע וואס ער טהוט אפען, סאי אזעלכע וואס ער טהוט פערבארגענערהייד, ניט בפרהסיא, זאלען זיין בלויז לשם שמים, מיט דער איינציגער כונה צו ממלא זיין גאט'ס רצון, אבער ניט אין זינען האבען צו־פרידענצושטעלען מענשען, זיך אליין אדער אנדערע.

און ווי אזוי קומט מען צו אזא מדרגה אז מען זאל אין זינען האבען בלויז גאט? זיינען דא צעהן זאכען, וואס ווען זיי וועלען זיין איינגעפלאנצט אין

מענשענ'ס הארצען און עס וועט ביי איהם קלאָהר זיין אז זיי זיינען די הויפּט יסודות פון גאָטס דיענסט, דעמאָלט וועט ער אלעס טהאָן פון גאָטס וועגען, וועט קיינעם ניט אין זינען האָבען, וועט צו קיינעם ניט האָפען און וואס ער וועט טהאָן, וועט זיין כונה אלץ זיין לשם שמים, צו ערפילען דעם רצון פון השי"ת. דאס זיינען די צעהן זאכען:

די אמונה און איבערצייגונג אין אחדות הבורא, אז דער בעשעפער איז איינער, ווי עס איז ערקלערט געווארען אין אנפאנג פון מיין ספר.

די פּרוּף, די איבערצייגונג אין די טובות, וואס גאָט טהוט מיט אונז שטענ־דיג, ווי עס איז ערקלערט אין צווייטען שער, שער הבחינה.

דאס נעהמען אויף זיך די עבודת הבורא, דאס אפּגעבען זיך מיט דיענען דעם בעשעפער, ווי עס איז ערקלעהרט אין דריטען שער.

האָבען ריינעם בטחון אין גאָט, אין בעשעפער, ניט אין בעשאפענע.

די אמונה, אז גוטעס און שלעכטעס, פּראָפיטען און שאדענס זיינען ניט אין די הענד פון וועלכעס עס איז בעשאפענעס און קיין בעשאפענעם ווענען קען גארניט טהאָן אהן דעם רשות פון בעשעפער.

דאס נים אכטען אויב מענשען ווילען איהם לויבען אדער שענדען און עס זאל ביי איהם זיין אלץ איינס, אויב ער וועט האָבען כבוד אדער אום־כבוד.

ניט ווילען אויספּיינען זיך פאר לייטען.

ניט אין זינען האָבען קיינע וועלטליכע זאכען בעת מען איז זיך עוסק אין ענינים פון עולם הבא.

מורא האָבען פאר גאָט און שעהמען זיך פאר איהם.

און זיך בעראטהען מיט'ן שכל בעת דער יצר הרע גיט אריין א געדאנק צו זינדיגען, און פאלגען דעם שכל, ניט דעם יצר הרע.

אז א מענש האָט אין זיך די דאזיגע צעהן מדות, קומט ער במילא צו יחוד המעשה און אלעס וואס ער טהוט איז בלויז לשם שמים.

עס זיינען אבער דא זאכען, וואס ביי זיי איז ניט שייך קיין יחוד המעשה, ווייל דער יחוד המעשה מוז במילא זיין. א מענש דארף אייניגען זיינע מחשבות פון גאָטס וועגען אין טהאָטען, וואס ער טהוט מיט זיינע גליעדער און עס קען ניט זיין, אז קיינער זאל דערפון ניט וויסען, ווי למשל, לערנען, תפלה טהאָן, צדקה געבען, די מצוות פון תפלין, סוכה, מזוזה און דאס גליי־כען. אין אזעלכע מצוות, קען דאך זיין אז א מענש זאל מכון זיין ניט בלויז פון גאָטס וועגען, נור כדי מען זאל איהם דערפאר האלטען פאר א פרומען און צוטהיילען איהם כבוד. דעריבער מוז ער דערביי האָבען יחוד המעשה; דעריבער דארף ער דערביי קאָנצענטרירען זיינע מחשבות בלויז לשם שמים. אבער ביי חובות הלבבות, די מצוות וואס מען טהוט מיט'ן הארצען, ווי אמונה אין גאָט'ס איינהייט און דאס גלייכען, איז דאך ניט שייך, אז מען זאל דערמיט אויסען זיין כבוד, לויב געזאנג פון מענשען, אדער מען זאל דערפאר ווילען עטוואָס אנדערש געניסען פון וועמען עס איז, ווייל מענשען ווייסען דאך ניט, וואס ביי אימיצען אין הארצען טהוט זיך, און די כונה פון איינעם, וואס איז מקים חובות הלבבות איז נור פאר דעם, וואס קוקט און זעהט זיינע מחשבות, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין ירמיה: „אני ה'

חוקר לב" — איך גאָט פאָרש דעם מענשענ׳ס הארץ, אָדער ווי די תורה זאָגט: „הנסתרות לה׳ אלהינו" — דאָס פערבאָרגענע איז נור צו גאָט אונזער גאָט.

און וואָס בריינגט א מענשען צו פערדארבען די מדה פון יחוד המעשה? וואָס טרייבט איהם דערצו, אז ער זאל ניט אייניגען זיינע טהאטען פון גאָטס וועגען? זיינען דאָ דריי פאקטאָרען, וואס פיהרען דעם מענשען אראָפּ פון דער דאָזיגער גוטער מדה: ערשטענס, ווען ער פערשטעהט ניט גאָט און די טובות וואָס ער געניסט פון איהם; צווייטענס, זיין ניט פערשטעהן גאָט׳ס געבאָטען און זיינע לעהרען; דריטענס, דאָס וואס דער יצר הרע פערפיהרט דעם מענשען און מאכט איהם די עולם הזה בעליעבט און פון עולם הבא דערווייטערט ער איהם.

ווארום דער וואס קען ניט זיין הארר און פארשטעהט ניט זיין מאַכט, דיענט ער איהם ניט מיט׳ן גאנצען הארצען. א דיענער איז טריי זיין ווירטה נור דאמאלט ווען ער ווייס איהם און פערשטעהט, אז ער קען איהם טהאָן אי גוטעס, אי שלעכטעס. און אויב דער, וואָס האָט קיין באגריעף וועגען גאָט טהוט אפילו אזעלכעס וואס אנבאלאנגט צו גאָט׳ס דיענסט, טהוט ער דאס דערענטוועדער אוים מורא פאר מענשען אדער וויל ער האָפט צו געניסען פאר עטוואס פון מענשען. קומט דאך אוים, אז ער דיענט מענשען, ניט דעם וואָס האָט זיי באשאפען.

און פון וואנען קומט עס, וואס מנעשען דיענען צו שטערען און פלאנעטען אדער אנדערע עבודה זרות? אויך דערפון וואס זיי זיינען אומוויסענד און בעגרייפען ניט וואס דער בעשעפער איז. און דער וואס דיענט צו שטערען און פלאנעטען איז אין פיער פרטים בעסער ווי דער וואס דיענט גאָט פון לייטענס וועגען. ערשטענס, דער עובר כוכבים האָט ניט קיין תורה און קיין נביא האָט איהם ניט ערקלעהרט די גאָטהייט מיט אותות ומופתים. דעריבער איז ער פער־בליבען אומוויסענד און מען קען איהם ניט בעשולדיגען. צום חנף אבער, צום פאלשען מענשען, וואס ווייס אז עס איז דאָ א גאָט אויף דער וועלט און ער דיענט איהם פון לייטענס וועגען, איז דאָך דאָ א גערעכטע טענה: דו האָסט דאָך אויף זיך גענומען צו דיענען גאָט, און דו ביזט דאָך געוואָרענט געווארען ניט צו דיענען קיינעם אויסער איהם, טאָ ווארום דיענסטו צו מענשען? צווייטענס, דיענט ניט דער שטערען דיענער צו אזא וועזען, וואס איז דערוויעדער דעם בעשעפער. די זון, די לבנה און די שטערען זינדיגען דאָך ניט; אבער דער וואס טהוט מצוות פון מענשענ׳ס וועגען, טהוט ער דאס פאר אלע סארטען מענשען, סאי פאר פרומע, סאי פאר זינדיגע, אבי נור ער קען האָפען צו גענסען פון זיי עטוואס. דריטענס, דער עובד כוכבים דיענט נור איין זאך וואס ער מאכט פאר זיין אפּגאָט; דער חנף אבער דיענט א סך. ער וויל זיך אויספיינען פאר אלעמען, און עס איז גאר קיין שיעור ניט צו זיינע געדיענטע. פיערטענס, דער עובד כוכבים בעהאלט זיך ניט. ער דיענט זיין אָפּגאָט אפען און לייט זעהען און ווייסען אז ער איז א כופר, א לייקענער אין גאָט, און מען היט זיך פאר איהם. דער אָבער, וואָס דיענט כלומר׳שט גאָט און זיין כונה איז צו געפעלען ווערען מענשען און האָבען דערפון נוצען, ווייס דאָך קיינער ניט וואס ביי איהם אין הארצען טהוט זיך. מען נעהמט איהם אָן פאר א פרומען, פאר א גאָטספאָרכטיגען, און מען היט זיך פאר איהם ניט,

און מען געטרויט איהם, כאָטש ער איז פעהיג אימיצען שלעכטעס צו טהאָן פון זיין טובה וועגען. און דאס איז די ערגסטע זאך אין דער וועלט. אזא מענש ווערט אין לשון הקודש אנגערופען: חנף, יהיר און מפתה — פאל־שער, בעל גאוה און פערפיהרער.

און דער וואס פערשטעהט ניט גאָט'ס תורה און מצוות, דער וואס האָט ניט געלערענט, קען ניט זיין אז זיינע טהאטען זאלען זיין געאייניגט בלויז לשם שמים. אפילו ווען ער טהוט א מצוה, איז דאס אויך ניט פון גאָטס וועגען. ווארום וויבאלד ער איז אומוויסענד און ער ווייס גארניט וואס פאר א מצוות א מענש דארף טהאָן, ווייס ער דאך געוויס ניט ווי אזוי, אויף וואס פאר אן אָרט א מצוה דארף געטהאָן ווערען. דער וואס האָט ניט געלערענט, איז אפילו אויב ער ווייס און פערשטעהט אז עס איז דאָ א גאָט אויף דער וועלט און ער אנערקענט די טובות וואס ער טהוט מיט איהם, קען ער אלץ ניט זיין קיין אמת'ער עובד ה' און טהאָן גוטעס בלויז לשם שמים, ווייל עס איז דאָך ביי איהם גאָרניט זיכער וואס מען דארף טהאָן פון גאָטס וועגען און וואָס ניט. ער ווייס דאָך ניט וועלכע מעשים עס וועלען איהם פארשאפען שכר און פאר וועלכע ער וועט געשטראפט ווערען. פאָלגליך, איז אויב ער טהוט עפּעס א גוטע זאך, טהוט ער דאס פון מענשען'ס וועגען.

דער דריטער פאקטאָר וואס פיהרט אראָפּ דעם מענשען פון דער מדה פון יחוד המעשה, איז, ווי מיר האָבען פריהער געזאגט, דער יצר הרע, וועל־כער האָט צוויי וועגען ווי אזוי דורכצופיהרען דאס. ערשטענס, גיט ער דעם מענשען אריין אזעלכע מחשבות, וואס מאכען איהם צווייפלען, וואס ווארפען איהם אריין אין ספק אין די וואהרהייט פון דער תורה און די נביאים. דער־מיט פערטומעלט ער איהם אין דער גאנצער אמונה און ער הויבט אן צווייפ־לען אין גאָטהייט. במילא קומט עס שוין דערצו, אז אפילו ווען ער טהוט א מצוה, איז דאָס אויך ניט ווי עס דארף זיין פאָלקאָם לשם שמים.

צווייטענס, קומט דער יצר הרע צום מענשען מיט טענות און ראיות, אז דאָס וואָס ער לויפט און סטאַרעט זיך און בעמיהט זיך צו טהאָן פאר גאָט איז ניט קיין חוב, קיין מוז. דאס איז, זאגט ער איהם, אן אומזיסטע טרחה. א מענש דארף טהאָן און זיך סטאַרען פאר דער וועלט און פאר די מענשהייט און עס ליגט אויף איהם קיין פליכט מטריח צו זיין זיך פון גאָטס וועגען. און דורך די דאזיגע צוויי מיטעל פיהרט דער יצר הרע אראָפּ דעם מענשען פון די געהעריגע, ריינע עבודת אלהים און ווענדעט איהם אָפּ פון יחוד המעשה, פון איינינען טהאטען בלויז פון גאטס וועגען.

פרק ב'

און איך וועל אייך דאָ געבעןביישפיעלע ווי אזוי דער יצר הרע פיהרט אראָפּ פון גלייכען וועג, כדי מענשען זאלען וויסען ווי אזוי צו היטען זיך פאר איהם און זייערע הערצער זאלען זיין גאנץ מיט גאָט. איך קען ניט אויסרעכענען די אלע מיטעל וואס דער יצר הרע ווענדט אָן אויף'ן מענשען צו מאכען איהם זינדיגען; אָבער פון די ביישפיעלע וואָס איך וועל געבען, קען מען שוין פער־שטעהן די אנדערע, אזוי ווי דער חכם, שלמה המלך, האָט געזאגט אין משלי:

שער יחוד המעשה

"ישמע חכם ויוסף לקח" — דער קלוגער מענש זאל הערען א ביסעל און ער וועט לערנען א סך.

צוערשט וועל איך זאגען: מענש, דו דארפסט וויסען, אז דער גרעסטער שונא וואס דו האסט אויף דער וועלט, איז דיין יצר הרע, וואס איז ארייגעמישט אין דיינע כחות, אין דיין גייסטיגע נאטור און איז א שותף אין דיינע חושים, אין דיינע געפיהלען, די קערפערליכע און די גייסטיגע, און געוועלטיגט איבער דיינע זיטען און סודות וואס דו האלסט בעהאלטען אין דיין הארצען. ער איז דיין ראטה-געבער אין אלע דיינע בעוועגונגען, עפענטליכע און פערבארגענע. דו מיינסט, אז דו טהוסט און פיהרסט דורך זאכען נאך דיין ווילען, אין אמת'ען אבער איז דאס גאר דער ווילען פון יצר הרע, וועלכער לויערט אויף דיינע טריט. דו שלאפסט פאר איהם, אבער ער שלאפט ניט פאר דיר. דו, הייסט עס, היטסט זיך ניט פאר איהם, אבער ער האלט שטענדיג אן אויג אויף דיר צו בייזען. ער בעקליידט זיך פון דיינטוועגען אין פריינדליכע און ליעבליכע קליידער און פוצט זיך אוים אין ציערונג פון ליעבשאפט. ער געהט אריין אין כלל פון דיינע אנפערטרויטע, עצה-געבער און בעסטע פריינד. ער ווינקט צו דיר ליעבליך און איז גרייט צו לויפען און טהאן פאר דיר אלעס וואס דו פערלאנגסט, אזוי ווייזט זיך דיר אוים; אין אמת'ען אבער ווארפט ער אין דיר זיינע פיילען, שיסט דיר מיט קוילען וואס טויטען דיך, און זיין כונה איז אויסצוווארצלען דיך פון דער לעבענס-וועלט.

און דעם יצר הרע'ס שטארקסטע וואפע צו בעקעמפפען דיך איז, דאס וואס ער בעשטרייט דיינע פערבארגענהייטען, דיינע גוטע מחשבות און ער סטארעט זיך אריינצוגעבען אין דיין הארצען ספקות איבער וואהרהייטען און מאכען דיר צווייפלען אין זאכען וואס דו ווייסט קלאהר. ער צומישט דיינע רעיונות און פערטומעלט דיך מיט פאלשע טענות, כדי דו זאלסט ניט וויסען וואס עס איז גוט פאר דיר און ווערען א צווייפלער אין געוויסהייטען וואס אנבעלאנגען דיין תורה און אמונה. איז אויב דו וועסט זיך פאר איהם היטען און דו וועסט שיקען שלוחים פון דיין שכל, דו וועסט, הייסט עס, אנווענדען דיין שכל מלחמה צו האלטען מיט איהם, וועלען דעם יצר-הרע'ס פיילען דיר ניט שאדען און דו וועסט מיט גאט'ס הילף נצול ווערען. אויב אבער דו וועסט ניט אנפיהרען קיין קאמפף נעגען איהם און דו וועסט זיך פערלאזען אויף איהם און פאלגען זיינע עצות, דאן וועט ער דיך ניט אפלאזען ביז ער וועט דיר מאכען צו פערליערעןביידע וועלטען און וועט דיך אויסוואָרצלען פון ביידע וואהנונגען, דא אויף דער וועלט און לעולם הבא. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי, ביי איין צווייג פון זיינע צווייגען אדער איין סאלדאט פון זיינע סאלדאטען, דאס הייסט: ביי איין עבירה וואס דער יצר הרע בריינגט צו דעם — ביי אן אשה זונה, אן אויסגעלאסענע פרוי: "כי רבים חללים הפילה דרכי שאול ביתה"—די אשה זונה מאכט פאלען פיעלע הרוגים און איהר הויז זיינען די וועגען צום גהינום. הייסט אז פון איין חטא פערלירט מען ביידע וועלטען, טא ווי איז שוין פון א סך חטאים?

דעריבער זאלסטו, מענש, זיך ניט אפגעבען מיט אנדערע מלחמות, מיט אנדערע שטרייטען און נור שטרייטען מיט'ן יצר הרע. דו זאלסט ניט אנווענדען דיין שווערד אויף א שונא וואס איז ווייט פון דיר און צורוה לאזען אזא שונא וואס איז שטענדיג מיט דיר און שיידט זיך פון דיר ניט אפ. דו זאלסט ניט

זוכען פריהער צו בעקעמפפען אזעלכען וואס וויל מיט דיר שטרייטען מיט דיין הסכמה און פערנאכלעסיגען צו בעקעמפפען אזא שונא וואס פרעגט ביי דיר ניט אויב דו ווילסט מיט איהם שטרייטען אדער ניט. מען דערצעהלט אויף א פרומען מענשען, וועלכער האט בעגעגענט לייטע, וואס זיינען צוריק געגאנגען פון א שווערע מלחמה און מיט געטראגען א סך רויב וואס זיי האבען אוועקגענומען פון שונא. האט דער פרומער מאן צו זיי געזאגט: "איהר האט זיך איצט צוריק־געקעהרט פון א קליינע מלחמה, גרייט זיך צו צו א גרויסע מלחמה." האבען זיי איהם געפרעגט: "וואס פאר א גרויסע מלחמה?" האט ער זיי געענטפערט: "די מלחמה מיט'ן יצר הרע און זיינע חילות.

און עס איז, ברידער, א וואונדער. יעדער שונא, וואס איהר האט, ווען איהר בעזיעגט איהם איין מאל און צוויי מאל, לאזט ער אייך צורוה און וויל שוין מעהר ניט שטרייטען מיט אייך, מחמת ער ווייסט, אז איהר זייט שטארקער און מעכטיגער פאר איהם און ער גיט אויף די האפנונג אז ער זאל אייך קענען מנצח זיין; דער יצר הרע אבער איז אנדערש. ער אכטעט ניט דערויף ווען איהר בעזיעגט איהם איין מאל אדער אפילו הונדערט מאל און ער פיהרט אלץ אן א מלחמה מיט אייך. ער לאזט אייך ניט אפ פאר קיין פאל, סאי אויב ער איז דער זיעגער, סאי איהר זייט די זיעגער, און ער גיט קיינמאל ניט אויף די האפנונג, און כל זמן איהר לעבט אויף דער וועלט לויערט ער אלץ אויף אייך אריינצוכא־פען אייך אין זיין נעץ, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט אין פרקי אבות: "אל תאמין בעצמך עד יום מותך" — דו מענש, זאלסט זיך אליין ניט גלויבען אז דו ביזט ריין פון זינד ביז דעם טאג פון דיין שטארבען, ווייל ווי א מענש זאל האבען די אויבערהאנד אויף'ן יצר הרע, איז ער אלץ ניט זיכער, אז דער יצר הרע וועט איהם פארט ניט ברייננגען צו זינד.

און ער לאזט ניט נאך די מינדסטע קלייניגקייט, וואו ער האט נור א געלעגענהייט צו בעזיעגען דיך, כדי ער זאל נאכהער קענען מיט דיר אויספיהרען גרעסערע זאכען, כדי, הייסט עס, ער זאל דיך קענען ברייננגען צו הארבערע עבירות. דעריבער דארפסטו זיך היטען פאר איהם און איהם גארניט נאכגעבען. אויב דער יצר הרע שטארקט זיך איבער דיר אדער אויב ער בעזיעגט דיך אין דאס קלענסטע, אין דאס מינדסטע, דארף דאס אין דיינע אויגען זיין גרויס, כדי דו זאלסט קריגען די אויבערהאנד איבער איהם און איהם קענען מנצח זיין אין גרעסערע זאכען. ווארום אויב דו וועסט זיך צולאזען צו איהם מיט קלייניגקיי־טען, וועט ער שנעל קריגען לוסט צו דיר און וועט דיך פיהרען אין זומפ אלץ מעהר און מעהר. ער וועט אבער ניט קענען בעשטעהן צו בעשטרייטען דיך, ווען דו וועסט זיך שטעלען געגען איהם, אזוי ווי דער פסוק זאגט: ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו" — דער יצר הרע האט לוסט צו דיר, אראפצופיהרען דיך פון גוטען וועג, אבער דו קענסט געוועלטיגען איבער איהם. דעריבער זאלסטו זיך ניט אפשרעקען פאר זיינע רייד, כאטש זיינע חילות זיינען שטארק, און דו זאלסט פאר איהם קיין מורא האבען, כאטש ער האט א סך העלפער, כאטש, הייסט עס, דער יצר הרע האט א סך מיטעל ווי אזוי צו מאכען דעם מענשען זינדיגען. ווארום זיין עיקר כונה, זיין הויפט אבזיכט איז צו פער'אמת'ן דעם שקר און זיין ציעל איז אוועקצושטעלען פאלשקייט אויף א שטארקערען באדען. ווי נאהענט איז אבער זיין מפלה און ווי געשווינד ער קען גארניט ווערען, ווען דו, מענש, וועסט פיהלען ווי שוואך ער איז, ווען דו ווילסט איהם נור בעקעמפפען.

שלמה המלך האט עס אפגעמעלדט אין קהלת. ער זאגט דארט: "עיר קטנה ואנשים בה מעט" — א קליינע שטאדט מיט ווייניג מענשען, דאס מיינט ער דעם מענשען'ס קערפער, זיינע גליעדער און אייגענשאפטען, וואס זיינען ניט פיעל געגען די שטרעבונגען וואס דער מענש האט אויף דער וועלט און צו די פיעלע זאכען, צו וועלכע ער האט חשק און איז ניט מעכטיג גענוג צו בעקומען זיי. דאן זאגט ער ווייטער: "ובא אליה מלך גדול וסבב אותה" — און עס קומט צו איהר, צום שטעדטעל, צום מענשען, הייסט עס, א גרויסער, מעכטיגער קעניג און ער בעלאגערט איהר, דאס איז געמיינט דער יצר הרע, וועלכער רינגעלט ארום דעם מענשען מיט כל־ערליי קונצען, מיט כל־ערליי איינריידענישען צו מאכען איהם זינדיגען. "ובנה עליה מצודים" — און ער בויט אויף איהר פעס־טונגען, קרעפאסטען, דאס הייסט: ער גיט אריין דעם מענשען פערשיעדענע מחשבות צו בייזען, און רעדט איהם אן צו מאוס'ע טהאטען, כדי צו טויטען איהם, אזוי מיר וועלען נאך מיט גאט'ס הילף רייד[ען] וועגען דעם אין דיעזען שער. און דאס וואס שלמה המלך זאגט דארט ווייטער: "ומצא בה איש מסכן חכם" — און ער געפינט אין איהר אן ארימען מענשען א קלוגען, מיינט ער דאס דעם שכל, וועלכען ער רופט אן "מסכן", ארימאן, ווייל ער, דער שכל, האט ניט קיין העל־פער, ער איז, אזוי צו זאגען, עלענד, "ואדם לא זכר" און קיינער דערמאהנט איהם ניט, האט איהם ניט אין זינען, אזוי ווי עס ווערט ווייטער געזאגט: "חכמת המסכן בזויה" — די חכמה פון ארימאן פון עלענדען איז פעראכטעט. און וויבאלד אז דער שכל איז לגבי דעם יצר הרע שוואך, האט דאך דער יצר הרע ניט געדארפט זוכען צו בעשטרייטען איהם, דאך לויערט ער שטענדיג אויף'ן שכל און וויל איהם רק שעדיגען. אבער אז מען וויל נור, אז מען לייגט זיך אפ דערויף, איז פאר'ן שכל גאנץ לייכט צו בעשטרייטען דעם יצר הרע, כאטש ער איז פיעל שטארקער. ווארום א ביסעל אמת בעזיעגט א סך שקר אזוי ווי א ביסעל ליכט שטויסט אוועק א סך פינסטערניש.

אין דעם וואס איך האב ביז איצט געזאגט, מיין איך צו בעוועגען מענשען מלחמה צו האלטען געגען די תאוות, געגען די איבעריגע לעבענס לוסטען און זיך שטעלען געגען דעם יצר הרע דרייסט און פלייסיג. ווארום עס איז דאך שוין קלאהר די שוואכקייט פון יצר הרע געגען דעם שכל און ווי שנעל דער שכל קען איהם שלאגען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "שחו רעים לפני טובים" — שלעכטע ווערען איינגעבויגען, נידערגעשלאגען פאר גוטע.

און דאס ערשטע וואס דער יצר הרע וועט דיך מאכען צווייפלען און זיך בעמיהען צו קלאהר מאכען דיר איז, אז דיין נשמה האט ניט קיין קיום, קיין עקזיסטענץ אהן דיין גוף; אז זי, די נשמה, ווערט כלה דאמאלס ווען דער גוף ווערט כלה — נאך'ן טויט. ער וועט דיר אויף דעם ברייגען ראיות, וואס ווען דו וועסט זיי גוט בעטראכטען, וועסטו איינזעהן, אז זיי זיינען ניט בעגרינ־דעט און פאלש. דער יצר הרע וויל דאס דעם מענשען איינשמועסען, כדי ער זאל איהם נאכהער קענען אנריידען צו זוכען ניט לאנג עקזיסטירענדע פערגע־ניגענס און תאוות וואס מיידען געשווינד. זיין כונה איז צו ברייגען דיך דערצו, אז דו זאלסט אננעהמען די פאלשע דעה פון "אכל שתה כי מחר נמות" — לא־מיר עסען, טרינקען און זיך לאזען וואויל־געהן, ווייל מארגען וועלען מיר שטאר־בען, און אז דו וועסט זיך בעראטהען מיט דיין שכל, וועסטו זיין ווייט פון

אננגעהמען אזא מיינונג, ווייל ראיות פון אונזערע אלטע חכמים און נביאים, עליהם השלום, וועלען דיך איבערציינגען, אז די דאזיגע דעה איז א פאלשע.

און אז דער יצר הרע וועט זיך מיאש זיין, אז ער וועט איינזעהן אז ער קען דיך ניט אריינברײנגען אין ספק וועגען קיום הנפש, די עקזיסטענץ פון דער נשמה נאך'ן טויט, וועט ער זוכען איינצופלאנצען אין דיר ספקות וועגען דעם בורא יתברך. ער וועט דיר זאגען, אז די וועלט איז ניט ניי בעשאפען געווארען און זי איז גאר קיינמאל ניט אנדערש געווען ווי זי איז איצט און וועט קיינמאל ניט אנדערש זיין, און עס איז ניטא א זאך וואס מען זאל דערויף בעסער קענען זאגען אז דאס איז א בעשעפער איידער א בעשעפענים, א זאך וואס איז פון אימיצען בעשאפען געווארען. דעריבער דארף קיינער קיינעם ניט דינען, ווייל אלעס איז אליין פון זיך געווארען און עס איז גאר ניטא אזא וועזען וואס זאל האבען אלעס בעשאפען. אז דער יצר הרע וועט זיך צו דיר נעהמען מיט אזעלכע טענות, ווענד זיך צו דיין שכל און ער וועט דיר ווייזען און איבערציינגען ווי נאריש און שעדליך די דאזיגע דעה איז. דער שכל וועט עס דיר קלאהר מאכען פון דעם שער היחוד פון דיעזען ספר, וואו עס ווערט אויפגעוויזען אז די וועלט האט א בעשעפער, וועלכער האט זי בעשאפען פון גארניט.

און אז דער יצר הרע וועט אין דעם אויך דורכפאלען און איהם וועט ניט געלינגען איבערצורײדען דיר, וועט ער דיר נעהמען איינרײדען, אז עס זיינען ח"ו דא שותפים צום בעשעפער, אז גאט האט, הייסט עס, ניט בעשאפען אלעס אליין, נור די וועלט איז ענטשטאנען דורך מעהרערע בעשעפער, דורך מעהרערע געטער, אזוי ווי די וואס זיינען אין דער מיינונג אז איין גאט האט געבוירען א צווייטען, אדער די וואס גלויבען אז די טבע, די נאטור, קען קיינמאל ניט געענדערט ווערען, ווייל עס איז ניטא קיין מייסטער וואס האט די נאטור געשאפען, פאלגליך, איז די נאטור א שותף צו גאט אין די וועלט שאפונג, אדער די דעה פון יענע נארען וואס ווילען האבען, אז עס זיינען דא שטערען אדער פלאנעטען וואס האבען געהאלפען בעשאפען די וועלט. אבער דערמיט וועט דיך דער יצר הרע אויך ניט פאנגען אין זיין נעץ, ווען ביי דיר וועט קלאהר זיין אז דער בורא יתברך איז נור איינער, און וויסען וועסטו דאס און פערשטעהן פון דעם וואס איז געזאגט געווארען אין אנפאנג פון דיעזען ספר.

און אז עס וועט דעם יצר הרע ניט געלינגען אריינצוברײנגען דיר אין ספקות אין דיזען פרט, וועט ער דיר נעהמען איינרײדען, אז דיענען גאט דארף מען ניט. ער וועט דיר זאגען: "עס איז שייך אימיצען צו דיענען, ווען יענער, וועמען מען דיענט, דארף האבען די דיענסט וואס מען לייסטעט פאר איהם; אבער דער בעשעפער דארף ניט אנקומען צו די בעשאפענע. עס פעהלט איהם ניט אז מען זאל איהם דיענען, און דאס דיענען גאט האט ניט קיין טעם און קיין זינען." אבער אז דו וועסט קוקען מיט דיין שכל אויף דעם וואס עס איז פריהער געזאגט געווארען אין שער הבחינה וועגען די טובות וואס מיר געניסען פון גאט און אין שער עבודת אלהים, וואו עס ווערט ערקלעהרט, אז מיר זיינען מחויב אפצודיענען גאט פאר זיינע טובות, וועט דער דאזיגער ספק אויך פערשווינדען און דו וועסט אויף זיך נעהמען די אויפגאבע צו דיענען גאט.

און אז דער יצר הרע וועט זיך מיאש זיין, אז ער וועט זיין איבערציינגט, אז ער קען מיט דיר אין דיעזען פונקט אויך גארניט מאכען, וועט ער זוכען אריינצוברײנגען דיך אין ספק אין דעם ענין פון נבואה, נביאים און די תורה,

איהר וואהרהייט און די פליכט אויסצופאלגען איהר. ווען אבער דו וועסט זיך שטעלען געגען איהם מיט דיין שכל און דו וועסט מיט איהם שטרייטען מיט די טענות וואס זיינען געזאגט געווארען אין דריטען שער פון דיעזען ספר, וועלען די דאזיגע ספקות אויך אוועק פון דיר און דו וועסט זיכער זיין אין דעם ענין פון נבואה אז דאס איז אמת. און וועסט איבערצייגט זיין אז מען איז מחויב אויסצופאלגען די געבאטען פון דער תורה און די שליחות פון א נביא אין אלע פרטים און אופנים.

פרק ג׳

און אז דער יצר הרע וועט זיך מיאש זיין, אז ער וועט אויפגעבען די האפנונג איבערצורעדען דיך אין די פריהער דערמאהנטע זאכען, וועט ער דיך מאכען צווייפלען אין קבלה, אין די טראדיציעס וואס אונזערע אלטע חכמים האבען אונז געלערענט, אין תורה שבעל פה. ער וועט דיר זאגען, אז די געבאטען אדער פערבאטען וואס מען פערשטעהט מיט'ן שכל אדער אפילו אזעלכע וואס מען פערשטעהט ניט, נור זיי ווערען דערמאהנט אין תורה שבכתב, אין תורת משה, זיינען אמת, אבער דאס וואס די חז"ל, די חכמי התלמוד והמשנה האבען געזאגט איז ניט בעגרינדעט און עס איז ניט קיין פפליכט מען זאל דאס אויספאלגען. ווען אבער דו וועסט דעם ענין בעאבאכטען מיט'ן שכל, וועסטו איינזעהען, אז די שכל'דיגע מצות און די מצות פון דער תורה וואס מען פערשטעהט ניט מיט'ן שכל מוזען אונבעדינגט אנקומען צו דער קבלה, צו דער משנה און גמרא, ווייל קיין איין פערזאג אדער פערבאט וואלט ניט געווען פאלקאם אהן די קאמענטארען, אהן די אויסטייטשונגען פון די חז"ל, וועלכע ערקלערען דייטליך ווי פיעל אדער וויניג א זאך דארף געטהאן ווערען אדער ניט געטהאן ווערען; ווי, אויף וואס פאר אן ארט מצות דארפען דורכגעפיהרט ווערען; די צייט, דער ארט און אנדערע איינצעלהייטען, וועלכע ווערען ניט ארויסגעזאגט בפירוש אין דער תורה און מיט'ן אייגענעם שכל וואלטען מיר דאס ניט פערשטאנען. און נאך א זאך: די תורה גופא הייסט אונז צו פערלאזען זיך אויף דער קבלה פון אונזערע חכמים אין זאכען וואס זי, די תורה, האט ניט ארויסגעבראכט פינקטליך און אויסדריקליך, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "כי יפלא ממך דבר למשפט" — אז איהר וועט ניט וויסען עפעס א דין, זאלט איהר זיך פערלאזען אויף אייערע חכמים. און ווייטער ווערט געזאגט: אז דער וואס וועט ניט פאלגען די חכמים זאל מען איהם דערפאר פעראורטהיילען צום טויט. און אז דו וועסט זיך אפשטעלען אויף דיעזע פאקטען, וועט דער ספק פון דיר פערשווינדען און דו וועסט איבערצייגט זיין, אז דו דארפסט אפהיטען אלע מצות, סאי די וואס דו פערשטעהסט מיט'ן שכל, סאי די וואס די תורה הייסט דיר און דו פערשטעהסט ניט ווארום דאס איז אזוי, און סאי די וואס מיר האבען בקבלה פון אונזערע חכמים.

און אז דער יצר הרע וועט אין דיעזען פרט אויך גאר ניט קענען מאכען מיט דיר, וועט ער פרובירען אראפפיהרען דיך פון וועג אין דעם ענין פון בעלוינונג און שטראף. ער וועט דיר זאגען, אז דאס געהט ניט אן גערעכט ווי עס דארף זיין. ווארום ווען עס זאל טאקי אין דעם זיין אמת'ע גערעכ־

טיגקייט, וואָלט א רשע קיינמאָל ניט געווען גוט און א צדיק וואָלט קיינמאָל ניט געווען שלעכט, אזוי ווי מיר האָבען שוין דערמאָהנט די דאָזיגע טענה אין פיערטען שער פון דיעזען ספר. אָבער אז דער שכל וועט דיר אויפווייזען ווי גאָט'ס משפטים זיינען גערעכט, ווי עס איז דאָרט אין שער הבטחון ערקלערט געוואָרען, וועט פון דיר דיעזער ספק אויך אוועק און דער יצר הרע וועט דיך ניט קענען פערפיהרען.

און ווען דער יצר הרע וועט זעהן, אז ער קען דיר אין דעם אויך ניט בייקומען, און אז די פראגע פון "רשע וטוב לו" און "צדיק ורע לו", די פראגע ווארום מיר זעהען אז א רשע געהט גוט און א צדיק געהט שלעכט איז פער־ענטפערט, וועט ער מאכען א פערזוך צו פערפיהרען דיך און צוטומלען דיין מח אין ענין פון שכר ועונש אויף יענער וועלט. ער וועט דיר איינריידען, אז קיינער האָט ניט געזעהן אז מען שטראָפט אין יענעם עולם אָדער מען בעלוינט דאָרט, און אין די הייליגע שריפטען ווערט אויך ניט דערמאָהנט וועגען שכר ועונש לעולם הבא. אָבער אז דו וועסט זיך נעהמען די מיה ארייג־צוקוקען אין די ספרים פון אונזערע נביאים, וועסטו דאָרט געפינען פסוקים וואָס ריידען וועגען דעם דאָזיגען ענין. אין קהלת ווערט געזאָגט: "והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה" — דער רוח, די נשמה קעהרט זיך נאָך'ן מענשען'ס טויט אום צו גאָט, וועלכער האָט איהר אריינגעגעבען אין גוף. אין זכריה איז דאָ א פסוק: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" — איך וועל דיר (יהושע בן יהוצדק) געבען אן אומגאנג צווישען די דאָזיגע שטעהענדע (די מלאכים). אין תהלים איז דאָ א פסוק: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" — ווי גרויס איז דיין גוטס וואָס דו, גאָט, האָסט בעהאַלטען פאַר די וואָס האָבען פאר דיר מורא, פאר די צדיקים, הייסט עס, לעולם הבא. עס זיינען דאָ נאָך עהנליכע פסוקים וואָס דייטען אָן אי אויף שכר, אי אויף עונש אויף יענער וועלט. די פסוקים און דאָס וואָס די חז"ל האָבען אויף זיי גע'דרשנ'ט, און דאָס וואָס מיר פערשטעהען מיט אונזער אייגענעם שכל, איז שוין גענוג צו בערוהיגען אונז און זיכער זיין אז עס איז דאָ גמול ועונש, בעלוינונג און שטראָף לעולם הבא.

און אז דער יצר הרע וועט אין דיעזען פונקט אויך דורכפאַלען, וועט ער זיך נעהמען די מיה פויל צו מאַכען דיך און נאַכלעסיג אין גאָטעס דיענסט און דיר אַגריידען אז דו זאָלסט וואָס מעהר בעשעפטיגט זיין אין וועלטליכע זאַכען, ווי עסען, טרינקען, קליידען זיך און אָנטהאָן זיך אנדערע קערפערליכע תענוגים. און אז דו וועסט איהם געהאָרכזאם זיין אין דעם ענין פון עסען און טרינקען, וואָס אָהן דעם קען מען ניט אויסקומען, נור דו וועסט עס טהאָן פון הנאה וועגען, וועט ער דיר שוין רעכט מאכען זאכען וואָס זיינען איבעריג, וואָס זיינען ניט נויטיג און ער וועט דיר בעליעבט מאכען הוליאנקעס און תענוגים און וועט דיך ברייינגען מקנא צו זיין די יעניגע וואָס לאָזען זיך וואוילגעהן און זוכען צו פערגלייכען זיך מיט זיי און פיהרען זיך ווי זיי און נאָכקומען זייערע מנהגים אין זוכען וואָס מעהר פערגניגענס. און וועט דער יצר הרע זעהן אז דאָס געפעלט דיר, אז דו האָסט חשק צו פיהרען זיך ברייט און לעבען רייך, וועט ער דיך פערפיהרען, זאָגען: גורט אָן דיינע לענדען, נעהם זיך אָן מיט מוטה און כח און סטאַרע זיך ווי ווייט מעגליך צו דינען די וועלט און איהרע מענשען, זעה נור געפעלען צו ווערען לייטען, אפשר וועסטו דערפון

געניסען פיעל ניט איז קערפערליכע פערגעניגענס. דו זאלסט זיך ניט בע־שעפטיגען אין קיין זאך פון וועלטליכע זאכען, סיידען דו וועסט האבען אן אויס־זיכט אז דאס וועט דיר עפעס העלפען צו געניסען פון דער וועלט און געווינען די לאסקע פון מענשען, הן פון גרויסע לייט פון פיהרער און רעגיערער, הן פון פראסטען פאלק.

ער וועט דיך, פערפיהרטער, ווייטער אנריידען: דו זאלסט זיך ניט בע־מיהען צו לערנען חכמות און קענטנים סיידען אזעלכע וואס קענען דיר ברייננען עהרע פון די מענשען פון דיין דור און נושא חן זיין דורך זיי ביי די גרויסע לייט פון דיין צייט, רעגיערונגס בעאמטע, שרים און אזוי אנגעזעהענע מענשען. דער יצר הרע וועט דיר זאגען: לערען זיך שפראכען, פערפאסען שירים, גראַ־מאטיקע, שעהנע פאבעלען און אראטארישע מליצות, כדי דו זאלסט קענען קומען צווישען מענשען און האבען וואס צו זאגען אין א שעהנער שפראך און מען וועט דיר דערפאר צוטהיילען כבוד. די אנדערע חכמות, ווי די חכמת התורה, וועט ער דיר זאגען, איז שווער אויסצולערנען און עס בריינגט וועניג נוצען. דאס אלעס קען דער יצר הרע אנריידען, ווען מען לאזט זיך צו איהם צו און מען גיט איהם נאך אין זוכען מותרות, איבעריגע זאכען וואס זיינען ניט נויטיג און מען קען אויסקומען אהן זיי. ווען אבער דער מענש זאל זיך לכתחילה ניט צולאזען צום יצר הרע און איהם זאגען: איך וויל ניט קיין מותרות, קיין איבעריגע תענוגים, איך דארף זיי ניט, פיעל איך האב איז פאר מיר גענוג אבי אויפהאלטען דעם לעבען, און אויב גאט וועט מיר געבען מעהר פיעל איך איך דארף האבען נויטיג אהן מיה און אהן אנשטריינגונג, וועל איך עס אויס־געבען אויף דעם וואס געהעריג איז און דער דין איז — אויף צדקה אדער אנדערע מצות זאכען, און וועט וויעדער גאט ניט געבען מעהר, וועל איך זיך בענוגענען מיט פיעל עס איז און ניט פערלאנגען מעהר; ווען מען וואלט אנ־פאנגס אן אזוי געזאגט, וואלט דער יצר הרע באלד געשלאגען און צובראכען געווארען און ער וואלט שוין ניט געהאט קיין ווייטערען צוטריט. אז מען גיט איהם אבער נאך אביסעל, אז מען פאלגט איהם און מען לאזט זיך פיעל ניט איז אריין אין העסליכע תאות און תענוגים, געהט ער ווייטער פון שטופע צו שטופע ביז ער ברייננגט דעם מענשען צו פערליערען אי די וועלט, אי יענע וועלט.

דאס איז אלעס ביישפיעלע פון אייך ארט און ווייזע ווי אזוי דער יצר הרע קען דעם שוואכזיניגען און אונוויסענדען מענשען אראפפיהרען פון גלייכען וועג און אריינוואַרפען איהם אין ספקות. ווען דער מענש איז אבער ניט קיין נאר און וויים און פערשטעהט גאט און זיין תורה, וועט דער יצר הרע זוכען צו פערפיהרען איהם און פערטומלען איהם אויף אן אנדער אופן. ער וועט אויס־זוכען טענות און ראיות צו פערדארבען זיין אמונה, זיין וויסען און זיינע מעשים דורך וואס פאר א וועג ניט איז. ער וועט געפינען וואס אויסצווזעצען געגען זאכען וואס דער מענש פערשטעהט מיט'ן שכל, אויף זאכען וואס ווערען געזאגט אין פסוק און אויף זאכען וואס מיר האבען בקבלה פון אונזערע אלטע חכמים. און אויף אלץ וועט ער ברייננגען בעווייזע, נארישע בעווייזע וואס זיינען דורכ־אויס פאלש, פון אנהויב ביז'ן סוף און מען קען פון זיי גאר ניט דרינגען. און אויב דיין שכל וועט זיין קלאהר און דיין חכמה שטארק גענוג, בעת דו וועסט דיסקוטירען מיט'ן יצר הרע, וועסטו איינזעהן זיין טעות און ווי פאלש זיינע

טענות און ראיות זיינען. דער אמת וועט דאן ביי דיר קלאָהר ווערען און דו וועסט אנערקענען די ריכטיגקייט און דו וועסט מציל זיין דיין חכמה פון די ספקות, וואָס דער יצר הרע וועט וועלען אריינגעבען אין דיין מח און עס וועט קיין צומישעניש, קיין צוטומלעניש קומען אין דיינע מעשים.

אויב אָבער דיין פערשטאנד וועט זיין צו שוואך, וועט דעם יצר הרע'ס פערפיהרונגס קראפט זיך שטארקען איבער דיר אלע מאָל מעהר און אלץ גע־שווינדער און געשווינדער און ער וועט קריגען די ממשלה איבער דיר סאי אין אָפענע זאכען, סאי אין פערבאָרגענע, ווייל ער וועט דיר בלומרשט אויפציינען ניט געהעריגע זאכען מיט'ן שכל און מיט ראיות, וועלכע וועלען דיר צופריערען שטעלען.

און אז דיין שכל וועט פערפיהרט ווערען פון דעם יצר הרע'ס טענות, וועט ער, דער שכל, זיך אָפּווענדען פון דיר און דער יצר הרע וועט דיין שכל געברויכען צו פערפיהרען דיך נאָך מעהר. דיין אייגענער פערשטאנד אויף וועל־כען דו פערלאָזט זיך אין זאכען וואָס דו ווייסט ניט אויף געוויס אָדער זאכען וואָס דו פערשטעהסט ניט ריכטיג, וועט דאן ווערען א וואפען אין יצר הרע'ס האנד ארונטערצונעהמען דיך אונטער זיין רשות.

און אז ער וועט דיך בעזיעגען און קריעגען די ממשלה איבער דיר מיט די הילף פון דיין אייגענעם שכל וואָס ער, דער יצר הרע, האָט פערטעמפּט אריינגעבענדיג אין דיין מח טענות און ראיות וואָס זיינען פאלש, וועט ער דיך נאָכהער אוועקשטויסען פון דער מדרגה וואָס איז נאָהענט צום אמת און דער שקר איז אין איהר ניט אנזיכטיג און וועט דיר ברייגגען צו א מדרגה, וואָס דער שקר איז דער עיקר און דער אמת זעהט זיך ניט אָן. ער וועט דיך, הייסט עס, אזוי פיעל פערפיהרען, אז דו וועסט אינגאנצען אוועק פון אמת און וועסט בלייבען בלויז ביים שקר. דורכדעם וועט ער דיך אויסוואורצלען פון דער וועלט און דיר מאכען פערליערען דיין עולם הבא. עס וועט דעריבער אויסקומען, אז דיין חכמה וועט זיין די אורזאך צו ברייגגען אויף דיר שלעכטעס און דיין אייגענער שכל וועט פיהרען צו דיין פערניכטונג, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין הושע: "ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם" — גאָט'ס וועגען, די לעהרען פון זיין תורה, זיינען רעכטפערטיג. צדיקים געהען אין זיי און זינדיגע ווערען אין זיי געשטרויכעלט. דאָס דריקט אויס דעם געדאנק, אז א מענש קען אמאָל פערפיהרט ווערען דורך זיין אייגענעם שכל און דורך זיין לערנען און וויסען די תורה.

דעריבער זאָג איך, אז די חכמה, ווען מען געהט מיט איהר אויפ'ן ריכטיגען וועג, איז זי א רפואה צו אלע וועהטאָגען; ווען אָבער מען געהט מיט איהר ארונטער פון געהעריגען וועג, איז זי א וועהטאָג אָדער א קראנקהייט, וואָס עס איז צו איהר ניטאָ קיין רפואה און קיין סגולה. דעריבער ווערט די תורה נעגליכען צו פייער, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ירמיה: "הלא דברי כאש" — מיינע רייד, די תורה, איז אזוי ווי פייער. אזוי ווי פייער בעלייכט דיא פינסטערניש און ווען מען איז ניט פאָרזיכטיג דערמיט קען דאָס פערברענען, אזוי איז אויך די חכמת התורה, געברויכט מען עס ווי געהעריג איז, איז עס א ליכט פאר די אויגען, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים: "מצות ה' ברה מאירת עינים" — גאָט'ס געבאָט איז לויטער און דערלייכט די אויגען; ווען אָבער מען נוצט אויס די חכמת התורה אויף כפירות, חס ושלום, ווערט

שער יחוד המעשה

דער מענש דורכדעם גופא פערברענט, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ירמיה: "כי באש ה׳ נשפט" — מיט׳ן פייער פון דער תורה משפט גאָט, רעכענט ער זיך אָפּ מיט די רשעים.

דעריבער זיי פאָרזיכטיג און טרעט ניט אָפּ פון דעם וועג פון די אבות און דיינע פאָרגענגער און נעהם זיך ניט אויף קיין פאַלשען וועג. פערלאָז זיך ניט אזוי שנעל אויף דיין שכל און מיין ניט אז ער איז דער איינציגער ריכטיגער ראטה־געבער און בעטראַכט גוט וואָס די דאַרפסט טהאָן און וואָס דו דאַרפסט ניט טהאָן. דו זאָלסט ניט חושד זיין דיינע עלטערן, דיינע אמאָליגע לעהרער, אז דאָס וואָס זיי האָבען דיר געלערענט איז ניט פון דיין טובה וועגען, און דו זאָלסט זייער לעהרע ניט צונישט מאַכען, כאָטש דיין שכל בענעהמט דאָס ניט אזוי שנעל. ווארום אלעס וואָס עס קומט דיר ארויף אויפ׳ן זינען, איז שוין זיי, אונזערע אלטע לעהרער, פריהער ארויפגעקומען אויפ׳ן זינען און זיי האָבען דאָס גוט בעטראַכט און ענטשלאָסען אָנגענומען וואָס עס איז גוט און וואָס איז ניט גוט. עס קען זיין, אז דו פערשטעהסט בלויז דעם אָנפאַנג פון א זאַך וואָס איז טאַקי גוט, אָבער דו זעהסט ניט פאָראויס דעם שאָדען וואָס דאָס קען ברייננען צום סוף. דו מיט דיין קורצען ישוב הדעת זעהסט נור די גוטע זייט און בעמערקסט ניט די שלעכטע, די שעדליכע זייט. דעריבער האָט שלמה המלך געזאָגט אין משלי: "אל תסג גבול ראשונים" — דו זאָלסט ניט אָפּרוקען די גרעניץ פון די ערשטע, דו זאָלסט, הייסט עס, ניט אָפּטרעטען פון די לעהרען פון די נביאים און חכמים. אין אן אנדער פּלאַץ זאָגט ער: "שמע בני מוסר אביך" — הער מיין זוהן די שטראָף רייד פון דיין פאָטער. דאָס הייסט, פאָלג אוים וואָס פערצייטיגע חכמים לערנען דיר, אויב אפילו אין פלוג צייגט דיר דיין שכל אנדערש, ווארום אז דו וועסט זיך נעהמען די מיה און צייט צו בעטראַכטען אלעס ריכטיג, וועסטו איינזעהן אז זיי זיינען גערעכט געוועזן.

אָבער, אויב נאָכדעם ווי דו האָסט שוין מקיים געווען דירעקטע פערזאָגען, ווילסטו נעהמען אויף זיך צו טהאָן מעהר ווי די תורה, די נביאים און אונזערע חכמים הייסען, און דו ווילסט עס טהאָן אוים ליעבע צו דער זאך, ווייל דיין שכל דיקטירט דיר אזוי, אָבער ניט צוליעב וועלכע עס איז אייגענע הנאה אָדער תאוה, קענסטו דאָס טהאָן און דו וועסט דערפאַר קריגען שכר. טהאָן לפנים משורת הדין, מעהר ווי דער דין איז, הייסט ניט אָפּטרעטען פון גבול פון דער מצוה. אונזערע חכמים האָבען אונז געהייסען: "ועשו סיג לתורה" — מאכט א צאם צו דער תורה, בעפעסטיגט, הייסט עס, די תורה, די פערזאָגען פון דער תורה דורך טהאָן אָדער ניט טהאָן זאכען וואָס זיינען אויסער דעם דירעקטען דין. עס זיינען, צום ביישפּיעל, דאָ זאכען וואָס לויט דעם דין פון דער תורה מעג מען זיי טהאָן, אָבער מען טהוט זיי ניט אלס בעוואָרעניש, אז מען זאָל ניט עובר זיין אויף א דירעקטען פערזאָג. אונזערע חכמים האָבען געזאָגט: פארוואָס איז ירושלים חרוב געוואָרען? ווייל די אידען האָבען אלעס געשטעלט אויפ׳ן דין פון דער תורה און ניט געטהאָן לפנים משורת הדין, מעהר ווי די תורה פאָדערט דירעקט אז מען זאָל טהאָן. א געוויסער חסיד האָט געזאָגט: דער וואָס גיט ניט צו, דער וואָס טהוט ניט מעהר ווי עס איז בפירוש געשריעבען אין דער תורה, דער צאָהלט ניט דעם עיקר חוב, דער איז, הייסט עס, ניט מקיים די אָריגענעלע מצוה. נאָכ׳ן דין פון דער תורה, למשל,

מעג מען טהאָן געוויסע זאכען אום שבת, נור אונזערע חכמים האבען געמאכט א גדר אז מען זאָל זיי נים טהאָן, ווייל אויב מען וועט די זאכען טאָן, קען דאָס בריינגען צו טאָן אזעלכע מלאכות וואָס זיינען דירעקט פערבאָטען. איז אויב איינער איז עובר אויף'ן גדר, איז גלייך ווי ער איז עובר אויפ'ן עיקר, אויפ'ן אָריגינאל וואָס די תורה האָט פערבאָטען. טהאָן ווידער לפנים משורת הדין און ניט מקיים זיין דעם דין גופא, איז, פערשטעהט זיך, לעבעריך און מען קען מיט דעם נים יוצא זיין.

און אונזערע חכמים האבען אונז אָנגעוויזען אויף זאכען וואָס מיר מעגען טהאָן מעהר ווי דער דין איז, אויב מיר ווילען, און ווידער זאכען וואָס זיי האבען אונז פערפפליכטעט צו טהאָן מעהר. ווי, למשל, מוסיף זיין מחול על הקודש, אָננעהמען שבת אָדער יום טוב פריה, מאכען, הייסט עס, דעם היי־ליגען טאָג מעהר, גרעסער, אָדער אין א תענית ווי יום כפור זיינען מיר מחויב אָנצופאנגען איהם פריהער איידער עס ווערט נאכט. אזוי איז אויך מיט תפלה און צדקה, דארפען מיר טהאָן וואָס מעהר. מיר טאָרען אויך ניט עסען צופיעל, כאָטש על פי דין פון דער תורה איז דאָס אונז ניט פערבאָטען. מיר טאָרען נים שווערען מיט גאָט'ס נאָמען אפילו אויף אן אמת. מיר טאָרען קיין סך נים ריידען, אפילו ווען די רייד איז ריין פון שקר. עס איז אונז פערבאָטען צו ריידען וועגען די פיהרונגען פון מענשען, כאָטש מיר שענדען זיי דערמיט ניט, און מיר דארפען אויך ניט ליבען איינעם צופיעל, אויב אפילו ער איז בע־רעכטיגט דערצו, און נאָך פיעלע זאכען וואָס זיינען ניט קיינע דינים פון דער תורה, נור אונזערע חכמים האבען עס געמאכט גדרים, בעווארענישען אז מען זאָל ניט קומען עובר צו זיין אויף דירעקטע פערזאָגען אָדער פערבאָטען פון דער תורה.

פרק ד׳

איצט ווילען מיר דייטליכער ערקלעהרען דעם צווייטען טהייל פון דעם יצר הרע'ס טהעטיגקייט, ווי אזוי ער קען מענשען אראָפפיהרען פון וועג טאקי דורך דער תורה גופא, ווי אזוי ער קען דורך פאלשע ראיות פון די הייליגע שריפטען מאכען זינדיגען די יעניגע וואָס ווייסען און פערשטעהען די תורה. איך וויל אָנגעבען איניגע ביישפיעלע, פון וועלכע מען וועט קענען דרינגען אויף אנ־דערע ענינים אין דער מענש וועט זיך מיט גאָט'ס הילף קענען היטען און בע־ווארענען אז ער זאָל ניט פערפיהרט ווערען.

ווארום עס איז ניטאָ קיין גוטע זאך, וואָס זאָל דאגעגען ניט האבען עפּעס שלעכטעס, וואָס קען דאָס גוטעס קאליע מאכען. און דער וואָס ווייס וועלכע זאכען עס קענען פערדארבען דאָס גוטעס, קען וויסען ווי אזוי צו היטען זיך פון זיי; אָבער דער וואָס ווייס נור די גוטע זייט, דער קען זיך ניט אויסדרעהען פון די שלעכטע באגעגענישען אין דעם זעלבען גוטען ענין.

א געוויסער פרומער מאן האָט אָנגעזאָגט זיינע תלמידים: לערענט פריהער אויסצומיידען דאָס שלעכטעס און נאָכהער לערענט צו טהאָן גוטעס. אזוי ווי ירמיהו הנביא האָט געזאָגט: "נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים" — אקערט,

בעארבייט פריהער די לאנד און זעעט ניט אין דערנער. דאס הייסט: בעוואַרענט זיך פריהער פון טהאן שלעכטעס און דאן טהוט גוטעס.

און רבי יוחנן בן זכאי רעדענדיג וועגען בעטרוג, וועגען שווינדעל אין פאלשע וואג און מאס, האט געזאגט: „אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר" — עס איז מיר ניט גוט צו זאגען ווי אזוי מען קען בעגעהן פאלשקייטען אין וואג און מאס, און עס איז מיר ניט גוט ניט צו זאגען. וועל איך זאגען, וועלען זיך רמאים, שווינדלער אויסלערנען ווי אזוי צו בעשווינדלען; וועל איך ניט זאגען, וועלען די שווינדלער לאבען און זאגען, אז מיר, תלמידי חכמים, ווייסען ניט און פערשטעהען ניט זייערע מעשים. ענדליך האט רבי יוחנן יא ארויסגעזאגט און ערקלעהרט ווי אזוי, דורך וואס פאר א אופנים מען קען נארען איז וואג און אין מאס, ווייל ער האט זיך פערלאזט אויף'ן פסוק: "ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם" — גאטס וועגען זיינען רעכטפערטיג, און די צדיקים געהען אין זיי און די רשעים ווערען אין זיי געשטרויכעלט, זיי פאלען, הייסט עס, אריין. דאס מיינט צו זאגען, אז מענשען דארפען וויסעןביידע זייטען פון טהאטען, אי די גוטע, אי די שלעכטע, איז דער צדיק וויים אויסצוהיטען זיך פון דאס שלעכטעס און וועט טהאן נור דאס גוטעס, און דער רשע נעהמט זיך אויף דער שלעכטער זייט.

און איך וועל זאגען, אז אלעס וואס איז דערמאהנט געווארען אין דיעזען שער וועגען די ספקות, אין וועלכע דער יצר הרע זוכט אריינצו־ווארפען דעם מענשען, איז אויב עס געלינגט איהם ניט און ער קען אלץ דעם מענשען ניט פערפיהרען מיט אלע זיינע טענות און ראיות, ווייל דער מענש פערשטעהט ווי נאריש און פאלש זיי זיינען, קומט ער איהם איבעררייידען און זוכען צו פערפיהרען איהם גאר אויף אן אנדער אופן. אז דו שלאגסט אפ אלע זיינע ביז איצט דערמאהנטע ארגומענטען, זאגט דער יצר הרע צו דיר אזוי:

"מיך פרעהט זעהר וואס דו פיהרסט זיך אויף אזוי פיין, וואס דו האסט אמונה און דיין הארץ איז גאנץ מיט גאט. דו האסט שוין דערגרייכט אזא מדרגה וואס קיין אנדערער אויסער דיר האט ניט דערגרייכט. דו האסט שוין דעם בעשעפער געגוג, נאך צופיעל אפגעדאנקט פאר די גוטעס און חסדים וואס ער האט מיט דיר געטהאן, דארפסטו איצט זעהן בעצאהלען דיינע שולדען צו מענשען. ווארום דו ווייסט דאך אז זיי, דיינע מיטמענשען, זיינען דיא סבות פון דיין הילף און שאדען, דאס הייסט: דורך מענשען קענסטו דערהויבען ווערען און דורך מענשען קענסטו ערניעדריגט ווערען. עס איז דאך קלאהר, אז ווען דו וועסט מענשען געפעלען זיין, ווען דו וועסט ביי זיי לאסקע האבען, וועסטו בעשעהנט ווערען און קריגען פון זיי טובות, און אויב זיי וועלען אויף דיר בייז זיין, אויב זיי וועלען דיך פיינט האבען, וועט עס דיר שאדען. דעריבער ווענד אן מיטעל צו געווינען זייער לאסקע, צו מאכען זיך בעליעבט ביי זיי און דערמיט גופא וועסטו טהאן דעם רצון פון דיין בעשעפער, אזוי ווי די חכמים זאגען: כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו" — דער וואס לייט זיינען מיט איהם צופריעדען, איז גאט מיט איהם אויך צופריעדען".

אזוי וועט דיך דער יצר הרע וועלען אריינשלעפען אין דער מדה פון חניפה דורך די רייד פון אונזערע חכמים. אבער דו זאלסט זיך אויף אזא אופן אויך ניט לאזען פערפיהרען און ענטפער איהם:

"און וואָס וועל איך דערפון האָבען ווען איך וועל זיך שמייכלען און זוכען געפעלען צו ווערען אַזאַ שוואַכע בעשעפעניש ווי איך בין אַליין? וואָס וועל איך געניסען פון אזעלכען וואָס קען מיר גאָר ניט העלפען און ניט שער־דיגען? האָט דאָך שוין ישעיה הנביא געזאָגט: "חדלו לכם מן האָדם" — מיידט אויס מענשען, זוכט ניט די לאסקע פון מענשען. און ווען אפילו עס וואָלט געווען א חוב, א פפליכט צופריעדען צו שטעלען מענשען, ווי אזוי קען מען אלעמען צופריעדען שטעלען? ווי אזוי קען איך זיך מאכען בעליעבט ביי אלעמען, אז איך קען דאָס ניט אויספיהרען אפילו ביי מיינע אייגענע שטוב מענשען? פאָלגליך איז דאָך דאָס סאי ווי סאי אן אומזיסטע ארבייט און איך דאַרף זיך מיט דעם ניט אָפּגעבען. און דאָס וואָס אונזערע חכמים זאָגען וועגען דיזען ענין, ווי דו האָסט פריהער דערמאָהנט, מיינט עס ניט אז עס איז א חוב אז א מענש דאַרף זוכען געפעלען צו ווערען מענשען; דאָס מיינט נור, אז מען דאַרף ערפילען די שולדען צו גאָט, וועט מען במילא האָבען לאסקע ביי מענשען, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים עמו" — אז גאָט געפעלען די וועגען, אין וועלכע א מענש געהט, מאכט ער, אז אפילו זיינע שונאים זאָלען זיינע גוטע פריינד ווערען. און ווען מיר זעהן אז א מענש איז בעליעבט ביי אלעמען און אלע פון גרויס ביז קליין ליבען איהם און ריהמען איהם און זיינע מעשים זיינען זיי געפעלען און זיי טהוען איהם טובות, איז דאָס א בעוויז, אז גאָט האָט עס איינגעפלאַנצט אין די הערצער פון מענשען ליעבע און אכטונג צו איהם, צו די בעליעבטע פערזאָן, א זאַך וואָס גאָט טהוט ניט פאַר רשעים, נור פאַר צדיקים, און דאָס מיינען אונזערע חכמים: "כל שרוח הבריות נוחה הימנו" — דער וואָס האָט לאסקע ביי מענשען, איז א סמן אז ער איז א צדיק און האָט לאסקע ביי גאָט, אָבער עס איז ניט דער וועג פון א פרומען מענשען, פון א צדיק צו זוכען מיטעל ווי אזוי געפעלען צו ווערען, נושא חן זיין ביי לייטען פאַר זיין פרומקייט אָדער צדקות".

דעריבער היט זיך דערפון און פון עהנליכעס וואָס דער יצר הרע וויל דיר איינשמועסען, ווייל זיין כונה איז ארויפצופיהרען דיך אויף א שלעכטען וועג און פאַנגען דיך אין דעם נעץ פון חניפה. און אז ער וועט דיך לויבען און ריהמען, זאָלסטו איהם ענטפערען: "וואָס איז דען דיין לויב געזאַנג אויף א גוטע מעלה וואָס דו האָסט אין מיר געזעהן? איך וויים אליין אז גאָט האָט מיר געגעבען געוויסע מעלות און אייגענשאַפטען, פאַר וועלכעס איך בין מחויב אָפּצוצאָהלען איהם, און פערקעהרט: דער בעשעפער קען נאָך צו מיר האָבען טענות וואָס לויט די גוטע אייגענשאַפטען וואָס איך בעזיץ, טהו איך ניט גענוג פאַר איהם, פאַר זיין הייליגען נאָמען. און ווען אפילו איך זאָל טהאָן גוטע מעשים לויט מיין פעהיגקייט און וויסען, וועט דען דאָס גענוג זיין אָפּצודאַנקען איהם פאַר די קלענסטע פון זיינע טובות וואָס ער האָט מיט מיר געטהאָן? און וואָס איז אין גאַנצען מיין לעבענס צייט אנטקעגען די יאָהרען וואָס די וועלט שטעהט? און ווען אפילו איך זאָל האָבען דורכגעלעבט די גאַנצע צייט פון דער וועלט עקזיסטענץ, וואָלט אויך ניט גענוג געווען איבערצודערצעהלען דיא טובות וואָס דער בעשעפער האָט מיט מיר געטהאָן און אָפּצאָהלען איהם אלעס וואָס איך בין איהם דערפאַר שולדיג, און דער פסוק האָט שוין געזאָגט אין ישעיה: "כל הבשר חציר וכל הסדו בציץ השדה" — א מענש איז ניט מעהר

ווי גראַז און אַלע זיינע חסדים, אַלעס וואָס ער טהוט פון גאָטס וועגען איז אַזוי נישטיג ווי שפּראַצונג פון פעלד אנטקעגען די טובות וואָס דער מענש געניסט פון גאָט. און אונזערע חכמים האָבען געזאָגט: "אם אין אני לי, מי לי? וכשאני לעצמי, מה אני? ואם לא עכשיו — אימתי?" — אז איך, מענש, וועל אליין ניט ביישטעהן געגען דעם יצר הרע, טאָ ווער וועט עס פאַר מיר טהאָן? און אויב אפילו איך טהו דאָס, אויב איך בין גובר דעם יצר הרע, וואָס פאַר א ווערדע האָב איך מיט מיינע מעשים געגען די חסדים וואָס גאָט טהוט מיט מיר? און אויב ניט איצט, אין די געצעהלטע יאָהרען וואָס דער מענש לעבט, טאָ ווען קען ער פיעל ניט איז אָפּצאָהלען די שולדען צו גאָט?"

דאָס זאָל זיין דיין תשובה צום יצר הרע אויף זיין פאַריגע טענה.

און אז ער וועט איינזעהן, אז ער האָט גאָר ניט גע׳פּועל׳ט און דיך ניט געבראַכט צו דער מדה פון חניפה, צו זוכען געפעלען ווערען מענשען, כדי וואָס ניט איז געניסען פון זיי, וועט ער פּרובירען איבעררעדען דיר, אז דו זאָלסט זוכען קונה שם צו זיין אויף דער וועלט. טאקי ניט זוכען קיינע מאַטעריעלע נוצען אָדער טובות פון מענשען, אָבער פערלאַנגען כבוד פאַר די צדקות, פאַר די פרומקייט. ער וועט דיר זאָגען:

"מיך פרעהט זעהר צו וויסען אז דו דיענסט גאָט און דו האָסט אין איהם בטחון אין אַלע זאַכען און אז דו ווענדעסט אָפּ דיין הארץ, דיינע רעיונות פון די הילף פון מענשען. איך זעה, אז דו ביזט דער אמת׳ער בעל בטחון מיט׳ן גאַנצען הארצען, אָבער צו וואָס זאָלסטו פערבאַרגען דיין פרומקייט? וויבאַלד אז דו ביזט אַזוי ערנסט אין דער זאַך און דו בעשטרייטסט דיינע תאוות און דו ביזט איבערגעגעבען נור צו גאָט, וואָלט רעכט געווען דו זאָלסט ארויסווייזען דיינע מעשים צו מענשען, ענטדעקען זיי דיין הארץ, וועסטו פון זיי האָבען כבוד און דו וועסט זיך קויפען א שעהנעם נאָמען, אַזוי ווי דער פסוק זאָגט אין שמואל ב׳: "ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים" — איך גאָט וויל דיך, דוד, מאַכען ערווערבען א גרויסען נאָמען אַזוי ווי דער נאָמען פון בערימטע גרויסע לייט. זעהט מען דאָך אז קונה שם זיין איז ביי גאָט ניט אָנגענומען פאַר קיין חסרון אָדער עולה. און ווייטער: אז דו וועסט פאַר לייטען ארויסגעבען ווי פרום און עהרליך דו ביזט, וועלען זיי זיך פון דיר אָפּלערנען צו זיין אַזוי ווי דו. דעריבער בעהאַלט זיך ניט מיט דיין גאָטעס דיענסט און וואָס דו קענסט ארויסווייזען, ווייז ארויס. וועסטו אויף דער וועלט האָבען כבוד און דו וועסט דורכדעם אויך פערדיענען גוטען שכר לעולם הבא".

אז דער יצר הרע וועט דיך אַזוי אָנריידען, זאָלסטו איהם ענטפערען:

"און וואָס פאַר א נוצען וועל איך האָבען דערפון וואָס מענשען וועלען מיך ליבען און איך וועל צווישען זיי האָבען א נאָמען? וואָס וועט עס מיר צוגעבען אין דער צייט ווען איך וויים ווי הינטערשטעליג איך בין אין צאָהלען די שולדען וואָס איך בין שולדיג דעם בעשעפער? און וואָס פאַר א הנאה וועל איך האָבען פון דעם כבוד און אכטונג פון מענשען בעת זיי קענען מיר ניט טהאָן קיין גוטעס אָדער אָפּווענדען שלעכטעס פון מיר? אין דעם פּרט זיינען זיי דאָך אַזוי ווי וואַקסונגען אָדער ניט רעדעוודיגע לעבעדיגע בעשעפעניסען, אַזוי ווי יענע קענען מיר ניט העלפען, אַזוי קענען די מענשען אויך ניט. און עס קען גאָר זיין, אז אויב מיין כונה וועט זיין צו קריגען כבוד, וועל איך דאָס דווקא ניט קריגען. אפשר אז איך וועל זיך בעריהמען מיט מיין פרומקייט,

וועט מען מיך אננעהמען פאר א חונף, פאר אזעלכען וואס מאסקירט זיך בלויז אלס א פרומער און גאטספארכטיגער, און אנשטאט צו געבען מיר כבוד, וועט מען מיך האסען און שענדען, וועל איך דאן פערשפיעלעןביידע זאכען, אי איך וועל פערדארבען מיינע גוטע מעשים צו גאט, אי איך וועל ניט האבען קיין כבוד דא אויף דער וועלט. עס ווערט דערצעהלט, אז א אידישען מלך פון די מלכים פון בית שני איז ניט געפעלען געווען דאס לייענען פון א בעל קורא. האט מען איהם געפרעגט: "סטייטש, ער לייענט דאך אזוי שעהן, זיין שטימע איז זיס און ער היט אפ ריכטיג די טראפ און די כללים פון דקדוק?" האט דער מלך געענטפערט: "ווי אזוי קען זיין לייענען ביי מיר אנגנעהם זיין, אז זיין כונה איז נור ער זאל מיר געפעלען זיין און מיך צופריעדען צו שטעלען? ווען זיין כונה וואלט געווען געפעלען צו ווערען בלויז דעם בעשעפער, וואלט ער מיר אויך געפעלען געווען". אזוי דארף אויך געזאגט ווערען אויף די וואס דאווענען פאר'ן עמוד און די חזנים וואס פלייסען זיך און זינגען נייע פיוטים אין נגונים, כדי אויסצונעהמען ביי מענשען און האבען ניט אין זינען גאט, אז זייער תפלה ווערט ניט אנגענומען אין הימעל.

און דו זאלסט דעם יצר הרע נאך זאגען:

"אויב איך וועל יא האבען כבוד אויף דער וועלט פאר מיינע מעשים טובים, וועל איך שוין אפשר אויף יענער וועלט ניט בעלוינט ווערען, ווייל איך וועל האבען ארייגעכאפט מיין שכר דא אויף דער וועלט. מען דערצעהלט אויף א געוויסען חסיד אז ער איז אמאל געגאנגען אין מארק עפעס איינקויפען. איז ער אריין אין א קראם און זיך געדונגען. האט א שכן געזאגט צום קרע־מער: "גיט איהם נאך, ווייל ער איז א לערנער און א גאטס פארכטיגער". האט דער חסיד זיך אפגערופען: "איך בין ניט געקומען קויפען סחורה פאר מיין תורה און יראת שמים. איך וויל קויפען פאר געלד". און ער איז אוועק ערגיץ אנדערש, וואו מען קען איהם ניט און מען וויים איהם ניט".

"און דאס וואס דו, יצר הרע, ברייננגסט מיר א ראיה פון דעם פסוק "ועשיתי לך שם גדול", איז קיין ראיה ניט. דאס מיינט, אז דער בעשעפער פערשאפט דעם צדיק כבוד פאר זיינע גוטע טהאטען, אזוי גוט ווי ער גיט איהם אנדערע זאכען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין מלכים א': "וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עושר גם כבוד" — און אויך וואס דו (שלמה) האסט ביי מיר ניט געבעטען האב איך דיר געגעבען, אויך רייכטהום און כבוד, אדער אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "אורך ימים בימינה, בשמאלה עושר וכבוד" — אין דער תורה'ס רעכטע האנד איז לאנג לעבען און איהר לינקע האנד — רייכטום און כבוד. דאס הייסט: אז מען לערענט די תורה און מען פאלגט אוים איהרע געבאטען האט מען אלעס, אי אריכת ימים, אי רייכטום, אי כבוד. דאס קומט במילא פון גאט'ס האנד, אבער זוכען דאס טאר דער מענש ניט. אמת'ע חסידים, פרומע לייט דארפען אלעס טהאן בלויז פון גאט'ס וועגען, וועלכער טהוט זיי גוטעס און אמאל אויך אונגלויביגע, כופרים, וואס לייקענען אין גאט און זיין תורה. דאס איז געווענדט לויט די געטליכע חכמה און זיין הייליגען רצון".

"און וואס איז אין גאנצען די וועלט? וואס פאר א פראפיטען קען איך דערפון ציהען, אויב מיין נאמען וועט פערשפרייט ווערען אויף דער וועלט? ווי גרוים איז אינגאנצען די מאס פון מיינע טעג? ווי לאנג איז אינגאנצען

מיין לעבען? און אויב אפילו איך וועל שוין קריגען א שם וועט דאך דאס לאנג ניט געדויערען, ווארום נאך מיין טויט וועט־מיין נאמען ניט בעוואוסט זיין אפילו אויף א קליינעם טהייל פון דער וועלט און מען וועט זיך אן מיר פערגעסען אזוי ווי גאר ניט געוועז, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: „תצא רוחו ישוב לאדמתו" — אז דער רוח, דער לעבענס־גייסט געהט ארויס פון מענשען, קעהרט ער זיך אום צו זיין ערד, און שלמה המלך זאגט אין קהלת: „אין זכרון לראשונים" — מען דערמאהנט ניט די ערשטע, די וואס האבען אמאל געלעבט. דעריבער איז זיך בעמיהען און זוכען אויף דער וועלט כבוד א פעהלערהאפטע זאך, וואס מען זעהט אז דאס איז פעהלערהאפט, און א מאוס'ער טעות וואס מען דארף אויסמיידען. מען דערצעהלט אויף א געוויסען חסיד וואס האט געפרעגט זיינעם א חבר: „איז ביי דיר אלץ איינס אויב מען לויבט דיך אדער מען שענדט דיך?" — האט יענער געענטפערט: „ניין". האט דער חסיד צו איהם געזאגט: „אויב אזוי, ביזטו נאך ניט געקומען צו דער מדרגה פון אן אמת'ן חסיד, פון א פרומען מאן. סטארע זיך, אפשר וועסטו קענען קומען צו דער ריכטיגער מדרגה, ווארום זי איז די העכסטע און בעסטע אין די מדרגות פון חסידות, פון אמת'ע פרומקייט און גאטעספארכטיגקייט".

דיעזע תשובה דיינע וועט אפשלאגען דעם יצר הרע'ס טענות אין דעם ענין פון כבוד זוכעריי.

פרק ה׳

און אז דער יצר הרע וועט זיך מיאש זיין, אז ער וועט אויפגעבען דיא האפענונג איבערצורעדען דיר אויפ'ן אופן ווי עס איז פריהער געזאגט געווארען, וועט ער זיך נעהמען צו פערדארבען דיינע מעשים אויף אן אנדער אופן. ער וועט אין דיר אריינגעבען א זינען, אז דו זאלסט זיין אריינגעטהאן אין עולם הזה זאכען, זיך אינטערעסירען אין דער וועלט און איהרע מענשען, אפגעבען פיעל צייט אויף זאכען וואס דו האסט צו זיי לוסט און פערגעסען דיין סוף, דיין טויט און יענע וועלט. און אז ער וועט זעהן אז דו האסט מעהר נייגונג צו עולם הבא און דו גיבסט זיך מעהר אפ מיט דעם; אז ער וועט דיך זעהן מתפלל זיין א תפלה של חובה, א תפלה וואס דו ביזט מחויב על פי דין, ווי, למשל, קריאת שמע, אדער א תפלת רשות, וואס עס איז אויף דעם ניטא קיין פערזאג, קיין פפליכט, אדער לערנענדיג תורה אדער וועלכע עס איז אנדער זאך וואס האט צו טהאן מיט אמונה און מוסר — אז דער יצר הרע וועט דאס זעהן, וועט ער צומישען דיינע רעיונות און דיר אריינגעבען אין זינען וועלטליכע זאכען וויא מסחר, קויפען, פערקויפען, פראפיט און שאדען. ער וועט דיר נאכהער זאגען:

„דו דארפסט צופריעדען זיין וואס דו־האסט א שטיקעל לוידיגע צייט, ווען דו ביזט פריי פון דיינע אלטעגליכע עסקים. טא פערשוועגד די צייט אויף אפרעכענען זיך מיט דיין שותף, מאכען א חשבון וואס דיין אייגענס איז און וויפיעל דו ביזט וועמען שולדיג; וויפיעל חובות דו האסט איינגעמאהנט און וויפיעל דו האסט נאך איינצומאהנען; וואס דו דארפסט טהאן פון פרנסה וועגען און וואס דו דארפסט ניט טהאן; פון וואס פאר א מסחר דו ביזט צופריעדען געוועזן און אויף וועלכען דו האסט חרטה. און אויב דו האסט צו

אימיצען תביעות, בעטראכט יענעמס טענות און דיינע טענות און ווי אזוי דו זאלסט זיך קליגען און געווינען אין געריכט אדער ביי בית דין. ווען דו ביזט פערנומען אין דיינע עסקים, האסטו קיין צייט צו טראכטען וועגען דעם. איצט אבער, בעת'ן דאוונען אדער לערנען, איז די בעסטע צייט דו זאלסט אלעם אויספלאנעווען".

און אזוי אויך אויב דו האסט געלד אדער שאף, אדער לאנד צו בעארבייטען און זעען, אדער דו האסט עפעס צו טהאן פאר דיין הארר, פאר דיין ווירטה, ביי וועמען דו דיענסט, אדער עפעס אין קהל'שע זאכען, אדער דו ביזט א בעל חוב און דו קענסט די חובות ניט בעצאהלען, אדער דו האסט אזעלכע וואס דו דארפסט אויף זיי האלטען השגחה און אין זינען האבען וואס זיי דארפען טהאן אדער ניט טהאן — אויב דיר דארף ליגען אויפ'ן קאפ אזעלכע זאכען, וועט דיר דער יצר הרע זאגען, אז בעת דו דאוונענסט, דו טהוסט אזוי תפלה אדער דו לערענסט איז די בעסטע צייט צו דענקען וועגען דעם. זיין כונה דערביי איז צו פערדרעהען דיין מח מיט אנדערע זאכען און קאליע מאכען און פערדארבען דיינע מעשים פון גאטס וועגען. דאס קען ער דיר אזוי איינריידען, ווען דו טהוסט עפעס פון גאטס וועגען נור מיט דיין גוף, מיט דיין מויל, אבער דיין הארץ איז ניט דערביי. ווען אבער דו וועסט דאוונען אדער לערנען מיט'ן הארץ, ווען דיין נשמה וועט זיין אריינגעטהאן אין דער זאך, וועט דער יצר הרע צו דיר קיין שליטה ניט האבען.

און אז עס וועט דעם יצר הרע ניט געלינגען אריינצוגעבען אין דיר די דערמאהנטע מחשבות, וועט ער דיר בעת'ן דאוונען אדער לערנען אריינברייגנען אין רעיון רעטעניסען אדער געוויסע ענינים, וועגען וועלכער מען דארף לאנג טראכטען. און אויב דער מענש איז אזעלכער וואס שפיעלט אין קארטען אדער אנדערע שפיעלערייען, שטעלט איהם דער יצר הרע פאר אין פאנטאזיע ווי דיא שפיעל איז פאר זיינע אויגען און ער פערטראכט זיך וועגען דעם און זוכט מיטעל ווי אזוי צו בעזיעגען די מיטשפיעלער און געווינען.

און אויב דאס גיט זיך דעם יצר הרע אויך ניט איין, געפינט ער אנדערע תחבולות ווי אזוי צו צוטומלען א מענשען'ס רעיונות בעת ער טהוט עפעס פון גאטס וועגען. אויב איינער איז א געלערענטער, א קענער אין געוויסע חכמות אדער וויסענשאפטען, בריינגט ער איהם ארויף אויפ'ן זינען שווערע פראבלעמען און ער מאכט איהם אז בעת'ן דאוונען אדער לערנען זאל ער זוכען צו פערענט־פערען זיי און זיך דערוויסען דאס וואס ער וויים ניט. און אויף די אלע זאכען געפינט דער יצר הרע א בערעכטיגונג — "טובה תורה עם מלאכה", תורה איז גוט מיט בעשעפטיגונג, זאגען אונזערע חכמים, און מען מעג דעריבער ביים דאוונען אדער ביים לערנען טראכטען וועגען זייטיגע בעשעפטיגונגען. מיט אזעלכע טענות וועגדט דער יצר הרע אפ דעם מענשען'ס מחשבות פון גאטס דיענסט און ער פערפארוזאכט איהם א סך מעהר שאדען ווי די פראפיטען וואס ער קען האבען פון טראכטען און פלאנעווען וועגען די אויבערדערמאהנטע ענינים אדער פון דערגעהן עפעס א זאך אין קענטניס אדער וויסענשאפט.

און ווען דער יצר הרע גיט דעם מענשען אריין אין זינען זייטיגע זאכען אין מיטען דאוונען אדער לערנען, איז נאך ניט אזוי שלעכט. האט ער דאך לכל הפחות אביסעל געדאווענט אדער געלערענט מיט דער ריכטיגער כונה. עס קען אבער פאסירען אז ער זאל איהם ביים אנפאנג תפלה אדער לימוד שוין

צומישען די רעיונות און ער זאָל פאַר דער גאַנצער צייט פון גאָטעס דיענסט גאַר אין זינען האָבען אַנדערע זאַכען און אַזוי קען אויסקומען אַז דער מענש זאָל מיט'ן מויל בעטען אַ כפרה אויף זיינע זינד און אין הארצען זאָל ער גאַר טראַכטען צו זיין איהם דערווידער, צו זינדיגען געגען איהם, און אויף אַזעלכען זאָגט דער נביא ישעיה פון גאָטס וועגען: ״בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני״ — מיט'ן מויל און מיט די ליפען האָט ער מיך געעהרט און זיין הארץ איז ווייט פון מיר.

און אַז דער מענש וועט אויפוואַכען און ווען דער יצר הרע קומט איהם צומישען די רעיונות, וועט ער זיך בעדענקען און וועט זאָגען: ״ווי אַזוי קען איך זיך בעגעהן מיט'ן בעשעפער אויף אַזאַ אופן וואָס עס איז ניט רעכט צו בעגעהן זיך מיט מענשען, ווען איך דאַרף צו זיי אָנקומען אָדער זיי דאַרפען אָנקומען צו מיר? ווארום ווען איך געה צו איינעם בעטען אַ טובה און מיין הארץ איז ניט מיט איהם, איז אויב ער וואָלט עס געוואוסט, וואָלט ער מיך געהאסט און וואָלט מיר די טובה ניט געטהאָן. ווען ער זאָל נאָך וויסען אַז איך האָב אין זינען צו טהאָן איהם עפּעס צולהכעיס, אויפצורעגען איהם, וואָלט ער געוויס ניט ערפילט מיין פערלאַנג. דאַסזעלבע וואָלט אויך געשעהן, ווען איינער פערלאַנגט עפּעס פון מיר און איך וואָלט געוואוסט, אַז ער רעדט נור גוטע רייד מיט'ן מויל און אין הארצען טראַכט ער גאַר צו דערצערענען מיך. היינט ווי אַזוי זאָל איך זיך ניט שעהמען פאַר מיין בעשעפער אַז איך זאָל זיך מיט איהם בעגעהן אויף אַזאַ אופן וואָס איך וויל ניט אַז אימיצער זאָל זיך מיט מיר בעגעהען און קיין מענש וויל ניט אַז איך זאָל זיך מיט איהם אַזוי בעגעהן? אַז דו וועסט זיך אַזוי איבערלייגען און בעטראַכטען די זאַך, וועט דער יצר הרע געשלאָגען ווערען.

און אַז דער יצר הרע וועט איינזעהן, אַז ער האָט מיט דעם גאַר ניט אויסגעפיהרט, וועט ער זוכען אַן אַנדער וועג ווי אַזוי צו פערפיהרען דיך. ער וועט דיר אָנריידען אַז דו זאָלסט אין גאַנצען אויפגעבען די מדה פון חניפה און ניט בענוטצען דאָס אפילו אין קלענסטען מאַסשטאַב. ער וועט דיר זאָגען: ״דו קענסט ניט דיענען גאָט מיט'ן גאַנצען הארצען סיידען דו זאָלסט דערווייטערען פון דיר חניפה; דו זאָלסט, הייסט עס, בעוואָרענט זיין, אַז קיינער וועט דיך ניט חנפה'ענען און ניט זאָגען אַ גוט וואָרט אויף דיר. און דאָס קענסטו אַנדערש ניט אויספיהרען סיידען דו זאָלסט דיינע אַלע גוטע מעשים פערבאָרגען און זיך ציינגען פאַר דער וועלט אין קאָנטראַסט, אין היפּוך ווי דו ביזט. דו זאָלסט הייסט עס, דיענען גאָט ווי געהעריג איז און פאַר לייטען זאָלסטו זיך ארויסווייזען אין אַזאַ געשטאַלט אַז דו ווילסט איהם גאַר ניט דיענען. ווען דו טהוסט תפלה צו גאָט, מאַך דאָס קורץ און מענשען זאָלען ניט בעמערקען דיינע גוטע כונות לשם שמים. ווען דו ווילסט עפּעס לערנען, טהו דאָס ביחידות, אין איינזאַמקייט און קיינער אויסער גאָט זאָל גאַר וויסען אַז דו לערנסט. צייג זיך ניט ארוים אָפען מיט קיין גוטע מדה. מאַך זיך כלומרשט פויל אין גאָטעס דיענסט. זאָלען לייט מיינען אַז ווען דו טהוסט עפּעס אַ מצוה קומט עס דיר אָן שווער, כדי דו זאָלסט ניט קריגען קיין שם פאַר אַ פרומען, פאַר אַ צדיק און דו זאָלסט דורכדעם פערליערען דיין שכר. און דו זאָלסט ניט פּרובירען צו בעוועגען אימיצען צו טהאָן גוטעס און ניט זאָגען קיין מוסר דעם וואָס טהוט שלעכטעס, און דו זאָלסט זיך ניט מאַכען פּאָפּולער מיט דער חכמת התורה,

וואָס דו לערענסט, און דו זאָלסט עס קיינעם ניט לערנען. מען זאָל אויף דיר ניט זעהן קיין סימן פון יראת שמים און מען זאָל אויף דיר ניט בעמערקען אַז דו ביזט אַן עובד ה', כדי מענשען זאָלען דיך ניט אַכטען און עהרען דערפאַר.
"ווילסטו פאָלשטענדיג דיענען גאָט, וועט דיר דער יצר הרע ווייטער זאָגען, "זאָלסטו זיך קאָמפּאַנירען מיט אַלע סאָרטען מענשען, זיך פיהרען ווי זיי פירען זיך און געהן אין זייערע וועגען סאַי אין ערנסטע זאַכען, סאַי אין שפּאַס און ליצנות. און זאָלסט זיך ניט שטאַרק היטען פון ליגען זאָגען, פון שווערען, פון עסען און טרינקען מיט זיי צוזאַמען און הוליען און פלוידערען גליך מיט זיי, און נאָכהער בערידען זיי און בעשמוצען זיי פאַר אַנדערע. דו זאָלסט טהאָן אַלעס וואָס דו קענסט צו דערווייטערען פון דיר דעם שם פון פרומקייט. דו זאָלסט זיך, הייסט עס, אַזוי מאַסקירען, אַז די וועלט זאָל גאָר ניט וויסען אַז דו ביזט אַ פרומער און גאָטספאָרכטיגער". איז דאָך אין פלוג גוט. ער הייסט דאָך דיר דיענען גאָט, נור וואָס דען? דו זאָלסט דיין עבודת הבורא בעהאַלטען, אבער אַז דו וועסט דעם יצר הרע פאָלגען אין דיעזען פונקט, וועט ער פון דיר אוועקרויבען די אמונה, ער וועט דיך מאַכען פאַר אויס גלויביגען און דו וועסט עס גאָר ניט פיהלען.
דעריבער זאָלסטו דעם יצר הרע ענטפערען: "דאָס וואָס דו שטרייטסט מיט מיר, דאָס וואָס דו קליגסט זיך איבערצוריידען מיר, איז ניט פון מיין טובה וועגען. אדרבא, דערמיט ווילסטו אונטערגראָבען מיין כח און ברייגנען אויף מיר אַ שנעלע מפּלה, טאָ ווארום זאָל איך אַנטלויפען פון אַ קליין פייער אין אַ גרעסערען? וואָס פאַר אַ שכל איז דאָס? אויספיינען זיך פאַר מענשען מיט דיענען גאָט, זאָגסטו, טויג ניט, און אויספיינען זיך דורך פערנאַכלעסיגען גאָטס דיענסט, איז רעכט! די ריכטיגקייט איז, אַז אַזעלכע מצות וואָס מען קען זיי פאָלשטענדיג מקיים זיין בסתר און מענשען זאָלען דערפון ניט וויסען, דאַרף מען טאַקי טהאָן פערבאָרגענערהייד, אָבער, למשל, דאַוונען בצבור, אויפמערקזאַם מאַכען אַנדערע אַז זיי זאָלען טהאָן גוטעס און זיין געהיט פון טהאָן שלעכטעס, לערנען תורה מיט אַנדערע, צדקה געבען און דאָס גלייכען, אַזעלכע זאַכען דאַרף מען זיך ניט אָפּזאָגען פון צו טהאָן צוליעב דעם טאָמער וועט מען דערפאַר קונה שם זיין און קריגען כבוד. איך בין דאָס מחויב צו טהאָן לשם שמים, פון גאָטס וועגען, און טאָמער וועלען מיך לייט ליבען אָדער אָפּגעבען דערפאַר כבוד, וועט עס מיר ניט שאַדען און איך וועל צוליעב דעם ניט פערליערען מיין שכר, ווייל בעת מעשה איז דאָך מיין כונה ניט געוועזען לשם רוהם, לשם כבוד, נור מיט'ן ריינעם געוויסען בלויז פון גאָט'ס וועגען.
"און עס איז שוין געזאָגט געוואָרען, אַז ווען איינער טהוט עפּעס אַ מצוה אָפען, ניט בעהאַלטען פון לייט, און ער, דער וואָס טהוט די מצוה, וויל וויסען, אויב ער טהוט די זאַך ריכטיג, קען ער זיך דאָס איבערצייגען פון זיך אַליין אויף צווייערליי אופנים. ערשטענס, דאַרף ביי איהם אַליין קלאָהר זיין, וואָס ערוואַרטעט ער צו געניסען פאַר דער מצוה און פון וועמען ער ערוואַרטעט עט־וואָס צו געניסען. אויב ער האָפט צו געניסען עפּעס פון גאָט, הייסט עס, אַז ער טהוט די מצוה בשלמות, פאָלקאָם ווי מען דאַרף, און אויב עס פלאַנטערט זיך איהם אין זיין מח, אַז ער וועט עפּעס האָבען פון מענשען, איז די מצוה ניט פאָלשטענדיג. צווייטענס, דאַרף ער וויסען און זיין איבערצייגט, ווי וואָלט ער געהאַנדעלט ווען דיזעלבע מצוה, וואָס ער טהוט אָפען, וואָלט זיך איהם

געמאכט צו טהאָן בסתר, אין געהיים קיינער זאָל דערפון ניט וויסען, וואָלט ער זי אין אַזאַ פאַל אויך געטאָן אָדער ניט? אויב יאָ, אויב ער איז ביי זיך זיכער, אז ער וואָלט די מצוה אויך געטהאָן ביחידות, איז די מצוה א גאנצע, אָן שום פעהלער; פיהלט ער אָבער ביי זיך, אז ער איז מיט דעם ניט זיכער אַז אין געהיים וואָלט ער דאָס אפשר ניט געטהאָן, איז דאָס ניט קיין ריכטיגע מצוה ווי געהעריג איז און ער דארף עס בעסער ניט טהאָן און ווארטען ביז זיין הארץ וועט געלייטערט ווערען, ביז ער וועט פיהלען אז ער טהוט עס מיט א ריינעם געוויסען בלויז פון גאָט'ס וועגען". אַז דו וועסט דעם יצר הרע ענטפערען די דאָזיגע תשובה, וועט ער געשלאָגען ווערען און וועט זיך אונטערגעבען.

און אז דער יצר הרע וועט זעהן אז אין דיעזען פונקט קען ער דיך אויך ניט איבעררעדען, וועט ער זיך צו דיר נעהמען מיט א דעלעקאטנערען אופן, מיט אן אופן וואָס איז גאָר שווער אַנצושטויסען זיך אז דאָס איז געמיינט צו שלעכטען. ער וועט פרובירען אראָפפיהרען דיך פון וועג דורך דעם ענין פון גמול ועונש, פון בעלוינונג און שטראָף אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. ער וועט דיר זאָגען: "דו ביזט דאָך פון בעשעפער'ס חסידים און זיינע אויסערוועהלטע. דו ביזט דאָך, הייסט עס, א צדיק גמור, א פאָלשטענדיגער צדיק, און אַלס אַזעלכער דארפסטו האָבען שכר אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט. דעריבער סטארע זיך ווי ווייט מעגליך ווייטער דיענען גאָט, אפשר וועסטו טאקי זוכה זיין צו האָבעןביידע וועלטען, און אז דיר וועט דאָ אויף דער וועלט זיין גוט, וועסטו איהם קענען דיענען מיט א גוט הארץ און מיט א פרעהליך געמיטה, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה" — ליכט, דאָס מיינט עולם הבא, איז פערזעעט פאר'ן צדיק און צום עהרליכען, צום פרומען — שמחה דאָ אויף דער וועלט". אזוי וועט דיר דער יצר הרע זאָגען, און אויב דו וועסט זיך צוהערען צו זיינע רייד, אויב דו וועסט איינשטימען מיט איהם, וועט ער דיך אריינוואַרפען אין א מין פערבאָרגענע שותפות. דאָס הייסט, דו וועסט ביי זיך אין הארצען אין זינען האָבען, אז דאָס וואָס דו דיענסט דעם בעשעפער איז ניט פון זיינעטוועגען, נור כדי דו זאָלסט פון דעם געניסען אויף ביידע וועלטען. און ווען ניט דאָס, ווען דו זאָלסט ניט ערווארטען אויף בעלוינונג, וואָלסטו גאָר ניט אנערקענט די שטענדיגע טובות וואָס גאָט טהוט מיט דיר און דו וואָלסט ניט געפונען פאר נויטיג אָפּצודיענען איהם דערפאר, ווייל דו וואָלסט גאָר ניט איינגעזעהען, אז דאָס דיענען איהם איז פאסענד פאר זיין גרויסקייט, מאכט און חכמה. און אויף דעם האָבען שוין אונזערע חכמים געזאָגט: "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס" — איהר זאָלט ניט זיין ווי קנעכט וואָס דיענען זייער ווירטה, כדי צו קריגען בעלוינונג, נור זייט ווי דיענער וואָס דיענען זייער ווירטה ניט ווארטענדיג אויף בעלוינונג.

פרק ו׳

און אז דו וועסט באשטרייטען דעם יצר הרע אין זיינע אלע פאַרינגע טענות, וועט ער דיך אריינוואַרפען אין א ים פון ספקות אין דעם ענין פון הכרח וצדק, אין דער פראַגע: אויב אַלעם וואָס אַ מענש טהוט איז ער געצוואונגען צו דעם דורך גזירה, דורך דעם ווילען פון גאָט, ברוך הוא, אָדער דאָס וועגדט זיך אָן דעם מענשענ׳ס רצון און ער קען טהאָן ווי ער וויל און וואָס ער וויל. און אז ער וועט דיך זעהן פאַרנאַכלעסיגענדיג גאָטעס דינסט און זייענדיג מעהר געניגט צו זינד, וועט ער אָנוועגדען זיינע טענות צו באווייזען דיר, אז דו ביזט ניט אין דיין רשות און דו קענסט קיין זאַך ניט טהאָן אָהן דעם רצון פון באשעפער. ער וועט דאָס דיר אויפווייזען פון פסוקים און פון קבלה, פון תלמוד, כדי צו פאַרשטאַרקען זיינע ארגומענטען. ער וועט דיר זאָגען: ווען דער באשעפער וואָלט געוואָלט דו זאָלסט איהם דינען, וואָלט ער דיר געצוואונגען דערצו און וואָלט געמאַכט, אז דו זאָלסט איהם מוזען דינען געגען דיין איינענעם ווילען, און אז דו ביזט ניט געניגט צו דינען איהם, איז א סימן, אז ער וויל ניט דיין דינסט, און קענסטו דען זיין געגען זיינע גזירות און טהאָן אנדערש ווי זיין רצון איז? דעריבער דאַרפסטו ערפילען זיין פאַרלאַנג, ווייל דו האָסט אויף דעם גאַרניט צו זאָגען, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ישעיה: ״אָנכי ה׳ עושה כל״ — איך גאָט מאַך אַלעס.

און אויב דער יצר הרע וועט זעהן, אז דו ביסט זיך עוסק אין עולם הזה, אז דו זוכסט צו געניסען פון די תענוגים פון דער וועלט, וועט ער דיר זאָגען: זיי אָפגעהיט פון פוילקייט און אָפגעלאָזענקייט, ארבייט וואָס מעהר צו פאַרדינען מעהר און לאָז זיך וואוילגעהן פיעל מעגליך. פאַרלאָז זיך ניט אויף קיינעם, האָב ניט קיין בטחון, ווייל גוטעס און שלעכטעס איז אין דיינע הענט און ארבייט און רוה איז אין דיין רשות. דאָס וואָס דו קענסט דערגרייכען מיט דיינע קרעפטען איז דיינס און עס איז ניטאָ אַזאַ מאַכט וואָס זאָל דיר שטערען אויפצוטאָן וואָס עס איז, אויב נאָר דו ביזט פלייסיג און פעהיג דערצו. דעריבער שפּאָר ניט קיין מיה און ארבייט מיט אַלע דיינע קרעפטען, וועסטו אַלעס האָבען און עס וועט דיר קיין זאַך ניט פעהלען. באוואָרען זיך פון ביידע באַגעגענישען און דו וועסט געוואָרענט זיין, אזוי ווי דער חכם זאָגט אין משלי: ״צנים פחים בדרך עקש, שומר נפשו ירחק מהם״ — דערנער און נעצען געפינען זיך אויפ׳ן קרומען וועג און דער וואָס היט זיך, איז דערווייטערט פון זיי. אָדער: ״אולת אדם תסלף דרכו״ — דעם מענשענ׳ס נאַרישקייט פאַרקרימט זיין וועג, דאָס הייסט: ווען א מענש איז אונוויסענד און ווייס ניט ווי אזוי אָנצוגעהן אין זיינע עסקים, ווערט די גלייכע וועג אויך ביי איהם קרום. אָדער אין מלאכי ווערט געזאָגט: „מידכם היתה זאת״ — דאָס וואָס אייך געהט ניט גוט איז דאָס געקומען פון אייערע אייגענע הענד.

און אז דעם יצר הרע וועט זיך בעסער לוינען אויפצוצייגען דיר, אז די בחירה, דער אויסוואהל איז ניט ביים מענשען, נאָר אַלעס איז געוועגדט אָן גאָט, וועט ער דיר ברייגגען ראיות, אז אזוי איז דאָס, כדי אראָפּצופיהרען דיך פון וועג און אָפּשוואַכען אין דיר די יראת שמים און אָפּווענדען דיך פון עבודת הבורא.

ווען אבער דו וועסט ערוואכען און אין זינען נעהמען דאס וואס אונזערע חכמים האבען געזאגט: "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" — אלעס איז אין די הענד פון גאט אויסער דאס מורא האבען פאר איהם, וואס דערויף איז די בחירה אוועקגעגעבען געווארען צום מענשען און ער קען טהאן ווי ער וויל, דיענען איהם אדער זינדיגען — אז דו וועסט זיך באדענקען וועגען דעם, וועסטו זיך מעהר סטארען אין די ענינים פון דער תורה, וואס דו ווייסט קלאהר, אז דאס איז פארבונדען מיט שכר און עונש, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין איוב: "כי פועל אדם ישלם לו וכאורח איש ימצאנו" — די טהאט פון מענשען בעצאהלט איהם און לויט דער וועג, וואס א מענש געהט אזוי פאסירט מיט איהם, דאס הייסט: טהוט ער גוטעס ווי דער באשעפער וויל, קריגט ער דערפאר שכר, און געהט ער אין שלעכטען וועג, קריגט ער זיין שטראף. אין ענינים אבער וואס האבען צו טהאן מיט עולם הזה, וועסטו זיך פיהרען ווי עס איז שוין פריהער געזאגט געווארען אין דיזען ספר, ווייל גוטעס און שלעכטעס, גליק און אונגליק איז ניט ביים מענשען אין די הענד און וועגען דעם דארף ער האבען בטחון אין גאט.

און אז דער יצר הרע וועט זיך מיאש זיין, אז ער וועט איינזעהן, אז ער קען דיך אין דיזען פונקט אויך ניט בייקומען, וועט ער זיך נעהמען די מיה איבער־צוריידען דיך, אז דו זאלסט האבען מעהר גאוה און ווייניגער עניוות, דו זאלסט מעהר זיין שטאלץ ביי זיך און ווייניגער נידערגעפאלען. ער וועט דיר זאגען:

דו האסט דאך שוין דערגרייכט די גרויסע מעלות פון חסידים און צדיקים מיט דיין הערצליכען גלויבען אין גאט, מיט דיינע מעשים, וואס זיינען אויס־שליסליך פון גאט'ס וועגען. דו ביזט אין דיזע הינזיכטען אן איינציגער אין דיין דור, אן איינציגער אין דער צייט וואס דו לעבסט און נאך אזא צדיק ווי דו איז ניטא. דעריבער דארפסטו זיך ארויסצייגען אלס אזעלכער און זאלען לייט וויסען, אז דו שטעהסט אויף העכערע מדרגה ווי זיי דורך דעם, וואס דו זאלסט זיי האסען, פאראכטען און ערנידעריגען. דו זאלסט אויפווייזען ווי שלעכט און פארדארבען זיי זיינען, פארעפענטליכען זייערע מעשים, זידלען זיי און שענדען זיי און שטראפען זיי אזוי לאנג ביז זיי וועלען זיך שעהמען, וועלען חרטה האבען אויף זייערע פאריגע מעשים און וועלען זיך אומקעהרען צו גאט. דאס — וועט דיר דער יצר הרע זאגען — איז א מנהג פון די נביאים, אזוי ווי גאט האט געזאגט צו יחזקאל הנביא: „אתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם" — דו מענשען־קינד, זאג די אידען ווי אזוי דער בית המקדש וועט אויסזעהן און זיי וועלען זיך שעהמען פאר זייערע זינד. זעהסטו דאך, אז גאט האט געהייסען דעם נביא ברייגנען זינדיגע מענ־שען צו ביושים. איז אויב דער יצר הרע וועט צו דיר קומען מיט אזעלכע טענות, זאלסטו איהם ענטפערען:

ווי אזוי קען איך פארהאסען און שענדען אזעלכען וואס איך ווייס ניט וואס ביי איהם אין הארצען טהוט זיך? ווי אזוי קען איך איינעם זידלען בעת איך ווייס ניט זיינע הערצליכע פארהעלטניסע מיט גאט? עס קען דאך זיין, אז לויט ווי מען זעהט איינעם איז ער העסליך, אבער זיינע פארבארגניסע, זיי־נע מחשבות זיינען גאר אנדערש. און אויב די נביאים האבען יא געשטראפט און מביש געווען די לייט פון זייערע צייטען, האבען זיי דאך דאס געטהאן מיט'ן רשות פון באשעפער, וועלכער האט געוואוסט, אז זייערע הערצער

זיינען שלעכטע; אבער איך בעזיץ ניט אזא חכמה צו וויסען וואס ביי אימי־צען איז הארצען טהוט זיך, און אפשר איז די כונה פון א טהאט וואס שיינט צו זיין שלעכט, גאר א גוטע? און אפשר זיינען יענעמ׳ס כונות, יענעמ׳ס מחשבות בעסערע ווי מיינע? אפשר זיינען זיי מעהר אנגעלעגט ביים באַ־שעפער ווי מיינע? און אויב איינער איז אין די עפענטליכקייט שלעכט, קען זיין, אז דאס איז צוליב דעם, ווייל ער איז פארנארישט, אומוויסענד און ער ווייס ניט די פליכטען, וואס ער האט צום באשעפער, און אזעלכער קען האַ־בען א בעסערע טענה ווי איך צו פארטיידיגען זיך און רעכטפערטיגען זיינע מעשים, ווייל ער ווייס ניט און איך ווייס און פארשטעה מעהר פון איהם. ווארום גאט מאהנט ניט פון מענשען נאר לויט דעם וויסען און פארשטאנד פון מענשען. דער וואס ווייס און פארשטעהט מעהר ווערט פון איהם געפאַ־דערט, ער זאל מעהר דינען גאט ווי דער וואס ווייס ווייניגער און פארשטעהט ווייניגער. דעריבער קען דאך זיין, אז איך בין העסליכער און נידעריגער פון יענעם, ווייל לויט מיין וויסען און פארשטעהן גאט ערפיל איך ניט גענוג מיינע פליכטען צו איהם, בעת יענער טהוט גענוג לויט זיין וויסען. און אז יענער זינדיגט טהוט ער דאך דאס בשוגג, אומגערן, ווייל ער ווייס ניט בעסער, אבער ווען איך פיהר זיך ניט אויף ווי געהעריג איז, טהו איך דאך דאס במזיד, אבזיכטליך.

און אפשר — זאלסטו ווייטער ערקלערען דעם יצר הרע — איז יענער גאר ניט אזוי שלעכט. עס קען זיין, אז דאס שלעכטעס טהוט ער אפען און דאס גוטעס טהוט ער פארבארגען, און איך בין פארקעהרט, אין די עפענטליכקייט בין איך א צדיק און פערבארגענערהייד אפשר ניט. דעריבער איז יענער מעהר בארעכטיגט צו גאט׳ס רחמנות און פארגעבונג ווי איך. זיין איין זכות פון א מצוה, וואס ער טהוט וועגט אפשר איבער א סך פון מיינע זכיות, ווייל ער טהוט עס באהאלטען, אין געהיים, וואס קיינער אויסער גאט ווייס דערפון ניט, לויבט איהם קיינער ניט און מען טיילט איהם דערפאר ניט צו קיין כבוד, בעת איך, וואס מיינע גוטע מעשים וויסען אלע, לויבט מען מיך דערפאר און מען רעס־פעקטירט מיך.

אזוי איז אויך מיט עבירות. איין עבירה וואס איך טהו וועגט אפשר איבער יענעמ׳ס א סך עבירות, מחמת איך טהו די עבירה באהאלטען און יענער אין די עפענטליכקייט, און צוליב דעם, ווייל יענער איז באקאנט פאר א בעל עבירה, ווערט ער פון מענשען געטאדעלט און מען איז איהם מבזה, און די בזיונות וואס ער האט ווערט גערעכענט אלס א טהייל פון דער שטראף, וואס ער דארף קריגען פאר׳ן חטא און זיין עונש וועט שוין זיין א קלענערער. איך אבער, פאר מיינע אן עבירה קריעג גאר ניט אפגערעכענט אויף דער וועלט, מחמת קיינער ווייס דאך ניט, אז איך האב די עבירה געטאן און מען טאדעלט מיך ניט און מען איז מיך ניט מבזה, וועל איך די פולע שטראף מוזען ליי־דען אויף יענער וועלט.

און נאך א זאך: אז איך וועל זיך אפלייגען צו זוכען פעהלערען ביי אנ־דערע מענשען און זיך צוקוקען און באאבאכטען זייערע שלעכטע מדות, כדי איך זאל זיי קענען מוסר זאגען און שענדען און פאראכטען זיי, וועל איך קיין צייט ניט האבען אכטונג צו געבען אויף זיך אליין און זוכען מיינע אייגענע

פעהלערען, וואס דאס איז בילכער און וויכטיגער, ווי האבען אין זינען פרעמ־דע חטאים. דאס איז אזוי ווי א קראנקער, וואס איהם ליגען מעהר אין זינען זיינע וועהטאגען ווי פרעמדע און ער זוכט גיכער זיין אייגענע קוראציע, זיין אייגענע היילונג איידער די היילונג פון אנדערע חולאים.

אז דו וועסט דעם יצר הרע אנגעבען די דערמאהנטע ארגומענטען, וועלען זיינע טענות צוקלאפט ווערען.

און אז דעם יצר הרע'ס פיילען וועלען דיך אליץ ניט טרעפען; אז ער וועט איינזעהן אז ער קען דיך פארט ניט בעזיעגען, וועט ער אויף דיר לויערען סאי אין דער צייט ווען דיר געהט גוט, סאי אין דער צייט ווען דיר געהט שלעכט און איןביידע פעלע וועט ער זוכען ארויפצופיהרען דיך פון גלייכען וועג. אויב דיר וועט געהן גוט ווי דו ווינשט, וועט ער דיר זאגען: דאס איז די פרוכט פון דיין סטארען זיך, פון דיין פלייסיגקייט, פעהיגקייט און חכמה. דעריבער פליים זיך וואס מעהר אין וועלטליכע זאכען און שפאר ניט קיין מיה צו פער־בעסערען דיין לאגע אויף דער וועלט, וועט דיר שטענדיג געהן גוט און דו וועסט שטייגען נאך העכער, און פרעה זיך און זיי צופריעדען מיט די גוטעס וואס דו גענים אויף דער וועלט, ווייל דאס וועט ניט לאנג געדויערען און אין גיכען וועט מען דיך רופען אהין, אין פינסטערען קבר, וואו עס עקזיסטירט ניט קיין חכמה, קיין בריה'שאפט, קיין בעוועגונג און קיין הנאה און קיין צער. א ראיה אויף דעם וועט ער דיר בריינגען פון פסוק אין קהלת: "כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה, כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה" — אלעם וואס דו מענש קענסט טהאן טהו מיט דיין כח, טהו, ווארים עס איז ניטא קיין טהעטיגקייט, קיין חשבון, קיין וויסען און קיין חכמה אין קבר, וואוהין דו געהסט אוועק נאך דיין טויט. אזוי וועט דיר דער יצר הרע איינריידען בעת דיר וועט געהן גוט אויף דער וועלט.

וועט דיר ווידער געהן שלעכט, וועט ער דיר ארויפגעבען אויפ'ן זינען ווי רשעים לעבען גוט און ווי די הצלחה שפיעלט די כופרים, די וואס לייקענען אין גאט. ער וועט דיר אנצייגען אויפ'ן פסוק אין איוב: ישליו אוהלים לשוררים ובטוחות למרגיזי אל" — די געצעלטען פון רויבער זיינען בשלוה און רוהיג־קייט איז בעשטימט צו די וואס דערצערנען גאט. און ער וועט דיר זאגען: די שאדענס און די צרות וואס דיר קומט אוים צו ליידען איז דאס צוליעב דעם ווייל דו ביזט איבערגעגעבען צו גאטעס דיענסט און צו אפהיטען זיינע מצוות בין אדם לחברו, פון מענש צו מענש, און דו קענסט אלעם ניט נאכקומען, ווייל דאס איז א צו גרויסע לאסט און זעהר שווער נאכצוקומען, דעריבער ווערסטו געשטראפט. ווען דו וואלסט אין גאנצען ארונטערגעווארפען פון דיר דעם יאך פון תורה און מצוות, וואלט דיר גוט געווען, אזוי ווי דו זעהסט אז רשעים געהט גוט, און די תורה זאגט דאך אויך: "בקרבי אקדש" — דורך מיינע נאה־הענטע, דורך די צדיקים ווער איך געהייליגט. דורכדעם, הייסט עס, וואס איך שטראף זיי, ווערט מיין נאמען געהייליגט. אדער אין עמוס ווערט געזאגט: "רק אתכם ידעתי, על כן אפקוד עליכם" — נור אייך אידען האב איך ליעב, דעריבער וועל איך אייך שטראפען פאר אייערע זינד, און נאך עהנליכע פסוקים זיינען דא אין די הייליגע שריפטען, וואס צייגען אז מיט צדיקים איז גאט זעהר מדקדק.

און אז דער יצר הרע וועט דיך זעהן טהאָן עפּעס א מצוה, וועט ער דיר די זאַך שווערער מאכען ווי זי איז און וועט דיר אָנסטראשען, אז דו זאָלסט עס ניט טהאָן. ווען, למשל, דו ווילסט וועלען פאסטען, וועט דער יצר הרע דיר זאָגען, אז דאָס וועט דיך אָפּשוואכען און קראנק מאכען און דו וועסט דורכדעם ניט קענען טהאָן עפּעס פאר דער וועלט און פאר יענער וועלט, ווייל דורכ'ן תענית וועסטו אויך קיין כח ניט האָבען צו דיענען גאָט.

און טאָמער וועסטו בייגאכט וועלען תפלה טהאָן צו גאָט, וועט דיך דער יצר הרע אָפּוועגדען דערפון. ער וועט דיר ארויפברייגגען אויפ'ן זינען, אז דער שלאָף איז פאר דיר בעסער ווי נאהרונג, ווייל דאָס פערהיט דיין געזונד און קרעפטיגט דיין קערפּער מעהר ווי עסען און טרינקען. און אויב דו ווילסט וועלען געבען צדקה, וועט ער פאַרשטעלען אין דיין פאנטאזיע ווי שלעכט עס איז ווען מען האָט ניט קיין געלד און ווי אומגליקליך עס איז דער אָרימאן וואָס ליידעט דחקות. דערמיט וועט דער יצר הרע דיך אָפּסטראשען פון געבען צדקה כלומר'שט צו פערהיטען דיך אז דו זאָלסט דורכדעם אליין ניט פעראָרימט ווערען. אזוי וועט ער געפינען וועגען ווי אזוי צו ווארפען אויף דיר א מורא ביי יעדע געלעגענהייט ווען דו ווילסט וועלען מקיים זיין וועלכע ניט איז מצוה, כדי אָפּצואוועגדען דיך פון דעם.

און אז דו ווילסט אין זינען האָבען צו טהאָן אן עבירה, וועט דיר דער יצר הרע מאכען די זאַך בעליעבט. ער וועט דיר פאַרשטעלען די גרויסע הנאה וואָס דו וועסט פון דעם געניסען און מאכען דיר פערגעסען די שטראָף וואָס דו וועסט דערפאַר האָבען. ער וועט דיר צוגעבען חשק צו טהאָן די עבירה מיט כל־ערליי טענות און ער וועט פון דיר ניט אָפּטרעטען ביז דו וועסט עס טהאָן. און אז דו וועסט דערפיהלען אזעלכע אָדער עהנליכע טענות פון יצר הרע, זאָלסטו איהם ענטפערען:

יעדער צער, וואָס איך האָב געהאט אין מיין לעבען, איז פאַראיבער און עס איז פון דעם אפילו קיין סמן ניט פערבליבען. שלעכטעס וואָס א מענש האָט אויסצושטעהן אין זיין לעבען, מיידט שנעל, אָבער דער שכר וואָס מען האָט פאר א מצוה איז אן אייביגקייט און עס ענדיגט זיך קיינמאָל ניט. ווען מען פאסט בייטאָג, איז ווען מען עסט נאָכהער בייגאכט, ווערט דער תענית פערגעסען. מען קריגט צוריק די פריהעריגע כחות אזוי ווי מען זאָל גאָר ניט האָבען געפאסט און דער שכר פאר'ן תענית פערבלייבט פּראָפיט. אזוי אויך ווען מען איז אַ טהייל פון דער נאַכט וואַכענדיג און מען איז זיך עוסק אין עבודת שמים, אין גאָט'ס דיענסט, איז נאכהער אז מען שלאָפט זיך דורך, ווערט מען צוריק אָפּגעפרישט אזוי ווי מען זאָל גאָר פריהער ניט זיין וואכעדיג און דער שכר פאר'ן ניט דערשלאָפען און לערנען אָדער תפלה טהאָן פערבלייבט.

וועגען דעם ענין פון צדקה, ווי אזוי מען קען אָפּשלאָגען דעם יצר הרע'ס טענות, ווען ער רעדט אָן דעם מענשען ניט צו געבען צדקה, האָב איך שוין גענוי ערקלעהרט אין שער הבטחון.

און וועגען דעם ענין פון עבירות, וואָס דער יצר הרע גיט צו חשק דעם מענשען ער זאָל זיי טהאָן, זאָלסטו זיך בעדענקען און איבערלייגען, אז די הנאות און פערגעניגענס וואָס מען האָט אויף דער וועלט, סאי אזעלכע וואָס מען מעג, סאי אזעלכע וואָס מען טאָר ניט, געהען פאראיבער שנעל; אָבער די שאנדע און שטראָף פאר זינד אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, דאָס פערבלייבט.

אז דו וועסט זיך דאָס אין זינען נעהמען, וועט דער יצר הרע געשלאָגען ווערען און דו וועסט פלייסיג זיין צו טהאָן גוטעס און זיך דערוויטערען פון העסליכע מעשים.

פרק ז'

און אז דער יצר הרע וועט פערלירען זיין האָפנונג אָפּצואָווענדען דיך פון גוטעס דורך די פאָריגע אופנים; אז עס וועט איהם ניט געלינגען צו בעוועגען דיך דו זאָלסט אויספאָלגען זיינע פאַלשע עצות און דו וועסט זיך פיה־רען לויט דייִן בעשלוס צו דיענען גאָט, וועט ער אָנוועגדען מיטעל ארויפצו־ווארפען אויף דיר אַן אונמוטה און אריינברענגען אין דיין הארצען דאגות און מאכען דיך שטענדיג טרויערען, כדי דו זאָלסט חרטה האָבען אויף די גוטעס וואָס דו האָסט פריהער געטהאָן און דער בעשעפער זאָל פון דיר אוועקנעהמען דעם שכר פאר דיינע מעשים טובים. וועסטו ווידער האָבען אָפּגעטהאָן אַ עבירה. וועט דער יצר הרע געפינען וועגען ווי אזוי אריינצובריינגען פרייד אין דיין הארצען און דו זאָלסט זיך פרעהען מיט דיין שלעכטען טהאָט, כדי דו זאָלסט זיך שטארקען און פלייסען צו טהאָן נאָך אזעלכע מעשים. ער וועט געפינען יוענען צו מאכען אזוי, אז דו זאָלסט דיינע דאגות אַנהענגען אָן דיינע גוטע מעשים און פרייד און פערגעניגען, זאָלסטו דענקען, אז דאָס איז פעראור־זאכט דורך שלעכטע מעשים, כדי דו זאָלסט די ערשטע מעהר ניט טהאָן און די צווייטע טהאָן נאָך מעהר ווי פריהער.

ווען אָבער דו וועסט פיהלען דעם יצר הרע'ס בעטרוג; ווען דו וועסט אין זינען האָבען, אז דאָס פערשפרייט דער יצר הרע פאר דיר נעצעז צו פאנגען דיך, וועסטו פאָרזיכטיג זיין און גאָט וועט דיר העלפען נצול צו ווערען פון זיי. און אויב דו וועסט עס ניט דערפיהלען, וועט ער דיך פלוצלונג אומשליידערען און אריינשיסען אין דיר זיינע פיילען.

און אויב דו וועסט זיך שטעלען געגען איהם אין אלע זאכען און ער וועט דיך ניט קענען איבעררעדען מיט אלע זיינע טענות און ארגומענטען, וואָס זיי־נען פריהער דערמאָהנט געוואָרען, וועט ער זיך נעהמען צו דיר און זוכען אראָפּ־צופיהרען דיך פון ריכטיגען וועג אין דעם ענין פון דיין וויסען און קענטנים אין דער תורה. און אז ער וועט זעהן אז דו ביזט אריינגעטהאָן אין לערנען, וועט ער דיר זאָגען:

דו ווייסט שוין אין דער תורה אזוי פיעל ווי די גרויסע לייט פון דיין דור. דו האָסט שוין דערגרייכט אזוי פיעל קענטנים אין דיין לויטער אמת'ער תורה אזוי ווי די אלטע לומדים פון דיין צייט. טאָ וויפיעל איז דער שיעור צו לערנען? דו ווייסט דאָך אז צו דער חכמת התורה איז גאָר קיין סוף און קיין גרעניץ ניטאָ. טאָ בעשרענק זיך אויפ'ן עיקר פון דער אמונה און די הויפט דינים פון דער תורה און נאָכהער גיב זיך אָפּ מיט לערנען אזעלכע לימודים, דורך וועלכע דו זאָלסט זיך אויסצייכענען און אויספיינען זיך צווישען מענשען. לעהרען זיך מוזיק, נאָטען, כללים פון שפּראכען, פּאבלען, רעטענישען און אנדערע זאכען וואָס זיינען אָנגענומען ביים פאָלק און לאָז צורוה די פערפלאָנטערטע דינים און די פּלפּולים פון די חכמים. גריבעל זיך ניט צו וויסען פון וואנען יעדער דין שטאַמט, ווי

אזוי יעדע מצוה דארף דורכגעפיהרט ווערען, אין די ראיות און שאלות וואס איז דא ביי יעדען דין, און זוך ניט צו פערביגדען די דינים און מצוות מיט מיסטיק, מיט הימעלשע סודות. האב ניט צו טהאן מיט די אלע זאכען, ווייל זיי זיינען צו טיעף און דעליקאטנע. פערלאז זיך אויף דעם וואס דו האסט געהערט פון אנדערע אין זאכען וואס דו ווייסט, אז דו קענסט דערגעהן מעהר אזוי גוט ווי אין זאכען וואס דו קענסט מיט דיין טראכטען און קלעהרען און גריבלען זיך ניט דערגעהן מעהר. סוף כל סוף קען דאך ניט זיין אז דו זאלסט אלעס גרינדליך וויסען, ווייל צו דער חכמת התורה איז קיין גרונד ניטא, טא צו וואס מאטערען דיין מח און פערברייגגען דיין צייט? נעהם אלעס אויבערפלעכליך און בענוגען זיך מיט דעם וואס דו ווייסט.

און אז דיזע טענה פון יצר הרע וועט אויף דיר ניט ווירקען און דו וועסט זיך פארט גריבלען אין ענינים פון מצוות און דינים, וועט ער דיך פרובירען שיסען מיט די פיילען אדער קוילען פון קנאה. דער יצר הרע וועט, הייסט עס, אין דיר אריינגעבען א געפיהל מקנא צו זיין אנדערע און גיט פערגינען זיי, און אז דו וועסט וויסען פון אזעלכע וואס ווייסען אין דער חכמת התורה מעהר ווי דו, וועט דער יצר הרע דיר אנריידען צו זוכען אויף זיי פעהלערען, צו ערנידריגען זיי, צו שענדען זיי עפעס אזוי ווי זיי זאלען האבען גערויבט דיין וויסען, דיין קענטנים און בע׳גזל׳ט דיין חכמה. אויב ווידער דו ווייסט פון אזעלכע וואס קענען און ווייסען ווייניגער פון דיר, וועט דער יצר הרע דיר אריינגעבען אין זינען, אז דו זאלסט זיי נידערשעצען, פיינט האבען זיי פאר זייער אונוויסענהייט, אויספויקען פאר לייטען, אז יענע און יענע זיינען פראסטאקעס, און בעריהמען זיך מיט דיין קענטנים, אז דו קענסט און ווייסט מעהר פון זיי. דאס וועט דיר ברייגגען צו גאוה אויף אזוי ווייט, אז דו וועסט יענע לייט האסען און ווען זיי וועלען דיר עפעס פרעגען, וועסטו זיי ניט וועלען ענטפערען, מחמת דו וועסט האלטען פאר א פחיתת הכבוד, פאר א נידערשעצונג צו ריידען מיט זיי. און דו וועסט זוכען עהרע פון דיין חבר׳ס אונוויסענהייט, און דו וועסט זיך אויספייגען דערמיט, וואס דו וועסט אימיצען שענדען, און דער סוף וועט זיין, אז דו וועסט זיך אפזאגען פון דעם וואס אונזערע חכמים האבען אונז געלערנט אין דעם ענין פון גאט און זיין תורה.

און אויב דעם יצר הרע וועט ניט געלינגען איבערצוריידען דיך אין דעם ענין פון דער לעהרע פון גאט און זיין תורה, וועט ער פרובירען איבעררײדען דיך אין אנדערע מעשה העבודה, אין אנדערע זאכען וואס האבען צו טהאן מיט גאט׳ס דיענסט, און ווען ער וועט זעהן אז דו טהוסט עפעס פון גאט׳ס וועגען, וועט ער די זאך פארשטעלען אין דיין פאנטאזיע אלס גרעסער און ערהאבענער ווי דאס איז. דו וועסט טהאן א קליינע, געוועהנליכע מצוה און דער יצר הרע וועט דיר אריינגעבען אין זינען, אז דו האסט אויפגעטהאן די גרעסטע זאך. דאס וועט פעראורזאכען דו זאלסט זיך האלטען גרויס ביי זיך און גרינג־שעצען אלע אנדערע מענשען און האסען זיי און שענדען זיי, כאטש עס קען זיין, אז וואס אנבעלאנגט צו גאטעס דיענסט זיינען זיי בעסער פון דיר. און אויב צווישען דיינע חברים וועט זיין א גרעסערער עובד ה׳ און זיינע מעשים וועלען זיין בעסערע פאר דיינע און ער וועט זיך מעהר בעמיהען צו דערנעהענטערען זיך צו גאט — אויב דו וועסט פון אזעלכען וויסען, וועט דיר דער יצר הרע אנריידען און וועט זאגען:

אלע גוטע מעשים וואס מען זעהט פון יענעם, איז פאר דיר א חסרון. ווען

גיט ער, וואלסטו ביי דער וועלט אנגענומען געווארען פאר א צדיק, און ווייל מען זעהט פון איהם מעהר צדקות, ווערט דיין פרומקייט פערדונקעלט. דאריבער האב איהם פיינט, זוך זיינע פעהלערען, פארש נאך אפשר וועסטו אויף איהם געפינען א חטא, כדי צו ערנידעריגען איהם אין לייטענס אויגען, און אויב דו קענסט אויף איהם אויסטראכטען עפעס א בלבול, כדי צו פערשמוצען זיין שעהנעם נאמען, טהו דאס און דו וועסט אנערקענט ווערען אלס פרומאק, אלס צדיק.

אויב דער יצר הרע וועט דיך צו דעם אנריידען, זאלסטו איהם ענטפערען:

ווי אזוי קען איך פערהאסען דעם יעניגען וואס גאט האט איהם ליעב? ווי אזוי קען איך שענדען דעם יעניגען וואס גאט לויבט!? און ניט גענוג וואס איך פויל זיך און גיב זיך ניט די מיה צו דיענען גאט אזוי ווי יענער, זאל איך איהם נאך דערפאר פיינט האבען? און ניט אזוי דארף איך האנדלען געגען דעם באשעפער. פארקעהרט: איך בין מחויב ליעב האבען זיינע געליעבטע און עהרען זיינע געעהרטע, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "ואת יראי ה' יכבד" — דער פרומער מאן עהרט די יעניגע וואס האבען מורא פאר גאט. און דו ווייסט דאך וואס עס האט פאסירט מיט מרים, ווען זי האט גערעדט שלעכטעס אויף משה'ן און וואס עס איז געווארען פון קרח און זיינע אנהענגער, וועלכע האבען ניט פארגונען משה און אהרן זייער נאהענט זיין צו גאט.

פרק ח'

און וועגען דעם וואס מיר האבען געזאגט אין אנפאנג פון דיזען שער, אז א מענש דארף זיין דער מושל איבער זיין מחשבה, און זיינע געדאנקען זאלען זיין קאנצענטרירט נור פון גאט'ס וועגען, וועלען מיר דא דעם ענין ארומריידען ברייטער.

אלעס וואס דו האסט אין דיין מחשבה, אלעס וואס דו דענקסט, זאל זיין לשם שמים. ווען אפילו דו האסט אין זינען וואכעדיגע זאכען, זאכען וואס האבען גיט צו טהאן מיט עבודת הבורא, זאלסטו אלץ דערביי אין זינען האבען גאט, ווארום די מעהרסטע שאדען אדער פארבעסערונגען אין וועלכע עס איז טהאטען איז געוועענדט אן דער מחשבה. א גוטע מחשבה, א גוטע כונה קען אמאל גוט מאכען א שלעכטען טהאט, און פארקעהרט, א שלעכטע כונה קען פערדארבען א גוטען טהאט. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "מכל משמר נצור לבך, כי ממנו תוצאות חיים" — מעהר פון אלע זאכען וואס מען דארף היטען זאלסטו היטען דיין הארץ, דיין געדאנק, אדער כונה, ווייל פון דעם נעהמט זיך לעבען. און די תורה זאגט: "כי יצר לב האדם רע מנעוריו" — דעם מענשען'ס גע־דאנקען זיינען שלעכט פון זיין יוגענד. זעהט מען דאך, אז די מחשבה איז דער עיקר. עס זיינען אין די הייליגע שריפטען פאראן נאך אעזלכע פסוקים וואס צייגען אז וואס א מענש זאל ניט טהאן, איז די הויפט זאך די מחשבה, די כונה וואס מען האט דערביי. די תורה זאגט אונז: „מה ה' אלהיך שואל ממך, כי אם ליראה" — וואס פערלאנגט גאט פון דיר, בלויז דו זאלסט פאר איהם מורא האבען, און מורא איז ניט קיין טהאט, נור א מחשבה, א געדאנק איז מח אדער אין הארצען, און דאס איז דער עיקר וואס דער בעשעפער וויל.

דאריבער דארפסטו זיך, ברודער, נעהמען אין זינען אז אלע דיינע טהאטען

זאָלען זיין געאייניגט צום בורא יתברך און זאָל דיין מיה ניט זיין אומזיסט און דיין טרחה זאָל נוצען ברייגנען. און דו זאָלסט ניט אוועקמאַכען מיט דער האַנד אַלעס וואָס איך האָב דיר אויפמערקזאַם געמאַכט, ווייל איך האָב שוין אין דיזען שער פאַר דיר געזאַמעלט נענוג סבות, גענוג אורזאַכען וואָס קענען פערדאַרבען דעם יחוד המעשה, דאָס טהאָן אַלעס פון גאָט׳ס וועגען. אָבער איך האָב דיר נור געזאָגט די עיקרים, די הויפּט זאַכען און עס זיינען נאָך צו דעם דאָ צווייגען, קלענערע אורזאַכען וואָס איז כמעט קיין ענדע צו זיי ניטאָ. דעריבער דאַרפסטו זיך היטען פון זיי מיט אַלע דיינע מעגליכקייטען, אפשר וועסטו אויספיהרען אַז אַלע דיינע מעשים זאָלען זיין לשם שמים, און דאָס וועט ביי דעם בעשעפער זיין זעהר אָנגעלייגט.

און דו זאָלסט זיך אין גאָט׳ס דיענסט פיהרען אַזוי ווי דו פיהרסט זיך אין וועלטליכע זאַכען. כשם אַזוי ווי אין מסחר אָדער אין וועלכע עס איז בעשעפ־טיגונג רעכענסטו שטענדיג אויס אויף דאָס בעסטע וואָס דו קענסט קריגען און עס זאָל זיין וואייט פון שאַדען, פון פעלשונג און א צוזאַמענמיש פון גוטעס מיט שלעכטעס, אַזוי דאַרפסטו געוויס זעהן אַז דיינע מעשים פון גאָטס וועגען זאָלען זיין ריין און זויבער, ניט געפעלשט און ניט געמישט מיט עטוואָס וואָס איז ניט גוט. אַז אין די ענינים פון דער וועלט, וואָס איז ניט קיין אייביג־קייט און עס ווערט כלה זוכסטו דאָס בעסטע, דאַרפסטו דאָך אין די ענינים פון עולם הבא, וואָס האָט א קיום אויף אייביג און דו דערנעהנטערסט זיך דורכ־דעם צו גאָט, דאָפּעלט מדקדק זיין אַז עס זאָל געטהאָן ווערען אויפ׳ן בעס־טען אופן.

און ווענד אָן דיינע קרעפטען צו לייטערען דיינע מעשים, צו רייניגען זיי אַז זיי זאָלען זיין זויבער אָהן זייטיגע מחשבות. און אויב דו טהוסט ניט קיין סך מצות, אָבער די ביסעל וואָס דו טהוסט זיינען ריין, איז דאָס בעסער ווי א סך און ניט אין גאַנצען ריין, ווארום א רייניגע ביסעל איז א סך און א סך ניט קיין ריינע איז אביסעל און עס ברייגגט קיינע נוצען. און אַז דו טהוסט אי אביסעל, אי ניט ריין, טויג אודאי ניט.

און היט זיך אַז דייגע מעשים צו גאָט זאָלען ניט זיין אַזוי ווי דער פויגעל וואָס דער פסוק זאָגט אויף איהם, אַז ער לייגט די אייער און בריהט זיי אויף דער הוילער ערד און איז ניט פאַרזיכטיג צו היטען זיי, קומען אַנדערע בעשע־פעניסען און צוטרעטען זיי און עס קומען פון זיי ניט ארוים קיינע עופות. דער דאָזיגער פויגעל ווערט גערופען כנף רננים און ווערט געשילדערט אין איוב: ״כי תעזוב לארץ ביציה ועל עפר תחמם, ותשכח כי רגל תזורה וחית השדה תדושה״ — זי לאָזט איבער איהרע אייער אויף דר׳ערד און אויפ׳ן זאַמד וואַרימט זי זיי, און זי פערגעסט זיך אַז פיס קענען זיי צוטרעטען און ווילדע חיות — צוקוועטשען, און ווי עס ווערט דאָרט ווייטער געזאָגט. אַזוי איז אויך מיט דעם וואָס טהוט עפּעס פון גאָט׳ס וועגען און ער פערנאַכלעסיגט צו טהאָן דאָס ווי געהעריג איז, איז זיין מיה ארויסגעוואָרפען און ער האָט דער־פון גאָר ניט.

און דער חכם שלמה האָט אין משלי געלויבט א בעשעפענים וואָס איז דער קאָנטראַסט פון יענעם פויגעל און איז געהיט און פאַרזיכטיג אין איהרע טהאַטען וואָס זיינען פאַר איהר גוט אין איהר וועלט, און ער האָט אונז געהייסען מיר זאָלען זיך פון יענער בריאה לערנען, כאָטש זי איז ניט מעהר

שער יחוד המעשה

ווי א שוואכער אינזעקט, אזוי ווי ער זאָגט דאָרט: "לך אל נמלה עצל" — נעה פוילער צו דער מוראשקע, בעאָבאכט ווי זי פיהרט זיך און ווער קלוג. זי, די מוראשקע גרייט אָן איהר שפייז אום זומער און בעוואָרענט זיך מיט איהרע בעדערפניסע, אז עס זאָל איהר גאָר ניט פעהלען. א מענש דארף אויך ניט זיין פויל און זיך בעזאָרגען מיט עולם הבא דורך דיענען גאָט מיט אמת, מיט א ריינעם געוויסען.

מיר האָבען דאָ דערמאָהנט אביסעל פון פיעלעם וואָס עס איז דאָ צו ריידען אין דיעזען ענין, און זאָל די ביסעל ניט זיין אין דיינע אויגען צופיעל און זאָלען דיך מיינע רייד ניט עקלען. מלאכות, איז וואָס איידעלער און דעליקאטנער זיי זיינען אלץ מעהר סבות קען מיט זיי טרעפען. דעריבער האָב איך אין דעם ענין פון יחוד המעשה אָנגעגעבען מעהר בעוואָרענישען, ווייל דאָס איז אַן איידעלער און דעליקאטנער ענין.

די וואָס פערטיעפען זיך אין דיעזען ספר און פערשטעהען איהם, ווייסען זיינע מעלות און השיבות. גאָט זאָל אונז מיט זיין רחמנות העלפען אז מיר זאָלען זיין פון די וואָס זיינען גאַנץ מיט איהם און טהוען אלעס פאר זיין גרויסען נאָמען, אמן.

סוף פון שער יחוד המעשה.

שער הששי.

שער הכניעה

(דער טהויער פון אונטערטהעניגקייט. די לעהרע פון זיין אונטערטעניג צו גאָט)

פרק א׳

האָט דער מחבר געזאָגט:

ווייל אין פאָריגען מאמר איז גערעדט געוואָרען וועגען טהאָן אלעס פון גאָטס וועגען און ניט האָבען דערביי קיינע אנדערע אבזיכטען, און ווייל די מדה פון גאוה ענדערט דעם מענשען מעהר ווי אנדערע זאכען וואָס ענדערען איהם צו שלעכטען, און זי, די מדה פון גאוה, פערדארבט זעהר פיעל די ריכטיגע גאָטעס דיענסט; דעריבער האָב איך איינגעזעהן, אז איצט איז נויטוועגדיג צו ריידען וועגען א מדה טובה וואָס דערווייטערט דעם מענשען פון גאוה. דיא דאָזיגע מדה איז כניעה, אונטערטעניגקייט.

און עס איז ביי אונז קלאָהר, אז אונטערטעניגקייט איז דער הויפט פונקט אין דיענען גאָט, ווארום אונטערטעניגקייט, ניעדערגעפאלענקייט אונטערשייׅ דעט דעם קנעכט פון זיין הארר, און אז דער מענש פיהלט אז ער איז א קנעכט צו השי״ת, וועט ער קיינעם ניט לויבען און ניט ריהמען בלויז איהם, גאָט אליין, אזוי ווי דוד המלך האָט געזאָגט: ״לך ה׳ הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד״ — בלויז צו דיר גאָט איז די גרויסקייט, די מאכט, די ערהאבענהייט, דער זיעג און דער פראכט. ווען דער מענש בעזיצט די מדה פון אונטערטהעׅ ניגקייט, פערטרייבט עס פון איהם דעם שטאָלץ, דעם חשק צו פראכט און גלאנץ, דאָס ווילען הערשען איבער אנדערע, און די לוסט צו זאכען וואָס זיינען פאר איהם צו גרויס, צו הויך, און אנדערע שלעכטיגקייטען וואָס שטאמען אָפּ פון גאוה.

און אין דעם ענין פון כניעה האָבען מיר איצט צו ערקלעהרען צעהן זאכען:

א געגויע ערקלערונג, א ריכטיגען אויסטייטש וואָס כניעה מיינט; אויף וויפיעל חלקים די מדה פון כניעה ווערט צוטהיילט: די אורזאכען וואָס ברייגגען דעם מענשען צו כניעה; די ארט און וויזע ווי מען דארף אנגעהן מיט דער דאָזיגער מדה; ווי אזוי א בעל גאוה קען ווערען א נכנע; ווי אזוי דער נכנע, דער אונטערטעניגער דארף זיך בכלל אויפפיהרען; ווען מען דארף געברויכען די מדה פון כניעה און ווען ניט; אויב מען דערגרייכט די דאָזיגע מדה דורך מעשים טובים אדער פערקעהרט: דורך דער מדה פון כניעה קומט מען צו מעשים טובים. אויב א מענש קען אין דערזעלבער צייט זיין אי א נכנע, אי א בעל גאוה, און די גוטע פאָלגען וואָס אונטערטעניגקייט ברייגגט אין ענינים פון עולם הזה און עולם הבא.

שער הכניעה

איצט וועלען מיר ערקלעהרען יעדע זאך בעזונדער.

וואס מיינט כניעה? וואס איז די ריכטיגע בעדייטונג פון אונטערטהעניגקייט? זיין אונטערטהעניג הייסט: צו ערניעדריגען זיך אליין, אונטערווארפען זיך און ניעדערשעצען זיך געגען אימיצען. דאס איז א הערצליכע אדער א געפיהל מדה. מען פיהלט ביי זיך אז מען איז ניעדריג, אונטערווארפען אונטער א העכערען, א גרעסערען. די דאזיגע מדה, ווען זי ווערט איינגעווארצעלט אין מענשען'ס הארץ, שפיגעלט זי זיך נאכהער אפ אויף די אברים, און ניט בלויז דער נכנע אליין פיהלט די אונטערטהעניגקייט, נור זייטיגע זעהען דאס אויך אויף איהם.

דער אונטערטהעניגער רעדט ווייך און צייגט ניט ארויס קיין מינע פון אז אויטאריטעט אדער א מושל. ער רעדט ניט הויך, נור מיט א ניעדעריגע שטימע, און קומט איהם אמאל אן דער כעס, האלט ער איהם איין. דער אונטערטהעניגער זוכט וויניג וואס נקמה אפילו ווען ער האט ביכולת נקמה צו נעהמען פון איינעם וואס האט איהם אן עולה געטהאן. מען דערצעהלט אויף א געוויסען קעניג, וואס איינער האט געגען איהם פערזינדיגט און מען האט איהם געדארפט שווער בעשטראפען. איז נאכדעם ווי מען האט שוין געבראכט די ריטער אדער אינסטרומענטען אזעלכע דורכצופיהרען די שטראף אויף'ן זינדיגען, האט דער קעניג זיך אפגערופען: "ווען מיין כעס אויף דיר וואלט ניט געווען אזוי שטארק, וואלט איך שוין פון דיר גענומען די ריכטיגע נקמה; אבער וויל איך בין אריינגעפאלען אין א צו שטארקען כעס, און דאס, ווייס איך, שטאמט פון גאוה, דעריבער וויל איך ניט נאכגעבען דעם יצר הרע און איך בין דיר מוחל".

אויף'ן זעלבען קעניג דערצעהלט מען, אז ווען זיינע מיניסטארען און ראטה־געבער פלעגען איהם צורייידען ער זאל בעשטראפען איינעם וואס האט געגען איהם געזינדיגט, פלעגט ער ענטפערען:

"איך בין ביי זיך געפאלען. איך שטאלציר ניט מיט דעם וואס איך בין א קעניג, און איך ווייס ניט פון א פערברעכען וואס זאל איבערוועגען מיין עניוות, מיין נידערגעפאלענקייט און מיך מאכען צו זוכען נקמה, און אפשר זיינען מיינע זינד געגען גאט גרעסער ווי די זינד וואס יענער איז בעגאנגען געגען מיר, טא ווארום זאל איך בעגעהן נאך א זינד און אויסנוצען די שלעכטע מדה פון כעס?"

פרק ב'

איצט וועלען מיר ריידען וועגען פערשיעדען ארטיגע כניעה.

די מדה פון כניעה, פון אונטערטהעניגקייט איז איינגעטהיילט אין דריי חלקים. עס זיינען, הייסט עס, דא דרייערליי אונטערטעניגקייט. איין טהייל נעהמט אין זיך אריין דעם מענשען און א סך לעבעדיגע בעשעפעניסען וואס קענען ניט ריידען. דאס איז די אונטערטהעטיגקייט וואס קומט פון אונוויסענהייט, פון פערגרעבטקייט. אקוראט אזוי ווי א בהמה אדער א פערד ליידען אפטמאל פון זיין אונטערוואַרפען אונטער אימיצען, ווייל זיי האבען קיין שכל אפצו־ווענדען זיך דערפון, אזוי זיינען אויך דא נארישע אונוויסענדע מענשען

וואס קענען ניט זיך אליין און האלטען זיך פאר אונווירדיג געגען אנדערע, באטש פאקטיש וואלטען זיי אין פרטים געקענט זיין גלייך מיט אזעלכע וואס זיי האלטען אלס העכערע פון זיי. א פויער, למשל, טראגט גראבע קליידער, עסט גראבע עסענס און וואהנט אין אן אונבעקוועמע דירה, ווייל ער רעכענט אז טראגען שעהנערע קליידער, עסען בעסער און לעבען בעסער זיינען זאכען וואס בעלאנגען צו א פריץ, צו א גוטס-בעזיצער און ער איז ניט ראוי דערצו. איז דער פויער, הייסט עס, א נכנע, ווייל ער ניעדערשעצט זיך אליין צוליעב זיין אונוויסענהייט.

אבער דאס רופט מען נור כניעה, אונטערטהעניגקייט, און אין אמת'ן איז דאס ניט מעהר ווי זעעלע ארימקייט, פערגרעבטקייט. ווארום ווען דער פויער וואלט ניט געווען בלינד אין דער זאך און וואלט מעהר שכל געהאט, וואלט ער געוואוסט אז ער איז אויך בערעכטיגט צו לעבען בעסער, און ער וואלט דאס אויסגעפיהרט. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין איוב: "כי לבם צפנת משכל על כן לא תרומם" — ווייל דו האסט זייער הארץ בעהאלטען פון שכל, ווייל זיי זיינען פערנארישט, דעריבער ווערען זיי ניט ערהויבען און האלטען זיך אליין אויף א ניעדעריגע שטופע.

איז דאס הייסט דעריבער ניט קיין אמת'ע כניעה. ווער דען קען יא אנגערופען ווערען אן אמת'ער נכנע? אן אמת'ער אונטערטהעניגער? דער וואס זיין נשמה, זיין גייסט שטעהט אויף א העכערע שטופע; דער וואס איז ניט פערגרעבט און האט שכל אויפצופיהרען זיך שעהן און אונטערשיידען צווי־שען שעהנע מדות און מאוס'ע; דער וואס וויים און פערשטעהט זיין ווערדע, דער וואס אנערקענט אז ער שטעהט העכער פון אנדערע און דאך האט ער אין זיך די מדה פון כניעה, פון זיין אונטערטהעניג, ניעדערגעפאלען ביי זיך, אט דאס מיינט אמת'ע כניעה. די כניעה אבער וואס קומט פון אונוויסענהייט, פון טעמפען שכל איז ניט בעסער ווי די אונטערטהעניגקייט פון א בהמה.

דער צווייטער חלק פון כניעה איז א צייטווייליגע אונטערטהעניגקייט צו אנדערע מענשען. איינער, למשל, דיענט אין סאלדאטען, איז ער אונטערטהע־ניג זיינע אפיציערען, אדער א געפאנגענער אין תפיסה, איז אונטערטהעניג דעם אויפזעהער פון געפענגנים, א קנעכט איז אונטערטהעניג זיין הארר, א פערדונגענער צו דעם וואס האט איהם געדונגען, אן ארימאן צו א רייכען, צו וועמען ער דארף אנקומען, א תלמיד צו זיין רבי, א בעל חוב צו דעם, וועמען ער איז שולדיג דעם חוב, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "ועבד לוה לאיש מלוה" — דער וואס בארגט געלד איז א קנעכט צו דעם יעניגען, ביי וועמען ער בארגט. עס איז דא נאך א כניעה, אן אונטערטהעניגקייט, וואס בעלאנגט צום זעלבען סארט. ווען איינער וויים ביי זיך, אז ער קומט ניט ריכטיג נאך די פרינציפען וואס האבען א שיכות מיט עולם הזה און עולם הבא; ווען איינער פיהלט אז ער וויים ניט גענוג ווי אזוי צו פיהרען זיך אויף דער וועלט, און אז ער הערט מוסר פון א רב אדער א פאלקס לעהרער, איז ער צו איהם אונטערטהעניג און ערנידעריגט זיך פאר איהם און בעדיענט איהם. אזא כניעה, אזא אונטערוואארפענקייט איז גאנץ גוט, אזוי ווי די גמרא זאגט: "גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה" — בעדיענען די תורה, בעדיענען, הייסט עס, א תלמיד חכם, א מורה דרך איז גרעסער, חשוב'ער ווי לערנען די תורה.

שער הכניעה

אבער כאטש אפילו די אלע וואס זיינען פריהער דערמאהנט געווארען אז זיי זיינען נכנעים, אונטערטהעניג, טהוען דאס מיט רעכט און זיי דארפען זיין אונטערטהעניג, איז דאס נאך אבער אלץ ניט די ריכטיגע כניעה, די אמת'ע מדה פון אונטערטהעניגקייט, צו וועלכע מיר ציעלען אין דיזען שער, ווייל דיזע כניעה איז ניט קיין שטענדיגע, בלויז א צייטווייליגע, מחמת זי נעהמט אין זיך ניט אריין אלע רעדעווגיגע, אלע מענשען און די אונטערטהעניגקייט דארף ניט געברויכט ווערען אין יעדער צייט און אין יעדען ארט. ווארום ווען דער סאלדאט געהט ארויס פון דיענסט, דער געפאנגענער פון תפיסה, דער קנעכט פון רשות פון זיין ווירטה, ווען דער בעל חוב בעצאהלט זיין חוב, ווען דער תלמיד איז ניט נעבען זיין רבי און ווען דער ארימאן ווערט רייך, געהט שוין די כניעה ארונטער, דארפען זיי שוין ניט זיין אונטערטהעניג. די אלע זיינען נור אונטערטעניג אונטער געוויסע אומשטענדען, צוליעב געוויסע סבות, און מיידען די סבות, די ארזאכען, מיידט די כניעה, די אונטערטעניגקייט.

אבער דער דריטער טהייל כניעה מיינט צו זיין אונטערטהעניג דעם בורא יתברך, א פפליכט וואס ליעגט אויף אלע מענשען אהן אויסנאהם, און מען איז דאס מחויב צו פראקטיצירען אין יעדע צייט און אין יעדען ארט, און וועגען דעם, וועגען דיעזער כניעה, ווילען מיר ריידען אין דיעזען שער. דער אמת'ער נכנע, דער אונטערטהעניגער צו גאט, ווערט אין די הייליגע שריפטען גערופען אדער בעטיטולט מיט די נעמען: עניו, נבזה בעיניו, צנוע, דכא, שפל רוח, רוח נשברה, נדכה, רך לבב, לב נשבר און נפש שחה, אלץ אזעלכע ווער־טער וואס דריקען אויס אונטערטהעניגקייט, זעלבסט ערניעדערונג, אונטערוואר־פענהייט און ניעדערגעפאלענקייט.

און וואו מיר ווילען ריידען סתם וועגען כניעה, איז אלץ אונזער כונה אויף דעם דריטען חלק פון כניעה, אויף די אונטערטהעניגקייט צו גאט, וואס דאס איז די העכסטע מדרגה פון כניעה. און דער וואס קומט צו דיעזער מדרגה, דערנעהנטערט זיך צו גאט און איז ביים בעשעפער אנגענומען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: „זבחי אלהים רוח נשברה, לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה" — א צובראכען געמיטה מיינט אן אפפער צו גאט. א צובראכען הארץ, א געפיהל פון ניעדערגעפאלענקייט, פערשעהמסטו ניט, גאט.

פרק ג'

עס זיינען דא צעהנערליי סבות, צעהנערליי אורזאכען וואס נעהמען אוועק פון מענשען די מדה פון גאוה און בריינגען איהם צו דער מדה פון כניעה, פון ערנידערונג אדער ניעדערגעפאלענקייט.

ערשטענס, ווען ביים מענשען ווערען אפגעשוואכט די כחות און ער קען מעהר ניט אנגעהן מיט זיינע נאטירליכע בעוועגונגען צוליעב קראנקהייט אדער ווייל ער איז געבוירען געווארען מיט שוואכע אברים, וואס האבען נור געקענט דיענען א געוויסע צייט. אז דאס פאסירט מיט א מענשען, וואס איז פריהער געווען שטאלץ ביי זיך, ווערט ער נאכהער אפהענדיג. ער פערליערט זיין שטאלץ און ווערט נידערגעשלאגען און בעט ביי גאט און ביי מענשען זיי זאלען איהם העלפען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "ויכנע בעמל לבם כשלו ואין

עוזר, ויצעקו" — מיט מיעדקייט, מיט שוואכקייט, מאכט גאָט אונטערטעניג זייערע הערצער; ווען זיי ווערען שוואך און עס איז ניטאָ ווער עס זאָל זיי העלפען, שרייען זיי, בעטען זיי ביי גאָט.

צווייטענס, ווען איינעם טרעפט עפּעס אַזוי אַן אונגליק אָדער ער ווערט פעראַרימט און ער דאַרף אַנקומען צו מענשען, צו וועלכע ער האָט פריהער ניט געדאַרפט אַנקומען, ברעכט דאָס זיין שטאָלץ און ער ווערט אַן אונטערטע־ניגער אנשטאט א בעל גאוה, אזוי ווי דער פסוק זאָגט ביי די קינדער פון עלי הכהן אין שמואל א׳: "והיה כל הנותר בביתך יבא להשתחות" — דער וואס וועט פערבלייבען אין דיין הויז וועט קומען בוקען זיך פאַר א שטיקעל ברויט אָדער א מטבע. די אָרימקייט, הייסט עס, וועט זיי ברייגנען דערצו, אַז זיי זאָלען אראָפּוואַרפען זייער שטאָלץ און יחוס און בוקען זיך צו אימיצען אום צו קריגען א שטיקעל ברויט אָדער א געלד געשאַנק.

דריטענס, ווען איינער ווייס אַז זיין חבר געהט בעסער ווי איהם און ער קען פון איהם קריגען טובות, מעג ער זיך זיין א בעל גאוה, פּראַוועט ער אָבער ניט קיין גאוה געגען יענעם, אַזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: "רבים יחלו פני נדיב" — פיעלע בעטען דעם מילדען, דעם פרייגעבינען.

פיערטענס, ווען איינער איז דעם אנדערען שולדיג א חוב און ער איז ניט אימשטאַנד צו בעצאַהלען, איז ער יענעם אונטערוואָרפען און צייגט פאַר איהם קיין גאוה, אפילו אויב ער איז בטבע א בעל גאוה.

פינפטענס, ווען איינער איז געפאַנגען ביי א שונא, מוז ער איהם אונטער־טעניג זיין, צו ער וויל, צו ער וויל ניט.

זעקסטענס, א שקלאַף וואָס קען זיך ניט אויסקויפען פון זיין ווירטה.

זיעבענטענס, ווערט א מענשען׳ס הארץ צובראָכען און ער ווערט ביי זיך ערנידעריגט, ווען עס קומען אויף איהם צרות. ווען די צרות זיינען אפילו אזעלכע, וואָס מאכען איהם ניט אָנצוקומען צו אימיצען, ווערט אויך זיין שטאָלץ געבראָכען אין אלגעמיין און דאָס ברייגגט איהם צו כניעה, צו זיין ביי זיך געפאַלען.

אכטענס, ווען א מענש האָט מיט זיך אליין א חשבון הנפש, ווען ער בע־טראַכט זיינע מעשים און געפינט אוים, אז ער זינדיגט געגען גאָט און ער דאנקט איהם ניט און לויבט איהם ניט פאַר די טובות וואָס ער טהוט מיט איהם, ווערט ער ביי זיך געפאַלען און שעהמט זיך פאַר׳ן בעשעפער פאַר זיין אונדאנק־באַרקייט צו איהם, אזוי ווי עזרא האָט געזאָגט: „אלהי בושתי ונכלמתי" — מיין גאָט, איך בין פערשעהמט און קען מיין קאָפּ ניט אויפהויבען, וויל אונ־זערע זינד זיינען פיעל.

נייגטענס, ווען א מענש הערט מוסר פון א מוכיח, א שטראַף זאָגער, וועלכער וואַרפט איהם אויף זיין זינדיגען געגען גאָט, ווערט ער ביי זיך אויך געפאַלען און עס כאַפּט איהם א מורא, אזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אין מלכים א׳, ווען אליהו הנביא האָט געשטראָפט אחאב׳ן, האָט נאָכהער גאָט געזאָגט צו אליהו: "הראית כי נכנע אחאב מלפני?" — האסטו געזעהען ווי אחאב איז געוואָרען אונטערטעניג צו מיר?

צעהנטענס, ווען דער מענש פיהלט, אז דער טויט דערנעהנטערט זיך און די צייט פון שטאַרבען איז שוין ניט ווייט, פאַלט אויף איהם אַן א שרעק. ער

הויבט אָן צו טראַכטען וועגען דעם שרעקליכען מאָמענט ווען ער וועט מוזען פערלאָזען די וועלט און דארפען אָפּגעבען דין וחשבון פאר'ן בורא יתברך, און ער ווערט ניעדערגעשלאָגען און אונטערטעניג אוים חרטה און בעדויערען, וואָס ער האָט ניט צוגעגרייט קיין שפּייז אויפ'ן וועג, וואָס ער האָט זיך ניט בעזאָרגט מיט מעשים טובים וואָס זאָלען איהם בעגלייטען אויף יענער וועלט.

דאָס זיינען די צעהן זאַכען וואָס ברעכען דעם מעשענ'ס שטאָלץ און מאַכען אונטערטעניג די יעניגע וואָס בעזיצען די מדה פון גאוה.

פּרק ד'

איצט וועלען מיר ערקלעהרען אויף וואָס פאר אן אופן א מענש דארף אויסנוטצען די מדה פון כניעה. אויף דעם וועלען מיר זאָגען, אז די מדה פון כניעה, פון אונטערטעניג זיין, דארף געברויכט ווערען אין זיעבענערליי ענינים אָדער פעלע.

ערשטענס, אין משא ומתן, אין האנדלען, אין האָבען פערבינדונגען מיט מענשען און אין גוטע אויפפיהרונג מיט זיין גלייכען, ווי איך וועל ערקלערען שפּעטער ריידענדיג וועגען דיעזען ענין. אויף אזא פאל פון כניעה זאָגט דער פּסוק אין תהלים: „נבזה בעיניו נמאס" — דער צדיק, ווען ער האָט אפילו מיט וואָס צו שטאָלצירען, איז ער אין זיינע אייגענע אויגען ניעדערגעשעצט און געפאלען ביי זיך.

צווייטענס, ווען ער בעגעגענט לומדי תורה און פרומע לייט וואָס זיינען נאָהענט צו גאָט, דארף ער זיך פיהלען אונטערטעניג. אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: "שחו רעים לפני טובים" — די שלעכטע, די זינדיגע זאָלען זיין איינגעבויגען פאר די גוטע, פאר צדיקים.

דריטענס, ווען מען לויבט איינעם פאר זיינע גוטע מדות, איז ער מחויב צו געברויכען די מדה פון כניעה. עס דארף איהם ניט הנאה טהאָן און ער דארף ניט צופריעדען זיין דערמיט וואָס מענשען האָבען אין איהם א טעות און האלטען איהם פאר א פרומען און גאָטספאָרכטיגען, נור פערקעהרט: ווען ער הערט אז מען זאָגט אויף איהם שבחים, דארף ער זיך דערמאָהנען אָהן די זינד וואָס ער איז בעגאנגען אין געהיים, אָבער גאָט ווייס זיי און ער וואַרט ער זאָל אויף זיי תשובה טהאָן. אז ער וועט אזוי טהאָן, וועט ער אנשטאט פרעהען זיך, שעפּען פערגעניעגען פון די שבחים וואָס מען זאָגט אויף איהם, גאָר ווערען ניעדערגעפאלען ביי זיך און אונטערטעניג, אזוי ווי דוד המלך האָט געזאָגט: "כי עוני אגיד אדאג מחטאתי" — איך וועל זאָגען מיינע זינד, זאָרגען וועגען מיינע פערברעכענס.

פיערטענס, ווען מען וואַרפט איינעם אויף די עולות וואָס ער איז בעגאנגען, ווען מען איז איהם דערפאר מבזה דארף ער ווערען אונטערטעניג צו גאָט און איהם דאנקען דערפאר וואָס ער האָט די מענשען אריינגעגעבען א זינען צו שענדען איהם, צו שטראָפען איהם און אויפציייגען פיעל ניט איז זיינע חטאים, כדי דאָס זאָל איהם ברייגנען צו תשובה, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין איוב: „ויגל אזנם למוסר ויאמר כי ישובון מאון" — גאָט פעראורזאַכט אז מענשען זאָלען הערען מוסר, כדי זיי זאָלען זיך צוריקציהען פון אונרעכט.

פינפטענס, ווען דער בעשעפער טהוט איינעם גוטס אויף דער וועלט; ווען ער גיט איהם רייכטהום אדער ער מאכט איהם צו געניסען אנדערע וועלט־ליכע גוטע זאכען, דארף דער וואס איז מקבל די גוטעס זיין אונטערטעניג צו גאט צוליעב די שווערע לאסט וואס עס ליעגט אויף איהם אפצודאנקען גאט דערפאר. ער דארף זיך ערניעדריגען, זיין געפאלען ביי זיך אויס מורא טאמער וועט די גוטעס וואס ער געניסט גאר פיהרען צו שלעכטעס, טאמער וועט דערפון גאר ארויסקומען א שטראף פאר זיינע זינד. ווארום רייכטהום וואס מענשען האבען אויף דער וועלט, בעקומען זיי דאס צוליעב איינע פון דיא דריי אורזאכען: ענטווידער דער בורא, ב"ה, וויל דעם מענשען גוטעס טהאן, אדער ער וויל דאס איהם שטעלען צו פראבע, אויב די געלד וועט איהם ניט אראפפיהרען פון גלייכען וועג, אדער כדי דער מענש זאל דורכדעם ארייננפאלען אין א צרה און אפטמאל געטויטעט ווערען אלס שטראף פאר זיינע זינד. ווארום עס פאסירט דאך, אז רייכע לייט ווערען גע'הרג'עט פון גזלנים און ווען זיי וואלטען ניט רייך געווען, וואלט דאס ניט פאסירט.

און עס זיינען דא סמנים, דורך וועלכע מען קען וויסען צוליעב וואס פאר א תכלית, צוליעב וואס פאר א צוועק גאט גיט איינעם געלד.

אויב דער וואס פערמאגט די געלד איז ארייננגעטהאן אין ערפילען זיינע פפליכטען צום בעשעפער מעהר ווי ער איז ארייננגעטהאן אין די ענינים פון זיין רייכטהום; אויב ער זוכט ניט קיינע וועלטליכע פערגעניגענס און ער גיט צדקה און טהוט מצות מיט זיין געלד; אויב ער האט קיין בטחון אין זיין עשירות און בעטראכט עס ניט אלס א גוטע זאך כדי אנצוטהאן זיך מיט דעם קערפערליכע תענוגים, איז א סימן, אז גאט האט עס איהם געגעבען פון זיין, פון דעם מענשענ'ס, טובה וועגען, אזוי ווי מיר געפינען אין איוב קאַ־פיטעל ל"א וואס א מענש דארף טהאן מיט געלד, מיט עשירות כדי דאס זאל זיין פאר איהם גוט.

אויב אבער איינער איז ארייננגעטהאן אין היטען זיין פערמעגען, אין סטארען זיך ארייננצוקריעגען מעהר רייכטהום און אין זוכען בעווארענישען, אז זיין געלד זאל ניט געמינערט ווערען; אויב די זאכען ליעגען איהם מעהר אין זינען ווי דער חוב צו דאנקען און לויבען גאט און טהאן עפעס מיט'ן געלד פון בעשעפער'ס וועגען, איז א סימן, אז די עשירות איז איהם געגעבען געווא־רען נור מיט דעם צוועק כדי אויסצופרובירען איהם אויב זיין הארץ איז מיט גאט אדער ניט. אזעלכען וועט פון זיין געלד ניט פערבלייבען מעהר ווי די דאגה און שרעק טאמער פערליערט ער עס, און אויף יענער וועלט וועט ער דארפען אפגעבען דין וחשבון דערויף, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין קהלת: "כי כל ימיו מכאובים" — זיינע אלע טעג, די טעג פון אן עושר וואס גיט זיך אפ מיט זיין עשירות, זיינען געוועהטאגטע און זיינע נעכט שלאפלאזע.

ווען איינער וואס פערמאגט עשירות איז נור ארייננגעטהאן אין וועלט־ליכע פערגעניגונגען און זוכט נור כל־ערליי תענוגים וואס מען קען געניסען אויף דער ערד און ער דאנקט ניט גאט וואס האט איהם געגעבען די עשירות, און טראכט גאר ניט וועגען די חובות וואס ער איז שולדיג דעם בעשעפער און מענשען; ווען אן עושר פיהרט זיך אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין ישעיה: „והיה ששון ושמחה, הרוג בקר ושחוט צאן" און „והיה כנור ונבל תוף וחליל

ויין משתיהם"—ער מאכט נור הוליאנקעס, הרג'עט רינדער און קוילעט שעפסען און פראוועט מאהלצייטען מיט פיעדעל, הארף, פויק און פייפעל און וויין, אבער געטליכעס זעהט ער ניט און וויל אויף דעם ניט קוקען — אזא מין עשירות מיינט נקמה אין דער פארמע פון א טובה.

דעריבער איז דער וואס האט שכל קוקט אויף רייכטהום וואס גאט גיט איהם מיט אנדערע אויגען. אויב עס געהט איהם גוט אויף דער וועלט אין אלע פרטים, ווערט ער א נכנע, און אונטערטעניגער צו גאט, מחמת ער האט מורא, אז דאס זאל זיך ניט אויסלאזען א נקמה פון בעשעפער, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין קהלת: "עושר שמור לבעליו לרעתו" — אפטמאל ווערט רייכטהום געהאלטען צו דעם וואס בעזיצט עס צו שלעכטעו, צו ברייננען אויף איהם צרות.

דער זעקסטער פאל ווען א מענש דארף ווערען א נכנע איז, ווען ער לערענט די תורה אדער די ספרי הנביאים און ער זעהט דארט דעם ענין פון גמול ועונש, בעלוינונג פאר מעשים טובים און שטראף פאר מעשים רעים, איז אויב ער פיהלט ביי זיך אז ער איז ניט נאכגעקומען אין גאנצען זיינע פפליכטען צו גאט, דארף ער ווערען אונטערטעניג, ערנידעריגט פאר'ן בורא יתברך אויס מורא טאמער וועט ער געשטראפט ווערען. אזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אין מלכים ב': "ויהי כשמוע המלך את דברי ספר התורה ויקרע את בגדיו" — ווען דער מלך (יאשיהו) האט געהערט לייענענדיג די תורה, האט ער צוריסען זיינע קליידער. נאכהער ווערט דארט געזאגט: "יען רך לבבך ותכנע מפני ה'" — ווייל דיין הארץ, די הארץ פון יאשיהו, איז ווייך געווארען און זיך ערניעדעריגט פאר גאט.

זיעבעטענס, ווען א מענש איז זיך עוסק אין גאטעס דיענסט, ווען ער גיט צדקה, ווען ער טהוט תפלה, אדער ער טהוט וועלכע עס איז גוטע זאך, אזעלכע וואס א מענש איז מחויב צו טהאן אדער אזעלכע וואס איז ניט קיין דירעקטער חוב, אדער ווען איינער זאגט דעם אנדערען מוסר, דארף ער דאס ניט טהאן מיט גאוה און ניט פיהלען קיין שום שטאלץ וואס ער טהוט א גוטע זאך אדער וואס ער איז מעהר לערנער אדער פרומער פון אן אנדערען, נור ער דארף זיין געפאלען ביי זיך, אונטערטעניג צום בעשעפער אין די עפענטליכ־קייט. דער מענש דארף שטענדיג אין זינען האבען אז פיעל ער טהוט פאר גאט איז אלץ ניט גענוג, קומט ער אלץ ניט נאך די פפליכטען צום בעשעפער, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין מיכה, אז מיט קיין זאך קען מען אזוי ניט יוצא זיין געגען גאט ווי מיט „עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך" — טהאן גערעכטיגקייט, ליעב האבען חסד, צדקה און טובות טהאן מענשען און דערביי זיין בעשיידען, ניידערגעפאלען געגען גאט.

דאס זיינען די זיעבען ענינים אין וועלכע א מענש דארף געברויכען דיא מדה פון כניעה.

פרק ה׳

אבער ווי אזוי קומט מען צו כניעה? וואס איז דער לייכסטער וועג פאר'ן מענשען צו ערווערבען די דאזיגע גוטע מדה? דערויף ווילען מיר ענטפערען, אז עס קומט ניט אן שווער צו ווערען א נכנע, אן אונטערטעניגער צו גאט, ווען מען טראכט, ווען מען האט אויפ'ן רעיון זיעבען זאכען.

ערשטענס, דארף דער מענש אין זינען האבען דעם שורש, די ערשטע מא־טעריע פון זיין בעשאפונג. ער דארף ניט פערגעסען, אז זיין קערפער האט זיך אנגעהויבען ענטוויקלען פון זוימען און בלוט, און ערשט נאכדעם ווי דיזע מא־טעריעם זיינען קאליע געווארען און האבען ארויסגעגעבען א שלעכטען ריח; און אז ווייענדיג אין זיין מוטער'ס בויך איז ער געשפייזט געווארען פון אומציכטיג בלוט. ער דארף אויך ניט פערגעסען, אז ווען דער מענש ווערט געבוירען איז ער א שוואך בריאה'לע, שוואך אין זיין גאנצען קערפער און אברים, און אזוי וואקסט ער און ענטוויקעלט זיך פון שטופע צו שטופע ביז ער ווערט א פאלקא־מענער מענש, ערגרייכט זיין עלטער און לעבט אוים זיינע יאהרען. א געוויסער חכם האט אמאל געזאגט: "איך קען ניט פערשטעהן ווי אזוי איינער וואס קומט צו זיין עקזיסטענץ אויף אזא אופן זאל אין זיך האבען גאוה!" אז א מענש האט די זאכען אין זינען, ברייגגט דאס איהם צו כניעה, צו אונטערטעניגקייט, צו נידערגעפאלענקייט. אזוי ווי דוד המלך, עליו השלום, האט געזאגט אין תהלים: "ה' מה אדם ותדעהו?" — גאט, וואס איז דער מענש, אז דו זאלסט איהם אנערקענען? אין אן אנדער ארט זאגט דוד המלך: "ואנכי תולעת ולא איש" — איך בין א ווארים ניט קיין מענש.

צווייטענס, דארף א מענש האבען אויפ'ן רעיון די בייזע בעגעגענישען וואס קענען איהם טרעפען אויף דער וועלט. עס קען איהם אויסקומען צו ליידען הונגער, דורשט, קעלט, היטץ, קראנקהייטען, אנדערע צרות און דאגות, פון וועל־כע נור דער טויט קען איהם בעפרייען. אז דער פערשטענדיגער וועט דאס אין זינען האבען וועט ער פערשטעהן זיין שוואכקייט און נישטיגקייט און ווי ער איז מאכטלאז צו פערהינדערען די שלעכטיגקייטען וואס קענען אויף איהם קומען. ער וועט דאן אנערקענען ווי ווייט ער איז הילפלאז, ווי ווייט זיינע כחות זיינען בעשרענקט און אז ער איז אויף דער וועלט ניט בעסער און ניט פרייער ווי א געפאנגענער אין תפיסה. דאס וועט איהם ברייגגען דערצו, אז ער וועט זיין אונטערטעניג אזוי ווי אן איינגעשפארטער אין תפיסה, וועלכער קען זיך ניט בעפרייען און קען ניט פערבעסערען זיין לאגע אהן דעם יעניגען וואס האלט איהם געפאנגען. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "תבוא לפניך אנקת אסיר" — זאל פאר דיר, גאט, קומען דער הילפס־געשריי פון געבונדענעם, איינגעשפאר־טען אין תפיסה. דאס מיינט ער יעדען מענשען וואס איז אין די הענד פון גאט אזוי ווי א געפאנגענער ביי זיין פאנגער. אין אן אנדער ארט אין תהלים בעט דוד המלך: "הוציאה ממסגר נפשי" — נעהם מיך, גאט, ארוים פון איינשליסונג, ווייל איך בין אויף דער וועלט אזוי ווי אן איינגעשלאסענער, אן איינגעשפארטער אין געפענגנים.

דריטענס, ווען דער מענש וועט בעטראכטען און אין זינען האבען זיין אומ־וועקסלונג אויף דער וועלט, אז דאס לעבען וועט זיך איהם גיך ענדיגען און עס וועט קומען דער טויט, ווען אלע זיינע שטרעבונגען און האפנונגען וועלען אויפ־הערען, ווען ער וועט אלעס מוזען פערלאזען און קיין זאך ניט מיט זיך נעהמען,

וואס זאל איהם קענען עפעס העלפען אין קבר; אז ער וועט האבען אויפ'ן גע־דאנקען ווי שווארץ, מיאוס און פערפוילט זיין פנים וועט ווערען, ווי זיין לייב וועט פערוואנדעלט ווערען אין ווערים, ווי זיין גוף וועט פערדארבען און פער־שטונקען ווערען אזוי ווי ער זאל זיך קיינמאל ניט האבען געוואשען און גערייניגט — אז דער מענש וועט דאס אלעס האבען אויפ'ן רעיון, וועט ער זיין אונטער־טעניג, נידערגעפאלען און די מדה פון גאוה, פון זיין שטאלץ ביי זיך וועט צו איהם ניט קומען. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "אך הבל בני אדם, כזב בני איש" — די ערדען־קינדער זיינען גארנישט, די מענשען־קינדער זיינען אויפ־הערבאר, זייער עקזיסטענץ, זייער זיין אויף דער וועלט הערט אויף.

פיערטענס, ווען א מענש וועט זיך בעדענקען וועגען די שולדען וואס ער איז שולדיג צו גאט פאר די פיעלע טובות און חסדים וואס ער געניסט פון איהם, און ווי ער פערנאכלעסיגט מקיים צו זיין די מצוות, וואס ער פערשטעהט מים'ן שכל אז מען דארף זיי נאכקומען, און וואס ער פערשטעהט ניט; ווען ער וועט בעטראכטען ווי הינדערשטעליג ער איז אין דעם און ווי ער וועט זיך ניט קענען פערטהיידיגען ווען ער וועט דארפען אפגעבען דין וחשבון אויף זיינע מעשים, און ווי ער וועט ביים יום הדין חרטה האבען אויף זיינע אויפפיהרונגען, דאן וועט ער ווערען א נכנע און זיין געמיטה וועט ערנידריגט און צובראכען ווערען. דער פסוק זאגט אין מלאכי: „ומי מכלכל את יום בואו" — ווער וועט קענען איבער־טראגען דעם טאג וואס וועט קומען אפצוגעבען דין וחשבון פאר'ן מלך מלכי המלכים. און מורא אליין ברייננגט צו אונטערטעניגקייט.

פינפטענס, ווערט א מענש א נכנע, ווען ער טראכט וועגען די גרויסקייט פון בורא יתברך, וועגען זיין מאכט און גבורה און וועגען דעם וואס ער קוקט און זעהט וואס דער מענש טהוט אפען און פערבארגען. און גאט'ס גרויסקייט קען א מענש בעגרייפען ווען ער האט אין זינען די גרויסע, מורא'דיגע זאכען וואס צדיקים און חסידים פון אמאליגע דורות האבען אויפגעטהאן. די גמרא דערצעהלט אויף איינעם פון זיי: "נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות" — ער האט א בליק געטהאן אויף א רשע און דער רשע איז געווארען א בערגעל ביינער. אויף יונתן בן עוזיאל ווערט געזאגט, אז ווען ער האט גע'דרשן'ט אין דער תורה איז יעדע פויגעל, וואס איז איבער איהם געפלויגען, באלד פערברענט געווארען. און עס איז דאך קיין ספק אז נביאים זיינען געשטאנען נאך אין א העכערע מדרגה פון יענע גרויסע לייט, פון דעסטוועגען, ווען זיי, די נביאים, האבען זיך אנגעטרא־פען מיט מלאכים זיינען זיי אונטערטעניג געווארען און האבען זיך פאר די מלאכים געקניעט און געבוקט, אזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אויף דניאל, יהושע און אנ־דערע נביאים. און מלאכים, ווערט געזאגט, קניען זיך און בוקען זיך פאר'ן בע־שעפער. אין נחמיה זאגט דער פסוק: „וצבא השמים לך משתחוים" — די חייל פון הימעל (די מלאכים) בוקען זיך צו דיר, גאט, אדער אין תהלים ווערט גע־זאגט: "ובהכלו כלו אומר כבוד" — אין גאט'ס פאלאץ גיבען איהם אלע מלאכים אפ כבוד. הייסט אז מלאכים, וואס נביאים, וועלכע שטעהען העכער פון חסידים און צדיקים בוקען זיך פאר זיי, זיינען אונטערטעניג דעם בעשעפער, טא ווי קען אן איינפאכער מענש ניט זיין אונטערטעניג צו איהם? און נאך א זאך: ווען א מענש וואס האט שכל, קוקט אויף דער זון, די לבנה, די שטערן און די ערד און אלעס וואס געפינט זיך אויף איהר און אין איהר; ווען דער מענש בעטראכט דאס אלעס, קען ער גאנץ גוט פערשטעהן ווי אונטערטעניג ער דארף זיין צו גאט.

וואָרום וואָס איז דער מענש געגען דעם כדור האָרץ, געגען דעם ערד־קוגעל? און וואָס איז די ערד געגען די אנדערע הימעלשע וועלטען? און וואָס איז אַלעס, די גאַנצע שאַפונג, געגען די גרויסקייט פון בעשעפער? אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין תהלים: "מה אנוש כי תזכרנו" — וואָס פאַר א ווערדע האָט דער מענש, אז דו גאָט זאָלסט איהם געדענקען, אין זינען האָבען.

זעקסטענס, קומט א מענש צו דער מדה פון כניעה, ווען ער לייענט אין די ספרים פון די נביאים, וואו די בעלי גאוה, די שטאָלצע ווערען געטאַדעלט, און עס איז פאַר זיי בעשטימט א שווערע שטראָף, וועהרענד די נידערגעפאַלענע, די אונטערטעניגע ווערען געלויבט און עס איז פאַר זיי בעשטימט גוטעס. ישעיה זאָגט: "עיני גבהות אדם שפל ושח רום אנשים" — די אויגען פון די הויכע, פון די וואָס האַלטען זיך ביי זיך גרויס, וועלען ערנידעריגט ווערען און עס וועט איינגעבויגען ווערען די הויכקייט פון די מענשען. אין משלי איז דאָ א פסוק: "לפני שבר גאון" — פאַר א בראָך, פאַר אן אומגליק קומט גאוה. דאָס הייסט, אז דאָס האַלטען זיך גרויס פיהרט צו אומגליקען, צו צרות. דאַגעגען ווידער ווערט געזאָגט אין תהלים: "מעודד ענוים ה'" — גאָט שטאַרקט, פעסטיגט די וואָס האַלטען זיך נידעריג, די אונטערטעניגע. אן אנדער פסוק אין תהלים זאָגט: "וענוים ירשו ארץ" — נידערגעפאַלענע וועלען ירש'ענען דאָס לאַנד. פאָלגליך, אז מען לערנט נביאים און מען ווייס דאָס, היט מען זיך אויס פון דער מדה פון גאוה און מען איז אונטערטעניג דעם בעשעפער.

זיבענטענס, ווען א מענש בעאָבאַכטעט די אומוועקסלונגען וואָס קומען פאָר אין לעבען פון איינצעלנע פערזאָנען און מלוכות און רעגירונגען; ווען א מענש וועט קוקען און בעטראַכטען ווי די לאַגע פון מענשען ווערט געענדערט, ווי אָרימע ווערען רייך און רייכע ווערען אָרים, ווי מדינות און פעלקער ווערען פערניכטעט בעת אנדערע מדינות אָדער פעלקער ווערען דערפון אויפגעריכט, גרעסער, רייכער און שטאַרקער, און דער סוף פון כלל איז דער טויט, — אז א מענש וועט דאָס אַלעס אין זינען האָבען וועט ער זיין אונטערטעניג און וועט זיך ניט גרויס האַלטען מיט קיין זאַך, ניט מיט רייכטהום, ניט מיט גבורה און ניט מיט געוויסע פעהיגקייטען, און וועט זיך ניט פערלאָזען אויף קיין זאַך און אויף קיינעם, נור אויף גאָט, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו" — גליקליך איז דער מענש וואָס האָט בטחון נור אין גאָט.

און אז א מענשענ'ס האַרץ וועט ניט זיין פוסט פון איינע פון די זיעבען ענינים וואָס מיר האָבען דערמאָהנט, אז ער וועט, הייסט עס, האָבען אין דער מחשבה די דאָזיגע זאַכען, וועט ער שטענדיג זיין אונטערטעניג און נידערגעפאַלען און די אונטערטעניגקייט וועט ביי איהם ווערען א נאַטור־זאַך, איינגעוואָרצעלט אין זיינע געפיהלען אויף אימער. און אז די כניעה וועט ביי איהם ווערען אן אייגענשאַפט, א נאַטירליכע נייגונג, וועט די דאָזיגע מדה פון איהם דערהוויטערען אַלע מינים גאוה און שטאָלץ און דאָס וועט איהם פערמיידען פון זינד, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין דער תורה: "ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו" — די מורא פאַר גאָט וועט פאַלען אויף אייך און איהר וועט ניט זינדיגען, און אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין פרקי אבות: "הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה" — בעאָבאַכט, מענש, דריי זאַכען און דו וועסט ניט קומען צו אן עבירה. די דריי זאַכען זיינען: ווייס פון וואַנען דו קומסט, וואוהין דו וועסט סוף כל סוף געהן, און פאַר וועמען דו וועסט דאַרפען אָפּגעבען דיין חשבון, און ווי עס ווערט דאָרט ווייטער ערקלעהרט.

פרק ו׳

אין די אויפפיהרונגען ווי אזוי א נכנע, אז אונטערטעניגער צו גאָט, דאַרף זיך אויפפיהרען, זיינען דאָ צעהן פונקטען. ווען מען קומט ניט נאָך די צעהן פונקטען, קען די אונטערטעניגקייט ניט זיין קיין פאָלקאָמענע.

ערשטענס, דאַרף דער נכנע וויסען גאָט און זיינע גוטע מדות און די אויבער־מאַכט וואָס ער האָט געגעבען דעם מענשען איבער אנדערע לעבעדיגע בעשעפּע־ניסען, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים: ״תמשילהו במעשי ידיך״ — דו האָסט דעם מענשען געמאַכט געוועלטיגען איבער דיין שאַפונג. דאָס הייסט: די כניעה דאַרף ניט קומען אוים אונוויסענהייט, אוים פערגרעבטהייט. דער מענש דאַרף וויסען די ראָלע וואָס ער שפּיעלט אויף דער וועלט; ער דאַרף פערשטעהען אז ער שטעהט העכער פון חיות, בהמות און עופות, אבער צו דער זעלבער צייט אנערקענען די גרויסקייט, די ערהאַבענקייט און די הימעלשע חכמה פון גאָט. אז ער וועט דאָס וויסען און פערשטעהן, וועט ער זיין אונטערטעניג און ערנידריגט פאַר איהם אויף אַ געהעריגען אופן. ער וועט דאַן לערנען פון דעם חכם, פון שלמה המלך, וועלכער האָט געזאָגט: ״אל תתהדר לפני מלך״ — דו זאָלסט ניט פּראַווען קיין גאוה פאַר אַ קעניג, און זעלבסטפערשטענדליך, אז פאַר׳ן מלך מלכי המלכים, פאַר׳ן קעניג איבער אלע קעניגע, און האַרר איבער אלע האַררען, פאַר גאָט, וואָס מען קען איהם ניט פאַרשטעלען אין קיין שום געשטאַלט און אויסזעהן, דאַרף מען זיך געווים ניט האַלטען גרוים.

צווייטענס, דאַרף דער נכנע וויסען די חיובים, די פליכטען פון דער תורה, וואָס מען פערשטעהט ניט מיט׳ן שכל און די וואָס דער שכל דיקטירט אז מען זאָל אזוי טהאָן אָדער ניט טהאָן. און ער דאַרף לערנען די תורה, כדי צו וויסען די תנאים פון כניעה און ווען און וואו צו זיין א נכנע. ווארום עס זיינען דאָ פעלע, ווען מען דאַרף דוקא זיין שטאָלץ ביי זיך, ניט נידערגעפאַלען, אזוי ווי עס איז געזאָגט געוואָרען אין שער עבודת האלהים.

דריטענס, אום צו זיין א ריכטיגער נכנע, דאַרף דער מענש האָבען א ברייט האַרץ, וואָס זאָל קענען פערנעהמען אונבעקוועמליכקייטען און אונאנגענעהמליכ־קייטען. ער דאַרף קענען פערטראָגען זאַכען וואָס ער האָט פיינט, וואָס איז געגען זיין טבע און אננעהמען פאַר גוט, ווען צוליעב זיין עהרליכקייט און פרומקייט קומט איהם אוים צו ליידען זלזולים פון שלעכטע מענשען. ער דאַרף זיין א סבלן, אן איינגעהאַלטענער, א געדולדיגער און ניט זוכען קיין נקמה פון די וואָס טהוען איהם וועה, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: ״אם גמלתי שולמי רע״ — האָב איך דען בייז געטהאָן אפילו די יעניגע וואָס האָבען מיר פאַר גוטעס בעצאָהלט מיט שלעכטעס? אָדער ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: ״אל תאמר כאשר עשה לי כן אעשה לו״ — דו זאָלסט ניט זאָגען: אזוי ווי יענער האָט מיר געטהאָן וועל איך איהם צוריק אָפּטהאָן. און די חז״ל האָבען געזאָגט: ״הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים, עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו״ — די פאַרשעהמטע וואָס פאַרשעהמען קיינעם ניט, די וואָס הערען ווי מען בעליידיגט זיי און ענטפערען ניט, אויף זיי זאָגט דער פּסוק: אז גאָט׳ם ליעבהאָבער שיינען ווי די זון ווען זי געהט אויף. דער וואָס פיהרט זיך אויף אזא אופן ווערט ביי די חז״ל אנגערופען ״מעביר על מדותיו״ — ער שטייגט אַריבער אָדער בעקעמפט זיינע מדות, זיינע נאַטירליכע נייגונגען.

פיערטענס, בעלאנגט צו דער מדה פון כניעה: גוטעס טהאן צו מענשען, רייד־דען מיט לייטען גוטע רייד, אורטהיילען זיי צו גוטען, ניט ריידען אויף קיינעם קיין שלעכטעס און מוחל זיין די יעניגע וואס טאדלען איהם אדער ריידען אויף איהם לשון הרע, אויב אפילו זיי זיינען ניט ווערטה מען זאל זיי מוחל זיין. וועגען דער מדה פון דן זיין מענשען לזכות, פון אורטהיילען מענשען צו גוטען, זאגט שלמה המלך אין קהלת: "גם במדעך מלך אל תקלל" — אפילו אין דיינע גע־דאנקען זאלסטו ניט טאדלען קיין מלך, און אויב אפילו עס ווייזט דיר אויס אז ער האט וואס געטהאן ניט ריכטיג, זאלסטו זוכען ווי אזוי צו רעכטפערטיגען זיין טהאט. און וועגען דער מדה פון ניט ריידען קיין שלעכטעס אויף אימיצען זאגט דוד המלך פון גאט'ס וועגען אין תהלים: "פיך שלחת ברעה, תשב באחיך תדבר" — דיין מויל האסטו אנגעווענדעט צו שלעכטען, דו זיצט און בערעדסט דיין ברודער, ועסטו דערפאר בעשטראפט ווערען. און וואס אנבעלאנגט מוחל צו זיין פערלוימדער, לשון הרע'ניקעס, טאדלער און בעליידיגער דערצעהלט די תורה, אז מרים און אהרן האבען בערעדט משה'ן און נאכהער ווערט געזאגט "והאיש משה ענו מאד" — דער מאן משה איז געווען א גרויסער ענו, א גע־פאלענער ביי זיך, וואס האט ניט געוואוסט צו האלטען זיך גרויס, און דעם טיטול "ענו" האט ער בעקומען ווייל ער האט זיינע בעליידער מרים און אהרן מוחל געווען. קהלת גיט אן עצה טובה די מענשען: "גם לכל הדברים אשר ידברו אל תתן לבך" — דו זאלסט ניט אכטען אויף דעם וואס אימיצער רעדט וועגען דיר און זאל דאס דיר ניט אארען.

אין גמרא ווערט דערצעהלט: עס האט פאסירט אז רבי אליעזר האט מתפלל געווען פאר'ן עמוד אויף רעגען און האט געזאגט פיער און צוואנציג ערליי תפלות, אבער ער איז ניט געענטפערט געווארען. האט זיך נאכהער אוועקגע־שטעלט רבי עקיבא און האט געזאגט "אבינו מלכנו" און ער איז געענטפערט געווארען. זיין קורצע תפלה, הייסט עס, איז אנגענומען געווארען און עס איז געקומען רעגען. איז ארויס א בת קול, א שטימע פון הימעל, און געזאגט: דאס וואס רבי עקיבא האט מיט זיין קורצע תפלה גע'פועל'ט און רבי אליעזר מיט די פיער און צוואנציג תפלות ניט, איז ניט צוליעב דעם ווייל רבי עקיבא איז גרעסער פון רבי אליעזר, נור ווייל דער ערשטער איז א מעביר על מדותיו און דער צווייטער ניט. רבי עקיבא איז בעזועסען די מדה טובה פון ניט אין כעס זיין אויף די וואס האבען איהם בייז געטהאן און ניט וועלען זעהן אן זיי נקמה, און רבי אליעזר האט ניט געקענט געהן געגען דעם געבוירענעם איינ־סטינקט פון מענשען צו טראגען פיעל ניט איז שנאה אויף די יעניגע וואס טהוען איהם עטוואס שלעכטעס.

עס ווערט דערצעהלט אויף א געוויסען חסיד וואס איז אמאל פערבייגע־גאנגען א פלאץ וואו עס איז געלעגען א פערפוילטע נבלה פון א הונד. האבען זיינע תלמידים צו איהם געזאגט: "ווי פערשטונקען דיעזע נבלה איז". האט דער חסיד צו זיי געזאגט: "זעהט אבער ווי ווייס איהרע צייהן זיינען". דער חסיד האט דערמיט אויסען געווען געבען זיינע תלמידים א לעקציע, אז מען דארף זיין געהיט פון ריידען בעליידיגונגס ווערטער אויף וועמען עס איז. ער האט זיי געצייגט, אז אפילו אין א גע'פגר'טען הונד דארף מען זוכען די מעלות, ניט די חסרונות, אפשיטא שוין אויף א לעבעדיגען מענשען, וואס האט שכל און פערשטעהט, דארף מען געווים קיינע שלעכטעס ניט ריידען. די כונה פון

יענעם חסיד איז געווען אז זיינע תלמידים זאלען זיך געוואוינען נור צו ריידען גוטעס, וועט עס ביי זיי ווערען א נאטור זאך און זיי וועלען קיינעם ניט טאדלען, קיינעם ניט בעליידיגען און אויף קיינעם קיין שלעכט ווארט ניט זאגען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים וועגען די מעלות פון א צדיק: ״לא רגל על לשונו״ — ער פערלוימדעט קיינעם ניט מיט זיין צונג, ער רעדט אויף קיינעם קיינע שלעכטעס.

פינפטענס, דארף די מדה פון כניעה זיין אי אן אויסענווייניגסטע, אי אן אינווייניגסטע. דער מענש דארף, הייסט עס, זיין א נכנע, אן אונטערטעניגער אין זיינע אל־טעגליכע בעשעפטיגונגען. די אונטערטעניגקייט דארף אנגעזעהן ווערען אין זיין ריידען, אין זיינע טהאטען און אין די בעוועגונגען פון זיינע אברים און ער דארף אויך אונטערטעניג זיין אין זיין מחשבה, אין זיינע געדאנקען. עס טויג אבער ניט ארויסצוצייגען זיך אלס א נכנע און אין הארצען האלטען זיך גרויס, אדער פערקעהרט. די אונטערטעניגקייט צום בורא יתברך דארף זיין א פאלשטענדיגע מיט'ן גוף אזוי ווי מיט דער נשמה, און די אונטערטעניגקייט צו מענשען דארף זיין לויט זייערע מעלות און לויט די טובות וואס איינער האט פון זיי אין הימלעשע און וועלטליכע ענינים. וואס דער למדן און דער צדיק איז גרעסער און וואס מעהר מען לערענט פון איהם אלץ מעהר אונטערטעניג דארף מען צו איהם זיין. דאס זעלבע איז אויך מיט וועלטליכע גענוסען. וואס מעהר גוטעס מען געניסט פון איינעם, אלץ מעהר דארף די אונטערטעניגקייט צו איהם זיין גרעסער. אונזערע אלטע לעהרער האבען געזאגט אין פרקי אבות: ״הוי שפל רוח בפני כל אדם״ — דו זאלסט ערנידעריגט זיין פאר אלע מענשען, און: ״הוי קל לראש ונוח לתשחורת״ — דו זאלסט ניעדערשעצט זיין פאר אן עלטסטען, פאר א חשוב'ערען ווי דו ביזט און דעמוטיג זאלסטו אויך זיין פאר אן אינגערען.

זעקסטענס, דארף דער נכנע זיך ניט האלטען פאר קליין אין ענינים פון עולם הבא. אין דעם פרט דארף ער זיך הויכשעצען. ער דארף זיך בעטראכטען פאר אזעלכען וואס קען דערגרייכען א הויכע מדרגה. ער טאר ניט זאגען, אז די ביסעל מעשים טובים וואס ער טהוט איז פאר איהם גענוג, ווייל ער ווערט סאי ווי סאי ניט קומען צו דער מדרגה פון צדיקים. פערקעהרט: וואס אנבעלאנגט צו תורה און מעשים טובים איז פיעל דער מענש טהוט, פיעל ער בעמיהט זיך אין דעם, דארף ער בעטראכטען פאר ווייניג און שטענדיג אלץ שטרעבען צו העכערס און גרעסערס און ניט דענקען אז ער איז א קליין מענשעלע, וואס קען הויך ניט שטייגען, אזוי ווי דער פסוק זאגט ביי יהושפט און ד״ה ב׳: ״ויגבה לבו בדרכי ה״ — און ער האט דערהויבען זיין הארץ איז גאט'ס וועגען, דאס הייסט: אין געטליכעס, אין מצוות זאכען האט ער זיך געהאלטען שטאלץ ביי זיך און געגלויבט אז ער קען דערגרייכען העכערס.

זיעבעטענס, דארף ער זיינע גוטע טהאטען האלטען פאר קליין און פערדרוס האבען אויף זיך אליין וואס ער פערקירצט, וואס ער טהוט ניט גענוג אין די אנגעלעגענהייטען פון דער תורה ניט פאר גאט און ניט פאר לייט, און בעטען ביי גאט אז ער זאל איהם העלפען און שטארקען צו טהאן וואס מעהר. און בעת ער טהוט עפעס פון גאט'ס וועגען, אויב ער טהוט דאס ביחידות, אליין מיט זיך, אדער צווישען מענשען, זאל ער ניט אכטען אויף זיין גדולה און כבוד, אפילו אויב ער איז א געהויבענער מענש, א גרויסער חשוב צווישען זיינע מיט־

מענשען. ער זאָל ניט זאָגען, אז דאָס און דאָס פּאַסט איהם ניט צו טהאָן און דאָס איז אן ערנידערונג פאר זיין כבוד, אזוי ווי מיר געפינען ביי אהרן הכהן, כאָטש ער איז געווען די העכסטע פערזענליכקייט ביי אידען, פון דעסטוועגען האָט ער געהאַט ארונטערצונעהמען יעדען טאָג די אש פון מזבח, וואָס איז נים קיין ציכטיגע ארבייט. גאָט האָט איהם געהייסען דאָס טהאָן כדי ער זאָל ניט פראַווען קיין צופיעל גדלות. אדער אזוי ווי עס ווערט געזאָגט ביי דוד המלך אין שמואל א׳: ״ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה׳״ — מיכל בת שאול האָט געזעהן דוד׳ן שפּרינגענדיג און טאַנצענדיג פאר גאָט — א זאַך וואָס פּאַסט ניט פאר א קעניג, און מיכל האָט איהם דערפאר געטאַדעלט.

אכטענס, דאַרף דער נכנע זיך בענוגענען מיט דער חיונה וואָס עס מאַכט זיך איהם און וואָס ער האָט ביכולת צו קריגען. ער דאַרף ניעדערשעצען און פעראַכטען דעם נפש הבהמית זיינעם, זיין טהיערישען געפיהל, וואָס שטרעבט צו תאוות, צו קערפּערליכע תענוגים, און ער דאַרף זיין אייגענעם געפיהל אדער אינסטינקט אָפּגעוואוינען דערפון און זיך אָפּגעבען מיט צאָהלען די שולדען צום בעשעפער פאר די טובות און חסדים וואָס ער טהוט מיט איהם. אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: ״דרך מצותיך ארוץ כי תרחיב לבי״ — איך לויף אין וועג פון דיינע מצוות, ווייל מיין הארץ איז ברייט, פריי פון תאות עולם הזה, פון גלוסטען צו קערפּערליכע פאַרגעניגענס.

ניינטענס, כאָטש א מענש טאָר ניט זוכען קיין נקמה און ניט טראָגען קיין שנאה אויף אימיצען פאר זיינע אייגענע קריוודעס, דאַרף ער דאָס אבער יאָ טהאָן פאר דעם כבוד פון בעשעפער. ער דאַרף פיינט האָבען די רשעים וואָס זינדיגען געגען גאָט און זיך אָפּרעכענען מיט זיי, אויב ער קען. ער טאָר ניט זאָגען: ״אזוי ווי איך בין מוחל די וואָס טהוען עולות מיר פּערזענליך, אזוי בין איך אויך מוחל די פערברעכער געגען גאָט אדער די וואָס ריידען שלעכטעס אויף די נביאים און צדיקים״. ער טאָר אויך ניט פערצייהען איינעם וואָס בערויבט אדער בעשווינדעלט אן אנדערען אזוי ווי ער פערצייהעט ווען מען טהוט עס איהם אליין. ווען עס האַנדעלט זיך וועגען אן אנדער פּערזאָן איז ער מחויב מציל זיין דעם בערויבטען פון די הענד פון רויבער, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ירמיה: ״דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק״ — ריכטעט יעדען פריהמאָרגען א ריכטיגען משפט און רעטעט דעם געראויבטען פון רויבערס האַנד. און איוב זאָגט: ״ואשברה מתלעות עול״ — איך האָב צובראָכען די באַק־צייהנער פון פערברעכער און אוועקגענומען, ארויסגעריסען פון די צייהן זיין רויב. און ער דאַרף מענשען לערנען ווי צו דינען גאָט און זיי שטראָפען און שטעלען זיי אין ביוש פאר זייערע שלעכטע מעשים און פערהיטען אז זיי זאָלען ווייטער קיינע שלעכטעס ניט טהאָן. ער דאַרף זיך וועגען דעם בעמיהען מיט זיין האַנד און צונג, דאָס הייסט: שרייבען מוסר ספרים און זאָגען מוסר דרשות, אויב נור ער איז אימשטאַנד דאָס צו טהאָן. ווען עס האַנדעלט זיך וועגען דורכ־פיהרען גאָט׳ס משפט, וועגען אָפּרעכענען זיך מיט א זינדיגען לויט ער האָט פערדיענט; דאַרף דער חשוב׳סטער מענש ניט געשיינט ווערען, נור באַלד דורכפיהרען זיין שטראָף, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים אויף פנחס: ״ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה ותחשוב לו לצדקה לדור ודור עד עולם״ — פנחס האָט זיך אויפגעשטעלט און אָפּגעטהאָן זמרי בן סלוא זיין משפט און די מגפה איז אָפּגעהאַלטען געוואָרען און דאָס איז איהם פערעכענט געוואָרען פאר

א צדקה אויף אלע דורות ביז אייביג. פנחס האט אלזא ניט געאכטעט דערויף וואס זמרי איז געווען אן אנגענומענער מענש ביים פאלק, א נשיא און קוים האט ער געזעהן אז זמרי איז בעגאנגען א מיאוס'ן פערברעכען מיט דער מדינית, האט ער איהם דערשטאכען מיט א שפיז.

צעהנטענס, דארף דער נכנעריידען וויינינ און געלאסען מיט א ניעדעריגען קול, ניט שווערען מיט גאט'ס נאמען אפילו אויף אן אמת, ניט ברייננען אויף'ן צונג קיין ליגען, ניט זיצען אין א געזעלשאפט פון הולטאיעס, פון שפאטער און חוזק מאכער און ניט אנטהייל נעהמען אין די הוליאנקעס פון גראבע יונגען. דאס אלעס דארף ער טהאן ניט אויס גאוה, ווייל איהם פאסט ניט צו קאמפאנירען זיך מיט ניעדעריגערע פון איהם, נור אויס כניעה, אויס אונטערטעניגקייט צו גאט. ער טאר אפילו אין אזא פרט אויך ניט פראווען קיין גדלות, נור אלץ זיין געפאלען ביי זיך, אזוי ווי ירמיהו הנביא האט געזאגט: "לא ישבתי בסוד משחקים ואעלוז מפני ידך בדד ישבתי" — איך בין ניט געזעסען אין געזעלשאפט פון פרעהליכע יונגען און זיך ניט אונטערהאלטען מיט זיי. איך האב דאס ניט געטהאן אויס גדלות, נור צוליעב דיין (גאט'ס) האנד, דיין גרויסע מאכט, אונטער וועלכע איך בין אונטערוואָרפען. אויס כניעה, אויס אונטערטעניגקייט בין איך געזעסען איינזאם און זיך ניט קאמפאנירט מיט לוסטיגע לייט.

פרק ז'

עס זיינען דא פינפערליי סמנים, אן וועלכע מען קען דערקענען און איבעצייגט זיין אויב די כניעה, די אונטערטעניגקייט פון א מענשען איז א ריכטיגע ווי עס בעדארף זיין.

איין סימן איז: ווען א מענש ווערט שטארק אין כעס אויף איינעם וואס בעליידיגט איהם מיט רייד אדער מיט טהאט און ער האלט איין דעם כעס און איז איהם מוחל, בעת ער איז אימשטאנד צו נעהמען נקמה פון יענעם, איז א סימן אז ער טהוט דאס אויס עניות, אויס נידערגעפאלענקייט, און אזא אונטערטעניגקייט איז א ריכטיגע.

דער צווייטער סימן איז: ווען איינער ליידעט א גרויסען שאדען אדער עס פאסירט עפעס אן אומגליק אין זיין פאמיליע, און זיין סבלנות, זיין געדולד אדער איינגעהאלטענקייט איז גובר די שרעק פון דער צרה און ער נעהמט עס אן פאר גוט, צייגט עס, אז ער איז אן אמת'ער נכנע, אן אונטערטעניגער צו גאט ווי געהעריג איז, אזוי ווי דער פסוק זאגט אויף אהרן הכהן, ווען זיינע זיהן נדב און אביהו זיינען געשטארבען: „וידום אהרן" — און אהרן האט געשוויגען. ער האט, הייסט עס, קיין פאראיבעל געהאט אויף גאט און איז זיכער געווען אז גאט'ס משפט איז א גערעכטער. אדער אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: „דום לה' והתחולל לו" — ווען עס טרעפט דיר עפעס א צרה, ווארט מיט געדולד אויף גאט'ס הילף און האף צו איהם אז ער וועט דיר העלפען, אבער ניט מתרעם זיין, פערדרוס האבען ח"ו אויף גאט. אין עמוס איז דא א פסוק: "לכן המשכיל בעת ההיא ידום" — דער קלוגער וועט אין יענער צייט פון א צרה שווייגען און האפען אויף הילף.

דריטענס: ווען איינער ווערט א מפורסם, א בעוואוסטע פערזענליכקייט צו גוטען אדער צו שלעכטען; ווען איינער, הייסט עס, ווערט פאפולער צוליעב זיינע גוטע מעשים אדער פערקעהרט — צוליעב שלעכטע מעשים, זיינען דא סמנים, אז וועלכע מען קען דערקענען אויב ער איז אן אמת'ער נכנע אדער ניט. אויב דער מענש איז אונטערטעניג צו גאט מיט'ן גאנצען הארצען, איז אויב מען לויבט איהם פאר א גוטע זאך, וואס ער האט געטהאן, דארף ער יענעם טהאט, פאר וועלכען מען לויבט איהם, גרינגשעצען, קליין מאכען און ערקלעהרען אז פאר אזא קלייניגקייט איז ניט כדאי צו זאגען אויף איהם שבחים, מחמת ער האט דערמיט ניט אויפגעטהאן אפילו קיין קליינעם טהייל פון דעם וואס ער איז מחויב צו טהאן פאר'ן בעשעפער פאר די פיעלע טובות וואס ער געניסט פון איהם. ער דארף זאגען צו דעם וואס לויבט איהם: "גענוג, ברודער. הער אויף צו זאגען אויף מיר שבחים, ווייל דאס וואס איך האב געטהאן איז געגען מיינע זינד ניט מעהר ווי א פונק פייער אין ים. און אויב אפילו מיין טהאט האט עפעס א ווערדע; אויב אפילו אן און פאר זיך איז דיא זאך וואס איך האב געטהאן א גוטע, ווייס איך ניט אויב איך האב עס געטהאן אויף אזא אופן, אז דאס זאל זיין אנגענומען ביים בעשעפער און ער זאל מיר די מצוה ניט צוריקווארפען. אפשר האב איך ניט ריכטיג מכוון געווען פון גאטס וועגען, אפשר האב איך ביים טהאן די מצוה געהאט עפעס אנדערע אבזיכטען און האב אליין דיא זאך פערדארבען, און מיר געפינען, אז ווען מען טהוט א גוטע זאך ניט וויא געהעריג איז, ווייל דאס גאט ניט האבען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: "מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי" — ווען איהר קומט צו מיר אין בית המקדש ניט מיט'ן ריכטיגען אבזיכט, ניט מיט דער געהעריגער כונה, ווער בעט עס ביי אייך, ווער פערלאנגט עס איהר זאלט טרעטען מיינע הויפען?"

אזוי דארף דער אמת'ער נכנע זאגען, ווען מען לויבט איהם פאר א גוטע זאך וואס ער האט טאקי געטהאן. א פשיטא שוין, ווען מען זאגט אויף איהם שבחים פאר א זאך וואס ער האט גאר ניט געטהאן, דארף ער געווים זאגען דעם אמת, אז מען לויבט איהם אומזיסט און אז מען רעכענט צו איהם צו א מעשה טוב, פון וועלכע ער ווייס גאר ניט. ער דארף דעם לויב זאגער ערקלעה-רען: "עס איז, ברודער, גענוג טרויעריג וואס איך טהו ניט דאס וואס איך בין מחויב צו טהאן פאר'ן בעשעפער, קומסטו נאך צו מאכען מיין זינד גרעסער דערמיט וואס דו זאגסט אויף מיר שבחים און דו ווארפסט אויף מיר אן מעשים טובים, וואס איך האב גאר ניט געטהאן. איך ווייס מיינע זינד בעסער ווי דו און לויב מיך ניט אלס א צדיק. דוד המלך האט אויך אזוי געזאגט אין תהלים: "כי פשעי אני אדע" — "איך ווייס מיינע זינד".

פערקערט וויעדער: ווארפט מען איינעם אויף א מעשה רע וואס ער האט געטהאן, איז אויב ער איז אן אמת'ער נכנע, דארף ער מודה זיין און ניט זוכען קיינע תרוצים און פערטהיידיגונגען און ניט וועלען ריינוואשען זיך דערפון. ער דארף האנדלען ווי יהודה האט געהאנדעלט ביי דעם חטא מיט תמר, ווען ער האט גלייך מודה געווען און געזאגט: "צדקה ממני" — זי איז גערעכט, זי איז מעוברת פון מיר. און ער דארף יענעם, וואס ווארפט איהם אויף דיא מעשה רע, ניט טאדלען פאר'ן אויפדעקען זיין זינד און ער דארף איהם זאגען: "ברודער, וואס פאר א ווערדע האט דער חטא מיינער, וואס דו טייסט. געגען מיינע חטאים וואס דו ווייסט ניט און וואס גאט ווארט און שטראפט מיך ניט

פאר זיי? ווען דו וואלסט געוואוסט אלע מיינע שלעכטע מעשים, וואלסטו אנטלאפען פון מיר, ווייל דו וואלסט מורא געהאט אז גאט זאל דיר ניט שטראפען פאר קאמפאנירען זיך מיט א שלעכטען מענשען, מיט א רשע. אזוי ווי א געוויסער משורר האט געזאגט: "חטאי לו יריחון בם שכני אזי ברחו ורחקו מן גבולי" — ווען מיינע שכנים זאלען דערשמעקען מיינע זינד, וואלטען זיי אנטלאפען און זיך דערווייטערט פון מיין גבול, פון דעם פלאץ וואו איך געפין זיך. און איוב האט געזאגט: "אם כסיתי כאדם פשעי?" — האב איך דען וויא אנדערע מענשען פערבארגען מיינע זינד? איך האב, הייסט עס, די עולות וואס איך האב געטהאן ניט בעהאלטען און מודה געווען אויף זיי".

און אויב ווידער די מעשה רע, וואס מען זאגט אויף איהם, איז ניט אמת, דארף דער ריכטיגער נכנע זאגען צו דעם וואסווארפט עס איהם אויף: "ברודער, עס איז ביי מיר קיין וואונדער וואס דער בעשעפער האט מיך פערהיט פון טהאן דעם פערברעכען וואס דו רעכענסט צו מיר צו. ער האט מיר געטהאן אזוי פיעל טובות, האט ער מיר די טובה אויך געטהאן און מיך בעשירעמט פון טהאן אזא עולה. עס איז מיר אבער א גרויסער חידוש וואס ער, דער בעשעפער, האט ניט ענטדעקט אויף מיר גרעסערע און העסליכערע חטאים ווי דיא וואס דו דערצעהלסט אויף מיר. העך אויף ברודער. שאנעווע דיינע זכיות אז דו זאלסט זיי ניט פערליערען דורך דיין פערלוימדען מיר, ווארום עס ווערט דערצעהלט אויף א געוויסען פרומען מאן, וואס מען האט אויף איהם גערעדט שלעכטעס און ווען ער, דער פרומער מאן, האט זיך דערפון דערוואוסט, האט ער דעם פערלוימדער אריינגעשיקט א פיינע מתנה און איהם געשריעבען: "איך האב געהערט אז דו האסט מיר געשענקט א טהייל פון דיינע זכיות, שיק איך דיר דערפאר דיעזע בעלוינונג". א געוויסער חסיד האט געזאגט: א סך מענשען, ווען זיי וועלען קומען צום משפט אויף יענער וועלט, וועט מען זיי אויפצייגען אויף זייער חשבון מעשים טובים וואס זיי האבען גאר קיינמאל ניט געטהאן. און ווען זיי וועלען ערקלערען אז זיי ווייסען דערפון ניט, וועט מען זיי זאגען, אז דאס איז צוגערעכענט געווארען צו זיי פון די יעניגע וואס האבען זיי בערעדט און אומזיסט געטאדעלט. פערקעהרט ווידער: וועלען אנדערע ביים יום הדין מאהנען געוויסע מצות וואס זיי האבען געטהאן און זיי זיינען ניטא אין צעטעל פון זייערע מעשים טובים, וועט מען זיי ערקלעהרען, אז זיי האבען דעם זכות פון יענע מצות פערלארען און דאס איז אוועקגעגעבען געווארען צו די יעניגע, אויף וועמען זיי האבען ארויפגעווארפען זינד וואס זיי האבען ניט געטהאן. און דיא תורה האט אונז אנגעזאגט און געווארענט אז מיר זאלען ניט ריידען קיין לשון הרע, ווי דער פסוק זאגט: „זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים" — געדענק וואס גאט דיין גאט האט געטהאן צו מרים דערפאר וואס זי האט גערעדט לשון הרע אויף איהר ברודער משה.

דער פיערטער סמן פון כניעה איז: ווען איינער ווערט געבענשט פון גאט מיט גדולה, א סך חכמה און קענטניס, אדער רייכטהום אדער כבוד פון א קעניג און עהנליכע זאכען וואס מענשען בעריהמען זיך דערמיט און האלטען זיך גרויס, און ער פערבלייבט ביי זיין פריהעריגע שפלות, ביי זיין פריהעריגע ערניעדערונג נעגען גאט, און איז גוט צו מענשען אלץ איינס ווי ער וואלט ניט געווען קיין דערהויבענער, אזוי ווי אברהם אבינו, וואס גאט האט איהם צוגעטהיילט אזא גרויסען כבוד און געזאגט: "המכסה אני מאברהם?" — וועל איך דען פער־

בארנען פון אברהם וואס איך וויל טהאן, און דאך האט ער, אברהם, געזאגט: "ואנכי עפר ואפר", איך בין ניט מעהר ווי ערד און אש, — אז א מענש פיהרט זיך אזוי, איז ער אן אמת'ער, אויפריכטיגער אונטערטעניגער. דוד המלך האט זיך אויך אזוי נוהג געווען. כאטש ער איז געווען א קעניג, א הערשער איבער'ן פאלק ישראל, האט ער זיך פון דעסטוועגען געהאלטען אזוי קליין און ניעדעריג ביי זיך, אז ער האט געזאגט: "ואנכי תולעת ולא איש" — איך בין א ווארים, ניט קיין מענש.

דער פינפטער סמן פון כניעה איז: ווען איינער מאכט זיך אליין פארווירפע אויף זיינע זינד און ער גיט אויף זיך אליין ארויס דעם פסק, וואס גאט דארף איהם געבען, כאטש קיינער צווינגט איהם ניט דערצו און קיינער האט די מאכט צו צווינגען איהם. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין עזרא: די אידען האבען זיך מתודה געווען און געזאגט: "אנחנו מעלנו באלהינו" — מיר האבען גע־פעלשט און אונזער גאט דערמיט וואס מיר האבען גענומען גויאישע ווייבער. און ווייטער ווערט דארט דערצעהלט: "ויתנו ידם להוציא נשיהם" — זיי האבען אליין פרייוויליג געגעבען תקיעת כף אוועקצושיקען זייערע ניט אידישע ווייבער. דורך אזעלכע זאכען דערקענט מען די אמת'ע כניעה, די אמת'ע אונטערטעניג־קייט און ערניעדערונג פאר גאט און דאס איז דער אמת'ער סמן פון אן אויפ־ריכטיגע הערצליכע כניעה.

פרק ח׳

איצט וועלען מיר ערקלעהרען דעם אכטען פונקט: אויב כניעה קומט פון מדות טובות, אדער מדות טובות קומען פון כניעה. דאס הייסט: וואס איז דער עיקר? מיט וואס דארף זיך א מענש פריהער אפגעבען? דארף ער זיך אפגעבען מיט גוטע טהאטען און די כניעה, די אונטערטעניגקייט צו גאט וועט שוין במילא קומען, אדער ער דארף פריהער ווערען א נכנע און דאס וועט איהם ברייגנען צו גוטע טהאטען? דארויף וועל איך ענטפערען: אז מיר ווייסען, דאס ווען א מענש וויל ווערען אן עובד ה׳, דארף ער צוערשט ארונטערוווארפען פון זיך די מדה פון הארענשאפט, פון זיין אן אויבערהארר אדער פון וועלען זיין אן אויבערהארר. ווארום הארר און קנעכט זיינען אבהענגיג איינס אן דאס אנדערע. א מענש קען ניט גערופען ווערען קנעכט אויב ער האט ניט קיין אויבערהארר איבער זיך, און קיינער קען ניט גערופען ווערען הארר, סיידען ער האט א קנעכט, איינער וואס בעדיענט איהם, וואס איז אונטער זיין רשות. און יעדער פון זיי, דער הארר ווי דער קנעכט, בעקומען זייערע נעמען אדער טיטולען גלייך, ניט איינער פריהער פון דעם אנדערען. דער הארר בעקומט ניט דעם טיטול הארר איידער ער האט דעם קנעכט, און דער קנעכט בעקומט ניט דעם טיטול קנעכט איידער ער פערדינגט זיך צו זיין הארר.

דעריבער קען א מענש ניט זיין קיין עובד ה׳, גאט'ס דיענער, סיידען ער ציהט אויף זיך ארויף דעם יאך פון א קנעכט, סיידען ער האט אין זיך דיא מדות, די אייגענשאפטען פון א דיענער, דאס מיינט: כניעה, אונטערטעניגקייט און ניעדערגעפאלענקייט. ער מוז פון זיך אין גאנצען ארונטערוווארפען דיא מדות פון א הארר, פון איינעם וואס האט אונטער זיך דיענער אדער אונטער־

טהאנען. ער דארף זיך גענצליך אפזאגען פון דיא מדות פון גאוה, גדולה, שטאָלץ און רוהם און דאָס גלייכען. א געוויסער חכם האָט געזאָגט: גדולה איז דעם בעשעפער׳ס בגד און ווער עס וויל זיך בעקליידען מיט דיעזען בגד, דער וואָס האלט זיך ביי זיך גרויס, ווערט פון גאָט פערשטויסען. דער רבונו של עולם, הייסט עס, וויל ניט אז איטיצער זאָל זיך בענוצען מיט זיין מלבוש. און דוד המלך האט געזאָגט אין תהלים: "ה׳ מלך גאות לבש" — גאָט קע־ניגט, איז בעקליידעט מיט גרויסקייט, מיט הערשאפט.

דערפון זעהען מיר, אז עס איז ניטאָ קיין בעסערע מדה פאר׳ן גלויביגען, פאר דעם אמת׳ן עובד ה׳ ווי בעצאָהלען גאָט זיין חוב און זיין אונטערטעניג צו איהם. אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין שמואל: "הנה שמוע מזבח טוב" — הערען, פאָלגען גאָט, זיין א נכנע צו איהם איז בעסער פון א קרבן. און דיא אונטערטעניגקייט מוז זיין אן אויפריכטיגע, אהן וועלכע עס איז פניות, אזוי ווי מיר האָבען פריהער געזאָגט; ווען ניט, טויג דאָס ניט.

פאָלגליך, זיינען אלע מדות טובות און פפליכטען צום בעשעפער אפהענגיג אָן די כניעה, אָן די אונטערוואָרפענקייט צו גאָט. דאָס קומט צו ערשט, און איז מען א נכנע, איז מען שוין במילא א ריכטיגער עובד ה׳, א גאטס דיענער מיט׳ן גאנצען הארצען ווי געהעריג איז. איז אָבער א מענשענ׳ס הארץ פוסט פון פאָלשטענדיגע אונטערטעניגקייט צו גאָט; אויב זיין כניעה איז געמישט מיט גאוה, שטאָלץ און לוסט צו רוהם, קען ער ניט זיין קיין אמת׳ער בעל מדות טובות און קומט קיינמאָל ניט נאך זיינע פולע פפליכטען צום בעשעפער.

אזוי איז אויך אין דעם ענין פון תשובה. אויב איינער פיהלט זיך זינדיג און וויל תשובה טהאָן, מוז ער צוערשט אָננעהמען די מדה פון כניעה. ער מוז זיך ערניעדריגען און זיין געפאלען ביי זיך געגען גאָט, דאן קען זיין תשובה זיין א ריכטיגע. אהן דעם אָבער איז דיא תשובה א פאלשע און זי ווערט ניט אָנגענומען. אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין דברי הימים ב׳: "ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני" — און עס איז אונטערטעניג געוואָרען מיין פאָלק וואָס מיין נאָמען ווערט אויף זיי גערופען און נאָכהער האָבען זיי תפלה געטהאָן און מיך געבעטען. זעהען מיר דערפון, אז צוערשט קומט די מידה פון כניעה און נאָכהער די תשובה. און דער פסוק זאָגט דאָרט ווייטער: "נכנעו ולא אשחיתם" — דיא אידען זיינען געוואָרען אונטערטעניג און איך וועל זיי ניט פערניכטען. איז דאך איבערצייגט, אז דיא אונטערטע־ניגקייט איז דער עיקר און דאָס איז די הויפטזאך וואָס גאָט פערלאנגט.

פרק ט׳

און וועגען דעם פונקט: אויב אין הארצען פון א גלויביגען אין גאָט קען זיין פלאַץ אי פאר כניעה, איז פאר גאוה צוזאמען — אויף דיעזער פראגע וויל איך ענטפערען, אז די מדה פון גאוה, פון האלטען זיך גרויס ביי זיך, ווערט איינגעטהיילט אין צוויי טהיילען. עס זיינען, הייסט עס, דאָ צווייערליי מינים גאוה. איינער קען שטאָלצירען מיט זיין קערפער, מיט זיין הויכען געוואוקס, שעהנעם פנים און קערפערליכע גבורה, אָדער מיט זייטיגע זאכען וואס האָבען א שייכות מיט זיין גוף, ווי, למשל, שעהנע קליידער, ציערונג, א רייכע דירה

און דאס גלייכען. דער צווייטער טהייל גאוה איז: ווען איינער שטאלצירט מיט זיינע גייסטיגע מעלות, מיט חכמה, קענטניס און גוטע מעשים פון גאטס וועגען, ווענדעט זיך דא אן דעם סארט גאוה. די גאוה גופניות, דאס האלטען זיך גרויס מיט'ן שעהנעם קערפער, מיט גרויסען כח, מיט טייערע מלבושים און דאס גלייכען, קען ניט זיין געאייניגט מיט כניעה, ווייל דאס זיינען צוויי קאנטראסטען. אזא מין בעל גאוה קען ניט זיין אונטערטעניג צו גאט און א נכנע, און אונטערטעניגער צו גאט קען נים בעזיצען די מדה פון אזא גאוה, ווארום וויבאלד א מענש האלט זיך גרויס אין קערפערליכע זאכען, דריקט ער דערמיט אויס אונאכטונג צו דעם וואס האט איהם געגעבען זיין שעהן פנים, גבורה, טהייערע קליידער אדער אנדערע זאכען וואס בעשעהנען זיין גוף. ער צייגט דערמיט אז ער ווייסט ניט אדער אנערקענט ניט דעם בעל טובה וואס האט עס איהם געגעבען און קען דאס שנעל ביי איהם אוועקנעהמען. פון זיין שטאלצירען דערמיט זעהט מען, אז ער דענקט, דאס ער האט עס אליין אלעס ערווארבען מיט זיין מאכט און חכמה, אזוי ווי סנחריב האט געזאגט: "בכח ידי עשיתי" — מיט די קראפט פון מיין האנד האב איך געשאפען מיין גרויסע און רייכע מלוכה. נבוכדנצר האט זיך אויך בעריהמט: "הלא דא היא בבל רבתא" — דאס איז די גרויסע בבל וואס איך האב געבויט און בעפעסטיגט מיט מיין גבורה. און וואס דער סוף איז פון זיי געווארען ווייסט איהר דאך. זייערע מלוכות זיינען צושטערט און פערניכטעט געווארען. פאלגליך קען גאוה אין קערפערליכע ענינים ניט הארמאנירען מיט כניעה.

דיא גאוה אבער וואס א מענש בעזיצט אין גייסטיגע זאכען זיינען דא צווייערליי, איינע א העסליכע, וואס מען דארף זיך פון איהר דערווייטערען, און דיא צווייטע א גוטע, וואס מען קען זי בעזיצען און עס וועט גאר ניט שאדען צו דער מדה פון כניעה, פון אונטערטעניגקייט צו גאט.

עס טויג ניט אז א מענש זאל שטאלצירען, האלטען זיך גרויס מיט זיין וויסען אין דער תורה און גוטע מעשים, ווייל די דאזיגע גאוה וועט איהם ברייגגען דערצו ער זאל מיינען אז ער טהוט פון גאטס וועגען זעהר פיעל און ער זאל שוין מעהר ניט וועלען טהאן. ער וועט זאגען: פיעל איז דער שיעור? איך האב שוין א נאמען ביי לייטען פאר א למדן און פאר א פרומען, איז גענוג, דארף איך זיך שוין מעהר ניט אפגעבען מיט תורה און מעשים טובים. זיין שטאלץ און גאוה וועט איהם אויך ברייגגען דערצו, אז ער זאל בעליידיגען מענשען, פיהלען צו זיי א שנאה און בערײדען זיי. ער וועט דיא חכמים, דיא לומדים און פרומע לייט פון זיין צייט האלטען פאר קליין, פאר נישטיג געגען איהם און ער וועט זיך בעריהמען דערמיט, וואס ער ווייס און פערשטעהט מעהר פון אנדערע וואס זיינען גאר אונוויסענד אדער נאריש און טהוען ווייניגער גוטעס ווי ער. אזעלכען רופען דיא רז"ל: מתכבד בקלון חברו" — ער עהרט זיך, ער האלט זיך פאר א בכבוד'ן מענשען צוליעב דיא שאנד, צוליעב דיא קליינליכקייט פון זיין חבר. ער האלט זיך, הייסט עס, גרויס, ניט ווייל ער איז אליין גרויס, נור צוליעב דעם ווייל עס איז דא א קלענערער פון איהם. דער וואס געהט מיט אזא שיטה קען ניט זיין קיין נכנע און ניט קיין עניו, ווייל כניעה און עניוות, אונטערטהעניגקייט און ניעדערגעפאלענקייט, זיינען דער היפוך פון זיינע געפיהלען.

און וועלכען מין גאוה מעג א מענש געברויכען? ווען קען זיך איינער

האלטען גרויס און צו דערזעלבער צייט זיין א נכנע? ווען איינער איז א חכם אין חכמת התורה און א בעל מעשים טובים און ער האלט עס פאר א גרויסע זאך, פאר א מעלה וואָס ניט אלע בעזיצען, אָבער ער בעטראכט עס פאר אַ געשאנק פון גאָט, פאר וועלכעס ער דאנקט איהם און לויבט איהם, ווייל דאָס לערנען און טהאָן גוטעס פערשאפט איהם פערגעניגען און פרייד; ווען זיין כונה פון האלטען זיין תורה און מעשים טובים פאר אן ערהאבענע מעלה איז, בדי צו געבען דער בעשעפער א שבח והודיה דערפאר וואָס ער האָט איהם געהאָלפען צו ערווערבען דאָס, מאכט ניט אויס, ווארום אזא ארט גאוה וועט איהם בריינגען דערצו אז ער זאָל זיך מעהר סטארען אין לערנען און אין טהאָן גוטעס און צו זיין אונטערטעניג צום בעשעפער און זיינע נאָהענטע, דיא צדיקים און חסידים, פון וועלכע ער קען עטוואָס לערנען. אזא גאוה וועט פיהרען דערצו, אז ער זאָל שעהנען דעם כבוד פון זיינע חברים, פערדעקען זייער נאַרישקייט און ריידען וועגען זיי גוטעס. אזא איינער, איז כאָטש ער האלט זיין וויסען אין דער תורה און זיינע גוטע טהאטען פאר ערהאבענע מעלות, בענוגענט ער זיך ניט מיט דעם וואָס ער האָט ערוואָרבען אויף דיעזען געביעט און איז געפאלן ביי זיך ווען ער איז ניט אימשטאנד צו טהאָן מעהר. זיין הארץ ווערט איהם דערפון צובראָכען און ער ערניעדעריגט זיך פאר אזעלכען, וואָס ער האָפט אז ער קען פון איהם לערנען.

אזא מין גאוה, האלטען דאָס ערוואָרבענע אין תורה און מעשים טובים פאר גרויס, פאר א בעשעהנונג און בעקרוינונג, פאר וועלכעס דער מענש פיהלט אויף זיך אַ פפליכט צו דאַנקען גאָט, און אין דערזעלבער צייט בעמיהט ער זיך צו טהאָן וואָס מעהר אין דעם — אזא מין גאוה שאדעט ניט צו כניעה און דערווייטערט זי ניט פון איהם. אזא גאוה איז ניט פערבאָטען, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אויף יהושפט אין דברי הימים ב׳: ״ויגבה לבו בדרכי ה׳״ — זיין הארץ איז דערהויבען געוואָרען אין גאָט׳ס וועגען. און אדרבא: אזא מין גאוה, וואָס איז אייגענטליך עניוות העלפט נאָך דעם מענשען אין גאָטעס דיענסט, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: ״עקב ענוה יראת ה׳״ — דורך ענוה, דורך זיין געפאלען ביי זיך קומט מען צו מורא האָבען פאר גאָט.

פרק י׳

און וואָס זיינען די פאָלגען פון אמת׳ער כניעה? וואָס פאר אַ גוטעס בריינגט דעם מענשען ווען ער איז א ריכטיגער נכנע, א ריכטיגער אונטערטעניגער צו גאָט? זיינען אין דעם דאָ זעקס פרטים, דריי אין ענינים פון עולם הזה און דריי אין ענינים פון עולם הבא. די אונטערטעניגקייט, הייסט עס, טהוט דעם מענשען גוטעס און דרייערליי אופנים אויף דער וועלט און אין דרייערליי אופנים אויף יענער וועלט.

דיא ערשטע זאך וואָס דער נכנע געניסט אויף דער וועלט איז: וואָס ער איז א שמח בחלקו. ער איז צופריעדען און בענוגענט זיך מיט דעם וואָס ער האָט, וואָס גאָט גיט איהם. ווארום דער וואָס האָט אין זיך די מדה פון גאוה, פון האלטען פון זיך, איז דיא גאנצע וועלט און אלעם וואָס געפינט זיך אויף דער וועלט פאר איהם ווייניג. ער בענוגענט זיך קיינמאָל ניט מיט זיין חיונה

און פרנסה, און פיעל ער געניסט פון דער וועלט, דענקט ער אלץ אז עס קומט איהם מעהר. דער נכנע אבער, דער וואס האלט זיך ביי זיך געפאלען, קוקט ניט הויך און ער באנוגענט זיך מיט דעם וואס גאט בעשערט איהם אין די ענינים פון חיונה און אנדערע בעדערפניסע. אזא מענש לעבט רוהיג און האט וויינוג שרעק און זארג. אזעלכער עסט וואס גאט בעשערט איהם, קליידט זיך לויט ער איז אימשטאנד צו קליידען זיך און שלאפט וואו און ווי איהם קומט אוים צו שלאפען. א קאפעלע געגום פון דער וועלט איז פאר איהם גענוג, מחמת ער האלט זיך פאר ניעדעריג און ער דענקט ניט אז עס קומט איהם מעהר. ער איז דער היפוך, דער קאנטראסט פון בעל גאוה און עס איז איהם בעסער ווי דער בעל גאוה, וועלכער וויל אלץ נאך און נאך און איז קיינמאל ניט זאט און רק עס פעהלט איהם, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר" — דער צדיק, דער נכנע, עסט שטענדיג צו זאט, וויפיעל ער האט איז אלץ גענוג פאר איהם און דעם רשע'ס, דעם בעל גאוה'ס בויך איז שטענדיג פעהליג, רק עס פעהלט איהם, רק עס איז פאר איהם וויינוג.

צווייטענס, ווען דעם נכנע טרעפען בייזע בעגעגעניסען, ווען עס געהט איהם ניט גוט, טראגט ער עס געדולדיג אריבער. זיין ניעדערגעפאלענקייט ברייננגט איהם דערצו אז ער זאל פון זיך ניט מאכען קיין גרויסען ווען און ניט דענקען אז עס דארף איהם שטענדיג געהן גוט. דער בעל גאוה אבער, דער וואס האלט פון זיך פיעל, שרעקט זיך זעהר פאר יעדער צרה נאך איידער זי קומט, און טרעפט איהם עטוואס בייזעס קען ער דאס ניט סובל זיין, מחמת ער האט אויפ'ן רעיון אז ער שטעהט אויף א הויכע מדרגה און עס דארף איהם שטענדיג געהן גוט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין ישעיה אויף איינעם אזעלכען, אויפ'ן מלך בבל וואס האט זיך געהאלטען גרוים: "איך נפלת משמים הילל בן שחר" — ווי אזוי ביזטו ארונטערגעפאלען פון הימעל, דו ליכטיגער מארגענ־שטערן? דאס הייסט: לויט דיין גאוה און דיין איצטיגע ניעדערלאגע, קומט אוים אז דו ביזט געפאלען פון הימעל אויף דער ערד. דער נכנע, דער זעלבסט־נידערשעצטער, אפילו ווען ער פאלט ארונטער, ווען ער מוז לעבען פיעל ערגער ווי ער האט פריהער געלעבט, ווען ער מוז אויסשטעהן פערשיעדענע צרות, בע־טראכט עס ניט פאר א גרויסע ירידה, וועהרענד דעם בעל גאוה אז עס געהט אוועק שלעכט, קומט ביי איהם אוים אז ער איז ארונטערגעפאלען פון הימעל אויף דער ערד אדער אין טיעפען אפגרונד, און ער ליידעט דערפון פיעל מעהר ווי דער ערשטער.

דריטענס, האט א נכנע מעהר חן ביי מענשען ווי א בעל גאוה און איז ביי זיי בעליעבט, מחמת ער פיהרט זיך ווי לייט פיהרען זיך און איז נאהענט צום כלל מענשען, דענקט ווי זיי און מיינט ווי זיי. עס ווערט דערצעהלט אויף א געוויסען קעניג, אז ער פלעגט געהן מיט שנעלע טריט. ווען מען האט איהם געפרעגט: ווארום ער געהט ניט געלאסען, פאמעלאך, ווי עס פאסט זיך פאר א מלך? האט ער געענטפערט, אז ער טהוט עס ווייל ער איז ווייט פון גאוה און בעת ער געהט, געהט ער צוליעב א צוועק, דורכצופיהרען עפעס א זאך און ער איילט זיך דעריבער אפצוטהאן וואס שנעלער דאס וואס וויכטיג און נויטיג איז. א געוויסער חכם האט יענעם קעניג געפרעגט: "מיט וואס האסטו עס פערדיענט צו זיין דער הארה, דער רעגיערער?" און דער קע־ניג האט געענטפערט:

שער הכניעה

„איך האָב זוכה געווען צו דיזער גדולה, ווייל איך האָב קיינמאָל ניט בעגעגענט וועמען עס איז פון מיינע מיטמענשען, אין וועלכע איך זאָל ניט האָבען געזעהען וועלכע ניט איז מעלה וואָס איך האָב ניט. ווען איך האָב בעגעגענט א קלוגערען פון מיר, א מעהר לערנער ווי איך בין, האָב איך געזאָגט, אז ער האָט געווים מעהר מורא פאַר גאָט ווי איך, מחמת ער האָט מעהר שכל פון מיר און האָט מעהר געלערנט ווי איך. האָב איך ווידער בעגעגענט איינעם א קלענערען חכם וויא איך בין, א וויניגער געלעהרענטען, האָב איך געזאָגט, אז זיין חשבון צום יום הדין וועט זיין א לייכטערער ווי מיינער, ווארום ער וועט זיך קענען פערטהיידיגען אז ער האָט עובר געווען אויף עברות בשוגג, אויס אונוויסענהייט, ווייל ער האָט ניט געוואוסט וואָס מען מעג און וואָס מען טאָר ניט. איך וועל זיך אָבער אויף מיינע זינד ניט קענען רעכטפערטיגען, ווייל איך האָב געלערענט און איך ווייס וואָס אן עברה איז. און האָב איך ווען אָנגעטראָפען אן עלטערען פון מיר אין יאָהרען, האָב איך געזאָגט, אז ער האָט געווים מעהר זכות פאַר מיר, מחמת ער איז געקומען אויף דער וועלט פריהער ווי איך און ער האָט מעהר צייט געהאַט צו טהאָן מעשים טובים. האָב איך זיך ווידער געטראָפען מיט אן אינגערען פון מיר, האָב איך געזאָגט, אז ער האָט וויניגער זינד פאַר מיר, ווייל ער האָט נאָך ניט צייט געהאַט צו זינדיגען אזוי פיעל ווי איך. און האָט מיר פּאַסירט צו זיין אין געזעלשאַפט פון איינעם, וואָס איז גלייך מיט מיר אין יאָהרען און אין חכמה, האָב איך מיר געטראַכט: אפשר איז יענעמס הארץ בעסער צו גאָט ווי מיינע, מחמת מיינע זינד ווייס איך; איך ווייס אָבער ניט יענעמס מעשים, אפשר האָט ער גאָר ניט געזינדיגט. און איז מיר אויסגעקומען צו בעגעגענען זיך מיט א רייכערען פון מיר, האָב איך געזאָגט, אז ער האָט מיט זיין רייכטהום געווים געטהאָן מעהר גוטע טהאַטען, האָט געווים געגעבען מעהר צדקה און געשטיצט אָרימע לייט מעהר וויא איך, מחמת ער איז מעהר פערמעגליך. און האָב איך זיך ווידער אָנגעטראָפען מיט אן אָרימערען ווי איך בין, האָב איך געשטעלט אויף דער חזקה, אז ער איז צוליעב זיין אָרימקייט מעהר נכנע, מעהר נידערגעפאַלען ווי איך און ער שטעהט דעריבער אויף א העכערער מדרגה. אזוי האָב איך זיך שטענדיג געפיהרט און וואָס פאַר א סאָרט מענשען איך האָב בעגעגענט, האָב איך אלעמען געעהרט, געשעצט און געאַכטעט און בין אלעמען געווען אונטערטעניג".

און פיהרענדיג זיך אזוי ווי יענער קעניג, איז מען בעליעבט ביי אלעמען, געשעצט און געאַכטעט ביי יעדען איינעם, בעת דער בעל גאוה איז פערהאַסט און מען פיהלט צו איהם קיין ליעבשאַפט און קיין אַכטונג. און אזוי האָבען אונזערע רז"ל געזאָגט: „והוי דן את כל העולם לכף זכות והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות" — דו זאָלסט די גאַנצע וועלט אורטהיילען צו גוטען און דו זאָלסט יעדען איינעם אויפנעהמען מיט א פרעהליך פּנים. דו זאָלסט, הייסט עס, אננעהמען אז יעדער מענש איז א גוטער, א בעסערער ווי דו ביזט, און ניט קוקען אויף קיינעם מיט פערדאַכט. אין אן אנדער פּלאַץ זאָגט דיא גמרא: „יהי אדם רך כקנה ואל יהי קשה כארז" — א מענש זאָל זיין ווייך ווי א בויגזאַמער שטעקעל און זאָל ניט זיין שטייף ווי א טענענבוים, דאָס הייסט, ער זאָל ניט האַלטען פיעל פון זיך און ניט זיין פערריסען, נור בויגען זיך, זיין א נכנע.

די דריי געווינסען וואס דער מענש געניסט דורך כניעה לעולם הבא, זיינען פאלגענדע:

ערשטענס, קען דער נכנע מעהר ערווערבען אין חכמת התורה צוליעב דעם, וואס ער האלט זיך ניט פאר מעהר למדן פון אנדערע און ער זוכט צו בעקענען זיך מיט חכמים, מיט לערנער, פון וועלכע ער לערענט זאכען וואס ער ווייסט ניט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "הולך את חכמים יחכם" — דער וואס געהט אום מיט חכמים, דער וואס קאמפאנירט זיך מיט זיי, ווערט קלוג. און אונזערע אלטע לעהרער האבען געזאגט אין פרקי אבות: "יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם" — דיין הויז זאל זיין א פערזאמלונגס פלאץ פאר חכמים, פאר לומדים און דו זאלסט זיך שטויבען אין דעם שטויב פון זייערע פיס. דאס הייסט: דו זאלסט זיך סטארען צו לערנען פון זיי. דער וואס פיהרט זיך אזוי, העלפט איהם גאט צו ערווערבען וואס מעהר אין דער חכמת התורה, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: „ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו" — גאט מאכט טרעטען דיא זעלבסט-ערניעדעריגטע אין וועג פון גערעכטיגקייט און ער לערענט זיי זיין וועג. ער העלפט זיי, הייסט עס, אז זיי זאלען געהן אין דרך התורה. דער אבער וואס האלט זיך גרויס, דער וואס דענקט אז ער שטעהט העכער פון אנדערע מענשען, איז אויב אפילו ער איז א חכם, א לערנער, קען דיא חכמה ביי איהם קיין ריכטיגען קיום ניט האבען און ער קען קיינמאל ניט קומען צו א ריינעם, ריכטיגען וויסען אין דער תורה, מחמת זיין גאוה דערלאזט איהם ניט צו געהן צו חכמים, צו קאמפאנירען זיך מיט זיי און עטוואס לערנען פון זיי. פאלגליך, קען דער נכנע, דער אונטערטעניגער מעהר זוכה זיין צו עולם הבא דורך לערנען, וויסען און מקיים זיין די תורה ווי דער וואס האט אין זיך ניט די מדה פון כניעה.

צווייטענס, איז דער נכנע שטענדיג פלייסיג אין עבודת הבורא. ווען עס מאכט זיך איהם עפעס א מצוה, טהוט ער עס באלד מיט חשק און פערגעניגען, אלץ איינס אויב דיא מצוה איז א גרויסע אדער א קליינע. ער פאלגט דיא רז"ל ווי זיי האבען געזאגט אין פרקי אבות: "והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה" — דו זאלסט זיין געהיט, טהאן פינקטליך, מיט פארזיכטיגקייט א קליינע מצוה אזוי גוט ווי א גרויסע. דער אבער וואס האלט פיעל פון זיך, איילט זיך ניט צו טהאן א מצוה. ער בעטראכט פריהער אויב דיא מצוה, דער גוטער טהאט, איז גרויס און וויכטיג גענוג און ניט מיט אלעם שטעהט איהם גאר אן צו פערנעהמען זיך, צו אפגעבען זיך. ער פיהלט בעת מעשה ניט, אז דאס איז א שפיצעל פון יצר הרע, וועלכער זוכט אפצו-ווענדען איהם פון טהאן גוטעס און ער פערליערט דורכדעם שכר אויף יענער וועלט אדער ער קריעגט נאך אן עונש, ווייל גאט האט פיינט א בעל גאוה, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "שש הנה שנא ה'" — זעקס האט גאט פיינט, און איינס פון דיא זעקס איז "עינים רמות" — הויכע אויגען, גאוה אדער שטאלצירען צופיעל.

דריטענס, זיינען דיא מעשים פון א נכנע אנגענומען ביי גאט. אזוי וויא עס ווערט געזאגט אין תהלים: "זבחי אלהים רוח נשברה" — א צובראכענע געמיטה, אונטערטעניגקייט, ניעדערגעפאלענקייט איז ביי גאט פערדעכענט אזוי ווי א קרבן. און דער נכנע, ווען אפילו ער זינדיגט, אבער טהוט תשובה, איז איהם גאט באלד מוחל, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "ומודה ועוזב ירוחם" — דער וואס איז מודה אויף זיינע זינד און הערט אויף צו זינדיגען,

ווערט פון גאָט דערבאַרעמט. ניט אזוי אָבער איז דאָס מיט'ן בעל גאוה, וועל־כער וויל זיך ניט אונטערגעבען און מודה זיין און תשובה טהאָן אויף זיינע זינד.

האָבען מיר דאָ אין דיעזען שער ארומגערעדט דיא צעהן זאַכען אָדער ענ̇ינים וואָס האָבען אַ שייכות מיט דער מדה פון כניעה, פון אונטערטעניגקייט און פון דעם וועט דיר, מיין ברודער, קלאָהר ווערען נאָך מעלות פון דיעזער גרויסער, גוטער און ערהאבענער מדה, וועלכע איך האָב ניט דערמאָנט. און גערענק אַלעס וואָס איך האָב דיר אויפמערקזאם געמאַכט. האַלט אַלעס געגען דיינע אויגען, האָב דאָס שטענדיג אין זינען און סטאַרע זיך צו ערווערבען דיא דאָזיגע מדה און פעראייניג דיא מיט אנדערע גוטע מדות. נעהם זיך גאָט צו הילף און בעט אז ער זאָל דיך דערנעהענטערען צו איהם און צו זיין הייליגען רצון, אפשר וועט ער דיין געבעט אָננעהמען און מאַכען דעם וועג גלאַט, אוועק־נעהמען שטערונגען, וועלכע פערהינדערען אָפט מאָל דעם מענשען פון טהאָן גוטעס. אזוי ווי מיר זיינען מתפלל אין סוף פון שמונה עשרה: "אלהי נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ונפשי כעפר לכל תהיה" — מיין גאָט, היט מיין צונג פון שלעכטעס און מיינע ליפען פון ריידען פאַלשקייט און איך זאָל זיך געגען אַלעמען האַלטען ווערטהלאָז ווי דיא שטויב פון דער ערד.

און היט זיך פאר בייזע מחשבות, ווען דער יצר הרע רעדט דיך צו צו גאוה, שטאָלץ און שטרעבונג צו גדולה און הערשאפט. זוך ניט צו זיין אַן אויבער־האר איבער אימיצען און האָב קיין לוסט צו רייכטהום, ווייל שררה'שאַפט און עשירות קענען פיהרען צו שלעכטעס, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: "הטריפני לחם חקי, פן אשבע וכחשתי ופן אורש וגנבתי" — גיב מיר, גאָט, בלויז מיין נויטיגע חיונה, טאָמער וועל איך רייך זיין וועל איך לייקענען אין גאָט און טאָמער וועל איך פעראָרימט ווערען און וועל ניט פערמעגליך זיין צו לעבען ווי איך בין געוואָהנט פון פריהער, וועל איך ווערען א גנב.

ערוואַך, מיין ברודער, און פערנאַכלעסיג ניט צו קורירען זיך פון דער גאוה קראַנקהייט און אנדערע גייסטיגע חולאת'ן מיט דיא רפואות וואָס איך האָב דיך געלערענט. און דו זאָלסט זיך ניט אָפּווענדען פון קורירען דיא גאוה קראַנקהייט צוליעב דעם ווייל דו וועסט זעהן בעלי גאוה אויף דער וועלט. דו זאָלסט ניט זאָגען: וואָס עס וועט זיין מיט יענע וועט מיט מיר אויך זיין. ווארום ווען א בלינדער זאָל ניט ווע̇לען אָנווענדען דיא רפואות וואָס מען גיט איהם צו זיין בלינדקייט זאָגענדיג: "עס זיינען דאָך דאָ נאָך בלינדע, וואָס עס וועט זיין מיט יענע וועט מיט מיר אויך זיין", וואָלט מען געוויס געשפּאָט און געלאַכט פון איהם, אזוי איז, ברודער, מיט דיר אויך. האַלטען זיך ביי דער מאוסער מדה פון גאוה, ווייל עס זיינען דאָ נאָך בעלי גאוה, איז דום און נאַריש. דעריבער דאַרפסטו זיך סטאַרען, אָנווענדען אַלע מעגליכקייטען צו קריעגען דיא מדה פון כניעה וואָס טהוט דעם מענשען גוטעס אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט, טאָמער וועסטו שטאַרבען ניט האָבענדיג ערוואָרבען דיעזע מדה און אנדערע גוטע מדות, אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: "תאות עצל תמיתנו" — דיא תאוה, דער לעבענסלוסט פון פוילען טויטעט איהם. און גאָט זאָל מיט זיין רחמנות און חסדים אונז אַלעמען לערנען ווי אזוי צו דיענען איהם, אמן.

סוף פון שער הכניעה

שער השביעי

שער התשובה

(דער טהויער פון תשובה. דיא לעהרע ווי אזוי זינדיגע זאָלען זיך צוריקקעהרען אויפ׳ן גוטען וועג).

פרק א׳

האָט דער מחבר געזאָגט:

ווייל מיר האָבען אין פאָריגען שער גערעדט וועגען כניעה, וועגען אונטערטעניגקייט, וואָס דאָס איז דער שורש, דער אָנפאַנג פון תשובה, ווייל דער בעל תשובה מוז קודם כל זיין א נכנע, דעריבער געפין איך פאר פאסענד צו ערקלעהרען איצט דיא ענינים פון תשובה און אויך וואָס פאר א אופנים א מענש קען קומען צו פאלקאָמענע תשובה.

צוערשט וועל איך ריידען וועגען דעם חיוב, וועגען דיא פפליכט און נויטווענדיגקייט פון תשובה, און שפעטער וועל איך ערקלעהרען וויא אזוי אָנצוגעהן דערמיט.

לויט וויא מיר פערשטעהען מיט׳ן שכל און לויט מיר ווייסען פון געשריבענעם אין דער תורה, איז א מענש מקצר, קומט ניט נאָך גענוג זיינע פפליכטען צום בעשעפער און איז אין דעם הינטערשטעליג. מיר פערשטעהען דאָס מיט׳ן שכל, ווייל מיר ווייסען, אז דיא נאטור פון מענשען ענדערט זיך אָפט, ווארום דיא יסודות, פון וועלכע דער מענש איז צוזאמענגעשטעלט זיינען פערשיעדען. ער האָט אין זיך פייער, וואסער, ערד און לופט, אָדער בכלל בעשטעהט דער מענש פון צוויי גאָר בעזונדערע זאכען, קאָנטראסטען—קערפערליכעס און גייסטיגעס. דעריבער שטעהט ער ניט שטענדיג אויף איין בעשטאנד, ווארום ווען וועלכער עס איז פון דיא יסודות שטארקט זיך, קריעגט מעהר מאכט, פעראורזאכט דאָס אן ענדערונג אין דער טבע פון מענשען, אמאָל צו גוטען און אמאָל צו שלעכטען, אמאָל צו שעהנעס און אמאָל צו העסליכעס. מיר זעהען, צום ביישפיעל, אז א שטילער, געלאסענער מענש פאלט אריין אין כעס, אָדער פערקעהרט: א כעסן ווערט אָפטמאָל גוטמוטהיג, שטיל און מען הערט פון איהם קיין הויך וואָרט. דאָס קומט דערפון וואָס איינער פון דיא יסודות שטארקט זיך איבער דיא אנדערע. און דיא קערפערליכע נייגונגען פון מענשען זיינען בכלל דער היפוך פון דיא גייסטיגע. דער קערפער שטרעבט צו איין זאך און דער גייסט צו אן אנדער זאך און עס ווענדט זיך ווער וועמען עס איז גובר. צוליעב דיעזען צוזאמענמיש אין דעם מענשען, קען ער ניט זיין אימער גוט און ער מוז אָנקומען צו דיא לעהרען פון דער תורה, וועלכע צייגט איהם אָן וויא אזוי ער זאָל לעבען און ווי אזוי ער זאָל זיך פיהרען.

און פון דער תורה און הייליגע שריפטען ווייסען מיר אויך אז דער מענש איז גענייגט צו זינדיגען. דער פסוק זאגט אין דער סדרה נח: "כי יצר לב האדם רע מנעוריו" — דיא געדאנקען פון מענשען'ס הארץ זיינען שלעכט פון זיין יוגענד אן. ווייטער ווערט דארט געזאגט: "וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום" — אלע געדאנקען וואס זיין הארץ טראכט איז אימער צו בייזען. אין איוב איז דא א פסוק: „ועיר פרא אדם יולד" — דער מענש ווערט געבוירען א ווילדער עזעל. דאס הייסט, ער האט דיא טבע פון א חיה וואס איז מעהר גענייגט צו בייזען ווי צו גוטען. און עס זיינען דא נאך עהנליכע פסוקים, וואס צייגען אז דער מענש איז זינדיג און קומט ניט נאך זיינע פפליכטען צום בעשעפער.

און ווייל דער מענש פערבלייבט הינטערשטעליג אין גאטעס דיענסט, האט דער בעשעפער מיט איהם געטהאן א חסד און איהם געגעבען א מעגליכקייט צו פערריכטען זיינע פעהלער און צוריק קריעגען זיין פערלוסט וואס ער פערליערט דורך בעגעהען א זינד. די דאזיגע מעגליכקייט איז תשובה. און ווייל גאט האט דעם מענשען ליעב און האט אויף איהם רחמנות, האט ער איהם אויפמערקזאם געמאכט אויף דעם מיטעל פון תשובה. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער סדרה כי תבא: „והיה כי יבאו עליך" — און אז עס וועלען אויף דיר קומען דיא קללות פון דער תוכחה, "ושבת עד ה' אלהיך" — זאלסטו זיך אומקעהרען צו גאט דיין גאט. דו זאלסט, הייסט עס, תשובה טהאן. שפעטער האט גאט אויך דאסזעלבע געזאגט דורך דיא נביאים און אונז אנגעצייגט און געלערענט דיא וועגען פון תשובה, ווען מיר וועלען זיך אפווענדען פון זיין דיענסט. און ער האט אונז מבטיח געווען אנצונעהמען פון אונז דיא תשובה און עס רעכענען פאר א פערגיטיגונג, אפילו ווען אונזערע זינד וועלען זיין גרויס, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין יחזקאל: "ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט" — און ווען דער רשע וועט זיך אפווענדען פון זיינע שלעכטע טהאטען און וועט טהאן וואס גוט און גערעכט איז, וועלען איהם זיינע זינד פערגעבען ווערען.

און ווייל עס זיינען דא צווייערליי קלאסען צדיקים, א קלאס וואס זינדיגען גאר ניט און א קלאס וואס ווערען צדיקים דורך תשובה אויף זייערע זינד, דעריבער דערמאהנט דוד המלך אין תהלים ביידע קלאסען: "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" — וואויל איז יענעם וואס זיינע זינד ווערען איהם פערגעבען און זיינע פערברעכענס ווערען פערדעקט, דאס איז געמיינט דעם בעל תשובה וואס גאט איז איהם מוחל זיינע חטאים, און ווייטער זאגט ער דארט: "אשרי אדם לא יחשב ה' לו עון ואין ברוחו רמיה" — וואויל דעם מענשען וואס גאט רעכענט איהם ניט קיין קיין זינד, ווייל אין זיין גייסט, אין זיין כאראקטער איז ניטא קיין פאלשקייט, ווייל ער איז, הייסט עס, א צדיק פון אנהויב אן און ער האט קיינמאל ניט געזינדיגט. און כאטש דער ערשטער קלאס, דיא יעניגע צדיקים, וואס האבען גארניט געזינדיגט שיינט צו זיין אז זיי שטעהען אויף א העכערער מדרגה, ווי די וואס האבען געזינדיגט און תשובה געטהאן. דאך דערמאהנט דער משורר די צווייטע פיהרער פאר די ערשטע. ווארום איז דאס? דאס איז צוליעב דעם, ווייל די צווייטע קלאס צדיקים זיינען דער רוב, די מעהרהייט און גאנצע צדיקים וואס זאלען גאר ניט האבען געזינדיגט זיינען דא זעהר ווייניג, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין קהלת: "כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב" — עס איז

ניטאָ קיין צדיק אויף דער ערד וואָס זאָל טהאָן נור גוטעס. אין מלכים א׳ איז דאָ א פסוק: ״כי אין אדם אשר לא יחטא״ — עס איז ניטאָ קיין מענש וואָס זאָל ניט זינדיגען. דעריבער ווערט פריהער גערעדט פון בעלי תשובה און נאָכ־הער פון דיא וואָס זיינען שטענדיג צדיקים און פערשפּאָרען תשובה, ווייל אזוי איז דער סדר עולם, אז דער רוב קומט פריהער פאַר׳ן מיעוט, א זאך וואָס איז אין עקזיסטענץ מעהר קומט צוערשט און נאָכהער דיא וויניגערע. און צוליעב דעם, ווייל תשובה שפּיעלט אזא גרויסע ראָלע זיינען מיר מתפלל אין שמונה עשרה אויף תשובה און סליחה. ״הרוצה בתשובה״ און ״חנון המרבה לסלוח״.

איצט דאַרפען מיר ערקלעהרען צעהן זאַכען אין דעם ענין פון תשובה:

וואָס מיינט תשובה, וואָס איז דיא ריכטיגע בעדייטונג דערפון.

אויף וויפיעל חלקים זי ווערט צוטהיילט.

אונטער וועלכע אומשטענדען א מענש קען ווערען א בעל תשובה.

דיא הויפּט גרונד זאַכען פון תשובה.

פּרטים, איינצעלהייטען וואָס האָבען א שיכות צו דעם.

ווי אזוי א מענשען׳ס הארץ קען ערוועקט ווערען צו תשובה.

דיא זאַכען וואָס ווענדען אָפּ פון תשובה טהאָן.

אויב דער זינדיגער וואָס טהוט תשובה קען פערגליכען ווערען צו א צדיק וואָס האָט גאָר ניט געזינדיגט.

אויב דער זינדיגער קען תשובה טהאָן אויף אַלע זינד אָדער ניט.

די מיטעל וואָס א מענש דאַרף אַנווענדען אין פאַל עס איז איהם שווער תשובה צו טהאָן.

ארומריידענדיג דיעזע פּרטים וועלען מיר פערפאָלקאָמנען דעם גאַנצען ענין פון תשובה, וואָס מיט דעם האָפען מיר צו קריעגען א פערגעבונג אויף אונזערע זינד מיט גאָטעס הילף.

ווענען דיא ריכטיגע בעדייטונג פון וואָרט תשובה, וועל איך זאָגען, אז דאָס מיינט: מתקן זיין, פעררעכטען דאָס וואָס מען האָט קאַליע געמאַכט, אָדער ער־פילען דאָס וואָס א מענש איז פעהליג געוואָרען אין גאָטעס דיענסט נאָכדעם ווי ער האָט זיך פון דעם אָפּגעווענדט, נאָכדעם ווי ער האָט אויפגעהערט צו דיענען גאָט ווי געהעריג איז. עס איז קיין אונטערשיעד וואָס עס האָט איהם געבראַכט דערצו, זיין אונוויסענהייט אין געטליכע ענינים, אָדער ווייל דער יצר הרע האָט בעזיעגט זיין שכל און איהם געבראַכט צו זינד און פערנאַכלעסיגען זיינע פּפליכ־טען צום בעשעפער, אָדער ווייל ער האָט זיך קאָמפּאַנירט מיט שלעכטע חברים, וועלכע האָבען איהם אַנגערעדט צו זינדיגען. און שלעכטע חברים קענען אראָפּ־פיהרען א מענשען פון דרך הישר. דעריבער האָט דער חכם שלמה המלך גע־וואָרענט אין משלי: ״בני, אם יפתוך חטאים אל תובא״ — מיין זוהן, אויב זינדער וועלען דיך אַנריידען צו געהן אין זייערע וועגען, זאָלסטו ניט וועלען, זאָלסטו ניט פאָלגען, און וואָס עס זאָל ניט בריינגען דעם מענשען צו זינד, דאַרף ער תשובה טהאָן, פעררעכטען דעם פעהלער וואָס ער האָט געמאַכט.

און דאָס אָפּווענדען זיך פון גאָטעס דיענסט קען זיין אויף צוויי־ערליי אופנים: ענטוועדער ניט טהאָן וואָס גאָט האָט געהייסען מען זאָל יאָ טהאָן, אָדער פערקעהרט, טהאָן אזעלכעס וואָס ער האָט אָנגעזאָגט מען זאָל ניט טהאָן, מיט דער כונה צו זיין דערוויעדער דעם בעשעפער. איז אויב דעם מענשען׳ס זינד בעשטעהט בלויז אין דעם וואָס ער פערנאַכלעסיגט צו טהאָן דאָס וואָס דער

בעשעפער האָט געהייסען טהאָן, דאַרף די תשובה זיינע זיין צו סטאַרען זיך טהאָן וואָס מעהר מעשים טובים, ווי איך וועל נאָך שפּעטער ארומריידען אין דיעזען שער. פערקעהרט וויעדער: האָט ער חוטא געווען דערמיט וואָס ער האָט נעטהאָן אזעלכעס וואָס דער בעשעפער האָט פערבאָטען צו טהאָן, בעשטעהט זיין תשובה אין היטען זיך ווייטער ניט צו טהאָן דאָס און אַנווענדען אלע מעג־ליכקייטען צו טהאָן דעם היפוך, ווי איך וועל אויך שפּעטער, מיט גאָטס הילף, ברייט ארומריידען.

א משל צו דעם איז פון נאַטירליכע זאכען, וואָס אלע וויסען און פער־שטעהען. ווען א מענש, צום ביישפּיעל, ווערט קראַנק צוליעב דעם ווייל ער האָט ניט געגעסען גענוג נארהאפטע שפּייזען, וואָס שאַפען איהם געזונד, אָדער ער האָט געגעסען שעדליכע אכילות, וואָס שאַדען צום געזונד, קען ניט אַנגע־ווענדט ווערען איינער און דערזעלבער מיטעל איןביידע פעלע. אויב זיין קראַנקהייט איז געקומען פון עסען וויינינג נארהאפטע עסענס, דאַרף ער אַנהויבען עסען גוטע שפּייזען, בעסערע ווי געוועהנליך, און דאָס וועט איהם צוריקברייג־גען צו זיין נאָרמאַלען צושטאַנד. ווען וויעדער ער איז קראַנק געוואָרען פון עסען זאכען וואָס זיינען שעדליך פאַר'ן קערפּער, דאַרף ער זיך אויף ווייטער היטען פון אזעלכע און עהנליכע אכילות און עסען אזעלכע זאכען וואָס זיינען בטבע דער קאָנטראַסט פון יענע, וואָס זייער ווירקונג איז, הייסט עס, פערקעהרט פון יענע שעדליכע עסענס, ביז ער וועט צוריק קומען צו זיין געוועהנליכען גע־זונד. און אין ביידע פעלע, ווען דיא חולאים שטעלען זיך אויף זייער נאָר־מאַלע געזונדהייטס מאָס, קענען זיי זיך שוין פיהרען ווי געוועהנליך און זיך ערנעהרען מיט מיטעלמעסיגע נאהרונג, וואָס זיינען ניט שעדליך און ניט צופיעל גוט. אויף אזא אופן דאַרפען זיך אויך נוהג זיין בעלי תשובה. און דער משל איז לייכט צו פערשטעהען.

און דער פסוק האָט פערגלייכט זינד מיט שלעכטע עסענס. אין ירמיה ווערט געזאָגט: ״איש בעונו ימות, האכל הבוסר תקהינה שניו״ — יעדער וועט שטאַרבען פאַר זיינע זינד. דער וואָס עסט אונצייטיגע וויינטרויבען, ביי דעם וועלען האַליג די ציינער.

פרק ב'

וועגען איינטהיילונג פון תשובה, איז דאָס איינגעטהיילט אין דריי חלקים. דאָס הייסט: עס זיינען דא דרייערליי בעלי תשובה.

איינער איז: אזעלכער וואָס טהוט תשובה, וואָס נעהמט אויף זיך ניט צו טהאָן א געוויסען חטא, ניט ווען דער חטא קומט איהם צו דער האַנד, נור מחמת ער האָט ניט קיין מעגליכקייט עובר צו זיין יענע עברה. אָבער ווען דאָס קומט איהם צו דער האַנד, ווען ער קען בעגעהן דעם פערברעכען, בעזיעגט דער יצר הרע זיין שכל און ער ווענדט זיך פון דעם ניט אָפּ. און נאָכהער, ווען ער האָט שוין געהאַט נאָכגעגעבען דעם יצר הרע, זעהט ער איין ווי שענדליך זיין טהאַט איז געווען און ער האָט חרטה. אזא תשובה איז קיין תשובה ניט, ווייל ער טהוט דאָך נור תשובה מיט'ן מויל, אָבער ניט מיט'ן האַרצען; ער זאָגט נור אז ער וועט דיא עבירה ניט בעגעהן, אָבער ער איז דאָס ניט מקים אין דיא וויִרק־

ליכקייט. אזא מין בעל תשובה פערדיענט א שטראָף פון בורא יתברך. אויף אזעלכען זאָגט דער פסוק: "הגנב רצוח ונאוף ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה" — צו איז דאָס רעכט, צו איז דאָס גלייך, אז איהר זאָלט גנב'ענען, מאָרדען, מזנה זיין און טהאָן אנדערע פערברעכענס און נאָכהער קומען צו מיר אין בית המקדש כלומר'שט תשובה טהאָן? וואָס טויג אזא תשובה, אז ווען נור מען האָט א געלעגענהייט זינדיגט מען ווידער?

דער צווייטער טהייל פון תשובה איז שוין א בעסערע. צום צווייטען טהייל בעלאַנגט אזעלכער וואָס טהוט תשובה ניט בלויז מיט'ן מויל, נור אויך מיט'ן הארצען און אלע גליעדער; אזעלכער וואָס שטעלט זיך פעסט מיט זיין שכל נעגען דעם יצר הרע און פיהרט אַן א שטרייט געגען דיא קערפערליכע תאוות און טהוט אלעס מעגליכעס אפצואווענדען זיך פון זאכען וואָס דער בעשעפער האָט פיינט. אבער אַזוי ווי דער נפש הבהמית, דער טהיערישער אינסטינקט אין מענשען, שטרעבט תמיד געגען די שטרעבונגען פון שכל, האָט לוסט, הייסט עס, צו זינד, פאסירט אמאָל אז דער שכל איז גובר און אמאָל, פערקעהרט, שטארקט זיך דער נפש הבהמית און בעזיעגט דעם שכל. אזא סאָרט תשובה איז אויך ניט קיין פאָלקאָמענע. א ריכטיגער בעל תשובה דאַרף קיינמאָל ניט בעקעמפפט ווערען פון יצר הרע, און ערשט דאַן איז ער בערעכטיגט צו א כפרה, צו א פערגעבונג, אַזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ישעיה: „בזאת יכופר עון יעקב וזה כל פרי הסר חטאתו" — דערמיט וועט פערגעבען ווערען דיא זינד פון יעקב און דאָס איז די פרוכט, דיא גוטע רעזולטאטען, אז ער וועט אפּווענדען פון זיך אלע זיינע זינד. קוים אבער קען א מענש ניט בעווייזען צו האָבען שטענדיג די איבערהאנד איבער'ן יצר הרע, איבער זיינע טהיערישע געפיהלען, און ער ווערט ווען ניט איז פערפיהרט, איז ער אלץ ניט קיין ריכטיגער בעל תשובה.

צום דריטען קלאַס בעלי תשובה בעלאַנגט אזעלכער, וואָס איז שטענדיג פאָרזיכטיג אין נאָכקומען אלע פונקטען פון תשובה און זיין שכל בעקעמפפט תמיד זיינע תאוות; אזא איינער וואָס הערט ניט אויף צו האָבען א חשבון מיט זיך אליין, האָט מורא פאַר'ן בעשעפער און שעהמט זיך פאַר איהם, לאָזט ניט ארויס פון זינען זיינע זינד און אנערקענט דיא גרויסקייט פון דעם, ווען ער איז דערוויעדער און קומט ניט נאָך זיינע פערזאָגען אדער פערבאָטען; אזעלכער וואָס זיינע זינד זיינען שטענדיג פאַר זיינע אויגען און האָט שטענדיג אויף זיי חרטה און זיין גאנצען לעבען ביז'ן סאמע טויט בעט ער אלץ אז דיא חטאים זאָלען איהם פערגעבען ווערען. דאָס הייסט א ריכטיגער פאָלקאָמענער בעל תשובה, וואָס איז בערעכטיגט נצול צו ווערען פון שטראָף.

פרק ג'

איצט וועלען מיר בעטראכטען אונטער וועלכע אומשטענדען א מענש קען ווערען א ריכטיגער בעל תשובה, און איך וועל זאָגען, אז דאָס קען ניט געשעהן סיידען ביים מענשען זאָלען פריהער ניט קלאָהר זיין זיעבען זאכען.

ערשטענס, דאַרף ער ריכטיג וויסען זיינע בייזע מעשים. עס דאַרף ביי איהם קלאָהר און זיכער זיין וואָס פאַר א חטא ער איז בעגאנגען און אויב ער האָט גאָר בכלל געזינדיגט. ווארום אויב ער צווייפעלט צו ער האָט די עבירה

געטהאָן אבזיכטליך, וויסענדיג אז דאָס איז אַן עברה אָדער אומגערעכטן, ניט וויסענדיג אז דאָס איז א חטא, אָדער אויב ער איז אין ספק צו דיא זאך וואָס ער נעהמט אָן פאר א זינד איז גאָר בכלל א זינד, קען דאַך דיא חרטה אויף דעם ניט זיין קיין אמת הערצליכע חרטה. אָן אמת'ע, אויפריכטיגע חרטה קען מען נור האָבען אויף א זאך וואָס מען איז ביי זיך זיכער אז מען האָט דאָס ניט געטאָרט אָדער ניט גערארפט טהאָן. קוים אָבער האָט מען אויפ'ן רעיון, אז מען איז אפשר גאָר קיין עולה ניט בעגאנגען, איז דיא חרטה א שוואכע, א צווייפעלהאפטע און עס איז גאָר ניט שייך צו בעטען אויף דעם מחילה, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: „כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד" — איך בעט אז גאָט זאָל מיר מוחל זיין, ווייל איך ווייס מיינע זינד און מיין שולד איז שטענדיג אנטקעגען מיינע אויגען.

צווייטענס, ווען אפילו דער מענש איז זיכער אז ער האָט מיט א געוויסער טהאט געזינדיגט געגען גאָט, ווען עס איז ביי איהם, הייסט עס, קיין ספק, אז ער האָט עובר געווען אויף א געוויסען געבאָט אָדער פערבאָט פון דער תורה, דארף ער פערשטעהען מיט'ן שכל ווי גרוים עס איז דיא עולה וואָס ער איז בעגאנגען און ווי שענדליך עס איז זיין טהאָן אָדער ניט טהאָן דיא זאך געגען גאָט'ס רצון. ווארום אויב ער וועט דיא זאך האלטען פאר גרינג, אפילו וויסענדיג אז לויט דעם דין טאָר מען דאָס ניט, וועט ער דארויף ניט האָבען קיין ריכטיגע חרטה און וועט פערנאכלעסיגען נאָכצוקומען דיא פונקטען פון תשובה. וויבאלד אז ער נעהמט דיא זאך ניט אָן פאר א גרויסען פערברעכען, בעטראכט ער זיך פאר א שוגג, אזוי ווי ער זאָל האָבען עובר געווען די עבירה ניט וויסענדיג, און ער האָט שוין וועגען ווי אזוי צו רעכטפערטיגען זיך, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים: "שגיאות מי יבין" — דיא זינד וואָס מען טהוט אומגערעכט, ניט ווילענדיג, ווער קען פערשטעהען? דאָס הייסט: ווער קען זיך איינהיטען פון דעם?

דריטענס, דארף ער וויסען די גוטע בעלוינונג וואָס א מענש וועט האָבען פאר נאָכקומען גאָטס געבאָטען און דעם עונש, דיא שטראָף וואָס ער וועט קריעגען פאר עובר זיין אויף זיי. ווארום אז ער וועט דאָס ניט וויסען, אז ער וועט ניט מורא האָבען פאר שטראָף, וועט ער קיין חרטה ניט האָבען. עס מוז דעריבער ביי איהם קלאָהר זיין, אז ער וועט סוף כל סוף שווער אָבקומען פאר זיינע זינד און דאָס וועט איהם ברייגגען צו הערצליכע חרטה און צו בעטען ביי גאָט ער זאָל איהם מוחל זיין, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין תהלים: "סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי" — אוים מורא פאר דיר גאָט שוידערט מיין לייב און פאר דיין משפט האָב איך מורא.

פיערטענס, דארף דער מענש זיין איבערציינגט, אז אן אויג גיט אכטונג אויף אלעם וואָס ער טהוט און זיינע שלעכטע טהאטען ווערען פערשריעבען, און קיין זאך ווערט ניט דורכגעלאָזט, פערגעסען און געשענקט. אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין האזינו: "הלא הוא כמוס עמדי חתום באוצרותי" — דעם מענשענס מעשים זיינען מיט מיר (גאָט) בעהאלטען, איינגעשלאָסען אין מיינע אוצרות. און אליהוא זאָגט אין איוב: "ביד כל אדם יחתום" — דיא הענד פון יעדען מענשען חתמ'עט אליין, פערשרייבט אליין זיינע מעשים. ווארום אויב א מענש וועט דענקען אז עס איז ניטאָ קיין השגחה אויף זיינע מעשים און וואָס ער טהוט אַפּ איז פערפאלען און קיינער וועט איהם גאָר ניט מאהנען, איז

אפילו ווען ער ווייסט אז ער האט געזינדיגט, וועט ער אויך קיין חרטה ניט האבען און ניט בעטען אז גאט זאל איהם די זינד פערגעבען, ווייל זעהענדיג אז זיין שטראף ווערט פערצויגען, אז ער בעקומט ניט באלד זיין פסק, וועט ער דענקען אז זיין זינד וועט אין גאנצען פערגעסען ווערען און ער וועט זיך אויסדרעהען אונבעשטראפט. אזוי ווי קהלת זאגט: "אשר אין נעשה פתגם מעשה הרע מהרה על כן מלא לב בני האדם בהם לעשות רע" — צוליעב דעם, ווייל מענשען זעהען אז זייער שטראף פאר זינד קומט ניט שנעל, דעריבער זיינען זייערע הערצער פול מיט דיא געדאנקען צו טהאן שלעכטעס.

פינפטענס, דארף דער מענש ווייסען און זיין איבערצייגט אז דיא תשובה איז א רפואה צו זיין וועהטאג און דיא ריכטיגע וועג צו קורירען איהם פון זיינע שלעכטע און שענדליכע טהאטען. עס דארף ביי איהם זיכער זיין אז מיט דער תשובה וועט ער פערריכטען זיין טעות און צוריק קריעגען דאס וואס ער האט פערלוירען. ווארום אויב ער וועט צווייפלען אין דעם; אויב עס וועט ביי איהם ניט זיין קיין געוויסהייט, אז תשובה העלפט, וועט ער זיך מיאש זיין, וועט אויפגעבען דיא האפנונג אז דער בורא יתברך וועט אויף איהם רחמנות האבען און פערגעבען זיינע זינד און ער וועט גאר ניט בעטען ביי גאט קיין סליחה וכפרה. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין יחזקאל: "אמרתם לאמר: כי פשעינו וחטאתינו עלינו ובם אנחנו נמקים ואיך נחיה?" — איהר (אידען) האט געזאגט: אונזערע שולדען און זינד זיינען אויף אונז און אין זיי שמאכטען מיר, טא ווי קענען מיר בלייבען לעבען? די אידען האבען זיך, הייסט עס, מיאש געווען, אז זיי קענען קיינמאל ניט ריין ווערען פון זייערע שלעכטע מעשים, אז עס איז גאר ניטא קיין תרופה, קיין מיטעל פאר א זינדיגען, אז זיינע זינד זאלען אפגעמעקט ווערען, און דער בעשעפער האט זיי געענטפערט דורך זיין נביא: "חי אני אם אחפוץ במות רשע" — איך שווער ביי מיין לעבען, אז איך וויל ניט דער רשע זאל שטארבען. איך וויל ער זאל תשובה טהאן, ער זאל באמת חרטה האבען אויף זיינע זינד און בעטען מיין פערצייהונג און איך וועל איהם מוחל זיין.

זעקסטענס, דארף דער וואס וויל זיין א ריכטיגער בעל תשובה האבען מיט זיך א גענויעם חשבון וועגען דיא טובות וואס ער האט גענאסען פון בעשעפער און דאס וואס ער, דער מענש, איז איהם געווען דערווידער אנשטאט צו דאנקען איהם. און ער זאל וועגען און מעסטען די שטראף פון אן עבירה געגען דעם גענום, געגען דער הנאה וואס ער האט פון בעגעהן דיא זינד, און פערקעהרט: דיא הנאה, דעם תענוג וואס ער וועט שפעטער געניסען פאר א מצוה געגען דעם צער אדער דיא שוועריגקייטען וואס ער האט טהוענדיג דיא מצוה. אז ער וועט דיא זאכען וועגען און מעסטען איינע געגען דיא אנדערע, וועט ער איבערצייגט זיין, אז עס לוינט זיך בעסער טהאן גוטעס איידער זינדיגען, און זיין תשובה אויף דיא זינד, וואס ער איז בעגאנגען, וועט זיין א ריכטיגע. אונזערע אלטע לעהרער, ז"ל, האבען אונז אויך אזוי געלערענט אין פרקי אבות: "הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה" — דו זאלסט רעכענען דעם שאדען פון א מצוה געגען דיא בעלוינונג וואס דו וועסט דערפאר האבען און דעם פערדיענסט אדער דעם גענוס פון אן עבירה געגען איהר שאדען, געגען דיא שטראף וואס דו וועסט שפעטער דערפאר קריעגען.

זיעבענטעס, קען א מענש ניט זיין קיין ריכטיגער בעל תשובה סיידען ער

זאָל פעסט בעשליסען צו ליידען, אויסצושטעהען גרויס צער פון אבגעוואָהנען זיך פון שלעכטעס, צו וועלכעס ער איז געוואָהנט. ער מוז זיך אונטערנעהמען אפצואוועגדען זיך פון שלעכטע טהאטען מיט'ן גאנצען הארצען, אזוי ווי יואל הנביא זאָגט: וקרעו לבבכם ואל בגדיכם — און צורייסט אייערע הערצער, ניט אייערע קליידער. ווען איהר טהוט תשובה, הייסט עס, זאָלט איהר דאָס טהאָן מיט'ן גאנצען הארצען. איהר זאָלט האָבען א הערצליכען צער אויס חרטה אויף אייערע זינד.

און ווען א מענש קומט נאָך דיא אלע דערמאָהנטע זיעבען פונקטען, קען ער זיין א בעל תשובה ווי געהעריג איז.

און די הויפט גרונד זאכען פון תשובה זיינען פיער.

ערשטענס, חרטה אויף די זינד וואָס דער מענש איז פריהער בעגאנגען.

צווייטענס, ער זאָל די זינד פערלאָזען און זיך אפּווענדען פון זיי.

דריטענס, ער זאָל זיך מתודה זיין און בעטען ביי גאָט פערצייהונג.

און פיערטענס, ער זאָל נעהמען אויף זיך אז ער זאָל מעהר קיינמאָל יענע חטאים ניט בעגעהען. דיא דאָזיגע פערפליכטונג זאָל זיין איינגעווארצעלט אין זיין הארצען און ער זאָל קיינמאָל אין זינען האָבען אומצוקעהרען זיך צוריק צו זיינע זינד.

און די חרטה איז א סימן, אז דער בעל החרטה פעראכטעט דיא שלעכטע מעשים, און ער בעטראכט זיי אלס שעדליך. און אָהן חרטה קען ניט זיין קיין תשובה, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ירמיה: "מי יודע ישוב ונחם" — ווער עס וויים אז ער איז זינדיג, זאָל תשובה טהאָן און חרטה האָבען. און אין אנ־דער פסוק דאָרט זאָגט דער נביא: "אין איש נחם על רעתו" — קיינער האָט קיין חרטה אויף זיין שלעכטס. ער מאכט, הייסט עס, פּאָרוואירפע די זינדיגע וואָס האָבען קיין חרטה אויף זייערע זינד. און מיר זעהען דאָס אין ענינים פון בין אדם לחברו, צווישען מענש און מענש. ווען איינער בעגעהט אן עולה נעגען אן אנדערען, איז חרטה די בעסטע אורזאך וואָס ברייננט דעם געקריוודע־טען מוחל צו זיין דעם בעל עולה. און דאָס אויפהערען צו זינדיגען צייגט אז דער מענש האָט די ריכטיגע אמונה אין שכר ועונש, אז אמת'ען גלויבען אז פאר גוטעס וועט מען קריגען גוטע בעלוינונג און פאר שלעכטעס וועט מען גע־שטראָפט ווערען. און עס מוז זיין ביידע, אי חרטה אויף די פערגאנגענהייט, אויף די מעשים רעים וואָס דער מענש האָט שוין אפּגעטהאָן, אי דאָס אפּ־היטען זיך פון זינד אויף ווייטער, אזוי ווי מיר זעהען צווישען מענשען. ווען איז א מענש מוחל דעם אנדערען וואָס האָט איהם שלעכטעס געטהאָן, נור דאַ־מאלס, ווען יענער האָט חרטה אויף די פריהעריגע און ער טהוט איהם שוין מעהר קיין בייז.

און דאָס בעטען פערצייהונג, דאָס מתודה זיין זיך פאר גאָט און תפלה טהאָן אז ער זאָל מוחל זיין אויף די זינד, צייגט דעם מענשענ'ס אונטערטעניגקייט און ערניעדערונג פאר'ן בעשעפער און דאָס מאכט איהם בערעכטיגט, אז ער זאָל קריגען די פערצייהונג. אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין משלי: "ומודה ועוזב ירוחם" — דער וואָס איז מודה אויף זיינע זינד און זינדיגט ניט מעהר, ווערט פון גאָט ערבארימט, האָט גאָט אויף איהם רחמנות און איז איהם מוחל. פער־קעהרט וויעדער, ווען איינער וויל ניט מודה זיין, ווען ער וויל ניט צוגעבען אז ער האָט געזינדיגט, אויף אזעלכען זאָגט דער נביא ירמיה: "הנני נשפט אותך

על אמרך לא חטאתי" — איך וועל דיך משפט'ן, איך וועל דיך שטראָפען דער־פאר גופא וואָס דו זאָגסט: איך האָב ניט געזינדיגט. און שלמה המלך זאָגט אין משלי: "מכסה פשעיו לא יצליח" — דער וואָס פערדעקט זיינע זינד, דער וואָס וויל זיינע זינד פערלייקענען וועט ניט בעגליקען. ער וועט, הייסט עס, פון דעם ניט געווינען, נור פערלירען.

דער כלל איז, אז דער מענש וואָס וויל באמת אז גאָט זאָל איהם מוחל זיין אויף זיינע חטאים, דאַרף ער האנדלען אלץ איינס ווי ער וואָלט געהאנ־דעלט מיט א מענשען געגען וועלכען ער איז בעגאנגען א פערברעכען און ער וויל אז יענער זאָל איהם מוחל זיין. ער דאַרף פאַראויס וויסען, אז אָהן חרטה, אונטערטעניגקייט און אָפּגעהיט זיין פון בע'עולה'ן יענעם נאָך אמאָל, וועט איהם יענער ניט מוחל זיין און וועט זוכען פון איהם נקמה. אזוי איז אויך ווען עס האנדעלט זיך וועגען קריגען א כפרה פון גאָט, מוז דער מענש נאָכקומען די אלע הויפט זאכען פון תשובה; ווען ניט, קען ער ניט פועל'ן קיין מחילה וסליחה. און איך וועל נאָך, מיט גאָטעס הילף, דעם ענין ברייטער ארומ־ריידען.

און אפילו ווען איינער האָט עובר געווען אויף אזא עבירה, ביי וועלכע עס ווערט געזאָגט: "לא ינקה" — גאָט וועט ניט רייניגען, וועט ניט מוחל זיין, ווי שווערען פאַלש מיט גאָט'ס נאָמען אָדער זינדיגען מיט אן אשת איש — אפילו אויף אזעלכע חטאים העלפט אויך תשובה. אויב דער חוטא טהוט תשובה ווי געהעריג איז, וועט ער אָפּקומען מיט א לייכטע שטראָף אויף דער וועלט און לעולם הבא וועט ער אריינגעהן אין די געזעלשאַפט פון די צדיקים און געניסען גלייך מיט זיי. אזוי ווי ירמיה הנביא זאָגט: "אם תשוב ואשיבך, לפני תעמוד" — אויב דו וועסט זיך צוריקקעהרען, אויב דו וועסט תשובה טהאָן אויף דיינע זינד, וועלכע זיי זאָלען ניט זיין, וועל איך דיך צוריקקעהרען און דו וועסט שטעהען פאר מיר לעולם הבא.

פרק ד'

איצט וועלען מיר ריידען וועגען די פרטים, וועגען די איינצעלהייטען וואָס האָבען א שיכות מיט תשובה.

פרטים אָדער תנאים, וואָס האָבען צו טהאָן מיט דעם ענין פון תשובה, זיינען דאָ א סך, אָבער איך וועל נור דערמאָהנען צוואנציג פון זיי, פינף פאר יעדערען פון די פיער הויפט פונקטען, וועגען וועלכע עס איז גערעדט געוואָ־רען אין פאָריגען פרק. מיר וועלען געהן צום ערשטען פונקט — חרטה, און מיר וועלען ערקלעהרען די פינף תנאים, מיט וועלכע דאָס איז פערבונדען.

ערשטענס מוז דערביי זיין די מורא פאר א שנעלע שטראָף פון גאָט. ווארום ווען ניט די מורא, וועט די חרטה פון זינדיגען זיין א שוואכע. אזוי ווי דער פסוק זאָגט: „תנו לה' אלהיכם כבוד בטרם יחשיך" — גיט צו גאָט כבוד, האָט חרטה אויף אייערע זינד איידער ער וועט אייך פינסטער מאכען, איידער ער בריינגט אויף אייך א שטראָף. די מורא פאר שטראָף, הייסט עס, זאָל אייך בריינגען צו חרטה אויף אייערע זינד.

צווייטענס מוז דעם בעל החרטה'ס הארץ צובראָכען זיין און ער דאַרף זיך

פיהלען אונטערטעניג, ניעדערגעפאלען ביי זיך וואס ער איז א זינדיגער, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דברי הימים ב׳: "ויכנע עמי" — מיין פאלק איז אונטערטעניג געווארען. ביים בעשעפער, הייסט עס, איז אנגעלייגט געווען וואס די אידען זיינען געווארען נכנעים צו איהם.

דריטענס, דארף דער בעל החרטה ארויסצייגען זיין חרטה אין די עפענטליכקייט דורך אבזאגען זיך פון צופיעל תענוגים. ער דארף ניט טראגען קיין טהייערע קליידער און ציערונג און דארף ווייזען פאר דער וועלט צייכענס פון חרטה, פון ערגערניס און קלעמענים אין זיינע רייד, אין עסען און אין אלע זיינע בעוועגונגען, אזוי ווי יונה הנביא דערצעהלט: "ויתכסו שקים" — די איינוואהנער פון נינוה האבען אויס חרטה אויף זייערע זינד זיך צוגעדעקט אדער זיך געקליידעט אין זעק. אדער ווי עס ווערט געזאגט אין ירמיה: "על זאת חגרו שקים" — אויף דעם וואס איהר האט געזינדיגט, אויס דעם צער וואס איהר דארפט דערפון האבען טהוט זיך אן אין זעק.

פיערטענס, דארף חרטה בעגלייט ווערען פון געוויין, געשריי און טרויער. דער בעל החרטה, הייסט עס, דארף וויינען, שרייען צו גאט און טרויערען אויף דעם וואס ער איז א זינדיגער. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך" — קוואלען וואסער האבען גערונען פון מיינע אויגען, ווייל זיי האבען ניט געהיט דיין תורה. און יואל הנביא האט געזאגט: "בין האולם והמזבח יבכו הכהנים" — צווישען דעם אולם און מזבח וועלען די כהנים וויינען.

פינפטענס, מוז דער וואס האט חרטה אויף זיינע זינד זיך אליין פארווירפען און טאדלען דערפאר וואס ער איז ניט נאכגעקומען גאט׳ס געבאטען. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין יואל: "וקרעו לבבכם" — צורייסט אייערע הערצער. עס זאל אייך, הייסט עס, וועה טהאן אייערע הערצער, איהר זאלט צער האבען דערפון וואס איהר האט געזינדיגט.

די פינף תנאים אדער בעדינגונגען, וואס האבען צו טהאן מיט׳ן צווייטען הויפט פונקט פון תשובה — מיט אפווענדען זיך פון זינד, זיינען פאלגענדע:

ערשטענס, מוז ער אויפגעבען עובר צו זיין אויף אלעם וואס גאט האט געבאטען אדער פערבאטען. ער דארף, מיט איין ווארט, טהאן נור גוטעס און אויסמיידען שלעכטעס, אזוי ווי דער נביא עמוס זאגט: "שנאו רע ואהבו טוב" — האט פיינט שלעכטעס און האט ליעב גוטעס, אדער ישעיה זאגט: "ושומר ידו מעשות כל רע" — מען קען ניט זיין קיין בעל תשובה סיידען אז מען היט זיך פון טהאן וועלכע ניט איז שלעכטעס.

צווייטענס, דארף ער אויסמיידען אפילו זאכען וואס מען מעג, אבער זיי קענען ברייגנען צו אן עבירה. ער דארף זיך אפווענדען פון יעדען ספק. א זאך וואס איז, הייסט עס, צווייפעלהאפט אויב מען מעג דאס אדער מען טאר דאס ניט, דארף ער דאס פון זיכערהייט וועגען ניט טהאן, אזוי ווי מען דערצעהלט אויף געוויסע פרומע לייט, אז זיי פלעגען זיך אפשיידען פון פיעלע זאכען וואס מען מעג על פי דין אויס מורא טאמער וועלען זיי דורכדעם בעגעהן א זינד, און אזוי ווי די סייגים, די צאמען, די בעווארענישען וואס אונזערע רבנים ז״ל האבען איינגעפיהרט. עס זיינען, למשל, דא זאכען וואס מען מעג טהאן אום שבת, אבער די רז״ל האבען פעסטגעשטעלט מען זאל זיי ניט טהאן אויס מורא, אז אויב מען וועט זיי טהאן, וועט מען שוין אויך טהאן אזעל־

כעס וואס די תורה האט פערבאטען. און זיי, די אלטע חכמים אונזערע, האבען אנגעזאגט אין פרקי אבות: "ועשו סיג לתורה" — איהר זאלט אליין מאכען א צאם צו דער תורה. יעדער איינער דארף זיך אפטמאל אליין אסור'ן זאכען וואס מען מעג, כדי עס זאל ניט ברייננען צו טהאן זאכען וואס מען טאר ניט.

דריטענס, דארף דער בעל תשובה אויסמיידען זינד, ווען זיי קומען איהם צום האנד און ער האט ביכולת דורכצופיהרען זיי אהן שוועריגקייטען. ער דארף צייגען, אז כאטש עס קען איהם אנקומען גאנץ לייכט צו זינדיגען, דאך וועגדט ער זיך אפ פון דעם בלויז אוים מורא פאר גאט און זיין שטראף. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: „סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי" — פאר דיין שרעק שוידערט מיין לייב און פאר דיין משפט, פאר דיין שטראף האב איך מורא.

פיערטענס, דארף ער זיך אפווענדען פון זינד אוים חרפה פאר גאט, צו־ליעב דעם ווייל ער שעהמט זיך פאר'ן בעשעפער, ניט אוים מורא אדער שעהמען זיך פאר מענשען. דאס היטען זיך פון טהאן וואס אונרעכט איז זאל ניט זיין, ווייל ער האפט אז ער וועט דערפאר קריגען טובות פון מענשען אדער ווייל ער שעהמט זיך מען זאל דאס איהם אויפוואַרפען. און אויף דעם האט ישעיה הנביא געשטראפט די אידען און געזאגט אין גאט'ס נאמען: „ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה" — זייער מורא פאר מיר איז ניט אוים הערצליכע מורא פאר מיר, נור ווייל זיי זיינען אזוי איינגעוואהנט און זיי שעהמען זיך צו פיהרען זיך אנדערש. אדער ביי יהואש ווערט געזאגט אין מלכים ב': "ויעש הישר בעיני ה' כל ימיו אשר הורהו יהודיע הכהן" — יהואש איז נאכגעקומען גאט'ס פערלאנג אזוי לאנג ווי יהוידע דער כהן האט איהם אזוי געלערענט. דאס ניט זינדיגען איז, הייסט עס, ביי איהם געווען אן אנגעלערענטע זאך, אבער ניט אוים מורא און שעהמען זיך פאר גאט.

פינפטענס, מוז דאס אויפהערען זינדיגען זיין אן אבסאלוטע, א פאלשטענ־דיגע. ער דארף פיהלען א שנאה צו זינד און עס דארף איהם קיינמאל ניט ארויפקומען אויפ'ן רעיון צו בעגעהען נאך אמאל די עולה וואס ער איז אמאל בעגאנגען, אזוי ווי דער חסיד איוב האט געזאגט: "אם עול פעלתי לא אוסיף" — אויב איך בין בעגאנגען אן עולה, וועל איך דאס מעהר ניט טהאן.

אין דעם ענין פון בעטען ביי גאט פערצייהונג אויף די זינד, דארף דער בעל תשובה נאכקומען פאלגענדע פינף פונקטען:

ערשטענס, דארף ער זיין בעקאנט מיט זיין זינד. ער דארף, הייסט עס, געניי וויסען אין וואס זיין זינד בעשטעהט. און די עבירה וואס ער איז בעגאנגען זאל זיין גרוים אין זיינע אויגען, ניט האלטען דאס פאר א קלייניגקייט, אזוי ווי ישעיה הנביא האט געזאגט: "כי רבו פשעינו נגדך" — אונזערע זינד געגען דיר, גאט, זיינען גרוים.

צווייטענס, דארף די זינד שטענדיג זיין געגען זיינע אויגען. ער דארף זי אימער געדענקען, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד" — מיינע זינד וויים איך און מיין פערברעכען איז שטענ־דיג געגען מיינע אויגען.

דריטענס, דארף דער בעל תשובה, וואס וויל אז גאט זאל איהם מוחל זיין, פאסטען ביי טאג און תפלה טהאן ביי נאכט, בעת זיינע רעיונות זיינען קלאהר און ער האט ניט צו טהאן מיט וועלטליכע עסקים, אזוי ווי דער נביא זאגט

אין איכה: ״קומי רוני בלילה״ — שטעה אויף און טהו תפלה ביי נאכט. און איך וועל נאך, מיט גאָט׳ס הילף, ריידען וועגען די מעלות פון נאכטיגע געבעט.

פיערטענס, דארף די געבעט זיין מיט אונטערטעניגקייט. ער זאָל בעת׳ן בעטען ביי גאָט זיך פיהלען ניעדערגעפאלען, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: ״חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי״ — מיין זינד לאָז איך דיר וויסען און מיין פערברעכען האָב איך ניט בעהאלטען. און ווען איינער בעט א לאסקע ביי דעם, געגען וועמען ער איז בעגאנגען אן עולה, מוז ער זיין געפאלען ביי זיך.

פינפטענס, דארף דער וואָס בעט ביי גאָט ער זאָל איהם מוחל זיין זיינע עבירות, זיך מטריח זיין און זיך סטארען צו ווארענען אנדערע מענשען זיי זאָלען ניט בעגעהען דיעזעלבע פערברעכענס וואָס ער איז בעגאנגען. ער דארף זיי מאכען מורא האָבען פאר שטראָף און זיי ערוועקען צו תשובה. אזוי ווי דער פסוק זאָגט: ״אלמדה פושעים דרכיך״ — איך וועל די זינדיגע לערנען דיינע (גאָט׳ס) וועגען.

דער פערטער פון די הויפט פונקטען פון תשובה — דאָס נעהמען אויף זיך מעהר ניט צו בעגעהען די פעהלערען וואָס ער איז פריהער בעגאנגען, דאָס פערפליכטען זיך אז ער זאָל זיך קיינמאָל ניט אומקעהרען צוריק צו זיינע זינד, ענטהאלט אויך פינף תנאים אָדער פונקטען.

ערשטענס, דארף ער וועגען אָדער מעסטען דעם גענוס, די הנאה וואָס ער האָט פון אן עבירה געגען דעם געגוס וואָס ער וועט האָבען לעולם הבא פאר ניט זינדיגען. ער דארף זיך בעדענקען, אז דער געגוס פון אן עבירה איז ניט דויער־האפט, דאָס מיידט באלד, און אפילו בעת מען האָט הנאה פון א זינד, איז אין דער הנאה אויך אריינגעמישט צער און דאגה, וואָס מען האָט אָפט אין לעבען; וועהרענד די תענוגי עולם הבא זיינען דויערהאפטע, שטענדיגע, ריין פון די אריינמישונג פון צער און דאגה. פערקעהרט ווידער דארף ער וועגען אָדער מעסטען דעם צער וואָס מען האָט פון אויסמיידען זינד געגען די וועהטאָגען וואָס מען האָט אויף יענער וועלט אלס שטראָף פאר זינד. דאָ איז אויך אזוי: די אונאנגענעהמליכקייט וואָס מען האָט אויסצושטעהען פון דערוויטערען זיך פון זינד דויערט ניט לאנג און עס האָט קיין קיום; וועהרענד שטראָף אויף יענער וועלט איז אָהן אויפהער, אזוי ווי דער נביא זאָגט אין ישעיה: ״כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה״ — זייערע ווערים, וואָס פרעסען די רשעים וועלען ניט שטארבען און זייער פייער פון גיהנום וועט ניט אויסגעלאָשען ווערען.

אז דער זינדיגער וועט האָבען מיט זיך אליין אזא חשבון, וועט ער אויף זיך נעהמען מיט׳ן גאנצען הארצען ניט צו זינדיגען מעהר.

צווייטענס, דארף ער אין זינען האָבען דאָס אָנקומען פון יום המיתה. ער דארף זיך אלע מאָל דערמאָהנען אָן טויט, און אז זיין בעשעפער איז אויף איהם בייז דערפאר וואָס ער האָט פערקירצט, ניט נאָכגעקומען ריכטיג זיינע פפליכטען צו איהם. אז ער וועט דאָס געדענקען, וועט ער שטענדיג וויסען, אז ער מוז מורא האָבען פאר שטראָף און ער וועט ביי זיך פעסט בעשליסען אז ער זאָל מעהר ניט טהאָן אזעלכעס וואָס קען דערוועקען זיין ווירטה׳ס צאָרן.

דריטענס, דארף ער שטענדיג האָבען אויפ׳ן רעיון ביי וועלכע פעלע ער האָט זיך אָפגעקעהרט פון זיין גאָט, כאָטש גאָט האָט איהם שטענדיג טובות געטהאָן, אפילו אין דער צייט ווען ער האָט געגען איהם געזינדיגט. אז ער

וועט דאס האבען אויפ'ן רעיון, וועט זיין בעטען זיין א הערצליכע און גאט וועט איהם מוחל זיין.

פיערטענס, אויב זיין זינד איז בעשטאנען אין בע'עולה'ן אימיצען; אויב ער בעט ביי גאט פערצייהונג אויף גנבה אדער גזלה, מוז ער פריהער גוט מאכען דעם שאדען וואס אימיצער האט פון איהם געליטען און נעהמען אויף זיך ער זאל ווייטער קיינעם קיין שאדען ניט טהאן, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין יחזקאל: "חבול ישוב רשע גזלה ישלם" — דעם משכון, דאס פערכאפטע פון אימיצען, זאל דער רשע אומקעהרען, בעצאהלען פאר דער גזלה וואס ער האט גע'גזל'ט׳ דאן וועט איהם גאט מוחל זיין.

פינפטענס, דארף ער אין זינען האבען די גרויסקייט פון בעשעפער, וועמען ער איז געווען דערווידער און זיך אפגעווענדט פון זיין דיענסט און פון זיין תורה. און ער דארף זיך אליין פארווירפע מאכען און טאדלען זיך אליין, אזוי ווי משה רבנו שטראפט די אידען אין האזינו: "הלה׳ תגמלו זאת?" — איז דאס רעכט אז איהר זאלט גאט אזוי בעצאהלען? דארפט איהר זיך אליין ניט טאדלען פאר אייערע זינד? אז דער זינדיגער וועט דאס אין זינען האבען, וועט ער מיט'ן גאנצען הארצען נעהמען אויף זיך ניט צו זינדיגען מעהר.

דערמיט זיינען געענדיגט די פרטים, די איינצעלהייטען וועגען די ארט און וויזע ווי אזוי א מענש דארף תשובה טהאן.

פרק ה'

איצט וועלען מיר ריידען וועגען די אורזאכען וואס ברייגגען מענשען צו תשובה.

עס זיינען דא פיער זאכען וואס ערוועקען די הארץ פון א זינדיגען ער זאל תשובה טהאן.

איינס איז: די שטארקע אנערקענונג וואס א מענש אנערקענט זיין גאט און זיין איבערצייגונג אז גאט טהוט איהם שטענדיג טובות. דאס ברייגגט איהם צו פערשטעהן ריכטיג ווי ווייט ער איז מחויב צו דיענען איהם, אפהיטען זיינע מצוות און פארזיכטיג זיין ניט צו טהאן אזעלכעס וואס איז פערבאטען. ווען איינער טהוט תשובה צוליעב דיעזע איבערצייגונג, איז ער גלייך צו א קנעכט וואס אנטלויפט פון זיין ווירטה, נאכהער אבער אז ער בעדענקט זיך וועגען די גוטעס וואס דער ווירטה האט מיט איהם געטהאן, קעהרט ער זיך אליין אום צוריק צו דיענען איהם און בעט איהם פערצייהונג אויף דעם וואס ער האט זיך בענארישט און איז פון איהם אנטלאפען. אזא קנעכט קלייבט זיך אויס דעם בעסטען וועג צו פערגיטיגען זיין פערברעכען און צוריק קריגען זיין ווירטה'ס לאסקע.

אויף אזא ארט תשובה ווערט געזאגט אין ירמיה: "אם תשוב ישראל אלי תשוב" — אויב דו, פאלק ישראל, וועסט זיך אומקעהרען צו מיר אהן קיין זייטיגע אורזאך, נור מחמת דו וועסט פערשטעהן אז דו האסט געגען מיר אן עולה געטהאן, וועל איך דיין תשובה אננעהמען און דו וועסט ווייטער זיין מיין דיענער. "ואם תסיר שקוציך מפני ולא תנוד" — און אויב דו, ישראל, וועסט אוועקנעהמען דיינע שלעכטע טהאטען פון אנטקעגען מיר און דו וועסט זיך ניט

ריהרען צו אנטלויפען פון מיין דיענסט, זאָגט דאָרט ווייטער דער פסוק: והתברכו בו גוים ובו יתהללו" — וועלען זיך מיט איהם, מיט'ן פאָלק ישראל, פעלקער בענשען און זיך בעריהמען. אין מלאכי איז דאָ א פסוק: שובה אלי ואשובה אליכם"—גאָט זאָגט: קעהרט זיך אום צו מיר, וועל איך זיך אומקעהרען צו אייך.

צווייטענס, קומט א זינדיגער צו תשובה ניט פון זיך אליין, ווייל ער בע־רעכענט זיך אז ער דאַרף תשובה טהאָן, נור צוליעב דעם ווייל ער ווערט פאַר־געוואָרפען און געטאַדעלט פאַר זיינע שלעכטע מעשים דורך א נביא, אויב ער לעבט אין א צייט פון נבואה, אָדער ער לערענט אין דער תורה וועגען די שטראָפען וואָס זינדיגע וועלען בעקומען און ער דערשרעקט זיך דערפאַר, אָדער ער הערט מוסר פון פאָלקס לעהרער, וואָס ערוועקען מענשען צו גאָטעס דיענסט. און פאָלקס לעהרער זיינען דאָ אין אלע דורות, און דאָס איז איינע פון די טענות וואָס דער בעשעפער האָט צו זיינע בעשאפענע — צו די מענשען. זיי קענען זיך קיינמאָל ניט רעכטפערטיגען און זאָגען אז זיי האָבען ניט געוואוסט אָדער ניט פערשטאַנען אז מען דאַרף דיענען גאָט, ווייל עס זיינען שטענדיג דאָ מורי דרך וואָס קלעהרען אויף די אומוויסענדע און לערנען זיי גאָט'ס וועגען, אזוי ווי די רז"ל האָבען געזאָגט: "עד שלא כבתה שמשו של משה זרחה שמשו של יהושע תלמידו" — איידער עס איז פערלאָשען געוואָרען די זון פון משה, האָט געשיינט די זון פון זיין תלמיד יהושע. דאָס הייסט: איידער משה, דער לעהרער פון גאָטהייט, איז געשטאָרבען, איז שוין אויף זיין פלאַץ געווען אן אנדערער, זיין תלמיד יהושע. און די גמרא רעכענט דאָרט אויס א צעטעל פון פאָלקס־לעה־רער, וואָס איידער זיי זיינען אוועק פון דער וועלט, זיינען שוין געווען גרייט אנדערע צו פערנעהמען זייערע פלעצער. אויף דיעזען אופן זיינען אין אלע דורות און אין אלע לענדער דאָ אזעלכע, וואָס רופען מענשען צו גאָט, צו זיין דיענסט און צו זיין תורה. און דער וואָס ווערט א בעל תשובה, ווייל ער הערט מוסר פון אנדערע איז אזוי ווי א דיענער וואָס אנטלויפט פון זיין ווירטה און נאכהער בעגעגענט איהם א טרייער דיענער פון דעם זעלבען ווירטה, וועלכער שטראָפט איהם און מאכט איהם פאָרווירפע פאַר זיין פערגעסען די טובות וואָס דער ווירטה האָט איהם געטהאָן און ער רעדט איהם אָן ער זאָל זיך אומקעהרען צוריק צו זיין ארבייט און דער ווירטה וועט איהם מוחל זיין. און דער אנטלאָ־פענער לאָזט זיך איבעררייזען, קומט צוריק דיענען און ווערט אונטערטהעניג זיין וואָהלטהעטער.

א דריטער סאָרט תשובה איז, פון איינעם וואָס זעהט ווי זינדיגע ווי ער ווערען געשטראָפט, דערשרעקט ער זיך אז ער זאָל אויך ניט האָבען א פסק ווי יענע און ער טהוט תשובה. אזא בעל תשובה איז אזוי ווי א קנעכט וואָס האָט רעוואָלטירט געגען זיין ווירטה, און אז ער האָט נאכהער געהערט ווי דער ווירטה האָט אן אנדערען שטרענג בעשטראָפט פאַר רעוואָלטירען געגען איהם, דערשרעקט ער זיך און קומט צוריק צו זיין ווירטה און בעט איהם אז ער זאָל איהם מוחל זיין און ניט זוכען פון איהם קיין נקמה.

א פיערטער ווערט ניט קיין בעל תשובה סיידען די שטראָף פון בעשעפער קומט אויף איהם אליין. ער זעהט זיך ארום ערשט דאמאָלס ווען ער דערפיהלט, אז עס קומען אויף איהם צרות. דאן ערוואכט ער פון זיין שלאָף, הערט אויף צו זינדיגען און קעהרט זיך אום צו גאָט. אזא בעל תשובה איז גלייך צו א קנעכט וואָס איז אנטלאָפען פון זיין ווירטה, און ווען א שליח פון ווירטה קומט צו

בעשטראָפען איהם און פייניגען איהם פאר זיין אנטלויפען, אנטלויפט דער קנעכט צוריק צום ווירטה, איז זיך מתודה פאר איהם און בעט זיין פערציהונג. אויף אזא מין תשובה ווערט געזאָגט אין משלי: "בבוא כשואה פחדכם, אז יקראוני ולא אענה" — ווען ווי א דונערשטורם וועט קומען אייער שרעק; ווען איהר וועט זעהן אז עס זיינען פאר אייך גרייט צרות, דאן וועט איהר מיך רופען און איך וועל אייך ניט ענטפערען. דאָס הייסט: איך וועל אייך ניט אזוי גיך ענטפערען. ביים מלך מנשה ווערט געזאָגט: "וכהצר לו חלה את פני ה' ויכנע מאד" — ווען עס איז איהם שלעכט געוואָרען, ווען ער איז פון מלך אשור געשמידט געוואָרען אין קייטען, האָט ער געבעטען גאָט און איז זעהר אונטערטהעניג געוואָרען. ער איז, הייסט עס, געוואָרען א בעל תשובה ערשט דאַן, ווען ער האָט שוין געזעהן זיין שטראָף פאר זיינע אויגען.

פון די פיער סאָרטען תשובה איז די ערשטע, ווען דער מענש טהוט תשובה אוים אייגענע איבערצייגונג, די בעסטע און די זיכערסטע, אז גאָט וועט איהם שנעל מוחל זיין. די תשובה וואָס ווערט ניט אזוי שנעל אָנגענומען איז די צווייטע, ווען דער זינדיגער טהוט תשובה ערשט דאמאָלס ווען אימיצער מאכט איהם אויפמערקזאם דערויף. דער דריטער סאָרט תשובה, ווען איינער קעהרט זיך אום צו גאָטעס דיענסט ערשט דאמאָלס ווען ער זעהט ווי אנדערע זינדיגע ווערען געשטראָפט און ער דערשרעקט זיך ער זאָל אויך ניט קריגען זיין פסק, שטעהט נידעריגער ווי די פאָריגע צוויי און עס איז מיט אזא תשובה שווערער צו פועל'ן פערצייהונג. דער פיערטער, וואָס טהוט קיין תשובה סיידען די שטראָף קומט שוין אויף איהם אליין, דיעזער איז דער ווייטעסטער פון אלע בעלי תשובה. זיין תשובה דאַרף זיין א שטאַרקערע, א מעהר אָנגעשטרענגטע. ער מוז ארויסצייגען זיין חרטה אויף די זינד מיט אלע זיינע גליעדער, מיט אלע זיינע בעוועגונגען אום ער זאָל בערעכטיגט זיין אז זיין תשובה זאָל אָנגענומען ווערען און קריגען מחילה וסליחה.

פרק ו'

די זאַכען וואָס פערדאַרבען די תשובה, וואָס ווענדען אָפּ דעם זינדיגען פון תשובה טהאָן, אָדער שוואכען אָפּ די תשובה וואָס ער האָט שוין געטהאָן, זיינען פיעל. מעהרערע פון זיי האָב איך שוין פריהער דערמאָהנט. עס זיינען אָבער דאָ נאָך אורזאַכען וואָס האַלטען אָפּ א מענשען פון תשובה אָדער מאַכען קאַליע די תשובה וואָס ער האָט שוין געטהאָן.

ווען איינער איז שטענדיג עובר אַ געוויסע עבירה און לאָזט זי ניט אַוועק, הייסט עס, אז ער גיט זיין הסכמה, זיין בעשטעטיגונג אז מען מעג דאָס. ווארום אַז אַ מענש טוט איינע און די זעלבע עבירה אַ סך מאָל, ווערט עס שוין ביי איהם אזוי ווי א היתר, אזוי ווי א זאַך וואָס איז גאַרניט פערבאָטען צו טהאָן. אזעלכער קען שוין ניט אזוי לייכט תשובה טהאָן. ווארום עס איז שוין לאַנג געזאָגט געוואָרען, אַז קיין עבירה איז ניט קליין, ווען מען טהוט איהר שטענדיג און קיין עבירה איז ניט גרוים ווען מען טהוט אויף איהר תשובה. דער שכל איז דאָך אזוי מחיב, אז איינער בעגעהט שטענדיג א געוויסע זינד, צייגט ער דערמיט אז ער פעראַכטעט גאָט'ס וואָרט און מאכט צו־נישט זיינע געבאָטען

און פערבאטען און האט אפילו קיין מורא פאר שטראף, אזוי ווי די תורה זאגט: ״והנפש אשר תעשה ביד רמה, כי דבר ה׳ בזה״ — דער וואס וועט טהאן א זינד מיט א הויכע האנד, מיט חוצפה און תקיפות, קומט איהם כרת, ווייל ער האט געשענדעט און פעראכטעט גאט׳ס רייד. און ווייטער: דער וואס האלט זיך א לאנגע צייט ביי א געוויסען חטא, מעג אפילו דער חטא זיין א קליינער, ווערט ער במילא אלע מאל גרעסער. פערקעהרט ווידער: א גרויסער חטא, ווען דער חוטא בעט פערצייהונג אויף דעם און ער טהוט עס ניט מעהר, ווערט דער חטא אלע מאל קלענער און קלענער ביז ער ווערט אין גאנצען אפגעמעקט. א משל דערצו קען מען זעהן פון א זיידענעם פאדים. עס איז ידוע, אז זייד ווערט געמאכט פון די שפייעכץ אדער א פליסיגקייט וואס קומט ארויס פון זייד־ווערים. דער אריגינאל איז זעהר דין. דער זייד־ווארים שפינט פון די פליסיגקייט אזעלכע פעדימלאך וואס זיינען אזוי ווי שפיען־וועב. ווען אבער מען דרעהט די דאזיגע דינענקע פעדימלאך א סך צוזאמען, ווערט דערפון א שטארקער פאדים. מיר זעהען ווידער דיקע שטארקע שטריק, וואס ווען מען געברויכט זיי א לאנגע צייט, ווערען זיי אלע מאל שוואכער און שוואכער. אזוי איז אויך מיט זינד. ווען מען חזר׳ט איבער א קליינע עברה א סך מאל, ווערט דערפון א גרויסע שטארקע עברה. פערקעהרט ווידער: א גרויסע, שטארקע עברה, וואס מעהר מען טהוט תשובה אויף איהר, ווערט זי אלץ שוואכער און קלענער. דעריבער האט ישעיהו הנביא געגליכען די זינד צו שטריק — ״הוי מושכי העון בחבלי השוא״ — וועה, זיי ציהען די זינד מיט שוואכע שטריק און נאכהער ״וכעבות העגלה חטאה״ — נאכהער ווערען די זינד אזוי שטארק אזוי ווי די שטארקע שטריק וואס מען געברויכט צו שלעפען א וואגען.

און עס איז שוין לאנג געזאגט געווארען: דו זאלסט ניט קוקען אויף די קליינינגקייט וואס דו האסט געטהאן, דו זאלסט ניט אכטען דערויף וואס די זינד, וועלכע דו ביזט בעגאנגען, איז ניט קיין גרויסע; דו זאלסט אבער אכטען אויף די גרויסקייט פון דעם געגען וועמען דו האסט געזינדיגט. און דו זאלסט זיך ניט פרעהען דערמיט וואס מענשען ווייסען ניט דיינע בייזע מחשבות, ווייל דו דארפסט טרויערען דארויף וואס דער בעשעפער ווייס דיינע סודות, דיינע בעהאלטענע טהאטען און מחשבות און ער זעהט אלעס און געדענקט אלעס מעהר ווי דו געדענקסט עס, ווייל דו פערגעסט און ער פערגעסט ניט; פון דיר קען א זאך זיין פערבארגען און פון איהם ניט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: ״חטאת יהודה כתובה״ — יהודה׳ס זינד איז פערשריבען.

נאך א זאך וואס פערדארבט די תשובה איז; ווען איינער טהוט תשובה אויף א געוויסען חטא; טהוט תשובה לויט די בעדינגונגען, לויט די פונקטען פון תשובה און נאכהער קעהרט ער זיך צוריק אום צום זעלבען חטא. דאס פערדארבט, דאס מאכט קאליע זיין פריהערדיגע תשובה און עס ווערט גארניט גערעכנט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין ירמיה ל״ד וועגען דעם וואס די אידען האבען פריהער תשובה געטהאן און בעפרייט זייערע קנעכט און דיענסטען לויט דעם דין פון דער תורה און נאכהער האבען זיי זיך אומגעקעהרט צו דאס פריהערדיגע און זיי צוריק פערשקלאפט.

פון די זאכען וואס פערדארבען די תשובה איז אויך: ווען איינער מאכט זיך אפ, אז ער וועט ווען עס איז תשובה טהאן. ער פערפפליכטעט זיך אויפצוהערען זינדיגען אין סוף פון זיינע יאהרען, ווען ער וועט האבען דערגרייכט אלעס

וואס ער פערלאנגט און וועט האבען דערפילט אלע זיינע בעגעהרען. דאס הייסט אזוי ווי ער נארט אפ זיין גאט, ווארום דאס קען דאך ניט געשעהן אז א מענש זאל האבען דערפילט אלע זיינע בעגעהרען, אויף אזעלכע זאגען די רז"ל: "האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה" — דער וואס זאגט: איך וועל זינדיגען און ווען עס איז תשובה טהאן, דערלאזט מען איהם ניט, גיט מען איהם ניט די געלעגענהייט צו טהאן תשובה. און אין דער תוכחה, אין די שטראף רייד, וואס איך האב געשריעבען צום סוף פון דיעזען ספר, זאג איך: "נפשי הכיני צדה לרוב אל תמעיטי" — מיין זעעלע, גרייט אן א סך שפייז און שפאר ניט, זשאלעווע ניט, כל זמן דו לעבסט און דו האסט מאכט, ווארום דער וועג איז ווייט. און זאג ניט אז מארגען וועל איך פערגרייטען די שפייז, ווייל דו ווייסט דאך ניט וואס נאך היינט קען פאסירען. און ווייס אז דער נעכטען וועט זיך קיינמאל ניט אומקעהרען און אלעס וואס דו האסט אין איהם, אין דעם נעכטען, אפגעטהאן איז געוואויגען, געצעהלט און גערעכענט. און דו זאלסט ניט זאגען: מארגען וועל איך טהאן גוטעס, ווייל דער טויט איז פון אלע לעבעדיגע פערבארגען. אייל זיך און טהו יעדען טאג וואס דו האסט צו טהאן און דו דארפסט טהאן, ווארום דער טויט ווארפט אלע טאג זיינע פיילען, בריינגט אום מענשען יעדען טאג.

פאלגליך, איז דאס אפליינען תשובה צו טהאן א זאך וואס פערדארבט די תשובה.

עס איז דא נאך א זאך וואס פערדארבט, וואס מאכט מכולה די תשובה. ווען איינער טהוט תשובה, ווענדט זיך אפ, הערט אויף צו בעגעהן געוויסע חטאים און ביי אנדערע האלט ער זיך. ווען, צום ביישפיעל, איינער גיט אויף עברות שבין אדם למקום, ער בעגעהט ניט קיין זינד צווישען מענש און גאט. ער האט פריהער, למשל, ניט געלייגט קיין תפלין און ער נעהמט אויף זיך יא צו לייגען תפלין אדער ער האט זיך פריהער ניט געהיט פון טרפות און איצט היט ער זיך. ער האלט זיך אבער ביי זינד שבין אדם לחברו, צווישען מענש און מענש, און ער דערוויטערט זיך ניט פון גנב'ענען, בעשווינדלען, אפנארען זיינע מיטמענשען און דאס גלייכען. אויף דעם זאגט דער פסק אין איוב: "אם און בידך הרחיקהו" — אויב דו האסט אומרעכט אין דיין האנד, אויב דו האסט עפעס וואס דו האסט גע'גנב'עט אדער אויסגענארט פון אימיצען, דערוויטער עס פון דיר, גיב עס אוועק; ווען ניט, איז אויב אפילו דו טהוסט תשובה, העלפט עס ניט. תשובה טהאן און ניט אויפגעבען אין גאנצען צו זינדיגען איז אזוי ווי איינער איז זיך טובל און האלט א שרץ אין האנד, פערבלייבט ער טמא, אפילו ווען ער טובל'ט זיך אין אלע וואסערען פון דער וועלט.

און אלע זאכען וואס פערדארבען די לעהרען פון די פריהעריגע שערים פון דיעזען ספר, פערדארבען אויך די תשובה און איך דארף זיי ניט איבער'חזר'ן נאך אמאל.

פרק ז'

וועגען דער פראגע: אויב א בעל תשובה איז גלייך מיט א צדיק אדער ניט? וועל איך אייך זאגען:

עס זיינען דא זינדיגע, וואס נאכדעם ווי זיי טהוען תשובה, זיינען זיי גלייך

מיט'ן צדיק וואָס האָט גאָרניט געזינדיגט; עס זיינען אויך דאָ אזעלכע בעלי תשובה וואָס שטעהען נאָך אין א העכערע מדרגה ווי א צדיק, און ווידער אזעלכע, וואָס כאָטש זיי טהוען תשובה קומען זיי דאָך ניט צו דער מדרגה פון א צדיק.

איך וועל עס דייטליך ערקלעהרען.

דער ערשטער קלאַס בעל תשובה איז דער וואָס האָט געזינדיגט מיט מקצר זיין, מיט ניט ערפילען אזעלכע מצוות עשה, אזעלכע געבאָטען וואָס עס קומט דערפאָר קיין כרת, ווי ציצית, סוכה, לולב און דאָס גלייכען. אויב דער וואָס פערנאַכלעסיגט דיעזע מצוות טהוט נאָכהער תשובה מיט'ן מויל און מיט'ן הארצען און ער פערפעהלט זיי ניט מעהר און טהוט זיי ווי געהעריג איז, וועט איהם גאָט מוחל זיין און ער וועט זיין גלייך מיט'ן צדיק, וואָס האָט די דאָזיגע מצוות שטענדיג אָפּגעהיט. אזוי האָבען אונזערע חכמים, ז"ל, געזאָגט: "עבר על מצות עשה שאין בה כרת ועשה תשובה, אינו זז ממקומו עד שמוחלין לו" — דער וואָס האָט עובר געווען אויף א געבאָט, פאַר וואָס עס קומט ניט קיין כרת און האָט תשובה געטאָן, ריהרט זיך ניט פון אָרט ביז מען איז איהם מוחל, דאָס הייסט: מען איז איהם באַלד מוחל. אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין מלאכי: „שובה אלי ואשובה אליכם" — קעהרט זיך אום צו מיר (גאָט) וועל איך זיך באַלד צו אייך אומקעהרען. און דאָרט ווערט גערעדט וועגען ניט מקים זיין די מצוה פון מעשר, פאַר וועלכער עס קומט ניט קיין כרת.

דער צווייטער קלאַס בעל תשובה, וואָס שטעהט נאָך העכער פון א צדיק, איז דער וואָס האָט ניט אָפּגעהיט א קליינע לא תעשה, א פערבאָט, פאַר וועלכעם עס קומט קיין כרת, איז נאָכהער, ווען ער האָט דערויף געטהאָן די ריכטיגע תשובה מיט אלע פרטים, פערגעסט קיינמאָל ניט די זינד וואָס ער איז בעגאַנגען און שעהמט זיך מיט דעם און פיהלט זיך צובראָכען און אונטערטהעניג צו גאָט פאַר ניט נאָכקומען זיינע פפליכטען צו איהם, און ווייל ער פיהלט אז ער איז א בעל עולה אין איין פרט, בעריהמט ער זיך ניט און האלט זיך ניט גרויס מיט די מעשים טובים וואָס ער טהוט, — אזא בעל תשובה שטעהט העכער פון דעם צדיק, וואָס האָט קיינמאָל ניט עובר געווען די זעלבע עבירה וואָס ער.

ווארום מיט'ן צדיק איז מען ניט זיכער אז ער זאָל זיך ניט האַלטען גרויס ביי זיך און פיהלען זיך שטאָלץ מיט זיין אָפּהיטען זיך פון זינד, וועהרענד דעם בעל תשובה האָט זיין זינד געבראַכט צו דער גוטער מדה פון כניעה און איהם דערוויטערט פון גאוה. אויף דעם אופן קומט אויס, אז זינד העלפט דעם בעל תשובה, בריינגט איהם מעהר נוצען ווי די צדקות פון א צדיק. און עס פּאַסירט אויך אז די גוטע טהאַטען פון צדיק שאַדען איהם מעהר ווי די זינד פון דעם יעניגען וואָס טהוט נאָכהער תשובה. אזא פאַל קען זיין, און דער צדיק פערליערט די מדה פון כניעה, פון נידערגעפאַלענקייט און ווערט א בעל גאוה, א חונף און קריגט לוסט צו לויב-געזאַנגען פון מענשען. אזוי ווי א געוויסער צדיק האָט געזאָגט צו זיינע תלמידים: ווען איהר וואָלט אויף זיך ניט געהאַט קיין שום פלעק פון זינד, וואָלט איך מורא געהאַט, אז איהר האָט אין זיך נאָך ערגערס פון זינד, דאָס איז: די מדה פון גאוה און חניפה. ארויסצוזאָגען דעם געדאַנק פון יענעם צדיק דייטליכער, האָט ער אזוי געמיינט: איצט, אז איך ווייס אז איהר זייט ניט ריין פון זינד, ווייס איך, אז איהר זייט ניט קיין בעלי גאוה, ווייל איהר האָט ניט מיט וואָס צו שטאָלצירען; ווען אָבער איהר וואָלט געווען

פאָלקאָמענע צדיקים, וואָלט זיך אפשר אין אייערע הערצער אריינגע׳גנב׳עט א פונק פון גאוה אָדער די לוסט צו חנפה׳נען מענשען, כדי זיי זאָלען אייך אָפּ־געבען כבוד פאר אייער פרומקייט, און דאָס איז נאָך ערגער ווי עובר זיין אן עבירה.

אויף אזא בעל תשובה, וואָס איז אויבען דערמאָהנט, זאָגט די גמרא: ״במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שם״ — אין דעם אָרט וואו בעלי תשובה שטעהען, קענען פאָלקאָמענע צדיקים ניט שטעהן. דאָס הייסט, אז די צדיקים שטעהען נידעריגער, ניט אין אזא הויכע מדרגה ווי זיי.

צום דריטען קלאָס בעלי תשובה, וואָס קומען ניט צו דער מדרגה פון א צדיק, בעלאנגען די וואָס האָבען עובר געווען אויף גרויסע לא תעשה׳ס, גרויסע פערבאָטען, פאר וועלכע עס קומט מיתה בידי אדם, געטויטעט צו ווערען דורך א משפט פון די סנהדרין, אָדער כרת, אזוי ווי חלול השם, פאלש שווערען, און דאָס גלייכען. איז אויב אפילו זיי טהוען נאכהער תשובה לויט אלע בעדינגונגען פון תשובה ווי מיר האָבען געשריעבען אין די פאָריגע פרקים, קומען זיי אלץ ניט צו דער מדרגה פון א צדיק. ווארום אויף דיעזע עברות איז גאָט ניט מוחל אפילו נאָך תשובה סיידען דער בעל תשובה זאָל פריהער האָבען יסורים אויף דער וועלט און זיי געדולדיג איבערטראָגען. די רז״ל האָבען געזאָגט: ״עבר על מצות לא תעשה שיש בה כרת ומיתת בית דין ועשת תשובה יסורין ממרקין ומיתה מכפר״ — ווער עס האָט עובר געווען אויף א פערבאָט, פאר וועלכעם עס קומט כרת אָדער איינע פון די ארבע מיתות בית דין און ער האָט תשובה געטהאָן, וועלען יסורים אָדער דער טויט איהם ריין מאכען און גאָט וועט איהם מכפר זיין. אויף אזעלכע בעלי עבירה זאָגט דער פסוק אין תהלים: ״ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם״ — איך וועל זיי שטראָפען מיט׳ן רוט פאר זייערע זינד און מיט שלעק פאר זייער פערברעכען. און אין ישעיה ווערט געזאָגט: ״אם יכופר העון הזה עד תמותן״—גאָט זאָגט אז די דאָזיגע זינד וועט אייך ניט פערגעבען ווערען ביז איהר וועט שטארבען.

פאָלגליך, איז דאָך דיעזער קלאָס בעל תשובה ניט ריין פון די זינד באלד נאָך דער תשובה, און עס איז קיין ספק, אז דער צדיק וואָס האָט גאָרניט עובר געווען אויף דיעזע סאָרטען עברות, איז גרעסער, שטעהט אין א העכערע מדרגה ווי דער בעל תשובה.

פרק ח׳

אויף דער פראגע: אויב תשובה איז גילטיג אויף אלערליי זינד, אויב, הייסט עס, דורך תשובה קען מען פון גאָט ארויסקריגען פערגעבונג אויף וואָס פאר אן עבירה מען זאָל ניט בעגעהן, וועל איך ענטפערען, אז עס זיינען דאָ צווייערליי מינים אָדער קלאסען עבירות.

צום ערשטען קלאָס געהערען בלויז די זינד שבין אדם למקום, צווישען מענש און גאָט. ווי לייקענען אין גאָט, האָבען בייזע מחשבות צו געוויסע פער־באָטענע תאוות, טראכטען וועגען שלעכטס טהאָן אימיצען, אָבער ניט דורכ־פיהרען עס בפועל, און עובר זיין עבירות וואָס ווערען געטהאָן מיט די גליעדער, אָבער קיינער האָט דערפון קיין שאדען און קיינער לײדעט דערפון, ווי, למשל,

ניט אפּהיטען די מצוות פון ציצית, תפלין און דאָס גלייכען, וואָס דער חוטא טהוט מיט דעם קיין מענשען קיין קריוודע ניט. צום צווייטען קלאַס בעלאַנגען די עבירות שבין אדם לחברו, עולות וואָס איין מענש בעגעהט געגען אנדערען, ווי פערשאַפען איינעם קערפּערליכע שמערצען, בעשווינדלען אָדער בערויבען אי־מיצען, אָדער טרייבען רכילות און לשון הרע געגען א מענשען. דיעזע מינים זינד זיינען דאָפּעלטע. דאָס זיינען זינד אי געגען גאָט, אי געגען מענשען. דערי־בער איז דאָס אזוי:

אויף די זינד וואָס א מענש זינדיגט בלויז געגען גאָט איז תשובה גילטיג. כל זמן דער מענש לעבט און ער זעהט זיך ארום אז ער האָט פערנאַכלעסיגט א געוויסען געבאָט אָדער פערבאָטען און ער נעהמט זיך די מיה תשובה צו טהאָן, ווערט זיין תשובה אָנגענומען און גאָט איז איהם מוחל. און די תשובה, אויב ער קען עס נור בעווייזען, דאַרף זיין אין דער זעלבער זאַך מיט וועלכע ער האָט גע־זינדיגט. אויב איינעמס זינד איז, למשל, בעשטאַנען אין דעם וואָס ער האָט געהאַט א שלעכט הארץ, וואָס ער האָט זיך אָפּגעגעבען מיט בייזע מחשבות, וואָס ער האָט ליידען מקנא געווען, וואָס ער האָט געזוכט נקמה פון די וואָס האָבען איהם בייז געטהאָן אָדער וואָס ער האָט וועמען פיינט געהאַט און דאָס גלייכען, דאַרף זיין תשובה בעשטעהן אין ווערען גוט־הערציג, ניט האָבען אויף'ן זינען קיין שלעכטע זאכען, ניט מקנא זיין קיינעם, ניט זוכען קיין נקמה און ניט פיינט האָבען קיינעם. איז די זינד געגען גאָט געווען פון אזעלכע וואָס מען טהוט מיט די אברים, ווי עסען דאָס, וואָס מען טאָר ניט, מזנה זיין, מחלל שבת זיין, פאַלש שווערען און דאָס גלייכען, דאַרף די תשובה זיין אין דעם זעלבען ענין. אויב, למשל, ער האָט געזינדיגט מיט מאכלות אסורות, דאַרף ער זיך פיי־ניגען דורך פאסטען, אויב ער האָט מזנה געווען דאַרף ער זיך דערווייטערען פון פרויענצימער, ניט קוקען אויף זיי און ניט ריידען וועגען זיי. די זינד פון חלול שבת קען פערגיטיגט ווערען דורך אָפּהיטען די רוהע פון שבת נאָך מעהר ווי מען איז מחויב על פי דין, און די זינד פון פאַלש שווערען קען פערגיטיגט ווערען דורך אָפּהיטען זיך פון שווערען אפילו אויף אן אמת, און אזוי אויך אנדערע זאַ־כען. און די תשובה דאַרף זיין מיט'ן גאַנצען הארצען און מיט א ריינע כונה פון גאָט'ס וועגען.

און תשובה טאָר א מענש ניט אָפּלייגען. כל זמן ער לעבט דאַרף ער אריינ־כאַפּען תשובה טהאָן און זיך רייניגען פון זיינע פערברעכענס געגען גאָט. ער דאַרף אין זינען האָבען טאָמער שטאַרבט ער און נאָך'ן טויט איז פערפאַלען, קען מען שוין קיין תשובה ניט טהאָן.

מיט די זינד אָבער וואָס מען זינדיגט אי אנטקעגען גאָט, אי אנטקעגען מענשען, איז שוין אנדערש. אויף אזעלכע זינד תשובה צו טהאָן איז אָפּטמאָל זעהר שווער צוליעב פיעלע אורזאכען.

ווען, צום ביישפּיעל, איינער טהוט דעם אנדערען א געלד קריוודע, ער בע־שווינדעלט איהם אָדער בערויבט איהם, מוז ער דאָך גוט מאַכען דעם שאָדען וואָס ער האָט יענעם געטהאָן, און עס קען דאָך פּאַסירען, אז ער געפינט ניט דעם געקריוודעטען אָדער יענער איז געשטאָרבען. אָדער ער, דער בעל עולה, איז ניט פערמעגליך אָפּצוגעבען דעם בעשווינדעלטען אָדער דעם בערויבטען דאָס וואָס ער האָט פון איהם אויסגעשווינדעלט אָדער גערויבט. אמאָל קען אויך פּאַסירען אז דער בעשווינדעלטער אָדער בערויבטער וויל איהם ניט מוחל זיין

אפילו ווען ער קריגט צוריק זיין שאדען. דאס זעלבע איז אויך אויב ער בע׳עולה׳ט יענעם דורך פערשאפען איהם קערפערליכע שמערצען אדער דורך בערײדען איהם און מאכען איהם צו שאנדע פאר לייטען.

אמאל קען אויך טרעפען, אז איינער בע׳עולה׳ט לייטען און ער ווייס אליין ניט ווער זיי זענען, אדער ער פערכאפט פרעמדע געלדער און ער ווייס אליין ניט וויפיעל. צום ביישפיעל, ווען איינער פערכאפט אדער פערלייקענט שטאדטישע אדער רעגירונגס געלדער און ער ווייסט ניט גענוי וויפיעל און ער קען צום מאל ניט די מענשען וועמען ער האט שאדען געטהאן מיט זיין פערכאפען אדער פערלייקענען. במילא ווייס ער דאך ניט ווי אזוי און וועמען צו פערגיטיגען.

אמאל קען גאר פאסירען אזא פאל: איינער נעהמט ביים אנדערען עפעס אוועק און צומישט עס מיט זיין אייגענס און עס איז איהם שווער ארויסצוקריגען די פרעמדע זאך און אומקעהרען עס צום אייגענטימער. אזוי ווי רז״ל האבען געזאגט: ״גזל מריש ובגאו בבירה״ — ווען איינער האט גע׳גזל׳ט א באלקען און עס איינגעבויט אין א שטוב, זאגען בית שמאי, אז ער דארף צוואווארפען די גאנצע שטוב און אפגעבען יענעם דעם באלקען, און בית הלל זאגען, אז ער דארף נור יענעם בעצאהלען פאר׳ן באלקען, אבער ער מוז איהם ניט אפגעבען דעם באלקען גופא. די בית הלל האלטען אויך אז על פי דין דארף דער וואס גזל׳ט א באלקען אפגעבען דעם באלקען, אבער זיי זיינען אויסען געווען ניט צו פערשטעלען די וועג פון תשובה פאר די וואס ווילען תשובה טהאן. ווארום ווען מען זאל פעסטשטעלען, אז מען מוז דוקא אפגעבען צוריק דעם באלקען, וואלטען אזעלכע בעלי עולה ניט געוואלט תשובה טהאן צוליעב דעם גרויסען שאדען פון צוואווארפען די גאנצע געביידע. און כאטש דאס בעצאהלען יענעם פאר׳ן באלקען הייסט ניט קיין ריכטיגע תשובה, ווייל פאר גאט איז מען ניט יוצא סיידען מען גיט אפ די זעלבע זאך וואס מען האט גע׳גזל׳ט, איז דאס אבער א תקנה, א פערלייכטערונג פאר די בעלי תשובה אז דער חטא זייערער זאל ניט פערבלייבען גאנץ ווי פריהער.

עס זיינען ווידער דא עבירות שבין אדם לחברו, וואס איז א מענשען שווער צו תשובה טהאן אויף זיי, ווייל ער איז אין זיי צופיעל איינגעוואוינט און זיי זיינען ביי איהם אזוי ווי א נאטור זאך, פון וועלכעס עס איז איהם ניט לייכט אפצוגעוואוינען זיך. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: ״היהפוך כושי עורו ונמר חברברותיו?״ — קען א נעגער בייטען זיין הויט אדער א לעמפערט די פלעקען אויף זיין פעל, אזוי קענט איהר (אידען) ניט טהאן קיין גוטעס, ווייל איהר זייט איינגעוואוינט צו שלעכטעס.

צו די זינד, אויף וועלכע עס איז שווער תשובה צו טהאן בעלאנגען אויך שפיכת דמים, בלוט פערגיסונג און הרג׳ענען אומשולדיגע מענשען, סאי איינפאך טויטען, סאי פערראטהען אימיצען צום טויט דורך לשון הרע אדער רכילות. אזוי ווי איהר ווייסט פון דער געשיכטע פון דואג האדומי, ווי עס ווערט דערצעהלט אין שמואל א׳, אז דואג האט פער׳מסר׳ט א משפחה כהנים פאר שאול המלך און שאול האט זיי געהייסען טויטען. נאכהער האט זיי טאקע דואג אליין געטויטעט. אויף אזא זינד איז, פערשטעהט זיך, שווער תשובה צו טהאן, ווייל מיט וואס קען מען אזא זאך פערגיטיגען?

עס זיינען דא נאך עבירות פון מענש געגען מענש, וואס תשובה טהאן אויף

שער התשובה

זיי איז פיעל שווערער ווי תשובה טהאָן אויף זינד וואָס מען זינדיגט בלויז גע־נען גאָט. ווען איינער פעראורזאַכט דעם צווייטען א געלד־שאַדען דורך רכילות, דורך פערלוימדונג, קען איהם קיין תשובה ניט העלפען סיידען ער פערגיטיגט יענעם, בעט איהם איבער מיט אונטערטהעניגקייט און פועל'ט ביי איהם אז ער זאָל איהם פערצייהען. ווען איינער ברײנגט אויף דער וועלט א ממזר, קומט איהם אויך ניט אָן לײכט, אז זיין תשובה אויף דעם זאָל אָנגענומען ווערען, ווייל דער שאנד פלעק פערבלייבט דאָך און קען ניט אָפּגעווישט ווערען, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין איוב: "כי הוא זמה והוא עון פלילים" — ווייל דאָס איז זנות און א שווערער פערברעכען, א פערברעכען אויף וועלכען עס איז שווער תשובה צו טהאָן.

עס איז אויך שווער תשובה צו טהאָן דעם יעניגען וואָס האָט איינגעוואוינט זיין צונג צו זאָגען ליגען, בעריידען און צו שאנד מאכען לייטען. אוים געוואוינ־הייט בערעדט ער און פערלוימדעט אזוי פיעל מענשען, אז ער געדענקט גאָר אליין ניט וועמען ער האָט בערעדט און ער וויים ניט וועמען צו פערגיטיגען און ביי וועמען בעטען פערצייהונג. און דאָס אלעס איז פערשריעבען אויף'ן חשבון פון זיינע זינד און עס ווערט ניט געשענקט. אויף אזעלכען וואָס שעדיגט מענשען דורך לשון הרע און רכילות זאָגט דוד המלך אין תהלים: "ואם בא לראות שוא ידבר לבו יקבץ און" — ווען ער קומט אימיצען אָדער עפּעס זעהן, רעדט ער פאלשקייט און זאמעלט אָן אין זיין הארצען בעטרוג. און דער פסוק פערגלייכט לשון הרע צו גנבה און זנות, אזוי ווי ער זאָגט דאָרט ווייטער: "אם ראית גנב ותרץ עמו ועם מנאפים חלקך" — און דו האָסט געזעהן א גנב ביזטו מיט איהם געלאָפען און מיט די וואָס זיינען מזנה איז דיין חלק.

נאָך א מין חטא איז דאָ, אויף וועלכען עס איז שווער תשובה צו טהאָן, דאָס אראָפּפיהרען מענשען פון דער ריכטיגער אמונה און זיי פערפיהרען אין א פאלשע אמונה. און וואָס מעהר מענשען גלויבען אין דעם וואָס ער לערענט זיי, איז אלץ דער חטא גרעסער און אלץ שווערער איז איהם תשובה צו טהאָן. אזוי ווי אונזערע רז"ל האָבען געזאָגט: "כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה" — דער וואָס מאכט מענשען זינדיגען גיט מען איהם ניט די געלעגענהייט צו טהאָן תשובה.

אין דעם זעלבען קלאָס געהען אויך אריין די יעניגע וואָס האָבען די מעג־ליכקייט צו זאָגען מענשען מוסר, לערנען זיי צו טהאָן גוטעס און אָפּווענדען פון שלעכטעס, אָבער זיי טהוען דאָס ניט, ווייל זיי פערלאַנגען דערפאַר געצאָהלט, אָדער ווייל זיי האָבען מורא אָדער שעהמען זיך צו זיין מגידים, מוסר זאָגער, — אויך דיעזער חטא איז אזוי גרויס, אז תשובה טהאָן אויף דעם איז זעהר שווער, אזוי ווי דער נביא יחזקאל זאָגט: "הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש" — ער, דער רשע, וועט שטארבען פאר זיינע זינד און פון דיר, פון דעם יעניגען וואָס האָט געהאט ביכולת אָפּצוּווענדען איהם פון זינד, וועט גאָט פאָדערען דעם רשע'ס בלוט. דאָס הייסט: דער וואָס האָט דעם רשע ניט געשטראָפט און ניט געלערענט צו געהן אין גוטען וועג, איז פעראנטוואָרטליך פאר זיין טויט, און פאר טויטען א מענשען איז ניט אזוי לייכט אויסצוּוּוירקען מחילה וסליחה פון גאָט.

פרק ט'

אבער איז דאָ א מיטעל פאר די יעניגע וואָס עס איז זיי שווער תשובה צו טהאָן? איז דאָ א וועג ווי אזוי זיי זאָלען פאָרט תשובה טהאָן און זיך ריינוואַשען פון זייערע זינד? אויף דיעזער פראגע וועל איך ענטפערען, אז די זינד, וועלכע עס איז דעם מענשען שוועד מתקן צו זיין דורך די בעשטימטע מינים תשובה, מוזען דאָך זיין ענטוועדער פון יענע עבירות שבין אדם למקום, צווישען מענש און גאָט, אָדער שבין אדם לחברו, צווישען מענש און מענש, ווי אָפּנארען, בעשווינדלען מענשען, גנבה, גזלה און דאָס גלייכען. איז אין בײדע פעלע דאָ א מעגליכקייט פאר'ן זינדיגען תשובה צו טהאָן.

קודם דארף דער חוטא נעהמען אויף זיך נאָכצוקומען אלע גרונד זאכען פון תשובה מיט אלע פּרטים אזוי ווייט ווי עס איז פאר איהם מעגליך לויט זיינע כחות און אומשטענדען. דאַן וועט דער בעשעפער ניט זיין מיט איהם שטרענג און ער וועט איהם שענקען דאָס וואָס ער האָט פערפעהלט אין דעם ענין פון זיין תשובה. ער וועט דעם חוטא קומען צו הילף אז זיין זינד זאָל פערגיטיגט ווערען אויף וואָס פאר אן אופן עס זאָל ניט זיין און ער זאָל זיך מעהר קענען רעכטפערטיגען.

אויב די זינד איז בעשטאנען פון זנות, אויב ער האָט געזינדיגט מיט אן אשת איש און געבראכט ממזרים אויף דער וועלט, וועט דער באַשעפער צונעמען פון דער וועלט די ניט כשר'ע קינדער, כדי דער פלעק זאָל ניט פאַרבלייבען. אויב ווידער ער האָט וועמען באשווינדעלט אָדער בע"גזל'ט, וועט איהם גאָט העלפען ער זאָל האָבען געלד אומצוקעהרען זיין שאדען און ער וועט יענעם איבערבעטען און ער וועט איהם מוחל זיין. און אויב ער האָט וועמען בייז געטהאָן אין גוף, אויב ער האָט וועמען קערפּערליך בעשעדיגט, וועט דער בעשעפער יענעם אריינגעבען אין זינען, אז ער זאָל דעם שלעגער מוחל זיין, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים עמו" — אז גאָט געפעלען די מעשים פון א מענשען, מאכט ער אזוי אז זיינע פיינד ווערען מיט איהם שלום.

און אויב דער, וועמען ער האָט בייז געטהאָן, איז ווייט פון איהם און ער קען איהם ניט בעטען פערצייהונג, איז אויב דער חוטא וועט תשובה טהאָן לויט זיין מעגליכקייט, וועט דער בעשעפער איהם צוזאמענברייגנען מיט יענעם און איהם געבען די געלעגענהייט צו פערגיטיגען זיין פערברעכען און יענער וועט איהם מוחל זיין. אויב אפילו ער ווייס ניט וועמען ער האָט אן עולה געטהאָן און די סומע געלד וואָס ער האָט גערויבט; ווען ער האָט, צום ביישפּיעל, בעשווינדעלט אָדער בערויבט א גרופּע מענשען וואָס ער קען זיי גאָרניט און ער ווייסט ניט וויפיעל שאדען ער האָט זיי געטהאָן, וועט איהם גאָט, ברוך הוא, געבען א זינען אויסצוגעבען געלד לטובת הכלל, פאר אלגעמיינע נוצען, ווי בויען א בריק, וואו נויטיג איז, גראָבען א ברונים, וואו עס פעהלט אוים וואַסער אָדער גרינדען אנשטאלטען, וואָס זאָלען אלעמען נוצען ברייננגען, סאַי די וואָס האָבען ערליטען וועלכע עס איז קריוודע פון איהם און סאַי די, וואָס ער האָט זיי קיין שאדען געטהאָן.

און אויב דער יעניגער, וועמען ער האָט בע'עולה'ט, איז געשטאָרבען איידער דער בעל עולה האָט ביי איהם געבעטען פערצייהונג, זאָל ער געהן אויף יענעמס קבר צוזאמען מיט צעהן מענשען און זיך מתודה זיין און בעטען ביי

יענעם מחילה, אזוי ווי די חז״ל האָבען געזאָגט אין דיעזען ענין: ״מוליד עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר: חטאתי לה׳ אלהי ישראל ולפלוני זה שחבלתי בו״ — ער ברייננגט צעהן מענשען, שטעלט זיי אוועק נעבען יענעמס קבר און ער זאָגט: איך האָב געזינדיגט צום אידישען גאָט און צו דעם מת, וועמען איך האָב שאדען געטהאָן.״

פאָלגליך, איז פאר יעדען חוטא דאָ א תיקון. יעדער זינדיגער קען תשובה טהאָן און אויסווירקען אז גאָט זאָל איהם מוחל זיין. נור דער וואָס האָט בייזע געדאנקען און א שלעכט הארץ, קען ניט קומען צו תשובה; אָבער דער וואָס וויל זיך נור דערנעהנטערען צו גאָט, מאכט ניט אוים וואָס פאר א זינד ער זאָל ניט האָבען בעגאנגען, איז פאר איהם דער טויער פון תשובה ניט פערשלאָסען. עס איז ניטאָ קיין אָפּהאלט וואָס זאָל איינעם אָפּהאלטען פון תשובה, אויב נור ער וויל, ווייל פאר דעם וואָס האָט באמת חרטה אויף זיינע זינד, צייגט איהם גאָט אָן דעם ריכטיגען וועג ווי אזוי ער זאָל זיין ציעל דערגרייכען. אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: ״טוב וישר ה׳ על כן יורה חטאים בדרך״ — גאָט איז גוט און רעכטפערטיג, דעריבער צייגט ער אָן די זינדיגע דעם ריכטיגען וועג פון תשובה. אין די הייליגע שריפטען זיינען דאָ נאָך עהנליכע פסוקים וואָס דריי־קען אוים דאָס זעלבע.

און איך האָב דיר שוין, ברודער, ערקלעהרט די פפליכטען פון תשובה און דיר ענטדעקט די אופנים ווי אזוי דו זאָלסט גוט מאכען דיינע פעהלערען, פאר וועלכע גאָט האָט צו דיר טענות און דו האָסט ניט וואָס צו ענטפערען. וועסטו ביים יום הדין זאָגען, אז דו ביסט געווען פערנארישט און ניט געוואוסט די דרכים פון תשובה, וועט דאָס ניט אָנגענומען ווערען פאר א פערטיידיגונג, ווייל מען וועט דאָך דיר אויפצייגען אז אין וועלטליכע ענינים, אין ענינים וואָס האָבען צו טהאָן מיט דיר, מיט דיין קערפּער, ביזטו גאָרניט געווען אומוויסענד. און עס איז קיין ספק אז מען וועט ביים יום הדין אלעם אויספּרעגען, און וואָס וועסטו האָבען צו ענטפערען?

דעריבער זיי פאָרבערייטעט מיט תשובה כל זמן דו האָסט צייט, כל זמן דו לעבסט. און וויים, ברודער, אז תשובה אויף אונזערע זינד מוז זיין דורך טהאט, ניט בלויז דורך רייד. זאָגען: ״איך טהו תשובה, איך האָב חרטה״, איז ווייניג, נור יעדער חטא מוז פערגיטיגט ווערען דורך מעשים טובים, דורך גוטע טהאטען. און בערעכען און בעטראכט די זאך און געפין דעם ריכטיגען וועג ווי אזוי צו פערגיטיגען דיינע שלעכטע מעשים. טהו דאָס וואָס שנעלער, ווארום די פרוכט פון פערנאכלעסיגען תשובה צו טהאָן איז חרטה. סוף כל סוף מוז דער זינדיגער חרטה האָבען אויף דעם וואָס ער האָט ניט תשובה געטהאָן.

ערוואך, ברודער, פון דעם שלאָף פון דיין נארישקייט און האָב רחמנות אויף דיין נשמה, די בעסטע און ערהאבענסטע זאך וואָס דער בעשעפער האָט דיר געגעבען. ביז ווי לאנג וועסטו זיך אָפּהאלטען פון תשובה? דו האָסט דאָך שוין דיינע טעג און יאָהרען פערבראכט אין ערפילען דיינע פערלאנגען, דיינע קערפּערליכע תאוות אזוי ווי א שלעכטער, אומגעטרייער דיענער, וואָס זוכט נור צופריעדענצושטעלען זיך אליין, טאָ פארברייננג שוין דיין רעשטע יאָהרען אין ערפילען דעם רצון פון דיין בעשעפער. און דו ווייסט דאָך אז דעם מענשען׳ס לעבען אויף דער וועלט איז קורץ, ניט פיעל דויערהאפט, און די צייט וואָס דו האָסט נאָך צו לעבען איז נאָך קירצער, אזוי ווי די רז״ל האָבען געזאָגט:

"היום קצר והמלאכה מרובה" — דער טאָג איז קורץ און די ארבייט איז א סך, דעם מענשענס לעבענס־צייט, הייסט עס, איז קורץ און די ארבייט וואָס ער האָט צו טהאָן פון גאָט'ס וועגען איז א סך, דעריבער דארף ער אריינכאפּען און תשובה טהאָן.

דו האָסט, ברודער, געהאט א טהייערען און געעהרטען גייסט, א נשמה, וועלכע דו האָסט געברויכט פאר ענינים פון עולם הזה, א וועלט וואָס איז גאָרניט, וואָס איז ניט דויערהאפט און האלט ניט אָן לאנג, און דו האָסט פערנאכלעסיגט צו זאָרגען וועגען דיין סוף, אז דיין נשמה זאָל דערהויבען ווער־רען איז א גרויסארטיגען פּלאץ, אין אן ערהאבענע וואוינונג, פון וועלכע די נשמות ניעדערען קיינמאָל ניט אראפּ און פערבלייבען דאָרט אויף אימער. דער־ריבער אייל זיך און קעהר זיך אום אזוי לאנג ווי דער טויער פון תשובה איז אָפען, דאָס הייסט, כל זמן דו לעבסט, און דו קענסט ערוואַרטען אז דיין תשובה זאָל אָנגענומען ווערען און גאָט זאָל דיר מוחל זיין, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ישעיה: "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב" — ווענדעט זיך צו גאָט בעת איהר קענט איהם געפינען, רופט איהם אין דער צייט ווען ער איז נאָהענט.

אייל זיך, ברודער, און זיי געשווינד תשובה צו טהאָן איידער עס קומט דער שרעקליכער טאָג פון דיין טויט, ווייל דו ביזט אפילו איין טאָג ניט זיכער מיט דיין לעבען. קוק זיך ארום וואו דו האלטסט אין דער וועלט אזוי ווייט ווי דו ביזט אימשטאנד צו פערשטעהן און בעגרייפען מיט דיין שכל, און לייג ניט אָפּ אויף שפּעטער. און דער וואָס וויל נור זיין בעוויליגט צו גאָט, א גוטע זאך, אויף וועלכע מיר אלע האָפען, קען דאָס דערגרייכען, ווען ער איז ניט נאכלעסיג און לייגט ניט אָפּ און איילט זיך צו קומען דערצו וואָס שנעלער, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "חשתי ולא התמהמתי" — איך האָב זיך געאיילט און ניט פערזאמט צו טהאָן גאָט'ס געבאָטען.

נעהם זיך אין זינען און שעהם זיך פאר דיין בעשעפער צו בעגעהן זיך מיט איהם אויף אזא ארט וואָס דו ווילסט ניט אז אן אנדער בעשאפענער, א מענש אזוי ווי דו, זאָל זיך מיט דיר בעגעהן. דו ווייסט דאָך גאַנץ גוט, אז ווען דו וועסט אויף זיך ברייננגען דעם צאָרן אפילו פון א קליינעם רעגיערונגס בע־אַמטען, וועסטו זיך ניט אָפּהאלטען פון איבערבעטען איהם, ווערען אונטער־טהעניג צו איהם, כדי צו שטילען זיין כעס און נצול ווערען פון א שטראָף, כאָטש אפילו ער, דער בעאַמטער, איז שוואך, האָט ניט גענוג מאכט דורכצו־פיהרען אלעס וואָס ער וויל. און ווען דו דענקסט אז דער קעניג אליין טראָגט אויף דיר א כעס, וועסטו געוויס לויפען איבערבעטען איהם און אָנווענדען אלע מעגליכקייטען ארויסצוקריגען פון איהם א פערצייהונג אוים מורא אז ער זאָל דיך באלד ניט בעשטראָפען. און דו ווייסט דאָך, אז אפילו א קעניג קען אויך קיין זאך ניט טהאָן אָהן דער גזרה, אָהן דעם ווילען פון בעשעפער. אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין משלי: "פלגי מים לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפוץ יטנו" — א קעניג'ס הארץ איז אין גאָט'ס הענד אזוי ווי א שטראָם וואסער. אזוי ווי א שטראָם וואסער קען מען לאָזען לויפען אין וועלכען זייט מען וויל, אזוי קאָנטראָלירט גאָט א קעניג'ס הארץ און ער קען אליין גאָרניט אויפטהאָן אָהן דעם רצון הבורא. אחוץ דעם, ווייסטו גאנץ גוט, אז א הערשער האָט אויף'ן קאָפּ פּיעלע זאכען. ער איז שטענדיג א טרוד, א פערנומענער, קען דאָך פּאסירען אז

ער וועט קיין צייט ניט האָבען צו בעשטראָפען דיך, אָדער ער וועט זיך פערגעסען, אָדער ער וועט ווייס אפשר גאָרניט, אז דו ביזט בעגאנגען עפּעס א פערברעכען געגען איהם, פון דעסטוועגען, כאָטש דו ווייסט דאָס אלעס, לייגסטו ניט אָפּ דאָס בעטען פון איהם פערצייהונג און דו טהוסט עס אזוי שנעל ווי מעגליך. היינט ווי אזוי זאָלען מיר זיך ניט שעהמען פאר אונזער בעשעפער, וואָס קוקט אויף אלעס און ווייסט אלעס וואָס מיר טראכטען אזוי גוט ווי דאָס וואָס מיר טהוען, און ביי איהם איז ניטאָ קיין פערגעסען, קיין ניט־וויסען פון עפּעס, און ער לאָזט ניט דורך איין זאַך ווייל ער איז פערטהאָן אין אַנדער זאַך, און מען קען פון איהם ניט אנטלויפען און ניט אויסבעהאלטען זיך? ווי אזוי קען מען אָפּלייגען צו תשובה טהאָן ווען מען פערזינדיגט זיך פאר איהם, און נאָך אין דער צייט ווען מיר ווייסען ניט ווי לאנג מיר וועלען לעבען און וויפיעל צייט מיר האָבען נאָך אויף תשובה צו טהאָן?

ווען, למשל, מען זאָל אָנזאָגען איינוואוינער פון א שטאָדט אָדער פון א גאנצע מדינה: זייט גרייט אריבערצוציהען אויף יענער וועלט ווייל איינער פון אייך וועט דיעזען חודש הינגעריכטעט ווערען פון דער מלוכה, אָבער ווער דער איינער איז ווייסט מען ניט, איז אין אזא פאל וואָלט יעדער געווען גרייט צום טויט אוים מורא טאָמער איז ער דאָס דער איינער, היינט ווי אזוי זאָלען מיר אלע ניט זיין גרייט צום טויט, בעת מיר ווייסען און מיר זעהען אז יעדען חודש נעהמט דער טויט אוועק א סך פון אונז? דאָס איז דאָך זעלבסטפערשטענדליך, אז ניט בלויז יעדען חודש, נור יעדען טאָג דארפען מיר מורא האָבען פאר'ן טויט און מיר דארפען צוגרייטען שפּייז אויף יענער וועלט, אזוי ווי די רז"ל האָבען געזאָגט: „שוב יום אחד לפני מיתתך" — טהו תשובה איין טאָג פאר דיין טויט, דאָס הייסט: טהו תשובה אלע טאָג, טאָמער איז דאָס דער לעצטער טאָג פון דיין לעבען, אָדער ווי עס ווערט געזאָגט אין קהלת: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים" — אין אלע צייטען זאָלען דיינע קליידער זיין ווייס, דאָס הייסט בדרך מליצה: דו זאָלסט שטענדיג זיך סטארען צו זיין ריין פון זינד.

איבערצייג זיך מיט דיין שכל און פון דעם וואָס דו זעהסט מיט דיינע אויגען. דאָס וועט דיר זיין מעהר איבערצייגענד ווי דאָס וואָס אימיצער וועט דיר זאָגען. און בענוץ שטענדיג דיין שכל און פערגעס קיינמאָל ניט, אז דער בעשעפער טהוט אימער טובות מיט זיינע קנעכט. אויב זיי זיינען מקבל די טובות, אויב זיי נוצען אוים די געלעגענהייטען וואָס גאָט גיט צו פערשאַפען זיך גוטעס, ברייגגט עס זיי נחת און פארגעניגען, און אויב זיי וויזען צוריק גאָט'ס טובות, וועלען זיי, די טובות, נאכהער קומען מיט טענות למאי דער מענש האָט זיי ניט אויסגענוצט, און זיי וועלען פאָדערען נקמה. דער שכל איז גאָט'ס געשאנק צו די מענשען כדי דאָס זאָל זיי פערשאַפען גוטעס; ווען אָבער מענשען געברויכען ניט דעם שכל צו גוטען, וועט עס זיי ברייגגען שלעכטעס. דעריבער היט זיך, זיי פאָרזיכטיג ניט צו מיסהאנדלען די מתנה טובה, דעם פערשטאנד, וואָס גאָט האָט דיר געגעבען, און וועלכער האָט דיר אויפמערקזאם געמאכט און אָנגעצייגט דעם ריכטיגען וועג אין וועלכען דו זאָלסט געהן און עס וועט דיר גוטעס פערשאַפען. דער שכל וויל קיינמאָל ניט אז דו זאָלסט זיך האַלטען ביי דיינע נארישקייטען. ער וויל אימער מיט דיר געהן אויף'ן קלוגען און גוטען דרך, אויף'ן וועג פון חסד און רחמים פון השי"ת, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין תהלים: "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך" — גאָט איז א

גוטער און א רעכטפערטיגער, דעריבער צייגט ער, לערענט ער די זינדיגע דורך׳ן שכל דעם ריכטיגען וועג, אין וועלכען זיי זאָלען גיין.

און דורך פערשידענע אופנים רעדט צו דיר גאָט און ווארענט דיך אז דו, זינדיגער מענש, זאָלסט זיך צוריק־קעהרען צו איהם. דעריבער אייל זיך, ברודער, און לייג ניט אָפּ דיין תשובה אויף ווען עס איז. פאָלג דיין בעשעפער און טהו פאר דיין נשמה דאָס וואס ער, דער בעשעפער, וויל דו זאָלסט פאר איהר טהאָן. און זאָל דיר די פוילקייט ניט ברייננען צו האלטען עס פאר גרינג און פערנאכלעסיגען דיין נשמה. ווארום אויב דו וועסט דיין נשמה גרינג־שעצען, טאָ וואס קענסטו שוין אכטען? און זאָל דיר ניט קומען אויף׳ן געדאנק, אז ווי־באלד דו האָסט פערנאכלעסיגט תשובה צו טהאָן ביז דאָס רוב פון דיינע יאָה־רען זיינען שוין אוועק, קען דיר שוין קיין תשובה ניט העלפען. אזא רעיון איז פאלש, תשובה טהאָן קען מען אימער, אזוי ווי דער נביא זאָגט אין יחזקאל: ״ובשוב רשע מרשעתו״ — ווען דער רשע קעהרט זיך אום פון זיין שלעכטס, וועט איהם גאָט מוחל זיין, און ווי דער ענין ווערט דאָרט ברייט ארומגערעדט.

פארצייטיגע חכמים האָבען אויף דעם געגעבען א משל, וואס פאסט זיך זעהר צו דער זאך. דער זינדיגער מענש, אויב נור ער טהוט תשובה אפילו צום סוף פון זיין לעבען איז גלייך צו איינעם וואס איז געגאנגען אין וועג מיט־טראָגענדיג א זאק מיט רענדלאך. אז ער איז געקומען צו א טייך, וועלכען ער האָט געדארפט איבערגעהן, האָט ער אויסגעשאָטען די רענדלאך אין וואסער, מיינענדיג אז ער וועט מיט דעם פערשיטען דעם טייך און זיך מאכען א טרוקענעם וועג אריבערצוגעהן. דער טייך איז אָבער פערבליעבען טייך. האָט דער מאן פאר׳ן לעצטען רענדעל וואס איהם איז פערבליעבען, געדונגען א שיפעל און איז אריבערגעפאָהרען און געקומען צו זיין געווינשטען פלאץ. האָט ער צולעצט מיט דעם איינציגען רענדעל אויפגעטהאָן דאָס וואס ער האָט ניט אויפגעטהאָן מיט׳ן גאנצען זאק רענדלאך. אזוי איז אויך מיט׳ן בעל תשובה, וואס האָט דעם גרעסטען טייל פון זיינע יאָהרען פערבראכט ניט דיענענדיג דעם בעשעפער, איז ווען ער טהוט צום סוף תשובה, איז איהם גאָט מוחל אויף אלע זיינע זינד און ער דערגרייכט דעם ריכטיגען ציעל, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין יחזקאל: ״כל חטאתיו אשר חטא לא תזכרנה לו״ — ווען דער רשע טהוט תשובה ווערען אלע זיינע זינד וואס ער האָט אמאָל געטהאָן ניט דערמאָהנט.

און זאָל דיר, ברודער, ניט פאלען צו לאסט דאָס וואס איך האָב דיר גע־ווארענט דו זאָלסט זיך אליין היטען נאָכדעם ווי דו האָסט זיך א לאנגע צייט פערנאכלעסיגט. איך האָב ניט געמיינט בלויז דיך, נור איך האָב זיך אליין אויך אין זינען געהאט. איך האָב גערעדט צו דיר און געמיינט האָב איך זיך אליין אזוי גוט ווי דיך. יעדענפאלס האָב איך גערעדט אמת׳ע רייד און פאר׳ן אמת זאָלסטו זיך בויגען און ניט אנטלויפען פון איהם.

דאנק גאָט וואס ער האָט דיר אויפמערקזאם געמאכט אויף אזעלכעס וואס דו האָסט ניט געוואוסט. און אויב אפילו דו דענקסט, אז דער וואס מאכט דיר אויפמערקזאם, דער וואס לערענט דיך האָט אויך אזוי ווי דו פערנאכלעסיגט תשובה צו טהאָן, זאָלסטו זיך דערמיט ניט רעכטפערטיגען און אָפּשטעהן פון תשובה, ווייל דאָס איז א שפיצעל פון יצר הרע, וועלכער זוכט צו פאנגען שוואכזיניגע און אומוויסענדע מענשען אין זיין נעץ. און גאָט זאָל אונז מיט זיינע גענאדען העלפען, אז מיר זאָלען זיין פון די וואס איילען זיך תשובה צו טהאָן מיט׳ן גאנצען הארצען. אמן.

שער השמיני

שער חשבון הנפש

דער טויער פון זעעלע רעכענונג. די לעהרע ווי אזוי דער מענש דארף מיט זיך אליין האָבען א חשבון

פרק א׳

האָט דער מחבר געזאָגט:

ווייל אין אונזער פאָריגען מאמר איז גערעדט געוואָרען וועגען די גרונד זאכען פון תשובה און די תנאים, די בעדינגונגען פון תשובה, און אזוי ווי חשבון הנפש, זעעלע רעכענונג, האָבען א חשבון מיט זיך אליין, איז אויך איינע פון די זאכען וואָס האָבען א שיכות צו תשובה, דעריבער האָב איך איינגעזעהן צו ריידען אין דיעזען שער וועגען דעם דאָזיגען ענין. חשבון הנפש איז איינער פון די הויפט פאקטאָרען וואָס ברייגגען דעם מענשען מתקן צו זיין וואָס ער האָט קאליע געמאכט אָדער ערפילען וואָס ער האָט פערפעהלט און ער זאָל דורכדעם געהאָלפען ווערען אין ביידע וועלטען, דאָ אויף דער וועלט און לעולם הבא, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: ״חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך״ — איך האָב בערעכענט מיינע וועגען, איך האָב מיט זיך אליין א חשבון געהאַט און איך האָב זיך אומגעקעהרט צו דיין תורה.

אין דעם ענין פון חשבון הנפש דארפען מיר ערקלערען זעקס זאכען: וואָס מיינט א חשבון האָבען מיט דער זעלע; אויב איין מין חשבון איז גוט פאר אלעמען אָדער ניט; אויף וויפיעלערליי אופנים האָט דער מענש צו רעכענען זיך מיט זיך אליין; וואָס פאר א נוצען ברייננגט דער דאָזיגער חשבון; אויב א מענש איז שטענדיג מחויב צו מאכען די דאָזיגע חשבונות; און וואָס דארפען זיין די פאָלגען, דער פועל יוצא דערפון וואָס א מענש היט אָפּ דעם ענין פון חשבון הנפש.

מיר וועלען געהן כסדר און ערקלעהרען צוערשט וואָס חשבון הנפש מיינט.

חשבון הנפש מיינט: האָבען א ויכוח מיט זיך אליין, דיסקוטירען מיט זיך אליין די ענינים פון דער תורה און די וועלט. דער שכל, הייסט עס, דארף זיך דורכ׳טענה׳ען מיט נפש הבהמית, מיט׳ן טהיערישען אינסטינקט, וואָס געפינט זיך אין מענשען, כדי ער זאָל וויסען און זיך איבערצייגען וואָס ער האָט שוין אין זיין לעבען געטהאָן און וואָס ער האָט נאָך צו טהאָן, פיעל ער איז נאָכגעקומען גאָט׳ס געבאָטען און פיעל ער איז נאָך דעם בעשעפער פערבליעבען שולדיג.

און גאָט האָט אונז אָנגעזאָגט דורך זיין נביא משה: ״וידעת היום והשבות

אל לבבך" — דו זאָלסט היינט וויסען, בעטראַכטען, אז גאָט איז א גאָט. עס איז אלזאָ א חוב, אז דער מענש זאָל טראַכטען, דיסקוטירען די פראַגע מיט זיך אליין אום צו איבערצייגט ווערען אז גאָט איז א גאָט און במילא וועט ער שוין וויסען זיינע פּפליכטען צו איהם. דוד המלך זאָגט אין תהלים: "טעמו וראו כי טוב ה'" — בעטראַכט גוט און זעהט אז גאָט איז גוט. אין דברי הימים א' איז דאָ א פּסוק: "דע את אלוהי אביך ועבדהו" — וויס, פערשטעה דעם גאָט פון דיין פאָטער און דיען איהם. און ווי אזוי קען מען א זאַך וויסען? ווען מען טראַכט זיך אין דעם אריין. און אויף דעם וואָס האָט ניט מיט זיך קיין חשבון הנפש, וואָס טראַכט ניט וואו ער האַלט אין דער וועלט בנוגע גאָטעס דיענסט, זאָגט דער נביא ישעיה: "ולא ישיב אל לבו ולא ידעת ולא תבונה" — ער בעדענקט זיך ניט, ער בעטראַכט ניט און ער האָט קיין וויסען און קיין פערשטאַנד. עס זיינען דאָ נאָך פּסוקים אין די הייליגע שריפטען וואָס זאָגען אַרוים דעם געדאַנק, אז עס ליעגט א פּפליכט אויפ'ן מענשען צו דענקען, צו טראַכטען צו מאַכען חשבונות מיט זיין נשמה, אום צו וויסען פיעל ער האָט שוין אָפּגעצאָהלט און פיעל ער האָט נאָך איהם צו צאָהלען.

פרק ב'

איצט געהען מיר צום צווייטען פּונקט: אויב דער חשבון הנפש איז פאַר אַלעמען גלייך אָדער ניט, דאָס הייסט: אויב די אַרט און ווייזע פון זעלבע רעכענונג איז איינע און די זעלבע פאַר אַלע מענשען אָדער זיי זיינען פערשיעדען.

אויף דיעזער פראַגע וועל איך ענטפערען, אז דאָס רעכענען זיך מיט זיך אליין דאַרף ניט זיין שטענדיג און ביי אַלעמען אויף איינעם און דעמזעלבען אופן. דאָס ווערט געענדערט לויט די אנערקענונג, שכל און קלאָהרען פערשטאַנד פון מענשען. דער יעניגער וואָס האָט מעהר שכל און אנערקענט די טובות וואָס ער האָט געניאָסען פון בעשעפער, האָט אַן אַנדער חשבון מיט זיין זעעלע, און דער יעניגער וואָס זיין שכל איז טעמפּ און ער פערשטעהט וועניגער צו אנערקענען גאָט'ס טובות, דאַרף האָבען אַן אַנדער חשבון.

יעדער איינער דאַרף דיסקוטירען די זאַך אין זיינע געדאַנקען לויט זיין בעגריעף וועגען די אַלגעמיינע גוטעס וואָס גאָט טהוט מיט מענשען און דאָס וואָס ער טהוט מיט איהם אַליין. אין דער תורה ווערט געזאָגט: "וידעתם היום כי לא את בניכם אשר לא ידעו ואשר לא ראו" — איהר זאָלט היינט וויסען און אנערקענען מיך אַלס אייער גאָט, ווארום איך האָב ניט גערעדט צו אייערע קינדער וואָס האָבען ניט געוואוסט און ניט געזעהן די גרויסע נסים, וואָס איך האָב געטהאָן אין מצרים און אין דער מדבר. איך האָב דאָך גערעדט צו אייך וואָס איהר האָט אַלעס געזעהן מיט אייערע אויגען. דאָס מיינט צו זאָגען, אז גאָט'ס טענות צו די יוצאי מצרים זיינען געווען שטאַרקער ווי צום שפּעטעריען דור, וואָס האָט בלויז געהערט און ניט געזעהן די גרויסע וואונ־דער. גאָט האָט דאַמאַלס געזאָגט צו די אידען: "איהר יוצאי מצרים, וואָס איהר האָט מיט אייערע אויגען געזעהן די אותות ומופתים וואָס איך האָב פון אייערטוועגען געטהאָן, זייט מעהר מחויב צו דיענען מיך ווי אייערע קינדער וואָס האָבען דאָס ניט געזעהן".

און אזוי ווערט אויך געזאגט ביי אנדערע מענשען, אז זייערע פפליכטען צו גאט ב"ה זיינען פערשיעדען לויט די טובות וואס זיי האבען פון איהם און לויט ווי זיי פערשטעהען צו אנערקענען די טובות. פאלגליך, איז דער חשבון הנפש אויך ניט ביי אלעמען גלייך. דער וואס האט מעהר געגאסען און ווייס און פארשטעהט מעהר האט אייז חשבון הנפש, און דער וואס האט ניט אזוי פיעל געגאסען און פערשטעהט ניט אזוי פיעל, איז זיין חשבון מיט דער זעעלע אז אנדערע.

אבער דער מאמין, דער וואס גלויבט אין גאט, דארף ניט לעבען אהן חשבון. ער איז מחויב צו רעכענען מיט זיך אליין אויב ער איז יוצא געגען בעשעפער לויט זיין וויסען און בעגריעף. יעדער איינער דארף זיך ארייג־טראכטען אין דעם לויט זיין מעגליכקייט און וואס פאר א גוטע טהאט עס קומט איהם צום האנד זאל ער ניט שפארען קיין מיה און עס טהאן און דורכפיהרען אזוי ווייט ווי ער איז אימשטאנד. און דאס וואס ער קען ניט אויספיהרען צו טהאן, זאל ער, לכל הפחות וויסען, אז ער דארף דאס טהאן און חשק האבען צו טהאן דאס, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "אחלי יכונו דרכי לשמור חוקיך" — איך בעט דיר, גאט, זאלען מיינע וועגען זיין געריכטעט צו היטען דיינע געזעץ. דאס הייסט: ווען עס קומט מיר א מצוה צו דער האנד, זאלסטו מיר העלפען איך זאל זי קענען דורכפיהרען, און אין אן אנדער פלאץ זאגט ער: "הנחמדים מזהב ומפז רב" — די תורה און מצות זיינען ביי מיר מעהר חשוב און געשעצט ווי גאלד און א סך גינגאלד. דאס הייסט: ווען אפילו איך בין ניט אימשטאנד צו טהאן וועלכע ניט איז מצוה, איז זי אבער ביי מיר חשוב און טהייער און איך האב צו איהר גרויס חשק.

און ווען א מענש מאכט דעם רעכענונג מיט זיך און ער ווייס אז ער איז א בעל חוב צום בעשעפער און וויל מיט'ן גאנצען הארצען אפצאהלען איהם דעם חוב, כאטש ער קען דאס ניט בעווייזען, משפט איהם גאט לכף זכות, רעכטפערטיגט ער איהם און האלט איהם ניט פעראנטווארטליך פאר דעם.

דער מענש איז אבער מחויב אין אזא פאל צו ווארטען און האפען אויף דער צייט ווען ער וועט קענען מקים זיין די מצוה וואס ער קען איצט ניט טהאן. ער טאר דאס ניט האלטען פאר א תירוץ, פאר א פערטהיידיגונג און דענקען אז וויבאלד ער איז ניט אימשטאנד דורכצופיהרען א גוטען טהאט, איז ער שוין דערפון פטור און ער מעג עס פערנאכלעסיגען און פערגעסען. ער טאר אזוי ניט טהאן, ווייל דאס קען איהם שלעכטעס בריינגען צום יום הדין, ווען ער וועט דארפען אפגעבען חשבון אויף זיינע אלע מעשים, אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: "בז לדבר יחבל לו" — ווער עס איז מבזה, ווער עס ניעדער־שעצט א זאך פון דער תורה, ביילט ער זיך אליין, וועט ער ענדליך, הייסט עס, דערפאר ליידען.

פרק ג'

וועגען דער פראגע: אויף וויפיעלערליי אופנים דער מענש דארף זיך רע־כענען מיט זיך אליין, איז וויפיעל פונקטען, הייסט עס, בעשטעהט דער חשבון הנפש? אויף דעם וועל איך זאגען, אז חשבונות זיינען דא א סך, אבער איך וועל ערקלעהרען דרייסיג פון זיי, וואס ווען דער מענש האט זיי אין זינען און נעהמט

אויף זיך צו טראכטען וועגען זיי און געדענקט זיי שטענדיג, ווייס ער אימער זיינע פפליכטען צו גאָט.

ערשטענס, האָט א מענש צו בעטראכטען זיך אליין, זיין אייגענעם "איך", וואָס ער זעלבסט איז. ער דאַרף זיך אריינטראכטען אין דעם אָנהויב פון זיין עקזיסטירען אויף דער וועלט, ווי ער איז געוואָרען פון ניט עקזיסטירענדעס, ווי ער איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין א וועזען פון גאָר ניט, ניט האָבענדיג קיינע מעלות, קיינע וועלכע עס איז פאָרציגע אז גאָט זאָל איהם בעשאַפען. ער דאַרף געדענקען, אז דאָס וואָס ער איז געבראכט געוואָרען אויף דער וועלט איז דאָס א חסד און א גוטסקייט פון גאָט. ער דאַרף פערשטעהען מיט'ן שכל, אז ער, דער מענש, איז חשוב'ער און דערהויבענער פון אנדערע בעשעפעניסען. ער האָט מעהר אייגענשאַפטען, שטעהט אין אַ העכערע מדרגה פון אַלע חיות און בהמות, וואַקסונגען, מעטאַלען און אנדערע שאַפונגען. אז ער וועט מיט זיך האָבען דיעזען רעכענונג, וועט ער וויסען ווי ווייט ער איז מחויב צו דאנקען און ליבען דעם בעשעפער פאר מאכען איהם פאר דעם פער, פאר דעם ער־האָבענסטען פון אנדערע שאַפונגען אויף דער וועלט.

דער מענש דאַרף זיך נעהמען א משל, ווי וואָלט געווען ווען זייענדיג א זויג קינד וואָלט איהם זיין מוטער אוועקגעוואָרפען ערגיץ אויף א וועג, און איינער וואָלט איהם צוגענומען, געבראכט צו זיך אהיים און אויסגעהאָדעוועט און געמאכט פאר א מענשען, — ווי וואָלט ער יענעם גוטהערציגען שפעטער געדאַרפט דאנקען און געהאַרזאַם זיין פאר די טובות וואָס ער האָט מיט איהם געטהאָן. אז ער וועט דאָס גוט בעטראכטען, וועט ער שוין פערשטעהען און וויסען אויף ווי ווייט ער איז מחויב צו דאנקען גאָט און אויספאָלגען זיינע געבאָטען פאר די גוטעס וואָס ער האָט פון איהם גענאָסען און גענִיסט שטענדיג. און דארויף האָט משה רבנו געשטראָפט די אידען און זיי געזאָגט: "הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם?" צי צו גאָט צאָהלט איהר אזוי, איהר אונ־ווירדיגעס נארישעס פאָלק? איז דאָס רעכט, הייסט עס, אז איהר זאָלט גאָט זיין דערוויעדער, בעת איהר האָט פון איהם אזוי פיעל טובות געהאַט? אין יחזקאל קאפיטעל ט"ז ווערט אויך גערעדט וועגען דיעזען ענין.

צווייטענס, דאַרף דער מענש מיט זיך האָבען א רעכנונג וועגען די גרויסע טובות וואָס גאָט האָט מיט איהם געטהאָן אין צוזאַמענשטעלען זיין גוף, פער־פאָלקאָמענען זיין אויסזעהען און אייגענשאַפטען. ער דאַרף שטענדיג אין זינען האָבען ווי דער בעשעפער האָט איהם ארויסגעצויגען פון זיין מוטערס בויך און האָט איהם צוגעגרייט שפייז פריהער פאר זיין קומען אויף דער וועלט און שפעטער, שטענדיג לויט זיין פעהיגקייט צו פערדייהען שפייז און לויט זיין בעדערפענים. ער דאַרף זיך אַלע מאָל בעדענקען, וואָס וואָלט געווען ווען ער וואָלט בעשאַפען געוואָרען אָהן אויגען, אָהן הענד אָדער אָהן פיס און א מענש זאָל קענען און עס איהם נאָכהער צומאכען, ווי וואָלט ער יענעם מענשען דאנקבאר געווען און ווי געהאָרזאַם וואָלט ער איהם געווען און טריי געדיענט דערפאר. ווען ער וועט מאכען דיעזען חשבון, וועט ער וויסען אויף ווי ווייט ער דאַרף דאנקבאר זיין דעם בורא יתברך און ערפילען זיין רצון דערפאר וואָס ער האָט איהם בעשאַפען א גאנצען מענש מיט אַלע זיינע אברים, פאָל־קאָם אָהן פעהלערען, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין איוב: "זכר נא כי כחומר

עשיתני״ — געדענק, אז דו האָסט מיך געמאַכט אַזוי ווי לייהם, און ווי עס ווערט דאָרט ווייטער געזאָגט.

דריטענס, מוז זיך דער מענש רעכענען מיט דעם וואָס גאָט האָט איהם געגעבען שכל און פערשטאַנד מיט אַ סך גוטע און שעהנע מדות וואָס דיא ניט־רעדעוודיגע בעשעפעניסען בעזיצען ניט, אַזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין איוב: ״מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו״ — גאָט האָט אונז מענשען געלערענט מעהר פון די בהמות פון דער ערד און אונז קליגער געמאַכט פון די פויגעל וואָס פליהען אונטער׳ן הימעל. דער מענש דאַרף זיך בערע־כענען: ווי וואָלט געווען אַז ער וואָלט ניט געהאַט קיין שכל און וואָלט געלעבט ווי אַ בהמה, און אַ מענש וואָלט איהם די דאָזיגע אייגענשאַפט געשענקט און וואָלט געעפענט זיינע אויגען צו וויסען און פערשטעהען אַלעס, — ווען אַזאַ זאַך וואָלט פּאַסירט, וואָלטען דען זיינע גאַנצע לעבענס טעג גענוג געווען צו דאַנקען און לויבען יענעם פאַר דער מתנה טובה, דעם פערשטאַנד, וואָס ער האָט איהם געשענקט? הייסט אַז דער בעשעפער גיט דעם מענשען שכל און די אַנדערע טובות וואָס ער טהוט מיט אונז זיינען אונענדליך, אַזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין תהלים: ״רבות עשית אתה ה׳״ — דו גאָט האָסט מיט אונז מענשען זעהר פיעל געטהאָן, דאַרפען מיר איהם דאָס געוויס שטענדיג דאַנקען און לויבען און נאָכקומען זיינע געבאָטען.

פיערטענס, דאַרף דער מענש מיט זיך אַליין בערעכענען ווי גרויס גאָט׳ס חסד איז וואָס ער האָט איהם ערוועקט צו אַ זאַך וואָס גיט איהם לעבען אין ביידע וועלטען, די תורה וואָס פערשאַפט איהם עולם הזה און עולם הבא, און וואָס נעהמט אַוועק זיין בלינדקייט, זיין אונוויסענהייט און דערלייכט זיינע אויגען צו דערנעהנטערען איהם צו זיין גאָט און דיא אמת׳ע לעהרע פון זיין בעשעפער. דורך דער תורה ווייס דער מענש ווי צו דיענען גאָט, וואָס דאָס פערשאַפט איהם גליק אין ביידע וועלטען, אַזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים קאַפּיטעל י״ט. דער מענש דאַרף זיך אין זינען נעהמען: ווי וואָלט געווען אַז נאָכדעם ווי ער האָט שוין פערשטאַנען די מעלות פון דער תורה וואָלט זי, די תורה, פון איהם פערגעסען געוואָרען און עס וואָלט געקומען אַ מענש און אומגעקעהרט צוריק זיין זכרון און ער וואָלט ווידער געוואוסט און פער־שטאַנען דיא תורה אַזוי ווי פריהער, וואָלט ער יענעם מענשען געדאַרפט אָפּ־דאַנקען? און וואָלט ער אימשטאַנד געווען אָפּצודאַנקען איהם? הייסט אַז גאָט האָט איהם לכתחילה געגעבען דעם געפיהל צו לערנען און פערשטעהען די תורה און ער העלפט איהם מקיים צו זיין איהרע מצות, דאַרף ער איהם געוויס דאַנקען און זיך סטאַרען מיט אַלע מעגליכקייטען צו זיין בעהעפט צו דער תורה און נאָכקומען איהרע געבאָטען, אַזוי ווי דער משורר זאָגט אין תהלים: ״חשתי ולא התמהמתי״ — איך אייל זיך און לייג ניט אָפּ צו היטען גאָט׳ס מצוות. אָדער: „מה אהבתי תורתך״ — ווי ליעב האָב איך, גאָט, דיין תורה.

פינפטענס, אויב דער מענש איז הינטערשטעליג אין בעגרייפען און פער־שטעהען גאָטס תורה, און עס קימערט איהם ניט און ער וויל זיך ניט בעמיהען צו דערגרייכען דאָס גרינדליך, דאַרף ער מיט זיך אַזאַ חשבון האָבען: ווי וואָלט געווען אַז עס זאָל איהם אָנקומען אַ געשריבענער דאָקומענט פון קעניג און ער וואָלט ניט געקענט אויסמאַכען זיין אינהאַלט צוליעב אַ ניט דייטליכע

שריפט אדער אונפערשטענדליכע ווערטער, — וואס וואלט ער געטהאן אין אזא פאל? עס איז קיין ספק, אז ווען עס פאסירט אזא זאך, וואלט ער זיך אנגעשטרענגט, וואלט זיך אריינגעטהאן מיט זיין גאנצע נשמה צו דערגעהן אלעס פינקטליך. היינט אז ער וואלט אזוי געטהאן מיט א דאקומענט פון א שטערבליכען אזוי ווי ער, דארף ער דאך געוויס פיעל מעהר בעמיהען זיך צו וויסען און פערשטעהען די לעהרען פון זיין גאט, וואס אן דעם איז אבהענגיג זיין לעבען און שויז, אזוי ווי די תורה זאגט: „כי היא חייך ואורך ימיך" — זי, די תורה, איז דיין לעבען און טעג דערלייגערונג. אז דו וועסט דאס, ברודער, בעטראכטען וועסטו זיך אליין וואונדערען ווי אזוי האסטו עס גע־נומען די רעכט צו בענוגענען זיך מיט אויבערפלעכליכע ידיעות אין דער תורה, אין דער צייט וואס אנשטריינגענדיג זיך מעהר וואלסטו מעהר דערגאנגען. דו וועסט דאן איינזעהן דיין פעהלער און קלייגליכקייט. דו וועסט זיך דאן איבערצייגען אז דו ביזט גלייך צום מלך בלשצר, וואס דניאל האט אויף איהם געזאגט: „ולאלהי כספא ודהבא נחשא פרזלא" — צו א גאט פון זילבער, גאלד, קופער און אייזען האסטו געדיענט און אויף גאט וואס דיין נשמה איז אין זיין האנד האסטו ניט געאכטעט.

פרק ד׳

זעקסטענס, ווען א מענש פיהלט אז ער איז געניינגט צו זיין דערוויעדער דעם באשעפער אין וואס פאר א פאל עס זאל ניט זיין, דארף ער זיך בערעכע־נען און בעטראכטען אלעס וואס ער קען בעגרייפען אין דער וועלט. ער דארף זיך אין זינען נעהמען די הויפט יסודות, פון וועלכע די וועלט בעשטעהט, די זאכען וואס זיינען בעשאפען פון די הויפט יסודות, פון די הויפט עלעמענטען; ער דארף זיך פארשטעלען דעם הימעל, די ערד און אלעס וואס אויף זיי געפינט זיך און איינזעהן אז אלעס עקזיסטירט דורך גאטס רייד און אלעס פאלגט אויס זיין הייליגען ווילען. ער דארף בעטראכטען, אז קיין זאך פון דעם גאנצען וועלט רוים ענדערט ניט גאטס ווארט און האלט זיך שטענדיג לויט עס איז בעשאפען געווארען. ווען מיר זאלען זיך פארשטעלען אז די ערד, למשל, האט געענדערט איהר נאטור און האט אויפגעהערט צו הענגען אין מיטען פון וועלט רוים, אדער אז די וואסערען פון די ימים זיינען אריבער זייערע גרעניצען און בעדעקט די ערד, — ווען אזעלכע זאכען וואלטען פאסירט, וואלט פער־שטעהט זיך, געווארען אוים וועלט. היינט אז די ערד, די ימים פאלגען אוים גאטס פערזאגען, טא ווי אזוי קען א מענש עובר זיין אויף זיינע געבאטען?

און נאך מעהר וואונדער קען דער מענש זעהן אין זיינע אייגענע גליעדער, וועלכע פאלגען אוים די גזירה פון בעשעפער. ווען דעם מענשען׳ס גליעדער וואלטען ניט געפאלגט גאט׳ס פערזאג און די אברים וואס דארפען זיך בעוועגען וואלטען זיך ניט בעוועגט, אדער די וואס דארפען זיך האלטען אויף איין פלאץ, וואלטען זיך בעוועגט, וואלט דער מענש ניט געקענט לעבען און עקזיס־טירען אויף דער וועלט. היינט ווי אזוי זאל זיך דער מענש ניט שעהמען עובר צו זיין אויף גאט׳ס געבאטען לעבענדיג אין א וועלט וואס פאלגט איהם אלעס אוים? און נאך מעהר: זינדיגען מיט זיינע אברים, וואס גאט האט בעשאפען צו העלפען איהם אין גאטעס דיענסט?

א משל צו דעם קען מען זיך נעהמען פון א קעניג וואס האט אנגעזאגט זיינע קנעכט זיי זאלען א בעאמטען זיינעם אריבערפיהרען א גרויסען טייך צו א געוויסען פלאץ מיט גרויס פארזיכטיגקייט און צו א בעשטימטע צייט. האבען די קנעכט אויסגעפאלגט דעם קעניגס פערזאג. נאכהער האט דער קעניג געהייסען דעם בעאמטען ער זאל דאס זעלבע טהאן יענע קנעכט, ער זאל זיי הייסט עס, אריבערפיהרען דעם טייך און ברייגנען צו א בעשטימטען פלאץ. האט דער בעאמטער פערנאכלעסיגט און די זאך ניט דורכגעפיהרט. האט איהם איינער פון די קנעכט געזאגט: ״ווען מיר וואלטען ניט געפאלגט דעם מלך און דיך ניט געהיט בעת מיר האבען דיך געפיהרט איבער׳ן טייך, וואלסטו געווען אריינגעפאלען אין וואסער און דערטרונקען געווארען. היינט ווארום זאלסטו ניט טהאן ווי דער קעניג האט געהייסען און אונז אפהיטען? זיי וויסען, אז דו דארפסט חרטה האבען אויף דיין האנדלונג און בעטען ביים קעניג פערצייהונג, ווארום אויב דו וועסט זיך אזוי בעגעהן מיט אונז, וועט דער קעניג הייסען אז מיר זאלען אויף דיר מעהר אויך ניט אכטונג געבען״. דער שר האט איינגעזעהן אז דער דיענער האט רעכט און ער האט חרטה געהאט אויף דעם טעות וואס ער האט געמאכט.

אצינד, ברודער, בעטראכט נור, איז דען איינער פון דיינע גליעדער עובר אויפ׳ן פערזאג פון גאט און פיהרט ניט דורך זיין אויפגאבע, צו וועלכע ער איז בעשאפען געווארען? פאלגען דיר ניט דיינע אברים? טהוען ניט דיינע הענד און פיס און אנדערע גליעדער דאס וואס דו ווילסט אז זיי זאלען טהאן? היינט ווארום זאלסטו, וואס דו ביזט דער שר, דער בעאמטער איבער דיינע אברים, ניט אויספאלגען דאס וואס גאט האט דיר געהייסען טהאן מיט זיי? דאס קען פיהרען דערצו, אז דיינע אברים זאלען קריגען א פערזאג פון בעשעפער זיי זאלען דיר אויך ניט דיענען און ניט בעוועגען זיך לויט דיין פערלאנג.

ווארום די תורה האט מיט דיר, מענש, אויסגענומען א תנאי: וועסטו דיענען גאט, וועט אלעם זיין אין דיין רשות לויט דיין פערלאנג; וועסטו איהם ניט דיענען, וועט אלעם עובר זיין אויף דיין רצון, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער סדרה בחקותי.

זיעבענטעס, האט דער מענש צו האלטען א רעכענונג וועגען די זאכען וואס זיינען שייך צו גאטס דיענסט. ער דארף אויף זיך נעהמען די פפליכטען פון א קנעכט צו זיין הארר אזוי ווי מיר האבען שוין גערעדט דעריבער אין דריטען שער פון דיעזען ספר. דער וואס וויל עס וויסען, זאל עס דארט זוכען. און בעת דער מענש אנערקענט די שטענדיגע טובות וואס דער בעשעפער טהוט מיט איהם; ווען ער ווייס און פערשטעהט אז גאט גרייט פאר איהם צו אלעם וואס איז איהם ניצליך, גיט איהם אלעם וואס ער דארף און שפייזט איהם שטענדיג מיט די געהעריגע שפייז; ווען ער בעטראכט, אז גאט לאזט איבער די הנהגה פון דעם מענשען׳ס חיונה אויף דעם מענשענס שוואכען פערשטאנד און ער העלפט איהם אין דעם, ער גיט איהם אריין אידעען ווי אזוי ער זאל זיך קענען בעזארגען, — אז דער מענש וועט דאס אין זינען האבען, וועט ער וויסען זיינע פפליכטען צו זיין גאט, אזוי ווי דוד המלך בעט אין תהלים: ״עבדך אני הבינני״ — איך בין, גאט, דיין קנעכט, מאך מיך פערשטענדיג, גיב מיר אריין שכל און גוטע אידעען.

און אז א קנעכט ווייס און פערשטעהט די פיעלע טובות וואס ער געניסט

פון זיין ווירטה, טובות פאר זיין נשמה און פאר זיין גוף; ווען דער מענש ווייס אז דער אויבערשטער קוקט אויף איהם שטענדיג און ווייס אלעס וואס ער טהוט אין די עפענטליכקייט און פערבארגענהייט און גיט אכטונג אויף אלע זיינע בעוועגונגען און אלצדינג איז פערקניפט און פערבונדען מיט גאטס רצון; ווען דער מענש איז איבערצייגט אז די הימלישע קראפט געוועלטיגט איבער אלעם, אבער ער האט דעם מענשען געגעבען דעם רשות, די ברירה צו פאלגען דעם יצר הרע אדער דעם יצר טוב, — אז ער וועט דאס אין זינען האבען, וועט ער זיך מיט אלע זיינע קרעפטען סטארען צו טהאן זאכען וואס זאלען גאט געפעלען זיין. און אז ער וועט אזוי טהאן, וועט גאט פון איהם אוועקנעהמען די נארישקייט און וועט איהם בעקליידען אין א מלבוש פון מורא און חרפה פאר זיין בעשעפער. דער מענש וועט איהם דאן ליעב האבען, וועט וועלען דאס וואס גאט וויל, און דאס וועט איהם ברייגגען פיעל גוטעס, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: "יאר ה׳ פניו אליך" — גאט וועט דערלייכטען זיין פנים צו דיר און וועט דיר טהאן גענאדען.

דער עיקר איז, אז האבענדיג מיט זיך דעם דערמאהנטען חשבון, וועט דער מענש פערפאלקאמענען די בעדינגונגען פון גאטס דיענסט, וועט אנער־קענען דעם בעשעפער אלס זיין אייגציגען הארר און זיין ליעבשאפט צו איהם וועט זיין א פאלשטענדיגע מיט אמת׳ע טרייקייט און איבערגעבענהייט. דער־פאר וועט די ליעבשאפט פון גאט צו איהם אויך זיין א פאלקאמענע און ער וועט איהם גטועס טהאן, אזוי ווי משה רבנו האט געזאגט צו די אידען: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך" — אז אלע פעלקער פון דער וועלט וועלען זעהן אז גאט׳ס נאמען ווערט אויף דיר גערופען, וועלען זיי פאר דיר מורא האבען.

און ווארום איז דאס? ווארום האט עס משה רבנו צוגעזאגט די אידען אז אויב זיי וועלען דיענען גאט וועט מען פאר זיי מורא האבען? איז דער שכל דערפון, ווייל עס איז בעוואוסט, אז די גרויסקייט פון דיענער ווערט געשאצט לויט די גרויסקייט און מעלות פון די, ביי וועמען זיי דיענען, און לויט די לאסקע וואס זיי האבען ביי זייערע בעלי הבתים. עס פערשטעהט זיך, אז א דיענער ביי א מלך, וואס האט לאסקע ביים מלך און ער איז איהם מקרב, ווערט ביי לייטען אנגענומען פאר א חשוב׳ערען מענשען ווי א דיענער ביי א פראסטען ווירטה. און ווייל דער נאמען פון בעשעפער איז גרויס און ערהא־בען ביי אלע פעלקער, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין מלאכי: "כי ממזרח שמש עד מבואו גדול שמי בגוים" — פון זון אויפגאנג ביז זון אונטערגאנג, דאס הייסט: פון מזרח ביז מערב איז מיין נאמען גרויס ביי די פעלקער, דע־ריבער זיינען גאטס געטרייע און איבערגעגעבענע דיענער, וועלכע האבען ביי איהם חן, אנגענומען אלס חשוב׳ע לייט, וועלכע מען רעספעקטירט און מען האט פאר זיי מורא.

דעריבער האב דעם דאזיגען חשבון מיט זיך אליין און דו זאלסט, ברודער, ניט זיין געניינט צו פאלגען דעם יצר הרע און דו זאלסט ניט בענוצען דיינע געדאנקען און דיין פערשטאנד אפצוגעבען זיך מיט וועלטליכע תאוות. האב שטענדיג אין זינען אז דער בורא יתברך גיט אכטונג אויף דיינע חשבונות, וועלכע דו מאכסט פערבארגען אין דיין הארצען, און דו זאלסט אלץ אין זינען האבען פון גאטס וועגען און פון זיין כבוד וועגען, ווייל ער ווייס וואס דו

טראכסט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: "ה' יודע מחשבות אדם" — גאט וויים די געדאנקען פון מענשען.

אכטענס, דארף זיך דער מענש רעכענען מיט זיך אליין וועגען דעם ענין פון אייניגען גאט אין זיין הארצען, וואס דאס איז אויף צוויי־ערליי אופנים. ערשטענס, זיין א מאמין אין גאטס איינהייט, ווי מיר האבען ערקלעהרט אין אנפאנג פון דיעזען ספר, אין שער היחוד, און צווייטענס, אייניגען די מחשבה פון גאטס וועגען אין אלעם וואס דער מענש טהוט, א חוב אדער א רשות, א זאך וואס ער איז מחויב צו טהאן אדער אזעלכעס וואס ער מעג טהאן אדער ניט טהאן, אזוי ווי מיר האבען ערקלערט אין פינפטען שער פון דיעזען ספר, אין שער יחוד המעשה. אין דעם ענין פון אייניגען גאט איז דער הויפט בעדינג, אז דער מענש זאל ניט האבען קיין אנדער גאט אויסער דעם בע־שעפער און ער זאל צו גאט ניט צורעכענען קיין געשטאלט, קיין פארמע, קיין איינענשאפט און קיין איבערגאנג פון איין וועזען צו אן אנדערען. ער דארף וויסען, אז עס איז ניטא קיין איינהייט ווי גאטס איינהייט און קיין בעשעפער, קיין מייסטער אויסער איהם, און אלעם וואס איז ערקלעהרט געווארען וועגען אחדות הבורא אין שער היחוד.

און דער הויפט באדינג אין יחוד המעשה, אין אייניגען טהאטען בלויז פון גאטס וועגען איז, אז אלעם וואס דער מענש טהוט דארף זיין כונה זיין לשם שמים, פון גאטס וועגען, פאר דעם כבוד פון זיין גרויסען נאמען, ניט כדי מען זאל איהם, דעם מענשען, לויבען: ניט ערוואַרטענדיג צו האבען צוליעב דעם פון אימיצען טובות, ניט אויס מורא פאר מענשען, ניט צו ציהען פון דעם וועלכע עס איז נוצען און ניט כדי אפצו־ווענדען פון זיך וועלכען עס איז שאדען, דא אויף דער וועלט אדער אויף יענער וועלט, אזוי ווי אונזערע חכמים זאגען: "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס" — איהר זאלט ניט זיין ווי קנעכט וואס דיעזען דעם ווירטה בלויז כדי צו קריעגען בעצאהלט.

און איבערצייג זיך, ברודער, אין דעם פון די פיהרונגען פון מענשען. ווען איינעמס א גוטער פריינד פיהלט אז יענעמס הארץ איז ניט גאנץ מיט איהם, אדער א הארר פיהלט אז זיין קנעכטס הארץ איז מיט איהם ניט גאנץ, וועט ער אויף איהם געוויס אין כעס זיין און ער וועט איהם ניט פערצייהען סיידען דער פריינד אדער דער קנעכט וועט ארויסצייגען אמת'ע טרייהייט צו איהם, היינט ווי אזוי קענען מיר פערלאנגען פון בורא יתברך, וואס אלע בע־שעפעניסען מוזען צו איהם אנקומען און ער דארף צו קיינעם ניט אנקומען, אז ער זאל דולדען ווען מיר דיענען איהם ניט מיט טרייהייט און איבערגע־בענהייט? ווי אזוי קענען מיר האנדלען געגען גאט אויף אזא שטייגער וואס מיר ווילען ניט אז מענשען זאלען האנדלען געגען אונז?

און אז דער מענש מיט שכל וועט דאס איבעררעכענען, וועט ער זיך שעה־מען פאר'ן בעשעפער און וועט האלטען ריין זיינע מחשבות אין דעם ענין פון גאט'ס איינהייט און וועט טהאן זיינע מצות מיט חשק, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "דרך מצותיך ארוץ" — אין וועג פון דיינע פערזאגען וועל איך לויפען.

נײַנטענס, דארף דער מענש זיך רעכענען מיט זיך אליין וועגען די ארט און וויזע ווי אזוי ער דיענט גאט אין יעדען פרט בעזונדער. ער דארף אין

זינען האָבען, אז ווען דער מלך וואָלט איהם געהייסען טהאָן עפּעס א זאך מיט זיינע אברים, ווען ער וואָלט איהם, הייסט עס, אָנגעזאָגט ער זאָל טהאָן פּיזישע ארבייט, וואָלט ער זיך געסטאַרעט מיט אלע זיינע מעגליכקייטען אָפּצוטהאָן די ארבייט אויפ'ן בעסטען אופן און קיין זאך וואָלט איהם ניט אָפּגעהאַל־טען. אויב וויעדער דער קעניג זאָל אויף איהם ארויפלייגען גייסטיגע ארבייט, ארבייט צו וועלכע מען דארף צולייגען דעם קאָפּ, די געדאַנקען, וואָלט ער זיך אָנגעשטרענגט און וואָלט אָנגעווענדעט זיין גאַנצען שכל דורכצופיהרען דיא זאך ריכטיג, אָהן פעהלערען. און ווען ער, דער מענש, זאָל וועלען אָפּדאַנקען דעם מלך פאר חסדים וואָס ער האָט מיט איהם געטהאָן; אויב ער וואָלט געוואָלט געבען דעם דאַנק שריפטליך אָדער מינדליך, וואָלט ער זיכער ניט געשפּאָרט קיין מיה און וואָלט עס ארויסגעבראַכט מיט דער שעהנסטער און בעסטער מליצה, מיט דיא שעהנסטע און בעסטע ווערטער וואָס מען קען אויסדריקען, אויב די ווערטער זיינען אמת'ע, אויב זיי דריקען אויס שבחים, צו וועלכע דער קעניג איז טאַקי בערעכטיגט, אָדער אפילו מיט פאַלשע שבחים וואָס ער האָט גאָר ניט פערדיענט. און ווען נור ער וואָלט געקענט ציינען דעם קעניג זיין דאַנקבאַרקייט מיט אלע זיינע גליעדער, די אויסווייניגסטע און די אינווייניגסטע, וואָלט ער דאָס געטהאָן. ווען מעגליך וואָלט ער אויסגעדריקט זיין דאַנקבאַרקייט דורך דעם הימעל, די ערד און אלעם וואָס אויף דער וועלט געפינט זיך, אום דער קעניג זאָל וויסען אז ער דאַנקט איהם. היינט אז אזוי וואָלט ער געהאַנדעלט געגען א מענשען, וואָס איז אייגענטליך א שוואַכע בעל־שעפּענים און געדויערט ניט לאַנג אויף דער וועלט, טאַ ווי אזוי דארף ער האַנדלען מיט אָפּגעבען א שבח והודיה דעם גרויסען און אלמעכטיגען בעשעפער?

און מען דארף וויסען, אז אלעם וואָס א מענש טהוט פון גאָטס וועגען מוז זיין איינס פון די דריי: זאַכען וואָס ווערען געטהאָן בלויז אין דער מחשבה, ווי אמונה אין אחדות הבורא און דאָס גלייבען; זאַכען וואָס ווערען דורכגעפיהרט דורך די אברים און די מחשבה אָדער כונה, ווי תפלה טהאָן, לער־נען, לויבען און דאַנקען גאָט, זאָגען לייטען מוסר און עהנליכעס, צו וועלכע מען געברויכט דעם מויל און דאָס הארץ, און וויעדער אזעלכע מצות, וואָס ווערען געטהאָן מיט די גליעדער און בלויז ביים אָנפאַנג דארף מען אין זינען האָבען אז מען געהט עס טהאָן פון גאָטס וועגען, ווי, למשל, סוכה, לולב, ציצית, מזוזה, שמירת שבת און דאָס גלייבען, וואָס בעת דער מענש איז מקים די דאָזינע מצות קען ער זיך אין זינען האָבען אַנדערע זאַכען. ווען מען זיצט אין סוכה מוז מען ניט קאָנצענטרירען די געדאַנקען בלויז אויף דער סוכה; בעת מען טראָגט ציצית, מוז מען ניט אין זינען האָבען בלויז די ציצית און אזוי עהנליכע מצות. ביי חובות הלבבות אָבער, ביי הערצליכע פפליכטען, מוז דער מח זיין פריי פון וועלטליכע זאַכען און די געדאַנקען דארפען זיין קאָנצענטרירט בלויז צו דער איין זאך, אזוי ווי מען דערצעהלט אויף א געוויסען פרוש, אויף א פרומען מאַן, וואָס פלעגט זאָגען אין זיין תפלה: "מיין גאָט, די זאָרג וואָס איך האָב דערפון וואָס איך דיען דיך אפשר ניט געהעריג, בעזייטיגט אין מיר אַנדערע זאָרגען און דער צער וואָס איך האָב דערפון פערטרייבט פון מיר אַנדערע מינים צער". און אז דער מענש פיהרט זיך אזוי, זיינען זיינע מעשים אָנגענומען ביי גאָט.

און ווען א מענש איז זיך עוסק אין א מצוה, וואָס ער איז מחויב צו

טהאָן אי מיט די אברים, אי מיט'ן הארצען, ווי דאַווענען דאָס גלייכען, דאַרף זיין קערפּער אויך זיין פריי פון אנדערע זאכען און איבערגעגעבען בלויז צו דער מצוה. בעת ער טהוט תפלה דאַרף ער אינגאַנצען זיין ארויסגעטהאָן פון דער וועלט, און אפילו ניט טראַכטען וועגען עולם הבא. ער דאַרף נור אין זינען האָבען איין זאַך: צו וועמען ער רעדט און ביי וועמען ער בעט. און מען דאַרף וויסען, אז די ווערטער וואָס געהען ארויס פון מויל זיינען אזוי ווי א שאָלעכץ ארום א פּרי, דאָס פערשטעהען די בעדייטונג פון די ווערטער איז אזוי ווי די הארץ, די פּרי גופא, אָדער די תפלה אין אלגעמיין איז אזוי ווי א גוף און דאָס פערטיעפען זיך אין דעם וואָס מען ברייגנט ארויס פון מויל איז אזוי ווי די נשמה. דעריבער, אז איינער איז מתפלל מיט'ן מויל און זיינע געדאַנקען זיינען פערנומען מיט וועלטליכע זאכען, איז זיין תפלה א קערפּער אָהן א גייסט אָדער א שאָלאכץ אָהן א פּרי. אויף אזעלכע זאָגט דער נביא ישעיה: "יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני" — ווייל דאָס דאָזיגע פאָלק האָט זיך צו מיר דערנעהענטערט מיט זיין מויל און מיך געעהרט מיט די ליפּען, אָבער זיין הארץ איז ווייט פון מיר.

דער וואָס טהוט תפלה צו גאָט בלויז מיט'ן מויל און ניט מיט'ן הארצען איז גלייך צו א קנעכט וואָס זיין ווירטה איז געקומען צו איהם אין הויז, האָט דער קנעכט אָנגעזאָגט זיין ווייב און די איבעריגע בני בית אז זיי זאָלען איהם שעהן אויפנעהמען און טהאָן פאר איהם אלעס וואָס עס פּאַסט צו טהאָן פאר א הארר. אליין אָבער איז ער אוועק פּראַווען הוליאנקעס מיט גוטע ברידער און ניט געוואָלט בעמיהען זיך צו צוטיילען כבוד דעם ווירטה. איז דער ווירטה אין כעס געוואָרען און גאָר ניט געוואָלט אָננעהמען דעם כבוד און די אויפנאַהמע פון זיין קנעכט'ס ווייב און קינדער. אזוי אויך וויל גאָט ניט אָננעהמען די תפלה וואָס ווערט ארויסגעבראַכט בלויז פון צונג, אָבער אָהן הערצליכע כונה.

צום סוף שמונה עשרה זאָגען מיר: "יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי" — זאָלען בעוויליגט ווערען די רייד פון מיין מויל און דאָס טראַכטען פון מיין הארץ. היינט ווי אזוי שעהמט מען זיך ניט דאָס צו בעטען, ווען בעת זאָגען די שמונה עשרה איז דאָס הארץ גאָר געווען פערנומען מיט מחשבות פון וועלט־ליכע ענינים, אזעלכע וואָס מען מעג אָדער אזעלכע וואָס מען טאָר ניט? אונזערע חז"ל האָבען געזאָגט: "ימוד אדם את עצמו, אם יכול לכון את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל" — א מענש דאַרף זיך איבערצייגען ביי זיך אליין, אויב ער קען האָבען די ריכטיגע כונה, זאָל ער תפלה טהאָן אָדער דאַווענען, און אויב ניט, זאָל ער בעסער גאָר ניט דאַווענען. רבי אליעזר האָט פאר זיין טויט אָנגעזאָגט זיינע תלמידים: "וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם מתפללים" — ווען איהר וועט מתפלל זיין, זאָלט איהר וויסען פאר וועמען איהר זייט מתפלל. אין איכה איז דאָ א פּסוק: "נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים" — לאָמיר אויפהויבען די הענד מיט די הערצער צו גאָט אין הימעל. אין דיא הייליגע שריפטען זיינען דאָ נאָך פּסוקים וואָס דריקען אויס דעם געדאַנק, אז תפלה מוז זיין מיט'ן גאַנצען הארצען.

און דו דאַרפסט, ברודער, וויסען, אז די הויפּט כונה פון תפלה איז, אז די נשמה זאָל פיהלען א בענקשאַפט צו גאָט און דער מענש זאָל דערפון וואָס ער דערהויבט דעם בעשעפער אונטערטעניג ווערען צו איהם. און ווייל עס

וואָלט שווער געווען פאַר מענשען אליין מסדר צו זיין תפלות, ווייל מענשען וואָלטען אליין ניט געקענט אויסדריקען אלעס פון זייערע אייגענע געדאנקען, דעריבער האָבען אונזערע חכמים פערפאסט א סדר התפלות, אין וועלכע עס געפינען זיך פערשידענע געבעט אָדער פערלאַנגען פון גאָט ב"ה. אין דיא תפלות זיינען דאָ אזעלכע וואָס א מענש וואָלט זיך אליין געשעהמט צו בעטען, ווי, למשל, מודה זיין אויף די זינד און בעטען ביי גאָט מחילה. אָבער אז די תפלות זיינען פערפאסט פאַר אלעמען גלייך, שעהמט מען זיך ניט. און דיא חכמים האָבען געהייסען זאָגען די תפלות מיט'ן מויל און ניט יוצא זיין בלויז מיט האבען זיי אין דער מחשבה, ווייל אין מענשען'ס מח מישען זיך פערשיעדענע רעיונות און עס איז שווער צו קאָנצענטרירען די געדאנקען אויף איין זאַך. ווען אָבער מען רעדט ארויס ווערטער מיט'ן מויל, איז די טבע אז דיא מחשבה געהט נאָך די רייד. עס איז לייכטער, הייסט עס, צו מכון זיין א געדאנק, ווען מען ברייננגט איהם ארויס אין ווערטער. בשעת הדחק אָבער, פאַר א נויט, איז מען אין געוויסע פעלע יוצא מיט טראַכטען די תפלה אין הארצען. אין געוויסע פעלע איז מען אויך יוצא מיט א תפלה קצרה, מיט א קיצור, אן אויסצוג פון די תפלות וואָס די חכמים האָבען מסדר געווען, ווי עס ווערט געזאָגט אין דער מסכת ברכות.

דעריבער, ברודער, האָב דיין תפלה אין דיין מחשבה און פערגלייך דיא מחשבה מיט די ווערטער וואָס דו ברייננגסט ארויס פון דיין מויל. ווענד אָפּ דיין גוף פון אלע דיינע בעוועגונגען און בעת דו טהוסט תפלה בעפריי דיינע געפיהלען און רעיונות פון וועלטליכע ענינים. פערגלייך דיין תפלה צו גאָט מיט דעם ווי דו וואָלסט עס געטהאָן צו דיין קעניג. ווען דו וואָלסט גערעדט צו א קעניג, וואָלסטו גערעדט מיט'ן גאנצען הארצען, אפילו וויסענדיג אז ער ווייסט ניט וואָס ביי דיר אין הארצען טהוט זיך, א פשיטא שוין צום בעשעפער וואָס ווייס דיינע מחשבות, דאַרפסטו געוויס אין זינען האָבען נור דאָס וואָס דו רעדסט פאַר איהם און ניט עפּעס אנדערש.

און פערגעס ניט, אז תפלה איז א זאַך וואָס דער בעשעפער האָט אויף דיר אָנפערטרויט. עס זיינען דאָ זאַכען וואָס מענשען זעהען אויב מען טהוט זיי ריכטיג אָדער ניט, מאַכט איינער דעם אנדערען אויפמערקזאַם, אז דאָס און דאָס טהוסטו ניט ווי געהעריג איז. מיט תפלה אָבער איז אנדערש. קיין זייטיגער מענש ווייס דאָך ניט אויב דו דאַווענסט מיט דער ריכטיגער כונה אָדער ניט. דאָס פערלאָזט זיך גאָט אויף דיינע נאמנות, טאָ ווי אזוי קענסטו דאָס פעלשען? ווארום זאָלסטו זיין פון די וואָס דער פסוק זאָגט אויף זיי אין דער סדרה האזינו: "בנים לא אמון בם" — קינדער וואָס מען קען זיי ניט טרויען, וואָס מען קען זיך אויף זיי ניט פערלאָזען?

און ווען א מענש טהוט וועלכע עס איז מצוה מיט זיינע גליעדער, ווי סוכה, ציצית און דאָס גלייכען, דאַרף ער פריהער איידער ער טהוט די מצוה מכון זיין פון גאָטס וועגען. ער דאַרף אין זינען האָבען צו דערפילען דערמיט דעם רצון פון בעשעפער און דאנקען איהם און לויבען איהם פאַר די חסדים און טובות וואָס ער געניסט פון איהם. עס איז אָבער ניט שייך צו זאָגען, אז זיינע געדאנקען זאָלען דורכאויס זיין קאָנצענטרירט אויף דער סוכה אָדער אויף די ציצית. ער מוז אָבער שטענדיג אין זינען האָבען צו וועלען נאָכקומען דעם הייליגען רצון פון השי"ת אוים מורא פאַר איהם, אזוי ווי דוד המלך זאָגט

אין תהלים: ״לעשות רצונך אלהי חפצתי״ — מיין גאָט, איך וויל טהאָן דיין ווילען. אין אַן אנדער אָרט זאָגט ער: ״חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך״ — איך בערעכען מיינע וועגען, איך האָב מיט זיך א חשבון הנפש און איך ווענד מיינע פיס צו דיין תורה.

פרק ה׳

מיר האַלטען איצט ביים צעהנטען חשבון וואָס א מענש דאַרף האָבען מיט זיך אליין. דיעזער איז: דאָס אין זינען האָבען, אז דער בעשעפער קוקט אויף זיינע אָפענבארע און פערבאָרגענע מעשים, אז דער בעשעפער זעהט איהם שטענדיג און געדענקט אַלע זיינע טהאַטען און אפילו וואָס עס לויפט נור דורך אין דעם מענשען׳ס געדאנקען, גוטעס אָדער שלעכטעס. האָבענדיג דאָס אין זינען, וועט זיך דער מענש שטענדיג בעמיהען צו פערריכטען דאָס וואָס ער מאכט קאַליע דורך טהאַט אָדער דורך דער מחשבה:

יעדער דאַרף זיך נעהמען א ביישפּיעל: ווי וואָלט געוועזן אז א מענש זאָל אויף איהם שטענדיג קוקען און בעאָבאכטען זיינע בעוועגונגען, וואָלט רעכט געוועזען אז ער זאָל טהאָן א זאַך וואָס יענער האסט אָדער עס עקעלט איהם? היינט ווארום זאָל ער פאר גאָט׳ס אויגען טהאָן אזעלכעס, וואָס ער האָט פיינט? ווארום זאָל ער זיך ניט שעהמען פאר איהם און פאָרזיכטיג זיין ניט צו טהאָן אזעלכעס וואָס איז השם יתברך ניט לרצון? און ווארום זאָל ער איהם ניט דיענען און געווינען זיין ליעבשאַפט?

און ווייטער, ווייסען מיר דאָך, אז ווען מיר געהען ארויס אנטקעגען מלכים ושרים אָדער אזוי גרויסע לייט פּוּצען מיר זיך אויס אין אונזערע שעהנסטע און בעסטע קליידער, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין מגילת אסתר: ״כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק״ — מען קען ניט ארייןקומען אין טהויער פון קעניג׳ס פּאלאַץ אין א מלבוש פון א זאק, אָדער ווען יוסף האָט געדאַרפט ערשיינען פאר פרעה, ווערט געזאָגט: ״ויגלח ויחלף שמלותיו״ — ער האָט זיך אָפּגעגאָלט און אומגעביטען זיינע קליידער. איז פאר א מלך אָדער א שר דאַרף מען זיך נור פּוצען אויסערליך, ווייל מעהר ווי דאָס זעהט א מענש ניט, אָבער גאָט דאַרפען מיר דיענען אי אויסערליך, אי אינערליך, ווייל ער זעהט און ווייסט אונזערע מחשבות אזוי גוט ווי די אָפענבארע טהאטען. ווען מיר וואָלטען זיך פאָרגעשטעלט אז דער קעניג זעהט וואָס ביי אונז אין די הערצער טהוט זיך אזוי גוט ווי ער זעהט אונזער אויסערליכען אויסזעהן, וואָלטען מיר אויך גערייניגט אונזערע געדאנקען געגען איהם לויט זיין פערלאַנג.

און איהר זעהט דאָך, אז מענשען לערנען חכמות און די געזעצע פון לאנד אין וועלכע זיי וואָהנען מיט דעם אבזיכט כדי לאסקע צו האָבען ביים קעניג, וועלכער פּערלאנגט פון זיינע אונטערטהאנען אז זיי זאָלען ניט זיין אונוויסענד און קלאָהר זיין אין די נמוסי המדינה, אין די לאנדעס געזעצע. און אז אזוי, ליעגט דאָך אויף אונז א גרעסערע פּפליכט צו פליסען זיך און פּוצען זיך פאר׳ן בורא יתברך און וויסען די חכמת התורה און איהרע דינים און אָפּהיטען זיי. אז פאר א מלך בשר ודם טהוען מיר דאָס, דאַרפען מיר דאָס געוויס טהאָן פאר גאָט וואָס ווייס און זעהט אונזערע בעהעלטנים און קיין זאך ווענדט איהם ניט אָפּ פון קוקען און אכטונג געבען אויף אונז, אויף אונזערע גליעדער און

אינערליכע מחשבות, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ירמיה: "אני ה׳ חוקר לב בוחן כליות" — איך גאָט פאַרש די הערצער און בעאָבאַכטע די ניערען. אין זכריה איז דאָ אַ פסוק: "בכל מקום עיני ה׳" — איבעראַל, אין יעדען פלאַץ זיינען גאָט׳ס אויגען. און דער מענש טאָר ניט דענקען, אַז גאָט קוקט אויף איהם ניט. דוד המלך זאָגט אין תהלים: "ה׳ משמים השקיף על בני אדם" — גאָט קוקט פון הימעל אויף די מענשען, און עס זיינען דאָ נאָך פסוקים וואָס דריקען אויס דאָסזעלבע.

און אַז דער גלויביגער וועט שטענדיג האָבען דיזען חשבון מיט זיך און וועט עס האָבען אויף זיין רעיון, וועט גאָט׳ס נאָמען זיין איינגעקריצט אין זיין האַרצען, ער וועט דעם בעשעפער זעהן מיט די אויגען פון זיין שכל, ער וועט, הייסט עס, פערשטעהען די גאָטהייט און ער וועט פאַר גאָט מורא האָבען, וועט איהם ערהויבען און איבערצייגט זיין אין זיין גרויסקייט דורך זיינע מעשים, דורך זיין שאַפונג און די ארט און ווייזע ווי ער פיהרט די וועלט, וואָס דאָס זאָגט עדות אויף זיין גרויסקייט, ערהאַבענקייט, חכמה און מאַכט.

און אַז דער מענש וועט שטענדיג אַזוי טהאָן, וועט דער בעשעפער איהם פריי מאַכען פון זיינע זאָרגען, איהם בערוהיגען פון זיין שרעק, ער זאָל פאַר קיינעם און פאַר קיין זאַך ניט דאַרפען מורא האָבען, און וועט פאַר איהם עפענען די טהויערען פון זיין וויסענשאַפט, וועט איהם ענטדעקען די סודות פון זיין חכמה און וועט האַלטען אַן אויג אויף זיינע דרכים און פיהרונגען צו העלפען איהם און שיצען איהם וואו ער וועט זיך קעהרען און ווענדען, אַזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים אין קאַפּיטעל: "מזמור לדוד ה׳ רועי לא אחסר".

און דאָס איז נאָך ניט אַלעס. דער מענש מיט די דערמאָהנטע הנהגות וועט שטייגען צו דער הויכער מדרגה פון צדיקים און חסידים און וועט זעהן אָהן אויגען, וועט הערען אָהן אויערען, וועטריידען אָהן אַ צונג און וועט פיהלען זאַכען אָהן די חושים, וואָס זיינען פאַר זיי בעשטימט. ער וועט, הייסט עס, קומען צו דער מדרגה פון נבואה, אַ זאַך וואָס איז ניט אַזוי לייכט צו בעגרייפען. דער מענש יענער וועט קיין זאַך ניט פער׳מאָוס׳ן, וועט מאַכען זיין ווילען אַבהענגיג אַן דעם רצון פון גאָט, זיין ליעבשאַפט וועט זיין אַבהענגינג אַן גאָט׳ס ליעבשאַפט און וועט ליעב האָבען דאָס וואָס גאָט ליעבט און האַסען דאָס וואָס גאָט האַסט. און אויף אַזעלכען זאָגט דער חכם אין משלי: "כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה׳" — דער וואָס געפינט מיך (די תורה) דער וואָס ערווערבט די חכמת התורה, געפינט לעבען און קריעגט בעוויליגונג פון גאָט.

דער עלפטער חשבון וואָס אַ מענש דאַרף האָבען מיט זיך אַליין איז וועגען זיין פערגאַנגענהייט. ער דאַרף זיך פערטראַכטען אין דער זאַך און אויסגעפינען אויב ער האָט אין דער צייט וואָס ער האָט אָפּגעלעבט זיך עוסק געווען אין די דיענסט פון זיין גאָט אָדער אין די דיענסט פון יצר הרע. ער דאַרף זיך פאָרשטעלען אַזאַ זאַך: ווען דער קעניג זאָל איהם געבען אַ סומע געלד ער זאָל דאָס אויסגעבען אויף געוויסע זאַכען און איהם אָנזאָגען, אַז אויף קיינע אַנדערע זאַכען זאָל ער אַפילו דיא קלענסטע קליינינקייט ניט אויסגעבען. און דער קעניג זאָל איהם מתרה זיין, אַז צו ענדע יאָהר, לאָמיר זאָגען, וועט די רעגיערונג פאָדערען פון איהם דין וחשבון און אויב מען וועט אויסגעפינען אַז ער האָט געהאַנדעלט ניט פּינקטליך ווי מען האָט איהם גע־

הייסען, וועט עס איהם ניט געשענקט ווערען און ער וועט בעשטראָפט ווערען פאַר יעדע איבעריגע פּרוטה וואָס ער האָט אויסגעגעבען. — אין אַזאַ פאַל וואָלט ער געוויס פון צייט צו צייט אויסגערעכענט וויפיעל ער האָט פון דעם מלך'ס געלד אויסגעגעבען און וויפיעל עס איז נאָך איהם פערבליעבען, און ער וואָלט זיך געהיט און וואָלט זעהר פאָרזיכטיג געווען אַז דער חשבון זאָל שטימען און ער זאָל ריכטיג קענען אויפצייגען אויף וואָס ער האָט די געלד אויסגעגעבען און וויפיעל ער האָט אויף יעדע זאַך בעזונדער אויסגעגעבען. אַזוי וואָלט יעדער זיכער געהאַנדעלט מיט אַ מלך, וואָס איז ניט מעהר ווי אַ מענש אַזוי ווי ער. און וויבאַלד אַזוי, דאַרפסטו, ברודער, זיך בעדענקען, אויב נור דו קענסט, יעדען טאָג אויב דו וועסט קענען אָפּגעבען אַ פּינקטליכען רעכענונג וועגען דיינע פּפליכטען צו גאָט, ברוך הוא.

און אויב דו וועסט פערנאַכלעסיגען צו האָבען דיזען חשבון הנפש וועגען די פערגאַנגענע צייט; אויב דו וועסט ניט בעטראַכטען וואָס דו האָסט ביז איצט אויפגעטהאָן און וואָס דו האָסט פערפעהלט צו טהאָן פון גאָט'ס וועגען, דאַרפסטו לכל הפחות זיך בעדענקען וואָס דו האָסט צו טהאָן אויף ווייטער. זאָל איין נאַכלעסיגקייט ניט יאָגען די אַנדערע נאַכלעסיגקייט און זאָל איין פערזעהען ניט יאָגען אַן אַנדער פערזעהען. דו זאָלסט, הייסט עס, ניט זאָגען: וויבאַלד איך האָב ביז איצט ניט געמאַכט קיינע חשבונות וועגען מיינע שולדען צו גאָט, וועל איך דאָס שוין ווייטער אויך ניט טהאָן. ביי גאָט, דאַרפסטו וויסען, איז ניטאָ קיין נאַכלעסיגקייט, קיין פערזעהן און קיין פערגעסונג, און אויב דער מענש מאַכט אַ חשבון הנפש אָדער ניט, איז זיין חשבון פאַראַן ביים בעשעפער און ער וועט זיך פון דעם ניט אויסדרעהען.

און עס איז שוין געזאָגט געוואָרען, אַז די טעג פון מענשענס לעבען זיינען ביכער און די מענשען דאַרפען אין זיי איינשרייבען אַלעס וואָס זיי דאַרפען וויסען און געדענקען. דאָס הייסט, אַז יעדער איינער דאַרף טאָג איין, טאָג אויס האָבען אַ חשבון מיט זיך אַליין וואו ער האַלט אין דער וועלט. און דוד המלך זאָגט אין תהלים: "אל תהיו כסוס כפרד" — איהר זאָלט ניט זיין ווי אַ פערד אָדער ווי אַן עזעל וואָס ווייס ניט און פערשטעהט ניט פון איבערדענקען, איבערטראַכטען וועגען זיין אייגענעם לעבען.

צוועלפטענס, דאַרף דער מענש האָבען אַ רעכענונג מיט זיך אַליין בעת ער קריעגט אַ שטאַרקען חשק צו עולם הזה, צו וועלטליכע זאַכען און ער סטאַרעט זיך מיט אַלע זיינע מעגליכקייטען צו געניסען וואָס מעהר פון דער וועלט. איז דאַמאַלס, בעת ער איז אריינגעטהאָן אין עולם הזה, זאָל ער אָפּוועגען און אָפּמעסטען זיינע וועלטליכע טרדות מיט זיין דענקען וועגען דעם ענין פון זיין סוף, וואָס עס וועט זיין שפּעטער נאָך זיין טויט, און ער וועט דאַן אַליין איינזעהן, אַז זיינע מחשבות אין וועלטליכע ענינים זיינען ביי איהם די העכסטע און וויכטיגסטע פון זיינע מחשבות, און זיין האָפנונג צו געניסען וואָס מעהר פון דער וועלט איז ביי איהם די העכסטע און וויכטיגסטע האָפנונג. ווען ער וועט די זאַך גוט בעטראַכטען, וועט ער איינזעהן, אַז כאָטש וויפיעל ער וועט געניסען פון דער וועלט וועט איהם אַלץ ווייניג זיין, ווארום די תאות עולם הזה זיינען אַזוי ווי פייער, וואָס מעהר האַלץ מען לייגט אויף דעם אַלץ מעהר ברענט עס. דאָך איז זיין האַרץ אין כונה נור צו דעם, צו די תענוגי העולם. ער דענקט ניט ליעב צו האָבען נור דעם

יעניגען וואס וועט איהם העלפען געניסען פון דער וועלט און ער האלט קיינעם פאר קיין גוטען פריינד אויסער דעם וואס שאפט איהם פיעל ניט איז עולם הזה. ער וועט איינזעהן אז זיין קאפ איז שטענדיג פערנומען מיט טראכטען וועגען זול און יקרות אויף סחורות אין אלע עקען וועלט, וועגען קויפען און פערקויפען, און עס האלטען איהם ניט אפ קיינע שוועריגקייטען צו פאהרען אין ווייטע וועגען אין היטץ, אין קעלט און אין ים שטורעמס, אלץ ווייל ער האפט צו ערגרייכען זיין צוועק, וואס איז אין אמת׳ן ניט קיין צוועק, ווייל עס קען זיין, אז זיין מיה וועט זיין אומזיסט און מעהר ווי טרחה און וועלט פלאגעניש זאל ער דערפון ניט האבען.

און אויב אפילו זיין וואונש וועט יא מעהר אדער וויי־ניגער ערפילט ווע־רען; אויב אפילו ער וועט האבען פראפיט, ווער קען וויסען אויב דאס וועט ביי איהם פערבלייבען? אפשר וועט ער בלויז זיין א שומר אויף דעם פאר א געוויסע צייט און אנקומען וועט עס נאכהער צו אן אנדערען ביי זיין לעבען אדער נאך זיין טויט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: ”בחצי ימיו יעזבנו“ — איינער קלייבט אן עשירות און מוז עס פערלאזען אין מיטען זיין לעבען, אדער ווי אין תהלים ווערט געזאגט: ”ועזבו לאחרים חילם“ — מענשען זאמלען רייכטהום און שטארבען אוועק און לאזען עס איבער פאר אנדערע. און דער חכם שלמה המלך האט אונז געווארענט פון האווען צופיעל און אוועקלייגען מיה אום רייך צו ווערען, אזוי ווי ער זאגט אין משלי: ”אל תיגע להעשיר מבינתך חדל“ — דו זאלסט זיך ניט מיהען רייך צו ווערען, מיט דיין שכל פערשטעה אויסצומיידען עס, און ווי ער זאגט דארט ווייטער וועגען די קלעמענים וואס מען קען האבען פון רייכטהום — ”התעיף עיניך בו ואיננו“ — דו וועסט נור בליקען אויף דעם, אויף די עשירות, און עס איז ניטא. אין איין אויגענבליק קען דאס פערשווינדען. און איין חכם, דוד המלך, האט אונז געלערענט: ”יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך“ — אז דו וועסט עסען פון דיין הארעוואניע, פון דיין פראצע און זיך ניט יאגען נאך רייכטהום, וועט דיר וואויל און גוט זיין.

און אזוי האט דער חסיד, אגור בן יקה (משלי ל׳) געבעטען פון זיין גאט ער זאל איהם נור געבען זיין נויטיגע חיונה און דערווייטערען פון איהם רייכקייט אדער צופיעל ארימקייט, וואס עס קען ברייננגען דעם מענשען אראפצוגעהן פון גלייכען וועג. ער זאגט דארט: ”ריש ועושר אל תתן לי הטריפני לחם חקי“ — ארימקייט און רייכטהום זאלסטו מיר, גאט, ניט געבען, שפייז מיר נור, גיב מיר נור פיעל איך מוז נויטיג האבען, ווארום אויב איך וועל צופיעל זאט זיין, וועל איך לייקענען אין גאט און אויב איך וועל צופיעל ארים זיין וועל איך ווערען א גנב. יעקב אבינו, עליו השלום, האט אויך אזוי געבעטען: ”ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש“ — גאט זאל מיר געבען ברויט צו עסען און א בגד אנצוקליידען זיך.

בעטראכטענדיג דאס אלעס וועסטו, ברודער, ערוואכען און איינזעהען דעם טעות פון האווען צופיעל, פון זיכען נאכצוגעבען דעם גוף, וואס עקזיסטירט בלויז א קורצע צייט און איז קיינמאל ניט בעווארענט פון צער און בייזע בעגעגעניסען כל זמן ער איז בעהעפט מיט דער נשמה. איז דער גוף צופיעל זאט, ווערט ער קראנק; איז ער הונגעריג, ווערט ער אפגעשוואכט; קליידסטו איהם צופיעל, קען ער דאס ניט פערטראגען און לאזטו איהם נאקעט, ליידעט

ער אויף. און די געזונדהייט פון גוף, זיין קראנקהייט, זיין לעבען און זיין שטארבען זיינען ניט אין דיין רשות און דאס איז ניט ווי דו ווילסט. דאס איז אלץ אין די הענד פון דיין בעשעפער, לויט זיין הייליגען רצון. און ווען אפילו דער גוף זאל האבען דיזועלבע מעלות פון דער נשמה און שטעהען אויף איין מדרגה מיט איהר, וואלסטו דאך אויך געדארפט זארגען פאר דער נשמה אזוי ווי דו זארגסט פאר'ן גוף, בפרט אז די נשמה שטעהט אזוי פיעל העכער פון גוף, דער נשמה'ס וועלט האט א סך מעהר מעלות ווי די וועלט, אין וועלכע דער גוף לעבט, האט מעהר קיום ווי דער גוף, קען עקזיסטירען אליין אהן צוזאמענ־בינדונג מיט עפעס אנדערש, איז איידעל און דעליקאטנע און האט ניט אין זיך די פראסטקייט פון א קערפער, איז פערשטענדיג און איז שטענדיג גענייגט צו גוטע מדות, ניט צו שלעכטע, — היינט אז דו שענקסט אזוי פיעל מיה פאר'ן גוף, כאטש ער איז נישטיג און מבוזה און שוואך, טא ווי דארפסטו זיך בעמיהען פאר דיין נשמה וואס איז אזוי חשוב, אזוי ערהאבען און פערבלייבט אויף שטענדיג און ווערט קיינמאל ניט כלה?

נאך דיזען חשבון וועסטו איבערצייגט זיין, אז דו דארפסט און דו מוזט מתקן זיין דיין נשמה דורך דער חכמת התורה אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "קנה חכמה קנה בינה" — קויף אדער ערווערב חכמה און פערשטענ־דיגקייט. און אין אן אנדער פלאץ זאגט שלמה המלך: "אם חכמת חכמת לך" — אויב דו ביזט קלוג ביזטו קלוג פאר דיר. דאס הייסט: די גייסטיגע זאכען פערבלייבען ביי דיר, קיינער קען דאס ביי דיר ניט אוועקנעהמען אזוי ווי מען קען אוועקנעהמען קערפערליכע זאכען.

זעה, ברודער, און פערשטעה דעם חילוק צווישען די צוויי זאכען, דער גוף מיט דער נשמה, און ווענד זיך אפ פון מותרות, פון איבעריגע, אונגויטיגע זאכען, און סטארע זיך אנצוגרייטען וואס מעהר פאר דיין סוף, אויף נאכ'ן טויט. דו זאלסט ניט זאגען אז מיט דיר וועט ניט פאסירען ערגערס ווי מיט דעם אונוויסענדען, וואס וויים גאר ניט און פערשטעהט גאר ניט. דאס איז ניט ריכטיג אזוי. מען וועט ביי דיר מאהנען לויט דיין שכל און וויסען. האסטו מעהר שכל, ווייסטו מעהר, ביזטו מחויב צו טהאן מעהר פון גאטס וועגען. דיין חשבון איז א גרעסערער ווי דער חשבון פון דעם וואס ווייסט ווייניגער ווי דו און פאר דיין נאכלעסיגקייט אין עבודת הבורא וועט דיא שטראף זיין שטארקער.

און דו זאלסט זיך ניט פערלאזען אויף א זאך וואס קען דיך ניט רעטעט־פערטיגען און זיך ניט בערוהיגען מיט א טענה וואס וועט דיר שאדען, ניט גוטעס טהאן.

ווען איך זאל וועלען ארומריידען דיזען ענין פינקטליך, וואלט עס געוועזן צו לאנג, צו פיעל. דעריבער וועט פאר דיר גענוג זיין דאס וואס איך האב דיר דא געזאגט און געווארענט און גלערענט. פארטיף זיך אביסעל אין דער זאך לויט דו קענסט בעגרייפען און פערשטעהן און פערשטעה מיך אויפ'ן וואונק. דאס איבעריגע לערען פון דער תורה און די רז"ל און דו וועסט אלעם מיט גאט'ס הילף וויסען קלאר און דייטליך.

דער דרייצעהנטער חשבון הנפש באשטעהט אין דעם, וואס דער מענש דארף בעטראכטען זיינע מעשים און זיך איבערצייגען אז ער טהוט ניט גענוג פון גאט'ס וועגען. ער דארף וויסען, אז ער פערשטעהט און בעגרייפט מעהר ווי ער

טהוט און ווען ער זאָל זיך מעהר אָנשטרענגען וואָלטען זיינע מעשים טובים גע־קענט זיין מעהר ווי זיי זיינען.

דיזער פּונקט קען פאַרגליכען ווערען צו א דינער וואָס זיין ווירטה האָט איהם געגעבען אַ פעלד צו פערזעען און אויך זוימען גענוג פאַר דער גאַנצער פעלד, האָט דער דינער פאַרזעעט א ביסעל און די איבריגע זוימען האָט ער צוגענומען פאַר זיך, פאַר זיין אייגענעם געברויך. און אַז דער ווירטה האָט זיך וועגען דעם דערוואוסט, האָט ער אויפ'ן דינער ארויפגעלעגט א שטראָף אַז ער זאָל איהם בעצאָהלען ניט בלויז פאַר די זוימען אָדער תבואה וואָס ער האָט פאַר־ברויכט פאַר זיך, נור אויך פאַר די תבואה וואָס דאָס פעלד וואָלט געוועזען ארויס־געבראַכט, ווען מען זאָל איהר געוועזען פאַרזעען אינגאַנצען.

אַזוי דאַרפסטו, ברודער, דעם חשבון האָבען וועגען דיין דינען גאָט. דו ווייסט דאָך, אַז דער באַשעפער האָט דיר געגעבען שכל אַז דו זאָלסט איהם פאַר־שטעהן. ער האָט דיר אויך געגעבען א תורה און די מעגליכקייט צו לערנען די תורה און מקים זיין דאָס וואָס אין איהר איז געשריבען, און ער האָט דיר אָנגע־זאָגט אַז אַזוי זאָלסטו טהאָן, הייגט אַז דו פּערברויכסט מעהר ניט ווי אַ טייל פון דיין שכל און ענערגיע פון גאָט'ס וועגען און די איבעריגע פארשווענדעסט דו אויף אַנדערע זאַכען אַזוי ווי יענער דינער די תבואה וואָס דער ווירטה האָט איהם געגעבען צו פאַרזעען, פערשטעהסט זיך, אַז דער באַשעפער וועט דאָס ביי דיר מאַהנען, און אַז גאָט הערט ניט אויף צו טאָן דיר טובות, דאַרפסטו דאָך געווים ארויסצייגען דיין דאַנקבאַרקייט צו איהם און ערפילען זיין פאַרלאַנג בשלמות.

דעריבער וועגד אָן אַלע דיינע מעגליכקייטען און בעמיה זיך אַזוי וויט ווי דו קענסט אָפּצוצאָהלען גאָט ווי געהעריג איז. זעה, אַז דיינע מעשים זאָלען זיך פאַרגלייכען מיט דיין שכל און דיין באַמיהען זיך אין עבודת הבורא זאָל זיין גלייך מיט דיין באַגריף. דאָס הייסט: דו זאָלסט טאָן אַזוי פיעל וויפיעל דיין שכל איז אימשטאַנד צו בעגרייפען, אַז דו דאַרפסט טאָן. און דו זאָלסט זיך ניט ארייגלאָזען אין איבעריגע, אומנויטיגע וועלטליכע זאַכען, טאָמער וועסטו מיעד ווערען און דו וועסט ניט האָבען גענוג קרעפטען אָפּצוגעבען גאָט דאָס וואָס דו ביזט איהם שולדיג. ווייל דער בורא יתברך האָט דעם מענשען געגעבען כח ער זאָל קענען טאָן פאַר זיין קערפּער און פאַר זיין נשמה און אַז ער וועט פאַר־שווענדען צופיעל כח אויף קערפּערליכע ענינים, אויף מותרות, אַהן וועלכע מען קען אויסקומען, וועט איהם פעהלען כח אויף נויטווענדיגקייטען, צו טאָן וואָס פאַר גאָט און זיין תורה.

און דו זאָלסט זיך קיינמאָל ניט רעכענען מיט "ווען עס וואָלט געוועזען" און "אפשר וועט זיין". דו זאָלסט, הייסט עס, ניט זאָגען, למשל: "ווען איך וואָלט רייך געוועזען, וואָלט איך געטאָן פאַר גאָט אַלעס וואָס מען דאַרף טאָן", אָדער: "אפשר וועל איך אַמאָל רייך זיין, וועל איך באַצאָהלען מיינע שולדען צו גאָט". דו זאָלסט זיך קיינמאָל ניט פאַרלאָזען אויף אַזעלכע זאַכען, ווייל ווער עס פאַר־לאָזט זיך אויף דעם פאַלט שטענדיג. זאָגע, אַז ווען איך וועל זיין פערזאָרגט מיט אַלעס אויף דער וועלט, וועל איך זיך נעהמען צוגרייטען עפּעס אויף יענער וועלט, איז א גרויסער טעות. דאָס הייסט פאַרלאַנגען פון גאָט א משכון, ווי איך האָב שוין וועגען דעם גערעדט אין שער הבטחון.

היט זיך פון אַזעלכע טענות און רעכטפערטיגונג, ווייל דאָס איז אַזא רעכט־

פערטיגונג ווי אנדערע ניט קיין באגניגענדע רעכטפערטיגונג פון זינדיגע און דאס וועט דיך ניט מציל זיין פון שטראף, אזוי ווי שלמה המלך ע"ה האט געזאגט אין משלי: "לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב ונמצא ישלם שבעתים"—מען פערראכטעט ניט דעם גנב ווען ער גנב'עט אויף עסען, ווייל ער איז הונגעריג, פון דעסטוועגען אז מען כאפט איהם, מוז ער באצאהלען זיבען מאל אזוי פיעל. דאס מיינט ניט דוקא זיבען מאל, נור דאס מיינט אויסצודריקען, אז דער גנב וועט בעשטראפט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער סדרה משפטים, אז א גנב האט אמאל צו בעצאהלען כפל און אמאל ארבעה וחמשה. די הויפט זאך איז, אז דער גנב קען זיך ניט פארטיידיגען דערמיט וואס ער האט גע'גנב'עט אוים נויטה. קען מען זיך דאך פאר אנדערע חטאים געווים ניט פערטיידיגען.

דעריבער, אז גאט דערלענגערט דיר די יאהרען, האלט עס פאר א גוטע געפינס און כל זמן דו קענסט אפצאהלען גאט די חובות וואס דו ביזט איהם שולדיג, טהו דאס טאג טעגליך און דאס וואס דו קענסט טאן היינט לייג ניט אפ אויף מארגען, טאמער וועסטו דאס מארגען ניט קענען טאן, אויב אפילו דו וועסט דערלעבען דעם מארגען, און דו וועסט פארבלייבען א בעל חוב. און נאך ערגער קען זיין, טאמער קומט דיין סוף, טאמער שטארבסטו און דאן וועלען שוין אפגעהאקט ווערען אלע דיינע טענות און קיין אויסרייד וועט דיר ניט העלפען. ווארום די וועלט איז אזוי ווי א מארק, וואס האלט ניט אן לאנג און ווער עס טהוט מסחר און פערדינט, פרעהט זיך, און ווער עס האט שאדען, האט חרטה, אבער ער קען שוין צוריק ניט כאפען. און דעריבער האט דער חכם געזאגט אין קהלת: "וזכור את בוראך בימי בחורותיך" — געדענק דיין באשעפער אין דיין יוגענד. ווארט ניט ביז דו וועסט עלטער ווערען, ווייל טאמער וועסטו גארניט עלטער ווערען, אדער טאמער וועסטו שפעטער ניט קענען טהאן דאס וואס דו קענסט איצט טהאן.

פרק ו'

דאס פערצענסטע איז, דער חשבון וואס א מענש דארף מיט זיך האבען אין דער צייט ווען ער ווערט בעהערשט פון א ליבעס געפיהל, בעת ער פיהלט א בענקשאפט נאך דעם וואס ער דענקט אז ער איז זיין ליבהאבער, זיין גוטער פריינד אזוי גוט ווי ער איז צו יענעם, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" — אזוי ווי אין וואסער שפיגעלט זיך אפ דער פנים פון דעם וואס קוקט אהין אריין, אזוי איז די הארץ פון איין מענש צום אנדערען. ווען איינעמ'ס הארץ איז פול מיט ליבע צו אן אנדערען, איז יענעמ'ס הארץ אויך פול מיט ליבע צו איהם. און אויב יענער איז א שר אדער אזוי אן אדם חשוב, איז דער ליבעס געפיהל צו איהם שטארקער. נאך שטארקער פיהלט א מענש די ליבע צו אזעלכען וואס ער זעהט פון איהם התקרבות, פריינדשאפט און ער האט פון איהם טובות און א צוזאג אויף ווייטערע טובות, כאטש יענער דארף צו איהם ניט אנקומען. צו אזא איינעם קען די ליבשאפט ניט געשטערט ווערען. פאר אזעלכען נוצט מען אוים די גאנצע ליבעס געפיהלען און מען איז גרייט צו טאן פאר איהם אלעס מיט'ן גוף, מיט געלד און מיט אלעס וואס ער מעגליך איז. היינט אז מיר טהוען אזוי פאר א בעשא־

פענעם, פאר א מענש וואס איז אזוי שוואך ווי מיר זיינען, טא נוי דארפען מיר שוין האנדלען געגען בעשאפער?

און גאט האט אונז זיכער ליעב, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "לא מרובכם מכל העמים, כי מאהבת ה' אתכם" — ניט ווייל איהר זיינט מעהר פאר אנדערע פעלקער האט גאט אייך אידען אויסערוועהלט, נור צוליב דעם ווייל ער האט אייך ליעב. און ער האט זיין ליבשאפט צו אונז ארויסגעוויזען דורך די פיעלע טובות און אותות ומופתים וואס ער האט מיט אונז געטהאן און וואס ער טהוט מיט אונז אין יעדען דור. און אז מיר וועלען די זאך באטראכטען גרינד־ליכער, וועלען מיר מעהר איבערצייגט זיין אויף ווי וועיט מיר דארפען זיין איבערגעבען צום בורא יתברך. ווארום עס איז אנגענומען אז דער וואס איז געווען א גוטער פריינד פון אונזערע עלטערען און עלטערען'ס עלטערען, זיינען מיר פערפליכטעט צו אנערקענען יענעמ'ס גוט פריינדשאפט און איהם ליעב האבען און עהרען און אכטען, אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: "רעך ורע אביך אל תעזוב" — דיין גוטען פריינד און דעם גוטען פריינד פון דיין פאטער זאלסטו ניט פארלאזען. און דער בורא יתברך טוט אונז פיעל גוטעס צוליב דעם זכות פון אונזערע עלטערען, מיט וועלכע ער האט געשלאסען א ברית, א פאר־באנד, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: „ומשמרו את השבועה" — גאט האט מיט די אידען גוטעס געטאן ווייל ער האט געהיט די שבועה, דעם אפמאך מיט אונזערע אבות. און עס זיינען דא א סך עהנליכע פסוקים.

דעריבער, ווען מיר זאלען זיך אויף גאט ניט פארלאזען, ווען מיר זאלען זיך ניט סומך זיין אויף זיינע חסדים און ניט זיין געניינגט צו ליעב האבען איהם און זיך אפגעבען מיט זיין דינסט און ניט פארלייגען פאר איהם אונזערע בקשות און פארלאנגען — ווען מיר זאלען דאס ניט טאן, וואלטען מיר געווען אונגעהייער פערגרעבט. אונדאקבאר און אונגלויביג. מיר וואלטען דערמיט ארויסגעצייגט ווי ווייט מיר זיינען פון אמת, אז ניט מיר געדענקען די ליעב־שאפט פון גאט צו אונזערע עלטערען און עלטערען'ס עלטערען און ניט מיר געדענקען זיין ליעבשאפט און השגחה וואס ער האט אויף אונז אליין. און וואל־טען מיר זיך ניט דארפען שעהמען צו פארגעסען גאט'ס חסדים און טובות און גוטע הבטחות אויף שפעטער?

ערוואך, ברודער, פון דעם דאזיגען שלאף אוןווארף פון זיך אראפ דעם צורעק פון יצר הרע וואס שיידעט דיך אפ פון דיין שכל. אזוי ווי א שפין וואס וועבט זיין שפינוועב אויף א פענסטער, איז וואס מעהר ער וועבט אלץ דיקער ווערט די וועב ביז עס פארשטעלט די ליכטיגקייט פון דער זון. דער יצר הרע, וואס רוהט אין דיין הארצען, איז אויך אזוי. אנפאנגס פארשטעלט ער ניט פיעל די אויגען פון דיין שכל, אבער אז דו לאזט איהם איינווארצלען זיך אין דיר פארפינסטערט ער דעם אמת און דו ווערסט דורכאויס פאלש. ווען אבער דו דערפיהלסט דעם יצר הרע באלד און דו פארטרייבסט איהם פון דיין הארץ, קומט עס דיר אן לייכט, און פארנאכלעסיגסטו די זאך און דו לייגסט עס אפ, ווערט דער יצר הרע שטארק, נעהמט ביי דיר אוועק דעם שכל, און עס קומט דיר שוין אן זעהר שווער פטור צו ווערען פון איהם.

דעריבער, אייל זיך צו רעטען דיין זעלע און נעהם גאט צו הילף צו פאר־שטויסען דעם יצר הרע, און בעמיה זיך און סטארע זיך צו דערלייכטען דיינע אויגען מיט דער ליכט פון חכמה און דו וועסט איינזעהן און איבערצייגט זיין

אין ריכטיגען אמת. באדענק זיך ברודער, און פיהר דיין נשמה אויפ'ן וועג פון איהר רעטונג. אויף די וואס פארנאכלעסיגען אריינצוטראכטען זיך אין דער זאך זאגט שלמה המלך אין משלי: "אנשי רע לא יבינו משפט" — שלעכטע מענשען פערשטעהען ניט קיין משפט, קיין גערעכטע גוטע זאכען.

דעם פופצעהנטען חשבון הנפש דארף דער מענש מיט זיך האבען, ווען ער גרייט זיך צו לעבענס-באדערפניסע איידער ער דארף דאס, ניט וויסענדיג אויב ער וועט לעבען ביז דער צייט ווען ער וועט דערפון קענען הנאה האבען. אדער ווען ער דארף פאהרען אונטערוועגענס מאכט ער פריהער פארבערייטונגען און טראכט וועלכע סחורה ער זאל מיטנעהמען, מיט וואס פאר א מסחר ער זאל זיך אפגעבען, ווי אזוי ער זאל פאהרען, מיט וועמען ער זאל פאהרען, וואס פאר א שפייז ער זאל מיטנעהמען, און דאס גלייכען, כאטש ער ווייס ניט וואס גאט האט אויף איהם גוזר געווען און צי ער וועט גאר דערלעבען מאכען די רייזע.

אזוי אויך, ברודער, און נאך פיעל מעהר, דארפען מיר מאכען פארבערייטונגען פאר אונזער נסיעה אין דעם וויטען וועג, אין דער וועלט, פון וועלכע מיר קענען ניט אנטלויפען און מיר מוזען אהין קומען. מיר דארפען דענקען וועגען צוגרייטען שפייז און זאכען, מיט וועלכע מיר זאלען דארט באגעגענען אונזער באשעפער, פאר וועלכען מיר האבען אפצוגעבען א גרויסען חשבון, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין מלאכי: "כי הנה היום בוער כתנור" — דער טאג פון יום הדין אויף יענער וועלט ברענט ווי אן אויוון און מיר דארפען זיך צו איהם צוגרייטען מיט דאס בעסטע וואס מיר קענען.

ווי אזוי קענען מיר דאס פערנאכלעסיגען? די דאזיגע רייזע פון דער וועלט אויף יענער וועלט איז א שטענדיגע, אן אונאויפהערליכע, שטענדיג ציהען זיך מענשען אריבער פון דער וועלט אויף יענער וועלט. און דער וועג איז א לאנגער און די רוה איז וויט. עס געדויערט, הייסט עס, ביז מען געניסט די תענוגי עולם הבא. היינט ווארום זאלען מיר זיך ניט באדענקען אין זינען צו האבען אונזער סוף און ניט צוגרייטען די שפייז, וואס מען דארף דארט אויף יענער וועלט האבען?

לאמיר בעטראכטען די זאך. מיר האבען זיך עוסק געווען אין א וועלט וואס ווערט כלה און אוועקגעלאזט א וועלט וואס האט אן אייביגען קיום! מיר האבען געזארגט פאר די באדערפניסען פון אונזער גוף און ניט געזארגט פאר אונזער שכל. מיר האבען זיך געמיהט צו דיענען דעם יצר הרע און פארגעסען די דיענסט פון אונזער באשעפער. מיר האבען געדיענט, נאכגעגעבען אונזערע תאוות און ניט געדיענט און ניט ממלא געווען דעם רצון פון אונזער גאט!

וועה צו אזא פלאנטער, צו אזא שכרות און פערפיהרונג וואס פארפיהרט פיעלע מענשען! אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: "כי טח מראות עיניהם מהשכיל לבותם" — זייערע אויגען זיינען פארקלעפט פון זעהן און זייערע הערצער — פון וויסען און פארשטעהן. און ווייטער זאגט ער דארט: "שכרו ולא יין" — זיי האבען זיך אנגע'שכור'ט אהן וויין. דאס הייסט: דער יצר הרע האט זיי פער'שכור'ט און פערפיהרט.

דעם זעכצעהנטען חשבון הנפש דארף א מענש מיט זיך מאכען וועגען דער צייט וואס ער האט נאך צו עקזיסטירען אויף דער וועלט. אויב ער איז זוכה צו אריכת ימים, זאל ער ניט דענקען, אז ער וועט שוין קיינמאל ניט שטארבען. ער דארף ניט פארגעסען, אז זיין סוף וועט גיך קומען. ווארום ער זעהט דאך

אז אנדערע בעלי חיים, רעדעווודיגע, מענשען, הייסט עס, און אנדערע לעבעדיגע זאכען שטארבען אפטמאל גאר אומגעריכט, ניט וויסענדיג פאראויס אז דער טויט שטעהט פאר זייערע אויגען און זיי האבען אפילו קיין אנדייטונג דארויף. קיינער איז ניט זיכער אז ער וועט לעבען ביז א געוויסע צייט, ווייל דער טויט האלט זיך ניט אפ צו קומען אין אלע חדשים פון יאהר, אין אלע טעג פון חודש און אין יעדע שטונדע פון טאג. דער טויט קומט ניט דוקא אויף דער עלטער, ער קען קומען אין דער יוגענד, אין קינדהייט און אפילו ווען דער מענש איז נאך א זויג־קינד. דער טויט טרעפט די לעבעדיגע באשעפעניסען אין אלע צייטען און אין יעדען ארט.

דאס איז גלייך אזוי ווי א מלך וואס גיט איינעם א פקדון, א זאך צו בע־האלטען און ער באשטימט ניט קיין צייט ווען ער זאל עס צוריק קריגען. און דער מלך זאגט יענעם אן אז ער זאל שטענדיג זיין גרייט אומצוקעהרען איהם דעם פקדון. ער זאל שטענדיג זיין אויפ'ן פלאץ, כדי מען זאל איהם ניט דארפען זוכען — אין אזא פאל, פערשטעהט זיך, וועט דער וואס האט דעם פקדון ערגעץ ניט אוועקגעהן און אימער זיין גרייט טאמער קומט דער קעניג מאהנען ביי איהם דאס וואס ער האט איבערגעגעבען אין זיינע הענד. אדער ווען איינער איז דעם אנדערען שולדיג א חוב אהן א באשטימטע צייט ווען ער דארף דעם חוב באצאהלען, האט ער עס אין זינען יעדען טאג טאמער וועט יענער קומען מאהנען דאס וואס עס קומט איהם. אז דער מענש וועט דאס באטראכ־טען, וועט ער זיך אויך טאג טעגליך ריכטען אויפ'ן טויט.

האבענדיג מיט זיך דיזען חשבון הנפש, וועט דער מענש בעטראכטען, אז א סך פון זיינע באקאנטע האבען ניט דערלעבט זיינע יאהרען און זיינען אוועק אין אן אנדער וועלט פריהער, ווען זיי האבען נאך געהאט שטארקע האפנונגען צו לעבען אויף דער וועלט און אויפטאן פילע זאכען, היינט ווארום זאל ער זיין אן אויסנאהם און פארבלייבען דא אויף דער וועלט א לענגערע צייט? און דיזער רעכענונג וועט איהם ברענגען ניט צו לייגען גרוים געוויכט אויף דער וועלט און מעהר אין זינען האבען יענע וועלט און אנגרייטען שפייז אויף זיין נסיעה איידער עס וועט זיין צו שפעט.

א געוויסער חכם האט אמאל געזאגט: "דער וואס האט דעם טויט פאר זיינע אויגען, דער וואס ערווארטעט דעם טויט, גרייט זיך צו דעם צו". און שלמה המלך האט געזאגט אין קהלת: "לב חכמים בבית אבל" — די הארץ פון חכמים איז אין א טרויער הויז. ווער דער פארשטענדיגער מענש זעהט אז מען טרויערט נאך א מת, דערמאנט ער זיך, אז ער וועט אויך שטארבען. ער זאגט דארט אויך: "טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו" — עס איז בעסער צו געהן אין א הויז וואו מען טרויערט נאך א טויטען איידער צו געהן צו א הוליאנקע, ווייל דער טויט איז דער סוף פון אלע מענשען און דער לעבעדיגער, דער, ביי וועמען דאס הארץ לעבט, דער וואס האט שכל וועט עס אין זינען נעהמען און וועט תשובה טהאן.

דעם זיבענצעהנטען חשבון הנפש דארף דער מענש האבען, ווען ער בא־קומט א חשק, ווען ער פארבענקט זיך נאך געזעלשאפט, ווען ער וויל זיך קאמפאנירען מיט מענשען און פארברענגען מיט זיי. ער דארף דאן בא־טראכטען די מעלות פון איינזאמקייט, פון זיין אפגעזונדערט פון מענשען און

די פעלערן וואס נארישע געזעלשאפט קען ברענגען בעת עס איז ניט נויטיג צו קאמפאנירן זיך מיט זיי. אמאל פאלט א מענש אריין אין א שלעכטע קאמפאני און מען רעדט אזעלכעס וואס מען דארף ניט ריידן. מען דער־צעהלט: "יענער האט געזאגט אזוי און אזוי", קומען אנדערע און דריקען זיך אוים: "מיר וועלען זאגען אזוי און אזוי" און עס ווערט א צוזאמענמיש פון פוסטע רייד, וועלכע פיהרען ניט צו גוטעס, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "ברוב דברים לא יחדל פשע" — פון א סך רייד דרעהט מען זיך ניט אוים פון זינד. א געוויסער חכם האט געזאגט: האלט איין דיינע איבע־ריגע, אומנויטיגע רייד און פערשלים דיין צונג פון ריידען וועגען מענשען און דערמאנען וועגען זייערע שלעכטע מעשים און טאדלען זיי. און אויף דעם זאגט דוד המלך אין תהלים: "תשב באחיך תדבר" — דו זיצסט אין געזעל־שאפט פון מענשען און בערעדסט דיין ברודער, דיין חבר.

ווען מען רעדט א סך ברענגט עס צו זאגען ליגענס, ריידען פאלשע רייד און פאלש אדער אומזיסט שווערען, וואס אויף דעם זאגט די תורה: "כי לא ינקה ה'" — גאט וועט ניט ריינ־יגען, וועט ניט שנעקען דעם פאלש שווערער. א געוויסער פרומער מאן האט געזאגט צו זיינע תלמידים: "די תורה האט אונז מתיר געמאכט צו שווערען מיט גאט'ס נאמען אויף אן אמת, דאך וועל איך אייך אן עצה געבען אז איהר זאלט ניט שווערען ניט אויף אן אמת און ניט אויף שקר. זאגט "יא" אדער "ניט" אהן שבועות."

דאס קאמפאנירען זיך מיט מענשען קען ברענגען צו גאוה. צווישען מענשען וויל מען זיך אויספיינען, צייגט מען ארוים שטאלץ. דאס ברענגט אויך צו לצנות, אפשפאטען פון אנדערע און אפשוואכונג פון יראת ה'. בעת מען פארברענגט מיט קאמפאני, בעת מען ציהט אן ברייטע שמועסען, קען מען אמאל איינע פאר די אנדערע מגלה זיין פערזענליכע סודות און פאר־אורזאכען שאדען צו זיך אליין. אמאל קען דאס ברייגנען צו חניפה און צו זוכען קויפען זיך א נאמען, דערצעהלען גוטעס וואס מען האט אויפגעטהאן, כדי צו קריגען א שם אלס גוטע און פרומע לייט. אמאל ברייגנט עס מענשען צו בע־ריהמען זיך אפילו מיט זאכען וואס זיי האבען גארניט געטהאן אדער מיט קענט־נים און חכמות וואס זיי בעזיצען גארניט.

דאס אויסמיידען געזעלשאפט האט נאך א מעלה. יעדער מענש איז מחויב צו לערנען אנדערע טהאן גוטעס און זיי אפווענדען פון שלעכטעס, אזוי ווי די תורה זאגט: "הכוח תוכיח את עמיתך" — דו זאלסט שטראפען, דו זאלסט אויפצייגען דיין חבר וואס מען מעג און וואס מען טאר ניט, און דאס קען געטהאן ווערען אויף דרייערליי אופנים: אנגרייפען דעם זינדיגען מיט די הענד, בעשטראפען איהם קערפערליך, אזוי ווי פנחס הכהן האט געטהאן צו זמרי און כזבי, ווי עס ווערט דערצעהלט אין דער סדרה בלק; שטראפען מיט רייד, אזוי ווי משה רבנו האט געזאגט צום מצרי וואס האט געשלאגען א אידען: "רשע למה תכה רעך" — רשע, שלעכטער מענש, ווארום שלאגסטו דיין חבר? און דורך פעראכטען דעם שלעכטען מענשען אין הארצען, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "שנאתי קהל מרעים" — איך האט פיינט פערזאמלונגען פון שלעכ־טע מענשען. פאלגליך, איז אויב נור מען קען, אויף וואס פאר אן אופן ניט איז, אפהאלטען איינעם פון זינד איז מען דאס מחויב צו טהאן. דעריבער, אויב מען געפינט זיך אין קאמפאני צווישען מענשען, קען אמאל זיין, אז מען זעהט

פון וועמען אן עולה און מען פערשווייגט עס און דאָס איז א זינד; ווען אָבער מען מיידט אוים געזעלשאפט און מען לעבט אין איינזאמהייט, פאלט ארונטער דער חוב פון „הוכח תוכיח" און מען איז זיכער פון אן עבירה. און מקיים זיין די מצוה פון "הוכח תוכיח" ווי געהעריג איז, איז ניט אזוי לייכט און ניט אימער קען מען יוצא זיין אין דעם פרט. דעריבער איז גלייכער אז מען איז גאָר אין גאנצען פטור פון דיעזער מצוה.

און ווידער איז דאָס קאָמפּאנירען זיך מיט מענשען אָפטמאָל ניט גוט, ווייל מען ווערט צוטומעלט און מען פערלירט דעם שכל און מען קען זיך ניט בעראטהען מיט זיך אליין וועגען אייגענע אנגעלעגענהייטען. אמאָל לערענט מען זיך פון זיי אָפּ שלעכטע זיטען; אָבער אז מען איז אליין, איז מען מעהר מיושב'דיג, מען קען יעדע זאך ריכטיג בעטראכטען און מען האָט ניט פון וועמען אָפּצולערנען זיך צו טהאָן וואָס מען דארף ניט אָדער עס פאסט ניט. דעריבער האָבען אונזערע אלטע חכמים געזאָגט אין פרקי אבות: "שיחת הילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאין את האדם מן העולם" — דאָס ריידען צופיעל מיט קינדער און דאָס זיצען אין געזעלשאפט פון עמי הארצים, פון פערגרעבטע מענשען נעהמען אוועק דעם מענשען פון דער וועלט.

דער כלל איז, אז דאָס רוב עבירות ווערען בעגאנגען דורך צוויי, ווי למשל: זנות, שווינדעל אין מסחר, פאלש שווערען, פאלש עדות זאָגען און אלע עבירות וואָס ווערען געטהאָן מיט'ן צונג, ווי לשון הרע און דאָס גלייכען, קען א מענש ניט עובר זיין מיט זיך אליין, נור אין געזעלשאפט ווייניגסטענס מיט נאָך איין מענשען. ווען אָבער מען איז אליין, אָפּגעזונדערט פון מענשען, איז מען זיכער, אז מען וועט ניט עובר זיין אויף די אלע עבירות און דאָס ברייגנט דעם מענשען צו גוטע און שעהנע מדות. און עס איז שוין געזאָגט געוואָרען אז דער הויפּט זייל, דער הויפּט יסוד פון א ריינע הארץ איז דאָס ליעב האָבען איינזאמקייט.

דעריבער היט זיך, ברודער, אז בעת דו ביזט אליין זאָל דיר דער יצר הרע ניט ארייגעבען קיין חשק צו זוכען געזעלשאפט און לייטע מיט וועמען צו קאָמפּאנירען זיך. און אז דו וועסט אָנגעהמען די מדה פון בדידות, פון איינזאמ־קייט, זאָלסטו פּאָרזיכטיג זיין ניט צו האָבען דעם טעות און אויך אויסמיידען די געזעלשאפט פון לערנער, גאָטספאָרכטיגע און גוטע און פרומע לייט. דו זאָלסט זיך ניט לאָזען איינריידען פון יצר הרע, אז בדידות, איינזאמקייט דארף זיין פאָלקאָם און ניט קאָמפּאנירען זיך מיט קיינעם, ווייל דאָס איז ניט אזוי. מיט לומדי תורה און גוטע און פרומע לייט דארף מען זיך דוקא יא קאָמפּאנירען, ווייל דאָס פיהרט צו גוטעס, אזוי ווי דער חכם זאָגט אין משלי: "הולך את חכמים יחכם" — דער וואָס געהט מיט קלוגע, דער וואָס קאָמפּאנירט זיך מיט זיי, ווערט קלוג. און די חז"ל האָבען געזאָגט: "קבוץ לרשעים רע להם ורע לעולם ולצדיקים טוב להם וטוב לעולם" — א צוזאמענקונפט פון רשעים איז שלעכט פאר זיי און שלעכט פאר דער וועלט און א צוזאמענקונפט פון צדיקים איז גוט פאר זיי און גוט פאר דער וועלט. אין אן אנדער פלאַץ האָבען די חז"ל געזאָגט: "יהי ביתך בית ועד לחכמים" — דיין הויז זאָל זיין א פערזאמלונגס פלאַץ פאר חכמים. אין מלאכי זאָגט א פסוק: "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע" — דאמאָלס האָבען זיך גאָטספאָרכטיגע צוזאמענגערעדט איינע מיט די אנדערע און גאָט האָט געהערט און אָנגענומען זייערע רייד. דערפון זעהט מען, אז די געזעלשאפט פון צדיקים דארף מען ניט און מען טאָר ניט

אויסמיידען, און דאָס וואָס איך האָב געזאָגט, אז מען דאַרף זיך דערווייטערען פון חברותא, פון קאָמפּאַני, איז דאָס געמיינט צוזאמענקינפטע פון ניט גוטע און פרומע לייט.

פרק ז׳

אכצעהנטעס, דאַרף א מענש האָבען מיט זיך אליין א רעכענונג בעת עס קומט אהם אָן א געפיהל פון גאוה; בעת ער הויבט אָן צו דענקען אז ער איז גרעסער אָדער חשוב׳ער פון אנדערע און ער פערלאנגט דעריבער צו געניסען אויף דער וועלט אזעלכעס וואָס עס געהער גאָרניט צו איהם. ווען עס קומען איהם אָן אזעלכע געדאנקען, דאַרף ער בעטראכטען זיין ווירדע צווישען די בעשעפעניסען און ער וועט דאַן וויסען ווי קליין און נישטיג ער איז, און וואָס פאר א קליינע ראָלע ער שפּיעלט צווישען אַלעם וואָס גאָט האָט באַשאַפען. אזוי ווי איך האָב שוין ערקלעהרט אין זעקסטען שער פון דיעזען ספר.

דאַן דאַרף ער זיך אין זינען נעהמען, אז כאָטש ער פערנעהמט א קליינעם פּלאַץ אין דער שאפונג, האָט דער בעשעפער איהם צוגעטיילט די גדולה צו זיין דער מושל איבער די אנדערע לעבעדיגע זאכען, וואַקסונגען, מעטאַלען און מינעראַלען, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין תהלים: ״תמשילהו במעשי ידיך״ — דו, גאָט, האָסט דעם מענשען געמאַכט געוועלטיגען איבער די שאפונג פון דיינע הענד. אויסער דעם האָט גאָט דעם מענשען געמאַכט צו וויסען די געזעצע פון זיין תורה און האָט איהם געגעבען שכל צו פערשטעהן אויבערשטע און אונטערשטע, אָדער הימעלשע און ערדישע סודות פון דער וועלט. דער מענש, הייסט עס, קען משיג זיין די לעהרען פון אסטראָנאָמיע, פון דעם גאנג פון שטערען און פּלאַנעטען, און פערבאָרגענע זאכען אויף דער ערד און אין דער ערד. און דערצו פערשטעהט ער צו דאַנקען און לויבען זיין בעשעפער, רופען צו איהם אין צייט ווען איהם איז שלעכט, ווען ער ווערט בעגעגענט פון צרות אויף דער וועלט. און דורך די הילף פון גאָט טהוט דער מענש אויף וואונדערליכע זאכען, און נאָך פיעלע טובות, קערפּערליכע און גייסטיגע, וואָס גאָט טהוט מיט איינצעלנע מענשען און מיט׳ן כלל, וועלכע עס וואָלט פערנומען פיעל פּלאַץ אויסצורעכענען.

און בעדענק זיך, ברודער, ווי קליין דיין ווירדע איז אויף דער וועלט, ווי נידעריג דיינע אויפפיהרונגען זיינען, און דאָך האָט דיך גאָט גרויס געמאַכט און דערהויבען, כאָטש ער דאַרף צו דיר ניט אָנקומען און דו דאַרפסט יאָ אָנקומען צו זיין השגחה און הילף. בעטראכט דאָס אַלעס און שאנעווע די קרוין וואָס גאָט האָט דיך בעקרוינט און די דערהויבענקייט וואָס ער האָט דיך דערהויבען דאָ אויף דער וועלט און האָט נאָך פאר דיר בעהאלטען גרויסע בעלוינונג לעולם הבא, און בעהעפט זיך אין גאָטס דיענסט און דאנק איהם און לויב איהם שטענדיג.

און דאָס וואָס גאָט האָט דיך מיט זיין גוטסקייט און גנאדען דערהויבען זאָל דיך ניט ברייגען צו האַלטען זיך גרויס און שטאָלצירען, מיינענדיג אז דו ביזט צו אַלעס בערעכטיגט און עס קומט דיר אַלעס על פּי דין. דו דאַרפסט אין זינען האָבען אז לויט דיין ווירדע האָסטו דאָס ניט פערדיענט, און זיין א נכנע און אן עניו, אן אונטערטעניגער און אַ נידערגעפאַלענער, אַזוי ווי אַ שוואכער,

נידעריגער דיענער צו זיין ווירטה, וועלכער טהוט מיט איהם חסד און הויבט איהם אויף צו א הויכער שטופע. דער מענש דארף ניט און טאָר ניט זיין געהויבען צוליעב זיין חשיבות אויף דער וועלט, און ער דארף זיך ניט מאכען קיין געוואוינהייט צו בעטען און פערלאנגען ניט וויסענדיג זיכער וואָס עס איז פאר איהם גוט און וואָס עס איז ניט גוט. אין דעם פרט דארף ער זיך פערלאָזען אויף גאָט און האָבען אין איהם בטחון אז ער טהוט אלעס פון זיין טובה וועגען.

מען דערצעהלט אויף א געוויסען צדיק, אז צום סוף פון זיין דאווענען פלעגט ער זאָגען:

מיין גאָט, דאָס וואָס איך וואָג, דאָס וואָס איך שטעל זיך אונטער צו בעטען ביי דיר, איז ניט מחמת איך בין נאריש און ווייס ניט ווי קליין איך בין און ווי גרויס דו ביזט. איך ווייס דוקא אז דו ביזט גרויס און ערהאבען און איך בין צו קליין און מבוזה צו פערלאנגען עטוואָס פון דיר און לויבען דיין הייליגען נאָמען וואָס איז געהייליגט אין דער וועלט פון די הייליגע מלאכים; אָבער איך וואָג צו טהאָן דאָס, ווייל דו האָסט מיך דערהויבען מיט דיין געבאָט, מיט דיין אָנזאָגען מיר אז איך זאָל דיך רופען, אז איך זאָל ביי דיר בעטען, און דו האָסט מיר ערלויבט צו לויבען דיין הויכען נאָמען לויט ווי איך בעגרייף דיך און לויט איך ווייס און פערשטעה דיין כבוד. דערמיט צייג איך ארויס מיין קנעכטשאפט צו דיר און מיין ערנידערונג פאר דיר. און דו, גאָט, ווייסט דאָך וואָס עס איז גוט פאר מיר, מיין איך ניט מיט מיין תפלה אויפמערקזאם צו מאכען דיר וואָס מיר פעהלט, וואָס איך דארף, ווייל דאָס ווייסטו בעסער פון מיר. איך בעט נור ביי דיר, כדי איך זאָל פיהלען און ניט פערגעסען אז איך מוז צו דיר אָנקומען און פערשטארקען מיין בטחון אין דיר. און אויב מיין נארישקייט וועט מיך ברייגנען צו פערלאנגען פון דיר אזעלכעס וואָס איז פאר מיר ניט גוט און עס וועט מיר קיינע נוצען ברייגנען, ווייס איך אז דיין בחירה, דיין אויסוואהל איז בעסער פון מיינע און איך פערלאָז זיך מיט אלע מיינע אנגעלעגענהייטען אויף דיין גזירה, אויף דיין הימעלשער בעשטימונג. אזוי ווי דוד המלך ע״ה האָט געזאָגט אין תהלים: ״ה׳ לא גבה לבי ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני״ — גאָט, מיין הארץ איז ניט הויך, איך האָב אין זיך קיין גאוה און איך בין ניט געגאנגען, איך האָב ביי זיך ניט בעשטימט זאכען וואָס זיינען צו הויך און פערבאָרגען פון מיין שכל, נור איך האָב זיך פערלאָזט אויף דיר גאָט, אז דו וועסט אלעס טהאָן פון מיין טובה וועגען.

דער נייצעהנטער חשבון וואָס א מענש דארף האָבען מיט זיין זעעלע איז: ווען דער בעשעפער איז איהם מציל פון בייזע בעגעגניסען, צרות, קראנקהייטען און אנדערע שלעכטע געשעהעניסען, ווי תפיסה, הונגער, דורשט, קעלט, היץ, סם המות, ווילדע חיות, משוגעת, דאָס פערלירען וועלכע עס איז חושים, ווי טויבקייט, בלינדקייט און אנדערע געשעהעניסען וואָס קענען געשעהן מיט א מענשען, און גאָט בעשירמט איהם פון דעם, כאָטש ער איז אפשר ווערטה און האָט פערדיענט אז דאָס זאָל אויף איהם קומען פאר זיינע פריהעריגע חטאים, וואָס ער איז בעגאנגען געגען דעם באשעפער, און פאר פערזאכטען זיינע רייד און ניט תשובה טהאָן אויף די זינד און ניט דאנקען און לויבען איהם פאר זיינע שטענדיגע חסדים און טובות.

ווען דער קלוגער מענש וועט, בעת ער ווערט נצול פון וועלכע עס איז צרה, דאָס גוט בעטראכטען; ווען ער וועט זיך בעדענקען ווי אזוי גאָט שטעלט מענ־

שען צו פּראָבע דורך ברײנגען אויף זײ פּגעים רעים און דורך בעשירמען פון זײ, כאָטש מען איז דאָס ניט ווערטה — אז ער וועט דאָס האָבען אויף'ן רעיון, וועט ער דאנקען גאָט פאר זײנע גענאדען און וועט תשובה טהאָן און בעטען בײ גאָט פערצײהונג אויף זײנע זינד, אויף וועלכע גאָט האָט לאנג געווארט צו שטראָפען איהם, און ער וועט זיך פלײסיג נעהמען צו דיענען גאָט, כדי אויסצומײדען זײן שטראָף, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין דער תורה: "והיה אם שמוע תשמע, והסיר ה' ממך כל חולי" — אז דו וועסט הערען גאָט'ס קול, אז דו וועסט איהם פאָלגען און דיענען, וועט גאָט פון דיר אָפּטהאָן אלע קראנקהײטען און צרות. און אײנער פון אונזערע פארצײטיגע חכמים האָט געזאָגט: "אין ערוד ממית אלא החטא ממית" — ניט די גיפטיגע שלאנג טויטעט, נור די זינד טויטעט. ד"ה, אַז דעם וואָס זינדיגט ניט איז גאָט מציל פון בײזע שלאַנגען און אַנדערע פּגעים רעים. און דוד המלך ע"ה זאָגט אין תהלים: "על שחל ופתן תדרוך" — ווען דו וועסט ניט זינדיג זײן, וועסטו טרעטען אויף בײזע, גיפטיגע שלאנגען און זײ וועלען אויף דיר קײן שליטה ניט האָבען.

דער צוואַנציגסטען חשבון הנפש איז דיעזער: ווען א מענש האָט געלט, דארף ער מיט זיך א חשבון האָבען אויף וואָס פאר אן אופן ער האָט דאָס געלד ערוואָרבען, אפשר ניט אויף אן עהרליכען שטײגער. ער דארף זיך אויך בערעכנען אויב ער האָט פון דעם געלד גענוג אויסגעגעבען פון גאָטס וועגען און אויב ער האָט מענשען בעצאָהלט וואָס זײ קומט. ער זאָל ניט דענקען אז גאָט האָט איהם געגעבען געלד נור פאר איהם אלײן, פאר זײן אײגענעם געברויך און גענוס. ער דארף וויסען, אז דאָס איז איהם געגעבען געוואָרען בלויז אלס פּקדון, אלס בעהעלטנים וואָס ער קען האלטען נור כל זמן גאָט וויל און ער קען דאָס בײ איהם אוועקנעהמען צו יעדער צײט. אז דער מענש וועט האָבען מיט זיך דיעזען חשבון, וועט ער קײנמאָל קײן מורא האָבען פאר א שלעכטע צײט ווען ער וועט פַּערָארימט ווערען, ווײל וואָס קען דאָס איהם קימערען ווען דער פרעמדער פּקדון וועט פון איהם אוועקגענומען ווערען? און אויב דאָס געלד וועט בײ איהם פערבלײבען וועט ער דאנקען דעם בעשעפער און וועט איהם לויבען, און וועט ער עס פערליערען, וועט ער אויך צופריעדען זײן און וועט אָננעהמען גאָטס גזירה פאר גוט.

דער דאָזיגער חשבון הנפש וועט ברײנגען דעם מענשען צו מאכען איהם לײכט צו בענוצען זײן געלד פאר די דיענסט פון בורא יתברך. עס וועט איהם ניט אָנקומען שווער אויסצוגעבען געלד אויף א דבר מצוה, ווײל דאָס וועט דאָך הײסען אָפּגעבען דאָס וואָס מען האָט איהם אנפערטרויט. און ער וועט ניט מקנא זײן דעם רײכערען פאר איהם און ער וועט ניט פעראכטען דעם אָרימען צוליעב זײן אָרימקײט. דאָס געלד וועט בײ איהם זײן אײנס פון די אורזאכען צו פערשטארקען אין איהם מדות טובות און צו דערווײטערען איהם פון מאוס'ע זיטען, אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: "כבד את ה' מהונך" — גיב גאָט כבוד, שענק איהם עהרע פון דײן פערמעגען, און אין אן אנדער פּלאַץ זאָגט ער: "מלוה ה' חונן דל" — דער וואָס איז מילד צו אן אָרימאַן, דער וואָס שטיצט איהם, איז אזוי ווי ער לײהט געלד צו גאָט.

דער אײן און צוואַנציגסטער זעלע חשבון בעשטעהט אין דעם, וואָס דער מענש דארף מיט זיך אלײן אויסרעכענען ווי ווײט ער האָט ביכולת צו דיענען גאָט, און ער דארף זיך אײנגעוואוינען אין דעם און דאָס שטענדיג אין זינען

האבען און זיך סטארען און פלייסען צו טהאן גוטעס לויט זיין מעגליכקייט, ביז דאס וועט ביי איהם ווערען א נאטור זאך. נאכהער זאל ער זיך בעמיהען נאך מעהר און נאך מעהר און ער זאל דערצו חשק האבען, שטענדיג האבען דאס אין זינען און בעטען ביי גאט אז ער זאל איהם העלפען און שטארקען צו טהאן נאך מעהר ווי זיין מעגליכקייט, ער זאל וויסען מעהר און טהאן מעהר.

אז ער וועט עס שטענדיג ערנסט אין זינען האבען, וועט איהם גאט העלפען אז זיין וואונש זאל ערפילט ווערען און ער וועט פאר איהם עפענען די טויערען פון זיין וויסען און ער וועט שטארקען זיין שכל און זיינע גליעדער נאכצוקומען זיינע פערזאגען נאך מעהר ווי ער, דער מענש, האט ביכולת שטופע נאך שטופע, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: "אני ה' מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך" — איך גאט לערען דיך צו גוטען, איך מאך דיך טרעטען אין דעם ריכ־טיגען וועג וואס דו דארפסט געהן. דאס איז אלץ איינס ווי איינער לערענט זיך א געוויסע מלאכה, איז אנפאנגס לערענט ער נאר טיילען פון דער ארבייט וואס זיינען איהם לייכט איבערצונעהמען, כאטש ער וואלט לכתחילה געקענט טהאן אין דער זאך מעהר. ווען אבער ער ארבייט זיך איין אין דעם און ווערט צוגע־וואוינט צו דער ארבייט, בעגרייפט ער אליין אזעלכעס וואס מען האט איהם גארניט געלערענט.

און אזוי איז אויך אין לערנען וועלכע ניט איז חכמה. לאמיר נעהמען, למשל, די חכמות השיעור (געאמעטריע), פאנגט מען עס אן מיט ניט קיין שווערע פראבלעמען, וואס ליגען זיך לייכט אויף'ן שכל. שפעטער אבער, ווען ער טהוט זיך אריין אין דער זאך און איז פלייסיג אין זיין לערנען העלפט גאט דעם תלמיד און זיין שכל ווערט פון זיך אליין שארפער און ער לערענט די זאך אוים גרינדליך. פון איין זאך פערשטעהט ער אנדערע זאכען און ער טהוט אויף וואונדער, עפעס אזוי ווי דורך א נבואה וואס קומט פון גאט.

אזוי איז אויך מיט אנדערע חכמות וואס א מענש לערענט. ווארום ווען איינער טהוט זיך אריין אין א חכמה זאך בעקומט ער א הימעלשען גייסטיגען כח, וואס א מענש האט קיין מאכט צו געבען איהם. דעריבער האבען אונזערע רבנים ז"ל געזאגט: „חכם עדיף מנביא" — א חכם איז בעסער פון א נביא. און אליהוא זאגט אין איוב: "אכן רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינם" — דאס איז א גייסט אין מענשען און גאט'ס אטהעם גיט זיי פערשטאנד.

און וויבאלד די הויפט זאך ביי אלע מלאכות און חכמות איז דער שכל, די געטליכע קראפט וואס ברייננט דעם תלמיד צו פאלקאמענהייט אין דער זאך וואס ער לערענט, דארפסטו, ברודער, פערשטעהן אז דער עיקר כונה פון די מצוות וואס א מענש טהוט מיט זיין קערפער, מיט זיינע גליעדער איז, כדי דאס מקים זיין די דאזיגע מצוות זאל דעם מענשען ברענגען צו די הערצליכע מצוות, צו די מצוות וואס מען איז מקים מיט דער מחשבה, מיט'ן געדאנק, ווייל דאס איז דער הויפט אויפהאלט פון גאטעס דיענסט און זיי, די הערצליכע מצוות, זיינען דער עיקר פון דער תורה, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דער תורה: "את ה' אלהיך תירא" — פאר גאט דיין גאט זאלסטו מורא האבען. אן אנדער פסוק זאגט: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו" — די זאך, דער ענין התורה והעבודה, איז זעהר נאהענט צו דיר צו טהאן עס מיט דיין מויל און הארץ. די תורה זאגט אויך "ואהבת", דו זאלסט גאט ליעב האבען,

און ליעב האבען איז אויך ניט א זאך וואס מען קען טהאן מיט די אברים, נור מיט'ן הארץ, מיט דער מחשבה.

און ווייל די הערצליכע מצוות זיינען העכער פון דעם מענשען'ס כח; ווייל גייסטיגעס איז ניט אין זיין נאטור, קען ער די הערצליכע מצוות ניט ריכטיג מקים זיין סיידען ער זאל זיך אפשיידען פון א סך פון זיינע טיערישע תאות און פערטרייבען פון זיך זיינע נאטירליכע נייגונגען. דעריבער האט איהם גאט גע־געבען קערפערליכע מצוות, מצוות וואס ער דארף טהאן מיט זיינע גליעדער אזוי ווייט ווי ער האט ביכולת. דיעזע מצוות שוואכען אפ זיינע תאות און עס מאכט איהם לייכטער נאכצוקומען די הערצליכע מצוות, פארזאגען, וואס זיינען שייך צו דער מחשבה, צום גדאנק.

און אז דער גלויביגער בעמיהט זיך און פלייסט זיך אין מצוות מחשביות אין גדאנק מצוות און טהוט זיי אזוי פיעל ווי מעגליך, עפענט גאט פאר איהם דעם טויער פון גייסטיגע מעלות און ער קען דערגרייכען נאך מעהר ווי זיין מעגליכקייט צו דיענען גאט מיט'ן גוף און מיט דער נשמה, אפען און פער־בארגען, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "לבי ובשרי ירננו אל אל חי" — מיין הארץ און מיין לייב וועלען לויבען דעם לעבעדיגען גאט.

דאס איז גלייך אזוי ווי איינער וואס האט פערפלאנצט בוימער און ער האט די ערד אויסגעארבייט און אויסגערייניגט פון דערנער און ווילדע גראזען, האט די בוימער בעוואסערט ווען מען האט גדארפט, און געטהאן אנדערע זאכען וואס נויטיג איז, קען ער האפען צו גאט אז עס וועלען וואקסען פירות. ווען אבער ער פערנאכלעסיגט און היט די בוימער ניט אפ ווי געהעריג איז, קען ער ניט ערווארטען אז גאט וועט איהם געבען פרוכט. אזוי איז אויך מיט דיענען גאט. אז דער מענש סטארעט זיך און פלייסט זיך אין דעם ווי ווייט מעגליך, וועט איהם גאט העלפען צו טהאן פון גאט'ס וועגען אריבער זיינע געוועהנליכע מעגליכקייטען. דאס איז די הימעלשע גוטע פרוכט וואס גאט גיט זיינע געליעב־טע דא אויף דער וועלט, אזוי ווי די חז"ל האבען געזאגט אין פרקי אבות: "כל המקים את התורה מעוני סופו לקימה מעושר" — ווער עס איז מקים די תורה פון ארעמקייט, וועט דער סוף זיין, אז ער וועט זי מקים זיין פון רייכקייט.. און ווי שלמה המלך זאגט אין קהלת: "כי לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת" — דעם מענשען וואס איז גוט פאר איהם, וואס האט ביי איהם לאסקע האט גאט געגעבען חכמה און וויסענשאפט און רייכטהום.

און די חז"ל האבען געזאגט: "תורה מביאה לידי זהירות" — תורה ברייננט דעם מענשען צו זיין גוט און פרום. אז ער לערענט די תורה, ברייננט עס איהם צו זיין אפגעהיט פון זינד אפילו ווען די עבירות קומען איהם צו דער האנד. ער רעבענט דארט נאך מדרגות, שטופען אלץ העכערע און העכערע ביז צו חסידות, וואס דאס איז די העכסטע מדרגה, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: "אז דברת בחזון לחסידך" — דאמאלס האסטו, גאט, גערעדט מיט נבואה צו דיינע חסידים.

ווען אבער א מענש פערנאכלעסיגט צו טהאן פון גאט'ס וועגען לויט זיינע מעגליכקייט און ער האלט פאר גרינג צו טהאן דאס וואס ער קען, וועט זיך גאט'ס הילף פון איהם דערווייטערען און ער וועט איהם ניט געבען די מעג־ליכקייט צו דיענען איהם און טהאן מעשים טובים, אפילו אזעלכע וואס דער מענש האט ביכולת צו טהאן, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "רחוק ה'

מרשעים" — גאָט איז ווייט פון די רשעים. און ישעיה הנביא זאָגט פון גאָט'ס וועגן: "עונותיכם מבדילים" — אייערע זינד האָבען מיך אָפּגעשיידט פון אייך און איך וועל אייך ניט קומען צו הילף אַז איהר זאָלט מיך דיענען.

דעם צוויי און צוואַנציגסטען חשבון הנפש דאַרף דער מענש מיט זיך האָבען אין דעם ענין פון תקון העולם, פון ברייינגען דער וועלט נוצען צוזאַמען מיט אַנדערע מענשען, אַזוי ווי אַקערען, זעען, שניידען תבואה אָדער מסחר'ן, זאַכען וואָס מענשען טהוען פאַר זיך און פאַר דער טובה פון דער גאַנצער מענשהייט, ווייל אַהן דעם קען די וועלט קיין קיום ניט האָבען. דאַרף אין דיזען פּרט יע־דער איינער זיך בעטראַכטען, אַז ער דאַרף די אַנדערע מענשען, וואָס העלפען אויפהאַלטען דעם קיום פון דער וועלט אַזוי ווי ער, ליעב האָבען. ער דאַרף ליעב האָבען פאַר זיי דאָס וואָס ער האָט ליעב פאַר זיך און פיינט האָבען פאַר זיי דאָס וואָס ער האָט פיינט פאַר זיך. ער דאַרף אויף זיי רחמנות האָבען און אָפּ־ווענדען פון זיי וועלכען עס איז שאַדען לויט זיין מעגליכקייט, אַזוי ווי די תורה זאָגט: "ואהבת לרעך כמוך" — דו זאָלסט דיין חבר ליעב האָבען אַזוי ווי זיך אַליין.

דאָס איז גלייך אַזוי ווי אַ גרופּע מענשען לאָזען זיך אַוועק אין אַ ווייטע וועג און זיי האָבען מיט זיך אַ סך אָקסען אָדער פערד, וואָס פיהרען שווערע משאות, וועלכע מען דאַרף אין געוויסע פּלעצער אויסלאָדען און אַנלאָדען. מוזען די לייט זיין גוט איינע צו די אַנדערע און העלפען איינער דעם אַנדערען. ווען אָבער יעדער איינער וועט זיין פאַר זיך, וועלען דאָס רוב פון זיי מיעד ווערען און וועלען ניט דערגרייכען זייער ציעל. און דעריבער, ברודער, איז די וועלט שווער אויף די מענשען; דעריבער קומט מענשען אַן זייער חיונה אַזוי שווער מיט דאָפּעלטע ארבייט, ווייל זיי ווילען זיין אָפּגעזונדערט פאַר זיך און געניסען פון דער וועלט מעהר ווי זיי דאַרפען, מעהר ווי זיי מוזען נויטיג האָבען. און צוליעב דעם, ווייל מענשען בענוגענען זיך ניט און יעדער איינער וויל פאַר זיך אַלץ מעהר און מעהר, פעהלט זיי אפילו זייערע נויטוועדיגקייטען און זיי זיינען ניט צופריעדען פון דער וועלט און זיי זיינען מתרעם און בעדוויערען וואָס זיי האָבען ניט גענוג אויף זייער אויסקומעניש.

ווען אָבער מענשען וואָלטען זיך בענוגענט מיט בלויז דאָס וואָס זיי מוזען האָבען נויטיג און אַלע וואָלטען זיך גלייך געסטאַרעט פאַר די נוצען און וואָהל־זיין פון אַלעמען, וואָלטען זיי ניט גערדאַרפט אַזוי פיעל האָוען, אַזוי פיעל האָ־רעווען און יעדער איינער וואָלט געהאַט מעהר ווי ער דאַרף.

און ניט גענוג וואָס מענשען העלפען ניט איינע די אַנדערע, שוואַכען זיי נאָך אָפּ איינער דעם צווייטען און לאָזען ניט צו אַז אַן אַנדערער זאָל אויך עפּעס האָבען, און דאָס ברייינגט דערצו אַז אַלעמען פעהלט און קיינער דערגרייכט ניט זיין פערלאַנג און וואונש.

דעריבער, ברודער, סטאַרע זיך צו האָבען אמת'ע גוטע פריינד און טרייע חברים וואָס זאָלען דיר העלפען אין דער תורה און אין וועלטליכע זאַכען, זייען־דיג טריי צו זיי מיט'ן גאַנצען האַרצען און מיט אַ קלאָהרען זינען, און זיי זאָלען דיר זיין בעליעבט אַזוי ווי דו ליעבסט זיך אַליין. און דו זאָלסט ניט פערטרויען דיינע סודות נור צו דיינע בעסטע און געטרייעסטע פריינד, אַזוי ווי בן סירא האָט געזאָגט: "רבים יהיו דורשי שלומך, גלה סודך לאחד מאלף" — פיעל פריינד זאָלסטו האָבען, אָבער דיין סוד פערטרוי נור צו איינעם פון טוי־

זענד. און דער חכם זאגט אין משלי: "שמן וקטורת ישמח לב ומתק רעהו מעצת נפש" — אזוי ווי בוימעל און בשמים דערפרעהט דאס הארץ, אזוי דערפרעהט די עצה פון אן אמת'ען פריינד, ווען די עצה איז פון פריינד'ס נשמה, ווען זי איז אוים געטריישאפט און אויפריכטיגקייט.

פרק ח'

צום דריי און צוואנציגסטען חשבון הנפש בעלאנגט דאס בעטראכטען די וועלט און אלעס וואס אין איהר געפינט זיך, פון די קליינע בעשעפעניסען און די גרויסע, די מעלות פון די רעדעוודיגע, די מענשען, די שטופען פון די ברואים אונטען אויף דער ערד און אויבען אין הימעל, די בעוועגונגען פון דער זון, די לבנה, די שטערען און פלאנעטען, דאס פאלען פון רעגען, דאס בלאזען פון ווינד און די ארט און וויזע ווי אזוי א קינד ווערט געבוירען. ער דארף אויך בעטראכטען די מעהר דעליקאטנע זאכען, די מעהר וואונדערליכע זאכען פון דעם בעשעפער, וואס זיינען מעהר אנגעזעהן אדער פערקעהרט — מעהר פערבארגען, אבער זיי צייגען גאט'ס חכמה, מאכט, גוטע פיהרונג און די אלגעמיינע חסד און רחמים און השגחה אויף זיין שאפונג.

און דיין געוואוינהייט צו זעהן גאט'ס וואונדער זאל דיך ניט פערפיהרען אוועקצומאכען אלעס מיט דער האנד און האלטען עס פאר גרינג. ווארום דער שטייגער איז, אז ווען מען וויים פון א זאך און מען זעהט עס אפט, מעג עס זיין א וואונדערבארע זאך, בעוואונדערט מען עס ניט. עס זיינען אפילו דא מענשען וואס בעלאנגען צו א העכערען, צו אן איידעלערען קלאס, און דאך בעוואונדערען זיי, למשל, א לקוי חמה, א לקוי לבנה, אן אויסערגעוועהנליכען שטורם, שטארקע דונערען און בליצען; אבער זיי בעוואונדערען ניט די זון אויפגאנג און אונטערגאנג, א געוועהנליכען רעגען, א געוועהנליכען ווינד און דאס גלייכען, ווייל די ערשטע זעהען זיי ניט אפט און די לעצטע איז ביי זיי קיין נייעס און זיי זיינען געוואוינט צו דעם. אזוי בעוואונדערען אויך מענשען די כוואליעס אויף'ן ים, דאס שטורמען פון די וואסער, די זאנדערבארע חיות וואס געפינען זיך דארט און זיי בעוואונדערען ניט די טייכען און די קוואלען וואס פליסען שטענדיג אהן אויפהער, אויך צוליעב דעם, ווייל דעם ים זעהען זיי זעלטען און טייכען און קוואלען זעהען זיי אפט.

דעריבער, ברודער, דארפסטו מיט זיך האבען א חשבון הנפש און בעאבאכטען אלעס וואס דער בורא יתברך האט בעשאפען און בעוואונדערען אלעס, הן די זאכען צו וועלכע דו ביזט צוגעוואוינט, הן די זאכען וואס דו זעהסט זעלטען, אדער אפילו וואס דו האסט ניט געזעהן, נור דו ווייסט אז זיי עקזיסטירען.

און דיין נארישקייט זאל דיך ניט ברייגנען דערצו אז דו זאלסט בעאבאכטען זאכען אין דיין יוגענד, ווען דו האסט נאך קיין שכל אפצושאצען ווי וואונדערבאר זיי זיינען, און ווען דו ווערסט עלטער און דיין שכל ווערט שארפער און קלעהרער, זאלסטו שוין גארניט דענקען וועגען דעם. אדרבא, קוק זיך צו און בעטראכט די זעלבע זאכען אזוי ווי דו זאלסט זיי קיינמאל ניט האבען געזעהן. שטעל זיך פאר אז דו ביזט פריהער בלינד געווען און איצט זיינען דיינע אויגען אויפגעעפענט געווארען און דו זעהסט די זאכען צום ערשטען מאל. און דו

ווייסט דאָך, ברודער, אז א נאר איז אזוי ווי א בלינדער און אז דער נאר קריגט שכל איז אזוי ווי ער ווערט פון בלינד זעהענדיג, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין דער תורה אויף אדם און חוה: "ותפקחנה עיני שניהם" — זייערע ביידענס אויגען זיינען געעפענט געוואָרען, וואָס עס מיינט, אז זיי זיינען געקומען צום שכל, אָבער בלינד זיינען זיי פריהער אויך ניט געווען.

אז דו וועסט אזוי טהאָן, וועסטו שטענדיג בעוואונדערען גאָט'ס שאפונג און קיין זאך וועט ניט זיין קליין אין דיינע אויגען.

און דו זאָלסט ניט פערנאכלעסיגען צו דערמאָהנען דיינע גייסטיגע גע־פיהלען זיי זאָלען זיך די מיה נעהמען און בעזייטיגען דיינע נארישקייטען, וועסטו דאמאָלס זעהן און אנערקענען די וואונדער פון בורא יתברך, וואָס דו האָסט פריהער ניט געוואוסט און ניט פערשטאנען, אזוי ווי א געוויסער חכם האָט געזאָגט: "די הערצער פון קלוגע האָבען אויגען און זיי זעהען וואָס די נארען זעהען ניט", און אזוי ווי ישעיה הנביא האָט געזאָגט: "שאו מרום עיניכם" — איהר וועט וויסען, איהר וועט פערשטעהן גאָט'ס וואונדער, ווען איהר וועט אויפהויבען אייערע אויגען צום הימעל און בעטראכטען וואָס פאר א זעלטענע קונץ עס ליגט אין די שאפונג.

דער פיער און צוואנציגסטער זעעלע רעכענונג בעשטעהט אין דעם, אז דו זאָלסט מיט זיך אליין א חשבון האָבען און אויספאָדערען דיין אייגענעם נפש, דיין אייגענעם שכל, אז ער זאָל פאר דיר ענטדעקען אלעס וואָס ער וויים און בעגרייפט וועגען גאָט, זיין תורה, די רייד פון אונזערע פארצייטיגע חכמים און זייערע רעטעניסען, די ענינים וואָס זיינען שווער צו פערשטעהן. פאָרער אויך אויף דיין שכל ער זאָל דיך לערנען און געבען מעהר צו פערשטעהן דעם ענין פון די תפלות וואָס דו האָסט אמאָל געלערענט. די אלע זאכען דארפסטו גוט בעטראכטען, כדי צו וויסען ווי אזוי אָנצוגעהן ווייטער אין די ענינים פון עבודת הבורא.

ווארום איידעלע, דעליקאטנע זאכען האָבען ניט איינעם און דעם זעלבען פנים, איינעם און דעם זעלבען אויסזעהן. ביי דעם וואָס דער שכל איז שוואך און ביי דעם וואָס בעזיצט א שטארקערען, א שארפערען שכל. דער טעמפער מה פערשטעהט עס אנדערש און דער שארפער — אנדערש. און וואָס מעהר שכל א מענש האָט, אלץ ווערען איהם טיעפע און דעליקאטנע ענינים קלעהרער און קלעהרער. דעריבער בענוגען זיך ניט דערמיט וואָס עס איז פערבליבען אין דיין הארץ אָדער אין דיין מח פון דיין אמאָליגען לערנען די שווערע אונדייטליכע ענינים, נור ווען דו קריגסט מעהר שכל, דארפסטו זיך אָנפאנגען גריבלען אויף דאָס ניי און לערנען מיט מעהר אויפמערקזאמקייט גאָט'ס תורה און די רייד פון די נביאים אזוי ווי אזעלכער וואָס האָט עס גאָר קיינמאָל ניט געלערענט.

און דו דארפסט זיך נעהמען די מיה און געוואוינען זיך אויסטייטשען און גוט פערשטעהן זייערע ווערטער, אויסדריקע און מיינונגען, וואָס מען קען פון ווערטער און פסוקים אויסדריגען, וואָס עס איז פשוט ווי עס שטעהט גע־שריעבען און וואו עס זיינען בעהאלטען געוויסע כונות, וואָס עס זיינען אָפענע זאכען און וואָס פערבאָרגענע, וואָס א מענש קען פערשטעהן מיט'ן שכל און וואָס ער קען ניט משיג זיין.

און אזוי זאָלסטו אויך טהאָן מיט תפלות און שבחים צו גאָט. אין דעם זאָלסטו זיך אויך ניט פוילען צו בעטראכטען גוט יעדעס וואָרט, זייערע בע־

דייטונגען און צו וואס זיי ציעלען, כדי ווען דו וועסט ריידען פאר דיין גאט זאלסטו וויסען וואס דו רעדסט און וואס דו פערלאנגסט. דו זאלסט אין דיעזען פרט ניט זיין ווי א יונגער איינגעל און ניט ארויסריידען סתם ווערטער וואס קומען אויף'ן צונג ניט אכטענדיג ווי אזוי זיי ווערען ארויסגעשפראכען און ניט ווייסענדיג געגוי זייער בעדייטונג. מיר האבען שוין פריהער גענוג גערעדט וועגען דיעזען ענין און עס איז איבעריג אנצוציהען איצט א סך רייד וועגען דעם.

און אזוי זאלסטו אויך טהאן ווען דו לערנסט די ספרים פון חכמים און קבלה, די טראדיציעס וואס ווערען איבערגענומען פון דור צו דור. דו דארפסט אין דעם אויך צולייגען דיין מח, און ווען אפילו א זאך קומט ביי דיר ניט אויס אזוי ריכטיג, זאלסטו זיי, די חכמים און די שעפער פון די טראדיציעס, דן זיין לזכות. דו זאלסט זיי ניט בעשולדיגען, אז זיי האבען ניט ריכטיג געזאגט, נור אנהעגגען אז דו פערשטעהסט זיי ניט אקוראט, און פאדער אויף דיין שכל ער זאל דיר די זאך פינקטליכער ערקלעהרען. דו מעגסט שוין האבען די זאך פיעל מאל געלערנט, שטעלט זיך פאר אז דו פאנגסט עס איצט אן און גריבעל זיך אין דעם צו וויסען און פערשטעהן וואס מעהר.

און די זאך וואס וועט ביי דיר קלאהר ווערען, זאלסטו געדענקען און דאס וואס וועט ביי דיר פערבלייבען אין ספק, זאלסטו ניט דורכלאזען, נור נאכפרעגען און נאכפארשען וועגען דעם ביי די חכמים, ביי די לערנער פון דיין צייט, אבער ניט אויבערפלעכליך ווי איינער וואס הויבט אן לערנען א זאך, נור מיט מעהר אויפמערקזאמקייט, מיט מעהר פערטיעפען זיך אין דעם ענין.

אז דו וועסט זיך אזוי נוהג זיין, וועסטו דערגעהן די סודות פון דער תורה און די סודות פון די חכמים מעהר ווי דו האסט געקענט משיג זיין אין אנפאנג פון דיין לערנען.

און זאל דיין גאוה דיך ניט ברייגגען צו דענקען, אז דו ביזט שוין א פער־טיגער חכם פון דיין יוגענד און דו דארפסט שוין ניט לערנען מעהר און וויסען מעהר. עס זאל דיר אויף'ן זינען ניט ארויפקומען אז דו ווייסט שוין אלעס, ווייל דאס וויל דיר אזוי דער יצר הרע איינשמועסען, כדי צו מאכען דיר פויל און אפוועגדען דיר פון נאכפארשען און נאכזוכען צו דערגעהן זאכען אויף ריכטיג. אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: "חכם עצל בעיניו" — דעם פוילען דאכט זיך אז ער איז א חכם, אז עס פעהלט איהם גארניט אין לערנען און וויסען. אין אן אנדער פלאץ זאגט ער דארט: "ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו" — אז דו זעהסט איינעם וואס אין זיינע אויגען איז ער א חכם, קען מען אויף'ן נארר לייגען מעהר האפנונג ווי אויף איהם. ווארום דער ערשטער וויל שוין מעהר ניט לערנען און זוכען צו דערגעהן עפעס, און דער צווייטער, וואס ווייס אז ער איז אומוויסענד, סטארעט זיך צו לערנען און דערוויסען זיך וואס מעהר.

אין קהלת איז דא א פסוק: "החכם עיניו בראשו" — ביים חכם זיינען די אויגען אין קאפ, דאס מיינט צו זאגען בדרך מליצה, אז דער קלוגער, דער פער־שטענדיגער מענש קוקט אויף'ן קאפ, אויף'ן אנפאנג, אויף דעם וואס ער האט פריהער אויפגעטהאן אין די ענינים פון דער תורה און די וועלט און ער בע־דענקט זיך און בעטראכט וואס ער האט נאך פערפעהלט און סטארעט זיך אויס־צובעסערען זיינע פעהלערען. דער נאר אבער קוקט ניט אויף צוריק, אויף זיין

פערגאנגענהייט. ער איז אזוי ווי איינער וואס געהט אין וועג אין א פינסטערער נאכט, קוקט ער זיך ניט ארום הינטער זיך צו וויסען וויפיעל ער איז אפגעגאנגען, ווייל ער וועט דאס סאי ווי סאי ניט זעהן. ער האט נור אין זינען צו פטור'ן זיין גאנג און דאס אפגעגאנגענע קימערט איהם ניט. און אויף דעם זאגט דער חכם: "והכסיל בחושך ילך" — דער נארר געהט אין דער פינסטער. און ער פערגלייכט דארט חכמה צו ליכטיגקייט און נארישקייט, אומוויסענהייט צו פינסטערנים און זאגט: "וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך" — איך זעה איין, אז חכמה איז בעסער פון נארישקייט ווי ליכט איז בעסער פון פינסטערניש.

דער פינף און צוואנציגסטער חשבון וואס א מענש דארף האבען מיט זיך איז: אויף ווי ווייט ער איז ארייינגעטהאן אין עולם הזה און אויף ווי ווייט זיין ליעבשאפט צו וועלטליכע תאות איז שטארקער פון די ליעבשאפט וואס ער פיהלט צו עולם הבא. און וויסענדיג דאס, דארף ער זיך בעמיהען ארויסצוציהען פון זיין הארצען די ליעבע און לוסט צו עולם הזה און פערשטארקען זיין ליעבע און לוסט צו עולם הבא. ער וועט דאס טהאן, ווען ער וועט זיך ארייינטראכטען אין סוף פון דיביידע וועלטען: ווען ער וועט זיך אין זינען נעהמען אז די וועלט איז ניט קיין דויערהאפטע, ניט קיין לאנג עקזיסטירענדע פאר'ן מענשען און יענע וועלט איז א שטענדיגע, אן אייביגע, וואס איז מעהר ווערטה געליעבט צו ווערען.

א געוויסער חכם האט געזאגט: אזוי ווי פייער און וואסער קענען ניט געהאלטען ווערען אין איין כלי, אזוי קענען אין הארץ פון גלויביגען ניט עקזיסטירען צוזאמען ליעבע צו עולם הזה און צו עולם הבא. אנדערע קלוגע לייט האבען געזאגט, אז די וועלט און יענע וועלט זיינען אזוי ווי צוויי ווייבער ביי איין מאן, איז ווען דער מאן ליעבט און צערטעלט איינער, ווערט די צווייטע בייז. אזוי, ברודער, איז מיט די צוויי וועלטען. דיין נשמה און דיין גוף דארפען ביידע אז מען זאל פאר זיי זארגען און צושטעלען זייערע בעדערפניסע, וואס זיי מוזען האבען. און די נשמה נויטיגט זיך מען זאל איהר איינגעוואוינען אין שעהנע, מאראלישע זיטען, איין לערנען איהר דברי חכמה און אפווענדען איהר פון איהרע טהיערישע תאות. אום אויפצוהאלטען דעם גוף אבער דארף מען איהם בעזארגען מיט גוטע שפייזען, געהעריגע משקאות צום טרינקען, וואשען, באדען אין אזעלכע וואסער וואס איז פאר איהם געזונד, און השגחה געבען אויף איהם אז עס זאל איהם קיין זאך ניט פעהלען. אויב אבער דו וועסט זיך אין גאנצען אפגעבען צו פערזארגען דיין גוף, וועסטו פערנאכלעסיגען דיין נשמה, און אויב ווידער דו וועסט שענקען דיין גאנצע אויפמערקזאמקייט דיין נשמה, וועסטו פערנאכלעסיגען דיין גוף, וועלכער קען ניט עקזיסטירען, ווען ער קריגט ניט דאס וואס עס געהער צו איהם.

דעריבער דארפסטו ביידען ניט פערלאזען, ניט די נשמה און ניט דעם גוף: אבער דו מוזט אויף דיין נשמה וואס האט אן אייביגען קיום מעהר השגחה געבען ווי אויף דיין גוף וואס ווערט כלה. פערנאכלעסיגען דעם קערפער אין גאנצען און ניט געבען איהם דאס וואס ער מוז נויטיג האבען, זאלסטו ניט. ווארום אז דו וועסט גארניט אכטונג געבען אויף דיין קערפער, וועט ער אפגעשוואכט ווערען און במילא וועט דאס אויך ברייינגען שוואכקייט צו דער נשמה. אז א מענש זאל, למשל, ניט עסען, וועט ער קיין כח האבען צו דיענען גאט.

פאַלגליך, מוז א מענש עסען און טרינקען בלויז אויף אויפהאלטען זיין גוף, ניט צופיעל, מעהר ווי נויטיג איז; אָבער דער נשמה דאַרף ער געבען איהר שפייז, תורה און גוטע מדות, וואָס מעהר. ווען אפילו דיר ווייזט אוים אז עס איז שוין אריבער דיין מעגליכקייט, זאָלסטו זיך אָנשטרענגען צו טהאָן נאָך מעשים טובים. אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין קהלת: "אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר" — דו זאָלסט ניט זיין צופיעל צדיק און אויך ניט צו קלוג, און ווייטער זאָגט ער דאָרט: "טוב אשר תאחוז בזה וגם מזה אל תנח את ידיך" — עס איז גוט אז דו, מענש, זאָלסט זיך האלטען אָן דיין נשמה און זאָרגען פאַר איהר, אָבער דיין גוף זאָלסטו אויך ניט פערנאכלעסיגען. דאָס מיינט צו זאָגען, אז א מענש דאַרף ניט זיין עקסטרים, אין גאנצען אויסגעטהאָן פון דער וועלט אזוי ווי געוויסע צדיקים וואָס זאָגען זיך אין גאנצען אָפּ פון עולם הזה; א מענש דאַרף זיך ניט פאַרנעהמען צו פיהרען זיך אזוי, טאָמער וועט ער דאָס ניט קענען אויסשטעהן, און ער דאַרף אויך ניט זיין עקסטרים פון דער צווייטער זייט און מאכען דעם גוף פאַר'ן עיקר און געבען איהם צופיעל תענוגים. אין דעם פּרט דאַרף ער זיך ניט לערנען פון רשעים, פון די לעבע יונגען, וואָס זיינען בלויז אריינגעטהאָן אין וועלטליכע פערגעניגענס, ווייל דאָס פיהרט ניט צו גוטעס, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט דאָרט ווייטער: "פּן תמות בלא עתך" — טאָמער וועסטו שטאַרבען פאַר דער צייט, דאָס הייסט: די נשמה, דער איידעלער גייסט, די איידעלע געפיהלען וועלען אָפּשטאַרבען, וועלען פערזונקען ווערען אין דעם ים פון קערפּערליכע תענוגים.

דעריבער זיי ניט עקסטרים און געה מיט'ן מיטעל־וועג. שטאַרק זיך צו זאָרגען פאַר דיין סוף און פון דיזער וועלט זאָג זיך אויך ניט אָפּ, ווייל פון דיזער וועלט נעהמסטו שפּייז פאַר יענער וועלט וואָס האָט א קיום און דאָרט איז די אמת'ע רוה, אזוי ווי די חז"ל האָבען געזאָגט אין פּרקי אבות: התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין" — דיזע וועלט איז גלייך צו א פאָרהויז אנט־קעגען יענע וועלט. גרייט זיך צו אין פאָרהויז, כדי דו זאָלסט קענען אריינקומען אין פּאלאַץ, און אזוי האָבען זיך געפיהרט אמאָליגע פרומע לייט וואָס האָבען מורא געהאַט פאַר גאָט.

און וויבאלד אז א מענש דאַרף געהן אויף'ן דרך ממוצע, אויף'ן מיטעל־וועג, טאָ ווארום זאָגט שלמה המלך "ואל תתחכם יותר" — דו זאָלסט ניט זיין איבעריג קלוג, און ער זאָגט ניט "ואל תהי סכל יותר" — דו זאָלסט ניט זיין איבעריג פערנארישט? ווען ער דריקט זיך אזוי אוים, וואָלט דאָך דאָס אויך געהאַט די זעלבע מיינונג, אז מען דאַרף זיך פיהרען מיטעלמעסיג? איז דער תירוץ, אז צו חכמה איז ביי אונז דאָ א גרענעץ, וועלכען מען קען ניט איבער־געהן. אין אַלע חכמות וואָס ברייגגען אונז צו גאָטעס דיענסט, אָפּהיטען זיינע מצוות און צייגען זיין מאַכט און חכמה, דאַרפען מיר זיך עוסק זיין און מיר זיינען מחויב צו פאָרשען און גריבלען זיך צו דערגעהן אין זיי וואָס מעהר, אזוי ווי איוב זאָגט: "הן יראת ה' היא חכמה" — די מורא פאַר גאָט איז א חכמה, אָדער אין תהלים ווערט געזאָגט: "ראשית חכמה יראת ה'" — דאָס ערשטע פון חכמה, דער הויפּט חכמה איז דאָס מורא האָבען פאַר גאָט, און נאָך עהנליכע פּסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען. חכמות אָבער וואָס האָבען ניט קיין שייכות מיט גאָטעס דיענסט אָדער אנערקענונג פון זיין גרויסקייט און מאכט, מיט אזעלכע חכמות טאָר מען זיך ניט אָפּגעבען. דעריבער זאָגט ער: "ואל

תתחכם יותר" — דו זאָלסט ניט זיין צופיעל קלוג, דו זאָלסט זיך, הייסט עס, בלויז בעשעפטיגען מיט דער חכמת התורה און עבודת ה', אָבער ניט מעהר. מיט נארישקייט אָבער דאַרף מען זיך גאָרניט אָפּגעבען, אפילו א ביסעל אויך ניט, דעריבער זאָגט ער ניט: "ואל תהי סכל יותר" — ווייל נארישקייט דאַרף מען אפילו א ביסעל אויך ניט געברויכען, דאָס הייסט: זינדיגען דאַרף מען גאָרניט, ווייל א ביסעל זינד קען קאַליע מאַכען א סך גוטע מעלות, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין קהלת: "זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט" — טויטע פליעגען גיבען א שלעכטען גערוך אין שמעקענדיגען בוימיל, און א ביסעל נארישקייט האָט מעהר געוויכט פון חכמה און כבוד. דאָס מיינט אויסצודריקען, אַז אַ ביסעל נארישקייט, אַ ביסעל זינד דערשטיקט אין מענשען זיין חכמה און כבוד.

דער זעקס און צוואַנציגסטען חשבון הנפש בעשטעהט אין דעם, וואָס דער מענש דאַרף זיך פאַרשטעלען, אזוי ווי ער זאָל זיין אונטערוואָרפען א בעפעהל פון מלך, ווי אזוי ער וואָלט אָפּגעהיט דעם בעפעהל אויס מורא פאַר א שטרענגע שטראָף. אַז ער וועט דאָס אין זינען האָבען קען ניט זיין, אַז ער זאָל זיך ניט פיהלען פערפליכטעט נאָכצוקומען גאָט'ס געבאָטען, כדי ער זאָל ניט בעשטראָפט ווערען.

און ווי אזוי קען עס א מענש ניט פערשטעהן מיט זיין שכל, אַז צווישען די צוויי געבאָט פון מלך און גאָט איז א גרויסער אונטערשייד? ווייס ער ניט אַז א בשר ודם קען ניט אזוי לייכט בעשטראָפען אזוי ווי גאָט? ווייס ער ניט, פערשטעהט ער ניט, אַז א מלך מוז צוערשט מברר זיין אויב די שולד וואָס ער וואַרפט אויף אימיצען איז אַ ריכטיגע, און אַמאָל קען גאָר דער מלך פערגעסען אָדער ער קען שטאַרבען און דער וואָס האָט זיך פערזינדיגט געגען איהם זאָל פערבלייבען אומבעשטראָפט? און דאַך דאַרף מען א מלך פאָלגען און מורא האָבען פאַר איהם, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין משלי: "ירא את ה' בני ומלך" — האָב מורא, מיין זוהן, פאַר גאָט און פאַר'ן קעניג. היינט ווי דאַרף מען שוין מורא האָבען פאַר גאָט וואָס פון זיין שטראָף קען מען זיך ניט אויסדרעהען? ווי אזוי שעהמט זיך ניט א מענש מיט פערשטאַנד אַרונטערצוואַרפען פון זיך גאָט'ס מורא, בעת ער ווייסט, אַז ער, גאָט, קוקט אויף איהם שטענדיג און זעהט וואָס ער טהוט און אפילו וואָס ער טראַכט אין האַרצען? ווי אזוי קען ער זיך אָפּהאַלטען פון תשובה טהאָן אויף זיינע פערגאַנגענע זינד און זיך אָפּהיטען פון ווייטערע זינד, בעת ער ווייס אַז קיין זאַך וועט איהם ניט געשענקט ווערען? אויף אַזעלכען וואָס בעטראַכט עס ניט זאָגט דוד המלך אין תהלים: "רשע כגבה אפו בל ידרוש אין אלהים כל מזמותיו" — צוליעב זיין גדלות, צוליעב זיין גאוה, פאַרשט דער רשע ניט נאָך און האָט ניט אין זינען גאָט און זיין שטראָף.

פרק ט'

דער זיעבען און צוואַנציגסטער חשבון וואָס א מענש דאַרף מיט זיך האָבען איז: ווען עס קומט אויף איהם עפּעס בייזעס, ווען עס געשעהט עפּעס מיט זיין גוף אָדער מיט זיין פערמעגען אָדער מיט וואָס עס איז וואָס ריהרט איהם אָן צו שלעכטעס. אין אַזעלכע פעלע דאַרף ער זיך בערעכענען, אַז ער דאַרף אַלעס אָננעהמען פאַר גוט און ליידען און דולדען און צופריעדען זיין מיט

גאט'ס גזירה. ער דארף ניט זיין קיין נאר און בייז זיין דעריבער, אזוי ווי ישעיה הנביא זאגט: "וחכיתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב" — און איך האב געהאפט צו גאט אפילו ווען ער האט פערבארגען זיין פנים פון יעקב'ס הויז, פון די אידען. און א מענש דארף ניט זיין אזוי ווי דער וואס ישעיה זאגט אויף איהם: "והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו" — ווען ער ווערט הונגעריג, ווען עס געהט איהם ניט גוט, ווערט ער אין כעס און לעסטערט זיין קעניג און זיין גאט.

און וויים, ברודער, אז פאר די צעהן נסיונות, וואס גאט האט מיט זיי אויסגעפרואווט אברהם אבינו, וואלט מען איהם ניט געלויבט, ווען ער וואלט זיי ניט אנגענומען פאר גוט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין נחמיה: "ומצאת את לבבו נאמן לפניך" — דו, גאט, האסט געפונען אברהם אבינו'ס הארץ איבערגעגעבען און געטריי צו דיר. ער האט אלעם געטהאן מיט שמחה, און אפילו ווען גאט האט איהם געהייסען מקריב זיין יצחק'ן, זיין איינציגען זוהן, האט ער אויך ניט מתרעם געווען אויף גאט און איז געווען גרייט צו טהאן דאס מיט פארגעניגען. און די יוצאי מצרים, די אידען וואס זיינען ארויס פון מצרים, וואלטען ניט געשטראפט געווארען אין דער מדבר, ווען זיי וואלטען קיין פערדרוס געהאט אויף גאט'ס הנהגה און וואלטען מיט'ן גאנצען הארצען אלעם אנגענומען פאר גוט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: "ולבם לא נכון עמו" — זייער הארץ איז ניט געווען טריי, אנפערטרויט אין גאט, אזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אין דער תורה, אז די אידען האבען זיך אין דער מדבר געבונטעוועט און געוואלט אומקעהרען זיך צוריק קיין מצרים, און האט זיי גאט געגעבען מן, האבען זיי געוואלט פלייש, און נאך אזעלכע זאכען.

דאס ליידען, דאס דולדען, ווען אויף א מענשען קומט עפעס שלעכטעס, איז זעהר א גוטע מדה. אבער דאס ליידען און דולדען דארף ניט זיין איבער געוואלד, נור מיט שמחה און צופריעדענהייט. ווען אבער מען ליידט ווייל מען מוז ליידען, ווייל מען האט קיין ברירה ניט, אבער די הארץ איז ניט דערביי און מען וויל ניט ליידען און איבערטראגען וועלכע ניט איז שלעכטעס, וואס גאט שיקט אן אויף א מענשען, — פאר אזא ליידען און געדולד קריגט מען ניט קיין שכר און עס ווערט ניט גערעכענט אלס אפקומעניש פאר די זינד.

בעטראכט, ברודער, דעם אונטערשיעד צווישען די צוויי סארטען געדולד, פון געדולד מיט'ן גוטען ווילען און אזא געדולד וואס אין דער זעלבער צייט האט מען פערדרוס אויף דעם וואס מען מוז ליידען. ווארום עס זיינען דא דרייערליי סארטען ליידען. א מענש קען ליידען פון דיענען גאט. עס קומט איהם אן שווער מיט מאטערנים נאכצוקומען גאט'ס געבאטען. ער קען ליידען דערפון וואס ער איז הינטערשטעליג אין גאטעס דיענסט און פאלגט ניט אויס וואס די תורה הייסט, און ער קען ליידען פון וועלטליכע בעגעגעניסען. דער לעצטער מין ליידען אדער צער קען זיין אויף צווייערליי אופנים. ליידען אדער צער וואס א מענש האט ווען עס פעהלען איהם נויטווענדיגקייטען, אדער ווייל ער האט ניט א זאך וואס איז איהם בעליעבט, וואס ער איז גערן צו האבען, כאטש עס איז ניט נויטיג און מען קען אויסקומען אהן דעם. און וואס פאר א יסורים אדער עגמת נפש א מענש זאל ניט האבען פון די לעצטע צוויי; אויב ער האט צער דערפון וואס ער האט ניט דאס וואס ער מוז נויטיג האבען, אדער צוליעב דעם וואס ער קען ניט ערגרייכען מעהר ווי די נויטווענדיגקייט פאדערט, קען זיין

אז גאָט שיקט איהם צו דעם צער אלס שטראָף פאר זיינע זינד און דאָס ווערט גערעכענט אלס אָפּקומעניש, אָדער דאָס קען זיין אַן אָנפאנג פון א נסיון, וואָס דער בעשעפער וויל איהם אויספּראָווען אויב ער וועט דעם צער, די יסורים אָננעהמען פאר גוט.

און ווי עס זאָל ניט זיין, דאַרפסטו שטענדיג אַלעס וואָס עס קומט אויף דיר פון גאָט מקבל באהבה זיין. דו דאַרפסט אַלעס אָננעהמען פאר ליעב, אַזוי ווי דוד המלך, עליו השלום", זאָגט אין תהלים: "כל ארחות ה' חסד ואמת לנוצרי בריתו ועדותיו" — אַלע וועגען פון גאָט איז חסד און אמת ביי די פרומע לייט וואָס היטען זיין בונד און זיין תורה. און ער דריקט זיך אויס מיט די ווערטער "חסד ואמת", ווייל, ווי מיר האָבען שוין געזאָגט, האָט דער מענש יסורים ענטוועדער כדי ער זאָל אָפּקומען פאר זיינע זינד, וואָס דאָס איז אמת, דאָס קומט איהם מיט רעכט, אָדער ער איז ניט זינדיג, נור גאָט שטעלט איהם צו פּראָבע און אויב ער קען בייסטעהן דעם נסיון, קריגט ער דערפאר א בעזונדערען שכר, וואָס דאָס איז שוין חסד, א גנאָד פון בעשעפער צו בעלוינען דעם מענשען מיט מעהר וויפיעל ער האָט פערדיענט. אויב דו וועסט די דאָזיגע זאכען גוט בעטראכטען, וועלען אַלע דיינע ליידען דיר ברענגען גוטעס און די בעלוינונג פאר דעם איז געוויכטיג.

דעריבער, ברודער, פערנאכלעסיג ניט צו דענקען דעריבער שטענדיג, און דאַן וועט דיר לייכט זיין איבערצוטראָגען אַלעס וואָס אויף דיר וועט קומען. ווען דו וועסט אין זינען האָבען אז דאָס איז געמיינט פון דיין טובה וועגען, כדי צו פערגעבען דיינע זינד אָדער כדי צו געבען דיר מעהר שכר פאר ביישטעהן א נסיון, וועסטו זיך שטענדיג טרייסטען און עס וועט דיר ניט שווער זיין אראָנטערצושלינגען די ביטערע טראָפּענס פון יסורים און עגמת נפש, אַזוי ווי דער פסוק זאָגט אין תהלים: "חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה'" — שטאַרקט און פעסטיגט אייערע הערצער אַלע די וואָס האָפען צו גאָט.

דער אכט און צוואַנציגסטער חשבון הנפש איז פאָלגענדער:

ווען א מענש האָט פולען בטחון אין גאָט און איז צו איהם איבערגעגעבען מיט לייב און זעעלע, מיט זיין פערמעגען, מיט זיינע קינדער און מיט אַלעס: ווען דעם דאָזיגען מענשען ענדערט זיך די צייט און עס הויבט איהם אָן געהן ניט ווי ער וויל, זאָל ער קיינע תרעומות האָבען אויף'ן בעשעפער און זיין גזירה. ער דאַרף אין אזא פאַל האָבען אזא רעכענונג:

ווען איינער שענקט דעם אנדערען אוועק א הויז אָדער א פעלד און דער וואָס קריגט די מתנה בויט איבער די הויז אויף אַן אנדער אופן, אויף אַן אנדער פאָרמע, אָדער ער מאַכט שנויים אין פעלד, דאַרף דער מתנה געבער בעדויערען דעם פאַל? דאַרף דאָס איהם קימערען וואָס יענער האָט מיט דער מתנה געטהאָן? געוויס ניט. ווייבאלד ער האָט די הויז אָדער די פעלד יענעם אוועקגעגעבען, קען יענער דערמיט טהאָן וואָס ער וויל. און אַזוי, ברודער, ווייבאלד דו ביזט מיט אַלעס איבערגעגעבען צו גאָט; ווייבאלד דו אַליין, דיין פערמעגען און אַלעס וואָס דו בעזיצסט האָסטו בעשטימט אלס גאָט'ס אייגענטהום, דאַרף דאָך דיר ניט פערדריסען וואָס ער טהוט דערמיט. אז דו פערלאָזט זיך אויף איהם, דאַרפסטו זיך פערלאָזען אין אַלע פּרטים און אָננעהמען פאר גוט אפילו אזעלכעס וואָס אין דיינע אויגען זעהט אויס ניט גוט.

דו דאַרפסט זיך ניט קימערען וועגען דעם וואָס עס געהט דיר ניט לויט

דיין וואונש. דו האסט איין מאל אלעס איבערגעבען דעם בעשעפער, איז אלעס זיינס און ער האט א רעכט צו טהאן מיט דעם וואס ער וויל. דו דארפסט אויך ניט פערגעסען, אז דו ביזט איינער פון גאט'ס בעשעפעניסען און ער שפייזט דיך און פיהרט דיך צו גוטען, אויב דו זעהסט עס אדער דו זעהסט עס ניט. אמאל קען דיר אויסוויייזען אז ער טהוט דיר שלעכטעס, אבער פאקטיש איז עס ניט אזוי, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין הושע: ״ולא ידעו כי רפאתים״ — זיי ווייסען ניט אז איך הייל זיי, אז איך טהו אלעס פון זייער טובה וועגען.

דער נייו און צוואנציגסטער חשבון הנפש בעשטעהט אין דעם, וואס דער מענש דארף זיך איבערלייגען און בעטראכטען ווי זיין נשמה איז חשוב'ער פאר'ן גוף און ווי מענשען זיינען ניט גלייך איינע צו די אנדערע, נור עס זיינען דא העכערע מענשען און נידעריגערע מענשען. עס קען זיין אז איין מענש זאל אין מעלות איבערוועגען טויזענד אנדערע. און דאס, דארף מען וויסען, איז ניט אין גוף בעשטעהט די חשיבות פון איין מענשען איבער אנדערע, נור אין דער נשמה. די גופים, די קערפערס זיינען כמעט אלע גלייך און דער אונטער־שייד איז אין די נשמות, אין די גייסטיגע אייגענשאפטען און פעהיגקייטען, וואס איינער בעזיצט און אנדערע ניט, אזוי ווי דאס פאלק האט געזאגט אויף דוד המלך: כי עתה כמונו עשרת אלפים״ — דו איינער ביזט איצט אזוי ווי אונזערע צעהן טויזענד.

אפילו ביי שעהנע פרויען איז אויך ניט דער עיקר זייער שעהנקייט. ווען דער שעהנער פרוי פעהלען גייסטיגע מעלות, איז די שעהנקייט איהרע ניט קיין אנגענעהמע און זי איז מעהר העסליך ווי שעהן, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: ״נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם״ — אזוי ווי א גאלדענער נאזבאנד אויף'ן נאז פון א חזיר אזוי איז א שעהנע פרוי וואס האט קיין שכל. אין אן אנדער פלאץ זאגט דארט שלמה המלך: ״שקר החן והבל היופי״ — קערפערליכען חן איז פאלש און שעהנהייט איז גארניט.

און לויט ווי דו אנערקענסט די חשיבות פון דיין נשמה איבער דיין גוף; לויט ווי דו פערשטעהסט אויף ווי ווייט דיין נשמה שטעהט העכער פון דיין קערפער, אזוי דארפסטו איהר אפהיטען און טהאן דאס וואס פאר איהר איז בעסער און בעשירמען איהר פון בייזען מצד איהר ווירטה, גאט, וואס קוקט אויף איהר ריינקייט און שווארצקייט, וואס עס פאסט פאר איהר און וואס עס פאסט ניט, אויב זי פאלגט דעם שכל אדער די קערפערליכע תאות.

דעריבער גיב שטענדיג אכטונג אויף דיין נשמה מעהר ווי אויף דיין גוף. און וויים, אז דיין קערפער קען לייכטער און שנעלער געהיילט ווערען פון דיא שווערסטע קראנקהייטען איידער דיין נשמה קען געהיילט ווערען פון דער מחלה וואס קומט פון יצר הרע, ווען ער איז איהר גובר, ווען ער בעזיעגט איהר. אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: ״רוח איש יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי ישאנה״ — דעם מענשען'ס גייסט, דער שכל זיינער קען איבערטראגען זיין קערפערליכע קראנקהייט; אבער ווען דער גייסט אליין איז צובראכען, ווען דער גייסט איז קראנק ווייל ער לאזט זיך פערפיהרען פון יצר הרע, ווער קען עס פערטראגען? און אין אן אנדער פסוק זאגט ער דארט: ״מכל משמר נצור לבך״ — דיין הארץ, דיין נשמה זאלסטו היטען מעהר פון אלעם.

איצט האלטען מיר ביים לעצטען, ביים דרייסיגסטען חשבון הנפש וואס א

מענש דארף מיט זיך האבען, און דאס איז: וועגען די בעדריקונגען פון א גר, פון איינעם וואס וואוינט אין א פרעמד לאנד.

דער מענש דארף די זאך בעטראכטען און וויסען אז ער איז דא אויף דער וועלט אזוי ווי איינער וואס איז געקומען אין א פרעמד לאנד, וואו ער קען קיינעם ניט און קיינער קען איהם ניט, נור דער שר אדער מלך פון דער מדינה האט אויף איהם רחמנות געהאט און איהם געלערענט ווי אזוי ער זאל זיך אויפפיהרען, כדי ער זאל קענען עקזיסטירען. און דער שר האט איהם געשפייזט און איהם אנגעזאגט, אז ער זאל איהם פאלגען און נאכקומען זיינע געבאטען, פאר וועלכעס ער האט איהם מבטיח געווען גוטעס, און געווארענט אז ער וועט איהם בעשטראפען אויב ער וועט איהם ניט פאלגען לויט די צייט און דעם ארט, ווען און וואו ער וועט געגען דער שר זינדיגען. און דער שר האט דעם פרעמדען צו־וויסען געגעבען אז ער וועט ווען עס איז מוזען ארויסציהען פון זיין מדינה, אבער ער האט איהם ניט געזאגט ווען. ער האט איהם ניט בעשטימט קיין צייט, נור געהייסען אז ער זאל שטענדיג זיין גרייט דערצו. איז וואס פאר א בעדינגונגען דארף אזא פרעמדער נאכקומען?

ער דארף זיין א נכנע, געפאלען ביי זיך און דערוייטערען זיך פון גאוה און שטאלץ, אזוי ווי עס ווערט געזאגט ביי לוט: "האחד בא לגור וישפוט שפוט" — איינער איז אהער געקומען וואוינען, איז דא א גר און ער אורטיילט, זאגט דעות. די אנשי סדום, הייסט עס, האבען לוט'ן פארגעווארפען וואס ער איז א פרעמדער און איז גרויס ביי זיך. און ווייעדער דארף דער דאזיגער גר זיין גרייט צו דער נסיעה, טאמער הייסט מען איהם ארויסציהען פון דער מדינה, און ער דארף ניט רוהען און שטענדיג האבען דאס אין זינען. ער דארף אויך נאכפארשען און וויסען די געזעצע פון לאנד און נאכקומען זיינע פליכטען צום שר אדער קעניג, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "גר אנכי בארץ" — איך בין א גר אויף דער וועלט, דעריבער וויל איך אפהיטען גאט'ס געבאטען. דער גר איז אויך מחויב ליעב צו האבען אנדערע גרים אין לאנד, כדי זיי זאלען איהם העלפען און שטיצען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דער תורה: ואהבתם את הגר" — איהר זאלט ליעב האבען דעם גר. און ווייעדער דארף ער אנווענדען אלע זיינע מעגליכקייטען צו געווינען די לאסקע פון דעם פערוואלטער פון דער מדינה, מחמת זייענדיג א פרעמדער וועט מען זיך פאר איהם ניט אננעהמען ווען ער וועט זיך מיט וואס ניט איז פערזינדיגען. אין מלכים ב׳ ווערט דער־צעהלט, אז דער נביא האט געפרעגט דער שונמית: "היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא" — אפשר האסטו עפעס צו ריידען אדער צו בעטען ביים קעניג אדער הויפטמאן? און זי האט איהם געענטפערט: "בתוך עמי אנכי יושבת" — איך וואוין צווישען מיין פאלק, צווישען אייגענע מענשען און ווען איך האב עפעס א בקשה בעטען זיי דאס פאר מיר. א גר אבער האט ניט ווער עס זאל פאר איהם בעטען, דעריבער דארף ער זיין שטארק געהיט ניט ארויפצוציהען אויף זיך דעם צארן פון הערשער.

אויך דארף דער גר אין א פרעמד לאנד זיך בענוגענען מיט פיעל ער קען קריגען פאר זיין חיונה. ער דארף ניט פערלאנגען גוט עסען, א שעהנע דירה און דאס גלייכען. ער דארף ניט האווען צו פיעל און אנשטרענגען זיך צו בע־קומען רייכטהום, נור צופריעדען זיין מיט פיעל ער האט. ער דארף אויך צו־גרייטען שפייז און אלעס נויטיגע אויף'ן וועג, און די ביסעל גוטעס וואס ער

נעניסט דארף ביי איהם זיין גערעכענט פאר א סך, און דאנקען און לויבען דעם יעניגען וואס פערשאפט איהם די ביסעל גוטעס. און קומט אויף איהם שלעכטעס, דארף ער עס געדולדיג איבערטראגען אוים אונטערטעניגקייט און ערנידערונג און מחמת זייענדיג א גר איז ער ניט אימשטאנד אויסצומיידען די שלעכטעס.

אט די אלע תנאים נעהם, ברודער, אויף זיך דא אויף דער וועלט, וואו דו ביזט אן אמת'ער גר. און דיין פרעמדקייט דא אויף דער וועלט קען איבער־ציינט ווערען פון אנפאנג פון דיין בעשאפונג. ווארום ווען דו ביזט נאך געווען אין בויך פון דיין מוטער, האסטו ניט געהאט קיינעם וואס זאל פאר דיר עפעס טהאן אדער קענען טהאן. ווען די גאנצע מענשהייט זאל געווען וועלען בריינגען דיך אויף דער וועלט מיט א רגע פריהער אדער מיט א רגע שפעטער; ווען די גאנצע וועלט זאל געווען וועלען פערנאנדערשיידען דיינע גליעדער וואס דארפען זיין צוזאמען אדער צוזאמענבינדען די וואס דארפען זיין בעזונדער, אדער מאכען וועלכען גליעד אונטער אן אנדער פארמע, מאכען די בעוועגענדע גליעדער רוהען אדער די רוהינע בריינגען אין בעוועגונג, לייכטער מאכען דיר דאס קומען אויף דער וועלט אדער שווערער מאכען, וואלטען זיי דאס ניט געקענט. אדער נאכהער ווען דו ביזט שוין געקומען אויף דער וועלט, וואלט קיין מענש דיך ניט געקענט ערנעהרען אהן די הילף פון גאט. קיינער וואלט דיין קערפער ניט געקענט אנ־דערש מאכען, עפעס צוגעבען אדער ארונטערנעהמען פון איהם. און ווען דו זאלסט זיך פארשטעלען אז דו ביזט דער איינציגער בעזיצער אויף דער וועלט און מעהר איז קיינער ניטא, דענקסטו אז אין אזא פאל וואלסטו געהאט מעהר צו עסען ווי דו דארפסט ביז דיין סוף, ביז דו וועסט שטארבען? ניין, דו וואלסט אפילו א קערענדעל ניט געהאט מעהר ווי דאס וואס עס געהער צו דיר. פערקעהרט וויעדער: ווען די וועלט זאל האבען נאך אמאל אזוי פיעל מענשען ווי זי האט, וואלט דיר גארניט געפעהלט פון דעם וואס דו מוזט האבען. אזוי אויך קען דיר קיין בעשעפענים ניט העלפען אדער שאדען טהאן, דערלענגערען דיינע יאהרען אדער פערקירצען, און אזוי אלעם קען קיין מענש ניט טהאן פאר דיר, ניט קיין גוטעס און ניט קיין שלעכטעס.

פאלגליך, איז ניטא קיין פערבינדונג צווישען דיר און אלע מענשען פון דער וועלט. דו ביזט צו זיי ניט קיין קרוב און זיי זיינען צו דיר קיינע קרובים. דו ביזט אויף דער וועלט ניט מעהר ווי גר. ווען די וועלט וואלט פערמאגט מעהר מענשען, וואלטען זיי דיר גארניט געהאלפען און ווען עס זאלען זיין ווענינער, וואלט עס דיר גארניט שאדען. יעדער מענש איז אויף דער וועלט אזוי ווי אן איינזאמער, אן עלענדער, וואס האט קיינעם נור זיין הארר און קיינער האט אויף איהם רחמנות נור זיין בעשעפער.

דעריבער, ברודער, לייג זיך אפ אויף איין זאך צו דיענען איהם. אזוי ווי ער איז דער איינציגער וואס האט דיך באשאפען און דיין חיונה, לעבען און טויט איז ביי איהם אין די הענד, אזוי דארפסטו אויך זיין נור צו איהם, און האלט שטענדיג זיין תורה, זיינע פערזאגען אנטקעגען דיינע אויגען, און ער־ווארט בעלוינונג פאר טהאן גוטעס און האב מורא פאר שטראף פאר טהאן שלעכטעס. נעהם אויף זיך די בעדינגונגען פון גר, אויף וועלכעס איך האב דיר אויפמערקזאם געמאכט און פיהר זיך שטענדיג אזוי כל זמן דו לעבסט אויף דער וועלט, כדי דו זאלסט נאכהער זוכה זיין צו די תענוגים פון עולם הבא. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "כן דעה חכמה לנפשך" — דו זאלסט

נעבען דיין דעה אויף חכמה, דו זאלסט זיך אפליינען אויף חכמת התורה פאר דיין נפש, פאר דיין נשמה, כדי איהר זאל זיין גוט אויף יענער וועלט.

אט דאס זיינען די דרייסיגערליי רעכענונגען וואס א מענש דארף האבען מיט זיך אליין פון גאטס וועגען. און אז דו וועסט זיי גוט בעטראכטען און אור־טיילען זייער ריכטיגקייט, וועט דיר ליכטיג ווערען אין די אויגען און זייער העלע שיין וועט דיך ארומרינגלען. דעריבער האב זיי שטענדיג אין זינען, אימער, דיין גאנצען לעבען. און בענוגען זיך ניט מיט דעם וואס איך האב דיר אלעס געזאגט בקיצור, און ווען מען זאל יעדען פונקט גוט ערקלעהרען, קען מען דערפון לערנען דאפעלט. איך האב בלויז אויפמערקזאם געמאכט, בלויז דערמאהנט אין קור־צען פאר די וואס פערלאנגען צו וויסען דאס און די איבעריגע זאלען זיי אליין דענקען און טראכטען. ווארום ווען איך זאל דעם ענין פון די דרייסיג חשבונות הנפש ברייטער ארומריידען, וואלט דיעזער ספר מיינער געווען צו גרויס, און דאס איז ניט מיין כונה. איך בעצוועק נור מיט דיעזען ספר צו לערנען מענשען, און לערנען איז בעסער בקיצור, ניט אנציהען צופיעל.

און אז דו וועסט צולייגען דיין מח צו אלעס וואס איך האב דיר געזאגט און פערטיעפען זיך אין דעם, וועסטו דערגעהן א סך מעהר פערבארגענע סודות און גייסטיגע לעהרען וואס זיינען אין ספר ניט געשריבען.

און דו זאלסט ניט דענקען אז ווען דו וועסט אויבערפלעכליך לערנען די דרייסיג חשבונות און דו וועסט זיך אפשטעלען אויף די געשריעבענע ווערטער וועסטו שוין אלעס וויסען, ניין, פון די ווערטער וועסטו ניט פיעל דערגעהן, סיידען דו וועסט זיך אין זיי אריינטראכטען און פלייסיג לערנען א לאנגע צייט און א סך מאל. אז דו וועסט אזוי טהאן, וועסטו פערבעסערען דיינע אייגענע מעשים און אויך קענען פיהרען אנדערע אויף'ן גוטען וועג, פאר וועלכעס דו וועסט האבען פיעל שכר, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דניאל: "והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע" — די קלוגע וועלען שיינען ווי די לויטערקייט, ווי דער גלאנץ פון הימעל. און אין משלי ווערט געזאגט: "ולמוכיחים ינעם" — די וואס שטראפען אנדערע, די וואס לערנען אנדערע צו געהן בדרך הישר וועט זיין זיס און גוט אויף יענער וועלט.

פרק י'

און די נוצען וואס דער אויבען דערמאהנטער חשבון ברייגגט דעם מענשען איז: דאס געווינען וואס דער נפש, די נשמה געווינט דערביי. דורך דעם חשבון הנפש, דורך די דרייסיגערליי זעעלע־רעכענונגען, ווען מען פערשטעהט זיי גוט און מען בעטראכט זיי פינקטליך, אויבערפלעכליך און אויך טיעפער ווי זיי זיינען אויבען אויף, איז מען איבערצייגט ווי וויכטיג זיי זיינען און ווי מען דארף זיי אויפנעהמען און אפהיטען לויט די נשמה, דער שכל קען בעגרייפען. דא־מאלס, ברודער, ווען דו וועסט זיך אין די דאזיגע חשבונות אריינטראכטען, וועט דיין נשמה געווינען א גוטע געווינס. דו וועסט דערפון לערנען אלע גוטע מדות און דו וועסט דורכדעם דערגרייכען דאס בעסטע וואס דו קענסט דערגרייכען.

דורך די דאזיגע חשבונות וועט דיין נשמה געלייטערט ווערען פון די נא־רישקייט און דאס וועט אוועקנעהמען די ספקות וואס געפינען זיך אין דיין הארץ.

און דאָס ווייסטו דאָך, אַז וואָס ריכטיגער און קלעהרער מען דערגעהט אַ זאַך; וואָס מעהר מען גיט זיך די מיה איינצוּאָרדענען אַ זאַך, אַלץ בעסערע און גרעסערע נוצען ציהט מען פון דעם. אַזוי איז אין דער מעדיצינישער וויסענשאַפט, די ווירקונג פון רפואות איז לויט די מינים וואָס זיי ענטהאַלטען און לויט ווי זיי זיינען צוזאַמענגעשטעלט. וואָס מעהר דער דאָקטאָר, וואָס גיט דעם רעצעפּט, איז אַריינגעטהאָן אין דער זאַך, וואָס מעהר ער גיט זיך די מיה צו בעטראַכטען דעם כח, די ווירקונג פון יעדען מין, אַלץ בעסער קומט די רפואה אַרויס און אַלץ בעסער ווירקט זי אויף׳ן חולה. אַזוי איז אויך מיט אַנדערע חכמות און וויסענשאַפטען. וואָס מעהר מען לייגט צו זיי צו דעם קאָפּ, אַלץ מעהר דערגעהט מען אין זיי. מען מוז פריהער לערנען זייטיגע זאַכען אום גרינדליך צו פערשטעהן אַ געוויסע חכמה אָדער וויסענשאַפט. מען קען ניט צוטרעטען צו אַסטראָנאָמיע איידער מען קען גוט רעכענען און מען קען ניט זיין קיין גוטער רעכענער איידער מען ווייס געוויסע כללים וואָס האָבען אַ שייכות צו דער חכמת החשבון.

אַזוי איז, ברודער, דאָס אויך. עס איז פאַר דיר אוממעגליך צו מאַכען דיין נשמה דאָס וואָס זי דאַרף זיין, סיידען דו נעהמסט אויף זיך נאָכצוקומען דאָס אויף וועלכעס איך האָב דיר אויפמערקזאַם געמאַכט דאָ אין דיעזען שער און אין די אַנדערע שערים פון דיעזען ספר און אַלעס שטענדיג אויספאָלגען. ווען דו וועסט עס טהאָן מיט טרייהייט און איבערגעבענהייט; אַז דו וועסט ניט שפּאָרען קיין מיה צו פערשטעהן אַלעס וואָס מעהר און בעסער, וועט דיין שכל ווערען אַלץ שאַרפער און קלעהרער און דו וועסט זעהן און וויסען דעם וועג צו אַלע הויכע מעלות וואָס אַ מענש קען דערגרייכען. פאַר׳ן יצר הרע וועט דאַן זיין פערשטעלט דער וועג צוצוקומען צו דיר און אָנריידען דיר צו שלעכטעס. דו וועסט קומען צו דער מדרגה פון גאָט׳ס געליעבטע און וועסט ערווערבען אַ גייסטיגע קראַפט וואָס דו האָסט פריהער ניט געהאַט. אַזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין קהלת: ״חכמת אדם תאיר פניו״ — די חכמה פון מענשען דערלייכט זיין פּנים, מאַכט איהם ליכטיג און ער זעהט און בעגרייפט אַזעלכעס וואָס ניט אַלע זעהען און בעגרייפען.

דאַמאַלס, אַז דו וועסט אַלעס לערנען און שטודירען ווי געהעריג איז, וועסטו דערגעהן הויכע ענינים און דורך דיין לויטערע נשמה, ריינע הארץ און שטאַרקע אמונה וועסטו זעהן די טיפע סודות, וואָס וועלען דיר פערשאַפען שטענדיגע פרייד דאָ אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, און דו וועסט זיך מיט דעם נים שיידען.

איך וועל דיר געבען אַ משל, דורך וועלכען דו וועסט אַביסעל מעהר פערשטעהן דאָס וואָס איך האָב דיר פריהער געזאָגט.

ווען דו געפינסט זיך, צום ביישפּיעל, אויף אַ געוויסען פּלאַץ, וואו אויבען איז דאָ אַ וואונדער שעהנע בילד, אָבער דו קענסט זי ניט זעהן, מחמת זי קומט אויס פערשטעלט פון דיינע אויגען. גיט מען דיר אַן עצה דו זאָלסט נעהמען אַ שטאָלענע בלעך און זי שלייפען און אויסרייניגען פון פלעקען, דאַן שמירען פאַר אַ צייט מיט אַזעלכע זאַלבען ביז זי וועט בעקומען אַ העלען בליאַסק און פערוואַנדעלט ווערען אין אַ שפּיגעל. נאָכהער האַלטען די בלעך אַנטקעגען פּנים און די פּראַכטפולע בילד וועט זיך אין איהר אָפּשפּיגלען און דו וועסט זי זעהן און גרויס פערגעניגען האָבען. אַזוי איז אויך דער הימעלשער וואונדערבאַ־

רער פאַרטרעט, דאָס הייסט: די געטליכע חכמה, וועלכע דו קענסט ניט זעהן מיט דיינע אויגען: דו קענסט ניט בעגרייפען די אויבערשטע וועלט ווי זי איז, אָבער דו קענסט זי זעהן און בעגרייפען דורך א שטאָלענע בלער, דאָס איז דיין נשמה, וועלכע דו מוזט אָבער פריהער שלייפען, געוואוינען איהר אין גוטע מדות און קלוגע לעהרען פון דער תורה, און שמירען איהר מיט זאַלבען, דאָס מיינט: די דרייסיג חשבוני הנפש וואָס איך האָב דיר געלערנט. און אז דו וועסט זיי, די חשבונות, אין זינען האָבען, וועט דיין נשמה ווערען העל און לויטער, דיין שכל וועט קלאָהר און ליכטיג ווערען און עס וועט זיך אין דיר אפשפיגלען אלע זאכען וואָס זיינען פון דיר פערבאָרגען. דער פאָרהאַנג וואָס שיידט דיך אָפּ פון דער הימעלשער חכמה וועט פערשוואונדען ווערען און דו וועסט אלעם זעהן מיט אָפענע אויגען. און דער בורא, ברוך הוא, וועט דיך לערנען ערהאבענע חכמות און וועט דיר שענקען געטליכע קראפט, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ישעיה: "ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה" — עס וועט אויף איהם רוהען גאָט'ס גייסט, דער גייסט פון חכמה און פארשטענדיגקייט. און אין משלי ווערט געזאָגט: "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה'" — אויב דו וועסט גאָט'ס חכמה זוכען אזוי ווי מען זוכט זילבער אָדער בעהאלטענע אוצרות; אויב, הייסט עס, דו וועסט זיך אָפּגעבען דערמיט, דאַמאָלס וועסטו פערשטעהן ווי אזוי מורא צו האָבען פאר גאָט און ווי אזוי צו דיענען איהם.

פרק יא

וועגען דער פראגע: אויב א מענש איז שטענדיג מחויב צו האָבען מיט זיך א חשבון הנפש, אָדער בלויז צו געוויסע צייטען, וועל איך זאָגען, אז דאָס איז א שטענדיגע פליכט. יעדער איינער, לויט זיין שכל קען בעגרייפען און לויט ער האָט ביכולת צו פערשטעהן, איז מחויב צו דענקען וועגען דעם יעדען אויגענבליק. און אויב ער איז אימשטאַנד דארף ער דאָס טהאָן מיט זיין גאַנצען לעבענס אטהעם, כדי די מורא און שאַנדע פאר גאָט וואָס קוקט אויף איהם זאָל פון איהם קיינמאָל ניט אָפּגעטהאָן ווערען. דער מענש דארף זיך לערנען פון דעם וואָס גאָט האָט אָנגעזאָגט ווי אזוי א קעניג דארף זיך פיהרען, ווי עס ווערט געזאָגט אין דער תורה: "וכתב לו את משנה התורה הזאת וקרא בו כל ימי חייו" — דער קעניג זאָל זיך שרייבען די משנה תורה, דעם ספר דברים, און אין דעם לייענען כל זמן ער וועט לעבען. אין יהושע ווערט געזאָגט: "לא ימוש ספר התורה הזאת מפיך" — די תורה זאָל ניט אָפּגעטהאָן ווערען פון דיין מויל. דו זאָלסט זי, הייסט עס, שטענדיג לערנען, קיינמאָל ניט אויפהערען, און נאָך עהנליכע פסוקים דריקען אוים דאָס זעלבע. און אזוי ווי די דרייסיג חשבונות וואָס מענשען דארפען האָבען מיט זיך אליין זיינען כולל אלע פרטים וואָס האָבען צו טהאָן מיט אין זינען צו האָבען גאָט, דארף מען שטענדיג האָבען די דאָזיגע רעכענונגען.

דעריבער, ברודער, דארפסטו זיך איינגעוואוינען צו מאכען די דאָזיגע חשבונות אין יעדע שעה און אין יעדע רגע פון גאָטסוועגען, און יעדע גוטע זאך וואָס דו טהוסט פון גאָטסוועגען זאָל אין דיינע אויגען ניט זיין קליין, אפילו א וואָרט, אפילו א בליק זאָל ביי דיר ניט גערעכענט זיין פאר א קליינינקייט.

ווארום דאס וואס ביי דיר איז ווייניג, איז ביי איהם א סך. דאס זעלבע איז אויך מיט עבירות, אן עבירה וואס אין דיינע אויגען זעהט זיא אויס קליין, איז ביי גאט גרויס.

דער בעסטער און נעהענטעסטער משל וואס מען קען צו דעם געבען איז פון דער זון. ווען די זון רוקט זיך אוועק אויף דער ערד איין אייל; ווען א בעלויכטענער פלאץ ווערט פערשאטענט אויף אן אייל, איז די זון דערווייטערט געווארען אויף מיילען. דאס זעלבע זעהט מען אויף א זון-זייגער. אין דער צייט וואס דער שאטען וואס ציינט די שטונדען, געהט אריבער א קליין שטיקעלע פון איין נומער צום צווייטען, געהט די זון אפ א גאנץ גרויסע שטרעקע. הייסט עס אלזא, אז די קלייניגקייט דא אויף דער וועלט איז דארט אין דער הויך גרויס.

און דו זאלסט דיינע מעשים טובים ניט האלטען פאר צו גרויס, פאר צו־פיעל. דו זאלסט קיינמאל ניט דענקען, אז דו טהוסט גענוג און מעהר ביזטו ניט מחויב צו טהאן. דו זאלסט דאס ניט האבען אין זינען אפילו ווען דו טהוסט אלעס בלויז פון גאטס וועגען. ווארום ווען דו זאלסט זיך ריכטיג אויסרעכענען זיינען אביסעלע טובות נואס דו אליין געניסט פון גאט מעהר ווי די מעשים טובים פון אלע בעזיצער פון דער וועלט.

דעריבער זאלסטו ניט פערנאכלעסיגען צו מאכען דיינע רעכענונגען צווישען דיר און דיין בעשעפער, וועלכער טהוט מיט דיר גוטעס און חסדים. דו זאלסט זיך מיט איהם רעכענען יעדען טאג. און אויב דו ביזט א טרוד, א פערנומענער מענש און דו קענסט ניט האבען קיין חשבון הנפש בייטאג, זאלסטו דאס טהאן ביי נאכט. און אויב עס איז אוועק א טאג און דו האסט ניט געהאט קיין חשבון הנפש, יאג דאס אן אויף'ן צווייטען טאג, אזוי ווי אונזערע רז"ל האבען גע־זאגט: „שוב יום אחד לפני מיתתך" — טהו תשובה איין טאג פאר דיין טויט, און אזוי ווי א מענש ווייס דאך ניט ווען ער וועט שטארבען, דארף ער שטענדיג תשובה טהאן. און שלמה המלך זאגט אין קהלת: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים" — דיינע קליידער זאלען שטענדיג זיין ווייס, דו זאלסט, הייסט עס, שטענדיג זיין ריין פון זינד.

פרק יב

און וועגען דער פראגע: וואס דארף קומען נאכדעם ווי דער מענש האט מיט זיך דעם געהעריגען חשבון הנפש? וואס האט ער צו טהאן נאכדעם ווי ער האט ריכטיג דורכגעמאכט די אלע רעכענונגען צווישען איהם און גאט? אויף דיזער פראגע וועל איך ענטפערען, אז דאס ווענדט זיך ווי ווייט זיין נשמה איז דורך דעם ריין געווארען און ווי ווייט זי האט דערגרייכט די אמת'ע געטליכע ליכט. אויב דורך די חשבונות ווערט דעם מענשען'ס שכל גוט פערשארפט און פאלירט און ער פערשטעהט די ריכטיגע כונה דערפון און וואס גאט פערלאנגט פון איהם, געווינט ער לאסקע פון בורא יתברך און ער העלפט איהם טהאן זיינע מצוות און דעקט פאר איהם אויף די ליכט פון חכמה אלע דייטליכער און קלעה־רער, אזוי ווי איוב זאגט: "צדק לבשתי וילבישני" — איך האב זיך אליין אנ־געקליידט געראכטיגקייט און גאט האט מיך אנגעקליידט מיט דאס זעלבע. איך האב, הייסט עס, געטהאן גוטעס און גאט האט מיך געהאלפען צו טהאן נאך מעהר גוטעס. איך האב זיך געסטארעט צו פערשטעהן די גאטהייט און ער

האָט מיר געהאָלפען צו פערשטעהן און וויסען נאָך מעהר. דאמאָלס, אויב דער מענש דערגרייכט אזא מדרגה, ענטזאגט ער זיך אין גאנצען פון וועלטליכע זאַר־גען און פערלאנגען און איז צופריעדען און פרעהט זיך מיט גאָטעס דיענסט.

דער מענש וואָס זיין נשמה און געוויסען זיינען ריין; דער וואָס זיין נשמה איז בעלויכטען מיט דער אמת'ער הימלישער ליכט, קימערט זיך ניט וועגען דער וועלט און איהרע תענוגים און איז פול מיט שמחה פון דעם וואָס דער בעשעפער העלפט איהם צו דערגעהן הימעלשע חכמות און ער שעצט זיך גליקליך מיט זיין וויסען און פערשטעהן דעם אמת'ען תכלית פון דער אונטערש־טער וועלט און דער אויבערשטער. עס איז פאר איהם גענוג וואָס ער בעגרייפט די גוטע מחשבות פון גאָט, זיין הנהגה און די גזירות וואָס ער איז גוזר אויף די בעשאפענע. אזוי ווי דוד המלך, עליו השלום, זאָגט אין תהלים: "ישמח צדיק בה' וחסה בו" — דער צדיק פרעהט זיך מיט גאָט און פערלאָזט זיך אויף איהם, און ווי אין ירמיה ווערט געזאָגט: "אל יתהלל חכם בחכמתו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי" — דער חכם אין וועלטליכע זאכען דארף זיך ניט בעריהמען מיט זיין חכמה, דער גבור דארף זיך ניט בעריהמען מיט זיין גבורה, נור בעריהמען קען זיך א מענש, ווען ער איז קלוג גענוג און ווייס מיך (גאָט). און דאָס איז א הויכע מדרגה. ווארום דער וואָס ווייס גאָט, דער וואָס בעגרייפט די גאָטהייט ריכטיג, בעהעפט זיך אין זיין דיענסט, גיט זיך אָפּ אויף איין זאך צו דיענען איהם און מורא האָבען פאר איהם מיט'ן גאנצען הארצען, לויט זיין וויסען און בעגריעף, און איז מקים די חובות הלבבות והאברים, ער דיענט, הייסט עס, גאָט מיט'ן הארצען און מיט די גליעדער, אָהן פיעל טרחה און מאַטערנים, נור מיט חשק און פלייסיגקייט, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "השתי ולא התמהמהתי" — איך איל זיך און פערזאם ניט נאָכצוקומען גאָט'ס געבאָטען, ווייל איך האָב דערצו לוסט און עס קומט מיר ניט אָן שווער.

און דער בורא יתברך זאָל אונז מיט זיינע גענאדען העלפען און מיר זאָלען אויך אזוי זיין און ער זאָל אונז אריינברייגען אין די כתות, אין די געזעלע־שאפטען פון גוטע און פרומע לייט, אמן.

סוף פון שער חשבון הנפש.

שער התשיעי,

שער הפרישות

(דער טויער פון פרישות, די לעהרע פון זיין אפגעזונדערט פון דער וועלט)

פרק א׳

האט דער מחבר געזאגט:

ווייל מיר האבען פריהער גערעדט וועגען די חשבונות וואס א מענש דארף האבען מיט זיך אליין, און ווייל פרישות, זיין אפגעזונדערט פון דער וועלט, איז אויך אין די פונקטען פון חשבון הנפש, דעריבער געפין איך פאר פאסענד צו ריידען איצט און ערקלעהרען דעם ענין פון פרישות, אין וואס דאס בעשטעהט און אונטער וואס פאר א מינים פרישות גוטע און פרומע לייט דארפען זיך אונטערוואַרפען, כדי עס זאל זיי נוצען בריינגען אין תורה און אין וועלטליכע זאכען און עס זאל זיי בריינגען רוה פאר די קערפערס און נשמות איןביידע וועלטען.

אין דעם ענין פון פרישות, פון זיין אפגעשיידט, אפגעזונדערט פון דער וועלט, דארפען מיר ערקלעהרען זיעבען־ערליי זאכען.

ערשטענס, וואס מיינט פרישות אין אלגעמיין און צו וואס דארף מען עס, וואס פאר א נוצען קען עס בריינגען די מענשען בכלל? צווייטענס, וועגען די נוצען וואס פרישות קען בריינגען צו יחידים, צו איינצעלנע פערזאנען, בלויז לומדים און פרומע לייט. דריטענס, אין וויפיל קלאסען זיינען די, וואס זיינען נוהג פרישות, איינגעטהיילט. פיערטענס, וועגען די תנאים, די בעדינגונגען פון פרישות, וואס א פרוש, איינער וואס לעבט אפגעזונדערט פון דער וועלט דארף טהאן אדער ניט טהאן. פינפטענס, וואס פאר אן ארט פרישות דארף מען נוהג זיין לויט דער תורה. זעקסטענס, וואס עס ווערט געזאגט אין דער תורה און אין די נביאים מכח פרישות, און זיעבענטעס, דעם אונטערשייד אין פרישות צווישען פארצייטיגע מענשען און אונזערע עלטערען און אונז.

מיר ווילען געהן צו דער ערשטער פראגע: וואס מיינט פרישות אין אלגעמיין און וואס פאר א נוצען בריינגט די דאזיגע הנהגה צו די מענשען פון דער וועלט? אויף דעם וועל איך זאגען, אז פרישות איז א שם הכולל, אן אלגעמיינער נאמען פאר א געוויסען סארט אויפפיהרונג, אבער אונטער דעם דאזיגען נאמען זיינען פאראן פערשיעדענע פרטים, פערשיעדענע איינצעלהייטען, אזוי ווי, למשל, דער נאמען געלט איז נכלל פיעל־ערליי מטבעות

דער אלגעמיינער נאמען אדער ווארט „פרישות“ איז פשוט, באקאנט צו יעדען איינעם וואס דאס מיינט. מען ווייס אז פרישות איז דער טייטש: אפ־געזונדערטקייט, ניט צוזאמענגעמישט מיט אנדערע. אזוי מיינט עס אויבער־פלעכליך, אבער דער גאנצער ענין פון פרישות איז א פערבארגענער סוד, בעהאל־

טען אונטער א צודעק. און אז מען דעקט אויף דעם צודעק, ווערט דער ענין אנטפלעקט און מען זעהט איצט די ריכטיגע כונה, דעם ריכטיגען ציעל פון פרישות.

סתם פרישות, דער פראסטער טייטש פון פרישות איז: איינהאלטען זיך פון תאוות און אפזונדערען זיך פון געוויסע זאכען, אזוי ווייט ווי מען האט ביכולת. ווען איינער קען טהאן א געוויסע זאך און ער טהוט עס ניט, הייסט עס, אז ער איז א פורש פון יענער זאך, א צוריקגעהאלטענער דערפון. און וואס בריינגט צו זיין אפגעהאלטען אדער צוריקגעצויגען פון עפעס? זיינען איז דעם דא צוויערליי סבות, צווייערליי אורזאכען, איין אורזאך קען זיין אי ביי מענשען אי ביי א סך אנדערע לעבענדע ברואים, און די צווייטע איז בלויז שייך ביי מענשען, און דוקא ביי אנשי תורה, ביי גוטע און פרומע לייט.

די אלגעמיינע פרישות, וואס איז שייך אי ביי מענשען, אי ביי חיות, איז אזעלכע וואס איז פאר די נוצען פון אונזער גוף און כדי צו האלטען אין ארדנונג אונזערע אינטערעסען און אלעם וואס בעלאנגט צום טעגליכען לעבען. אזוי ווי, למשל, לאנדעם געזעצע, געוויסע זאכען וואס רעגיערונגען פערביטען, איז כאטש מענשען האבען דערצו חשק, פונדעסטוועגען האלטען זיי זיך דערפון אפ און טהוען דאס ניט, ווייל דאס וועט זיי אדער אנדערע שאדען טהאן; אדער אויס־פאלגען, צום ביישפיעל, פארשריפטען פון דאקטוירים, אפהאלטען זיך פון גע־וויסע זאכען מחמת דאקטוירים הייסען אזוי, איז אויך אין די אינטערעסען פון גוף. מענשען, געזונטע אדער קראנקע, ווייסען, אז ווען זיי וועלען עסען א געוויסע זאך וועט עס זיי שאדען צום געזונד, ווערען זיי פרושים פון יענער זאך. אזוי איז אויך מיט קליידען זיך, מיט ריידען, מיט בעוועגען די גליעדער און פיעלע אנדערע זאכען, אין וועלכע מענשען זיינען איינגעהאלטען און בעשרענקט צו א געוויסען גראד, צוליעב זייער געזונדהייט און וואויל זיין.

אזא פרישות איז מען אויך נוהג מיט חיות. מען היט קיה אדער פערד אז זיי זאלען זיך ניט איבערפרעסען אדער זאלען ניט פרעסען אזעלכעס וואס איז פאר זיי שעדליך, אדער זיי זאלען ניט ארבייטען צופיעל, כדי דאס זאל זיי ניט שאדען צו זייער געזונד.

די פרישות הכוללת, די אלגעמיינע פרישות, האט ניט צו טהאן מיט דער נשמה. דאס איז בלויז פאר'ן גוף. וועגען די פרישות המיוחדת, די איינצעלנע פרישות, דאס אפגעזונדערט זיין פון געוויסע זאכען, וועלכע די תורה און דער שכל לערנען אונז כדי מתקן צו זיין אונזער גייסט, אונזער נשמה — וועגען דעם וועל איך איה"ש ווייטער ריידען און ערקלעהרען.

אבער פריהער וויל איך זאגען עטוואס וועגען די פרישות הכוללת, וואס ווערט פראקטיצירט פון אלעמען, אדער לכל הפחות פון דאס רוב מענשען, ניט בלויז פון יחידים, פון איינצעלנע פערזאנען.

צו וואס דארף מען גאר די פרישות? ווארום האט גאט ניט בעשאפען די מענשען מיט א בעשטימטע טבע זיי זאלען זיין בעשרענקט פון דער נאטור ווי צו פיהרען זיך אויף דער וועלט? צו וואס זיינען מענשען בעשאפען געווארען מיט געוויסע אינסטינקטען, וועלכע זיי דארפען ברעכען, כדי א קיום צו האבען אויף דער וועלט? וועגען דיעזען ענין האבען מיר שוין גערעדט אין דריטען שער פון דיעזען ספר. מיט'ן בעשאפען דעם מענשען האט דער בורא יתברך אויסען געוועזן לייטערען די נשמה, שטעלען איהר צו געוויסע נסיונות, וועלכע

שער הפרישות

עס איז איהר שווער בייצוקומען, אום זי זאָל דורכמאכען די דאָזיגע שוועריג־קייטען און ווערען ריין און זויבער זי זאָל קענען קומען צו דער מדרגה פון די הייליגע מלאכים. האָט די הימלישע חכמה איינגעזעהן, אז דאָס בעסטע פאר דיעזען צוועק איז אריינצוגעבען די נשמה אין א חומר, אין אן ערדישען קערפער, וואָס קען וואַקסען און זיך מעהרען דורך דעם מיטעל פון שפייז, וואָס האַלט אויף זיין קיום. און דער בעשעפער האָט די מענשען אריינגעגעבען אזא כח, אזא אינסטינקט זיי זאָלען לוסט האָבען צו נאהרונג, וואָס איז פאר זיי גרייט אויף דער וועלט, כדי זיי זאָלען קענען לעבען און עקזיסטירען כל זמן זייערע גופים זיינען בעהעפט מיט די נשמות. ער האָט זיי אויך אריינגעגעבען א געשלעכטליכע נייגונג, כדי די מענשען זאָלען זיך מעהרען און די וואָס שטאַרבען זאָלען איבערלאָזען אנדערע אויף זייער פּלאַץ. און ער האָט דעם יצר הרע געגעבען די מאכט צו בעוועגען דעם מענשען, צו טרייבען איהם צו עסען, טרינקען, נאָכקומען געשלעכטליכע פאָדערונגען און אנדערע וועלטליכע תענוגים, וואָס דורך דעם האָט ער א קיום, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין קהלת: "גם את העולם נתן בלבם" — גאָט האָט די וועלט, די וועלטליכע תענוגים אריינגעגעבען אין מענשען'ס הארץ, אז ער זאָל צו זיי האָבען לוסט.

און אז דער יצר הרע, דער געפיהל, דער חשק צו תענוגים שטאַרקט זיך איבער'ן שכל און ברייננגט דעם מענשען צו לאָזען זיך געניסען מעהר ווי ער דאַרף, מעהר ווי נויטיג איז, טהוט עס איהם שאַדען. ווען ער עסט, למשל, צו־פיעל אָדער אזעלכעס וואָס טויג פאר איהם ניט, ווערט זיין קערפּער רואינירט. דעריבער מוז דער מענש בעזיצען די מדה פון פרישות. ער דאַרף, הייסט עס, איינצאַמען דעם יצר הרע, דעם אינסטינקט, דעם חשק צו תענוגים און זיך אָפּ־שיידען, אָפּזונדערען פון געוויסע זאַכען. ער דאַרף אין אַלעם אָננעהמען דעם מיטעל־וועג און ניט איבערכאַפּען די מאָס. אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "טוב איש חונן ומלוה, יכלכל דבריו במשפט" — עס איז גוט א מענש א בעל רחמנות וואָס העלפט אוים אנדערע אין נויט, און עס איז אויך גוט ווען א מענש פיהרט זיך מיטעלמעסיג און זוכט ניט צו געניסען פון דער וועלט מעהר ווי נויטיג איז.

און ווייל פרישות, ענטזאגען זיך פון געוויסע וועלטליכע גענוסען איז א נויט־ווענדיגקייט פאר די מענשען, דאַרפען על פי שכל אויף דער וועלט זיין פאַלשטענ־דיגע פרושים, אזעלכע וואָס זאָגען זיך אָפּ פון אַלע תענוגים, פון אַלע גענוסען, אפילו פון די נויטווענדיגע, כדי מענשען, אַלע קלאַסען מענשען, זאָלען פון זיי לערנען יעדער איינער פיעל ער דאַרף און פיעל איהם נויטיג איז לויט זיינע אויפפיהרונגען און מדות. ווען איינער איז, צום ביישפּיעל, צופיעל אריינגעטהאָן אין א געוויסע תאוה, איז קוקענדיג אויף די פרושים, וואָס זיינען אין גאַנצען ארויסגעטהאָן פון יענער תאוה, איהם לייכטער צו בעהערשען זיך און ניט נאָכ־געבען דעם יצר הרע. דאַרף מען דעריבער האָבען אויף דער וועלט פרושים גמורים, פאַלשטענדיגע פרושים, כדי מענשען זאָלען זיך פון זיי לערנען און ניט איבערכאַפּען די מאָס אין ענינים פון עולם הזה.

עס טויג אָבער ניט פאר דער וועלט אז אַלע זאָלען זיין פרושים, אז אַלע זאָלען זיך ענטזאגען פון וועלטליכע גענוסען. ווען, צום ביישפּיעל, אַלע מענשען זאָלען זיין אָפּגעשיידט פון ווייבער, וואָלט די וועלט קיין וועלט ניט געווען, ווייל די אַלטע וואָלטען אויסגעשטאָרבען און קיינע נייע וואָלט ניט צוגעקומען,

און דער פסוק זאָגט אין ישעיה: "לא תהו בראה לשבת יצרה" — גאָט האָט ניט בעשאַפען די וועלט זי זאָל זיין וויסט, נור זי זאָל זיין בעזעצט.

די וועלט נויטיגט זיך אין פרושים, אין פאָלשטענדיגע פרושים, וואָס זיי־נען אין גאַנצען ארויסגעטהאָן פון קערפּערליכע גענוסען, אָבער ניט מעהר ווי זי נויטיגט זיך אין חכמות און מלאכות. עס זיינען דאָ מענשען וואָס קענען געוויסע חכמות אָדער מלאכות וואָס אנדערע קענען דאָס ניט. א צאָהל מענשען האָבען איין בעשעפטיגונג און א צאָהל — אן אנדערע און אלע צוזאַמען האַלטען אויף דעם קיום פון דער וועלט. די וועלט וואָלט אָבער ניט געקענט עקזיסטירען ווען אלע מענשען זאָלען זיך בעשעפטיגען מיט איין חכמה אָדער מלאכה. ווען אלע מענשען וואָלטען געוועז, לאָמיר זאָגען, שניידער, וואָלט מען ניט געקענט האָ־בען קיינע וואוינונגען, קיינע כלים און פיעלע אנדערע נויטיגע הצטרכות. עס וואָלט אפילו קיין ברויט ניט געווען, ווייל קיינער וואָלט זיך דאָך ניט בעשעפ־טיגט מיט ערד־ארבייט. ווען ווידער פערקעהרט: אלע וואָלטען געווען ערד־ארבייטער, וואָלט אויך די וועלט קיין קיום ניט געהאַט. אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין קהלת: "את הכל עשה יפה בעתו" — אלעס האָט גאָט בעשאַפען גוט אין זיין צייט. יעדע זאַך מוז מען אויף דער וועלט האָבען, ווייל דאָס ברייננגט נוצען צו געוויסע צייטען.

אזוי איז אויך מיט פרישות. פאָלקאָמענע פרושים ברייננגען נוצען דער וועלט, אָבער ווען אלע מענשען וואָלטען געוואָרען פרושים, ווען אלע וואָלטען זיך ענטזאָגט פון אלע תענוגים און גענוסען, וואָלט די וועלט ניט לאַנג געקענט עקזיסטירען.

האָבען מיר שוין אין דאָס פריהער געזאָגטע ערקלעהרט דעם ענין פון אל־געמיינע פרישות, וואָס איז א נויטווענדיגקייט פאַר מענשען, כדי זיי זאָלען קע־נען עקזיסטירען אויף דער וועלט.

פרק ב׳

איצט וועלען מיר ריידען וועגען פרישות המיוחדת, וועגען פאָלשטענדיגע אָפּגעזונדערטקייט פון דער וועלט, וואָס בלויז איינצעלנע פערזאָנען, לומדי תורה און פרומע לייט זיינען נוהג.

וואָס מיינט פאָלשטענדיגע פרישות? אין דעם זיינען דאָ מיינונג פער־שיעדענהייטען צווישען די חכמים. עס איז דאָ א מיינונג, אז פאָלשטענדיגע פרישות מיינט אָפּשיידען זיך, אָפּזאָגען זיך פון אלע זאכען וואָס קענען זיין א א שטערונג צו גאָטעס דיענסט. אן אנדער חכם זאָגט, אז ריכטיגע פרישות מיינט: פערראַכטען די וועלט און ניט נאָכגעבען זיך קיינע תאוות. נאָך איינער טייטשט אוים פרישות: האָבען אין זינען בלויז די נשמה און ניט האָבען אויף׳ן רעיון קיינע וועלטליכע זאכען וואָס מען דענקט אז זיי זיינען גוט. נאָך איינער וויל האָבען, אז ריכטיגע פרישות מיינט: האָבען ריכטיגען בטחון אין גאָט. עס איז דאָ נאָך א דעה, אז דער וואָס בענוגענט זיך מיט א שטיקעל בגד און האָבען וואָס ניט איז צו פערטרייבען דעם הונגער און אלע אנדערע מענש־ליכע נויטווענדיגקייטען פערהאַסט ער, דער איז א ריכטיגער פרוש. נאָך איינער איז אין דער מיינונג, אז פרישות הייסט אויסמיידען געזעלשאַפט און ליעב האָבען איינזאַמקייט. עס איז דאָ נאָך א מיינונג, אז פרישות הייסט: דאַנקען

נאָט פאר זיינע טובות און גערולדיג איבערטראָגען די צרות דורך וועלכע נאָט שטעלט די מענשען צו פּראָבע. און גאָר אַן אנדערער מיינט, אז אמת׳ע פּרישות מיינט: אָפּזאָגען זיך פון אלע קערפּערליכע תענוגים און ניט האָבען זיי אין זינען און בלויז געברויכען אזעלכע קערפּערליכע בעפריעדיגונגען, וואָס די נאטור פון מענשען איז אזוי אָהן זיי קען ער ניט לעבען און עקזיסטירען. און איך האלט מיט׳ן לעצטען און זאָג, אז דאָס איז די ריכטיגע פּרישות.

אָבער ווארום דארפען פרומע לייט זיך נוהג זיין אזא מין פּרישות? ווארום אָפּזאָגען זיך אין גאנצען פון וועלטליכע הנאות? וועל איך זאָגען, אז די תורה וויל האָבען, אז דער שכל ביים מענשען זאָל געוועלטיגען איבער אלע זיינע תאוות, זאָל האָבען די אויבערהאנד איבער אלעם וואָס א מענש גלוסט און האָט א געוויסע נייגונג. און עס איז בעוואוסט, אז ווען די תאוה שטארקט זיך איבער׳ן שכל און בעזיעגט איהם, ברייננט עס דעם מענשען צו זינד און שענדליכע זאכען.

קיינער טהוט זיך ניט אריין אין וועלטליכע תענוגים איידער ער טרעט אָפּ פון די לעהרען פון דער תורה. אז מען היט אָפּ די תורה איז דער שכל גובר דעם יצר הרע און מען וויל ניט קיינע מותרות, קיינע איבעריגע תענוגים. ווען אָבער מען טרעט אָפּ פון דער תורה, רעדט דער יצר הרע אָן צו פערלאָזען יענע וועלט און נור אין זינען האָבען די וועלט. דער יצר הרע האָט אזוי אראָפּגעפיהרט מענשען פון וועג. ער האָט זיי געבראכט צו דער מדה אז זיי זאָלען זיך ניט בענוגענען מיט דאָס נויטווענדיגסטע וואָס מען מוז האָבען צו קענען לעבען און עקזיסטירען. ער האָט זיי ארויפגעפיהרט אויף אזא וועג אז דאָס געניסען מעהר פון דער וועלט זאָל אָנגענומען ווערען אלס א בעשעהנונג און מען זאָל זיך דערמיט בעריהמען. און די פערפיהרטע פון יצר הרע האָבען זיך אָנגעהויבען יאָגען נאָך רייכטהום און קערפּערליכע גענוסען זיינען ביי זיי באליעבט געוואָרען, ביז זיי זיינען געזונקען אין די טיפעניש פון די ימים פון לוסט צו געניסען פון דער וועלט אלץ מעהר און מעהר. און דאָס האָט זיי נאכהער געבראכט צו ליידען פון די כוואליעס פון די דאָזיגע תאוה ימים. דאָס הייסט: זיי האָבען געמוזט איבערטראָגען דעם צער און עגמת נפש וואָס מענשען האָבען ווען זיי קענען ניט בעפריעדיגען זייערע צו גרויסע פערלאנגען.

אָט איבער די פערפיהרטע מענשען האָט די וועלט די ממשלה. דאָס הייסט: זיי זיינען אונטערוואָרפען די וועלטליכע תאוות אויף אזוי פיעל, אז זיי האָבען איבער זיך אליין קיין דעה ניט. און די לוסט צו תענוגים פערשטאָפּט זייערע אויערען און אויגען און זיי ווילען ניט הערען קיין אמת וואָרט און ווילען ניט זעהן וואָס פאר זיי איז גוט. זיי זוכען נור צו געניסען וואָס מעהר פון דער וועלט און דאָס איז זייער תורה און געזעץ, און דאָס פערטרייבט זיי פון זייער גאָט.

און מיט אנדערע פּאסירט, אז זיי דערגרייכען ניט די תענוגים צו וועלכע זיי שטרעבען. זייער חשק איז שטארק און זיי הערען ניט אויף צו טראכטען איבער זייערע תאוות טאָג און נאכט, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים: ״און יהשוב על משכבו״ — דער בעל תאוה האָט אין זינען זיינע תאוות אויף זיין געלעגער, און ביידע, סאי די וואָס בעפריעדיגען זייער חשק צו וועלטליכע תענוגים, סאי די וואָס קענען ניט דערגרייכען זייערע פערלאנגען זינקען אין ים פון זייערע תאוות, ווייל ביידע ליידען. די ערשטע ליידען ווייל עס קומט זיי אָן שווער ביז זיי קריגען דאָס, און די צווייטע ליידען, ווייל זיי קריגען

דאָס ניט. נארישע מענשען, זיי בייטען אוים גאָטעם דיענסט אויף קערפּערליכע תענוגים! זיי האנדלען אזוי ווי די וואָס האָבען געמאכט דעם עגל, אנשטאָט צו דיענען גאָט האָבען זיי געדיענט צו א קאַלב.

און די וואָס זיינען געוואוינט צו זוכען תאוות עולם הזה; די וואָס זוכען נור צו בעפריעדיגען זייערע קערפּערליכע פערלאנגען, טרעטען שוין פון דעם ניט אָפּ און זיי פערשטאַרקען נאָך זייער חשק אלץ מעהר און מעהר. זיי זעהען ניט איין, אז זיי מאכען א שלעכטען בייט; זיי פערגעסען אז מיט די וועלט־ליכע פארגעניגענס זיינען פערבונדען צרות און קלעמענים, און וואָס מעהר זיי זיינען ארייַנגעטהאָן אין דעם, אלץ ווייטער זיינען זיי פון אמת׳ען גליק, און וואָס מעהר זיי דערוויימערען זיך פון אמת, אלץ מעהר פערציהט זיך איבער זיי א פינסטערער וואָלקען. און אלץ מעהר זעהען זיי ניט וואָס עס איז פאר זיי גוט און וואָס עס איז ניט גוט.

און דער שכל פון די בעלי תאוה ווערט אלע מאָל טעמפּער און טעמפּער, ביז זיי נעהמען אָן די שלעכטע וועג פאר א גוטע און די גוטע פאר א שלעכטע. און דאָס זיין ארייַנגעטהאָן אין עולם הזה ווערט ביי זיי א געזעץ און טאַטעס לערנען דאָס זייערע קינדער און די קליגערע לערנען דאָס די מעהר אומוויסענדע און עס געהט אזוי ווייט; אז דער יצר הרע קריגט ביי זיי א פולע מאַס. ער פיהרט, הייסט עס, מיט זיי אוים וואָס ער וויל און אומרעכט ווערט ביי זיי רעכט און רעכט ווערט ביי זיי אומרעכט; דער בעל טובה וואָס שפּייזט א הונ־געריגען ווערט ביי זיי אָנגענומען אלס א כופר, אן אפּיקורוס, אזוי ווי, למשל, די אנשי סדום וואָס העלפען אן ארימאַן איז ביי זיי גאַר געווען א חטא. און דעם וואָס געניסט פון דער וועלט בלויז פיעל נויטיג איז, רופען זיי פוילענ־צער, און דער וואָס איילט זיך ניט, וואָס יאָגט זיך ניט נאָך צופיעל עשירות און וועלט גענוסען, איז ביי זיי פערדעכענט אלס איינער וואָס טהוט ניט זיינע פפליכטען פאר זיך און פאר דער מענשהייט, און דעם וואָס בענוגענט זיך מיט דעם וואָס ער האָט, בעטיטלען זיי אלס שוועכלינג. נור דעם וואָס ערווערבט מעהר רייכטהום און געניסט א סך פון דער וועלט האלטען זיי פאר א פלייסיגען און ווערט געלויבט און געאכטעט פון אלעמען.

און אז זיי געהען איבער דעם גרענעץ, אז זיי קריגען אריין א סך רייכטהום, מאכען זיי זייערע בייכער פאר זייערע געטער, זייערע קליידער פאר זייער תורה און זייערע שעהנע וואוינונגען פאר זייער מאַראל. דאָס הייסט: זיי זיינען נור ארייַנגעטהאָן אין עסען גוט, טראָגען טייערע בגדים און וואוינען אין שעה־נע דירות. און אזוי בלאָנדזען זיי אין די זומפּען פון נארישקייט אָנגעלאָדען מיט שווערע משאות פון תאוות און זיינען פויל צו תשובה טהאָן, און זיי מיינען אז זיי פיהרען זיך אויף גוט, אז אזוי דארפען זיך מענשען אויפפיהרען.

און ווייל דער יצר הרע פאנגט א סך מענשען אין זיין נעץ און מאכט זיי פאר בעלי תאוה, דעריבער מוזען מיר האָבען פרושים, וואָס זאָלען נוהג זיין פאַלשטענדיגע פרישות, ניט בלויז די אלגעמיינע, כדי זיי זאָלען אָפּהאלטען די בעלי תאוה און זיי אומקעהרען אויף דער ריכטיגער וועג פון דער תורה, וואָס בעפעסטיגט די אמונה און וועלטליכע אינטערעסען.

די דאָזיגע פרושים קענען אָפּווענדען מענשען פון זייערע טהיערישע תאוות און דיענען אלס רופאים צו פערשטאַרקען די אמונה ביי די יעניגע וואָס טרעטען אָפּ פון גוטע מדות און זיינען ארייַנגעטהאָן אין אזעלכע מדות וואָס זייער סוף

איז א מיאוס׳ער. און בעת דער יצר הרע איז גובר דעם שכל און מענשען ווערען אריינגעשלעפט אין לוסט צו מותרות, צו איבעריגע, ניט נויטיגע וועלטליכע תענוגים, קומען די דאָזיגע פרושים זיי צו הילף מיט דער איינציגער כונה כדי צו פערשטאַרקען די אמונה, ניט כדי צו זוכען כבוד און רוהם.

זיי, די פרושים, וואָס ענטזאגען זיך פון וועלטליכע תענוגים און געניסען פון דעם ניט, קענען מאכען זינדיגע פאר בעלי תשובה און פרומע לייט — נאָך פרימער. זייערע מדות טובות קענען דיענען אלסביישפיעל פאר אלעמען, ווייל זיי זיינען אזוי ווי די זון וואָס בעלייכט אנדערע פּלאנעטען אויבען און אונטען. אזוי ווי די תורה זאָגט אויף סדום: „ונשאתי לכל המקום בעבורם" — אויב אין סדום וועלען זיך געפינען א געוויסער צאָהל צדיקים, וועל איך (גאָט) אלע־מען מוחל זיין און וועל די שטאָדט ניט איבערקעהרען. דעריבער האָט מרים הנביאה געזאָגט: "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו" — גאָט׳ס ליעבהאָבער, די צדיקים, זיינען אזוי ווי די זון. זיי בעלייכטען מיט זייערע מעשים טובים שטראַהלען אנדערע מענשען פון זייער דור און פערהיטען זיי פון שלעכטעס אויף דער וועלט און בעזאָרגען זיי מיט שכר לעולם הבא, אזוי ווי דער חכם זאָגט אין משלי: "פרי צדיק עץ חיים" — די פרוכט פון צדיק, די מעשים טובים זיינע, איז א בוים פון לעבען לעולם הבא.

און דעם מנהג פון פרישות, פון זיין אָפּגעשיידט פון וועלטליכע תענוגים האָבען די נביאים און פארצייטיגע חסידים געהאלטען, ווי עס איז בעשריבען אין זייערע ספרים. און איך וועל, מיט גאָטס הילף, ריידען דעריבער אין פּאַ־סיגען פּלאַץ, וואו עס וועט מיר צום האנד קומען.

פרק ג׳

ווענען דער פראגע אין וויפיעל כתות אָדער אין וויפיעל קלאסען ווערען די פון דער וועלט אָפּגעזונדערטע איינגעטיילט? וועל איך זאָגען, אז די ריכטיגע פרושים וואָס שיידען זיך אָפּ פון וועלטליכע תענוגים ניט צו ליעב זייער געזונד־הייט און וואויל זיין, נור מיט דער אבזיכט כדי זיי זאָלען קענען מקיים זיין די תורה, זיינען דאָ דרייערליי. איין קלאס זונדערט זיך אין גאנצען אָפּ פון דער וועלט. זיי טהוען זיך ארוים פון גשמיות, פון זאכען וואָס אנבעלאנגען דעם קערפּער און ווילען דערגרייכען די מדרגה פון זיין גלייך ווי מלאכים. דיעזע פערלאָזען אלעס וואָס קען זיי מאכען וועלכע ניט איז שטערונג צו דיענען גאָט און זיי געהען אוועק וואוינען אין וויסטענהייטען צווישען בערג, וואו קיינע מענשען זיינען ניטאָ. זיי לעבען אויף גראָז און בלעטער און קליידען זיך אין שמאטעס אָדער וואָס ניט איז, אבי צודעקען זייער נאקעטקייט. זיי ווילען ניט פערשווענדען קיין צייט אויף קערפּערליכע נויטווענדיגקייטען, א זאך וואָס צווי־שען מענשען וואָלטען זיי ניט געקענט אויספיהרען. און זיי האָבען קיין מורא פאר ווילדע חיות וואָס געפינען זיך אין די וויסטע ערטער, מחמת זייער מורא פאר גאָט איז גובר, שטייגט איבער די מורא פון וועלכע ניט איז געפאהרען, און זייער ליעבשאפט צו גאָט פערטרייבט פון זיי דעם געפיהל פון ליעב האָבען מענשען, און זיי דענקען ניט ווענען מענשען און האָבען זיי ניט אין זינען.

דיעזער קלאס פרושים איז ווייט פון די אנדערע קלאסען. זייער פיהרונג איז עקסטרים, ניט נאָך דעם וואונש פון דער תורה, ווייל זיי זאָגען זיך אין

גאנצען אַפּ פון דער וועלט און די תורה וויל דאָס ניט, אַזוי ווי מיר האָבען שוין פריהער דערמאָהנט דעם פּסוק פון ישעיה: "לא תהו בראה לשבת יצרה" — גאָט האָט ניט בעשאַפען די וועלט זי זאָל זיין וויסט, נור בעזעצט, און אַזא פּרישות פיהרט ניט צו פראַגרעס, נור צו דער רואינע פון דער וועלט.

די צווייטע קלאַס פּרושים זיינען די וואָס האַלטען אַן דעם מיטעל־פּונקט. זיי זאָגען זיך ניט אָפּ פון דער וועלט אין גאַנצען, אָבער זיי פערלאַכטען מותרות, איי־בעריגע, אוננויטיגע תענוגים. זיי צאַמען איין זייערע תאוות און האָבען קיין לוסט צו זאַכען, אָהן וועלכע מען קען זיך בעגעהן. און מותרות זיינען דאָ צוויי־ערליי. עס גיבען מותרות, וואָס זיינען ניט פערבונדען מיט'ן גוף, וואָס ליגען ניט אין קערפּער פון מענשען און ער קען אָפּטמאָל חשק האָבען צו זיי, אָבער ער קען זיי ניט קריגען. למשל: עסען גוט, טרינקען גוט, טראָגען טייערע קליי־דער און וואוינען אין א שעהנע דירה, קען מען דערצו האָבען תאוה און אָפּט־מאָל ניט געניסען דערפון צוליעב אָרימקייט אָדער אַנדערע אורזאַכען. עס זיינען ווידער דאָ מותרות וואָס זיינען בעהעפט מיט'ן מענשען און ער קען זיי שטענ־דיג געניסען, ווי צום ביישפּיעל: ריידען, לאַכען, רוהען, קוקען אויף וואָס מען דאַרף ניט, הערען וואָס עס טויג ניט צו הערען אָדער אין זינען האָבען אַזעלכעס וואָס ניט נויטיג איז. אַט פון דיזע ביידע־ערליי מותרות זאָגט זיך אָפּ דער צוויי־טער קלאַס פּרושים. זיי עסען ניט מעהר ווי עס איז נויטיג אויפצוהאַלטען דאָס געזונד, זיי טרינקען ניט און קליידען זיך ניט מעהר ווי א מענש מוז טרינקען און קליידען זיך און זיי ריידען ניט און לאַכען ניט מעהר ווי נויטווענדיג. אָבער זיי פערלאָזען ניט די וועלט מיט איהרע מענשען און זאָגען זיך ניט אָפּ פון מענשליכע גענוסען אַזוי ווי דער ערשטער קלאַס פּרושים. זיי וואַנדערען ניט אום אין וויסטענהייטען, נור זיי זיצען איינזאַם ביי זיך אין דערהיים און געניסען פון דער וועלט אַזוי פיעל וויפיעל עס איז נויטווענדיג פאַר זייערע גופים און נשמות. אַזא אַרט פּרישות איז בעסער און נעהענטער צו דעם וואונש פון דער תורה ווי דער ערשטער קלאַס וואָס טהוט זיך אין גאַנצען ארויס פון דער וועלט.

צום דריטען קלאַס פּרושים בעלאַנגען די וואָס זונדערען זיך אָפּ פון דער וועלט אין זייערע הערצער, אָבער מען זעהט עס אויף זיי ניט. פאַר דער וועלט ציינען זיי זיך אַלס פּשוט'ע מענשען. זיי בעשעפטיגען זיך מיט געוויסע מלאכות, קאָמפּאַנירען זיך מיט מענשען און העלפען דעם ישוב העולם, טהוען אַלעס וואָס מענשען דאַרפען טהאָן, כדי די וועלט זאָל קענען א קיום האָבען. אין זייערע געדאַנקען אָבער האָבען זיי נור אין זינען גאָט און אַלעס וואָס זיי טהוען איז לשם שמים, פון גאָטס וועגען. זיי וויסען און פערשטעהען, אַז זייערע נשמות זיינען גרים דאָ אויף דער וועלט און אַז זיי זיינען ארונטערגעשיקט געוואָרען אהער געלייטערט צו ווערען. דעריבער האָט ביי זיי די וועלט קיין ווערדע ניט און זייער הויפּט שטרעבען איז צו עולם הבא. זיי ערוואַרטען דעם טויט, ווייל דאַן וועלען זייערע נשמות קומען צוריק אין זייער מקור אין די עולמות העליונים, און אין דער זעלבער צייט היטען זיי זיך פון טויט און שטעלען זיך ניט אין סכנה ווען ניט נויטיג איז, ווייל אַזוי איז דער רצון פון בעשעפער. זיי גרייטען אָן שפּייז צו זייער נסיעה אויף יענער וועלט און האָבען שטענדיג אין זינען דאָס איבערקלייבען זיך פון דיזער וועלט אין דער וועלט פון אמת'ע רוה. זיי געניסען פון דיזער וועלט בלויז עטוואָס און גרייטען צו וואָס מעהר פאַר יענער וועלט.

שער הפרישות

דיזער ארט פרישות איז נאך בעסער און נאך נעהענטער צו דעם וואונש פון דער תורה ווי דער ארט פרישות, וואס מיר האבען פריהער דערמאהנט.

אבער די וואס שיידען זיך אפ פון וועלטליכע תענוגים, כדי צו ציהען דער־פון נוצען דא אויף דיזער וועלט; די יעניגע וואס ציינען זיך ארויס אלס פרושים און זייערע הערצער זיינען ניט דערביי, די זיינען ניט קיינע פרושים, ווייל אזא ארט פרישות טויג ניט.

אזעלכע פאלשע פרושים זיינען דא דרייערליי. עס זיינען דא אזעלכע וואס מיידען אויס וועלטליכע תענוגים און לעבען אין דחקות, קוים די נשמה אויפצוהאלטען, כדי זיי זאלען קריגען א שם אלס פרומע לייט, וואס ווילען ניט הנאה האבען פון דער וועלט און מען זאל זיי לויבען און שבחים זאגען אויף זיי. זיי זיינען דערמיט אויסען, אז מענשען זאלען האבען אמונה אין זייער עהרליכ־קייט און מען זאל זיי אנפערטרויען געלט און ענטדעקען פאר זיי סודות, כדי זיי זאלען עס קענען אויסנוצען פון זייער טובה וועגען, אפילו ווען זיי וועלען דורכדעם אימיצען שאדען טהאן. אזא ארט געפעלשטע פרישות איז די ערגסטע, ווייטסטע פון דעם אמת און די העסליכסטע פון אלע ניט אמת'ע פרישות.

צום צווייטען קלאס פאלשע פרושים בעלאנגען די וואס ווערען בלומרשט פרושים, גיבען אויף זייער בעסערען ארט לעבען, ווען זייערע אומשטענדען ווערען געענדערט. ווען זיי ווערען ארימער אדער ווען זייערע פערדיענסטען ווע־רען קלענער און קיין בטחון אויף גאט אז ער וועט זיי צוריק אומקעהרען בעסע־רע צייטען האבען זיי ניט, הויבען זיי אן קארגען מיט'ן עסען און גיבען אויף אנדערע וועלטליכע פערגעניגענס, אבער זאגען זאגען זיי, אז זיי טהוען דאס צוליעב דער מדה פון פרישות, ווייל זיי ווילען ניט הנאה האבען פון דער וועלט. אזעלכע פרושים נארען בלויז אפ זייערע מיטמענשען, אבער זיי מיינען דאס ניט פון גאטס וועגען. זייער כונה איז גאר כדי צו שפארען געלט און זיי זאלען נאכהער זיך קענען אנטהאן מעהר תענוגים. אויף אזעלכע געפעלשטע פרושים זאגט שלמה המלך אין קהלת: "איש אשר יתן לו האלהים עשר ונכסים וכבוד ולא ישליטנו לאכל ממנו" — אזא איינער וואס גאט גיט איהם רייכטום און גיטער און כבוד, אבער גאט גיט איהם ניט די שליטה, די געלעגענהייט צו עסען פון דעם.

עס איז ווידער דא א דריטער קלאס פרושים, אפגעשיידטע פון וועלטליכע הנאות, וואס זיי ווערען דאס אויס נויטה. זיי זיינען ארים און ניט פערמעגליך נאכצוקומען די פאדערונגען פון לעבען, און בעטען שטיצע ביי מענשען שעהמען זיי זיך, לעבען זיי אין גרויס דחקות, קומען אפ מיט וואס עס איז, אבי אויפ־האלטען די נשמה און פאר לייטען זאגען זיי, אז זיי קענען לעבען בעסער, נור זיי ווילען זיין פרושים, ארויסגעטהאנענע פון וועלטליכע זאכען. זיי זאגען אזוי, כדי מען זאל ניט וויסען אין וואס פאר א לאגע זיי געפינען זיך און מען זאל זיי ניט אנבאטען קיין הילף, ווייל זיי בעטראכטען דאס פאר א חרפה. און אויב דו ווילסט וויסען ווער עס איז אן אמת'ער פרוש; אויב דו ווילסט זיך איבער־ציינען וועמעס פרישות עס איז מיט א ריינעם געוויסען פון גאטס וועגען און וועמעס ניט, קענסטו דאס אויסגעפינען לויט די בעדינגונגען פון אמת'ע פרישות, וואס איך וועל מיט גאט'ס הילף אויסרעכענען. דער וואס קומט נאך די דאזיגע תנאים, די דאזיגע בעדינגונגען איז דער אמת'ער, אויפריכטיגער פרוש פון גאטס וועגען, און דער וואס קומט זיי ניט נאך, האט מיט זיין אפגעזונדערט זיין פון וועלטליכע הנאות אנדערע אבזיכטען. ער איז דערמיט אויסען זיי אייגענע טובה

און ער טהוט עס ניט לשם שמים, כדי ער זאָל בעסער און מעהר קענען דיענען גאָט.

פרק ד'

וואָס זשע זיינען די תנאים וואָס געהערען צו די איינצעלנע פּערזאָנען וואָס זיינען נוהג פּרישות מעהר פון דעם כלל? האָט א געוויסער חסיד געזאָגט:

דער אמת'ער פּרוש, וואָס צאמט איין זיינע תאוות און זאָגט זיך אָפּ פון וועלטליכע הנאות בלויז פון גאָטס וועגען, בעזיצט בעזונדערע מדות און מאַניערען. אויף זיין פּנים ליגט א פרעהליכקייט און טרויער — אין זיין הארצען. דאָס הייסט: ער ציינגט זיך פאר מענשען אלס צופריעדענער; אין הארצען אבער איז ער זיך מצער וואָס ער האָט ניט די מעגליכקייט צו דיענען גאָט נאָך מעהר ווי ער דיענט איהם. זיין הארץ איז זעהר ברייט אויפצונעהמען גוטעס און טהאָן גוטעס און איז אויך שפּל ביי זיך, ערנידעריגט, ווייל ער דענקט אלץ אז ער טהוט ניט גענוג. ער טראָגט אויף קיינעם קיין שנאה, האָט קיין לוסט צו נעהמען ביי אימיצען וואָס ניט איז, טאדעלט קיינעם ניט און רעדט ניט וועגען קיין מענשען אפילו צו גוטען אוים מורא טאָמער וועט ער ארויסריידען א שלעכט וואָרט. ער פערהאַסט גרויסקייט און חשיבות, ער וויל ניט, הייסט עס, מען זאָל איהם האלטען פאר א גרויסען און חשוב'ען מענשען און האָט פיינט צו זיין אן אויבערהאר. ער איז שטענדיג מיושב, איבערלייגט אין אלעס וואָס ער וויל טהאָן; איז א בעל זכרון, ווייל זיין קאָפּ איז ניט פערנומען מיט וועלטליכע פערגעניגענס; איז שטענדיג מודה אויף'ן אמת, ווייל קיין כבוד זוכט ער ניט, איז ווען ער איז אין עפּעס אומגערעכט, זאָגט ער אז ער איז אומגערעכט. ער איז אויך א בעל בשת, א שעהמעוודיגער, ווען ער טהוט עפּעס א זאך וואָס איז ניט ריכטיג, שעהמט ער זיך דערמיט. ער היט זיך שטענדיג אז קיינער זאָל דורך איהם קיין גרויסען שאדען האָבען. צום ביישפּיעל: ווען עס קומט איהם אוים צו זיין ערגעץ אן אורח, וויל ער ניט אז דער, ביי וועמען ער איז אן אורח, זאָל צו איהם פּיעל צולייגען און בענוגענט זיך מיט דאָס ווענינגסטע וואָס מען גיט איהם.

דער אמת'ער פּרוש בעזיצט אויך די מדה, אז ווען ער לאַכט, לאַכט ער ניט פּיעל און ווען ער פאלט אריין אין כעס, ווערט ער ניט אויפגערעגט. ווען ער פרעגט עפּעס ביי אימיצען, איז זיין אבזיכט צו לערנען און וויסען די זאך, ניט כדי צו בעריהמען זיך אז ער וויים וואָס צו פרעגען. זיין חכמה איז פּיעל, ער קען און וויים א סך און פונדעסטוועגען איז ער א גרויסער עניו און שטאָלצירט ניט מיט זיין קענטניס און וויסען. זיין הסכמה איז שטארק, ווען ער איז מסכים אויף עפּעס א זאך, ווען ער שטימט אויף עפּעס איין, האלט ער זיך דערביי און ענדערט ניט זיין מיינונג. ער איילט זיך ניט צו בעשליסען וואָס ניט איז, נור ער בעטראכט אלעס פריהער, כדי ער זאָל ניט אָפּטהאָן קיין נאַרישקייט. ווען ער קריעגט זיך אפילו, איז זיין קריעג שעהן, בדרך כבוד, און ער בעפאלט קיינעם ניט מיט זלזולים. אפילו ווען ער איז אין כעס איז ער אויך א צדיק און טרעט קיינעם ניט אָן גראָב. און אויב זיין געגנער פערלאנגט פון איהם עפּעס, ערפילט ער זיין וואונש. זיין פריינדשאפט צו מענשען איז א זויבערע, אהן פּניות. דאָס וואָס ער נעהמט אויף זיך צו טהאָן אדער ניט טהאָן איז שטאַרק, ער פיהרט עס, הייסט עס, דורך. און זיין אָפּמאַך מיט אימיצען איז

פינקטליך. גאָט'ס משפט נעהמט ער אָן פאַר גוט. דאָס הייסט: אויב גאָט שיקט אויף איהם אָן יסורים, איז ער זיי מקבל באהבה. ער געוועלטיגט איבער זיין יצר הרע, טאָדעלט ניט די יעניגע וואָס טהוען איהם שאַדען און בעשעפטיגט זיך ניט מיט זאַכען וואָס ברייגנען איהם קיינע ריכטיגע נוצען.

ער האָט אויך ניט דעם געפיהל פון נקמה אפילו צו זיין גרעסטען שונא און ווען איינער טהוט איהם שלעכטעס, פערגעסט ער דאָס. ער מיידט אויס מטריח צו זיין אימיצען פון זיינטוועגען און ער פאַר אנדערע טהוט א סך. ווען עס געהט איהם שלעכט, דאַנקט ער גאָט און טראָגט איבער בל־ערליי שאַדענס. אז מען בעט ביי איהם, גיט ער, און אז מען בע'גזל'ט איהם איז ער מוחל. אויב לייט ווילען איהם קיין טובה ניט טהאָן, האַלט עס איהם ניט אָפּ פון טובות צו אנדערע און אויב לייט דערווייטערען איהם, ווילען פון איהם ניט וויסען, איז ער פונדעסטוועגען יענע לייט מקרב און צייגט צו זיי ארוים פריינדשאַפט. ער איז ווייכער פון פוטער און זיסער פון האָניג. ער מאַכט מענשען אויפמערקזאַם אויף'ן אמת, רעדט גערעכטיגקייט, האָט ניט אין זינען קיינע תאוות און ערוואַרטעט זיין לעצטען טאָג, דאָס הייסט: דעם טויט. ער זאָגט און ער טהוט און פּטור'ט ניט אָפּ בלויז מיט זאָגען. איז פלייסיג צו טהאָן גוטעס און האַלט זיין נשמה טייער, ער היט זיך. הייסט עס, ניט צו טהאָן א זאַך וואָס זאָל מאַכען אַ פלעק אויף זיין נשמה. ער ווערט בעטראַכט אלס א גבור, ווייל ער יאָגט זיך ניט נאָך קיינע תאוות, האָט ער ניט קיינע דורכפעלע אין זיינע אינטערעסען. ער איז בעשירמט פון שענדליכע זאַכען און איז אַ העלפער און שטיצער צו אָרימע לייט און געקריוו־דעטע. ער ענטדעקט ניט קיין פערבאָרגענע זאַכען און זאָגט ניט אוים קיינע סודות. ווען אפילו ער האָט א סך צרות, בעקלאָגט ער זיך ווייניג. גוטעס געדענקט ער און שלעכטעס פערגעסט ער. ער איז ביי אלעמען געליעבט, מען פרעהט זיך מיט זיין געזעלשאַפט און זיין דערווייטערען זיך פערשאַפט טרויער. צוליעב די חכמת התורה וואָס ער בעזיצט איז ער ריין און געלייטערט און זיין ענוות בעשעהנט איהם. קלוגע מענשען דערמאָהנט ער צו טהאָן גוטעס און נאַרישע לערענט ער קלוג צו ווערען.

דער אמת'ער, אויפריכטיגער פרוש האַלט פון זיך ניט און אַלעס וואָס אי־מיצער טהוט אין דעם ענין פון גאָטס דיענסט זעהט ביי איהם אוים בעסער ווי דאָס וואָס ער טהוט און אלע נשמות זיינען ביי איהם אין די אויגען ריינער און זויבערער ווי זיין נשמה. ער ווייס שטענדיג זיינע פעהלערען און געדענקט זיינע זינד. ער האָט ליעב גאָט און פלייסט זיך נאָכצוקומען זיין ווילען. ער זוכט ניט צו מאָהנען זיינע קריוודעס און האַלט ניט לאַנג קיין כעס. איז א חבר מיט די וואָס מאַכען איהם אויפמערקזאַם אויף גאָטס דיענסט, פערברייננגט מיט אָרימע לייט, האָט ליעב די גערעכטע, איז איבערגעגעבען צו די וואָס אכטען דעם אמת און איז א פאָטער צו יתומים, שטיצט אלמנות און עהרט אלע אָרימע און גע־דריקטע בכלל.

דאָס זיינען די תנאים וואָס אַן אמת'ער פרוש לשם שמים דאַרף נאָכקומען און נאָך דיעזע סמנים קען מען אונטערשיידען צווישען א ריכטיגען פרוש און ניט קיין ריכטיגען. אחוץ די אלע מדות און מאַנירען וואָס זיינען דאָ אויסגערע־כענט געוואָרען דאַרף דער אמת'ער פרוש אויך נאָכקומען אלע חובות הלבבות, אלע הערצען־פליכטען, וואָס זיינען דערמאָהנט געוואָרען אין דיעזען ספר, און וועלכע איך דאַרף ניט איבער'חזר'ן, ווייל זיי וועלען פערנעהמען צופיעל פלאַץ.

פרק ה׳

איצט גהען מיר צום פינפטען פונקט צו פערענטפערען די פראגע: וואס פאר אן ארט פרישות איז די בעסטע און פאסענדסטע לויט דעם אנקלאנג מיט דער תורה? אויף דיזער שאלה וועל איך ענטפערען, אז דאס נוהג זיין זיך בפרישות לויט די תורה פערלאנגט איז אויף דרייערליי אופנים.. מען דארף זיך פורש זיין, צוריקהאלטען זיך פון געוויסע זאכען אין געזעלשאפט, בעת מען געפינט זיך צווישען מענשען, און צווייערליי יחיד׳ישע פרישות, יעדער איינער מיט זיך אליין. צו דיזע בעלאנגען זאכען וואס מיר קענען ארויסווייזען מיט אונזערע עפענטליכע חושים און גליעדער, און זאכען וואס ליגען בלויז אין אונזערע מחשבות, אין די בעהעלטענים פון אונזערע הערצער. איך וועל עס מיט גאט׳ס הילף ערקלעהרען אין קורצען לויט מיין מעגליכקייט.

וואס הייסט פרישות, אפגעזונדערטהייט אדער פרומקייט בעת מיר קאמפאנירען זיך מיט מענשען? וואס האט דער פרוש, דער וואס זאגט זיך אפ פון וועלטליכע הנאות צו טהאן בעת ער געפינט זיך אין געזעלשאפט? ערשטענס, דארף ער פאר זיי צייגען א פריינדליך פנים, א פרעהליך פנים און דערביי אויך זיין ערנידריגט ביי זיך, ניט ארויסווייזען קיין שום גאוה. ער דארף ריידען וייכע רייד, ניט ריידען ווי א תקיף, נור ווי א נידערגעשלאגענער. צווייטענס, דארף ער זיין א בעל רחמנות און מיטלייד האבען מיט זיינע מיטמענשען. ער דארף זיך מטריח זיין פאר זיי און ניט צולאזען אז זיי זאלען זיך מטריח זיין פאר איהם. ער דארף אלעמען דערמאהנען צו גוטען, טהאן מיט זיי חסדים ניט ערווארטענדיג צו געניסען וועלכע ניט איז הנאה פון זיי, פון זייער אייגענטהום. דריטענס, דארף ער זיי העלפען אין די ענינים פון זייער תורה און זייער וועלט און זיין ביי זיי א מורה דרך, אנצייגען זיי דעם גוטען וועג, אין וועלכען זיי זאלען געהן, כדי זייערע מעשים זאלען זיין מרוצה פאר גאט. און אויב זיי רעדען צו איהם הארטע רייד, אויב זיי טאדלען אדער זידלען איהם, זאל ער עס געדולדיג איבערטראגען און בעטען ביי גאט, אויסרעדען דאס ביטער הארץ פאר איהם, ניט פאר די מענשען וואס זיינען איהם מצער. צו די פרישות וואס איז שייך צו א מענשען צווישען מענשען געהער אויך דאס זיין צוריקגעצויגען פון געזעלשאפט, וואו מען עסט איבעריגס, מען טרינקט, מען לאכט, מען פראוועט הוליאנקעס אדער מען טהוט אנדערע זאכען וואס געהען ארויס פון גרעניץ פון פרומקייט און מאראל און עס קען ברייגנען צו זינד.

די צווייטע ארט פרישות וואס מיר דארפען נוהג זיין מיט אונזערע חושים, וואס לייט זעהען און אונזערע אברים, איז איינגעטהיילט אין צוויי טהיילען. איין טהייל איז אונז פערבאטען און דער צווייטער איז מותר, ניטא אויף איהם קיין פערבאט אין דער תורה. ווי, למשל, עסען טרפות איז אונז פערבאטען, אבער עסען כשר׳ע פלייש, כאטש אפילו דאס איז אונטער דער קאטעגאריע פון מותרות, פון איבעריגע הנאות, אהן וועלכע מען קען זיך בעגעהן, פון דעסטוועגען מעג מען דאס. און יעדע פון די צוויי טהיילען ווערט איינגעטהיילט אין דריי חלקים. דאס הייסט: יעדע זאך וואס איז אסור און יעדע זאך וואס איז מותר איז אונטערווארפען דרייערליי אופנים. די דברים האסורים, די זאכען, וואס מען טאר ניט, זיינען דא אזעלכע וואס דער מענש האט פון דער נאטור א חשק דערצו, ער איז בעשאפען מיט דעם אינסטינקט אז ער זאל צו דעם האבען א געוויסע

ניינונג, ווי זנות און עסען מאנכע פערבאָטענע זאכען. עס זיינען ווידער דאָ אזעלכע איסורים, זאכען וואָס מען טאָר ניט, וועלכע מען האָט ניט פיינט און ניט ליעב, ניט מען פער׳מאוס׳ט עס און ניט מען האָט דערצו אַ בעזונדערען חשק, אזוי ווי, צום ביישפיעל, שעטנז, חלב עסען און נאָך פיעלע אזעלכע. עס זיינען ווידער דאָ זאכען וואָס זיינען פערבאָטען און דער מענש האָט זיי פיינט בטבע, עס עקעלט איהם דערפון, ווי, למשל, עסען שרצים אָדער פלייש פון אַ נבלה און עהנליכעס, וואָס ווען אפילו עס זאָל אויף דעם ניט זיין קיין פערבאָט אין דער תורה, וואָלט מען זיך אויך דערפון דערווייטערט. דאַרף דער מענש זיין אויף אזוי פיעל פרוש, אז די איסורים צו וועלכע ער גלוסט, צו וועלכע ער האָט בטבע אַ חשק, זאָלען ביי איהם זיין גלייך ווי די וועלכע ער פער׳מאוס׳ט פון נאַטור. ער דאַרף, הייסט עס, ברעכען די נאַטור אין זנות אָדער אנדערע פערבאָטענע זאכען, צו וועלכע ער האָט אַ נאַטירליכע נייגונג, זאָלען איהם אזוי אָפּעקלען אזוי ווי אַ מאוס׳ער שרץ אָדער פלייש פון אַ פּגירה.

און אז דו וועסט דערגרייכען אזאַ מדרגה, אז דיר וועט לייכט זיין אָפּצושיידען זיך פון פערבאָטענע זאכען, אז דו וועסט זיך אזוי איינברעכען, אז דו וועסט בעהערשען דיין נאַטור און דער לוסט צו געוויסע זאכען וועט ביי דיר פערוואַנדעלט ווערען אין אַן עקעל, וועסטו זיין פון די וואָס ווערען נצול פון זינד, וואָס אויף זיי זאָגט דער חכם אין משלי: ״לא יאונה לצדיק כל און״ — דעם צדיק וועט ניט טרעפען, וועט צום האַנד ניט קומען קיין זינד.

און אזוי איך אויך מיט די זאכען וואָס מיר מעגען. דיעזע זיינען אויך איינגעטהיילט אין דרייערליי אופנים אָדער קאַטעגאָריען. לאָמיר נעהמען, צום ביישפיעל, סתם עסען. אַ מענש קען עסען נור אזוי פיעל וויפיעל עס איז איהם נויטיג צו דערהאַלטען זיך ביים לעבען, אָבער ניט לשום תענוג. ער עסט ווייל ער מוז עסען, ווייל דאָס האַלט איהם אויף דער וועלט, אָבער ניט מעהר. אַן אנדערער עסט אַביסעל מעהר און בעסער ווי נויטווענדיג איז. זיין כונה איז ניט בלויז אויפצוהאַלטען זיין קיום, זיין עקזיסטענץ אויף דער וועלט, נור ער וויל זיך אויך אַביסעל תענוג פערשאַפען, און אַ דריטער לאָזט זיך אריין אין צופיעל תענוגים, ער כאַפּט איבער די מאָס אין עסען און טרינקען. ער לאָזט זיך צופיעל וואויל געהן און דאָס קען איהם ברייננען צו עסען אָדער טרינקען אזעלכעס וואָס מען טאָר ניט, ווייל פון צופיעל הוליען, פון צופיעל פאַרגעניגענס האָבען פערגעסט מען אז גאָט און די פפליכטען וואָס מען האָט צו איהם, אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: ״פן ישתה וישכח מחוקק״ — טאָמער וועט ער צופיעל טרינקען און פערגעסען די געזעצען פון דער תורה.

דאַרפסטו, ברודער, זיך נוהג זיין בפרישות, זיין אזוי פיעל צוריקגעהאַלטען פון איבעריגעס, אז דאָס עסען אָדער טרינקען לשם תענוג זאָל ביי דיר זיין אזוי ווי אַן איסור, אזוי ווי אַ פערבאָטענע זאַך, כאָטש עס איז ניטאָ אויף דעם קיין פערבאָט אין דער תורה. און דו ווייסט דאָך, אז דער בעשעפער האָט אנגעזאָגט דעם מלך: ״ולא ירבה לו נשים, ולא ירבה לו סוסים״ — ער זאָל ניט האָבען פיעל ווייבער און פיעל פערד, ער זאָל זיך, הייסט עס, ניט אַנטהאָן צופיעל תענוגים, ווייל דאָס וועט איהם ברייננען צו זינד. און שלמה המלך, כאָטש ער איז געווען אַ גרויסער מענש, אַ קלוגער און פערשטענדיגער, איז ער פערפיהרט געוואָרען פון צופיעל תענוגים, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין נחמיה: ״הלא על

אלה חטא שלמה" — מיט דעם וואס שלמה האט געהאט פיעל ווייבער האט ער געזינדיגט, ווייל זיי, די ווייבער, האבען איהם אראפגעפיהרט פון וועג.

דעריבער היט זיך פון אלע זאכען וואס קענען דיך אפווענדען פון גאט. אויב דו ביזט צופיעל פערנומען מיט זוכען דיין חיונה און דו קענסט זיך ניט אפגעבען שטענדיג מיט דיענען גאט אין טהאט, האב ווייניגסטענס אין זינען דיין סוף און זיי א פרוש, אן אפגעזונדערטער פון צופיעל תענוגים אין דיין מחשבה. אזוי ווי אונזערע חז"ל האבען געזאגט אויף פיעלע צדיקים און חסידים וואס זיינען געווען פערנומען מיט וועלטליכע זאכען, מיט ציהען זייער חיונה פון ארבייט, און אין דער זעלבער צייט זיינען זיי געווען פרושים, אזוי ווי אבא חלקיה, וואס האט זיך בעשעפטיגט מיט גראבען ערד; שמאי, וואס איז געווען א בוי־מייסטער און הלל א האלץ־העקער און אין הארצען זיינען זיי געווען פרושים, אפגעזונדערטע פון וועלטליכע זאכען וואס זיינען איבעריג און אהן וועלכע מען קען זיך בעגעהן. און די פרישות זאל דיך ניט אפווענדען פון עוסק זיין אין וועלט־ליכע ענינים, דו זאלסט זיך, הייסט עס, ניט אפזונדערען אין גאנצען פון דער וועלט און גאר ניט טהאן פאר זיך און דיינע מיטמענשען, ווייל דאס גופא וואס דו ביזט זיך עוסק אין וועלכע ניט איז מלאכה, טהוסטו דאך דאס פון גאט'ס וועגען, אזוי ווי איך האב פריהער געזאגט. און אז דו וועסט קענען אויפגעבען דיין מלאכה אדער בעשעפטיגונג, אז די אומשטענדען וועלען דאס דיר ערלויבען, וועסטו דאס אויך טהאן פון גאט'ס וועגען, כדי צו קענען איהם מעהר דיענען און פערווענדען די צייט פון דיין חיונה זוכען אויף תורה און מעשים טובים.

און כאטש מיר זאגען, אז א מענש איז ניט מחויב אויפצוגעבען זיין ארבייט צוליעב פרישות, זאלסטו ניט מיינען אז דאס איז געזאגט אויף שטענדיג אונטער אלע אומשטענדען. דאס איז נור געזאגט ווען עס האנדעלט זיך וועגען די נויטיגע טעגליכע חיונה, אבער זיין ארייגעטהאן אין וועלטליכע זאכען, אין מסחר אדער מלאכה, כדי אנצוגרייטען אויף שפעטער, דאס דארף מען ניט. אין דעם פרט דארף מען האבען בטחון אין גאט, וואס וויים דעם מענשענ'ס מחשבות, און אויב די מחשבות זיינען גוטע, אויב ער האט אין זינען צו דיענען גאט, העלפט ער איהם אז ער זאל האבען זיין חיונה, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין פרקי אבות: כל המקים את התורה מעוני סופו לקימה מעושר וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני" — ווער עס היט אפ די תורה צוליעב ארימקייט, ווייל ער האט ווייניג פרנסה און די צייט ערלויבט איהם צו לערנען און טהאן מעשים טובים, וועט איהם גאט העלפען מקים זיין די תורה אוים רייכקייט, דער אבער וואס איז ארויסגעטהאן פון דער תורה צוליעב רייכקייט, ווייל ער זוכט אנצוזאמלען רייכטהום און פערשווענדעט דארויף זיין גאנצע צייט, וועט דער סוף זיין אז ער וועט פעראריימט ווערען און ניט קענען היטען די תורה, ווייל ער וועט זיין פערנומען אין זוכען חיונה.

און דו דארפסט זיך, ברודער, סטארען איינצוצאמען דיינע געפיהלען און די בעוועגונגען פון דיינע גליעדער ווי איך דיר וועל ווייטער ערקלעהרען.

צוערשט דארפסטו איינצאמען דיין צונג און האלטען געשלאסען דיינע ליפען ניט צו ריידען דברים בטלים. דו דארפסט צו דעם אזוי איינגעוואהנט ווערען, אז בעוועגען דיין שווערסטען אבר זאל ביי דיר לייכטער זיין ווי בעוועגען דיין צונג. ווארום דער צונג בעוועגט זיך זעהר לייכט און שנעל צו ריידען דאס וואס מען דארף ניט און מען טאר ניט, און די זינד וואס מען קען בעגעהן מיט'ן צונג

זיינען מעהר ווי די זינד וואס מען קען בעגעהן מיט אנדערע **גליעדער, טאסי** צוליעב דעם גופא וואס ער באוועגט זיך לייכט און ווערט ניט אזוי אפגעמאטערט ווי די הענד אדער די פיס, ווען מען שטרענגט זיי אן. מיט'ן צונג קען מען טהאן גוטעס און שלעכטעס אהן פערמיטלער, אהן א זייטיגע זאך וואס זאל העלפען טהאן די מצוה אדער די עבירה. לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, צדקה געבען, קען די האנד ניט געבען, ווען זי האט ניט וואס צו געבען. אדער פארקעהרט: גנב'ענען, מוז דאך זיין וואס צו גנב'ענען. מיט'ן צונג אבער איז מען אימשטאנד **צו** טהאן מצוות און עבירות אהן שום זייטיגע פאקטארען. דאריבער, ברודער, איז דער שכל מחייב, אז מען דארף אנווענדען אלע מעגליכקייטען צו האלטען דעם צונג אין צאם און ניט פריי לאזען איהם צו ריידען אבי וואס. ער דארף נור זיין פריי צו ריידען דאס וואס נויטיג איז אין תורה אדער וועלטליכע זאכען און ניט מעהר. אז דו וועסט זיך אזוי פיהרען, וועט דיר דער צונג קיין שאדען טהאן, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "מות וחיים ביד לשון" — טויט און לעבען איז אין די הענד אדער אין רשות פון צונג.

און דאס וואס איך זאג אז צוערשט דארפסטו איינהאלטען דעם צונג איז צוליעב דעם, ווייל דער צונג קען ברייגגען ערגערעס ווי אלע אנדערע אברים, ווייל דיזער גליעד איז דער שעדליכסטער, ווען מען האלט איהם ניט געצאמט, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "מי האיש החפץ חיים, נצור לשונך" — דער וואס וויל לעבען, זאל צום אלעם ערשטען היטען זיין צונג. און אין אונזערע ספרים ווערט פיעל גערעדט וועגען דיזען ענין און עס איז גוט בעקאנט..

און אויב דו ווילסט זיך איבערצייגען וועגען די פעהלערען וואס דו בעגעהסט מיט דיין צונג, נעהם אויף זיך צו האלטען אין זכרון אלעס וואס דו רעדסט ביי טאג זייענדיג צווישען מענשען. אויב מעגליך, פערשרייב יעדעס ווארט וואס געהט ארויס פון דיין מויל, און ביי נאכט, ווען דיינע געדאנקען זיינען פריי, טראכט איבער אלעס וואס דו האסט דורכ'ן טאג גערעדט, וועסטו וויסען וואס דו האסט געדארפט ריידען און וואס דו האסט ניט געדארפט; וועלכע רייד עס האבען דיר געבראכט נוצען און וועלכע — שאדען. דו וועסט דאן איבער־צייגט זיין, אז דו האסט גערעדט איבריגע רייד, וועלכע מען טאר ניט, אזוי ווי רכילות און לשון הרע און דו וועסט אנערקענען דיין אייגענעם פעהלער.

און דו זאלסט עס שטענדיג אין זינען האבען, דו זאלסט שטענדיג טראכטען וועגען די שאדענס וואס דיין צונג קען דיר ברייגגען אזוי ווי דו טראכסט ווי אזוי אויסצומיידען די עוולות וואס דיינע שונאים בעגעהען געגען דיר. דו זאלסט גאר ניט אויפהערען צו האלטען קאנטראל איבער דיין צונג און ריידען וואס ווייניגער. אנשטאט צו ריידען א סך, זאלסטו בעסער א סך דענקען און האבען מיט זיך אליין א חשבון. ווארום דאס דענקען איז אזוי ווי א ליכט און דער חשבון וואס א מענש האט מיט זיך אליין איז אזוי ווי זונען שטראהלען וואס דרינגען אריין אין דיין הארצען צו וויסען וואס דארט איז פארבארגען. און דער צונג איז דער טהויער צו די בעהעלטענים פון הארצען. ווען דו לאזט אפ דיין צונג, ווען דו בעפרייסט איהם, הערט ער אויף היטען דיינע הערצליכע אוצרות און ער צייגט ארויס און גיט איבער אזעלכעס וואס דו ווילסט ניט און עס טויג פאר דיר ניט אז עס זאל ארויסגעגעבען ווערען. אז דו וועסט אבער האלטען א וואך איבער'ן טהויער וועט דיין הערצליכער אוצר זיין געהיט, קיינער וועט, הייסט עס, ניט וויסען וואס ביי דיר אין הארצען טהו טזיך, אזוי

ווי דער חכם זאָגט אין משלי: "גם אויל מחריש חכם יחשב" — אפילו א נאר ווען ער שווייגט האַלט מען איהם אויף פאַר אַ קלוגען. אַדער אין קהלת ווערט געזאָגט: "אל תבהל על פיך" — דו זאָלסט ניט איילען צו ריידען מיט דיין מויל, נור פריהער גוט בעטראַכטען אויב דו זאָלסט ריידען אַדער ניט ריידען.

נאַכדעם, ווען דו וועסט האָבען דיין צונג איינגעצאַמט, וועגד אָן מיטעל צו פערמאַכען דיינע אויגען, ניט געברויכען, הייסט עס, דיין זעה קראַפט אויף זאַכען וואָס דו דאַרפסט ניט קוקען, וואָס זיינען ניט נויטיג צו זעהן אַדער אַזעלכעס וואָס קען דיך אָפּווענדען פון דענקען וועגען וויכטיגעס, וואָס קען דיר נוצען בריינגען. מייד אוים דאָס צופיעל קוקען, ווייל דאָס קען בריינגען צו זינד, אַזוי ווי די רז"ל האָבען געזאָגט: "לבא ועינא תרי סרסורי דחטאה" — דאָס הארץ און די אויגען זיינען צוויי פאַקטאָרען צו זינד. מיט די אויגען זעהט מען אַ זאַך וואָס מען טאָר ניט און דאָס הארץ קריגט דערצו חשק און עס בריינגט דעם מענשען צו זינדיגען. בענוץ דיין קוק און דיין בליק צו קוקען אויף גאָט'ס וואונדערליכע שאפונג און דערפון וועסטו פערשטעהן זיין מאַכט און טובות וואָס ער טהוט מיט זיינע בעשאַפענע, אַזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך" — ווען איך זעה דיינע הימלען, די ווערק פון דיינע פינגער, די לבנה און די שטערען, ווייס איך וואָס פאַר אַ גרויסער און מעכטיגער גאָט דו ביזט, אַדער ווי עס ווערט דאָרט ווייטער געזאָגט אין דעם קאַפּיטעל „השמים מספרים כבוד אל".

נאַכהער זאָלסטו איינגעוואוינען דיינע אויערען זיי זאָלען פערשטאָפּט זיין פון הערען אַזעלכעס וואָס דו דאַרפסט ניט הערען. און ווי ווייט מעגליך מייד אוים צו הערען אַזעלכעס וואָס קען דיר בריינגען מעהר שאַדען ווי נוצען, ווי, למשל, ליגענס, רכילות און לשון הרע. דו זאָלסט זיך אויך ניט צוהערען צו געזאַנג, צו מוזיק און צו לוסטיגע געלעכטערס, וואָס ווענדען אָפּ דעם מענשען פון מצוות און גוטע טהאַטען; אָבער לייג צו דיינע אויערען צו הערען וואָס גוטע און פרומע לייט זאָגען וועגען דיענען גאָט, אַזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: "הט אזנך ושמע דברי חכמים" — בויג צו דיין אויער און הער די רייד פון חכמים. אָן אַנדער פּסוק זאָגט דאָרט: "אזן שומעת תוכחת חיים" — דער אויער וואָס הערט שטראָף רייד בריינגט לעבען.

נאַכהער זאָלסטו זיך בעמיהען איינצוצאַמען דעם חוש הטעם, דעם געפיהל פון געשמאַק, פון אונטערשיידען צווישען אַ געשמאַקען מאכל צו ניט קיין געשמאַקען און ניט עסען און טרינקען מעהר ווי דו מוזט האָבען נויטיג. דו זאָלסט אויסמיידען צו עסען אַ סך פּאַטראַוועס מיט דיין ברויט. בענוגען זיך מיט איין פּאַטראַווע, אויב נור דו קענסט עס אויספיהרען. און דעם איין מאכל, וואָס דו עסט מיט דיין ברויט, זאָלסטו אויך ניט עסען קיין סך, נור אַזוי פיעל וואָס זאָל דיר לייכטער מאַכען אַראָפּצושלינגען דיין ברויט, אָבער ניט פון תענוג וועגען. און געוואוין זיך צו געוויסע צייטען צו עסען ברויט מיט נישט, כדי ווען עס וועט זיך מאַכען אַ צייט אַז דו וועסט גאָרניט האָבען צום ברויט זאָל דיר לייכטער זיין אויסצוקומען מיט ברויט אליין. און אויב דו קענסט אויסקומען אָהן געריכטען, אויף וועלכע מען דאַרף פערשווענדען מיה און צייט צו פערפערטיגען זיי, טהו דאָס. עס פייגען, וויינטרויבען אַדער אַנדערע פרוכט מיט ברויט, כדי צו שפּאָרען טרחה און צייט. און דיין בייטאָגיגער עסען זאָל זיין אַ לייכטערע ווי דער ביינאַכטיגער. דו זאָלסט בייטאָג עסען וועניג און אַ

לייכטע אכילה, ווארום אז דער מאגען איז פול, ווערען די גליעדער שווער און מען ווערט פויל און דאס קען זיין א שטערונג צו דיענען גאט אדער טהאן וועלטליכע זאכען וואס מען מוז טהאן. און אז דו וועסט געוואוינט ווערען נאכצוקומען דאס וואס איך האב פריהער געזאגט, זאלסטו זיך איינגעוואוינען צו פאסטען כאטש איין טאג אין וואך. און ווי ווייט דו קענסט ברעכען דיין נאטור ניט צו האבען קיין פערלאנג צו עסען און טרינקען, זאלסטו דאס טהאן. און ווען דו עסט זאל זיין כונה זיין מעהר פון רפואה וועגען ווי צוליעב זאטקייט. דאס הייסט: דו זאלסט עסען מעהר מיט'ן צוועק צו דערהאלטען דיין געזונד איידער פון הנאה וועגען. און דיין געטראנק זאל זיין וואסער, סיידען דו דארפסט טרינקען פון דיין געזונד וועגען אדער כדי צו פערטרייבען דאגה און מרה שחורה, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "תנו שכר לאובד ויין למרי נפש" — גיט שטארקע געטראנק צום פערצווייפעלטען און וויין — צו א פערביטערטען, צו א בעל דאגות. דו זאלסט אבער אפילו אין אזא פאל ניט טרינקען קיין סך און ניט פראוועו קיינע וויין הוליאנקעס אין געזעלענשאפט, ווייל דאס טרינקען איז א גרויסע שטערונג צו מקים זיין די תורה און צו טהאן וויכטיגע זאכען פאר דער מענשהייט. ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "לץ היין הומה שכר" — וויין מאכט דעם מענשען פאר א לץ, פאר אן אפלאכער און שטארקע געטראנק בערוישט דעם מענשען. און בכלל וועגען עסען און טרינקען זאגט דער פסוק: "אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר" — דו זאלסט ניט זיין פון די וואס פרעסען פלייש און זויפען וויין, ווייל דער וואס לאזט זיך אריין אין דעם קען ניט קלוג זיין.

נאכהער זאלסטו זיך נעהמען די מיה אפצוהיטען זיך ניט צו בעריהרען מיט דיין האנד קיין זאך וואס בעלאנגט ניט צו דיר. און דערווייטער זיך פון אלע סארטען גנבה, נארעריי, גזלה און פון אימיצען בייז טהאן. זיי איינגעהאלטען מיט די בעוועגונגען פון דיינע הענד און איידער דו געהסט עפעס טהאן מיט די הענד בעטראכט וואס דער סוף קען דערפון ארויסקומען. און היט דיין מאראל און בעשיידענהייט דו זאלסט קיינעם קיין שלעכטס ניט טהאן בעת דו וועסט דערהויבען זיין, בעת דו וועסט שטעהן אויף אזא מדרגה, אז דו וועסט האבען די מאכט צו טהאן מענשען שלעכטעס, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: "ושומר ידו מעשות כל רע" — ער היט זיינע הענד פון טהאן שלעכטעס. און אן אנדער פסוק דארט ווערט געזאגט: "נוער כפיו מתמוך בשוחד" — ער טרייסעלט אפ זיינע הענד פון נעהמען שוחד, כאבאר. דו זאלסט אבער בענוצען דיינע הענד אויף זאכען וואס גאט האט געבאטען, ווי למשל, צדקה געבען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: "פתוח תפתח את ידך" — דו זאלסט עפענען דיין האנד צו העלפען און שטיצען ארימע לייט. און אין משלי איז דא א פסוק: "כפה פרשה לאביון" — די אשת חיל, די גוטע און פרומע פרוי שטרעקט אוים איהר האנד צום אביון. דו דארפסט אויך בענוצען דיינע הענד צו ארבייטען און פערדיענען אויף חיונה און ניט גענוסען פון אזעלכע געלט וואס מען טאר ניט געניסען אדער אנקומען צו די הילף און שטיצע פון מענשען. ווארום אז דו קומסט אן צו לייטען, אז מענשען זיינען דיך מפרנס אדער שטיצען דיך אויף וואס פאר אן אופן עס זאל ניט זיין, מיינט עס, אז דו פערקויפסט זיי א טייל פון דיינע זכיות, א טייל פון דעם שכר וואס דו דארפסט קריגען פאר דיינע גוטע מעשים, וועלכע דו וואלסט ניט געקענט טהאן,

ווען יענע וואלטען דיך ניט אויסגעהאלפען מיט לעבענסמיטעל. און דו זאלסט קיינעם ניט פאלען צו לאסט, אזוי ווי א געוויסער חכם האט געזאגט: "גאט זאל זיך מרחם זיין אויף דעם יעניגען וואס האט זיך אפגעזונדערט פון דער וועלט, וואס איז זיך נוהג בפרישות, אבער ער פאלט דורכדעם ניט צו לאסט אויף זיינע גוטע פריינד, ווייל ער טהוט עפעס צו פערדיענען זיין לעבענסמיטעל, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "יגיע כפיך כי תאכל" — אז דו וועסט עסען די הארעוואניע פון דיינע הענד, וועט דיר זיין גוט און וואויל אויף ביידע וועלטען." און עס איז שוין לאנג געזאגט געווארען אז דער אנפאנג פון פרישות, פון פרום זיין, איז פרנסה. צוערשט דארף א מענש אין זינען האבען צו פערדיענען זיין חיונה מיט זיינע אייגענע הענד, דאן קען ער זיך נוהג זיין בפרישות, אפגעזונדערט זיין פון וועלטליכע זאכען וואס זיינען ניט קיין נויטווענדיגקייט.

נאכהער פיהר זיך אזוי מיט דיינע פיס און בעשרענק זיי בלויז פאר געוויסע צוועקען. בענוץ זיי ניט אויף אומגעהן מיט רשעים, וואס זוכען מותרות, איבעריגע זאכען וואס ניט נויטיג זיינען, אזוי ווי דוד המלך ע"ה זאגט אין תהלים: "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים" — וואויל איז דעם מענשען וואס איז ניט געגאנגען אין דער עצה פון רשעים, וואס האט ניט געפאלגט זייער ראטה און זיי ניט נאכגעטהאן. דו זאלסט אבער די פיס געברויכען צו לויפען טהאן גוטעס און קאמפאנירען זיך מיט חכמים, מיט גוטע און פרומע לייט, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: „הולך את חכמים יחכם" — דער וואס געהט אום מיט חכמים ווערט אויך קלוג. אין אן אנדער פלאץ זאגט ער דארט: "למען תלך בדרך טובים" — דו זאלסט געהן אין וועג פון גוטע.

און אויף אלעם וואס מיר האבען פריהער געזאגט זיינען דא פסוקים וואס ווארנען אונז. דער פסוק זאגט אין ישעיה: "מי יגור לנו אש אוכלה?" — ווער וועט שטעהן פאר אונז, ווער וועט אונז בעשיצען פון גאט'ס פייערדיגען צארן? רעכענט ער דארט אויס: דער וואס געהט אין גערעכטיגקייט, רעדט נור אזעלכעס וואס מען דארף ריידען, האסט צו האבען געלד אויף ניט קיין ארענטליכען אופן, טרייסעלט זיך אפ פון שוחד, פערשטאפט זיינע אויערען און פערמאכט זיינע אויגען פון הערען און זעהן שלעכטעס. דוד המלך, ע"ה, אין תהלים אין קאפיטעל : "ה' מי יגור באהליך" רעכענט אויך אויס א רייהע פון מעשים וואס א מענש דארף געוואוינען זיינע גליעדער און געפיהלען.

און דו זאלסט, ברודער, וויסען, אז דו דארפסט אלעם נאכקומען. דו מוזט דיינע אלע אברים און געפיהלען היטען פון שלעכטעס, ווייל דאס איז אזוי ווי פערל וואס זיינען ארויפגעצויגען אויף א שנירעל, איז אויב דו וועסט איבערייסען דעם שנירעל ארונטערצונעהמען איין פערל, וועלען זיי אלע צופאלען. אויב דו וועסט, למשל, היטען דיינע אלע גליעדער, נור די הענד וועסטו פרייי לאזען צו טהאן וואס מען טאר ניט, וועסטו שוין זינדיגען מיט די פיס און מיט די אנדערע אברים אויך. דעריבער היט זיי אפ אלע און איינע די אנדערע וועלען העלפען צו טהאן גוטעס, אזוי ווי די רז"ל זאגען אין פרקי אבות: "מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה" — איין מצוה שלעפט מיט נאך א מצוה און אן עבירה שלעפט נאך אן עבירה.

און וועגען דעם דריטען ארט פרישות, וועגען די פרישות פון אונזערע מחשבות, וואס איך האב דערמאהנט אין אנפאנג פון דיעזען פרק, וועל איך זאגען, אז דער אנפאנג פון דיעזען ארט פרישות בעשטעהט אין דעם, אז די

גערּאנקען פון מענשען זאָלען שטענדיג זיין קאָנצענטרירט צו גאָטעס דיענסט. וואָס דו טהוסט און וואָס דו טראכסט זאָל נור זיין פון גאָטס וועגען. דו זאָלסט נור אין זינען האָבען צו האָבען דיין חיונה אזוי ווייט ווי נויטיג איז אויפצוהאַל־טען דיין געזונד, אָבער ניט פון תענוג און בעקוועהמליכקייט וועגען. דו זאָלסט ניט האָבען אין דיין מחשבה רייך צו ווערען, כדי צו זיין אן אויבער־הארר איבער אימיצען אָדער בעריהמען זיך דערמיט. דיין אָפּגעזונדערט זיין פון וועלטליכע תענוגים, זאָל ניט זיין כדי צו קריגען א נאָמען אלס א צדיק אָדער כדי אָנצו־זאמלען פערמעגען, נור פון גאָטס וועגען. און דו זאָלסט מיט דיין פרישות ניט איבערטרעטען דעם גרענעץ פון דער תורה. דו זאָלסט ניט פאסטען שבתים, ימים טובים און ראש חודש און דו זאָלסט זיך ניט ענטזאגען פון אנדערע תענוגים וואָס מען איז מחויב נאָך דעם דין פון תורה. דיין פרישות דארף נור בעשטעהן אין דעם ניט צו האָבען קיין לוסט צו איבעריגע זאכען, נור דאָס וואָס דו מוזט שוין באלד נויטיג האָבען. דו דארפסט זיך שטענדיג פאָרשטעלען, אז דו האָסט צו זיין אויף דער וועלט בלויז דעם טאָג און אין אבענד מוזטו אוועק פון איהר. אז דו וועסט זיך אזוי פאָרשטעלען, וועסטו ניט האָבען קיין לוסט צוצוגרייטען אויף ווען עס איז און דו וועסט זיך בענוגענען מיט דעם וואָס דו האָסט דיינע צייטווייליגע נויטוועדיגקייטען. און אז צו דעם וועסטו האָבען חשבון הנפש, ווי מיר האָבען ארומגערעדט אין פאָריגען שער, און וועסט האָבען בטחון אין גאָט און נאָכקומען אלע חובות הלבבות, וואָס מיר האָבען ערקלעהרט אין דיזען ספר, וועסטו ערשט זיין א ריכטיגער פרוש, לויט דעם פערלאנג פון גאָט און זיין תורה. בעטראכט די זאַך און נעהם עס גוט אין זינען און דאָס וועט דיר בריינגען גוטעס.

פרק ו׳

איצט וועלען מיר ערקלעהרען די ענינים פון פרישות, וואָס געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען און אין דער גמרא.

א מין פרישות ווערט דערמאָהנט אין דער תורה פון יעקב אבינו, וועלכער האָט געזאָגט: ״ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש״ — גאָט זאָל מיר געבען ברויט צו עסען און א מלבוש אָנצוקליידען — זאכען וואָס אָהן דעם קען מען ניט אויסקומען; אָבער אנדערע פארגעניגענס און הנאות האָט ער ניט פערלאנגט. פון משה רבנו, דערצעהלט די תורה, אז ער האָט דריי מאָל געפאסט צו פיער־ציג טעג מיט פיערציג נעכט. אליהו הנביא, ווערט געזאָגט אין מלכים א׳, האָט אויך געפאסט פיערציג טעג, אזוי ווי עס שטעהט דארט: ״וילך בכח האכילה ארבעים יום״ — אליהו הנביא איז מיט׳ן כח פון זיין עסען א מאָהלצייט געגאַנ־גען פיערציג טעג אומגעגעסען. און די אלע פרישות, אפילו די לאנגע תעניתים זיינען געווען מרוצה צו גאָט. פראוועז נזירות, ניט טרינקען קיין וויין און לאָזען וואקסען די האָר, ניט שערען זיך, איז אויך א מין פרישות, ווייל דער נזיר מיידט דאָך אויס די דאָזיגע צוויי תענוגים, און דאָס איז ביי גאָט אָנגעלייגט, און ער רופט דעם נזיר ״קדוש״, הייליגער, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין נשא: ״כל ימי נזרו קדוש הוא״ — די גאנצע צייט פון זיין נזירות איז ער הייליג. א פשיטא שוין דער וואָס ענטזאָגט זיך פון אלע תענוגים און ער האָט צו דעם קיין לוסט, איז נאָך מעהר חשוב ביי גאָט און ער פערדיענט מעהר שכר.

מיר געפינען ווידער אין דער תורה, אז גאָט האָט אָנגעזאָגט אהרן הכהן: "יין ושכר אל תשת אתה ובניך בבואכם אל אהל מועד" — דו און דיינע זיהן זאָלען ניט טרינקען קיין וויין און אנדערע שאַרפע משקאות ווען איהר דאַרפט קומען אין אהל מועד. דאָס איז אן אָנזאָג אויסצומיידען אַזעלכע זאכען וואָס קענען פערהינדערען די פעלקאָמענהייט פון גאָטעס דיענסט. אזוי ווי די רז"ל האָבען געזאָגט: דער וואָס האָט געטרונקען א רביעית וויין, זאָל קיינע שאלות ניט פסק'ענען; דער וואָס האָט געטרונקען א רביעית וויין, זאָל ניט תפלה טהאָן צו גאָט, זאָל ניט דאַוונען, ווייל וויין צומישט די רעיונות און מען קען נאָך א טעות האָבען אין א דין אָדער ניט ארויסברייננגען די תפלה ווי געהעריג איז.

עס איז דאָ נאָך אן ארט פרישות, וואָס ווערט דערמאָהנט אין ירמיה. יונדב בן רכב, ווערט דאָרט דערצעהלט, האָט אָנגעזאָגט זיינע קינדער זיי זאָלען ניט טרינקען קיין וויין, ניט זעען, ניט פלאנצען קיין ווייגאָרטען און ניט בויען קיין הייזער, נור וואוינען אין געצעלטען, אין פאלאַטקעס אויסער'ן שטאָדט, אָפּגעזונדערט פון מענשען. דאָס איז שוין א הויכער ארט פרישות. דאָס הייסט שוין אזוי גוט ווי אין גאנצען זיין אָפּגעזונדערט פון דער וועלט, און דער בעשעפער האָט די בני יונדב געלויבט פאר מקים זיין זייער פאָטער'ס פערזאָג, אזוי ווי דער פסוק זאָגט דאָרט: "לא יכרת איש ליונדב בן רכב" — עס וועט ניט אומקומען קיין מענש פון יונדב בן רכב. אלישע הנביא האָט זיך אויך נוהג געווען בפרישות. ווי עס ווערט דערצעהלט אין מלכים א': "וילך אחרי אליהו וישרתהו" — אלישע האָט פערלאָזט זיינע עלטערען, זיין משפחה און אלעם וואָס ער האָט געהאָט און איז אוועק בעדיענען אליהו הנביא. און אזוי איז געווען דער מנהג פון די נביאים פון יענעם דור און פון פאָריגע דורות, אז זיי האָבען אוועקגעלאָזט וועלטליכע זאכען און אפילו זייערע אייגענע נויטווענדיגקייטען און זיינען אוועק אין ווידטענהייטען, כדי אָפּצוגעבען זיך בלויז מיט גאָטעס דיענסט אי מיט זייערע אברים, אי מיט זייערע מחשבות.

די תורה זאָגט אונז אָן אויף פרישות דורך פאסטען בעת מיר טהוען תשובה און מיר בעטען מחילה אויף אונזערע זינד. יום הכפורים זיינען מיר מחויב צו האַלטען א תענית און פייניגען זיך. די כונה דערביי איז, אז מיר זאָלען איינצאַמען אונזערע תאוות און זיך דערוויטערען פון תענוגים, וואָס דאָס ברייננגט אם מעהרסטען צו זינד, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין הושע: "כמרעיתם וישבעו" — אז זיי האָבען זיך אויסגעפאשעט און זאט געווען האָבען זיי פערגעסען אן גאָט. פערקעהרט ווידער זאָגט דאָרט דער פסוק: "בצר להם ישחרונני" — ווען עס איז זיי שלעכט זוכען זיי מיך, גאָט.

נאָך אן ארט פרישות ווערט דערמאָהנט אין זכריה. דער פסוק זאָגט דאָרט: "ולא ילבשו אדרת שער למען כחש" — זיי זאָלען ניט אָנקליידען א פעל מאַנטעל כדי נאַרען די וועלט. זעהט מען דערפון, אז עס איז דאַמאָלס געווען דער מנהג פון פרומע לייט צו קליידען זיך אין פעל פון חיות, ניט אין מלבושים פון אנדערע מאַטעריעס וואָס מען האָט צו יענער צייט געטראָגען. זאָגט עס אָן דער נביא, אז קיינער זאָל זיך ניט אָנטהאָן אין אן אדרת שער מיט דער כונה כדי לייט זאָלען מיינען אז זיי זיינען פרומע לייט, גאָטספאָרכטיגע מענשען.

און דוד המלך זאָגט אין תהלים: „טרם אענה אני שוגג" — איידער איך האָב זיך געפייניגט בין איך געווען א שוגג, א זינדער אונגערן, און נאָכהער

זאָגט ער: "טוב לי כי עניתי" — מיר איז גוט, איך האָב אויפגעהערט צו זינדיגען, ווייל איך האָב זיך געפייניגט, ווייל איך האָב זיך צוריק געהאַלטען פון תאוות און אפילו פון נויטווענדיגע זאכען.

איוב איז אויך געווען א פּרוש, א צוריקגעהאַלטענער פון וועלטליכע בעק־וועהמליכקייטען, ווי ער דערצעהלט אויף זיך, אז ער האָט פערהאַסט וועלטליכע תענוגים, זיין פערמעגען און האָט זיך איבערגעגעבען בלויז צו טהאָן גוטעס.

אזוי איז אויך געווען דניאל. ווען ער האָט געטרויערט אויף'ן גלות און תפלה געטהאָן צו גאָט וועגען דעם, האָט ער געזאָגט: "לחם חמודות לא אכלתי" — קיינע לאַקאָמע זאכען האָב איך ניט געגעסען. און דאָס איז געווען אָנגע־ליי גט ביי גאָט, און דער מלאך האָט נאָכהער געזאָגט צו דניאל: "מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות" — פון דעם ערשטען טאָג אָן זייט דו האָסט זיך איין זינען גענומען צו פערשטעהן און זיך פייניגען, זיינען דיינע רייד געהערט געוואָרען פון גאָט. אזא פרישות ווי דניאל האָט נוהג געווען מיט'ן אבזיכט צו פּועל'ן ביי גאָט אז ער זאָל די אידען אויסלייזען פון גלות, איז די בעסטע.

די איינוואוינער פון נוה, ווערט דערצעהלט אין יונה, האָבען זיך געפּיי־ניגט, ווען זיי האָבען זיך דערוואוסט, אז דער בעשעפער וויל זיי אומברייינגען פאר זייערע זינד. ווען המן הרשע האָט געוואָלט אומברייינגען די אידען, ווערט דערצעהלט אין מגילת אסתר, אז די אידען האָבען געפאַסט און זיך געפּייניגט, און אין א סך אזעלכע פעלע ווערט דערצעהלט אין אונזערע ספרים, אז מען האָט זיך נוהג געווען בפרישות, מען האָט זיך צוריקגעהאַלטען פון בעקוועהמ־ליכקייטען און תענוגים, ווען עס איז געקומען אן עת צרה.

און שלמה המלך רעדט וועגען פרישות אין משלי און אין קהלת. "אל תהי בסובאי יין" — דו זאָלסט ניט זיין פון די וואָס זויפען וויין. "מעט שנות מעט תנומות" — אביסעל שלאָפען אביסעלע דרעמלען. "אל תתן לנשים חילך" — פערשווענד ניט דיינע קרעפטען ביי פרויען. "טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה" — עס איז בעסער צו געהן אין א טרויער הויז ווי געהן צו א הוליאנקע. "מתוקה שנת העובד" — דער שלאָף פון ארבייטער, פון האָראַ־פּאשנעם מענשען איז זיס און עס טויג ניט ווען מען לאָזט זיך וואויל־געהן און מען האָרעוועט ניט.

אין משנה און אין גמרא ווערט אזוי פיעל גערעדט פון פרישות, פון אויס־מיידען תענוגים, אז איך קען די אלע מאמרים ניט איבערגעבען אין דיעזען ספר. דאָס רוב פון די דאָזיגע מאמרים געפינען זיך אין פרקי אבות. דאָרט ווערט געזאָגט: "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן" — אזוי איז די וועג, די אָרט און וויזע ווי אזוי א מענש וואָס וויל נאָכקומען די תורה דאַרף זיך פיהרען: עסען ברויט מיט זאַלץ, טרינקען וואסער מיט'ן מאָס, שלאָפען אויף דער ערד און לעבען א לעבען פון צער. אין אן אנדער פּלאַץ ווערט דאָרט געזאָגט: "התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים" — די תורה קען ערוואָרבען ווערען דורך אכט און פיערציג זאכען אָדער אייגענשאַפ־טען. רעכענט ער דאָרט אליץ אזעלכע זאכען וואָס פערשאַפען ניט קיין קערפּער־ליכען פארגעניגען. אין מסכת תענית ווערט אויך ברייט גערעדט וועגען דיעזען ענין. און אז איהר וועט נאָכקוקען און נאָכזוכען וועט איהר געפינען נאָך מעהר. נעהמט עס אין זינען און דענקט וועגען דעם און איהר וועט מיט גאָט'ס הילף

אלעם וויסען און פערשטעהן, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין משלי: "אם תבקשנה ככסף אז תבין יראת ה׳" — אז דו וועסט די תורה זוכען אזוי ווי מען זוכט זיל־בער און אנדערע טייערע זאכען, דאמאָלס וועסטו פערשטעהן ווי אזוי מען דארף מורא האָבען פאר גאָט און ווי מען דארף איהם דיענען.

פרק ז׳

אָבער אין דעם ענין פון פרישות, פון זיין צוריקגעצויגען פון געוויסע תענוגים, איז דאָ אן אונטערשייד צווישען פארצייטיגע מענשען און אונז. דער אונטערשיעד איז דיזער:

די פארצייטיגע צדיקים חנוך, אברהם, יצחק, יעקב און איוב מיט זיינע חברים, איז זייער שכל געווען ריין און לויטער און דער יצר הרע שוואך. זייער גייסט, זייערע געפיהלען האָבען זיך געצויגען נאָך׳ן שכל. זייער שכל, הייסט עס, האָט זיי דיקטירט וואָס זיי זאָלען טהאָן און וואָס זיי זאָלען ניט טהאָן און זיי האָבען איהם געפאָלגט. דעריבער האָבען זיי ניט געדאַרפט האָבען קיין תורה מיט א סך מצוות, און פיעל מצוות זיי האָבען געהאט איז פאר זיי גענוג געווען אז זיי זאָלען האָבען אמונה אין גאָט און איהם דיענען, אזוי ווי דער פסוק אין נחמיה זאָגט וועגען אברהם׳ען: "ומצאת את לבבו נאמן לפניך" — דו גאָט האָסט געפונען זיין הארץ געטריי צו דיר. יענע לייט האָבען ניט געדאַרפט האָבען די פרישות וואָס איז אָנגעזאָגט אין דער תורה און זיי זיינען אָהן דעם אויך געווען צדיקים. ווען אָבער יעקב׳ס קינדער זיינען געקומען אין מצרים און האָבען אין יוסף׳ס צייטען דאָרט אָפּגעלעבט ביי א זיעבציג יאָהר און עס האָט זיי קיין זאך ניט געפעהלט, האָבען זיי בעקומען מעהר תאוות. פון וואוילטאָג, הייסט עס, האָט זיך דער יצר הרע געשטארקט איבער זייער שכל, און אום צו דיענען גאָט באמונה האָבען זיי שוין געדאַרפט מעהר פרישות. זיי האָבען גע־מוזט צוריקגעהאלטען זיין פון תאוות, כדי צו בעקעמפּפען דעם יצר הרע. דערי־בער האָט זיי דער בעשעפער צוגעגעבען געוויסע מצוות שמועיות, אזעלכע מצוות, הייסט עס, וואָס מען פערשטעהט ניט מיט׳ן שכל, ווי שעטנז און דאָס גליי־כען, כדי דאָס זאָל זיי פיעל ניט איז אָפּהאלטען פון וועלטליכע פארגעניגענס און זיי מעהר דערנעהענטערען צו גאָט.

און אז די אידען האָבען איינגענומען די לאַנד כנען, זיך דאָרט בעזעצט און עס איז זיי געגאנגען זעהר גוט, האָבען זיי בעקומען א גרעסערען חשק צו עסען גוט און אנדערע וועלטליכע תענוגים. און וואָס מעהר זיי האָבען זיך איינגע־זעצט אין לאַנד, וואָס מעהר זיי האָבען זיך בעפעסטיגט און גענאָסען גוטעס, איז אַלץ דער שכל ביי זיי שוואכער געוואָרען און דער לוסט צו לאָזען זיך וואויל־געהן איז שטארקער געוואָרען, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין דער תורה: "פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה, ורם לבבך" — טאמער וועסטו עסען צו זאט און בויען גוטע הייזער, וועט דיין הארץ דערהויבען ווערען, דו וועסט, הייסט עס, ווערען ביי זיך שטאָלץ און דו וועסט אָן גאָט פערגעסען. דאמאָלס האָבען זיי שוין געדאַרפט אָנקומען צו מעהר פרישות, דאמאָלס האָבען זיי זיך געמוזט צוריקהאלטען פון מעהרערע זאכען, כדי צו בעקעמפּפען זייערע געפיה־לען, זייער לוסט צו תענוגים. דאן האָט מען שוין געדאַרפט אָנקומען צו אזא פרישות ווי נזירות און צו די פרישות פון די נביאים וואָס מיר האָבען פריהער

דערמאָהנט, ווייל אָהן דעם איז שווער געווען נאָכצוקומען גאָט'ס געבאָטען ווי געהעריג איז. וואָס דער שונא איז שטאַרקער דאַרף מען אַלץ האָבען שטאַרקערע וואָפען צו בעקעמפּפען איהם. און אַזוי אין אַלע דורות איז דער שכל שוואַך און דער יצר הרע שטאַרק, און ווען מען טהוט וואָס ניט איז פון די זאַכען וואָס האָבען צו טהאָן מיט עולם הזה, ווענדט עס אָפּ פון די ענינים פון עולם הבא. דעריבער דאַרפען מיר אין אונזערע צייטען זיך אָפּווענדען פון עולם הזה זאַכען בעת מיר טהוען וואָס ניט איז פאַר עולם הבא, כדי יעדע מצוה וואָס מיר טהוען זאָל זיין בלויז לשם שמים, פון גאָטס וועגען, אָהן זייטיגע כונות אָדער פּניות.

אונזערע עלטערען האָבען דאָס ניט געדאַרפט. די פּאַרצייטיגע מענשען, וואָס זייער שכל איז געווען שטאַרק, האָבען געקענט טהאָן אי פאַר דער וועלט אי פאַר יענער וועלט און איינס דאָס אַנדערע האָט ניט געשאַדט, אַזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין ירמיה: "אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה אז טוב לו" — דיין פאָטער, דאָס הייסט, דער פאַרצייטיגער צדיק האָט געגעסען און געטרונקען, האָט הייסט עס, גוט געלעבט און אין דער זעלבער צייט האָט ער געטהאָן גערעכטיגקייט און צדקה און עס איז איהם וואויל געווען. אין קהלת איז דאָ אַ פּסוק: "טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח ידיך" — עס איז גוט דו זאָלסט זיך האַלטען אָן זאַכען וואָס האָבען צו טהאָן מיט יענער וועלט און פון דער וועלט זאָלסטו זיך אויך ניט אָפּלאָזען. אָבער אַזוי ווי דאָס איז שווער אויסצופיהרען צוליעב די שוואַכקייט פון שכל און שטאַרקייט פון יצר הרע, דאַרף מען ווי ווייט מעגליך זיך נוהג זיין בפרישות לויט די תנאים וואָס זיינען שוין פריהער געזאָגט געוואָרען.

איך האָב, ברודער, געזעהן אַ שאַרפע מליצה אין דעם ענין פון פרישות פון אַ געוויסען חסיד, וואָס האָט עס אָנגעזאָגט זיין זוהן. דאָס איז מיר געפעהלען געוואָרען און איך וועל עס דאָ איבערגעבען אַלס סוף צו דיעזען שער אנשטאָט אייגענעם מוסר. פערשטעה דאָס און בעטראַכט דאָס גוט, וועסטו מיט גאָט'ס הילף אַרויפקומען אויף'ן גוטען וועג און טהאָן גוטעס. דאָס איז די מליצה:

דו, מיין זוהן, זאָל דיר גאָט העלפען, אַז דו זאָלסט זיין פון די וואָס הערען גאָט'ס רייד און נעהמען עס אַריין אין זינען, נעהמען אַריין אין זינען און דענקען וועגען דעם, דענקען וועגען דעם און ווייסען און פערשטעהען די זאַך, ווייסען און טהוען. דו זאָלסט ניט זיין פון די וואָס זיינען געזונקען אין אירטהומס, אין טעות'ען אַזוי ווי שכורים וואָס זיינען צוטומעלט פון וויין טרינקען און וואָס דער יצר הרע פיהרט זיי אַראָפּ פון וועג און געוועלטיגט איבער זיי, און די תאוות שטאַרקען זיך אין זיי, און זיינען גענייגט צו תענוגים, און זיינען גע־רייצט צו וועלטליכע הנאות, און ווערען צוקלאַפּט אַזוי ווי מענשען וואָס געהען אין דער פינסטער און ווידערהאָלען זייערע טעות'ן, חזר'ן איבער זייערע זינד נאָך אַמאָל און נאָך אַמאָל, ווייל זיי זיינען צומישט און ווייסען ניט אויף וואָס'ער וועלט זיי זיינען.

דו זאָלסט ניט זיין פון די וואָס הערען און נעהמען ניט אַריין אין זינען, און זאָגען און טהוען ניט. זוכען רוה און פאַלען אַריין אין צרות. לייגען אַוועק מיה צו געניסען בעקוועהמליכקייטען און קריגען יסורים. זייערע נשמות און גופים ווערען אויסגעמאַטערט און דער שכל צוברעכען און צוברעקעלט. זיי זאַמלען אָן גאָלד, וואָס האָט ניט קיין לאַנגען עקזיסטענץ; זילבער, וואָס איז ניט דויערהאַפט און אַמאָל ירש'ענען דאָס זייערע שונאים אָדער אומגעטרייע ווײ־

בער, וואָס בע׳גנב׳ענען און בערויבען זיי אין געהיים. די דאָזיגע לייט גרייטען צו שטאַרקע פּאַלאַצען און ליגען אין קברים, בויען געביידעס וואָס זיי בעזעצען ניט, זאַמלען פערמעגענס וואָס זיי געברויכען ניט. יעדער פון זיי בעגראָבט זיין פאָטער און זיינע קינדער, זיי ווייסען אלע אז מענשען שטאַרבען אי אין דער עלטער, אי אין דער יוגענד און טהוען פון דעסטוועגען ניט די זאַכען וואָס האָבען אן אייביגען קיום. יעדער פון זיי פערגעסט זיין סוף און געדענקט און האָט אין זינען זיינע וועלטליכע הנאות און פארגעניגענס. און וואָס טויג דער אין מיטען וואָס זיינע ביידע ברעגען זיינען פערלאָרען געגאַנגען? וואָס טויג דער וואָס זיינע עלטערען און קינדער שטאַרבען אוועק און ער בלייבט איינער אליין אויף דער וועלט? און כאָטש זיי ווייסען אז דאָס קען פּאַסירען, קימערען זיי זיך ניט וועגען דעם.

און גיב אכטונג, מיין קינד, אויף דעם וואָס דער בעשעפער האָט ברייט געמאַכט זיין הארץ, האָט איהם געגעבען פיעל שכל און איהם געמאַכט אן אויפגעקלערטען...

שער הפּרישות

דערט זיי ניט פון געדענקען און אין זינען האָבען גאָט און קיין זאך האַלט זיי ניט אָפּ פון דאנקען איהם און ליבען איהם. זייערע צינגער זיינען געוואוינט צו ליבען און דאנקען זייער בעשעפער און זיי פרעהען זיך דערמיט וואָס זייערע רעיונות זיינען קלאָהר און זיי קענען אלע זייערע מעשים איינינגען בלויז פון גאָטס וועגען. און כאָטש די וועלט איז צו זיי פרעמד, כאָטש אליין געניסען זיי ניט פון איבעריגע וועלטליכע תענוגים, קענען זיי אָבער די וועלט מיט איהרע איבּ־לען און זיי ריידען וועגען דעם. די פאַלשקייטען פון דער וועלט, די פּוסטע תענוגים זיינען פאר זיי ניט פערבאָרגען און זיי ווייסען אז דאָס איז גאָרניט ווערטה און מען דארף זיך דערמיט ניט אָפּגעבען.

אָפטמאָל פּוצט זיך די וועלט פאר זיי אויס. זי גיט זיי גוטס און זיי, די צדיקים, בעטראכטען איהר, דער וועלט, פאר א רויבער. זיי נעהמען אָן אז דורך די גוטעס וואָס זיי וועלען געניסען אויף דער וועלט, וועלען זיי בערויבט ווערען פון א טייל פון זייער שכר אויף יענער וועלט. און לאָזט זיך די וועלט אָפּ פון זיי, אויב זי גיט זיי ניט גענוג פיעל זיי דארפען, געפינען זיי אָבער אויס, אז די וועלט איז געצוואונגען צו געבען זיי זייערע נויטווענדיגקייטען און זיי גיבען זיך אליין ניט פיעל אָפּ מיט וועלטליכע זאכען און זוכען ניט צו זאמלען רייכטהום. שמייכעלט זיך די וועלט צו זיי, בייזערען זיי זיך אויף איהר, און בויגט זי זיך צו זיי, חנפ׳עט זי זיי, טרעטען זיי פון איהר אָפּ און ווילען ניט איהרע תענוגים. זיי, די צדיקים, קוקען אויף דער וועלט און זעהען ווי נישטיג זי איז און זי קען ניט האָבען די אויבערהאנד איבער זיי און עס איז ניטאָ קיין מיטעל צו דערנעהענטערען די פרומע לייט צו דער וועלט און איהרע פּוסטע הנאות און תענוגים.

אָט די זיינען די אויסערוועהלטע פון גאָט און די געליעבטע חסידים, וואָס האָבען אָפענע אויגען און גוטע בעגעהרען און גיבען זיך אָפּ מיט זאכען וואָס זיינען בעוויליגט צו גאָט, דיעזע מאכען אנדערע צו ליבען גאָט, און די וואָס האנדלען מיט זיי, די וואָס געהען אין זייערע דרכים פּראָפּיטירען. זיי האָבען געלייטערט זייערע מחשבות און זיינען געקומען צו די ריכטיגע איבערצייגונג. זיי האָבען גערייניגט זייערע הערצער און זיי זיינען אויסערוועהלט געוואָרען פון גאָט. זיי האָבען זיך אָנגענומען מיט מורא פאר שלעכטעס און זיינען פון דעם בעשירמט געוואָרען און זיי האָבען זיך גענומען די מיה צו טהאָן גוטעס און זיי האָבען זייער צוועק דערגרייכט. זיי האָבען בעגעגענט אונאויפהערענדע פרייד און לוסטיגקייט וואָס ווערט קיינמאָל ניט געענדערט. זיי זיינען אויסגעהיט געוואָרען פון מורא׳דיגען יום הדין און זיינען זיכער געוועזען פון צרות און יסורים. און דו, מיין זוהן, קלייב זיך אויס דאָס בעסטע פאר דיר איידער דו זאָלסט נאָך׳ן טויט חרטה האָבען, ווייל דאמאָלס וועט שוין די חרטה ניט העלפען און די דאגה אויף דיינע זינד וועט קיינמאָל ניט אויפהערען.

און גאָט זאָל אונז אלעמען אָנצייגען די ריכטיגע וועגען און זאָל אונז מיט זיין רחמנות און פיעל חסדים ווענדען צום וועג פון הצלחה, אמן.

סוף פון שער הפרישות.

שער העשירי

שער אהבת ה׳

(דער טהויער פון ליעב האָבען גאָט. די לעהרע ווי אזוי מען קומט צו דער דאָזיגער מדרגה)

פרק א׳

האָט דער מחבר געזאָגט:

ווייל מיר האָבען פריהער, אין נייטנעטע שער, גערעדט און ערקלעהרט דעם ענין פון פרישות, פון צוריקהאלטען זיך פון וועלטליכע תענוגים, און ווייל אונזער כונה איז דערביי געוועזן כדי דאָס הארץ זאָל ניט זיין פערנומען מיט אנדערע זאכען און בלויז געאייניגט צו דעם געפיהל פון ליעבשאפט צום בורא יתברך און טהאָן זיין ווילען, דעריבער וועל איך איצט אין דיעזען שער ערקלעהרען די ארט און ווייזע פון אהבת ה׳, פון דער מדה ליעב צו האָבען גאָט, ווייל דאָס איז דער עיקר תכלית, דער הויפט צוועק פון אלע גוטע אייגענשאפטען און מעלות וואָס פרומע לייט בעזיטצען, און קומט מען ניט צו דער מדרגה פון אמת׳ע אהבת ה׳, איז מען ניט קיין ריכטיגער גאָט־דיענער. און איך וועל זאָגען וואָס איך וויים וועגען דיעזען ענין און גאָט וועט מיר העלפען איך זאָל אלעם ריכטיג ארויסזאָגען.

דו דארפסט, ברודער, פערשטעהען און וויסען, אז אלעם וואָס מיר האָבען פריהער דערמאָהנט אין דיעזען ספר וועגען חובות הלבבות, הערצער פפליכטען, מדות און איבערגעבענהייט צו גאָט, זיינען אלץ שטופען אָדער טרעפּ צו דער־גרייכען דעם הויכען ענין, וואָס מיר זיינען בערייט צו ערקלעהרען אין דיעזען שער. און דו דארפסט אויך וויסען, אז יעדע מצוה און יעדע גוטע מדה, אזעלכע וואָס מען פערשטעהט מיט׳ן שכל, און אזעלכע וואָס איז דערמאָהנט אין דער תורה אָדער מיר האָבען עס בקבלה פון אלטע חכמים, זיינען אלץ אייגענשאפטען און מעלות, דורך וועלכע מען קומט צו צו דער מדרגה פון אהבת ה׳, וואָס דאָס איז דער עיקר און דער סוף פון אלע גוטע טהאטען וואָס א מענש טהוט. קיין העכערע מדרגה ווי די איז שוין ניטאָ.

דעריבער האָט דער נביא משה רבנו, ע״ה, אוועקגעשטעלט אהבת ה׳ נעבען יחוד, נעבען דעם פערזאָג פון גלויבען אין גאָטס איינהייט. די תורה זאָגט: ״שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד״ — גלויב אין אחדות הבורא, און באלד נאָכדעם ״ואהבת״ — דו זאָלסט גאָט ליעב האָבען. און אין משנה תורה, אין ספר דברים זיינען דאָ מעהרערע געבאָטען אויף אהבת ה׳: „לאהבה את ה׳ לשמוע בקולו ולדבקה בו״ — ליעב האָבען גאָט, פאָלגען איהם און זיך בעהעפטען אין איהם. וואָס מיינט בעהעפטען זיך? דאָס מיינט פיהלען אמת׳ע ליעבע מיט׳ן גאנצען הארצען, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: ״ויש אוהב דבק מאח״ — עס טרעפט א ליעבהאָבער וואָס איז מעהר בעהעפט, מעהר איבער־

נעגעבען ווי א ברודער. עס זיינען אין ספר דברים פאראן נאך עהנליכע פסוקים, אזוי ווי דער פסוק: ״ועתה ישראל מה ה׳ אלהיך שואל ממך כי אם ליראה ולאהבה אותו״ — און איצט, ישראל, וואס פערלאנגט גאט פון דיר? דו זאלסט פאר איהם מורא האבען און איהם ליעב האבען, און נאך אזעלכע פסוקים.

און דאס וואס אין דיעזען פסוק און אין אנדערע פסוקים קומט יראה פאר אהבה, פריהער ווערט געזאגט מען זאל מורא האבען פאר גאט און נאכהער — מען זאל איהם ליעב האבען, איז דער שכל מחיב אז אזוי דארף דאס זיין. פריהער דארף מען מורא האבען און נאכהער קומט די ליעבשאפט. דער צוועק פון יראה איז אהבה. מען דארף פאר גאט מורא האבען, כדי דאס זאל ברייגנען צו ליעב האבען איהם, ווייל די יראה איז דער טהויער וואס פיהרט צו אהבה. און דעריבער האבען מיר דעם שער הפרישות געשטעלט פאר דיעזען שער, ווייל ווען א מענש האלט זיך ניט צוריק פון תאוות און זיין הארץ איז פערנומען מיט ליעב האבען וועלטליכע זאכען, פערבלייבט אין איהר קיין פלאץ פאר אהבת ה׳. עס קען ניט זיין אז מען זאל ליעב האבען קערפערליכע פערגנינגענס, און באמת ליעב האבען גאט. ווען אבער דעם גלויביגענס הארץ איז ליידיג פון ליעבשאפט צו דער וועלט און איהרע פערגעניגענס, ווייל ער פערשטעהט און אנערקענט אז אזוי דארף זיין, ווערט די ליעבע צו גאט איינגעפלאנצט אין זיין הארצען אויף אזוי פיעל ווי ער בעגרייפט און אנערקענט דיא גאטהייט.

און אין דעם ענין פון אהבת ה׳ דארפען מיר ארומריידען זיעבען זאכען:

וואס איז די ליעבשאפט צום בורא יתברך, און וואס בעשטעהט די דאזיגע ליעבשאפט?

אויף וויפיעלערליי אופנים אדער פונקטען דארף די ליעבשאפט זיין.

ווי אזוי מען קומט צו דער דאזיגער מדה.

אויב א מענש האט ביכולת צו קומען צו אהבת ה׳.

די זאכען וואס פערדארבען, וואס מאכען קאליע די ליעבשאפט צו גאט.

די סמנים דורך וועלכע מען קען דערקענען אן אמת׳ן אוהב ה׳.

און ווי אזוי אמת׳ע ליעבהאבער פון גאט דארפען זיך אויפפיהרען.

מיר וועלען די אלע זיעבען זאכען ערקלעהרען כסדר.

אין וואס בעשטעהט די ליעבשאפט צו גאט? די ליעבשאפט צו גאט בעשטעהט אין א בענקשאפט פון דער נשמה, א גייסטיגער געפיהל אזעלכער, וואס ציהט דער נשמה צו דערנעהענטערען זיך צו גאט, כדי צו בעהעפטען זיך אין זיין הימלישע ליכט. ווארום די נשמה איז א גייסטיגעס וועזען, וואס האט א נייגונג צו איהר גלייכען, צו די מלאכים, וואס זיינען אויך רוחניים, גייסטיגע וועזענס אהן גופים. פון דער נאטור דערווייטערט זיך די נשמה פון דעם, וואס איז איהר קאנטראסט, פון קערפערליכעס. זי קען ניט הארמאנירען מיט א חומר, מיט א גראבע מאטעריע, מחמת זי איז דעליקאטנע. אבער אז דער בורא יתברך האט די נשמה פערבונדען מיט׳ן גוף פון מענשען, כדי אויסצופרובירען איהר און זעהן ווי זי וועט זיך פיהרען זייענדיג בעהעפט מיט א גראבע זאך, האט ער איהר אריינגעגעבען א געפיהל, אז זי זאל דעם קערפער שאנעווען, נאכגעבען איהם און פערשאפען איהם דאס וואס איז פאר איהם, פאר׳ן קערפער, ניצליך. און אזוי מוז דאס זיין צוליעב די שותפות וואס איז געשלאסען צווישען גוף און נשמה אין אנפאנג פון זייער בעשאפונג. ווארום

ווען די נשמה זאל שטענדיג געהן איהר נאטירליכען וועג און ציהען נור צו הימלישעס. צו גייסטיגעס, וואלט דער גוף ניט געקענט קיין קיום האבען. דעריבער, ווען די נשמה פיהלט עטוואס וואס קען העלפען אדער גוטעס טהאן דעם גוף, אין וועלכען זי רוהט, האט זי צו דעם חשק און דענקט וועגען דעם. דער קערפער, למשל, דארף עסען, האט די נשמה צו דעם א נייגונג, כאטש זי אליין דארף ניט עסען. די נשמה האט א לוסט צו בעפריעדיגען דעם קערפער, צו מאכען איהם פיהלען בעקוועם. אזוי ווי א מענש ווען ער איז קראנק וויל ער האבען א געניטען רופא און אימיצען וואס זאל איהם בעדיענען, אזוי וויל די נשמה אז דער גוף זאל זיין אימשטאנד צו העלפען איהר דיענען גאט, און דער גוף קען דאך קיין מאכט האבען, ווען ער עסט ניט, טרינקט ניט און האט ניט זיינע אנדערע נויטיגע הצטרכות.

און אז די נשמה פיהלט א זאך וואס קען איהר גופא גוטעס טהאן, וואס קען איהר גופא קרעפטיגען: ווען עס קומט, הייסט עס, צו טהאן א מצוה, דענקט זי וועגען דעם, האט דערצו חשק און גיט זיך איבער צו רער זאך. דאן האט זי ניט אין זינען דעם גוף און איז אינגאנצען אפגעלייגט דורכצופיהרען דאס וואס פאר איהר איז גוט. אט דאס מיינט ריינע ליעבשאפט צו גאט.

און וויבאלד אז דאס איז אזוי; וויבאלד די נשמה האט א לוסט צו ער־פילען די פערלאנגען פון קערפער, און דער קערפער פערלאנגט בטבע א סך און שטענדיג אין אלע צייטען איז רק עס פעהלט איהם, און די נשמה האט קיין מאל קיין רוה און איז אלץ פערנומען מיט בעפריעדיגען דעם קערפער, פערנאכלעסיגט זי זיך אליין, אכטעט ניט אויף דעם וואס פאר איהר איז גוט, אויף דעם וואס קען איהר זעלבסט גליקליך מאכען. זי גיט זיך, הייסט עס, ניט אפ מיט עניני עולם הבא און איז אריינגעטהאן אין עולם הזה.

און אז די ליכט פון שכל שיינט אין איהר אויף, אז די נשמה קומט צום בעוואוסטזיין און זי זעהט איין אז דאס וואס זי איז געניינט צו קערפערליכער הנאות מעהר ווי צו איהר אייגענעם גליק איןביידע וועלטען, איז ניט גוט און שענדליך, ווענדעט זי זיך פון דעם אפ און גיט זיך איבער צום בעשעפער, פערלאזט זיך אויף איהם און זוכט וועגען ווי אזוי נצול צו ווערען פון דער פער־פיהרונג, אין וועלכע זי איז פערפיהרט געווארען פון די תאות החיים, פון לעבענס לוסט, דורך וועלכעס דער בעשעפער האט איהר צו פראבע געשטעלט. דאמאלס זונדערט זי זיך אפ פון דער וועלט און אלע איהרע תענוגים און פעראכטעט די גופים און זייערע פערלאנגען און אנדערע קערפערליכע זאכען. דאמאלס ווערען דער נשמה׳ס אויגען געעפענט און גערייטערט פון דעם וואלקען פון נארישקייט און אונוויסענהייט אין די ענינים פון גאט און זיין תורה, און זי אנערקענט די וואהרהייט פון איהר בעשעפער און איהר פיהרער.

און אז די נשמה בעגרייפט גאט׳ס גרויסקייט, מאכט און מעלות, בוקט זי זיך מיט פחד און עהרען־פורכט פאר זיין גרויסקייט און מאכט און זי טרעט ניט אפ פון דיעזער הנהגה ביז דער בעשעפער, ברוך הוא, שטילט איהר אנגסט און מורא און דאן ווערט זי אנגעטרונקען מיט׳ן בעכער פון ליעבשאפט צו גאט. זי געהט, הייסט עס, איבער פון יראה צו אהבה, פון מורא צו ליעבשאפט, און זי בעהעפט זיך מיט גאט און קאנצענטרירט איהרע געדאנקען צו ליעבען איהם, פערלאזען זיך אויף איהם און שטרעבען צו איהם. און זי האט ניט קיין אנדער בעשעפטיגונג אויסער צו דיענען איהם, און עס קומט איהר ניט אויפ׳ן געדאנק קיין אנדער זאך אויסער איהם, און זי בעוועגט ניט קיין גליעד פון איהר קערפער

שער אהבת ה׳

פאר קיין אנדער זאך, נור ממלא צו זיין דעם רצון פון גאט, ווייל אלעס וואס די גליעדער טהוען, אפילו פאר זייערע אייגענע נוצען, איז מיט דער כונה לשם שמים. און זי, די נשמה, עפענט ניט דעם קערפערליכען צונג צו ריידען, נור אזעלכעס וואס דריקט אויס לויב און דאנק צו גאט וואס זי ליעבט און פיהלט א בענקשאפט צו איהם.

און אויב דער בורא יתברך טהוט איהר גוטעס, דאנקט זי איהם, און אויב ער פייניגט איהר, טראגט זי עס געדולדיג איבער און זי האט איהם נאך מעהר ליעב און האט אין איהם מעהר בטחון. אזוי ווי מען דערצעהלט אויף א געוויסען פרומען מאן, אז ער פלעגט אויפשטעהען ביי נאכט און פלעגט זאגען: "מיין גאט, דו האסט מיך אויסגעהונגערט און איבערגעלאזט נאקעט און פערפינסטערט מיין לעבען, און מיך געלערענט און אנגעציינט דיין שטארק־קייט און גרויסקייט. אויב אפילו דו וועסט מיך ברענען אין פייער, וועל איך דיך אלץ ליעב האבען און זיך פרעהען מיט דיר. אזוי ווי איוב האט געזאגט: „הן יקטלני לו איחל" — אויב אפילו גאט וועט מיך טויטען, וועל איך אלץ צו איהם האפען. און אויף אזא אופן האט דער חכם, שלמה המלך, אנגעדייטעט אין שיר השירים אין דעם פסוק: "צרור המור דודי לי בין שדי ילין" — טייטשען עס די חז"ל: כאטש גאט מאכט מיר ענג און ביטער פון דעסטוועגען נעכטיגט ער, געפינט זיך הייסט עס, שטענדיג צווישען מיינע בריסט. ער איז אימער, הייסט עס, ביי מיר אין הארצען און איך האב איהם שטענדיג אין זינען. דאס איז אזוי ווי די תורה זאגט: "ואהבת את ה׳ בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" — דו זאלסט גאט ליעב האבען מיט דיין גאנצען הארצען, מיט דיין גאנצער נשמה און מיט דיין גאנצען פערמעגען.

פרק ב׳

איצט וועלען מיר ריידען וועגען דער פראגע: אויף וויפיעלערליי אופנים אדער פונקטען די ליעבשאפט צו גאט דארף זיין. וועגען דער דאזיגער פראגע וועל איך זאגען פאלגענדעס:

די ליעבע וואס א קנעכט פיהלט צו זיין הארר קומט פון איינע פון די דריי אורזאכען: ער קען איהם ליעב האבען פאר די טובות און חסדים וואס ער טהוט מיט איהם; ער קען איהם ליעב האבען דערפאר וואס ער פערצייהעט איהם, ווען ער בעגעהט פערברעכענס געגען איהם, און די ליעבשאפט קען אויך קומען צוליעב דעם, וואס דער קנעכט אנערקענט דעם הארר׳ס גרויסקייט און דערהויבענקייט. ער אכטעט דעם ווירטה׳ס כבוד און ער האט איהם ליעב ניט ווייל ער האפט צו קריעגען פון איהם טובות און ניט אויס מורא אז ער וועט איהם בעשטראפען פאר זינדיגען געגען איהם. אזוי איז אויך מיט אהבת ה׳, מיט ליעב האבען גאט פאר די גרויסע חסדים און טובות וואס ער טהוט מיט אונז שטענדיג און אויס די האפענונג אז ער וועט אונז ווייטער גוט בעלוינען. מיר קענען אויך ליעב האבען גאט דערפאר וואס ער פערדעקט אונזערע זינד, כאטש זיי זיינען פיעל, און איז אונז מוחל; און מיר קענען אויך פיהלען ליעב־שאפט צו איהם, צו זיין וועזען גופא, און עהרען איהם און אכטען און דער־הויבען איהם צוליעב זיין גרויסקייט און מאכט, ניט צוליעב די פאריגע צוויי אורזאכען.

און די לעצטע אהבה, די ליעבשאפט צו גאט אהן פערזענליכע אורזאכען וואס זיינען אונז נוגע, איז די ריכטיגע און אמת ריינע און זויבערע. און דער נביא, משה רבנו, האט אונז אנגעזאגט: ״ואהבת את ה׳״ — דו זאלסט ליעב האבען גאט מיט דיין גאנצען הארצען, מיט דיין לעבען און פערמעגען. ער האט אנגעגעבען די דאזיגע דריי פונקטען לויט די פערשיעדענע נאטורען פון מענשען און מיינונגס פערשיעדענהייטען אין מילדקייט און קארגשאפט. עס זיינען דא מענשען וואס זיינען מילד אויף זייער קערפער, זיי קימערען זיך ניט אויב זיי וועלען האבען קערפערליכע אונאנגענעהמליכקייטען אדער אפילו אויב זיי וועלען געבראכט ווערען אין א סכנה, אבי זייער געלד און כבוד זאל געשאנעוועט זיין. ביי אנדערע וויעדער איז דאס וויכטיגסטע דער קערפער. אויף זייער געזונד, אויף זייער לעבען זיינען זיי קארג, דאס שאנעווען זיי; אבער זיי אכטען ניט אויף זייער געלד און כבוד. ביי א דריטען סארט וויעדער איז דער כבוד דער עיקר און זיי וועלען ליעבערשט מפקיר זיין זייער געלד און לעבען אבי ניט מבוזה ווערען. די חז״ל האבען דאס אויך בעמערקט. אין גמרא ווערט געפרעגט: ״אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך?״ — אז די תורה זאגט, מען זאל ליעב האבען גאט מיט׳ן גאנצען לעבען, צו וואס דארף זי נאך זאגען מיט׳ן פערמעגען? אז מיט׳ן לעבען, איז דאך מיט׳ן פערמעגען געוויס. ענטפערט דארט די גמרא, אז עס זיינען דא מענשען וואס זייער געלד איז ביי זיי מעהר בעליעבט ווי זייער לעבען, דעריבער האט די תורה אנגעזאגט, אז קיין אפהאלט זאל ניט זיין און יעדער מענש זאל מפקיר זיין דאס ליעבסטע און דאס טהייערסטע פאר אהבת ה׳.

און עס קען זיין אז מיט׳ן ״בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך״ קלאסיפיצירט די תורה דרייערליי סארטען ליעבהאבער. עס זיינען דא אזעלכע וואס וועלען פאר איינעם וואס זיי האבען ליעב ניט זשאלעווען קיין געלד, אבער ניט מעהר ווי געלד. אנדערע זיינען בערייט צו דיענען דעם וואס זיי האבען ליעב אי מיט געלד, אי מיט׳ן גוף, מיט טרחה, מיט ארבייט, און א דריטער סארט איז פאראן, וואס וועלען פאר א געליעבטע פערזאן מפקיר זיין אי זייער געלד, אי זייערע גופים, אי זייערע נשמות. זאגט די תורה אז, אז וואס אנבעלאנגט ליעבשאפט צו גאט דארף א מענש קומען צו דער העכסטער מדרגה פון ליעבשאפט און אפפערען פון זיינעטוועגען אי דעם פערמעגען, אי דעם גוף, אי די נשמה, און קיין זאך דארף ניט זיין צופיעל אדער צו שווער נאכצוקומען דעם רצון פון השם יתברך. אזוי ווי די חז״ל האבען געזאגט: ״בכל לבבך, בשני יצריך, ביצר הטוב וביצר הרע״ — בכל לבבך מיינט מיטביידע יצרים, מיט ביידע געפיהלען פון יצר טוב און יצר הרע, ד. ה., מען דארף גאט דינען אי מיט גוטע מדות, אי מיט שלעכטע וואס קומען פון יצר הרע, אזוי ווי עס איז געזאגט געווארן אין שער עבודת האלהים, אז אין געוויסע פעלע דארף א מענש געברויכען כעס און גאוה און אנדערע שלעכטע מדות פון גאטס וועגען. ״ובכל נפשך״ טייטשען אונזערע אלטע חכמים: ״ואפילו נוטל את נפשך״ — אפילו ווען עס האלט דערביי אז פאר דיענען גאט וויל מען ביי דיר דעם לעבען אוועקנעהמען, זאלסטו זיך לאזען טויטען אוים ליעבשאפט צו איהם. ״ובכל מאדך״, זאגען די רז״ל, מיינט: מיט דיין גאנצען פערמעגען, מיט אלעם וואס דו האסט. אויב מען וויל ביי דיר אוועקנעהמען אלעם וואס דו פערמאגסט, גיב עס אוועק און זיי ניט עובר אויף גאט׳ס רצון. און אין פרק אבות ווערט

נעזאָגט: ״עשה רצונו כרצונך״ — מאַך גאָטס ווילען אַזוי ווי דיין ווילען. ברעך אַזוי איין דיין נאַטור, אַז אַלעס וואָס גאָט פאַרלאַנגט זאָלסטו טהאָן מיט חשק אַזוי גוט ווי דו זאָלסט עס פאַרלאַנגען און עס זאָל דיר ניט זיין שווער און קיין זאַך זאָל דיך ניט אָפּהאַלטען דערפון.

מען קען אויך זאָגען, אַז ״בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך״ מיינט, אַז מען דאַרף זיין איבערגעגעבען צו גאָטס ליעבשאַפט מיט׳ן האַרץ און זעלע. דאָס הייסט: אין פערבאָרגענהייט, וואָס קיינער ווייס ניט און זעהט ניט און מיט׳ן פערמעגען, וואָס מענשען ווייסען און זעהען. דער אמת פרומער מענש דאַרף ליעב האָבען גאָט אי אין בעהעלטנים, אי אין די עפענטליכקייט. און די ליעבשאַפט מוז זיין איינע און דיזעלבע אויף איין מאָס, ווען מענשען בעמערקען דאָס אָדער ניט. ציינען זיך פאַר לייטען פאַר א גרעסערען אוהב ה׳ ווי מען איז מיט זיך אליין, בעת קיינער זעהט ניט, טויג ניט, אַזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: ״לבי ובשרי ירננו אל אל חי״ — מיין האַרץ און מיין לייב לויבען גלייך דעם לעבעדיגען גאָט. דאָס הייסט: די ליעבשאַפט צו גאָט וואָס איז מיר איינגעקריצט אין האַרצען און וואָס קיינער זעהט ניט, איז אַלץ איינס ווי די ליעבשאַפט צו איהם וואָס איך צייג אַרויס מיט מיינע גליעדער און לייט זעהען.

מען קען אויך זאָגען, אַז ״בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך״ — מיינט צו זאָגען, אַז דיין גאַנצער ליעבעס געפיהל וואָס דו ווענדסט אָן אויף עפּעס אָדער אויף אימיצען אויסער גאָט, און אַלעס וואָס דו טהוסט ניט אין געטליכע ענינים, זאָל אַלץ זיין פון גאָטס וועגען, אום ליעבע צו איהם. דו זאָלסט ניט געברויכען דיין ליעבעס געפיהל אויף א זאַך וואָס האַרמאָנירט ניט מיט די ליעבשאַפט צו גאָט. אויב דו האָסט עפּעס אָדער אימיצען ליעב, זאָל דאָס זיין אַזעלכעס אָדער אַזעלכער וואָס גאָט וויל אַז דו זאָלסט ליעב האָבען, אַזוי ווי מיר האָבען שוין וועגען דיזען ענין געשמועסט אין דריטען שער פון דיזען ספר. און דאָס מיינט דער פסוק: ״ואהבת את ה׳ בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך״ — דו זאָלסט ליעב האָבען גאָט מיט אַלעס. דיין יעדער ליעבעס געפיהל צו עפּעס זאָל זיין א צווייג אָדער א טהייל פון די ליעבשאַפט צו גאָט.

פרק ג׳

אויף דער פראַגע: ווי אַזוי מען קומט צו דער מדה פון אהבת ה׳ יתברך? וועל איך זאָגען, אַז די דאָזיגע שאלה קען ניט פערענטפערט ווערען אָהן פיעלע הקדמות, אָהן געוויסע פאָר־זאַכען. דאָס הייסט: אום צו קומען צו אהבת ה׳, מוז מען פריהער בעזיצען אַנדערע מדות, און בעזיצט מען יענע מדות, קומט די ליעבשאַפט צום בעשעפער ממילא. אָבער דער וואָס וויל גלייך צוקומען צו אהבת ה׳ אָהן די פאָר־זאַכען, וואָס איך וועל ווייטער ערקלעהרען, איז אומזיסט זיין מיה און זיין טרחה, וויל ער וועט עס ניט דערגרייכען.

און די פאָר־זאַכען, דורך וועלכע דער גלויביגער קען קומען צו אהבת ה׳ זיינען: צוויי יחודי הלבבות, צווייערליי כניעות, צווייערליי חשבונות און צווייערליי בחינות, פּרופען אָדער איבערצייגונגען. איך וועל עס ערקלערען דייטליך.

די צוויי יחודי הלבבות זיינען: גלויבען באמונה שלמה אין גאָטס איינ־

הייט און אייניגען אלע מעשים לשם שמים, ניט טהאן קיין זאך פון דער אייגענער הנאה וועגען, נור ביי אלעם אין זינען האבען צו דיענען גאט. די צוויי־ערליי כניעות זיינען: זיין אונטערטעניג צו גאט און אונטערטעניג, ערניעדריגט פאר גאטס פארכטיגע און זיינע אויסערוועהלטע. די צוויי־ערליי חשבונות זיי־נען: האבען מיט זיך אליין חשבונות וועגען זיינע פליכטען צו גאט פאר דיא שטענדיגע טובות וואס ער טהוט מיט איהם און זיך אלע מאל בערעכענען, אז ער איז זינדיג און גאט שטראפט איהם ניט באלד אוןווארט ער זאל תשובה טהאן. די צוויי־ערליי בחינות זיינען: די איבערצייגונג אין גאטהייט פון דעם וואס ער ווייס פון אמאליגע געשעהעניסען און פאסירונגען, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: ״זכרתי ימים מקדם״ — איך דערמאהן זיך פערצייטיגע טעג, איך דערמאהן זיך וואס אמאל האט פאסירט און דורכדעם בין איך איבערצייגט אין גאטהייט, און זוכען פרוף, איבערצייגונג פון די וואונדער וואס ער זעהט אליין פון בעשעפער און זיינע שאפונגען.

און מיר האבען שוין אין דיעזען ספר גערעדט וועגען דיעזע ענינים אזוי פיעל וויפיעל עס איז מעגליך געווען און עס איז גענוג פאר דעם יעניגען וואס פערשטעהט עס און ווייס אז אין דעם ליעגט זיין רעטונג און שוטץ אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט.

און אז א מענש קומט נאך די אויבען דערמאהנטע זאכען און דערצו איז ער זיך נאך נוהג בפרישות, זאגט זיך אפ, האלט זיך צוריק פון וועלטליכע תענוגים און תאות, און בעגרייפט ריכטיג די גרויסקייט פון בעשעפער, זיין מאכט, זיין וואהרהייט און דערהויבענקייט, און צו דערזעלבער צייט פער־שטעהט ער אויך ווי קליין, ביליג און נישטיג ער, דער מענש, איז, און ער אנערקענט גאטס טובות און חסדים, דאמאלס קען ער ליעב האבען גאט מיט׳ן גאנצען הארצען און מיט א ריינעם געוויסען און גלוסטען צו איהם און בענקען נאך איהם, וואס דאס איז דער ריכטיגער געפיהל אויסדרוק פון אהבת ה׳. אויף אזא אופן זאגט דער נביא ישעיה: ״נפשי אויתיך בלילה״ — מיין נשמה גלוסט דיר ביי נאכט, דאס הייסט: ווען מיינע רעיונות זיינען מיר קלאהר גלוסט איך צו דיר גאט, בענק נאך דיר. און פריהער זאגט ער דארט: ״לשמך ולזכרך תאות נפש״ — צו דיין נאמען און צו דיין אנדענקונג גלוסט מיין זעעלע. און דוד המלך זאגט אין תהלים: ״צמאה נפשי לאלהים״ — מיין זעעלע, מיין נשמה איז דורשטיג צו גאט, דאס הייסט: איך האב צו גאט א חשק, איך פיהל א בענקשאפט צו איהם.

און די הויפט זאך וואס ברייננט דעם מענשען צו דיעזער מדרגה איז די גרויסע מורא פאר גאט, דאס שרעקען זיך פאר איהם און פאר ניט מקיים זיין זיינע מצות, און דאס שטענדיג אין זינען האבען אז דער באשעפער קוקט און ווייס וואס דער מענש טהוט אפען און פערבארגען, און קיינמאל ניט פערגעסען ווי גאט איז דעם מענשען מקרב און האלט פאר איהם אנגעגרייט גוטעס. אז דו וועסט אין זיך האבען אט די אלע מדות, וועסטו זיך ניט קענען צוריקהאלטען פון ליעב האבען איהם מיט א ריינעם געוויסען און מיט ריכטיגע אמונה. דיין נשמה וועט דאן זיין אנגעקניפט אן זיין ליעבשאפט און דו וועסט זיך פערלאזען אויף זיין רחמנות און גענאדען און עס וועט אין דיינע געדאנקען ניט זיין קיין שותפות ליעבע, דו וועסט, הייסט עס, קיין זאך און קיינעם ניט ליעב האבען אויסער איהם, ווייל דאס וואס דו וועסט

שער אהבת ה׳

ליעב האבען אויסער גאט, וועט דאס אויך זיין אוים ליעבשאפט צו איהם. און גאט וועט אכטונג געבענדיג אויף דיר ניט זעהן אז דו האסט פאר נאך עפעס אדער נאך אימיצען מורא אויסער איהם, און דו וועסט איהם ניט ארויסלאזען פון דיינע געדאנקען, און דו וועסט איהם שטענדיג האבען פאר דיינע אויגען, און ער וועט זיין דיין קאמפאניאן, ווען דו וועסט זיין איינזאם און ער וועט מיט דיר וואהנען אין וויסטענהייטען, און וועסטו זיך געפינען אין א פלאץ פול מיט מענשען, וועט זיך דיר אויסווייזען אז קיינער איז ניטא, און וועסטו זיין איינער אליין, וועסטו זיך פארשטעלען אז דו ביזט ניט עלענד. עס וועט דיך ניט קימערען ווען דו וועסט קיינעם ניט האבען נעבען זיך און דו וועסט זיך תמיד פרעהען מיט דיין גאט, מיט דיין בעשעפער, דו וועסט זיך צופריעדען שטעלען מיט טהאן זיין פערלאנג און האבען לוסט צו איהם, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: ״ישמח צדיק בה׳״ — דער צדיק פרעהט זיך מיט גאט, און חבקוק הנביא זאגט: ״ואני בה׳ אעלוזה אגילה באלהי ישעי״ — איך פרעה זיך מיט גאט און פיהל זיך לוסטיג מיט גאט מיין העלפער. און אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים אין קאפיטעל ״ה׳ רועי וישעי״.

פרק ד׳

איצט געהען מיר צו דער פראגע: אויב א מענש האט ביכולת צו קומען צו דער מדרגה פון ריכטיגע אהבת ה׳?

צו פערענטפערען דיזע פראגע, וועל איך זאגען, אז אהבה, ווי עס איז שוין פריהער ארומגערעדט געווארען, קען מען אויסדריקען אויף דרייערליי אופנים. איינער קען אויסדריקען ליעבשאפט צו אן אנדערען דורך פערליערען געלד פון יענעמס טובה וועגען, אבער זיין געזונד און זיין לעבען וועט ער פאר איהם ניט אוועקגעבען. אן אנדערער וועט פאר דעם וואס איז איהם ליעב אוועקגעבען אי זיין געלד, אי א טהייל פון זיין קערפער, אבי עס קאסט איהם ניט זיין לעבען. א דריטער ווידער איז אזוי איבערגעגעבען צו די וואס זיינען איהם ליעב, אז עס איז פאר איהם ניט צו שווער אוועקצוגעבען פאר זיי זיין פערמעגען, זיין קערפער און אויך זיין זעעלע. דאס הייסט: ער וועט זיך פאר זיי אפילו לאזען ממית׳ן. און מיר ווייסען, אז אברהם אבינו האט ארויסגעצייגט זיין ליעבשאפט צו גאט מיט די אלע דריי אופנים. ער האט פון זיינטוועגען מפקיר געווען זיין פערמעגען, זיין קערפער און זיין זעעלע. אברהם אבינו, ווייסען מיר, איז געווען א מכניס אורח. ער פלעגט דורכגעהער אדער דורכפאהרער אריינגעהמען צו איהם אין הויז, פלעגט זיי געבען עסען און טרינקען און זיי לערנען און ערקלעהרען גאט־הייט. דאס האט איהם געקאסט געלד, אבער ער האט ניט געאכטעט דארויף, אזוי לאנג ער האט מיט דעם עפעס אויפגעטהאן פון גאטס וועגען. עס ווערט אויך דערצעהלט אין דער תורה, אז אברהם האט געזאגט צום מלך פון סדום: ״אם מחוט ועד שרוך נעל״ — איך וועל ביי דיר ניט נעהמען אפילו קיין פאדים, קיין שוך בענדעל, כדי דו זאלסט ניט זאגען ״אני העשרתי את אברם״ — איך האב אברם׳ען רייך געמאכט. דערפון זעהט מען אויך, אז געלד האט ביי איהם קיין ווערדע געהאט און ער האט עס פרייוויליג אוועקגעגעבען אוים

ליעבשאפט צו גאָט. און אז ער האָט מפקיר געווען זיין קערפּער פון גאָטס וועגן, ווייסען מיר, פון דעם וואָס ער האָט זיך מל געווען און זיך פערשאפט קערפּערליכע יסורים, ווייל דאָס איז געווען גאָטס רצון. און אז ער איז אויך ווילּיג געווען אוועקצוגעבען זיין נשמה, זיין לעבען צו גאָט, ברוך הוא, ווייסען מיר פון דער עקידה, וואָס עס איז פאר איהם רעכט געווען מקריב צו זיין יצחק׳ן, זיין איינציגען זוהן, וואָס ער האָט ליעב געהאט אזוי ווי זיין נשמה, כדי מקיים צו זיין דעם בעשעפער׳ס רצון און אוים ליעבשאפט צו איהם. און געפיהרט האָט ער יצחק׳ן צו דער עקידה מיט גרוים חשק, ווייל זיין ליעבשאפט צו גאָט איז געווען אן אמת׳ע, א ריינע און א זויבערע. דאָס איז די העכסטע מדרגה פון אהבת ה׳, וואָס ניט יעדער מענש קען דערגרייכען, ווייל דאָס איז געגען די נאטור געזעץ פון מענשען און אויך אזוי פיעל ברעכען די נאטור איז זעהר א שווערע זאך.

און אויב עס געפינען זיך יחידים, איינצעלנע מענשען, וואָס זיינען זיך מוסר נפש אוים ליעבשאפט צו גאָט, קען דאָס אנדערש ניט זיין סיידען דורך די גענאדען פון בעשעפער און דורך זיין ארויסהעלפען זיי אז דער יצר הרע זאָל זיי ניט בעזיעגען. און גאָט קומט זיי צוהילף דערפאר וואָס זייער גאנצע מיה און פלייס איז פון זיינטוועגען, צו דיענען איהם און מקיים זיין די מצות פון זיין תורה ערנסט און אויפריכטיג מיט אמת׳ע איבערגעבענהייט און מיט׳ן גאנצען הארצען, אזוי ווי די געטליכע נביאים און אויסערוועהלטע צדיקים. אָבער ניט יעדער איינער קען קומען צו אזא הויכע מדרגה, ווייל די נאטור און דער יצר הרע שטעהען איהן אין וועג.

אָבער די אנדערע צוויי פונקטען — ליעב האָבען גאָט מיט געלד און מיט׳ן קערפּער, ניט מוסר נפש זיין זיך, זיין בערייט אוועקצוגעבען דעם גאנצען לעבען פון גאָט׳ס וועגען, דאָס קענען דאָס רוב מענשען נאָכקומען, ווען נור זיי ווילען און גיבען זיך אָפּ מיט דעם, אזוי ווי מיר האָבען פריהער געזאָגט אין דיעזען שער. און א בעווייז אז דער וואָס קומט נאָך די צוויי פונקטען איז אויך א פאָלקאָמענער אוהב ה׳ קענען מיר נעהמען פון איוב׳ן. אין איוב ווערט דערצעהלט אז דער שטן האָט געזאָגט צו גאָט: ״החנם ירא איוב אלהים? הלא אתה שכת בעדו ובעד ביתו ובעד כל אשר לו״ — צו אומזיסט האָט איוב מורא פאר גאָט? דו, גאָט, האָסט דאָך בעשיצט איהם, זיין הויז געזונד און אלעס וואָס ער פערמאָגט. עס געהט איהם, הייסט עס, גוט דעריבער זינדיגט ער ניט. פּרוביר אָבער בעריהר זיין פערמעגען, פעראָרים איהם, וועסטו זעהן אויב ער וועט דיך ניט לעסטערען. דעם שטן׳ס טענה איז געווען, אז איוב מאכט מיט גאָט מסחר. ער איז עהרליך און פרום דערפאר וואָס גאָט גיט איהם רייכטהום און כבוד. זאָל איהם אָבער גאָט אויפהערען געבען זיין סחורה, וועט איוב איהם אויפהערען צאָהלען. האָט גאָט געזאָגט צום שטן: ״אלעס וואָס איוב פערמאָגט גיב איך איבער אין דיינע הענד. דו קענסט עס ביי איהם אוועקנעהמען, אָבער איהם אליין זאָלסטו ניט בעריהרען און מיר וועלען זעהן אויב זיין ליעבשאפט צו מיר וועט געענדערט ווערען אָדער ניט״. ווערט ווייטער דערצעהלט, אז פון איוב׳ס פערמעגען איז גאָר ניט געוואָרען, זיינע קינדער זיינען געשטאָרבען און ער איז אלץ פערבליעבען דערזעלבער צדיק און זיך אויסגעדריקט: ״ערם יצאתי מבטן אמי וערם אשוב״ — א נאקעטער בין איך ארוים פון מיין מוטער׳ס בויך און א נאקעטער וועל איך זיך אומקעהרען, א

נאקעטער, הייסט עס, וועל איך שטארבען און גאר ניט מיטנעהמען אין קבר. און נאכהער איז דער שטן צוגעשטאנען צו גאט, ער זאל אויף איוב׳ן אנשיקען יסורים, ער זאל ליידען קערפערליך. דער שטן האט אזוי געזאגט: עס זיינען דא א סך מענשען וואס וועלען אוועקגעבען זייער געלד און זייערע ווייבער און קינדער, אבי צו פערהיטען זייערע אייגענע קערפערס. דעריבער איז דאס וואס איוב איז פערארימט געווארען און האט פערלארען זיינע קינדער און פער־בליעבען טריי צו דיר איז נאך ניט קיין ראיה, אז ער האט דיך באמת ליעב. פרוביר נור שיק אויף איהם אן קערפערליכע ליידען, וועסטו דאמאלס זעהן אויב זיין הארץ וועט פערבלייבען גאנץ מיט דיר. האט דער בורא, ברוך הוא, דעם שטן דאס אויך ערלויבט, און איוב איז געווארען א שרעקליכער בעל יסורים און דאך איז ער פערבליעבען ביי זיין צדקות אזוי ווי פריהער, און האט זיין ווייב אויסגערעדט א שלעכט ווארט, א פאראיבעל אויף גאט, האט זיך איוב אויף איהר געבייזערט און געזאגט: ״כדבר אחת הנבלות תדברי״ — דו רעדסט ווי א זינדיגע, ווי א פערברעכעריו.

דערפון האט מען געזעהן איוב׳ס טרייע ליעבשאפט און איבערגעבענהייט צו גאט, ער האט געדולדעט און געליטען און זיין הארץ איז ניט אפגעטראטען פון גאט און זיין אמונה איז ניט אפגעשוואכט געווארען. א בעוויז: אז ער האט נאכהער געזאגט צו זיינע חברים: ״אם יקטלני לו איחל״ — אפילו אויב גאט וועט מיך הרג׳ענען, וועל איך אלץ צו איהם האפען. און גאט האט איהם דער־פאר געלויבט און אויף זיינע חברים פערדרום געהאט דערפאר וואס זיי האבען געהאט אנדערע מיינונגען, אזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אין איוב קאפ. מ״ב.

און איהר זעהט דאך ווי איוב׳ס האנדלונג איז געוועזען ביי גאט אנגעלייגט, אז ער האט איהם צוזאמענגעפארט מיט צוויי צדיקים און זיי ארויסגעשטעלט אלס מוסטער, אלס ביישפיעל פון אמת׳ע צדיקים, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין יחזקאל: ״נח, דניאל ואיוב״. און דער בעשעפער האט נאכהער איוב׳ן געהאל־פען און איהם צוריקגעבראכט צו זיין אמאליגען שטאנד, און אזוי איז מיט אלע וואס ווערען געפרובט מיט נסיונות, ווערען זיי נאכהער געהאלפען און געניסען גוטעס, אויב ניט אויף דער וועלט, איז אויף יענער וועלט.

און אזוי ווי איוב אזוי האבען אויך געהאנדעלט אלע פערצייטיגע צדיקים, וואס האבען דורכגעמאכט געוויסע נסיונות, נאך גרעסערע ווי איוב, אזוי ווי דניאל און זיינע חברים, וועלכע דער מלך בבל האט אריינגעווארפען אין א קאלך אויווען און אין לייבען גרוב, און די עשרה הרוגי מלכות, די צעהן תנאים, וואס זיינען דורך די רוימער אומגעקומען אויף קידוש השם, און אנדערע, וואס האבען זיך מוסר נפש געוועזען פון גאטס וועגען און מקים געוועזען דעם ״ואהבת״ אפילו מיט זייערע נשמות, מיט זייערע לעבענס, ווייל מען האט זיי פון הימעל געהאלפען אז זיי זאלען דערגרייכען די העכסטע מדרגה פון אהבת ה׳.

און דער וואס פלייסט זיך, דער וואס סטארעט זיך שטענדיג צו קריגען דעם געפיהל פון אהבת ה׳, צו אוים האפנונג אויף בעלוינונג אדער אוים מורא פאר שטראף אויף דער וועלט; אויב ער איז מקים די תורה און מצוות און גיט זיך די מיה צו דערגעהן און טהאן וואס מעהר, וואס דאס קענען דאס רוב מענשען נאכקומען, וועט איהם דער בעשעפער שטארקען און העלפען צו קומען צו דער העכסטער מדרגה פון אהבת ה׳. ער וועט דאן ליעב האבען גאט ניט אוים האפנונג און ניט אוים מורא, נור צו גרויסען און דערהויבען דעם נאמען

פון בורא יתברך. אזא ליעבשאפט איז אריבער דער מענשליכער נאטור. פאר אזא ליעבשאפט קען שוין א מענש מפקיר זיין זיין פערמעגען, זיין קערפער און אפילו אויך זיין נשמה. אזוי ווי די חז״ל האבען געזאגט: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה״ — א מענש זאל זיך שטענדיג פערנעהמען מיט לערנען תורה און טהאן מצוות, אפילו ניט פון גאטס וועגען, נור אויס האפנונג פאר שכר אדער מורא פאר עונש, און ער וועט שוין במילא קומען דערצו אז ער וועט דיענען גאט טאקי בלויז פון גאטס וועגען, ניט האבענדיג דערביי קיינע אנדערע כונות. און דער פסוק זאגט אין משלי: ״אני אוהבי אהב ומשחרי ימצאונני״ — גאט זאגט: די וואס האבען מיך ליעב, ליעב איך און מיינע פארשער געפינען מיך.

פרק ה׳

און וואס זיינען די זאכען וואס פערדארבען, וואס מאכען קאליע אדער שטערען די ליעבשאפט צו גאט? דיעזע זיינען דא א סך. מענשען וואס זיינען הינטערשטעליג אין די מדות וואס ברייננגען צו אהבת ה׳, ווי מיר האבען ער־קלעהרט אין פאריגען שער, קענען ניט זיין גאטס ליעבהאבער. מען מוז פריהער נאכקומען די הקדמות, די פאר־זאכען און דאן ערשט קריעגט מען דעם אמת׳ן געפיהל פון אהבה, פון הערצליכע ליעבשאפט.

דער וואס קומט ניט נאך די אלע אנדערע לעהרען וואס זיינען דערמאהנט געווארען אין דיעזען ספר, וועלכע איך פערשפאר איבער׳חזר׳ן, קען אויך ניט קומען צו דער מדרגה פון אמת׳ע אהבת ה׳. מען מוז פריהער נאכקומען אלעס וואס איז געזאגט געווארען אין פאריגע שערים, דאן קען מען קומען צו דער הויפט מדרגה, צום תכלית פון דיענען גאט, צו ווערען אן איבערגעגעבענער אוהב ה׳.

און אפילו דער וואס קומט נאך אלעס, נור ער פיהלט א שנאה צו דיא וואס גאט האט ליעב און האט ליעב די יעניגע וואס גאט האט פיינט איז ער אויך ניט קיין אוהב ה׳. מען קען איהם ניט רעכענען צווישען גאט ליעב־האבער, ווייל ער איז דאס ניט, כאטש אפילו אין פרטים צייגט ער זיך ארויס אלס אמת פרומער און גאטספארכטיגער. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: ״מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה׳״ — דער וואס מאכט גערעכט דעם רשע און בעשולדיגט דעם צדיק; דער וואס פיהלט ליעבשאפט צו שלעכטען מענשען און שנאה צו א גוטען, האט גאט פיינט. אין אן אנדער ארט זאגט דארט דער חכם: ״עוזבי תורה יהללו רשע״ — די וואס פערלאזען די תורה ריהמען דעם רשע. דאס הייסט, אז ליעב האבען א רשע, איינעם וואס דיענט ניט גאט, איז א סמן פון אונטריייהייט צו גאט און זיין תורה, ווייל דאס גופא שטערט דעם מענשען פון זיין אן אויפריכטיגער אוהב ה׳.

פרק ו׳

איצט וועלען מיר ערקלעהרען די צייכענס, די סמנים דורך וועלכע מען קען דערקענען א ריכטיגען אוהב ה׳. די סמנים זייען פערשיעדענע.

א ריכטיגער גאטס ליעבהאבער דארף זיין צוריקגעצויגען פון אלעס וואס

שער אהבת ה׳

קען איהם מאכען וועלכע ניט איז שטערונג אין גאטעס דיענסט. ער דארף זיין צוריקגעהאלטען פון מותרות, פון איבעריגע זאכען, אהן וועלכע מען קען אויסקומען, ווייל דאס יאגען זיך נאך מותרות האלט אפ א מענשען פון עבודת ה׳. וויעדער דארף ביים אמת׳ן אוהב ה׳ ליגען די מורא פאר גאט אויף׳ן פנים. מען דארף אויף איהם דערקענען אז ער איז א גאטספארכטיגער, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דער תורה: ״ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו״ — גאט׳ס מורא זאל ליעגען אויף אייערע פנים׳ער, כדי איהר זאלט ניט זינדיגען. זעהט מען דאך דערפון, אז די יראה, די מורא פאר גאט איז אויפ׳ן מענשען אנזיכטיג און מען קען דאס בעמערקען אויף זיין פנים.

און די מורא קען זיין אויף צווייערליי אופנים. ערשטענס, די מורא פאר שטראף אדער נסיונות. ער זעהט אז מענשען האבען צרות אלס שטראף פאר זייערע זינד אדער ווייל גאט שטעלט זיי צו פראבע, און עס בעפאלט איהם א פחד טאמער וועלען אויף איהם אויך אנגעשיקט ווערען צרות און יסורים. ווי וואלט אבער געווען, ווען ער זאל זיכער זיין אז עס וועט איהם קיינע בייזעס געשעהן, וואלט ער ניט מורא געהאט פאר גאט. און אזא יראה איז ניט קיין פאלקאמענע, אזוי ווי א געוויסער חסיד האט אמאל געזאגט: איך שעהם זיך פאר גאט צו דיענען איהם צוליעב בעלוינונג און שטראף, ווייל אזוי האנדעלט אן אומטרייער קנעכט. אויב ער האט מורא אז זיין הארר וועט איהם בעשטראפען אדער ער האפט אז ער וועט איהם גוט בעלוינען, טהוט ער זיין ארבייט; און אויב ניט, אויב ער האט ניט וואס מורא צו האבען און צו האפען, פערנאכלעסיגט ער זיינע פפליכטען. דעריבער דיען איך גאט ניט צוליעב קיין אורזאך, נור ווייל מען דארף איהם דיענען. דער צווייטער אופן פון יראת ה׳ איז, וואס מען האט פאר איהם מורא אויס עהרע־פורכט, ווייל ער איז גרויס און דערהויבען. אזא מין יראה טרעט קיינמאל ניט אפ פון מענשען און שיידט זיך מיט איהם ניט זיין גאנצען לעבען. און דאס איז די העכסטע מדרגה פון יראה און זי בריינגט צו ריינע און אויפריכטיגע ליעבשאפט צו גאט, צו פיהלען א שמערצליכע בענקשאפט צו איהם.

און דער וואס קומט צו דיעזער מדרגה פון יראת ה׳, וועט פאר קיינעם ניט מורא האבען און וועט קיינעם ניט ליעב האבען אויסער דעם בעשעפער, אזוי ווי א געוויסער פרומער מאן האט דערצעהלט אויף איינעם א גאטספארכטיגען, אז ער האט איהם געפונען שלאפענדיג אין א מדבר. האט ער איהם געפרעגט: ״האסטו קיין מורא ניט צו שלאפען דא, וואו עס געפינען זיך לייבען און אנדערע ווילדע, געפעהרליכע חיות?״ און יענער מאן האט געענטפערט: ״איך שעהם זיך פאר גאט אז ער זאל מיך זעהן מורא האבענדיג פאר אימיצען אויסער איהם.

נאך א סימן דורך וועלכען מען קען דערקענען אז אמת׳ן אוהב ה׳ איז, אז עס זאל ביי איהם זיין אלץ איינס אויב מען לויבט איהם אדער מען שענדט איהם בעת ער איז בעשעפטיגט מיט דיענען דעם בורא יתברך. ווען ער מאכט לייט אויפמערקזאם צו טהאן גוטעס און זיך דערווייטערען פון שלעכטעס, זאל איהם ניט קימערען אויב זיי דאנקען איהם דערפאר אדער זיי שפאטען פון איהם און זיינען איהם מבזה. ביים אמת׳ן אוהב ה׳ דארף אויך רעכט זיין אוועקצוגעבען זיין געלד, זיין קערפער און זיין לעבען פון גאטס וועגען, אזוי ווי דוד המלך

זאגט אין תהלים: "כי עליך הורגנו כל היום" — פאר דיר, גאט, האבען מיר זיך מוסר נפש געווען, גרייט געווען געהרג׳עט צו ווערען.

אן אמת׳ער, אויפריכטיגער אוהב ה׳ דארף שטענדיג האבען אויף זיין צונג גאטס נאמען און לויבען און דאנקען איהם, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: „ולשוני תהגה צדקך" און „ימלא פי תהלתך" — מיין צונג טהוט ריידען פון דיין (גאט׳ס) גערעכטיגקייט, מיין מויל איז פול מיט דיין לויב. ער דארף אבער ניט שווערען מיט׳ן נאמען פון בעשעפער אומזיסט אדער מיט א פאלשע כונה אדער אין פערבינדונג מיט א קללה. וואס הייסט אן אומזיסטע שבועה? וואס מיינט שווערען מיט גאט׳ס נאמען אומזיסט? דאס מיינט, ווען מען שווערט מיט גאט׳ס נאמען, ווען מען דארף גאר ניט שווערען, ווען בית דין איז ניט מחייב קיין שבועה און א שבועת שקר, א פאלשע שבועה איז, ווען בית דין הייסט איינעם שווערען בעת ער האט א דין תורה מיט אימיצען, אבער ער שווערט פאלש, אויף א זאך וואס איז ניש[ט] דער ריינער אמת. און אן אוהב ה׳ דארף זיך היטען אז ער זאל נישט געבראכט ווערען צו שווערען מיט דעם בעשעפער׳ס נאמען אפילו ווען דאס איז אמת. ווארום אז מען ווערט געוואהנט מיט שבועות, קען מען אמאל אויך קומען צו א פאלשע שבועה. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: „נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו" — דער וואס האט ריינע הענד, דער וואס בעריהרט ניט פרעמדעס, און א זויבערע הארץ, וואס שווערט ניט אומזיסט. און אין מלאכי איז דא א פסוק: "וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה" — די וואס פארכטען מיין נאמען, זאגט גאט, וועט די זון פאר זיי שיינען צו גוטען און וועט זיי ברענגען היילונג. האבען די רז"ל געזאגט, אז "יראי שמי" מיינט מען די יעניגע וואס האבען מורא ארויסצוברענגען גאט׳ס נאמען אומזיסט, ווען מען דארף עס ניט טהאן.

און דאס דערמאהנען גאט׳ס נאמען אין פערבינדונג מיט א קללה מיינט, דאס וואס מענשען שילטען אדער זידלען איינע די אנדערע און דערמאהנען דערביי דעם נאמען פון בעשעפער, און דאס איז א גרויסע חרפה פאר א מאמין. און דער פראסטער עולם האט זיך געפונען א היתר צו שילטען און זידלען מיט גאט׳ס נאמען, ווייל זיי ווילען די קללות אדער זידלערייי מאכען שטארקער, מעהר אויסדריקענד. און אויף זיי זאגט דער חכם אין משלי: "כשחוק לכסיל עשות זימה" — אזוי ווי לאכען איז א לייכטע זאך, אזוי איז פאר׳ן נאר לייכט צו טהאן שענדליכע זאכען, ווי ריידען לשון הרע, דערמאהנען גאט׳ס נאמען ווען מען קען זיך בעגעהען אהן דעם, און דאס גלייכען.

צו די סימנים פון א ריכטיגען אוהב ה׳ בעלאנגט אויך די מדה, אז ווען מען זאגט עפעס אימיצען צו זאל מען דערביי זאגען "אם ירצה השם" — אויב גאט וועט וועלען. אן אוהב ה׳ דארף זיך ניט פערלאזען אויף זיך אז ער קען עפעס אליין אויפטהאן אפילו אין דער נעהענסטער צוקונפט. ווען א מענש, למשל, פערשפרעכט דעם צווייטען אז ער וועט איהם באלד בארגען געלד, דארף ער צולייגען די ווערטער "אם ירצה השם" און דאס איז צוליעב צוויי זאכען; ערשטענס, אוים מורא טאמער וועט איהם דער טויט אנקומען פלוצלונג און ער וועט ניט קענען מקיים זיין דעם צוזאג, און צווייטענס, ווייל ער ווייס דאך ניט אויב דאס וואס ער פערשפרעכט יענעם איז בעשערט פון גאט. טאמער

איז דאָס ניט די גזירה פון השם יתברך, וועט ער דאָס ניט דורכפיהרען אפילו אויב ער וועט ניט שטארבען.

דעם אמת'ן אוהב ה׳ קען מען אויך דערקענען אז דעם, וואס ער מאכט אנדערע טרעטען אין גאָט'ס וועגען און לערענט זיי ווי צו דיענען גאָט מיט גוטען אדער מיט בייזען ווי נויטיג איז לויט די צייט, דעם פלאץ און די סארטען מענשען און זייערע שטופען. אין דעם ענין פון בעקעהרען מענשען צו גאָטעס דיענסט דארף מען ניט האנדלען מיט אלעמען גלייך. מיט איינעם דארף מען ריידען ווייכע רייד און מיט אן אנדערען — הארטע; ביי אן איידעלען מענשען קען מען דאָס פועל'ן מיט א ביסעלע אויפקלעהרונג און א פראַסטאַק, א טעמפען מח דארף מען מוסר'ן אויף אן אנדער אופן. אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: "ישמע חכם ויוסף לקח" און "לתת לפתעום ערמה" — דער קלוגער וועט הערען וועט ער מעהר לערנען, און דער נאר, דער פראַסטאַק וועט קליגער ווערען. און דו דארפסט, ברודער, וויסען, אז ווען אפילו א גלויביגער, א פרומער מאַן זאָל קומען צו דער העכסטער מדרגה פון פרומקייט; ווען אפילו ער זאָל זיך פערגלייכען אין גאָטעס דיענסט און אין ליעב האָבען גאָט מיט די הימעלשע וועזענס, מיט די מלאכים, וועט ער נאָך אַלץ האָבען וועניגער זכיות ווי דער וואס צייגט אן אנדערען דעם ריכטיגען וועג און ברייגנט רשעים צו גאָטעס דיענסט, ווייל די זכיות פון דעם וואס בעקעהרט אנדערע צו גאָט פערגרעסערען זיך אין אלע טעג און אין אלע צייטען. ווארום וואס מעהר די בעקעהרטע טהוען גוטעס, אַלץ גרעסער ווערט דער זכות פון די וואָס האָבען זיי געבראַכט דערצו.

דאס איז א משל צו צוויי סוחרים וואס זיינען ערגיץ געקומען טהאָן מסחר. האָט איינער געהאט איין מין סחורה אַז וועלכע ער האט פערדיענט צעהן מאָל אזוי פיעל וויפיעל עס האָט איהם געקאָסט און דער סך הכל איינגאהמע דער קרן מיט'ן ריוח, איז געווען הונדערט גילדען. דער צווייטער אבער האט געהאט פיעלע מינים סחורות, וועלכע ער האט פערקויפט בלויז פאר צוויי מאָל אזוי פיעל וויפיעל ער האָט דערפאר בעצאָהלט און ער האָט איינגענומען צעהן טויזענד גולדען. קומט אויס אז דער ערשטער, כאָטש ער האט געמאכט אזוי פיעל ריוח אַז זיין סחורה האָט בסך הכל פערדיענט ניינציג גילדען מיט צעהן עלפטעל גילדען. ווארום אַז ער האָט אינגאַנצען איינגעלייזט הונדערט גילדען איז אין דעם געווען דער קרן און צעהן מאָל אזוי פיעל פראפיט. הייסט עס, אז געקאָסט האָט איהם די סחורה אַז עלפט־חלק פון די הונדערט גילדען — ניין מיט אַז עלפטעל גילדען און פערדיענט האָט ער ניינציג מיט צעהן עלפטעל גילדען דער צווייטער אָבער, וואָס האָט בלויז געמאכט ריוח נאָך אמאָל אזוי פיעל ווי די סחורות האָבען איהם געקאָסט, האָט פערדיענט פינף טויזענד גילדען. נמצא, אַז דער וואָס האָט מעהרערע סחורות, מאכט מעהר פראפיטען אפילו ווען ער ברייגנט זיי אויס מיט קיין גרויסען ריוח.

אזוי, ברודער, איז אויך מיט דעם וואס איז בלויז מתקן זיין אייגענע נשמה, דער וואס איז פאר זיך פרום, אָבער ער אינטערעסירט זיך ניט צו מאכען לייטען פרום, הייסט עס, אז ער האט ניט מעהר ווי איין סאָרט סחורה און זיין ריוח, זיין זכות איז קליין, וועהרענד דער וואס איז מתקן זיין אייגענע נשמה און אויך די נשמות פון אנדערע, דער וואס איז אליין פרום און מאכט אנדערע פרום, הייסט עס, אז ער ברייגנט אויס א סך מינים סחורות, זיינען זיינע פראפיטען, זיינע זכיות מעהר. אזוי ווי אונזערע אלטע חכמים האבען געזאגט: "כל המזכה את

הרבים אין חטא בא על ידו״ —דער וואס איז מזכה פיעלע, דער וואס פיהרט ארויף מענשען אויפ'ן דרך הישר, קומט איהם קיין זינד צו דער האנד. אויף משה רבנו ווערט געזאגט: „משה זכה וזכה את הרבים, זכות הרבים תלוי בו״ — משה איז געווען פרום און האט מעהרערע פרום געמאכט, איז די מעשים טובים פון יענע אנגעהאנגען אן איהם. אין משלי איז דא א פסוק: „ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב״ — די שטראפער, די מוסר זאגער וועט וואויל זיין און עס וועט אויף זיי קומען גוטע ברכות. אין דניאל ווערט געזאגט: ״ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד״ — די וואס מאכען מעהרערע מענשען פאר צדיקים, וועלען אויביג לייכטען ווי די שטרען. דעריבער האט דער בעשעפער אנגעזאגט אין דער תורה: „הוכח תוכיח את עמיתך״ — ווען דו זעהסט אז איינער געהט ניט בדרך הישר זאלסטו איהם שטראפען. און די רז״ל האבען געזאגט: ״עד היכן היא תוכחה?״ — ווי ווייט דארף מען געהן מיט שטראפען די וואס פערנאכ־לעסיגען צו דיענען גאט? זאגט דארט רב: ״עד קללה״— אויב גוטע רייד העלפט ניט, דארף מען זיי שילטען און זידלען, און שמואל זאגט אז מיט שילטען און זידלען איז מען נאך אויך ניט יוצא, און אויב דאס העלפט ניט, דארף דער פרומער די ניט־פרומע שלאגען. און שלמה המלך זאגט אין משלי: ״מוכיח אדם אחרי חן ימצא״ — דער וואס שטראפט אימיצען, וועט שפעטער פון יענעם געליעבט זיין.

דעם אויפריכטיגער אוהב ה׳ קען מען אויך דערקענען אן זיין פרייד און פארגעניגען וואס ער האט פון זיינע זכיות, פון די מעשים טובים וואס ער טהוט, ווייל זיין שמחה איז אנדערש ווי די שמחה פון א ניט ריכטיגען אוהב ה׳. ער פרעהט זיך ניט אוים גאוה אדער כדי אויסצופיינען זיך אז ער איז א צדיק. ער פרעהט זיך פון דער מצוה וואס ער טהוט און האט ניט דערביי קיינע אנדערע פניות. און אין דער זעלבער צייט וואס ער איז זיך משמח מיט די גוטעס וואס ער טהוט איז ער זיך מצער און טרויערט אויף זיינע זינד און האט אויף זיי חרטה. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: „פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך״— פון מיינע אויגען רינען קוואלען וואסער, דאס הייסט, טרעה־רען דערויף וואס מען היט ניט דיין (גאט'ס) תורה.

פון די ווייטערע סמנים פון א ריכטיגען אוהב ה׳ איז אויב ער טהוט תפלה ביי נאכט און פאסט בייטאג, אויב נור ער קען דאס אויספיהרען. ווארום די ביינאכטיגע תפלה איז א ריינערע, א מעהר זויבערע אין איניגע פרטים. ביינאכט איז א מענש מעהר פריי פון זיין בעשעפטיגונג ווי ביי טאג און די געדאנקען זיי־נען איהם קלעהרער. ביי נאכט איז דער לוסט צו עסען און טרינקען קלענער ווי בייטאג און ער קען זיינע געדאנקען מעהר קאנצענטרירען אויף דער תפלה. ביי נאכט איז ער איינזאם, מענשען קומען איהם זעלטען בעזוכען און ער ווערט ניט געשטערט. ביי נאכט רוהען דעם מענשען'ן חושים, ער האט ניט אויף וואס צו קוקען און וואס צו הערען און פון וואס בעגייסטערט צו ווערען. און אין זיינע רעיונות קומען ניט אריין קיינע אנדרע זאכען אויסער זיין תפלה. ווען א מענש טהוט תפלה ביינאכט קען ער ניט אין זינען האבען אויסצופיינען זיך פאר לייטען, ווייל ער איז דאך דאס רוב אליין און זעלטען ווען עס איז דערביי פאראן א זייטיגער מענש. די ביינאכטיגע תפלה האט נאך א מעלה, וואס דער מתפלל קען זיך דאמאלס פעראייניגען מיט גאטס אנדענקען אזוי ווי צוויי גע־ליעבטע ווען זיי זיינען אליין און גיסען אוים זייערע ליעבעס געפיהלען איינע

פאר די אנדערע. אזוי ווי ישעיה הנביא זאגט: ״נפשי אויתיך בלילה — ״מיין נשמה גלוסט דיך, גאט, ביינאכט. אין שיר השירים ווערט געזאגט: ״על משכבי בלילות״— אין די נעכט אויף מיין געלעגער זוך איך, טראכט איך וועגן דאס וואס איז מיר ליעב. אין די הייליגע שריפטען זיינען דא א סך פסוקים וואס צייגען דעם פארצוג פון ביינאכטיגע תפלות. אין תהלים ווערט געזאגט: „זכרתי בלילה שמך ה׳, ״חצות לילה אקום להודות לך״ און ״צעקתי בלילה״ — ביינאכט דערמאהן איך, גאט, דיין נאמען; איך שטעה אויף האלבע נאכט לויבען דיך, איך האב געשריען צו גאט ביינאכט. אין איכה זאגט דער נביא ירמיה: ״קומי רוני בלילה״ — שטעה אויף און טהו תפלה צו גאט ביינאכט, און נאך פיעלע עהנליכע פסוקים.

און צום סוף פון דיעזען ספר האב איך פערפאסט שארפע ווערטער, וועלכע איך רוף „תוכחה״ — שטראף רייד. ווער עס לייענט עס, ערוועקט עס איהם צו תשובה און תפלה. אבער דער עיקר איז ניט מיין תוכחה אדער אנדערע תפלות, וואס מען ברייגנגט בלויז ארוים פון מויל. דער עיקר פון תפלה איז כונה. און זאל אין דעם דיין צונג ניט זיין פריהער פון דיין הארץ. דאס הייסט: דו זאלסט ניט ארויסברייגנגען ווערטער פון דיין מויל, איידער דו בעטראכטסט זייער בעדייטונג און דו קענסט זיי ארויסזאגען מיט׳ן גאנצען הארצען. ווארום אביסעל מיט כונה, מיט א ריינעם געוויסען איז בעסער ווי א סך תפלות וואס לויפען ארוים פון צונג און דאס הארץ איז דערביי ניטא. א געוויסער חסיד האט אמאל געזאגט: איהר זאלט ניט לויבען גאט מיט א פוסטע לויב, דאס הייסט: אזא לויב וואס דאס הארץ איז ניט דערביי, אזוי ווי דוד המלך ע״ה זאגט אין תהלים: „בכל לבי דרשתיך״, „חליתי פניך בכל לב״, „לבי ובשרי ירננו אל אל חי״ — מיט מיין גאנצען הארצען פארש איך דיך, גאט; איך בעט ביי דיר מיט׳ן גאנצען הארצען; מיין הארץ און מיין לייב זינגען צום לעבעדיגען גאט.

צו די סמנים פון אן אמת׳ן אוהב ה׳ בעלאנגט אויך די מדה פון פרעהען זיך מיט גאט, ברוך הוא, און מיט זיינע גוטע לעהרען, און דאס גלוסטען, דאס גענייגט זיין צו ערפילען זיין רצון און דאס זיין בארימהערציג און פריינדליך צו די וואס האבען פאר איהם מורא, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: ״חבר אני לכל אשר יראוך״, ״ישישו וישמחו בך כל מבקשך״, ״בדרך עדותיך ששתי — איך בין א געזעלען, א גוטער ברודער מיט אלע וואס האבען פאר דיר (גאט) מורא; עס זיינען לוסטיג און פרעהען זיך מיט דיר, גאט, אלע וואס זוכען דיך, וואס האבען צו דיר א בעגעהר; אין וועג פון דיין תורה האב איך זיך געפרעהט. און חבקוק הנביא האט געזאגט: ״ואני בה׳ אעלוזה אגילה באלהי ישעי״ — איך, בין זיך משמח מיט גאט, איך פרעה זיך מיט גאט מיין העלפער.

פרק ז׳

מיר קומען איצט צום זיעבעטען פונקט וועגען דער פראגע: צו וואס אהבת ה׳ פיהרט דעם מענשען. די מדה פון ליעב האבען גאט פיהרט צו פיעלע זאכען, אבער איך וועל נור דערמאהנען די וואס וועלען מיר צום האנד קומען.

די לייט וואס ווייסען זייער גאט און וואס ער פערלאנגט פון זיי, צו וואס פאר א צוועק, הייסט עס, ער האט זיי בעשאפען; די וואס ווייסען און פער־

שטעהען, אז גאָט איז זייער פיהרער און שפּייזער און ער געוועלטיגט און האָט די דעה איבער די טהאַטען פון מענשען; די יעניגע וואָס עס איז ביי זיי קלאָהר, אז קיין זאַך סאַי אין וועלטליכע ענינים, סאַי אין ענינים פון דער תורה און מצוות קען א מענש ניט דורכפיהרען אָהן דעם רצון און הילף פון השי״ת; די וואָס זיינען אין דעם איבערציינגט אוים ליעבשאַפט און איבערגעבענהייט צו גאָט, פיהרט עס זיי דערצו, אז זיי זיינען ניט קיין איבערקלייבער אין זייערע אינטער־רעסען. זיי זאָגען ניט אז דאָס איז בעסער ווי יענעס און זיי האָבען בטחון אין בעשעפער, אז ער וועט פאַר זיי אויסקלייבען דאָס בעסטע און דאָס ריכ־טיגסטע. און וויסענדיג אז די תורה זאָגט זיי אָן אויף געוויסע זאַכען וואָס זיי זאָלען טהאָן און וואָס זיי זאָלען ניט טהאָן, ווערט די לוסט צו וועלטליכע תענוגים ביי זיי אָפּגעשוואַכט און זיי האַלטען זיך צוריק פון דעם. זיי אַכטען ניט אויף קערפּערליכע פערגעניגענם און שטעלען זיך אָפּ ביי דעם וואָס די תורה הייסט זיי. זיי פיהלען דאַן א בענקשאַפט צו גאָט און צו זיין הייליגען רצון און די וועלט און אַלעם וואָס מען קען אין איהר געניסען האָט ביי זיי קיין ווערדע ניט.

די אהבת ה׳ ברייננט די מענשען צו האָפען און ערוואַרטען פון גאָט מיט׳ן גאַנצען הארצען, אז ער וועט זיי העלפען דורכפיהרען אַלעם וואָס זיי האָבען אין זינען צו טהאָן פון זיינטוועגען, און דעם ענין פון מקים זיין זיינע מצות. און אז זיי פיהרען דורך וועלכע גוטע זאַך, דאַנקען זיי און לויבען גאָט דערפאַר, און ביי גאָט איז זייער סטאַרען זיך צו טהאָן גוטעם אַנגעלייגט. און אויב זיי קענען ניט ארויסווייזען בפועל דאָס וואָס זיי האָבען פאַרגענומען אין זייערע מחשבות; אויב זיי זיינען צו שוואַך דורכצופיהרען א געוויסע גוטע טהאַט וואָס זיי האָבען אין זינען געהאַט דורכצופיהרען, ענטשולדיגען זיי זיך פאַר גאָט און זיי נעהמען אויף זיך צו טהאָן די מצוה ווען זיי וועלען קענען, און זיי האָפען צום בעשעפער אז ער וועט זיי אין דעם בעהילפיג זיין, און זיי בעטען אויף דעם מיט א ריינעם געוויסען און טרייע איבערגעבענהייט, און דערצו גלוסטען זיי און דאָס איז זייער עיקר פערלאַנג פון גאָט, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: ״אחלי יכונו דרכי לשמור חקיך״ — איך בעט דיר, גאָט, זאָלען מיינע וועגען זיין געריכטעט צו היטען דיינע געזעצען. און ביי גאָט איז דעם מענשען׳ס אויסוואהל צו טהאָן גוטעס, דער פערלאַנג צו טהאָן א מצוה אנגעלייגט אפילו ווען ער פיהרט עס ניט דורך אין טהאַט, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט ביי דוד המלך אין מלכים א׳: ״יען אשר היה עם לבבך לבנות בית לשמי הטיבות כי היה עם לבבך״ — ווייל דו האָסט אין זינען געהאַט צו בויען א הויז פאַר מיין נאָמען׳ס וועגען, ווייל דו האָסט געוואָלט בויען א בית המקדש, האָסטו גאַנץ גוט געטהאָן דערמיט גופא וואָס דו האָסט עס אין זינען געהאַט, באַטש דו האָסט עס ניט דורכגעפיהרט.

גאָט׳ס ליעבהאָבער, וואָס האָבען שטענדיג אין זינען ממלא צו זיין דעם רצון פון השי״ת פערלאָזען די אינטערעסען פון זייער וועלט און זייערע קערפּערס. זיי דענקען ניט וועגען דעם, זיי לייגען ניט אָפּ זייערע מחשבות צו טראַכטען וועגען וועלכע עס איז קערפּערליכע הנאות, און וואָס נויטיג איז פאַר׳ן קיום פון זייערע גופים טהוען זיי ניט מיט קיין אינערליכען גייסטיגען חשק, ווייל זיי האַלטען עס פאַר אונוויכטיג און נישטיג. זיי גיבען זיך אָבער אָפּ מיט זייערע גאַנצע גייסטיגע געפיהלען צו דער תורה און צו גאָטעס דיענסט צוליעב זיין כבוד און דערהויבענהייט. זייערע גופים זיינען אויף דער ערד און זייערע הערצער

אין הימל. דאָס הייסט: זיי טראַכטען ניט וועגען זיי אַליין, נור וועגען גאָט. און דאָס ברייננגט זיי צו אַזא מדרגה אַז זיי דיענען דעם בעשעפער גלייך אַזוי ווי די הייליגע מלאכים אין די הימלען, וואָס האָבען ניט אין זיך קיין גשמיות, קיין קערפערליכעס. דער לעבענס לוסט געהט פון זיי אַוועק און דער חשק צו וועלטליכע תענוגים פערשווינדעט פון זיי צוליעב דעם גרויסען חשק וואָס זיי בעקומען צו דיענען גאָט און אויס ליעבשאַפט צו איהם. און דער פייער פון יצר הרע ווערט אויסגעלאָשען פון זייערע הערצער און עס מיידט זיין היטץ פון זייערע געדאַנקען, צוליעב דער שיין און וואַרימקייט וואָס עס בעהערשט זיי צו גאָטעס דיענסט. אַזוי ווי די שיין און וואַרימקייט פון אַ ברענענדע ליכט האָט ניט קיין ממשות געגען דער שייענדער זון, אַזוי ווערט דער יצר הרע בטל געגען די שיין און וואַרימקייט פון אמת׳ע, אויפריכטיגע עבודת הבורא. און די אוהבי ה׳ זיינען אונטערטעניג זייער גאָט, און זיי זיינען זיך מתודה פאַר איהם ווען זיי פערנאַכלעסיגען וואָס ניט איז פון זיינע געבאָטען און עס קימערט זיי ניט ווען עס פעהלט זיי עפּעס פון וועלטליכע זאַכען.

אַז איהר קומט מיט די דאָזיגע לייט אין נאָהענטע בעציהונג, זעהט איהר, אַז זיי זיינען אַזוי ווי ברידער צו דער בושה. דאָס הייסט: די שעהמעוודיגקייט, די ניעדערגעפאַלענקייט איז פעראייניגט מיט זיי אַזוי ווי אַ ברודער מיט אַ ברודער, און אַז איהר רעדט מיט זיי, זעהט איהר אַז זיי זיינען חכמים, און אַז איהר פרעגט זיי עפּעס, ווייסען זיי, וואָס צו ענטפערען, און אַז מען זינדיגט געגען זיי, ציינען זיי אַרויס זייער ענוות, זייער ניעדערגעפאַלענקייט און זיי זיינען מוחל. איהר וועט קוקען אויף זייערע פּנים׳ער וועט איהר זעהן אַז זיי לייכטען, אַזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין קהלת: „חכמת אדם תאיר פניו” — די חכמה פון מענשען בעלייכט זיין פּנים און ער זעהט אויס פרעהליך. און כאָטש זייערע פּנים׳ער לייכטען פון פרייד, פון דעסטוועגען, ווען איהר זאָלט אַריינדרינגען אין זייערע הערצער, וואָלט איהר געזעהען, אַז זיי, די הערצער זייערע, זיינען צובראָכען.

און אין רייד וועגען געטליכקייט זיינען זיי בעהאַוונט און אין וועלט־ליכע עסקים זיינען זיי וויסט, פּוסט און ווייסען אין דעם גאָר ניט, ווייל זייערע הערצער זיינען פול מיט די ליעבשאַפט צו גאָט און זיי האָבען קיין אינטערעס אין רייד פון מענשען און זייערע אונטערהאַלטונגען. זיי האַסען די פער־דאָרבענע וועגען און געהען נור אין ריכטיגען וועג. און אין זייער זכות ווערט די וועלט בעשירמט פון יסורים, אין זייער זכות רעגענט ווען מען דאַרף און מענשען און בהמות ווערען אַנגעטרונקען. דאָס איז דערפאַר, ווייל זיי, דיא צדיקים, די אמת׳ע אוהבי ה׳ זיינען צוריקגעצויגען פון אויסגעלאַסענהייט, פון אַלע זאַכען וואָס זיינען פערבאָטען און געהען בדרך הישר. און דערפאַר וואָס זיי ליידען אַביסעל קומען זיי צו אַ הויכער מדרגה און זיי געניסען פון ביידע וועלטען און האָבען דעם פּאַרצוג פאַר די וואָס דיענען ניט גאָט אי דאָ אויף דער וועלט, אי דאָרט אויף יענער וועלט, אַזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים אין מזמור: אשרי איש ירא את ה׳. און וואָונדערבאַר ווי די אמת׳ע אוהבי ה׳ זיינען מיט ליעב און זעלע איבערגעגעבען צו גאָט, אַז די מצות וואָס דער שעפער האָט געגעבען זיינען פאַר זיי ווייניג. זיי מיינען אַז לויט די טובות וואָס גאָט טהוט מיט די מענשען דאַרף מען איהם דיענען מעהר ווי די תורה הייסט. און איך וועל אייך ערקלעהרען וואָרום זיי דענקען אַזוי.

די צאָהל פון אלע מצות פון דער תורה איז תרי״ג, זעקס הונדערט מיט דרייצעהן. אין דעם זיינען אריינגערעכענט שס״ה, דריי הונדערט מיט פינף און זעכציג לא תעשה׳ס, זאכען וואָס זיינען פערבאָטען, ווי, למשל, עסען חזיר, טראָגען שעטנז און דאָס גלייכען, וואָס די מצוה איז ווען מען טהוט עס ניט. ווידער זיינען דאָ בערך פינף און זעכציג מצות, וואָס א גאַנצער קהל איז מחויב צו טהאָן, אָבער ניט איינצעלנע מענשען. עס זיינען אויך דאָ מצות עשה שהזמן גרמא, אזעלכע מצות וואָס זיינען אָבהענגיג אָן צייט, ווי, למשל, שבת, יום טוב, וואָס דאָס קען מען ניט מקיים זיין אַלע טאָג, נור אין די בעשטימטע טעג דערפאַר. א חוץ דעם זיינען דאָ אזעלכע מצות עשה, געבאָטען וואָס זיינען נור געגעבען געוואָרען פאַר ארץ ישראל, ווען די אידען זיינען געזעסען אויף זייער אייגען לאנד, ווי קרבנות יחיד, די קרבנות וואָס איינצעלנע מענשען האָבען געדאַרפט מקריב זיין, (קרבנות צבור געהט דאָך אריין אין כלל פון די מצות וואָס נור קהל איז מחויב) תרומות, מעשרות, עולה לרגל זיין און דאָס גלייכען. עס זיינען אויך דאָ מצות וואָס זיינען אָבהענגינג אָן עפּעס, ווי, למשל, די מצוה פון מילה, א פאָטער איז מחויב צו מל זיין זיין זוהן, ווי איז אָבער אז ער האָט ניט קיין זוהן, געהט פון איהם די מצוה ארונטער. אָדער פדיון הבן איז אויך אזוי, דער וואָס האָט ניט קיין בכור איז אויף איהם ניט חל די דאָזיגע מצוה. אזוי איז אויך מיט כבוד אב ואם פאַר א יתום, און נאָך עהנליכע מצות. מאַכען די ריכטיגע פרומע לייט אזא חשבון: די לא תעשה׳ס רעכענען זיי ניט, ווייל מקיים זיין א לא תעשה איז דאָך די מצוה אין ניט טהאָן, און ניט צוליינען קיין טרחה. די מצות עשה, די טהאָט מצות וואָס זיינען בעשרענקט פאַר צייט, אָרט און אומשטענדען נעהמען זיי אויך ניט אריין אין חשבון, ווייל ניט שטענדיג, ניט אומעטום און ניט אונטער אלע אומשטענדען קען מען זיי מקיים זיין. דעריבער קומט ביי זיי אוים אז זיי טהוען זעהר ווייניג לויט זייער לוסט און חשק צו דיענען גאָט.

פרומע לייט האָבען געזוכט מצות עשה, טהאָט געבאָטען, וואָס יעדער איינצעלנער איז מחויב צו טהאָן צו יעדער צייט און אין יעדען אָרט און אונטער אַלע אומשטענדען און זיי האָבען בלויז געפונען צוויי אזעלכע: לערנען תורה שבכתב, און לערנען די מצות פון תורה שבעל פה, פון גמרא, אזוי ווי דער פסוק זאָגט: „והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך ושננתם לבניך ודברת בם״ — די דאָזיגע רייד וואָס איך פערזאָג דיר היינט זאָל זיין אין דיין הארצען און דו זאָלסט זיי לערנען דיינע קינדער און דו זאָלסט וועגען זיי ריידען זיצענדיג אין הויז, געהענדיג אין וועג, לייגענדיג זיך און אויפשטעהענדיג. און דיענען גאָט בלויז מיט צוויי מצות, האָבען די פרומע לייט בעטראַכט פאַר ווייניג, דעריבער האָבען זיי געדיענט דעם בעשעפער מיט מצות שכליות, מיט מצות וואָס מען פערשטעהט אליין מיט׳ן שכל, כאָטש זיי זיינען ניט דערמאָהנט אין דער תורה, און מיט בעזונדערע מאָראלישע זיטען און גוטע גייסטיגע מדות, וואָס בעשטעהען ניט פון טהאָטען, נור פון מחשבה, פון דענקען, וועלכע זיי האָבען אוים טרייהייט צו גאָט אליין צוגעגעבען צו די געשריעבענע מצות, און געבעטען ביי גאָט אז זיי זאָלען איהם זיין לרצון און ער זאָל עס פון זיי אָננעהמען.

און וואָס זיינען די מצות שכליות? זיי נעהמען אריין אין כלל די חובות הלבבות, די הערצענס פפליכטען, וואָס מיר האָבען בעצוועקט צו ערקלעהרען דאָ אין דיעזען ספר, וועלכע זיינען א פערבאָרגענע חכמה אין די הערצער פון קלוגע

און פרומע לייט און אלע ווייסע און זאגען עדות אויף זייער וואהרהייט און אויפריכטיגקייט. און דורך מקיים זיין די חובות הלבבות קומט דער מענש צו הויכע מדרגות און טהייערע מעלות אין דעם ענין פון דיענען גאט מיט'ן גאנצען הארצען און צו דיענען איהם מיט ליעבשאפט און איבערגעבענהייט מיט לייב און זעעלע און האב און גוטס. דורכדעם קען א מענש מקיים זיין דעם "ואהבת את ה׳ אלהיך" מיט אלע פרטים. און די וואס קומען צו דיעזער מדרגה זיינען מעהר ווי אנדערע נאהענט צו דער מדרגה פון די נביאים, די ריינע און זויבערע פרומע לייט וועלכע דער פסוק רופט אוהבי ה׳, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "להנחיל אוהבי יש" — גאט זאגט: פאר מיינע ליעבהאבער האב איך וואס צו מאכען ערבען.

און אויב דו, מיין ברודער, ווילסט אריינקומען אין דער חברותא פון דיא דאזיגע צדיקים; אויב דו ווילסט בעלאנגען אין זייער געזעלשאפט, פערלאז די איבעריגע זאכען פון דיין וועלט און ענטזאג זיך פון אלעם וואס ניט נויטיג איז. בענוגען זיך מיט די שפייז וואס דו מוזט נויטיג האבען. געוואהן זיך איין אויסצוקומען אהן איבעריגע זאכען און מאך לייכטער דיין לאסט. זאל דיין הארץ ניט זיין פערנומען מיט טראכטען וועגען וועלטליכע ענינים, און ווען דו טהוסט עפעס וועלטליכע זאכען, טהו דאס נור מיט דיין קערפער, מיט דיינע גליעדער, אבער ניט מיט דיין הארץ און ווילען. די זאכען, וואס האבען ניט קיין שיכות מיט עבודת הבורא, זאלסטו טהאן איבער געוואלד, אזוי ווי איינער וואס טרינקט ביטערע רפואות, טרינקט ער עס נור מיט'ן מויל, אבער קיין לוסט צו דעם האט ער ניט. ער האסט עס, עס עקעלט איהם דערפון, אבער ער טרינקט עס און פיהלט דעם ביטערען טעם לשם רפואה, כדי געהיילט צו ווערען פון זיין קראנקהייט. אזוי דארפסטו זיך אויך עוסק זיין אין וועלטליכע זאכען ניט אויס ליעבשאפט צו דעם, נור ווייל דו מוזט עס, ווייל אהן דעם, אהן עסען, למשל, אדער אהן הלבשה קען א מענש ניט עקזיסטירען.

און דו ווייסט דאך, ברודער, אז דערמיט וואס דו וועסט אפגעבען דיינע רעיונות אויף וועלטליכע זאכען וועט דיר דערפון גאר ניט צוקומען אזוי גוט ווי פון ניט טראכטען און ניט פיעל בעמיהען זיך וועט דיר גאר ניט געמינערט ווערען, ווייל אלעם איז געווענדעט אן דעם רצון פון בעשעפער, וועלכער שיקט יעדען איינעם צו זיינע שפייז און נויטווענדיגקייטען אין לעבען. און אז דו וועסט פערשווענדען דיינע געדאנקען אויף בעסער לעבען אדער זאמלען געלד, וועט עס דיר אפווענדען פון טראכטען וועגען וויכטיגע זאכען, וועגען דער תורה און גאט'ס געבאטען, וואס זיינען דיר געגעבען געווארען און דו האסט אויף זיך גענומען עוסק צו זיין אין דעם דיין גאנצען לעבען. פאלגליך וועט עס דיר שאדען בריינגען, אבער קיינע נוטצען. דעריבער גיב זיך אפ מיט זאכען וואס היטען און בעשירמען דיך אין די אינטערעסען פון דיין תורה און דיין וועלט. און זאל דיין שכל שטעהן געגען דעם שטראמיגען קוואל פון דיינע שלעכטע געוואהנהייטען און ניט לאזען זיי שטראמען ווייטער, און פלייס זיך און סטארע זיך צו טהאן און צו דענקען מעהר אין די ענינים פון דיין סוף, פון נאך דיין טויט. און זאל דער שכל זיין דיין מלך, דיין רעגיערער: די עניוות, די ניעדער־געפאלענקייט — דיין הארר; די חכמה — דייך פיהרער און די פרישות, דאס צוריקהאלטען זיך פון הנאות און תענוגים — דיין גוטער פריינד. דאס הייסט: דו זאלסט אין זיך איינפלאנצען אלע דיעזע מדות און אזוי זאלסטו זיך פיהרען.

און אזוי געה לאנגזאם אין ערווערבען גוטע מדות, לויט ווי די אומשטענדען ערלויבען דיר, און געה ניט צו הויך און גריבעל זיך ניט צו טיעף מיט אמאל, ווייל דאס וועט ניט פיהרען צו גוטעס, ווארום צופיעל איל אין א לאמפ, קען זיין אן אורזאך אויסצולעשען זיין ליכט. ווען א מענש טראכט זיך אריין אין צו הויכע ענינים איידער ער פערשטעהט קלענערע און לייכטערע זאכען, וועט ער גאר ניט קענען און גאר ניט וויסען.

און זיי ניט נאכלעסיג, פויל און אפגעלאזען אין גאט׳ס דיענסט און פער־איילינג איין פלייסיגקייט מיט די אנדערע. זיי, הייסט עס, פריהער פלייסיג אין דערגעהען קלענערע זאכען און דאן זיי פלייסיג און זוך צו דערגעהען אלע מאל אלץ העכערע און העכערע ענינים. און אייך געדולד זאל יאגען די אנדערע. דאס הייסט, דו זאלסט שטענדיג געדולדיג זיין און אויב עס קומט דיר אויס צו ליידען, זאלסטו ליידען און זיך אלץ מעהר דערנעהענטערען צו גוטע מדות, אבער אלץ שטופענווייז און ניט זוכען אריינצוכאפען העכערעס איידער דו ביזט איינגעוואהנט אין קלענערעס.

און דו זאלסט ניט פערנאכלעסיגען פון בעדענקען זיך אפט און שטענדיג האבען מיט זיך אליין א חשבון וואו דו האלטסט אין גאטעס דיענסט. און טראכט זיך אריין אין דיעזען ספר מיינעם און לייען איהם און געדענק וואס אין איהם איז געשריעבען און היט זיינע גרונד זאכען און זוך נאך און פארש צו דערגעהען מעהר זאכען וואס איך האב ניט דערמאהנט, וועסטו קומען צו דיא ערהאבענע מעלות און בעסטע מדות וואס זיינען בעוויליגט פאר גאט, און דאס וועט דיך ארויפפיהרען אויפ׳ן ריכטיגען וועג און דו וועסט אנדערע קענען פיהרען אין זעלבען וועג.

און דו זאלסט ניט לייגען קיין האפנונג, אז דו וועסט פון זיך זעלבסט צו דעם קומען. זיי וויסען, אז דו קענסט ניט קומען צו דער ריכטיגער מדרגה סיידען דו וועסט אפליידיגען דיין הארץ פון וועלטליכע דאגות. דאס פערהאסען און פעראכטען וועלטליכע ענינים איז וויינינג. מען מוז זיי אין גאנצען פון זינען ארויסשלאגען. אזוי ווי א שכור קען זיך ניט אויסניכטערען ביז דער וויין ווערט פון איהם אויסגעליידיגט, אזוי קען א מענש ניט קומען צו די גוטע מדות, וואס ווערען דערמאהנט אין דיעזען ספר, ביז די תאות און הנאות פון דער וועלט ווערען אויסגעווארצעלט פון זיין הארצען. און א געוויסער חסיד האט אמאל געזאגט: ווען מיר וואלטען זיך געשעהמט פאר׳ן בעשעפער, וואלטען מיר ניט געדענקט וועגען ליעבשאפט צו דער וועלט און מיר וואלטען עס אין זינען ניט געהאט. מיר זיינען אבער פער׳שכור׳ט פון דעם כוס וועלט־ליעבע וויין, מיר האבען, הייסט עס, יא ליעב די וועלט און איהרע תענוגים, און דאס איז א סימן אז מיר שעהמען זיך ניט פאר גאט.

דעריבער, ברודער, סטארע זיך אפצואווענדען דיין הארץ פון וועלטליכע הנאות אויף אזוי פיעל, אז דיין גוף זאל זיך אויך ניט עוסק זיין אין דעם. גיב, הייסט עס, אויף קערפערליכע תענוגים אי במעשה, אי במחשבה, דו זאלסט ניט פערשווענדען קיין מיה דערויף און דו זאלסט ניט טראכטען דאריבער. ווארום ווען דיין גוף איז אפילו אפגעזונדערט פון וועלטליכע ענינים, ביזטו ניט יוצא ביז דיין גייסט ווערט אויך אפגעזונדערט דערפון און דו האסט עס ניט אין זינען. דאס הייסט: ווען אפילו דו ביזט אפגעשלאסען אין א בעזונדער חדר און דו טהוסט ניט קיין זאך פון דיין קערפערליכע הנאה וועגען, קען אבער דיין גע־

דאנק זיין צוגעבונדען צו דעם און דו זאָלסט גאָר ניט טהוענדיג אין זינען האָבען וועלטליכעס אָדער קערפּערליכעס, און דאָס טויג ניט. דערמאָהן עס, ברודער, שטענדיג זיך אליין און וועגד אָן אלע מעגליכקייטען צו דערווייטערען פון זיך וועלטליכע תאות און בייט עס בעסער אוים אויף אזעלכע מעשים און געדאנקען וואָס זאָלען דיר״גוטעס ברייגנען צו דיין סוף, נאָך דיין טויט. אז דו וועסט אזוי טהאָן, וועסטו ערפילען דעם רצון פון בעשעפער און גאָט׳ס פּנים וועט צו דיר לייכטען, ער וועט, הייסט עס, צופריעדען זיין מיט דיר, און וועט אָננעהמען דיינע גוטע מעשים און מוחל זיין דייגע זינד און דו וועסט ביי איהם האָבען לאסקע, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין משלי: ״אני אוהבי אהב״ — איך, גאָט האָב ליעב מיינע ליעבהאָבער, און אין שמואל א׳ ווערט געזאָגט: ״כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו״—די וואָס האלטען מיך (גאָט) עהרליך, האלט איך זיי עהרליך, אָדער די וואָס טהיילען מיר צו כבוד, טהייל איך זיי צו כבוד און די וואָס ניעדער־שעטצען מיך וועלען ניעדערשעצט און מבוזה זיין.

און גאָט ב״ה זאָל מיר און דיר מיט זיינע גענאדען אָנצייגען דעם וועג ווי אזוי צו דיענען איהם, אמן.

סוף פון שער אהבת ה׳ און פון גאנצען ספר.

תוכחה להרב המחבר ז"ל

(ונזכרת מהמחבר בשער התשובה פ"ז ובשער אהבת ה' פ"ו)

ברכי נפשי את יי וכל קרבי את שם קדשו:

לויב מיין זעעלע גאט, און אלע מיינע אינערעם זיין הייליגען נאמען.

נפשי · עוז תדרכי · וצורך ברכי · וחין לפניו תערכי · ושיחה לנגדו שפכי · והתעוררי משנתכי · והתבונני מקומכי · אי מזה באת ואנה תלכי:
נפשי · מתנומתך עורי ולפני יוצרך שיר דברי · ולשמו זמרי · ונפלאותיו ספרי · וגורי ממנו באשר תגוחי:
נפשי · אל תהיי כסוס כפרד אין הבין · וכשכור נרדם · ואיש נדהם · כי ממקור בינה קורצת · וממעין חכמה לקחת · וממקום קדוש הובאת · ומעיר גבורים הוצאת · מאת יי מן השמים:
נפשי · לבשי בגדי שכל · והתאזרי אזור בינה · ומלטי את נפשך · מהבלי פגרך · אשר את בו מתגוררת · ואל ישיאך לבך בנעם חמדותיו · ואל יסיתך בשכיות תאוותיו · אשר ימאסו כמו מים יתהלכו למו · וזכרי כי לא לעזר ולא להועיל ראשיתם · כי אם לבשת וגם לחרפה אחריתם:
נפשי · שוטטי ברחובות תבונתך · וסבי בחדרי חכמתך · ובואי עד תבונת בנין משכיתך · אשר בעפר יסודו: הלא הוא גוף נמאס, ופגר מובס · קרוץ ממעין נרפש. וממקור משחת · בנוי מטפה סרוחה · שרופה באש כסותה · נלם כדמות תולעה · והיה רק זוהמה · עצור ברחם מטנף · סגור בבטן מלכלך · ילד בצירים וחבלים · לראות עמל והבלים · כל היום התאוה תאוה · וסר ממוסר

מיין זעעלע, טרעט פעסט אין גאָ'ט וועגען, און מיין בעשיצער לויב, און געפעליגקייטען גרייט פאַר איהם צו, און געבעט גיס פאַר איהם אוים, און ערוואַך פון דיין שלאָף, און פער־שטעה דיין פּלאַץ אויף דער וועלט, פון וואַנען דו קומסט און וואוהין דו מוזט געהן.

מיין זעעלע, פון דיין דרעמעל ערוואַך, און פאַר דיין בעשעפער לויב געזאַנג רייד, און צו זיין נאַמען זינג, און זיינע וואונדער דערצעהל, און האָב פאַר איהם מורא אומעטום, וואו דו האַלסט זיך אויף.

מיין זעעלע, זיי ניט ווי אַ פערד און מויל־עזעל וואָס האָט ניט קיין פאַרשטאַנד. און ווי אַ שכור וואָס איז פערשלאָפען, און ווי אַ צו־טומעלטער מענש, ווייל דיין אָפּשטאַמונג איז פון גרונד־קוואַל פון פערשטענדיגקייט, און פון אַ ברונים פון חכמה ביזטו גענומען געוואָרען, און פון אַ הייליגען אָרט ביזטו געבראַכט, און פון אַ שטאָדט פון גבורים ארויסגעצויגען — פון גאָט, פון הימעל.

מיין זעעלע, בעקליידט זיך אין קליידער פון שכל, און גאַרטעל זיך אַרום מיט אַ גאַרטעל פון פערשטאַנד, און רעטע זיך פון די נישטיגע טהאַטען פון דיין פגר (דער גוף), אין וועלכען דו, נשמה, וואָהנסט, און ווער ניט פערפיהרט פון די אַנגענעהמע קערפּערליכע פאַרגעניגענס, און זאָל דיך דער גוף ניט איבעררײדען צו זיינע תאוות, וועלכע צורינען זיך ווי וואַסער און ווערען פערשוואונדען, און געדענק, אַז די קערפּערליכע גענוסען העלפען ניט און ברייגען קיינע נוטצען אין זייער אָנפאַנג, אָבער שאַנדע און שפּאָט איז זייער סוף.

מיין זעעלע, זוך אין די גאַסען פון דיין פערשטאַנד, און וואַנדער אין די צימערען פון דיין חכמה, און בעטראַכט די אייגענשאַפט פון דיין גאַנצע שעהנע געביידע, וואָס איהר פונ־דאַמענט איז ערד. דער גאַנצער געבוי פון קערפּער ווערט מיט דער צייט עקעלהאַפט, אַ אומציכטיגער פּגר, און שטאַמען שטאַמט ער פון אַ אומריינעם ברונים און פערדאַרבענעם קוואַל, געבויט פון אַ שלעכט גערוכיגען טראָ־פען, פערברענט פון ליידענשאַפטליכען פייער, זיין אָנהייב ענטוויקלונג איז ווי אַ וואָרים, מורא'דיג, העסליך, האַלט זיך אויף אַן אומ־ריינעם אָרט, איינגעשלאָסען אין אַן אומציכ־טיגען בויך, ווערט געבוירען מיט וועהען און שמערצען, צו ליידען אויף דער וועלט, שטענ־דיג וויל ער רק געניסען און ווענדט זיך אָפּ פון מאָראַל און מצוות, אין דער פינסטער קומט ער און אין דער פינסטער געהט ער אַוועק. אָרים, בעטלעריש, עלענד ווי אַ שלעפּער. דער

ומפנה · בחשך בא ובחשך ילך · דל אביון עני תהלך · לא דעת לו מבלעדך · ולא תבונה לו מבלתך · בחייו עפר · ובמותו אפר · בעודו תולעים יסובבוהו · ואחריתו רמה וגוש עפר יכסוהו · לא ידע בין ימינו לשמאלו · טמון בארץ חבלו · לכן לבי את ומלכי עליו · כי לבני חכמה מלוכה תאות · ועבד אויל לחכם לב · ואל תלכי בשרירות לבך הרע · ואל תנקשי במועצותיו · ומאסי בבצע מעשקותיו · ואל תבטחי בעשק ובגזל אל תהבלי · כי העשק יהולל חכם ויאבד את לב מתנה :

נפשי · שיתי לבך למסלה דרך הלכת · כי הכל היה מן העפר · אמנם הכל שב אל העפר · ולכל נברא ונוצר · יש קץ ותכלית · לשוב אל הארץ אשר ממנה לקח · והחיים והמות אחים · שבתם יחד איש באחיו ידבקו · יתלכדו ולא יתפרדו · אחוזים בשתי קצות גשר רעוע · וכל ברואי תבל עוברים עליו · החיים מובאו והמות מוצאו · החיים בונה והמות סותר · החיים זורע והמות קוצר · החיים נוטע והמות עוקר · החיים מחביר והמות מפריד · החיים מחריז והמות מפזר · ודעי נא וראי כי גם עליך תעבר כוס · ותצאי מבלון חדרך ברגע · כי יקרך עת ופגע · ותשובי אל בית עולמך · ביום ההוא תרצי פעלתך · ותקחי משכרתך · חלף עבודתך · אשר יגעת בו בעולם הזה · אם טוב ואם רע : לכן שמעי נא וראי והטי אזנך · ושכחי עמך ובית אביך · וקומי רני למלכך · יומך ולילך · שאי אליו כפים · והשתחוי לו אפים · ועפעפיך יזלו מים · בכריעה על ברכים · אולי יתאו המלך יפיך · וישא פניו אליך · וישם לך שלום · ויחן עליך בימי עניך בעולם הזה · ואחרי שובך למנוחיכי · כי מעודך גמל עליכי :

נפשי · הכיני צדה לרוב אל תמעיטי · בעוד בחיים חיתך ויש לאל ידך · כי רב

גוף האט קיין וויסען און קיין פערשטאנד אחוץ דיר. ביי זיין לעבען איז ער ערד, און נאך זיין טויט — אש. דורך דיין עקזיסטענץ איז ער ארומגערינגעלט פון ווערים (פון צרות) און זיין סוף איז ווידער ווערים און שטיקער ערד דעקען איהם צו. ער ווייס ניט צו אונטערשיידען צווישען זיין רעכטע און לינקע האנד, זיינע בעגריפע זיינען אין דער ערד בעהאלטען. דעריבער געה דו, נשמה, און קעניג אויפ'ן גוף, ווארום צו די קלוגע פאסט דאס קעניגען, ווייל דער נאר מוז זיין א קנעכט ביים קלוגען. און געה ניט נאך די תאוות פון דיין שלעכטע הארץ, און פאל ניט אריין אין דעם קערפערס עצות, און פערהאס אומארענטליכע פערדיענסטען, און פערלאז זיך ניט אויף בעטרוג און בענאריש זיך ניט מיט גזילה, ווארום אומרעכט בענארישט דעם קלוגען און פערדארבט די בעסטע הארץ.

מיין זעעלע, בעדענק זיך וועגען דער וועג וואס דו ביזט געגאנגען, ווארום אלעס איז ענטשטאנען פון דער ערד און אלעס קעהרט זיך אום צוריק צו דער ערד, און צו יעדע בעשאפענע זאך קומט א סוף און אז ענד אומצוקעהרען זיך צוריק צו דער ערד, וואס פון דעם איז עס גענומען געווארען, און דער לעבען מיט'ן טויט זיינען ברידער, זיי וואהנען צוזאמען, האלטען זיך איינער אן אנדערען, זיינען צוגעפעסטיגט און שיידען זיך ניט. זיי האלטען זיך ביי די ברעגען פון א צובראכענעם בריק, און אלע בעשאפענע אויף דער וועלט געהען איבער דיעזען בריק. דער לעבען איז דער ארויפגאנג אויפ'ן בריק און דער טויט — דער ארונטערגאנג. דער לעבען בויט און דער טויט צושטערט; דער לעבען זעעט און דער טויט שניידט; דער לעבען פלאנצט און דער טויט רייסט אויס; דער לעבען ברייננגט צוזאמען און דער טויט צושיידעט; דער לעבען שנירעלט צוזאמען און דער טויט שיט פאנאנדער. און זעה און וויים, אז דו וועסט אויך טרינקען דעם ביטערען בעכער, און דו וועסט זיך מאמענטאלנע מוזען ארויסקלייבען פון דיין קווארטיר, ווען עס וועט דיך טרעפען א צופאל אין דער בעשטימטער צייט, און דו וועסט זיך אומקעהרען צו דיין אייביגע היים. אין יענעם טאג וועסטו מוזען אפגעבען חשבון פון דיינע מעשים און קריגען דיין געצאהלט פאר דיין ארבייט, אויף וועלכע דו האבט זיך געמיהט דא אויף דער וועלט, סאי פאר גוטעס, סאי פאר שלעכטעס. דעריבער הער נאר און נעהם זיך אין זינען און ליינ צו דיינע אויערען און פערגעס און פערלאז די וועלטליכע פערגעניגענס, און שטעה אויף און לויב זיין קעניג (גאט) דיינע טעג און נעכט. הויב צו איהם אויף דיינע הענד און בוק זיך צו איהם און דיינע אויגען זאלען רינען טרעהרען פאלענדיג פאר איהם אויף די קניע, אפשר וועסטו דעם קעניג געפעלען און ער וועט דיך אויפנעהמען און וועט דיך שענקען פריעדען, און וועט זיך אויף דיר דערבארעמען אין די טעג פון דיין לײדען אויף דער וועלט און אויך ווען דו וועסט קומען צו דיין רוה אויף יענער וועלט, ווארום פון דיין יוגענד אן טהוט גאט מיט דיר גוטעס.

מיין זעעלע, גרייט אן א סך שפייז און קארג ניט, כל זמן דו לעבסט און דו האסט בכח דאס צו טהאן, ווארום די וועג איז א ווייטע. און זאג ניט: „מארגען וועל איך זיך פערזארגען מיט שפייז פאר יענער וועלט". ווארום דער טאג (דער לעבען) וועט באלד אוועק

ממך הדרך · ואל תאמרי למחר אקח צדה · כי פנה היום · ולא תדעי מה ילד יום · ודעי כי תמול לעד לא ישוב · וכל אשר פעלת בו · שקול וספור וחשוב · ואל תאמרי מחר אעשה · כי יום המות מכל חי מכסה · מהרי עשות בכל יום חקו · כי המות בכל עת ישלח חצו וברקו · ואל תתמהמהי מעשות חק דבר יום ביומו · כי כצפור נודדת מן קנה כן איש נודד ממקומו · ואל תדמי בנפשך · כי אחרי צאתך מסגר פגרך · תשובי לתוכחת · משובה נצחת · כי לא יתכן לך אז עשות טוב ורע · ולא יועילך תשובה · משובה · ולא הנחם לך מרשע · ואשמה ופשע · כי העולם ההוא · נכון לחשבון · וספר כל סתום וצפון · אשר ביד כל אדם חתום · וערוך לשלם שכר טוב, ליראי יי ולחושבי שמו · ולהנקם בו נקם ברית מן שוכחי אל, האומרים לאל סור ממנו · ודעת דרכיך לא חפצנו · מה שדי כי נעבדנו · ומה נועיל כי נפגע בו :

נפשי · אם חכמת חכמת לך · ואם לצת אתה תלין משונתך · שמעי מוסר וחכמי ואל תפרעי · ושיתי על לבך תמיד · דברי קהלת בן דוד · סוף דבר הכל נשמע · את האלהים ירא ואת מצותיו שמור · כי זה כל האדם · כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט · על כל נעלם · אם טוב ואם רע : ואל תשכחי ביד כל אדם יחתום · לדעת כל אנשי מעשהו · וזכרי אין חשך ואין צלמות · להסתר שם פועלי און : בקשי את יי קונך · בכל כחך ואונך · בקשי צדק בקשי ענוה · אולי תסתרי ביום אף יי · וביום חרון אפו · ותזהירי כזהר הרקיע · וכצאת השמש בגבורתו · ותזרים עליך שמש צדקה ומרפא בכנפיה · ועתה קומי לכי והתחנני לאדוניך · ושאי זמרה לאלהיך · הללי יה כי טוב זמרה לאלהינו · כי נעים נאוה תהלה:

און דו ווייסט אפילו ניט וואס היינט וועט פאסירען. און ווייס אז דער נעכטען וועט זיך קיינמאל ניט אומקעהרען, און דאס וואס דו האסט געטהאן אין דעם נעכטען איז געוואויגען, געצעהלט און גערעכענט. און זאג ניט: מארגען וועל איך טהאן גוטעס, ווייל דער טויט איז פון אלע לעבעדיגע פערבארגען. אייל זיך און טהו אלע טאג וואס דו מוזסט טהאן, ווארום דער טויט שיסט צו יעדער צייט זיינע פיילען און בליצען, און פערשפעטיג ניט צו טהאן טעגליך, וואס דו דארפסט טהאן, ווארום, אזוי ווי א פויגעל ווערט פערוואגעלט פון איהר נעסט, אזוי ווערט א מענש פערוואגעלט פון זיין ארט און דענק ניט אז ווען דו וועסט ארויסגעהן פון גוף וועסטו תשובה טהאן אויף דיין שטארקע ווילדקייט, ווייל דאמאלסט, נאכ'ן טויט פון קערפער, קענסטו ניט טהאן ניט קיין גוטעס, ניט קיין שלעכטעס, און דיין תשובה וועט דיר דאמאלסט ניט העלפען, און דיין חרטה אויף דיינע שלעכטע מעשים, מיסטהאטען און זינד, וועט דיר קיינע גוטעס טהאן. ווארום יענע וועלט איז צוגעגרייט פאר א חשבון, דארט איז דער ספר, וואו עס זיינען פערשריבען אלע פערבארגענע מעשים, אויף וועלכע יעדער מענש איז גע'חתמ'עט. אויף יענער וועלט איז פארבערייטעט גוטע בעלוינונג צו די גאטספארכטיגע און די וואס האלטען עהרליך גאט'ס נאמען, און שטראף פאר די וואס פערגעסען אן גאט, פאר די וואס זאגען צו גאט: לאז אונז צורוה, דיינע וועגען ווילען מיר ניט וויסען. וואס איז גאט וואס מיר זאלען איהם דיענען? און וואס פאר א נוצען וועלען מיר האבען אז מיר וועלען איהם בעטען?

מיין זעעלע, אויב דו ביזט קלוג איז דאס פון דיין טובה וועגען. און אויב דו האסט אפגעשפאט פון עהרליכקייט, וועסטו אליין ליידען. הער מוסר און זיי קלוג און מאך ניט צו נישט די רייד פון דער תורה. האב שטענדיג אין זינען וואס קהלת בן דוד האט געזאגט: „סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם. כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע" — די ענדע, דער שלום וואס מען קען לערנען פון ספר קהלת, נאכדעם ווי מען האט איהם אין גאנצען אויסגעהערט, איז: האב מורא פאר גאט און זיינע מצוות היט אפ, ווייל דאס איז דער תכלית, דער צוועק פון אלע מענשען. ווארום אלע מענשליכע טהאטען וועט גאט בריינגען פאר'ן געריכט, אויך די פארבארגענע מעשים וואס מען ווייס ניט סאי גוטע און סאי שלעכטע. און פערגעס ניט וואס איוב האט געזאגט: „ביד כל אדם יחתום לדעת כל אנשי מעשהו" — יעדער מענש חתמ'עט אליין, כדי מען זאל וויסען יעדענס טהאטען. און געדענק אז עס איז ניטא קיין פינסטערער און פערבארגענער ארט פאר די זינדיגע צו בעהאלטען זיך דארט. זוך דיין בעשעפער מיט דיינע גאנצע קרעפטען און מאכט. זוך גערעכטיגקייט, זוך עניוות, אפשר וועסטו זיך אויסבעהאלטען אין טאג פון גאט'ס כעס, און וועסט שיינען ווי די שיין פון הימעל און ווי די זון ווען זי געהט ארויס מיט א שטארקע ליכט. און דו וועסט אויף זיך מאכען לייכטען א זונען שיין פון גערעכטיגקייט, וואס וועט דיר בריינגען היילונג. איצט שטעה אויף, געה און בעט דיין האר, און הויב אויף א געזאנג שטימע צו דיין גאט. לויב גאט, ווייל ער איז גוט, זינג צו אונזער גאט, ווייל ער איז פארגעניגענד און לויב געזאנג פאסט איהם.

ואלה יעמדו על הברכה

עהרען־ליסטע פון סובסקרייבערס אויף דער צווייטער אויסגאבע

כסדר נאך דער רייהע ווי די
ארדערס זיינען אריינגעקומען.

תערמאן מילער, 270 פארט וואשינגטאן עוועניו, ניו יארק.
נחום ראזענצווייג, 1802 אושען עוועניו, ברוקלין, ניו יארק.
וויליאם גאלדבערג, יליד ווילנא, 255 באלטיק סטריט, ברוקלין, נ. י.
משה אייזיק בלאנק, יליד זוואניץ, פאדאליער גוב., 1428 פרענקלין עוו., בראנקס, נ. י.
מארים קאליש, יליד טשעכאנאווצע, פוילען 1073 א. פרימאנט עוו., בראנקס, נ. י.
חזן שו"ב שלמה חאזאנאוויטש, יליד וואלטשין, גראדנער גוב., שאמאקין, פא.
הרב יצחק יוסף יונג, יליד אונגארן, 900 ריווערסייד דרייוו, ניו יארק.
מ. וואלפמאן 283 ברום סטריט, נוארק, נ. דזש.
ישעיהו ב"ר אהרן (סעם) מילער, יליד סובאלק, 3510 וועגדעלקען סט., דאלאס, טעקסעס.
יוסף וורובעל, יליד אלפין, גאליציע, 376 א. האוסטאן סט., ניו יארק.
יעקב ב"ר שלמה ווארשאווסקי, יליד אנטאפאליע, גראדנער גוב., 203 א. 96טע סט., נ. י.
מאיר מארגאלין, יליד אשמינע, ווילנער גוב. בעגינגטאן, ווערמאנט.
רעוו. אברהם שור, יליד סקאלע, גאליציע, 4303—12טע עוו., ברוקלין, נ. י.
אליהו ליב ב"ר חיים שוליאנער יליד קיידאן, 315 קאנטערבורי ראוד, ראטשעסטער, נ. י.
מרס. ד. י. וואלטער, וואשינגטאן, מיזורי.
אברהם גאלוב, 1325 לאפאיעט עוועניו, ניו יארק.
אדאלף גראס, יליד סאטו מארע, 303—4טע עוועניו, ניו יארק.
פיליפ בערנשטיין, 370 איסט 10טע סטריט, ניו יארק.
רעוו. שמואל יצחק קאצמאן, יליד הלוסק, מינסקער גוב., 421 עוו. „סי", ברוקלין, נ. י.
סאל מ. קורשאן, 1535 פרעזידענט סטריט, ברוקלין, נ. י.
מרס. גיטעל העלמאן, 554 פראספעקט פלייס, סינסינעטי, אהייא.
העררי ווילדעס, יליד ביאליסטאק, 114 ווילאו סט., אליפאנט, פא.
חיים פארער, יליד פרוזין, גראדנער גוב., 245 סענטער סט., טרענטאן, נ. דזש.
הלל ב"ר אריה צבי בערקאווסקי, שו"ב, מאנטיסעלא, ניו יארק.
יחיאל צבי עקשטיין, ש"ץ ושו"ב חברה אגודת אחים, ליטל ראק, ארק.
ד. ראשעווסקי, 314 מאנראו סטריט, ניו יארק.
ליפע ראבינאוויטש, 1448 בריאנט עוו., בראנקס, נ. י.
פ. ניידיטש, 3662 ווארסאו עוו., סינסינעטי, אהייא.
הרב יוסף וויניק, 599 פאועל סט., ברוקלין, נ. י.
גרשון קרוגער, יליד קריקיניטש, גאליציע, 703 ווארען סט., דאנמאר פא.
ישעיה פעלזענפעלד 1057 ספרינגפילד עוו., אירווינגטאן, נ. דזש.
מרת רחל אשת ר' שמואל רייגגעווירץ, מאונגארן, 1060 דזשיראַרד עוו., בראנקס, נ. י.
לואיס בלום, יליד פאדוטורקולו, רומעניע, 110 עוו. „סי", ברוקלין, נ. י.
יוסף מאיר ב"ר אליהו הלוי זארוויץ, מקארטוז בערעזע, גראדנער גוב., 9 באנפעי פלייס, ניו ראשעל, נ. י.
מיכאל אריה וואלף, יליד ניקאלאיעוו, רוסלאנד, 1451—46טע סט., ברוקלין, נ. י.
יצחק פרידמאן, יליד בלאדאווקע, גראדנער גוב., 2758 קרוגער עוו., בראנקס, נ. י.
אברהם יאסעלאוויטש, יליד ראדין, מינסקער גוב., 1403—45טע סט., ברוקלין, נ. י.
דר. מ. ראוודין, איוועגסוויל, אינדיאנא.
ה. דרעזינסקי, 425 סאוטה ראמפארט סט., ניו ארלינס, לואיזיאנא.
שמריהו ב"ר יהודא ליפמאן קאבאצקי, יליד קאברין, גוב. גראדנא, 1566—55טע סט., ברוקלין, נ. י.

ישראל אהרן גאָלדשטיין, יליד פינסק, גוב. מינסק, 108 נ. 19טע סט., ריטשמאָנד, וואַ.
מרדכי יעקב ב"ר כתריאל הלוי ליוואי, יליד וואָלקאָוויסק, גוב. גראָדנאָ, בערוויק, פּאַ.
אברהם יצחק סטילמאַן, יליד דינאַבורג, רוסלאַנד, 3—1 פּיט סט. ניו יאָרק.
הערי לעיפער, 74-117—127טע סט., סאַוטה אָזאָן פּאַרק, ניו יאָרק.
מרס שרה ציינמאַן שור, מקאַמינעץ פּאָדאָלסק, רוסלאַנד, 29 סקענק עוו., ברוקלין, נ. י.
חיים גאָלדשטיין, יליד יאסי, רומעניען, 321 וו. 57טע סט., ניו יאָרק.
מאיר חיים ב"ר יצחק אייזיק באָלד, יליד שווירש, תלמיד ישובת רבנו יצחק אלחנן,
134 קאָלאָמבוס סטריט, ניו יאָרק.
רעוו. ישראל שטיעבער, מגריידינגען, גאַליציע, 196 הילסייד עוו., נואַרק, נ. דזש.
מאיר קאַפּלאַן, 315 וועסט 36טע סטריט, ניו יאָרק.
אברהם מאַיער, 39 ראָוז טערייס, נואַרק, נ. דזש.
משה יונה ברעגער, 7 וועסט 92טע סטריט, ניו יאָרק.
מאַטעל ברעגער, 4 מאמסען שטראַסע 23, שאַרלאָטענבערג, בערלין, דייטשלאַנד.
שמואל ב"ר משולם זוסיא הלוי, 149 אָרטשארד סטריט, ניו יאָרק.
חיים רפאל (הוימאַן) ב"ר יוסף בצלאל שינענסקי, יליד נאָוואָרעדאָק, 1519—46טע סט.,
ברוקלין, נ. י.
האשה חיה שרה בת ר' בנימין, אשת חיים רפאל שינענסקי הנ"ל.
משה ב"ר צבי פּאָמעראַנץ, יליד קאַרטוז בערעזע, גוב. גראָדנאָ, 1095 מעין סטריט.
האַרטפאָרד, קאָנג.
אברהם חיים מארקאָוויטש, שו"ב, 286 בעלמאָנט עוו., נואַרק, נ. דזש.
מאיר ערדמאַן, יליד סווידניק, גאַליציע, 2984 וו. 3טע סט., קאָני איילאַנד, ניו יאָרק.
משה וויינגאַרטען, יליד מאלא קיוועשד, טשעכאָסלאָוואַקיע, 367 ס. 4טע סט., ברוקלין.
שמואל אליעזר ב"ר עזריאל יצחק סנדלר, 27 טשעסטער עוו., טשעלסי, מאַס.
יצחק יעקב קראַנץ סג"ל, יליד ריישא, 73 רידזש סט., ניו יאָרק.
חיים יצחק בלומענטהאַל, יליד סאָכאַטשעוו, פּוילען, 192 בעי 32טע סט., ברוקלין, נ. י.
חיים יואל מענטשער, יליד אוסציע ביסקופּע, גאַליציע, 1372 אָושען פּארקוויי, ברוקלין.
יהודא ליב דאסקין, יליד דאָקשיץ, גוב. ווילנא, כעת בפּראָווידענס, ראָוד איילאַנד.
ניסן צבי לעווענטהאַל, יליד דאַבראָמיל, גאַליציע, 1206 וואַשינגטאָן עוו., בראָנקס, נ. י.
משה יהודא עהרענקראַנץ, יליד פּאָדוואָלאָטשיסקא, גאַליציע, 476 ס. 14טע סט., נואַרק.
האשה חיה נחמה בת אלכסנדר סנדר טייטעלבוים, פון ריגא, 1,100 ראַטלאַנד ראָוד,
ברוקלין, נ. י.
נ. ראָזענבוים, 42 מאלאפּ סט., גילאָנג, וויקטאָריא, אויסטראַליען.
מאיר ב"ר שמואל חיים פּאָמעראַנץ, יליד קאַרטוז בערעזע, גוב. גראָדנאָ, 300 א. 157טע
סטריט, בראָנקס, נ. י.
יעקב גאָלדמאַן, יליד בריסק דליטא, 219 א. 89טע סט., ניו יאָרק.
דזשוליא טשוירטש, 80 סאַוטה 11טע סטריט, נואַרק, נ. דזש.
יוסף באַדיאַן, יליד טרעמבאָוולא, גאַליציע, 299 סטייגוויי עוו. אַסטאָריא, לאָנג איילאַנד.
יהודא זיסל ראַשקעס, 3014 טהאָמאַס סט., סט. לואיס, מיזורי.
יוסף יצחק ב"ר יוסף בערגער, יליד מאַלאדעצנע, גוב. ווילנא, 1422 וו. מאַרקעט סט.,
סטיובענוויל, אָהיאָ.
הרבנית שרה הינדע קאפּלאַן, בת ר' מרדכי, פון ראַגאָלי, גוב. קאָוונא, 604 קווינסי סט.,
ברוקלין, נ. י.
אשר נח לנדוי, יליד פּאָדולוע, רומעניען, 272 סמיטה סט., ברוקלין, נ. י.
אברהם יהודה שווארץ, יליד דעברעצין, אונגאַרן, 55 איסט נאָרטה סט., איליאָן, נ. י.
הרב אהרן יעקב קאָזלאָווסקי, ברוקלין, נ. י.
טשאַרלס ב. סאָבעל, 2640 יוקליד האַיטס בולעוואַרד, קליוולאַנד האַיטס, אָהיאָ.
ב. הוימאַן, 308 איסט 26טע סט., נאָרפאָלק, ווירדזשיניא.
ב. יאפע, פּוט פאַנטען, טראַנסוואַל, סאַוטה אַפריקא.
שלום ליטוואַק, יליד טאָלנע, רוסלאַנד, 477 סאַראַטאָגאַ עוו., ברוקלין, נ. י.